Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Fisher, John

Assertionis Lvtheranae Confvtatio Ivxta Vervm Ac Originalem architypum, nunc ad vnguem diligentissimè recognita

Coloniae 1564

Polem. 2383
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10194538-2
VD16 ZV 5892

Polem. 2383.

Polem. 2383.

ASSERTIONIS LVTHERANÆ CONFVTATIO, IVXTA VERVM AC ORIGINALEM architypum, nnnc ad vnguem diligentiſsimè recognita, per R. Patrem Ioan. Roffenſem Epiſcopum, academiæ Cantabrigienſis Cancellarium.

AEDITIO VLTIMA.

EZECH. XIII.
Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident.

COLONIAE,
Apud Maternum Cholinum.
Anno Domini 1564.

Sū Ioh. Georgij à Werdenstein

Bayerische
Staatsbibliothek
München

INDEX ARTICVLORVM confutandorum.

Articulus I. Sacramenta non dare gratiã.Fol. 38.
II.In pueris baptizatis manere peccatum. 63
III.Fomitem ab ingreſſu cęli remorari animã, 97
IIII. Timorem eſſe pœnam purgatorij. 100
V· Non eſſe tres pœnitentiæ partes. 104
VI. Contritio facit magis peccatorem. 118
VII Optima pœnitentia,noua vita. 130
VIII. Non confitendum eſſe venialia ac mortalia omnia. 134
IX. Cõfitentes omnia,nihil relinquere miſericor-diæ Dei. 145
X. Peccata manere,niſi remiſſa credantur. 148
XI. Quicquid de contritione fuerit,abſolutus eſt qui verba crediderit. 152
XII. Veriſsimè abſolutus eſt, quiſquis ſe verè ab-ſolutum credit. 155
XIII. Puer ac mulier iuxta abſoluit atq; Papa. 160
XIIII. Ne quærat ſacerdos à confitente, num ſit contritus. 167
XV. Sola fides dignum facit,qui ſuſcipiat Eucha riſtiam. 171
XVI. Laicis communicandum eſſe ſub vtraque ſpecie. 184
XVII. Indulgentias non pendere ex Chriſti meri-tis & ſanctorum. 196
XVIII. Indulgẽtias eſſe pias fraudes fidelium. 206
XIX. Indulgentias non valere ad remiſsionem pœ-næ. 212
XX. Indulgentias non eſſe ſalutares. 215
XXI.Solis publicè criminoſis indulgentias eſſe ne-ceſſarias. 216
XXII. Sex generibus hominum indulgentias

¶ 2 nihil

nihil conferre. 227
XXIII. Excommunicationes eſſe pœnas externas duntaxat. 230
XXIIII. Excommunicationẽ plus diligendam eſſe, quàm timendam. 236
XXV. De primatu ſummi Pontificis. 238
XXVI. Verbum hoc quodcunque ſolueris, extenditur ad ligata duntaxat ab ipſo Petro. 284
XXVII. Nec articulos fidei, nec leges morum concedere Papa cum Eccleſia poteſt. 287
XXVIII. Non eſt hæreticum diſſentire à Papa cum magna parte eccleſiæ. 293
XXIX. De conciliorum auctoritate. 298
XXX. De condemnatione Ioannis Huſs. 305
XXXI. In omni opere bono iuſtum peccare. 310
XXXII. Opus quantumuis bonum, eſſe veniale peccatum. 327
XXXIII. De non comburendis hæreticis. 332
XXXIIII. Non eſſe aduerſus Turcas prælíandũ. 342
XXXV. Neminem certum eſſe ſe non ſemper peccare mortaliter. 352
XXXVI. De libero arbitrio. 357
XXXVII. Purgatorium nõ poſſe probari ex ſacris literis. 410
XXXVIII. In purgatorio non eſſe de ſalute ſecuritatem. 421
XXXIX. Animas in purgatorio ſine intermiſsione peccare. 428
XL. Animas quæ ſuffragijs viuentium à purgatorio liberantur, minus beari. 430
XLI. Saccos mendicitatis delendos eſſe. 432

GEORGII DAYI CANtabrigienſis carmen ad candidum Lectorem.

Bella Gyganteis manibus fabricata repreßit
Iuppiter, & cælum iam ſibi victor habet.
Bella Lutheranis reparata dolis, venerandus
Præſul Ioannes decutit atque premit.
Decutit & ſæuum Christi, fideiq; inimicum,
Castra capit, fuſo milite, ſigna refert.
Signa refert Christo, Christus certaminis auctor.
Quo duce belligerat, quo duce victor erit.
Ecce ſua pugil hic hostem quàm vincit arena.
Diſperiam, ſi (te iudice) non ſuperet.
Inſidias, fraudes hostis virtute ſubegit.
Non dolus est illi, neſcia lingua mali.
Hic pugil est Christi, vitæ probitate refulgens,
Ingenio clarus, clarus & eloquio,
Anglia quem genuit, docuit ſchola Cantabriana.
Roffa tenet, tanto nobilitata viro.
Hic pugil est fidei, peruerſe faceſſe Luthere
Eς κόϱακας, Christus vicit, & arma dedit.

IOANNES ROFFENSIS
LECTORI S.

NOlim exiſtimes Lector me tot verba prodegiſſe, quòd ijs confidã Lutherum aliquando reuocari poſſe. Nã ſi mihi fuiſſet huius rei vel tenuis aliqua ſpes, aliquantò maturiùs hoc opuſculum prȩlo commiſiſſem. Sed omnino diffiſus ſum illũ ad Eccleſiam rediturum, atq; id, cùm ob alia plurima, tũ quòd paulus Lutheri ſimiles planè peruerſos aſſerat, & ſuopte iudicio damnatos. Sic enim ad Tit. cap. 3. ſcribit: Hȩreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, ꝗ eiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus. Eccce Paulo quiſquis hæreticus eſt, & maximè ſectarum auctor, poſteaquam ſecundò fuerit de errore ſuo commonefactus, nec reſipuerit, iam eius emẽdandi ſpes omnino nulla eſt, ſed is à Chriſtianis omnibus euitari debet, ac verè per-

Tit. 3. Hæretici ſuopte iudicio damnati

peruerſus haberi,cũ ſit omnino ipſius iudicio damnatus. Et hæc oĩa ſanè vel ad amuſſim Luthero conquadrant. Primùm,ſi Lutherus hæreticus non ſit,nemo vnquam fuit hæreticus.Nã Lutherus aduerſus omnium orthodoxorũ patrum ſententiam,ſua dogmata ſtatuere molitur.Et hoc quid aliud eſt,quàm ſectam &hæreſim introducere? αἵρεσις enĩ Græcis electio dicitur,ac proinde quiſquis diuerſum à communi totius Eccleſiæ ſenſu quod doceat elegit, is meritò cenſetur hæreticus,& ſectarum auctor. Secat enim electione ſua ſeipſum ab orthodoxis,hoc eſt,ab ijs,qui cum Eccleſia rectè ſentiunt. Porrò ſemper Eccleſiæ pars magis eximia,fuerãt patres,qui non ſolum eruditione, verumetiã vitæ ſanctimonia velut ſydera quædam effulſerunt. Quãdo igitur cæteri fideles illis in ſenſu ſcripturarum vnicè fidẽ habuerant,quis non illum qui à patribus diſſideat,diuerſumque ſentiat,ſeipſum ab Eccleſia ſeiũgere fatebitur, hæreſeosq́; & ſectę meritò dicẽdum auctorem? At

hæretic' Luther' ter maximus.

Hæreſis quid ſit.

Eccleſiæ pars inſignior ſẽper fuere patres.

Lutherus nō ſolùm patres omnes, verū etiam Cōcilia contemnit, atq; adeo totius Eccleſiæ tot retrò ſeculis vſurpatā cōſuetudinē habet pro nihilo. Et quid non faciet pro ſua hęreſi ſtatuenda, qui ſcripturas etiam iugulat? An nòn epiſto-

D. Iacobi epiſtol. à Luthero repudiata.

lam D. Iacobi, quòd hæreſi ſuæ palā aduerſatur, modis omnibus extinguere nititur? Et tamē ſuper ijs à pleriſq; cōmonitus, nunc leniùs, nunc aſperiùs, quatenus ab inſania reſipiſcat, nihil emendatior, imo deterior, peſtilētior, pernicio-

2. Ti. 3.

ſior euaſit. Quod & Paulus alibi de Lutheri ſimilibus futurū aſſeruit. Mali, inquit, homines & ſeductores proficient in peius errantes, & in errorem mittentes. Errat haud dubiè Lutherus, imò vehementer exorbitat, & alios vnà ſecum in parem trahit amentiā. Alioqui quot quot retrò fuerant orthodoxi patres errâſſe neceſſum eſt, atq; vniuerſam proti-

1. Tim. 3. Eccleſię firmamētū & columna veritatis

nus Eccleſiam, quā Paulus tamen firmamentum & columnā veritatis appellat, vtpote quæ Spiritū ſanctum perpetuū nacta ſit inſtructorē. Sed aiet quiſpiam:

am: Lutherus pro parte ſua ſcripturas habet. At id falſum eſt. Non habet profectò, quanquã habere ſe prætexat. Et quis nõ hæreticorum pro ſuo dogmate ſcripturas habere ſe p̃texuit? De ſcripturis ſemper gloriati ſunt hæretici, ſed perperã intellectis, & pro ſuo cerebro prauè, peſſimeq́; contortis, quemadmodum & nunc Luth. de ſcripturis ludit. At quid dementiùs cogitari poteſt, quã vt ſpretis tot, & tam eximiorum interpretum commentarijs, & iã reiecto ſenſu, quẽ tot ſeculis vniuerſa prorſus Eccleſia veriſſimum cenſuit, fidem vni Luthero de ſcripturis adhibeamus? Abſit hoc à Chriſtianorũ animis, & maximè cum Paul. einſmodi hominem euerſum eſſe dictauerit, vt fidem ipſius dogmatibus præbeamus vnquã. Et ſanè vel hic euerſus eſſe conuincitur, quòd cùm ea quæ docet, cum ſententia patrum ex diametro pugnent, neque toties admonitus, redire tamen ad mentẽ parat. Id enim iudicij, ceu normam quandã certitudinis infallibilis, Paul. ipſe nobis dedit,

Tit. 3. Lutheranum dogma cũ patrũ ſẽtentijs è diametro pugnat.

dit, quòd cùm videremus quenquã in materia fidei diſſidentẽ ab Eccleſia, neque bis admonitum reſipiſcere, ſed magis in ſecta ſua pergere, certũ haberemus hunc eſſe ſubuerſum. Sciens (inquit) quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt. Ob id nimirum ſubuerſus aſſeritur, quòd ſecundò commonefactus, ad Eccleſiam in rectæ fidei vnionem redire contemnit. At dicet adhuc quiſpiam, Lutherum certò credere ſe manere per fidem in Eccleſia, ſoloſque illos ad Eccleſiam pertinere, qui cum eo ſentiunt. Quid ſi Lutherus ad hunc modum credat? Nunquid nõ ita credidit Nouatus Arrius, Donatus, ac cæteri complures hæreſeorum & ſectarum auctores? An non omnes iſti, neminem ad Eccleſiam orthodoxam pertinere contendebant, niſi qui ſimilem cum ipſis fidẽ profitebantur? Sed vt iſti inſaniebant pluſquã mente capti, ſic & Lutherus iam nihilo minori percitus amentia, furit. Quis enim non certus eſt, Eccleſiam fuiſſe priuſquam Lutherus natus eſſet, atque ita cre-

credidiſſe,quemadmodum & iam credit? Quando igitur alia quædam noua dogmata,contra communem Eccleſiæ fidem introduxerit Lutherus,quis non planè perſpicit,eum ab Eccleſia ſpontè diſſenſiſſe,& ab eadẽ exemiſſe ſeipſum? At adhuc non deeſſe quod cauilletur, nimirum ſe cum primitiua Eccleſia penitus conquadrare, quanquam ab iſta quæ nunc eſt,diſſentiat. Quid ergo? Duæ ſunt Eccleſiæ?aut non eodem ſpiritu,ea quæ nũc eſt,& eruditur & regitur,atq; illa quæ primitiua fuerat? Abſit. Vtrũq; ſanè falſum eſt. Nam ſcriptũ eſt: Vna eſt columba mea. Ad quam & Chriſtus ſpiritum ſuũ miſit,qui eã omnem doceret veritatem,& apud eã maneret in æternum. Et quanquam pro tẽporum varietate, diuerſa fidelibus tradita ſint, vnus tamen & idem ſpiritus ita ipſa tradidit, ꝓut ſibi viſum erat Eccleſiæ fore conducibilius. Quiſquis igitur cũ Eccleſia non ſentit, alienum à veritate ſe facit, & hæreticum eſſe ſeſe planè conuincit. Propter quod & Paulus

Eccleſia vna. ſpiritus vnus ad eccleſiam à Chriſto miſſus.

lus talem affirmat ſuo iudicio damnatū vel (vt grę̨cis eſt) per ſe damnatum eſſe. Verùm fortè percontaberis, Quomodo per ſe damnatus eſt, quum ſit nullius erroris ſibi conſcius? Paucis reſpondeo. Fornicator, adulter, homicida, ſacrilegus, & id genus alij, per Epiſcopos ab Eccleſia ſeparātur. At hæreticus, qui pro mera ſui capitis phreneſi, contra totius eccleſiæ ſenſum, ſcripturas contorquet ad ſuum dogma ſtatuendum, ipſe (quaſi contra ſeipſum lata ſentētia) ſeipſum eximit ab Eccleſia, & quaſi per ſe damnatus habendus eſt. Receſſit enim ſpontaneus à communi Patrum ſenſu, & hæc receſſio proprię conſcientiæ dānatio quædam eſt. Nulla igitur (ſi Paulo credimus) ſpes eſt, vt vllis admonitionibus Lutherus aliquando reſipiſcat. Quamobrem & fruſtrà conabitur, quiſquis illum reuocare ſtuduerit. Non igitur quòd ſperauerim illū ab errore poſſe reuocari, meam hanc opellam impartij: ſed vt ſuccurrerem infirmiorib. animis, quorum fides, quaſi ſuper acie nouaculę,

uaculæ,iã diu ſtetit anceps &ambigua, cui parti ſit inclinatura magis. Legunt enim pleriquc Lutheri dogmata, qui non intelligunt quid ſub eis veneni de liteſcat. Audiuntq́ue multos eum habe re fautores, & à pluribus mirificè com mendari,ob quod, vacillantes animo ſecum hęſitant,vtri parti,hoc eſt,an Lu theranis omnia temerantibus,an Eccle ſiæ patribus orthodoxis, aſſenſuri ſint potius. Ob iſtos nimirum labor aliquis, à viris noſtri potiſſimum ordinis,exan-tlandus fuit, cùm dicat nobis Paulus: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſco pos,ad regendum Eccleſiam Dei, quã acquiſiuit ſanguine ſuo. Nunquã enim ampliorem fuiſſe neceſſitatem opinor, quàm nunc ſit proſpiciendi Chriſtiano gregi. Nam vereor ne tempora ſpectet iſta,quòd Chriſtus apud Marc.ait: Ini-tia dolorum hæc. Nam gentẽ aduerſus gentem inſurgere, regnumq́ue aduer-ſus regnum,peſtem quoque & rerum cariſtiã pluribus in locis vigere ſcimus.

Mellitũ venenũ Lutheranum dogma.

Acto.20

Marc.13.

Sed

Sed & pſeudochriſtos, ac pſeudoprophetas exortos, qui multis impoſuerunt, haud ignoramus. Euigilandum igitur aliquando nobis eſt, quibus tam pretioſi gregis cura committitur, quatenus eum à lupina rabie (quæ iam ſęuit) pro viribus tutemur, ne ſi noſtra negligentia (quod abſit) depereat, ſanguis illius è noſtra manu requiratur. Et ſanè confido, quòd hæc noſtra, quiſquis attentè legerit (niſi filius omnino ſit perditionis) planè perſpiciet quã alienus à veritate ſit Lutherus. Singulos eñ per ordinem articulos, quos aduerſus pontificis Bullam illum aſſere non puduit, ſic excuſſimus, vt opinemur nihil, quod pro illis aſſerendis Lutherus attulerit, non eſſe penitus à nobis hoc opuſculo conuulſum. Auerſetur igitur orthodoxus quiſque iuxta Pauli doctrinam hominem iſtum, quũ ſit ſectarum auctor, & noui dogmatis aduerſus communẽ totius Eccleſiæ fidem αἱρετικός. Hunc inquam, auerſetur, & fugiat, quiſquis orthodoxus fuerit, ſciens quod euerſus ſit,

Ezec. 3.

Lut. auerſand' vt fidei ſubuerſor.

ſit, quum nullis velit commonitionib. reſipiſcere, ſed & per ſe quoque ſit damnatus. Nam vltrò receſſit à patrum cõmunione, ſimul & ab Eccleſia quã Paulus (vt diximus) columnam vocat & firmamentum veritatis. Quod & idcircò inculcamus, Lector, vt tibi (quiſquis Chriſtianus es) ceu ſacra quædam anchora, ſit communis Eccleſiæ fides, cui firmiter adhæreas. Neque enim periculum eſt, ne Eccleſia (quæ quantum ad fidei veritatem attinet, Spiritu ſancto regitur) à ſeipſa diſcedat, quanquam ab ea receſſerint alij. Cæterùm qui recedunt, à veritate recedunt, atque hi ſunt quos velut peſtilentes, & pernicioſos Paulus auerſari iubet.

Eccleſię fides anchora ſacra.

Vale.

IN ASSERTIO-NIS LVTHER. CONFV-tationē. Per R. Patrē Ioan. Roffenſem Epiſcopum, Academiæ Canta-brigieñ. Cancellarium,

PRAEFATIO.

QVando iam tandem, cùm ex alijs, tum ex duobus præſertim libellis, quos Martinus Lutherus edidit, altero de Captiuitate Babylonica, altero de aſſertionibus omnium ſuorum articulorum, ſeſe prodidit hæreticum eſſe manifeſtarium, ac totius Eccleſiæ Catholicæ cõmunem hoſtem, ad cunctos attinere chriſtianos arbitror, vt quibuſlibet armis poſſent, illius oppugnent hæreſes. Id quod fecit (quantum ad priorem libellum ſpectat) rex noſter illuſtriſsimus, rex inquam Angliæ Henricus octauus, is qui dudum gladio Romanā protexit Eccleſiam, idem iam calamo totius Eccleſiæ fidem tutatus eſt orthodoxam: atq; id tam ſplendidè, tamque copioſè fecit, vt neſcias quid primùm in eo mireris, ingeniū, eruditionem, an facundiam? vt de cæteris (ne captare gratiā eius videar) ſileam penitùs. Neq; ſolùm oppugnauit, verumetiam expugnauit, euicit, euertit funditùs. Nos igitur poſteriorem ipſius Martini libellum, Deo (quod confidimus) auſpice, ſuſcepimus conuellendum. Puderet enim me (qui qualiſcunque ſum Epiſcopus) aure ſurda tranſire tot iniurias, per vnum Fraterculum non modò ſummo Pontifici, vicario Chriſti paſsim illatas: verumetiā ſcri-

pturis quoq; ſacris perperam obtortis, ſanctiſsimorum patrum generalibus concilijs ab eodem contemptis, ſpretis inſuper interpretibus tam vita, quàm eruditione clariſsimis, venerandis eccleſiæ ſacramentis fœdiſsimè dilaceratis, traditionibus demũ apoſtolicis, ac cæteris Eccleſię conſuetudinibus, tot ſeculorũ vſu receptiſsimis, pro nihilo iam habitis. Puderet (inquam) me delicijs ex ocio literario partis frui, quum cernã ob has iniurias vindicãdas, Regẽ meum illuſtriſsimum, in ſua ipſius perſona, bellũ hoc tam potenter aggreſſum. Iſraelq́; & Iudã, atq; ipſam adeo Dei arcam ſub papilionibus agere. Nec me tamẽ fugit, quantis meipſum conuicijs lacerandum obijcio, qui Lutheranas aſſertiones aggreſſus ſum cõfutare. Sat enim ſcio, nõ defuturos ex ijs, qui Luthero ſtudẽt, quiq́; in eius iurarint verba, qui noſtros labores canino dente rodere nõ verebuntur. Sed iſtud dico, præueniens eorum latratus: Id mihi gloriæ futurum, quicquid in me conuiciati fuerint. Nam cùm eodem ore me lacerabunt, quo patribus, quo Pontifici, quo cũctis orthodoxis, quo demùm Eccleſiæ, ſpiritu ſancto gubernatæ, iampridem oblatrarint, quis non glorię ducet quicquid in me contumeliarum, conuiciorum, & maledicentiæ congeſſerint? De ijs calumniatoribus ipſe Paulus apertiſsimè nos præmonet ad Timotheum ſcribens: In extremis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim homines ſui amantes, auari, faſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu, neſcij fœderis, calumniatores. Hactenus ex Paulo. Cæteraque reſpondent omnia,

Lutherani ad cõuicia & maledicta paratiſſimi.

A malis vituperari laus eſt.

2. Tim. 3.

Aduerte lector, q̃ graphicè Lutheranos depinxit Paulus.

nia, quæcunque in ipſo capite ſcripta ſunt. Nullum vnquam genus hæreticorum maledictis, & calumnijs abundabat magìs: his enim vel ſolis, confidunt orthodoxorum ora ſe frenaturos. Ob quod & toties habent in ore, Sophiſtas Sophiſtas, cùm ſint ipſi ſophiſticiſsimi. Et hi præcipuè ſui amantes ſunt. Nam omnes præ ſe contemnunt, quantumuis bonos, quantumuis eruditos, ſibi vnicè placent, ſuisque ſunt erroribus addictiſsimi. Et cur non dixerim auaros? qui pro pecunia, quam Germani pro conſequendis indulgentijs quotannis erogant, tantopere digladiantur, vt malint omnia peruertere, quã ſinere tantæ pecuniæ fieri iacturam. Faſtuoſos, ſuperbos, maledicos ſe planè demonſtrãt, quum faſtu, ſuperbia, maledicentia, cunctos qui ſuis hæreſibus aduerſantur, peſſundare ſtudeant. Parentibus immorigeros eſſe, quis non aduertit, quum ſanctiſsimis ſimul & eruditiſsimis Eccleſię patribus reluctentur, & ipſi cum primis patri patrum, Pontifici maximo vſqueadeò contumelioſos exhibeant ſeſe. Adde, quòd in eoſdem ingrati ſunt, & impij, atq; affectu carentes, quum tot ab eiſdem acceperint beneficia, nimirum ſacrarum literarum interpretationes, quas tam fœdè lacerant. Porrò neſcios fœderis eos eſſe quis non omnino perſpicit, qui Lutherum tot rationibus Pontifici deuinctum, népè voto, profeſsione, iureiurando prorſuſq; aſtrictum intelligit? Acuant igitur hi calumniatores quãtum velint, ceu gladios, linguas ſuas, bonos quoſq; cõtumelijs afficiant, probris inſultent, cóſpurcẽt maledictis, cõui-

Timot.3. cia congerant, quando Paulus nobis præceperit eos auerſari, nihilo pluris à nobis illorum latratus, quàm canum, æſtimabũtur. Opinantur equidem ſe poſſe quoſuis à dicenda veritate ſuis maledicis infamationibus deterrere. Sed puſillus admodum noſter in Chriſtum affectus eſſet, ſi ver-
Matt.10. bis deterreremur ſolis, quũ ipſe iubeat, etiam verbera nihil metuere. Ne terreamini, inquit, ab ijs qui occidunt corpus, & poſt hæc non habẽt quod faciant ampliùs. Illi ſanè quum inſanam rabiem, ac rabidam inſaniam euomuerint, nihil habent, quo noceant ampliùs, quanquam nec illa tantillum nocere queant. Nam pro noſtra parte ſcripturæ ſanctæ gladios vibrant, ſtant in acie ſacri patrum commentarij. Canones & concilia pro nobis dimicant, Apoſtolicæ traditiones apertè decertant, patrocinatur demum & eccleſiæ diuturna conſuetudo. Illi contrà, pro ſuo ſenſu aut ſcripturas inuertunt, aut inficiãtur, ſacros interpretes contemnunt, canones & concilia damnant, traditiones ſpernunt apoſtolicas, diuturnas eccleſiæ conſuetudines pro nihilo ducunt, perindè ac ſi non permaneret in eccleſia ſpiritus, qui de credendis omnibus eam efficaciter inſtruat. Quid multis moror? Omnia ſubuertere, Chriſtumque ſimul & ſpiritum eius ab eccleſia tollere moliuntur. Negant enim illic eſſe Chriſtum, vbi reuerà Chriſtus eſt, hoc eſt ĩ Eccleſia, quæ à Beato Petro dimanauit, ſed iam vel in conciliabulum Bohœmicum, vel in VVittẽbergicũ ſe Chriſtum tranſtuliſſe contendunt, quum tamen ipſe planè teſtatus ſit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſeculi. Cæterùm idem,

ne

ne pſeudoprophetis iſtis fideremus, palã 24. Matthæi præmonuit dicens: Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & dabũt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorẽ inducãtur, ſi fieri poteſt, etiã electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, aut in penetralibus, nolite credere. Quis hîc nõ videt, q̃ graphicè Chriſtus hoc loco depinxerit Lutheranos, q multos in errorẽ, etiã ſi fieri poſſet, electos induxerunt, aſſerentes, vel in deſerto Bohœmiæ Chriſtum eſſe, vel in VVittẽbergæ penetralibus? Nos igitur per Chriſtum & Paulum tam apertè præmoniti, Lutherum cum ſuis, velut pſeudochriſtos, & pſeudoprophetas auerſemur. Satìs enim ſeipſos produnt, quales nam ſint, quum à cœlibatu Sacerdotes eximant, laicis Euchariſtiæ conſecrationem permittant, mulierculis identidem voto conſtrictis, licentiam indulgeant laſciuiendi. An non ex his eorum amentia cunctis innoteſcit, quod & Paulus ipſe prædixit futurum? Nam & totum illud caput ad Timotheum, eos adamuſsìm exprimit. An non hoc dogmate mulierculas (quæ varijs ducuntur deſiderijs) captiuas reddunt, maioribusq́ue peccatis onerant? Et num hoc non eſt ſemper diſcere, & nunq̃ ad ſcientiam veritatis peruenire? Adde, quòd hi reſiſtunt veritati, quemadmodum Iambres & Mambres reſtiterant Moyſi. Cæterùm ſinamus impoſtores iſtos, homines mente corruptos, (vt Paulus ait,) & circa fidei doctrinam reprobos, in peius proficere, dũ & in errorem adducũt, & errant ipſi. Nos verò iuxta Pauli conſilium permaneamus in his, quæ

De Lutheranis præmonuit Chriſtus.

Sacroſancta Lutheri dogmata.

2. Tim. 3.

Exod. 7.

didicerimus, & quę credita ſunt nobis, ſciētes ꝙ à patrib. nō minori vitę ſanctimonia, quàm erudi tione pręſtantibus, ea didicerimus: & ſcripturarū interpretationes, non iuxta peruerſionem à Luthero traditam, ſed quas illi ſanctè fideliſsimeq; nobis reliquerūt, totis præcordijs amplectamur.

Rex Henricus. 8. fidei defenſor, in acie ſtat aduerſum Lutherū.

Cæterùm vt ad inſtitutum aliquando redeamus: quū Rex noſter incliti ſsimus, qui ſuis meritis fidei defenſor iure cognominatur, iam in acie ſtat aduerſum Lutheranos, nos etiam periculum faciemus, ſi quid in hoc negocio, noſtra poſſet imbecillitas opitulari. Quoniam itaq; Lutherus, priuſquam articulorum ſuorum comprobationē aggreditur, prolixa ſatis pręfatione præſcribere molitur, quibus armis nos velit ſecum congredi: ſimul & præſtituere nititur, nihil aduerſum articulos ſuos, præter ſacras ſcripturas à quoquam afferri debere: nos, quæ telorum genera nemini Chriſtiano, qui de rebus fidei diſceptare velit, recuſanda ſint, mox decem iactis fundamentis, oſtendere conabimur. Sed interea Lutherum ipſum loquentem audiamus.

Luth. quibus armis ſecum velit hoſtem congredi pręſcribit.

PROOEMIVM.

Aſſertio omnium articulorum Martini Lutheri per Bullam Leonis decimi nouiſsimam damnatorum.

LVTHER.

QVanquam abundè ſatìs prioribus libellis meis rationē reddiderim, de articulis iſtis, nouiſsima Leonis decimi (vt vel fingitur, vel fertur) Bulla damnatis, & ipſi quicunque auctores eius fuerint, ſuæ damnationis prorſus nullam cauſam reddiderint, ne iota quidem è ſacris ſcripturis adducto. Video tamē paſsim à multis deſiderari

derari alteram, & propriam ſuper eoſdem omnes & ſingulos declarationem, fortè quòd ſpeciem illã detrahi neceſſe ſit, qua ꝑ titulum Roma. Põtificis, & nomina aliquot doctorum adornata Bulla, apud vulgum nõnihil auctoritaris inuenire poſſet, qui vaniſsima ꝑſuaſiõe decept⁹, quicquid nomine papæ prodit, ſtatim credit à Deo prodire, fruſtra tot in contrarium exemplis, & quotidianis monſtris eum fideliſsimè monentibus. Quibuſdam & meæ fiduciæ magìs, quàm popularis illius ruditatis rationem habuiſſe videor, dum contempta Bullæ iuſtitia, pauculos nuper articulos defendi, quod illis factum videri poſsit, conſcientia exhauſtæ vel impotentis eruditionis. Aggredior ergo illorum votis obſequuturus, & non qđ mihi, ſed quid illis cõmodum ſit ſpectaturus, denuò reſolutiones ſcribere, fortè non inutiliter. quum hîc tractare neceſſe ſit, fidei & religionis noſtræ ſumma ſacramenta, quæ vt impium eſt ignorare, ita chriſtianiſsimum eſt, ſic noſſe, vt nõ modò confiteri, ſed & tueri poſsis: in quam rem (ſi Chriſtus aſpiret) ſedulã hoc libello dabo operã, quando hoc temporis, quo tyrannidis ſophiſticę nouiſsima omniumq; nocentiſsima perſequutio ſæuit, non ſatis eſt noſſe Chriſtũ, ſed diuẽditis pera & tunica propter gladium emendũ, inſtructis armaturis etiam tueri oportet. Quod vt liberius & fœlicius efficiam, viſum eſt præuenire aduerſarios, & præmonere, quo campo, quibus armis & ſignis, mihi velim eos congredi.

¶Ne mireris hîc Lector, quòd hoc principio, nihil iſtis Lutheri conuicijs reſpondeamus. Totus EPISC.

enim fermè libellus eiuſmodi floſculis vbique refertus eſt, vt facilè maiorem horum, quàm argumentorum vſquàm efficacium inuenies copiam. Experire, num verum ſit, quod dico. Et ni fallor, vix aliud occurret tibi crebriùs, quàm probra, contumeliæ, conuiciaque in Pontificem. In qua ſanè re Lutherus ſuã potiùs malitiã prodit, quàm Pontificem lædat vel tantillum. Quid enim Chriſtus eò deterior euaſit, quòd Phariſæi tot in illum maledicta congeſſerunt? Nihil profectò. Quinimo potiùs in ipſorum malum, cuncta reuertebãtur. Sic neq; ſummus ipſe Pontifex ex Lutheri contumelijs, detrimẽti quicquã accipit, quin Lutherus magìs, more expuentis (vt aiunt) in cælum, facit, vt in ſuum ipſius caput recidat, quod expuerit. Oſtendit enim planè ſe maledictis iſtis, ad Eccleſiæ gremiũ haud quaquam pertinere, qui vſqueadeò contumelioſè totius Eccleſiæ principẽ inſectatur. Scriptum eſt enim: Principem populi tui non maledices. Neque enim Paulus Synagogæ principem (ſi fuiſſet ei cognitus) conuicijs inceſſiſſet. At multò minùs Eccleſiæ principẽ, & totius chriſtianitatis patrem, probris tam indignis Lutherus afficeret, maximè cùm diuino ipſius ore maledictus habetur, & morte dignus, qui vel patri vel matri ſuæ maledixerit. At eſto Lutherus nolit hunc agnoſcere patrem, nos certè non dubitamus eum, & patrẽ & caput totius Eccleſiæ nuncupare, quod & inferiùs opinor dilucidè monſtrabimus. Prætermiſsis igitur ijs conuicijs, re potiùs aggrediamur, & iſtud ſaltem vel paucis attingamus, quòd præſcribere nobis campum Lutherus velit, & arma, quibus cum illo congrediamur.

Exod. 22.

Summus põtifex pater & caput totius Eccleſiæ.

Iſtud nimirum è re Lutheri foret, ſi tamen id liceret. Cæterùm licere nequaquam opinor. Nam ſic facillimè quiuis bellator, vel imbecillimus, victor euadet: modò ſibi liceat, & certaminis locum deligere, & arma ſecum concertaturo deputare. Rem ergo parũ æquam poſtulat, quod & omnibus (qui vel ſcholaſticis, vel militarib. cõcertationib. exercitati ſunt) patêre non dubito. Nam vt ei qui ſe cuiuſlibet reipub. conſtituit hoſtem, parum conuenit decernere, quo quis illũ petat telorum genere. Sed vniuerſi protinus in eum inſurgunt, & quibus poſſunt arreptis iaculis, illum confodere nitũtur. Quòd ſi dixerit ille, gladijs dũtaxat aduerſum ſe velle dimicari, nemo hominem audit: ſed vnus arrepta fuſte, alius gladio, alius haſta, alius ſagitta & arcu, alius funda & lapide, aut demũ quicquid ad manum citiùs occurrit, eodẽ ferire communẽ ſtudet hoſtem. Sic pariter & nobis factitãdum eſt, cùm iam emerſit Lutherus, Chriſtianæ reip. pernicioſiſsimus hoſtis, cuius ſermo velut cãcer, in perniciem ſerpit auditorum: hunc par eſt ab omnibus (quocunq; id fieri poteſt telorũ genere) celerrimè proſterni. Nosq; nimis quàm ſtolidi meritò putaremur, ſi iaculis vllis, quib. ille deijci poſſet, quouis abſtineremus pacto. Non eſt igitur æquũ, vt Lutherus nobis præſcribat, quibus cũ illo congrediamur armis. Nos enim potiùs Luthero præſcribemus, quum priſcus auctor Tertullianus de præſcriptionibus hæreticorum librum ediderit, quo planè docet, arcendos eos à ſcripturis diſputandis. Hunc, inquit, potiſsimũ gradum obſtruimus, non admittẽdi eos ad illam de ſcripturis diſputationem, ſi hæ ſunt illæ vires eorũ, vtì ne eas

Lutherus Chriſtianę Reip. hoſtis infeſtiſſimus.

Tertul. hæreticos à ſacris literis arcet.

Apoſtolus prohibet cũ hæreticis quęſtiones inire.

habere poſsint. Diſpici debet cui competat poſſeſsio ſcripturarum, ne is admittatur ad eandem, cui nullo modo cõpetit. Hoc de conſilio diffidentię, aut de ſtudio aliter ineundę conſtitutionis induxerim, niſi ratio cõſtiterit, imprimis illa, quòd fides noſtra obſequiũ Apoſtolo debeat, prohibenti quęſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeò interdixit diſputationem, correptionem deſignans cauſa hęretici conueniendi. Et hoc vnam ſcilicet, quia nõ eſt Chriſtianus. Ne more Chriſtiani ſemel & iterum, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus videretur: quũ ob hoc ſit caſtigandus, propter quod non ſit cum illo diſputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congreſsio ſcripturarum, niſi planè vt aut ſtomachi quis ineat verſionem, aut cerebri. Iſta hęreſis non recipit quaſdam ſcripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit. Et ſi recipit, non recipit integras. Et ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus: variæ præſumptionis neceſſariò volunt agnoſcere ea, per quę reuincuntur. His nituntur, quæ ex falſo cõpoſuerunt, & quę de ambiguitate cœperunt. Hęc Tertullianus. Nos igitur hoc principio paucis (vt diximus) firmatis veritatibus, edocere conabimur, quibus armis, velit, nolit, reuincendus eſt, quæ nec ipſe, nec alius quiuis (qui ſe Chriſtianum dici velit) refutare poterit. Sed iam primam ex ijs veritatem ſtatuamus.

Hæreſis quaſdam ſcripturas nõ recipit.

PRIMA

PRIMA VERITAS.

In ſacrarum literarum interpretatione, pleroſq; ſuis ingenijs confiſos, turpiter aberraſſe compertiſsimum eſt.

NIhil magis hanc veritatem ſtabilire poteſt, quàm priorum hæreticorũ exempla, quotquot retrò ſeculis nos præceſſerunt, quorum errores ex ſcripturis perperam intellectis, ortum habuerunt ſemper. Fuit enim Arrius vir alioqui doctiſsimus, & acerrimo præditus ingenio, ſpecieq; religioſus, verùm ſui ſpiritus ductũ ſequens, in hęreſim prolapſus eſt. In quam (opinione ſuę doctrinę, probitatisq; vitę) multos ſecũ traxit, tam Epiſcopos, quã ſeculares principes: neq; paucos annos huius hominis hęreſis Eccleſiam infeſtauit, donec tandem per orthodoxos patres, opitulante ſpiritu ſancto, funditùs erat euerſa. Poſt hũc ſurrexit Macedonius, qui ſuo quoq; nixus ſpiritu, nouã hęreſim, & ex ſcripturis haud ſanè intellectis ſuſcitauit. Poſt hos & alij, per ſeries temporum orti ſunt, Neſtorius, Eutices, Eluidius, Iouinianus, Donatus, Pelagius, Vuiclefus, ac cæteri ingenti numero, qui contortis ad ſuum ſenſum ſcripturis, peſtilentiſsimas hæreſes diſſeminârunt, quibus ingentem fecerunt animarum ſtragem. Hæc Luthere, quanquam in ſacris literis minimè prodita ſint, non es tam perfrictæ frontis, vt negare poſsis. Sed quia vis, vt tecum ex ſcripturis agamus, ſcripturas iam audi. Beatus Petrus de Paulinis epiſtolis ſermonem faciens: In quibus, inquit, ſunt quędam intellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam

Hæreſes ſemper è ſcripturis perperam intellectis ortæ.

Macedonius.

Neſtorius.
Eutices.

2. Pet. 3.
In ſacris literis quædam intellectu difficilia.

ipſorum

ipſorum perditionem. Ecce quoſdam hîc ſcripturas ob earum difficultatem, haud ſatìs intellectas, ad ſuam perditionē deprauaſſe, Petrus affirmat. Quo certè liquet, nonnullos ſuo confiſos ingenio, turpiter in ſacris literis hallucinatos fuiſſe, ſed &
1. Tim. 1. Paulus ad Timotheum de ſimilibus loquens ait, eos non intelligere, neque quæ loquuntur, neque
2. Cor. 4. de quibus affirmant. Et ad Corinthios affirmat
Lucæ 8. ſuum Euangelium, in ijs opertum eſſe qui pereūt. Et quid aliud de Iudæis intelligi voluit Chriſtus, quum dixit: Quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt? Quòd ſi ſcripturæ tam apertę ſunt, (vt tu videri vis) quomodo prolapſi ſunt in hęreſim, Hymeneus & Alexander, de quibus Paulus teſtatur, quòd circa fidem naufragauerūt. Quomodo rurſum propter Ebionem & Cherinthū, negātes Chriſti diuinitatem, Ioannes Euangeliſta compulſus ſit quartū Euangeliū ſcribere. Sed & niſi tales futuros, qui perperā ſcripturas interpretarentur, Petrus fuiſſet ſuſpicatus, non dixiſſet certè, futuros in Eccleſia quoſdam, magiſtros mēdaces, qui perditiōis ſectas introducerēt: neq; Paulus tanto admonuiſſet ſtudio, quatinus hæreticum hominem poſt vnam aut alterā correptionem, deuitaremus. Ex ijs iam cūctis compertum eſſe puto, primā iſtam veritatem ſatìs lucidam eſſe, nēpe quòd in ſacrarū ſcripturarum interpretatione, pleriq; ſuis ingenijs cōfiſi, turpiter aberrârunt, & hallucinati ſunt non mediocriter.

Lapſi in hęreſim Hymeneus & Alexāder.

Magiſtri mendaces.

Tit. 3. Hęreticus poſt vnam aut alterā correptionem vitandus.

SECVNDA VERITAS.

Idipſum hodie quoq; fieri poteſt, ut ſi quis in ſcripturarum interpretatione, ſuo ſpiritu nitatur, is facilè dilabatur in errorem.

PAtêre poteſt & hæc, quando præter Concilia patrũ, & cõmentarios orthodoxorum auctorum, ac receptas ab Eccleſia conſuetudines, nos (qui iã hac ętate ſumus) nihil habeam⁹ adiumẽti, quod nõ potuit illis fuiſſe commune. Nam fuit communis Deus gratiæ largitor, omnibus qui ſe ritè præparârunt. Nec defuit vnquam Eccleſiæ ſacer Spiritus, citra quam fuerat miſſus, ad docendam nos omnem veritatem. Ingenio pollebant illi, præſtabant eruditione, literis omnibus & linguis efflorebant, ac demum multò quàm nos viciniores erant ad Apoſtolorum tempora. In qua iam altera (quæſo,) re præcellimus eos, præterquam in ijs, quæ nobis relicta ſunt ex cõcilijs patrum, ex proborum auctorum commentarijs, & ex conſuetudine, per vniuerſalis Eccleſiæ conſenſum receptiſsima. Quamobrem ijs poſthabitis, & contemptis, quiſquis aggreditur ſcripturam ſacram, ſuo cerebro confiſus, proprijq́; ſpiritus ductum ſequens, facillimè poterit his temporibus in eis hallucinari, quẽadmodum & prioribus hęreticis contigit, niſi tumore animi depoſito, maxima cum humilitate, ſe patrum orthodoxorum ſententijs, & totius Eccleſiæ conſuetis myſterijs conformârit. Quamobrem & horum potiùs fidei ſtandum eſſe Tertullianus conſulit, quàm de ſcripturis diſceptãdũ. Sic enim in lib. de præſcriptionibus hęreticorum, vbi vetat curioſitatem inquirendi ſcripturas, ait: Semper quęremus, & nunquã omnino credemus? Vbi enim erit finis quærendi? vbi ſtatio credẽdi? vbi expunctio inueniẽdi? apud Marcionem: ſed & Valentinus proponit. Quærite & inuenietis. Apud Valentinũ, ſed & Appelles hac me

Antiquorũ præſtantia.

Quibus rebus antiquos præcellimus.

Suo cerebro quiſpiam cõſiſus facillimè hallucinatur.

me pronunciatione pulſauit, & Hebion, & Simon, & omnes ex ordine nõ habẽt aliud, quo ſe mihi inſinuãtes me ſibi adducant. Et rurſum in eodem libro: Vbi (inquit) apparuerit eſſe veritatẽ diſciplinæ, & fidei Chriſtianæ, illic erit veritas ſcripturarũ, & expoſitionum, & omniũ traditionũ Chriſtianorum. Hæc Tertull. Ex quibus manifeſtè liquet, quòd nõ ſit nouis ſcripturarũ excuſsionib' auris adhibenda, ſed patrum orthodoxorum ſentẽtijs, & conſuetis Eccleſiæ myſterijs inhærendum eſt.

Nouis ſcripturarum excuſſionibus nõ eſt auris adhibenda.

TERTIA VERITAS.

Vbi de ſcripturis ſacris, aut de ueritate quauis ad Eccleſiam Catholicam pertinente, controuerſia ſuboritur, conuenit ut aliquo iudice, lis ea poſſet dirimi.

ERit & hæc cunctis perſpicua, modò ſpectent intentiſsimam curam, quam agit de Eccleſia ſua Chriſtus. Neq; enim noſtra conditio deterior eſſe poteſt, quàm fuerat olim Synagogæ. Porrò ſynagogæ prouidit Moſes, vt quoties nata fuiſſet inter iudices controuerſia, ſuper ambiguitate ſanguinis, cauſæ, aut lepræ, mox negocium ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad ſupremum inter eos iudicem deferretur, cuius iudicio ſtandum eſſet penitùs. Sic enim in Deuteronomio ſcribitur: Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt

Deut. 12. In ſynagogis lis orta ad iudicẽ deferebatur.

dicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te, iuxta legem eius. Sic ſynagogę prouidit Moſes, & Chriſtus Eccleſiæ ſuæ (pro qua & ſanguinem proprium fudit) nullum ad controuerſias dirimendas (quas tamen innumeras præſciuit orituras) dereliquit iudicē? Adeſt ergo (nemini dubium eſt) in eccleſia poteſtas iudiciaria, ſufficiēs ad omnē controuerſiam, ſiue quæ de ſcripturis, ſeu quæ de veritate quauis alia, ad catholicam Eccleſiam ſpectante naſcitur, diſſoluendam & reſcindendam penitùs. Is iudex (quod tamen tu moliris) non poteſt eſſe ſcriptura ſacra, quemadmodum inferiùs oſtendemus. Neq; enim apud Iudæos lex ipſa iudex erat, & maximè cùm de verbis legis agebatur contentio, ſed vt figuræ ſuæ reſpondeat veritas, locus adeundus eſt, quem elegit Dominus, qui nimirum apud nos, Cathedra Petri iure cenſetur. Nam vt apud Moſeos cathedram, Iudæis iudices erant quærendi, ita & nobis Chriſtianis ad Petri cathedram, pro dirimendis controuerſijs confugiēdum eſt. Ad hunc modum ante nos fecerunt maiores noſtri, tam doctrina, quàm vitæ ſanctimonia ſpectatiſsimi. Sic Hieronymus fecit ad Damaſum ſcribens. Quomodo, inquit, uetuſto oriens inter ſe populorū furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicā & deſuper textam, minutatim diſcerpſit, ideo mihi cathedram & fidem apoſtolico ore laudatam, cenſui conſulē-dam. Et rurſus ad eundē: Beatitudini (inquit) tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione cōſocior, ſuper illā petram ędificatam Eccleſiā ſcio. Et iterum ad eundem: Emendari cupimus à te, qui Petri ſe-dem

Moſes ſynagogæ, Chriſtus Eccleſiæ prouidit.

Qui Petri Cathedræ aduerſant ſchiſmatici ſunt,

dem tenes & fidem. Et alibi: Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Quamobrem & dicit ſe Vitalem non noſſe, Meletum reſpuere, Paulinum ignorare, quippe qui ſedis huius & cathedrę fuerāt aduerſarij: ſed & demum cunctos affirmat ſpargere, hoc eſt ſchiſmaticos eſſe, & extra eccleſiam, qui cũ ſucceſſore Petri non colligunt. Vides hîc, quantum Hierony. Cathedræ Petri cenſet tribuẽdum. Tribuit Auguſt. quoque quæſtione 110. veteris & noui teſtamẽti. Cathedram peſtilẽtiæ vocans eorum, qui vel extra Eccleſiam, vel cõtra Eccleſiam, ſedes ſibi inſtituerunt, & ſedem aſſerit eos vſurpare Petri, cuius tamen traditionem corrumpunt. Nam & ordinẽ, inquit, ab Apoſtolo Petro cœptũ, & vſq; ad tempus per traducem ſuccedentium epiſcoporum ſeruatum perturbant, ordinem ſibi ſine origine vẽdicãtes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes. Vnde congruit etiam eorum ſedem cathedram peſtilentiæ appellare. Hæc Auguſt. Cyprianus item Cornelio ſummo Põtifici ſcribens, eundem animat ad perferendas minas & errores, quos incuſſêre Nouatiani, citanſq; præfatum teſtimoniũ, quod paulò antè ex Deuteronomio attulimus, tandem ſubdit: Neque enim aliunde hęreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde, ꝙ ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tẽpus iudex, vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coẽpiſcoporum conſenſum, iudicem ſe nõ iam Epiſcopi, ſed Dei faceret. Nemo diſsi-

Cathedra peſtilẽtiæ.

Hæreſum & ſchiſmatũ origo.

diſsidio vnitatis Chriſti Eccleſiã ſcinderet, nemo ſibi placens, ac tumens ſeorſum foris nouam hæreſim conderet. Hæc Cyprianus. Ex quibus apertè datur intelligi, quòd debeat vnus ad tẽpus in Eccleſia ſacerdos eſſe, q̃ ſit iudex habendus vice Chriſti, quum ſit diuino firmatus iudicio, populiq́; ſuffragio, ac demum Coëpiſcoporum conſenſu. Huic ſi cęteri obtemperarent, nullæ hęreſes, nulla ſchiſmata, nullaq́; intra Eccleſiam nata diſsidia durarent diu. Et Leo papa ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicẽſem de corpore Eccleſię loquẽs: Hęc, inquit, connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipuè exigit concordiam ſacerdotum. Quibus cùm dignitas ſit communis, non eſt tamen ordo generalis. Quoniam & inter beatiſsimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis, & quum omnium par eſſet electio, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret. De qua forma, Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia. Et rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem, vniuerſalis Eccleſiæ cura conflueret. Hæc Leo. Quid Ambroſium memorem, qui magiſtram in omnibus ſe profitetur ſequi Romanam Eccleſiam? Itaque vides ex latinis probatiſsimis, quid de ſede Romana, & Petri cathedra ſentiant. Aſtipulantur & Græci, quod cùm ex alijs, tum ex Athanaſio teſtatiſsimum eſt. Is enim noſtræ ſententiæ ad Marcum Romanæ vrbis epiſco-

Vnus in Eccleſia vice Chriſti ſacerdos vnuſque iudex.

Inter apoſtolos diſcretio poteſtatis.

Diſtinctio epiſcoporum.

Ambroſi⁹.

Ro. Eccleſia omnib. magiſtra.

Athanaſ. pū ſic ait: Optamus vt à veſtrę ſanctæ ſedis Eccleſiæ auctoritate, (quæ eſt mater & caput omnium eccleſiarum) ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere, per præſentes legatos mereamur, quatenus veſtra fulti auctoritate, veſtriſq; precibus roborati, illæſi à memoratis æmulis ſanctæ Dei Eccleſię & noſtris, euadere, nobisque commiſſos eruere valeamus. Hactenus ille. Mirum eſt, Luthere, cùm iſta non ignores, aut ſaltem noſſe debueras, quòd tam parum tribuis Romano Pontifici, quum vel apertiſsimum ſit ex Euangelio Ioannis, Caiapham tametſi peſsimum, & qui pecunia pontificatum ſibi comparârat, tamē quia pontifex fuerat illius anni, verum iudicium protuliſſe. Vos, inquit, neſcitis quicquam, neq; cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatꝰ homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc; inquit Ioannes, à ſemetipſo non dixit, ſed quum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit quia Ieſus moriturus erat pro gente, & nō tantùm pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ecce qui Moſeos cathedram occupauit, quanquam auaritia, & ambitione, ac ſymonia, corruptiſsimus fuerat, tamen quia ſummus erat illius anni Pontifex, Iudæis protulit iudicij veritatem Et qui Petri cathedram legitimè ſortitus eſt, non poteſt hoc facere Chriſtianus? Abſit. Et maximè cùm Petro dictum ſit: Et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi (hoc eſt hæreſes) non præualebunt aduerſus eam. Propter quod & Auguſtinus, inter cætera, quibus memorat ſe retentum in Eccleſiæ gremio, dicit: Tenet me, ab ipſa ſede Petri apoſtoli (cui paſcendas

Ro. Eccleſia mater & caput omniū Eccleſiarum.

Caiaphas quia pontifex protulit verum iudicium.

Ioan. 11.

Matt. 16.

Tenuit Auguſtinum gremio Eccleſiæ ſucceſsio Ro. Pontificis.

ſcendas

ſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit) vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſsio ſacerdotum. Tenet & ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes, ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit. Hęc Auguſtinus aduerſus epiſtolam Manichei. Cæterùm quoniam inferiùs habes articulum de Romani pontificis auctoritate peculiarem, illic fuſiùs hac de re tecum diſſeremus. Et hęc iam ſufficiant pro tertia veritate.

QVARTA VERITAS.

Non ſemper quæq; controuerſia ſic exorta, ſola ſacrarum literarum auxilio diſſolui poterit, ac reuelli.

ET ad ſtatuendam (ne petamus aliùndè ſubſidium) tua Luthere nobis abundè ſufficiet aſſertio. Aſſeris enim inferiùs in declaratione articuli. 37. te credere purgatoriũ eſſe, & idipſum alijs conſulere, ſuadereq; credẽdum. Sed & multò apertiùs inter concluſiones, concluſione. 15. Mihi, inquis, certiſsimum eſt purgatorium eſſe, nec multum me mouet, quid blaterent hæretici. Et paulò pòſt. Nunquid ideo credendum eſt hæretico, vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot ſeculorum, falſam fuiſſe contendendum? Catholicè nimirum iſta ſcripſiſti, atque vtinam ſic perſeueraſſes. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Negas tamen ex ſcripturis ſacris probari poſſe purgatorium. Sic enim habet aſſertio tua. 17. Purgatorium non poteſt probari ex ſcriptura ſacra, quæ ſit in Canone. Nunc cernis Luthere in hac controuerſia (quæ nobis de purgatorio cum hæ-

Luth. purgatorium & fatetur & credit.

Vbi ſacra ſcriptura nõ poteſt eſſe iudex.

reticis eſt) non poſſe ſcripturam ſacram pro nobis iudicẽ eſſe. Sed & erit potiùs, ſi te ſequamur interpretem, aduerſaria nobis. Sic enim in commentarijs tuis ſuper Epiſtola ad Galatas, explicans illud Pauli: Dum tempus habemus operemur bonum: Scribis, monere Hieronymum, quòd vbi Apoſtolus dicit, dum tempus habemus, vitam pręſentem eſſe tempus ſementis, ſicut & Chriſtus dicit: Operemini dum dies eſt, venit nox quando nemo poteſt operari. Et ſubdens ipſe: Quæ contra purgatoriũ, inquis, videntur pugnare. Sed & quod poſſet obijci, conſequẽter diluere ſtudes. Licèt enim, inquis, doctores dicant, in purgatorio non niſi ſatisfactionem, ſeu nouo reperto vocabulo ſatiſpaſsionẽ eſſe: ego tamẽ nõ video, quomodo ſatisfactio, vel ſatiſpaſsio non ſit operatio bona. Quid ijs verbis aliud inſinuas Luthere, quàm ex ijs videri tibi, non eſſe purgatorium? Quid ergo relinquis nobis armorũ aduerſum hæreticos, qui purgatorium negant, cùm tuo iudicio, ſcriptura tam Chriſti, quàm Pauli nobis aduerſetur, & nullam omnino finis pro noſtra parte militare? Contendentibus itaq; nobiſcum hęreticis, nos alio ſubſidio noſtrã oportet tueri cauſam, quàm ſcripturæ ſacræ. Quę res etiam vel ex alio poteſt loco fieri perſpicua. Viſus es propemodum negare Epiſtolam Diuo Iacobo inſcriptam, ipſius fuiſſe, nimirum quòd tuis opinionibus aduerſatur. Verùm hanc, ſi tu aut quiſquam alius repudiare ſit conatus, quibus armis (quæſo) nos ad eam tuendam vtemur? Neque enim ea poteſt ex ſcripturis firmari, quamobrem ad alia remedia neceſſariò fugiendum eſt. Ad hæc, Eluidius perpetuam diuæ virginis integritatem

Alio ſubſidio, quã ſcripturarũ aliquando licet vti.

Eluidius Mariæmaſtix.

tem impugnans, plurimas & ipſa prima fronte perſpicuas, adducit pro ſua parte ſcripturas. Et primùm ex Matthæo narrante: quòd quum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequam cõuenirẽt, inuenta eſt in vtero habẽs de Spiritu ſancto: vbi tria notat. Primum deſponſationẽ, ſecundum quòd reperta eſt in vtero habere, priuſquam conuenirent, & tertium, quòd poſtea re ipſa conuenerunt. Subinde producit, quod in eodem Mattheo ſcribitur: Et non cognouit eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Ex quibus verbis (quantum ad ſenſum grammaticum pertinet) ſatìs apertè colligit, Ioſeph poſtea cognouiſſe Mariam. Tertio loco profert ex Luca: Impletos eſſe dies Mariæ, vt pareret filium ſuum primogenitum. Vnde ſubinfert Eluidius, eam habuiſſe ſecundogenitum, propter comparationem primogeniti. Et hoc teſtimonium iunctum prioribus, nonnihil ad rem facit. Poſtremo, quod toties in Euangelijs aſſeritur, Ieſum habuiſſe fratres. Primùm Lucæ 8. Ecce mater tua, & fratres tui ſtant quærentes te. Et Matth. 12. Ecce mater tua, & fratres tui, foris ſtant quærentes loqui tibi. Ioannes item ait: Neq; enim fratres eius tunc credebant in eum. Et Marcus ſcribit dixiſſe turbam: Vnde huic omnis hæc ſapientia & virtutes? Nonne hic eſt faber ille filius Mariæ, & frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & ſorores eius, hìc nobiſcum ſunt? Hæc & alia profert Eluidius pro ſua parte teſtimonia, quòd Maria plures prҫter Chriſtum accepiſſet filios. Nos contrà, ne verbum quidem vnum, ex ſcripturis afferre poſſumus, & tamen certò credimus, eam perpetuò fuiſſe virginem. Quonam igitur

Matth. 1. Lucæ. 2. Ioan. 7. Mar. 6.

tur modo (te quæſo Luthere) ſcriptura poterit hanc dirimere controuerſiam? immo non augere magìs, ſi quis proximo ſpiritu ſenſum (quem ex mera grammatica colligimus) ſequi nitatur? Accedit ad hæc, quòd ſcriptura ſæpè trahi poteſt ad varium ſenſum, quemadmodum vſu videmus ab hęreticis fieri, qui ſenſum, quem ſemel imbiberũt, adeò mordicùs tenent, vt nullius alterius iudicio ſtare velint, ſed totius Euangelij textum rumpi ſinent potiùs quàm ſenſum (quẽ extorſerunt) auelli ſibi patiantur. Prohibet igitur & Tertullianus cum hiſce de ſcripturis conflictari, libro de præſcriptionibus hæreticorum, ſic inquiẽs: Quid promouebis exercitatiſsime ſcripturarũ? cùm ſi quid defenderis negetur ex diuerſo. Si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentionem. Nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille verò ſi quis eſt, cuius cauſa, in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magìs ad hæreſes deuerget? hoc ipſo motus, quòd te videat nihil promouiſſe æquo gradu negandi & defendendi, diuerſa parte ſtatutum, certè & pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc vtiq; & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere nobis potiùs adulteria ſcripturarum, & expoſitionem eorum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergò non ad ſcripturas prouocandũ eſt: nec in his conſtituendũ certamen, ꝗbus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. Hæc Tertullianus. Quid ergo fiet, duobus de ſcriptura quapiã contendentib. altero catholico patrum ſententiã defen-

deſendẽte, altero hęretico, qui proprio ſenſui pertinaciter adhæret? Quomodo, inquam, lis iſta ſopietur, præſertim cùm nihil ex ſcripturis afferri poſſet, quod vterque non vertat in partem ſuam. Quem iudicem hîc adibimus, niſi Petri cathedrã? quę profectò dubijs in rebus, & ad fidem præcipuè ſpectantibus, nunquam nõ erit adiuta diuinitus, vt certam nobis depromat veritatem.

Hæretico orthodoxoq; de ſcriptura diſceptãtibus, quis adhibend' iudex.

QVINTA VERITAS.

Propterea miſſus fuerat Spiritus ſanctus, ut in Eccleſia perpetuò maneret, quatenus, quum eiuſmodi ſuborirẽtur errores, ſemper de ueritate certiorem eam reddere.

CHriſtus quantum ad hunc ſpiritum attinet, quinq; nobis erat pollicitus. Primum, quòd eſſet Paracletus, hoc eſt, conſolator Eccleſiæ ſuæ. Deinde, quòd in æternum apud nos maneret. Tertium, quòd quę futura eſſent, nobis annunciaret. Quartum, quòd verba Chriſti nobis interpretaretur. Quintum, quòd eſſet nobis ſpiritus veritatis, nosque duceret in omnem veritatem. Nihil ex ijs obſcurum eſſe reor, præter quartum, cùm cætera verbis apertiſsimis Chriſtus ipſe teſtatus ſit, vt ex Euangelio D. Ioannis liquet: de quarto verò dicit: Docebit omnia, ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis. Sic enim habetur Græcè, non dixero: Sed & inferiùs de eodem ſpiritu loquens, ait: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Clarificauit filius patrem, quum ea, quæ per Prophetas loquutus ſit pater, vera fuiſſe declarauit. Clarificauit & filium Spiritus, quando ad filij doctrinam populo

Quinque Chriſti de Spiritu ſancto promiſſa.

Ioan. 14.

Clarificauit filius patrem.

Clarificauit filium Spiritus.

communicandam, doctorum corda ſecretis inſpirationibus illuſtrauit. Quæcunque igitur Chriſtus dixit & docuit, Spiritus ille ſanctus (ſi quid obſcurum fuerit) luculentiùs erat interpretaturus. Cęterùm aiet fortè Lutherus, Chriſtum hæc præſentibus Apoſtolis fuiſſe pollicitum. Neq; iſtud negauerimus. At non ſolis, qui tum pręſentes erãt, exhibita hæc fuiſſe, manifeſtiſsimum eſt. Paulus enim tunc non aderat, quippe qui nondum fuerat conuerſus, & tñ is ad Timotheũ dicit: Spiritus manifeſtè loquitur. Non ſolùm itaq; propter Apoſtolos, qui tum præſentes erant: ſed propter omnes Chriſtianos, quotquot eſſent futuri, quã diu militat hîc in terris Eccleſia, pollicitationẽ hãc à Chriſto factam fuiſſe dilucidũ eſt. Ad quid enim in Eccleſia ſpiritus ille ſacer perpetuò reſideret, ſi non ſubortis hæreſum tempeſtatibus (quæ fluctuantẽ eam reddiderint) protinùs occurreret conſolatione ſua, claramq; veritatis ſuæ lucem, in rebus controuerſis, ac dubijs exhiberet? Neq; enim ocioſus eſſe poteſt, qui ad tantum negocium, tam inclytus, à tam eximijs perſonis, patre videlicet, & filio, miſſus eſſe nõ ambigitur: ſed indefeſſè negocium (ob quod miſſus fuerat) agere credendus eſt. Et quanquam ipſius Trinitatis opera ſint indiuiſa, Patris, inquam, & Filij, & Spiritus ſancti: Scriptura tamen horum cuique ſuum, & quaſi peculiare tempus ob erudiendam Eccleſiam tribuit. De Patre enim Diuus Paulus tradit, quòd olim patribus per Prophetas multifariam multiſque modis loquutus ſit. De Filio ſubinde referunt Euangelia, quomodo per Apoſtolos erudiuerit Eccleſiam. Et Spiritum deniq; ſanctum, eatenus à patre,

[Margin: 1.Tim.4.]

[Margin: In Eccleſia reſidet Spirit' ſanct']

[Margin: Hebr.1.]

tre, filioque miſſum, Chriſtus ipſe teſtatur, quatenus apud nos in æternum maneret, docturus Eccleſiam in cunctis, quæ ad fidei neceſsitatem attinerent. Quo fit, vt propter perpetuam huius ſpiritus præſentiam, Eccleſia apud Paulum columna dicitur, & firmamentum veritatis, nimirum quòd hoc ſpiritu veritatis, tam ſolidè fulciatur, vt nequeat in errores aliquos impingens, diutiùs in eis perſeuerare. 1 Timot. 3.

SEXTA VERITAS.

Spiritus ille ſacer orthodoxorum patrum linguis ad hæreſum extirpationem, & ad plenam Eccleſiæ ſuper rebus dubijs inſtructionẽ, hactenus uſus eſt, & utetur ſemper.

Conſtat & hæc ex præcedenti. Nã ſi non fuerit ocioſus in Eccleſia diuinus ille ſpiritus, per aliquos neceſſe eſt Eccleſiam erudiuit. Neque enim ſermo eius palàm cunctis innotuit, ſed aliorum linguis ad inſtruendam Eccleſiam vſus eſt, quemadmodũ & de Deo patre Paulus ad Hebræos ſcribit, illum fuiſſe maioribus noſtris loquutũ olim per prophetas. Filium autem eius idẽtidem per Apoſtolos ſuos, totum orbem docuiſſe cõpertiſsimum eſt. Euntes, inquit, docete omnes gẽtes: Sic & tertio loco, Spiritũ ſanctũ per Apoſtolicos viros (Apoſtolis è medio iam ſublatis) Eccleſiam in cũctis, quæ neceſſaria forẽt, deinceps edocere par fuit, ac omnia potiùs agere, quàm vt diutius in rebus vehemẽter ambiguis ipſa fluctuaret. Nõ ꝙ ſacroſanctæ Trinitatis huius opera, ſicut antè diximus, ſint diuiſa: ſed quòd ſingulis horũ ſuum tempus in ſcripturis accõmodatur, quanꝗ omnes

Aliorũ linguis ſacer ſpirit' Eccleſiam hactenus inſtruxit.

Pater per prophetas, Filius per Apoſtolos orbẽ docuit.

indiuiſim,& ſemper operati ſint. Tunc enim quã-do patri negocium tribuitur erudiendæ plebis per Prophetas, Spiritus etiam eoſdem inſpirauit, quemadmodum & Petrus teſtatur. Spiritu, inquit, ſancto inſpirati locuti ſunt Dei homines. Quòd ſi tunc in Prophetis loquutus ſit Spiritus, quum non erat adhuc datus, quantò magìs hoc ſuo tempore, quum ſit iam peculiariter in hoc negocium miſſus, per Pontifices & doctores, credendus eſt fuiſſe loquutus. Teſtantur hiſtoriæ, quòd, cùm ſacri baptiſmatis vnda, Baſilius & Eubolus abluerentur, venit ſuper eos lux immenſa ſicut fulgur, & columba ex fulgere deſcendens, turbauit aquam, & auolauit. Et quum Ambroſius Pſalmum. 43. dictaret, vidit eius notarius ignem, caput eius in modũ ſcuti operientẽ, & per os eius intrantem, quo facies eius ad inſtar niuis enituit. Sed & D. Gregorius, cùm electus in ſummum Pontificem, dignitatem tantam fugiſſet, quiddam in modum igneæ columnæ ſuper eum in cauerna deliteſcentem emicuit, cuius indicio deprehenſus eſt. Hæc nimirum erant præſentiæ ipſius ſpirit' ſigna manifeſtiſsima. Et hoc eſt, quod Damaſcenus teſtatur, dicens: Simili quoque pacto, & Apoſtolicæ gratiæ, & dignitatis ſucceſſores, paſtoreſque & doctores illuminatricem ſpiritus gratiam adepti, tum miraculorum virtute, tum ſermonis gratia, obſcuratos illuminârunt, & errore deuios conuerterunt. Et alibi rurſum: Per ſpiritum igitur ſanctum & lex, & Prophetæ, & Euangeliſtæ, & Apoſtoli, & paſtores locuti ſunt, & doctores. Id quod ex ipſo Chriſto patet. An ad ſolos Apoſtolos dixit Chriſtus: Non vos

[Margin: 2. Petri 1.]

[Margin: Præſentiæ S. Spiritus ſigna manifeſtiſsima.]

[Margin: Viri apoſtolici ſpiritus gratiam adepti, ſignis claruerunt.]

[Margin: Per ſpiritũ qui ſunt loquuti.]

[Margin: Matt. 10.]

eſtis

eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, q loquitur in vobis? An non præter Apoſtolos, quoſdam (vt ait Paulus) prophetas inſtituit, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad inſtaurationem, ſeu magis ad conſummationem ſanctorum, quibus Chriſtus inchoationem nouę creaturæ dedit? Hos nimirum paſtores, & doctores, ac cæteros inſtituit (vt illic docet Paulus) in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, hoc eſt, vt miniſtrent hunc ſpiritum cæteris, & Eccleſiam verbo ſpiritus ædificent. Sed & iſtud inſtitutum, nō ſolùm ad Apoſtolorum tempora ſpectat, verumetiam ad finem vſque ſeculi perdurabit: nempe donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mēſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Sed & iſtud expendamus, quod iam tandem ſubinfert Paulus. Scopum videlicet, quem proſpexit Chriſtus, hæc inſtituens, nimirum vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris. Ecce cur paſtores & doctores, ac cæteri miniſtri dati ſunt Eccleſiæ, nimirum vt his fidem habeamus, vereque credamus in eis Spiritum ſanctum loqui, vitemusque cęteros, qui doceant ijs contraria: quales aliquot futuros Paulus inſinuat, quum verſutiā hominum memorat & aſtutiā, qua nos adoriuntur, vt imponāt nobis, ac circumueniant in errore. Quiſquis itaq;, quod doctrinæ patrū aduerſatur, docuerit quicq̄, is modis omnib. vitādus eſt, ni velimus potiùs ſemper eſſe tanquam paruuli, ſemper diſcentes, & nūquā ad ſciētiæ veritatē perueni

Epheſ. 4.

Paſtores & doctores, cur Eccleſiæ dati.

uenientes, ſemper fluctuantes, & omni vento doctrinæ circumacti.

SEPTIMA VERITAS.

Quiſquis orthodoxos patres non recipit, hunc doctrinã Sancti ſpiritus contemnere, neq; ſpiritum illum habere, manifeſtũ eſt.

Ephe. 4. Myſtici Eccleſiæ corporis & naturalis cõueniẽtia.

TAnta nimirum eſt vnitas corporis huius myſtici (quod eſt Eccleſia) vt non modò corpus vnum omnes Chriſtiani dicamur, & ſimus, verũ etiam ſpiritus vnus, propter inhabitantem Spiritum ſanctum in nobis. Vnum corpus, inquit D. Paulus, & vnus Spiritus ſumus. Colligatur enim Chriſtianus Chriſtiano, nexibus quibuſdam inuiſibilibus, & quidem multò validioribus, quàm in corpore naturali membro membrum compaginatur. Et vt in ijs, vitalis quidã Spiritus diſcurrens, arcanum quendam inſtinctum operatur, ita vt membrum quodque norit ſibi congenitum membrum, paratumq; ſit pro eius defenſione ſeipſum exponere diſcrimini, velut agnoſcens communem in vtroque ſpiritum. Sic & in myſtico totius Eccleſiæ corpore quiſque Chriſtianus (qui ſtudet vnitati Spiritus) ſecreta quadam vnctione, mox, vt audit proximum chriſtianè loquentem, agnoſcit communem Spiritum, qui in ſe ipſo loquitur. Sic eſt (inquit Chriſtus) omnis qui natus eſt ex Spiritu, nẽpè qui intima quadã perſuaſione, vocẽ Spiritus agnoſcit, & eidẽ condelectatur. Sed alibi de ſuis ouibus teſtatur Chriſtus, quòd ſuam vocem ſint auditura, neque cognituræ ſint alienorum. Quoniam igitur eadem eſt vox Chriſti, quæ & Spiritus eius, oues Chriſti, hoc eſt, fideles

Ioan. 3.

Ioan. 10.

les Chriſtiani, libenter huic voci obtemperant à quocunque proferatur. Et qui recuſant hanc vocem, ad hoc ouile non ſpectare, neque in hoc corpore locum habere, credendi ſunt. Alieni profectò ſunt, & ijdem vocem audiunt alienorũ, hoc eſt, hæreticorum peruerſa docentium. Quiſquis igitur Patres orthodoxos (in quibus ſacer ille Spiritus loquitur) reſpuit, neq; vocem Spiritus in eis loquentis recipit, is prorſus indicat ſe Spiritus illius expertem eſſe: neq; Paulum audit iubentem, vt ſolicitè ſeruemus vnitatẽ Spiritus in vinculo pacis. Nã quî fieri poteſt, vt is vnitatẽ ſeruet Spiritus, qui docere nõ veretur, ijs quæ Spiritus olim docuit, manifeſtè pugnantia? Docuit autem Spiritus ille ſanctus Eccleſiã, per priores patres, paſtores videlicet & doctores, cæteroſq; miniſtros, vt ex proximè ſuperiori conſtitit. Quamobrẽ qui iam contrarium dogma ſtatuere molitur, is apertiſsimè diſſoluit vnitatem ſpiritus, & vinculum pacis, ac denique totius corporis Eccleſiæ compagem. Cæterùm dicet Lutherus, priores patres nõnunquam aberraſſe. Neque iſtud ipſe negauerim. Errauerunt interdum, atque ob id errare permiſsi ſunt, vt homines eos fuiſſe cognoſceremus. Sed quid, ſi permiſsi fuerint aliquoties errare, num propterea cæteris, qui rectè dixerunt, nihil auctoritatis erit relictum? Abſit. Errârunt aliquando Prophetæ, errârunt & Apoſtoli, neq; tamen de cæteris, quæ docuerunt, quicquã dubitamus. Nathã (vt nõ ignoras) propheta fuit, is tamen conſultus à Dauid rege, ſuper opere, quod Rex animo meditabatur, num eſſet ipſum completurus, reſpondit: Omne quod eſt in corde tuo,

Ephe. 4. Spirit' ſeruanda vnitas in vinculo pacis.

Quare patres errare permiſsi.

Lapſus Nathan.

2. Reg. 7.

tuo, vade fac quia dominus tecum eſt. Sic haud dubiè reſpondit, & nihilominus eum erraſſe cunctis perſpicuum eſt. Similiter & alios prophetas aliquãdo feciſſe ſcripturę teſtantur. Quid igitur? Nũ propter hos errores, nulla cæteris, q̃ dixerint, fides adhibebitur? Abſit. Sed illud diuinæ pietatis diſpenſatione factum eſt, vt ad hunc modum, tã nos, quàm illi, ſe cognoſcerent homines eſſe, & à Deo, quicquid rectè dixerint, accepiſſe: à ſeipſo verò quicquid aberrauerint. Petrus quoque quũ (accepta priùs à Deo patre reuelatione) Chriſtum cõfiteretur eſſe filium Dei, veriſsima dixit. At paulò pòſt, quum eundem à morte ſtuduit auerſari dicens: Abſit hoc à te Domine, non mediocriter aberrauit. Quid ergo? Num ob id priorem confeſsionem eius reijciemus? Nequaquam. Sed iam vt hominẽ ſibi derelictum, humano more fuiſſe lapſum agnoſcimns, tunc verò diuinitùs adiutum ſupra captum hominis, diuinitatem Chriſti fuiſſe contuitum, haudquaquam dubitamus. Sic pariter & de ſacris Eccleſiæ doctoribus contigit, haud abſque diuina diſpenſatione, nẽpe, vt ſuis ingenijs relicti, nonnunquam in errores inciderint, cùm tamen certum ſit, quòd in cæteris fulgore diuini ſpiritus illuſtrati, non niſi ſaluberrima dogmata ad maximum Eccleſiæ commodum prodiderunt. At obiectabit adhuc Lutherus: Si potuit interim cæcutire, & errore teneri interpres, quomodo nobis, inquit, erit exploratum, quando verum dixerit? Id nimirum fiet, mutua vel ſcripturarum ad ipſum, vel cæterorum interpretum, vel apoſtolicarum traditionum, vel generalium conciliorum, vel Eccleſiæ Catholicæ

Margin notes: Humanũ errare. — Matth. 16. — Quomodo depręhẽdi poteſt, interpretem ſemel lapſum in aliis tamẽ verũ dicere.

liceç conſuetudinum, vel demùm horum omnium inſimul facta collatione. Nam hæc ita ſe mutuò fulciunt, vt quicquid ab aliquo ſcriptum fuerit interprete, modò vigilanter hęc omnia ſibi mutuò conferamus, facillimè deprehendi poſſet, an verũ an falſum fuerat, vt nihil oporteat propter aliquos in eis repertos errores, cętera cõtemnere, quæ alioqui verè, catholiceq́; tradiderunt.

OCTAVA VERITAS.

Si per ſingulorum patrum ora ſpiritus ob eruditionem Eccleſiæ loquutus ſit, multò magis in concilijs patrũ generalib. id feciſſe putãdus eſt.

HAec quanquam de ſe manifeſtiſsima ſit, ex ſcripturis tamen afferre teſtimonium haud grauabimur. In Actis Apoſtolorũ traditur, quòd quum ſuborta fuiſſet inter Chriſtianos ſuper legalium obſeruatione controuerſia, mox Apoſtoli, cæteriq́; Iudæi ſeniores (qui tum ad Chriſtum conuertebantur) eius rei gratia Hieroſolymis cõcilium habuerunt, & tandem vltrò citroque rationibus auditis, vnanimi conſenſu, cæteris (qui tamẽ aberant) gentibus, decretum ſuum per Paulum & Barnabam miſerunt, affirmantes id Spiritui ſancto, ſimul & ſibi fuiſſe viſum: quum tamen Spiritus ille nullo ſenſibili ſigno (quemadmodum priùs in die Pentecoſtes fecit) ſe præſentem exhibuit. Quoniam igitur idem ſpiritus, adhuc in Eccleſia neque penitus ocioſus reſidet, quis dubitare poteſt, quum ex omni orbis parte maximus Epiſcoporum conuenerit numerus, vſqueadeo, vt conſtet aliquando fuiſſe ducentos, aliquãdo trecentos, ſed & ſexcẽtos nõnunq̃: quis (inquam)

Acto.15.

Cõcilium Hieroſolymitanum Spiritu ſancto inſtructum.

(inquã) ambigere poteſt, quin inter tot patres, tam eruditiõe, quàm vitæ ſanctimonia ſpectatiſſimos, tantoq; charitatis ac pietatis ſtudio congregatos, non medius affulſerit Spiritus ille ſanctus? Præſertim, quum Chriſtus antè ſit pollicitus, in medio ſe futurum, vbi duo vel tres forent in eius nomine congregati. Et cui dubium eſſe poterit, illic vbi Chriſtus eſt, adeſſe pariter & Chriſti ſpiritum? Quando igitur Chriſtus duobus aut trib⁹ in eius noĩe cõgregatis, affuturũ ſe promiſit, tot centenarijs patrum pro ſalubri totius Eccleſiæ ſtatu coadunatis, Chriſti ſpiritum (qui in id negocij miſſus erat) putabimus defuturum? Abſit, ne vel iſtud leuiuſculè ſuſpicemur. Cæterũ ijs obijciet Lutherus, concilia quædã inter ſe pugnare mutuò, quemadmodum exempli gratia, Nicenum, & Africanum, Conſtantienſi concilio docet aduerſari: quamobrem nec putat ab eodem ſpiritu, ſingula fuiſſe profecta. Dicit enim in reſolutione ſuper diſputatione Lypſica, Nicenum concilium decreuiſſe, vt Romanus Pontifex curã haberet Eccleſiarũ ſuburbanarum, ſicut Alexandrinus habuit Aegypti. Quibus nimirum verbis Rom. Pontifici conatur auferre primatum poteſtatis, quam tamen ei tribuiſſe dicit concilium Conſtantienſe. Cæterùm, quum Eckius reſpondit, id Niceni concilij decretum conſenſu Rom. Pontificis, & pro bono tranquillitatis factum fuiſſe, Lutherus inſurgit, cõtendens hæreticiſsimè tam concilium, quàm Pontificem feciſſe, ſi vel is permitteret, vel illud ſtatueret quicquam, quod contra ius diuinum eſſet quouis pacto. Nam (vt inquit) ſi ius diuinum eſt, Romanum Pontificem

Tot patribus ſpirit⁹ adeſſe putandus.

omnia in omnibus Eccleſijs poſſe, non eſt in eius Luth.de di
poteſtate permittere contrarium vel vna hora ſi- uino iure
eri. Sed hîc aberraſſe Lutherum non dubito. Nam ratio pror
& conſtat Paulum iure diuino potuiſſe victum à ſus inuali-
Corinthijs vendicare, quibus ipſe prędicabat, quē- da.
admodum & multis argumentis illic docet. Quis 1.Co.9.
(inquit) militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid ſecundum hominē hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt in lege Moſi: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Hæc Paulus &c. quæ ſequuntur: quibus manifeſtè docet ſibi iure diuino licere, quatenus à Corinthijs victum accipiat temporarium. Et tamen ſubdit, ſe non vſum hac poteſtate fuiſſe. Ro. Pōtif.
Sic nimirum & Rom. Pontifex, quanquam ei iure aliquid ſui
diuino poteſtas quædā in omnes competeret Ec- iuris po
cleſias, potuit nihilominus ob ſuam & Eccleſiæ tuit depo-
quietem, aliquid ſui iuris, citra tamen omnem of- nere.
fenſam, ad tempus remittere. Sed iam veniamus ad concilium Affricanum, quod & citat ex xcix. diſtin. cap. primo. Vbi dicit, Concilium illud prohibuiſſe Romanū Pontificem, appellari pontificem vniuerſalem. Sic enim habent ipſius concilij verba. Vniuerſalis autem pontifex nec Romanus appelletur. Quibus verbis molitur Lutherus, vt Romanus Pontifex non ſit vniuerſalis, neque primatum poteſtatis habeat. Verùm iſtud ex ipſis inferre nequit. Nam quis non videt, parum validam eſſe conſecutionem hanc: Non placet concilio, vt Romanus Pontifex appelletur vniuer

ſalis, iccirco Roma: Pontifex non eſt vniuerſalis. Studuit nimirum ætas illa, quippe (quæ vicina fuerat Apoſtolorum temporibus) modeſtię ſimul & humilitati. Recens enim adhuc ſpirauit in eis Chriſti verbū: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini tanquam paruuli. Quamobrem & hos glorioſos titulos (vnde vel ſuperbiendi leuis occaſio naſci potuerit) conati ſunt amputare, id quod liquet ex verbis proximè precedentibus eodem capite, quæ ſic habent: Primę ſedis Epiſcopus non appelleť princeps ſacerdotū, vel ſummus ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantùm primæ ſedis Epiſcopus. Ecce non placuit concilio titulus iſte tam glorioſus, vt appellaretur princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, is qui reuerà fuerat, & princeps ſacerdotum, & ſummus ſacerdos, hoc eſt, primæ ſedis Epiſcopus. Ex ijs itaque fruſtrà conatur Lutherus oſtendere, Conſtantienſe concilium à Niceno & Affricano diſsidere. Cæterùm donemus hoc Luthero, vt vnum aliquod ex poſtremis concilijs ab altero diſſentiat, num proinde cęteris omnibus fides abolebitur? Haudquaquam. Sed quēadmodum de prophetis & Apoſtolis, ac ſacris doctoribus antè diximus, eos ſibi derelictos nonnūquā aberraſſe, ſic & de concilijs, pręſertim poſtremis, quę tempore ſciſmatis erant coacta, vbi non ſumma fortè fuerat animorum concordia, neque ſyncera mentium ſimplicitas: ſed quidam ſuis factionibus, & priuatis affectibus, quidam captandæ ſummi Pontificis gratiæ ſtuduerunt. Hi quid mirum eſt, ſi in articulo quopiam ad rem non magnoperè pertinente cæcutierint, vtpote quiddam humanum paſsi? At nihil ob id oportet

[Margin: Modeſtia antiquorū glorioſos auerſabatur titulos]

[Margin: Veritate 7.]

tet fidem cęteris concilijs derogari, pręſertim cùm talis error, ſi decreta ſuperiorum conciliorum vnà cùm ſcripturis ſacris, & ſacrorum interpretum commentarijs mutuò conferantur, facilè, deprehendi queat. Atque hactenus pro octaua veritate ſit dictum.

NONA VERITAS.

Traditiones Apoſtolicas quanquam in ſcriptura ſacra nequaquam proditæ ſint, nihilominus à uerè Chriſtianis obſeruandas eſſe.

PAucis iſtã ſtatuemus. Nam Paulus epiſtola ſecũda ad Theſſalonicenſes ait: State & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Ecce Paulus hîc mandat, vt conſtanter teneant traditiones, quas ipſe docuit, aut oretenus per ſermonem, aut calamo per epiſtolam. Quòd ſi Paulus (qui præ cæteris Apoſtolis tot reliquit Epiſtolas) traditiones etiã à ſe non ſcriptas, voluit obſeruari, non negari debet hoc à cæteris, qui, quò minora ſcripſerint, eò veriſimilius eſt plura tradidiſſe. Quid enim ex Petro, qui poſt Chriſtum ſuperuixit in eccleſia circiter annos 37. quid, inquam, in eius literis habemus eccleſiæ relictum præter duas breues epiſtolas? An non putabimus eum alia pleraque & ſaluberrima tradidiſſe dogmata, quæ literis minimè commendauit? præſertim quum tam familiariter cunctis interfuit, quę Chriſtus vel docuit, vel mirificè fecit. Sed & de Iacobo, & Iuda, quid præter vnicam vtriuſque epiſtolam accepimus? De cæteris verò (ſi ſubduxeris Euangeliſtas) nihil, ne uerbum

2 Theſſ. 2. Quaſcunque traditiones modò bonas, tenẽdas iubet Paul⁹.

bum quidem habemus ſcriptum: & tamen ſingulos ſalutaria reliquiſſe documēta, nemini poteſt obſcurum eſſe. Meminit D. Ioannes in calce Euāgelij ſui, pleraque, quæ ad Christum pertinebāt, neutiquam literis fuiſſe commendata. Sunt (inquit) & alia multa quę fecit Ieſus, quę ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, eos qui ſcribendi ſunt libros. Patet igitur ex ijs, nec omnia fuiſſe ſcripta, ſed multa per ſermonem & ore duntaxat prodita, de quibus ſacri doctores nos crebriùs admonent. Et inter vetuſtiores, ſic Origenes ait Homilia quinta ſuper Nume. Sed in eccleſiaſticis obſeruationibus ſunt nonnulla, quæ omnibus facere neceſſe eſt, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cœli plagis ad ſolam orientis partem conuerſi fundimus orationem, non facilè puto cuiquam eſſe ratione compertum. Sed & Euchariſtiæ, ſeu percipiendæ, ſeu quo ritu geritur, explicandę, vel eorum quę gerunt in Baptiſmo verborum, geſtorumq́ue, & ordinum atq; interrogationum, & reſponſionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen hæc omnia, operta licèt & velata, portamus ſuper humeros, quum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Pontifice Chriſto, & à filijs eius tradita, & commendata ſuſcepimus. Ecce quid dicit Origenes, nos dictas obſeruationes Eccleſiaſticas implere ſimul & exequi, ſicut à magno Pontifice Chriſto, atque filijs eius, nimirum Apoſtolis tradita, & commendata ſuſcepimus. Et Damaſcenus aſtipulatur, lib. 4. cap. 13. de adoratione ad orientem ſcribens. Non ſcripta eſt (inquit)

Ioan. vlti. Multa que Chriſt' fecit, chartis nunquam mandata.

Multa faciamus neceſſum eſt, quorū ratio nō omnib' patet.

quit)hæc Apoſtolorum traditio.Nam multa ſine ſcripto nobis tradita ſunt.Hæc ille:Et intrà ca.17. ubi de imaginibus ſanctorum adorandis tradit. Quòd plurima (inquit) ſancti Apoſtoli tradiderunt ſine ſcripto,ſcribit Paulus,gentium Apoſtolus. Ergo fratres ſtate, & tenete traditiones noſtras,quas edocti eſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolam noſtram.Et ad Corinthios: Laudo vos fratres,quia per omnia mei meminiſtis, & ſicut tradidi vobis traditiones tenetis. Hæc Damaſcenus. Et ſacer Dionyſius cap.1. Eccleaſt.Hierar.de ducibus præceptoribus Chriſtianæ fidei tradit, quòd hi multa,partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus ſuis, iuxta quod ſacras diffiniunt leges,nobis tradiderunt. Hæc Dionyſius. Et Cyprianus his accedit, ſermone de ablutione pedum. Ipſe ſummus ſacerdos ſui eſt ſacramenti inſtitutor & auctor, in cæteris, homines ſpiritum ſanctum habuêre doctorem: & ſicut par eſt Spiritui ſancto & Chriſto diuinitas,ita in ſuis inſtitutis æqua eſt auctoritas & poteſtas, nec minùs ratum eſt,quod dictante Spiritu ſancto,Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe tradidit, & in ſui commemorationem fieri præcepit. Manet ſingulis propria dignitas, & vniformis in ſuo genere ſtat actio omnium, nihil addi nihil ſubtrahi, nihil poteſt corrigi, vel mutari.Hæc Cyprianus. Hilarius quoq; lib.6. de Trinitate, poſtq̃ de apoſtolis mentionem fecerit,ſubdit in hunc modum: Ab his ergo quæ teneo,edoctus ſum, his immedicabiliter imbutus ſum, & ignoſce omnipotens Deus,quia in his nec emendari poſſum, ſed commori poſſum.Hæc Hilarius.Et Vulgarius item ſu

2.Theſ.2.

Sũmus ſacerdos ſui ſacri eſt inſtitutor & auctor.

per illud Pauli:Fratres ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis,ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.Hinc ſanè perſpicuum eſt, pleraque Paulum ſine ſcriptis,ſermone duntaxat, hoc eſt, viua voce,non epiſtolis ſolùm his tradidiſſe: non enim ſecùs illa atque hæc fide ſunt digna. Itaque & Eccleſiæ traditionem dignam exiſtimemus, cui præſtanda ſit fides, vt ſi quid ab ea ſit traditum, nihil vltrà perquiras.Hæc Vulgarius. Atque hactenus pro veritate nona.

Eccleſiaſtice traditioni fides adhibenda.

DECIMA VERITAS.

Sed & præter traditiones, conſuetudines etiam quæ ab uniuerſali Eccleſia receptæ ſunt, nemini Chriſtiano reſpuendas eſſe.

1 Corin .2.

HAnc & diuus Paulus firmat,qui poſteà quàm Corinthios docuerit, vt mulieres non niſi velato capite,viri contrà,capite aperto, Deum in Eccleſijs precarētur,tandem ſubdit:Si quis autem videtur contentioſus eſſe,nos talem conſuetudinē non habemus,neque Eccleſia Deí. Ecce quomodo contra contentioſos conſuetudinem eccleſiaſticam decernit validam eſſe,& placet vt conſuetudini ſit ſtandum potiùs,quā vllis contranitentium argutijs.Quem locum & D. Hiero.interpretatus,ita ſcribit:Præuenit illos Paulus ne quis diceret:Vbi ſcriptum eſt, vel alijs argumentis huic reſiſteret rationi. Nos(inquit)talē conſuetudinē non habemus, ſiue cotendendi,ſiue talia faciēdi. Neq; Eccleſia Dei,quę manſuetudini potiùs, quā contentionibus ſtudet.Hæc Hieron. Ex quibus liquet, ſeruandam eſſe conſuetudinem ab eccleſia receptam, nec eam ob aliquorum argutias & calumnias

Conſuetudini vult Paulus ſtādum eſſe.

lumnias facilè deſerandam eſſe. Neq; diſsimiliter hunc locum enarrat & Vulgarius, inquiẽs: Cùm enim Corinthij fucare hęc, fortè argumentis nõnullis vellent, enitebantur ſyllogiſmis & captiunculis, indifferens id rei arguere. Inquit itaque Paulus: Conſuetudinem ipſi eiuſmodi nullam habemus, vel contẽdendi, vel virilẽ enutriendi comã, dum mulier careat velamento, neq; ipſa Dei eccleſia, id eſt, cæteri fideles ipſi: quo fit vt non modò nobis obſiſtere videamini, ſed Eccleſiæ ipſi. Ad verecũdiam igitur auditores, hæc dicta compellũt, ne quid præter Eccleſię conſuetudinem factitent. Hæc ille. Et certè quemadmodũ in rebus humanis, quæ rationis lumine fiunt, conſuetudo iuris ſcripti vim obtinere dinoſcitur, ſic in Eccleſiæ negotijs, quę pendẽt ex lumine fidei, conſuetudo ſemel conſenſu Chriſtianitatis introducta, parẽ cum lege ſcripta videtur auctoritatem eſſe ſortita. Multa nimirum pro conſuetudinis huius firmitate produximus aduerſus Iodocum, pro ſingularitate diuæ Magdalenę dimicantes, tam in confutatione ſecundę ſuppoſititionis per eum allatę, quàm etiam pro confirmanda, aduerſus eundem octaua veritate. Sed pręter hæc Leo doctiſsim⁹, iuxtà ac ſanctiſsimus, ſermone de ieiunio Pentecoſtes ſic tradit: Dubitandum non eſt dilectiſsimi, omnem obſeruantiam Chriſtianam eruditionis eſſe diuinæ, & quicquid ab Eccleſia in conſuetudinẽ eſt deuotionis receptum, de traditione Apoſtolica, & dę Sancti ſpiritus prodire doctrina, qui nunc quoque cordibus fidelium ſuis præſidet inſtitutis, vt ea omnes & obedienter cuſtodiant, & ſapienter intelligant. Hæc Leo. Et Auguſtinus, de

Eccleſię cõſuetudo æqualis legi ſcriptæ.

Auguſti. Paruuli baptizati ex canonica Eccleſię cõſuetudine, in credentiũ numero ponuntur.

baptiſmo paruulorum contra Pelagianos. Paruuli (inquit) baptizati, in numero credentium ponuntur, & hæc ſolùm ex conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſsima. Et rurſùs. Iã, inquit, ſuperiùs oſtendimus, paruulum credere, & inter baptizatos computari, hoc habet auctoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatiſsimæ veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quiſquis arietat, ipſe confringitur. Hæc Auguſtinus. Et Caſsianus collatione 21. capite. 12. ſubſcribit eiſdem. Oportet (inquit) nos auctoritati Patrum, conſuetudiniq́ue maiorum, vſq; ad noſtrum tempus per tantam annorum ſeriem protelatæ, etiam nõ percepta ratione, credere, eamq́; vt antiquitùs tradita eſt, iugi obſeruantia, ac reuerentia cuſtodire. Hactenus ille. Ex quibus nemini iam obſcurum eſſe poteſt, quanti momenti ſit habenda conſuetudo, quæ ſemel per Eccleſiam admiſſa, receptaq́ue fuerit, quodq́ue nec ei minùs obtemperandum ſit, quàm legi ſcriptæ. Pro qua re, nec inutile fuerit Papæ Pij ratiocinationem in medium afferre, qua planè colligit conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ, nihilo minoris eſſe vinculi, quàm legem ſcriptam. Quia vis (inquit) legis ex conſenſu reſultat. Conſenſus autem minor non ineſt conſuetudini, quàm legi conſcriptæ. Nam conſuetudinem longus & approbatus vſus inducit. Quæ nullius impedimenti clamore, diuino magìs, quàm humano videtur recepta conſilio. Leges autem quãuis Dei nutu decerni credantur, ſæpè tamen vel populi, vel ſenatus magna parte diſſentiente traduntur. Ob quam rem non minùs plectendus eſt, vetuſtæ conſuetudinis, quàm-

Vis legis ex cõſenſu reſultat.

Aeq; animaduertẽdũ in conſuetudinis atq; legis præuarica torem.

quàm ſcriptæ legis, præuaricator. Hæc Pius. Atq; hactenus pro hac veritate ſit dictum.

PROOEMII LVTHERANI *Confutatio.*

HAec ſunt Luthere Chriſtianorũ arma, quibus in Eccleſiæ publicos hoſtes vtemur. Nullum horum reijcere potes, ſi pateris te Chriſtianum dici. Satis nobis erit vel publicam Eccleſiæ conſuetudinem adducere, vel traditionem Apoſtolicam, vel generalem aliquam patrum Synodum, ſeu quempiam approbatũ interpretem. Iſtis enim (vbi ſcripturæ defuerint) confodiendus es. Neque ſemper afferre ſcripturas licet, vt ex ſuperioribus ſatis apertum eſt: neq; quum afferuntur, veſtrę ſuper eas interpretationi cedere nos decet, niſi quatenus ea patribus conueniat orthodoxis. Eccleſia cui credimus, & in qua Spiritum ſanctum reſidere non ambigimus, columna nobis eſt (vt Paulus ait) & firmamentum veritatis. Sed iam ad reliqua tranſeamus. Erã enim in illis firmandis prolixior, quod tu tot verbis hoc initio iam aſtruere conaris, ſolis ſcripturis tecum nobis eſſe congrediendũ. Quod quàm fortiter ſtatuas, mox experiemur. Sic enim inquis.

Quibus telis Lut. cõfodiẽdus.

Eccleſia nobis veritatis colũna.

Primùm ſcire, conteſtatosq; eſſe vos volo, me prorſus nullius, quantumlibet ſancti patris auctoritate cogi velle, niſi quatenus iudicio diuinę ſcripturę fuerit probatus, id quod ſcio illos vehementer ægrè laturos. LVTH.

Sed quanta eſt hæc Luthere, inconſtantia tua, vt quod iam pridem atq; id quidem aſſeueratiſsimè proteſtatus es, nunc tam impudenter reuoces, EPISC.

Lutheri inconſtãtia.

neque iam auſis ſtare prioribus proteſtationibus tuis. Sic enim primùm, quum tuas concluſiones obtuleris diſputandas proteſtabare: Proteſtor (inquis) me prorſus nihil dicere, aut tenere vel le, niſi quod in, & ex ſacris literis primò, deinde Eccleſiaſticis patribus ab Eccleſia Romana receptis, hucuſque ſeruatis, & ex Canonibus ac Decretalibus Pontificijs habetur, & haberi poteſt. Sed & poſthac iterum in actis tuis ita continetur: Hodie proteſtor me non eſſe mihi conſcium aliquid dixiſſe, quod ſit contra ſacram ſcripturam, Eccleſiaſticos patres, aut Decretales pontificum, aut rectam rationem. Hîc te quæſo primùm, quiſnam ad hæc tam temerè proteſtanda ſpiritus impulit veritatíſne, an erroris? Nihil dubito, quin erroris, quum & cunctis in his te erraſſe perſpicuum ſit. Sperabas enim tunc eas omnes concluſiones tuas, non modò ſacris literis congruere, verumetiam concilijs generalibus, orthodoxis patribus, canonibus ſacris, pontificijs decretalibus, & rectæ denique rationi. Verùm quum te iam planè cernas conuictum fore, ſi concilia patrum admiſeris, ſi doctorum authenticorum interpretationes receperis, ſi rationes denique probatiſsimas non cauillis & conuitijs illuſeris, ijs omnibus impudentiſsimè negatis, ad ſolas confugis ſcripturas, quas vt Pauli vtar verbo, inuerſurum, aut quod Petrus ait, deprauaturum te ſperas pro ingenio tuo malo prauoque. Quòd ſi ſpiritu ductus erroris, illam proteſtationem emiſeris, quod & ſubterfugere nullo modo potes, verendum tibi eſt, ne ad te ſpectet id, quod ad Timotheum ſcripſit Paulus, fore quoſdam in nouiſsimis temporibus,

Palinodiã canit Lutherus.

Deſtitutus à cæteris omnibus Luth. ad ſolas ſcripturas confugit.

1. Tim. 4.

poribus, qui ſpiritibus attendent erroris, & doctrinis dęmoniorum. Tibi nimirum qui mordicùs affirmas, in omni opere bono peccatum eſſe, totieſque Iobum introducis, verentem omnia opera ſua, verendum eſt, ne iam ab orthodoxæ fidei tramite, ſpiritu quodam erroris abducaris. Porrò, quòd tam inſtabilis ſis, vt iam reijcias, quod pridem admiſiſti, reuoceſque quod olim aſſerueras, omnino formidandum eſt, ne te Diuus Petrus depinxerit, vbi de Paulinis epiſtolis loquens, affirmat quoſdam inſtabiles eas deprauaſſe, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Hoc vtique diuerticulo ſemper vſi ſunt priores hæretici, qui ſcripturis, ſed deprauatis, & à genuino ſenſu detortis, innixi ſunt pertinaciſsimè. Si Nouatus hoc non fecerit & cęteri (quorum ſub prima veritate meminimus) hæretici, fruſtrà te vocamus Hæreticum. Sin illi putantes, ſe verum ſcripturarum ſenſum habuiſſe, ceruicem aduerſus orthodoxos patres erexerunt ſeducti, quur & tu non poteris eadem impręſentiarum hallucinari caligine. 2.Pet.3

LVTH. Sentient enim hac ratione ſeſe ad primum ſtatim congreſſum ruituros, vt qui conſcij ſibi ſunt, ſtudia ſua, contemptis ſacris literis, ſolùm in auctoribus humanis eſſe detrita.

EPIS. Luth. arrogantia. O quantus arrogantiæ tumor. Nemo ante faciem procellæ, quæ ex ore Lutheri egreditur, conſiſtere poteſt, ſed ad primum ſtatim congreſſum eſt ruiturus. Quis hæc à ſpiritu veritatis proficiſci putabit, & non potiùs à turbine, qua nebulas hæreſum exagitari ſcribit Petrus? Nihil enim magìs, quā eiuſmodi tumoris arrogantiam, beni

gnus

gnus & mitis ille ſpiritus deteſtatur. Vnus Lutherus præ ſe contemnit cæteros. Sibi ſoli ſcripturarum arrogat notitiam.

LVTH. Dicentq́; illud omnium ore & calamo vſitatum, à paucis tamen intellectũ, quod in canonibus pontificum docetur: Non eſſe ſcripturas ſanctas proprio ſpiritu interpretandas.

EPISC. Et rectè nimirum dicent. Nam hactenus in Ecclesia manens ſacer ille ſpiritus, per ora patrum & doctorum, quantum ſatìs fuerit ad Chriſtianorũ ſalutem, ſcripturarum veritates nobis expoſuit. Cuius negocij gratia tam à patre, quã à filio mittebatur, vt apud nos maneret in æternum, ſimulq́; veritatem omnem aperiret, quoties vlla de fide ſuboriretur dubitatio. Quamobrem neq; iam cuiquam licet, vt contrà quàm is veritatis ſpiritus Ecclesiam de ſcripturis inſtruxit, ſuo ſenſui, ſuoque ſpiritui iam innixus, veteres Eccleſiæ conſuetudines, noua ſcripturarum deprauatione, ſubruere moliatur, ſed iam ſcripturarum ſenſibus (quos abundè patres noſtri reliquerunt) innitendum eſt. Aduerſum quos ſi quiſquam emergens, ſcripturarum interpretationes ex ſuo capite, & proprio ſpiritu depromat, haudquaquã audiendus eſt, quum non ſit credibile veritatis ſpiritum (qui vel ob eã cauſam erat miſſus) fuiſſe paſſum Eccleſiam, aut priores illos patres aberraſſe tamdiu.

Sacer ſpiritus ſcripturarum interpres.

LVTH. Cuius verbi peruerſiſsima intelligentia eò proceſſerunt, vt ſcripturas non niſi proprio ſpiritu interpretentur ipſi, contra ſuam ipſorummet ſententiam. Nam huic ſepoſitis ſacris literis, ſolis commentarijs hominum immerſi ſunt, non quid

ſacræ

ſacræ literæ, ſed quid illi in ſacris literis ſentirent quærentes.

EPISC. Neminem reor ex ijs (qui iam ſuperſunt) catholicis auctoribus ita ſcripturas interpretari velle, vt traditiones à Chriſto, & ab Apoſtolis, atq; à Spiritu ſancto per concilia generalia, perq; doctores non minus vita, quàm eruditione probatiſsimos, Eccleſiæ relictas contemnat, & pro nihilo ducat, ſed ijs omnino ſenſum accommodet ſuum, quod qui facit non proprio cerebro, aut ſpiritui innititur, neq; ſolis commentarijs hominum immergitur, ſed Spiritus ſacri magìs, qui per illos verè creditur eſſe locutus, neq; demum id ſolùm quęrere, quid homines in ſacris literis ſentirent, ſed quid Spiritus ille veritatis per interpretationes priorũ patrum nobis traditas, enarrauerit. Nam per horum ora, Spiritus ille ſacer, Chriſti verba nobis interpretatus eſt. Reliquum eſt igitur, vt iſtis fidem indubitatam habeamus, neq; iam ampliùs paruuli ſimus fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Quibus verbis apertiſſimè taxat eos Paulus, qui contra Patrum priorum ſententias, ex proprio ſpiritu doctrinas nouas introducere non verentur.

Per piorũ Patrũ ora Spiritus ſanct. Chriſti verba nobis interpretatus eſt.

Ephe. 4.

LVTH. Donec vni homini Ro. Pontifici, non niſi indoctiſsimis Sophiſtis circumuallato, ſoli tribuerent ius interpretandæ ſcripturæ ſanctæ, etiam de ſola poteſtatis & ſublimitatis maieſtate, citra omnẽ intelligentiam & eruditionẽ præſumenti, fabulantes Eccleſiam. i. papam, non poſſe errare in fide.

EPISC. Quantum alij ſummo Pontifici tribuant, ipſi viderint. Ego certè plurimum ei tribuendum puto,

quippe

Petri ſucceſſor totius Eccleſiæ caput.

quippe quem Chriſtus in moderandis Eccleſię ſuę negocijs, ſuum voluit eſſe vicarium, cui & generatim ſuarum ouium curam, ingenti ſtudio commiſit. Neque negauerim cæteros Pontifices ſingularum Eccleſiarum eſſe moderatores, ſed Petri ſucceſſorem quiſquis is fuerit, pro ſuo tempore totius Eccleſiæ caput fuiſſe conſtitutum. Nam par eſt, vt quum Eccleſia verè ſit vna, pontificem, auctore Cypriano, ſimiliter vnũ habeat in terris, nẽpe vicarium eius, qui templum illud non manu factum conſcendit in cœlis. De quo, quum ſuo loco poſteriùs dicturi ſumus articulo. 25. iam ad cætera tranſeamus.

LVTH. Quare ſuper hac re vtile fuerit pauca conferre. Primùm, ſi nulli licet ſacras literas ſuo ſpiritu interpretari, cur ergo non obſeruant, nec Auguſtino, nec vlli alij patrũ idem licuiſſe? & qui ſcripturas ſecundum Auguſtinum, & nõ Auguſtinum potiùs ſecundum ſcripturas ſanctas intelligit, ſine dubio ſecundum hominem & ſpiritum proprium intelligat.

EPIS. Primùm hîc conueniamus oportet, quid ſit quẽpiam ſuo ſpiritu ſcripturam ſacram interpretari. Ergo nimirum illum proprio ſpiritu ſcripturas interpretari dicendum puto, qui molitur ex eis ſenſum à cunctis orthodoxorum patrum ſententijs alienum, & à receptiſsima totius Eccleſiæ conſuetudine diſſentientem eruere. Is enim proprij capitis phantaſias, & nõ ſacri Spiritus ductum, qui per illorum patrum ora loquutus eſt, ſequitur. Propter quod & facilè ruit in errorem, quum propria ſint hominis (vt ait Auguſtinus) mendaciũ & peccatum, in quæ ſtatim prolabiť, qui proprio ſpiritui

Auguſt.

nimis confidit. Dauid quoq; teſtatur omnem ho-minem eſſe mendacẽ. Sed & idem Auguſtinus aſ-firmat periculoſum eſſe cuiuis, ſcripturã ex ratio-ne exponere ſine auctoritate. Ad hæc, & Donatiſtas inſectatur, quòd ij ſcripturas contra totius Ecclesiæ conſuetudinẽ interpretati ſunt. Liquet igitur ex his, Auguſtinũ in exponendis ſcripturis ſacris, priorum patrum auctoritati, & vniuerſalis Eccleſię cõſuetudini ſe conformaſſe, quod & eos, idẽtidem feciſſe nõ dubito (nec dubitare etiã quiſquam poteſt, modò recta ratione vtatur) diuini ſpiritus illuſtratione perfuſos. Id quod Paulus hortatur, dicens: Obſecro vos fratres, per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſed ſitis integrũ corpus, eadem mente, & eadem ſententia. Verùm ſi cuiq; liceat ſuum ſpiritum, & ſenſum, in exponẽdis ſcripturis ſequi, nemini dubiũ eſt, quin inter Chriſtianos, diſsidia ſuppullulabunt abſq; numero. Cęterùm quod ait, eũ qui ſcripturas ſanctas, ſecundũ Auguſtinum, & nõ Auguſtinũ potiùs ſecundũ ſcripturas ſanctas intelligit, ſine dubio ſecundum hominem, & ſpiritum proprium eas intelligere. Hoc ſanè veriſsimũ eſſet, ſi diuus Auguſtinus proprio ſpiritui fuiſſet innixus, & non magìs concordi totius Eccleſię ſpiritui. Sed hunc concordem totius Eccleſiæ ſpiritum, defixis oculis in conſonantia ſcripturæ ſacrę cum Patribus, & Patrum itidem cum ſcriptura ſacra, ſimulque totius Eccleſiæ conſuetudine, ſpectabat aſsiduè.

Pſal. 115.

Periculoſum eſſe cuiuis ſcripturam ex ratione exponere ſine auctoritate:

I. Cor. I.

LVTH.

Si autem ſcripturas non licebit ſecundum proprium ſpiritum intelligere, multò minùs licebit Auguſtinum ſecundum proprium ſpiritum intelli-

telligere: quis enim nos certos faciet, an rectè Augustinum intelligas? Dandus ergo erit alius interpres Auguſtino quoque, ne proprius ſpiritus nos fallat in illius libris. Quod ſi ita fieri oportet, dandus eſt & tertio quartus interpres, & quarto quintus vſque in infinitum.

EPISC. Prior illa ſentẽtia ſatis anceps eſt. Poteſt enim quis per proprium ſpiritum, aut ſcripturę ſpiritũ, aut interpretantis ſpiritum, intelligere. Ego de ſpiritu interpretantis hactenus loquutus ſum, quemadmodum & canon præfatus intelligi debet, qui vetat quenquam proprio ſpiritu ſcripturas interpretari ſacras. Porrò ſcripturarum ſpiritus, non eſt alius, quàm ſanctus ille Spiritus, quem in ſcripturis loquentem audit nemo, niſi qui catholicus fuerit, & perfecta ſolidatus humilitate. Is hauddubiè ſpiritus vnus eſt, ob quod non contraria, ſed eadem, & in ſcripturis & in patribus loquitur. Quiſquis itaq; non ſecundũ hunc ſpiritum, ſiue ſcripturas, ſeu diuum Auguſtinum intelligit, malè intelligit. Ille nimirũ ſpiritus, vtriuſque veriſsimus interpres eſſe creditur. Nã huic ſi intenderis, & humili fide acceſſeris, modò non defuerit eruditio, planè cognoſces Auguſtinum ſcripturæ ſacrę conformem eſſe, & ſcripturã viciſſim Auguſtino, ſpiritumq́; illum ſacrum, in vtroque fuiſſe loquutum, communemq́ue vtriuſque interpretem eſſe, neque cęteris vſque in infinitum interpretibus opus eſſe quouis pacto.

Proprius ſpiritus.

Scripturarũ ſpirit⁹.

LVTH. Et coget nos proprij ſpiritus periculũ nihil vnquam diſcere aut legere, id quod certè impletũ eſt dum primò neglectis ſacris literis ſoli Auguſtino inſudatũ eſt: pòſt & hoc nõ intellecto & neglecto,

Thomas

Thomas Aquinas regnauit. Et hunc alij ſine fine interpretes ſequuti ſunt.

Satius eſſet nihil diſcere, quã ſic diſcere, vt proprio fiſus ingenio, cæteros ipſe contemnas auctores. Nam ſic, & diſcẽdi laborem ſuſtinebis ſemper, & nunquam (vt Paulus ait) ad ſcientiæ veritatem peruenies. Tumor enim animi tui non ſinet, vt veritatem apprehendas. Quamobrem ſi proprij ſpiritus tumore depoſito, ſacro fidas ſpiritui, is te perducet ad veritatẽ, quæ in ſacris auctorib⁹, ſacriſq; ſcripturis abditur, ſolis humilibus ſalubriter cognita. Quiſquis hoc animo ſcripturas ſacras aggreditur, tã abundè proficiet, vt ſi vel milleſimam horum (quæ norit) partem, bona conet̃ exprimere vita, nõ ad ſuam ſolùm, verumetiam ad multorũ ea ſufficeret ſalutem. Sed pleriq; hodie doctrinæ magìs, quàm bonę vitę ſtudemus. Quo fit vt auctores etiam optimos floccifaciamus, quũ tamen vſqueadeo malus auctor nullus repertus ſit, à quo non plurima licebit bona perdiſcere. Neq; Thomas Aquinas vſq; adeo tibi Luthere paruipendẽdus eſt, quem pleriq; in ſacris literis exercitatiſsimi, Theologiæ florem appellare conſueuerunt.

EPIS.
2. Tim. 3.
Sacræ ſcripturæ veritas ſolis humilibus ſalubriter cognita.

Pleriq; hodie doctrinæ magìs, quã bonæ vitę ſtudẽt.

Error itaq; manifeſtus eſt, hoc verbo, non licet ſcripturas proprio ſpiritu intelligere, nobis mandari, vt ſepoſitis ſacris literis, intendamus, & credamus hominum commentarijs.

LVTH.

Rectè colligeres Martine, ſi quemadmodum affirmas, ita per quempiã mandaretur. Sed neminem ego prudentẽ vſqueadeo deſipere arbitror, vt iubeat ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominũ commentarijs inhæreamus. Quid ſi terrę quidã vſqueadeo ſe contineant & repant, vt non auſint altiora ſe

EPISC.

quętere. Neq; enim cuiuis (vt in prouerbio eſt) contingit adire Corinthum. Num propterea cæteris mandatur, vt ſacras haudquaquam attrectent literas? Sacras adire literas quiſq; poteſt, mox vt abſque cortice nare queat, ſed interea fulciendus eſt ſacrorum commentariorum auxilio.

Nare abſq; cortice.

LVTH. Hanc itaq; intelligentiam abſq; dubio Satanas ipſe inuexit, quò à noſtris, id eſt, ſacris literis longiſsimè auocaret, & deſperatam ſcientiam ſcripturæ nobis faceret.

EPISC. Non hanc, ſed contrariam inuexiſſe Satanam auſim affirmare, quum non alio potuerit modo commodiori, ſectas & hæreſes inter Chriſtianos Satanas introducere, quàm vt quiſq; maioribus contemptis, ſuum ingenium ſequeretur.

LVTH. Quum ſic potiùs ſit intelligendum, ſcripturas non niſi eo Spiritu intelligendas eſſe, quo ſcriptæ ſunt, qui ſpiritus nuſquam præſentiùs & viuaciùs, quàm in ipſis ſacris ſuis, quas ſcripſit literis inueniri poteſt.

EPISC. Dicas ergo nobis Luthere, cur Nouatus hunc Spiritum non inuenit, aut Arrius, aut quiſquam cęterorum, quos ſub prima veritate recenſuimus? Nimirum quia Spiritus iſte nemini ſe palàm facit, niſi ijs qui ſtudẽt ſpiritus vnitati, & vinculo pacis, hoc eſt, qui prioribus Patribus, per quos locutus eſt ipſe Spiritus, concordi ſenſu ſeipſos conformant. Pręſentiſsimus hauddubiè ſpiritus in ſacris ſuis literis eſt, vt dicis, at non paſsim offert ſe cunctis. Legiſſe te non dubito, quòd ſpiritus diſciplinæ effugit fictũ. Sed & pro ſuo beneplacito ſpirat vbi vult, & quibus vult. Hoc enim malè habuit Sedechiam filium Canaan, quòd acceperit, Michee

2 Par. 18.

loquutum

loquutum fuiſſe ſpiritum hunc, & non ſibi.

Danda ergo fuit opera, non vt ſepoſitis ſacris literis, ſolùm humanis Patrum ſcriptis intenderemus, immò contrà: Primùm ſepoſitis omnium hominum ſcriptis, tantò magìs & pertinaciùs inſudandum erat ſolis ſacris, quò præſentius periculum eſt, ne quis proprio ſpiritu eas intelligat, vt vſus aſsidui ſtudij victo periculo eiuſmodi, tandem certum nobis faceret ſpiritum ſcripturæ, qui niſi in ſcriptura prorſus non inuenitur, hìc enim poſuit latibulum ſuum, & in cœlis (.i. apoſtolis) tabernaculum ſuum. Et Pſal. 1. Vir beatus in hoc laudatur, quòd die ac nocte, non in alijs libris, ſed in lege Domini meditatur. LVTH.

EPISC.

Duo ſunt quæ colligis, alterum, vt non ſolis patrum commentarijs intenderemus, ſcriptura ſepoſita & iſtud rectè. Alterum, vt contrà magìs, ſepoſitis patrum commentarijs, ſolis ſacris literis inſudaremus, & hoc non rectè, quum apertiſsimè conſtet, inde ſummam præclariſsimis ingenijs ortam fuiſſe perniciem. An non Arrius fuit in ſcripturis exercitatiſsimus? Num Pelagius item, & cęteri, qui tamen ſuis ingenijs confiſi, naufragium in ijs literis paſsi ſunt, tantumque abfuit vt aſsiduis ſtudijs periculum euicerint, vt etiam auxerint magìs? Inde nimirum hauſto nõ ſcripturæ, ſed ſuperbiæ ſpiritu. Fateor equidẽ his literis adeſſe ſpiritum, in his latibulum ſuum, in his tabernaculũ ſuum poſuiſse, beatumq; virum illum eſſe, qui die nocteque fuerit in lege Domini meditatus, modò non contemptis aliorum auctorum orthodoxis commentarijs, ſed humiliter acceſſerit.

Arrius et Pelagius ſuis ingenijs cõfiſi.

Hinc enim hauſto ſpiritu, iudicium ſuum LVTH.

quiſque formabit, non modò ſuper omnia gentium, ſed & ſanctorum patrum ſcripta. Scriptum eſt enim, quòd Moſi facies glorificata fuit è conſortio ſermonis Domini, non vtique è conſortio ſermonis hominum, etiam ſanctiſsimorum, qui tum erant.

EPISC. Multa non minùs temerè, quàm arroganter polliceris Martine. Satìs cuique fuerit, intra menſuram Patrum ſeſe cohibere, & ſapere ad ſobrietatem. Cæterùm an quis aſſequetur quod polliceris, neſcio. Vnum ſcio, non hauſiſſe ſpiritum hũc, eos quos antè memorauimus Hæreticos, qui tamen in ijs literis die nocteque meditati ſunt, & iudicium etiam ſibi firmârunt, ſuper, immo contra patrum omnium ſanctorum ſcripta. Maiorem certè gloriam fuiſſent conſequuti, ſi non ſuper cęteros extolli, ſed conformari cæteris humiliter ſtuduiſſent. Vtcunq; fuerit, palàm eſt eos nullam ex ijs glorificationem, ſed obtenebrationem magìs reportaſſe.

LVTH. Præterea quum credamus Eccleſiam ſanctam catholicam habere eundem ſpiritum fidei, quem in ſui principio ſemel accepit, quur non liceat hodie, aut ſolùm aut primùm ſacris literis ſtudere, ſicut licuit primitiuæ Eccleſiæ. Neq; enim illi Auguſtinum aut Thomam legerunt.

EPISC. Nõ negauerim ei qui pari fuerit ingenio pręditus, pariq; vitæ ſanctimonia firmatus, literis inſuper æquè egregijs inſtitutus, atq; fuerat olim Hieronymus, aut Chryſoſtom⁹, quin poſſet abſq; Auguſtino aut Thoma proficere. Verùm ſi profecerit, nihil ambigo, quin eadem quantum ad ſubſtãtiam fidei ſpectat, ſentiet, quæ ſentit Auguſtinus

&Thomas,à quib.ſi diſſentiat,in ijs quę fidei ſunt, ſciat ſe Spiritum ſanctũ haud quaquam hauſiſſe, quum ſpiritus ille non ſit ſchiſmatis auctor, ſed vnitatis,neq; repugnantia doceat, ſed concordia.

LVTH.

Aut dic,ſi potes,quo iudice finitur quęſtio,ſi Patrum dicta ſibi pugnauerint?Oportet enim ſcriptura iudice,hîc ſententiam ferre,quod fieri non poteſt,niſi ſcripturæ dederimus principem locum in omnibus quæ tribuũtur patribus,hoc eſt,vt ſit ipſa per ſeſe certiſsima,facillima,apertiſsima,ſuijpſius interpres, omnium omnia probans, iudicans & illuminans,ſicut ſcriptum eũ Pſalm.118. Declaratio,ſeu vt Hebręus propriè habet,Apertum ſeu oſtium verborum tuorum illuminat,& intellectũ dat paruulis:hîc clarè ſpirit' tribuit illuminationem,& intellectum dari docet per ſola dei verba, tanquam per oſtium & apertum ſeu principium (quod dicunt)primum,à quo incipi oporteat,ingreſſurum ad lucem & intellectum.

EPIS. Hæreticorum conatus.

Huic opinor quęſtioni ſatiſfactũ eſſe, ex quarta veritatę ſuperiùs firmata.Hoc in primis hæretici moliuntur,vt ſcriptura iudex fiat,q̃ ſciunt facilè trahi poſſe pro ſuis vafriſsimis ingenijs,in q̃ magìs licebit partem:tantaq; eſt illis arrogantia,vt ſine fine contendant,ſenſum quẽ ipſi conceperunt, verum eſſe,neq; volunt in hac re cuiq̃ orthodoxo credere. Et quis non videt ad hunc modum,finem controuerſiæ futurum nũquam?Nam,vt hiſtoria tripartita refert lib.2.cap.13.Aceſius quidã Epiſcopus tantę fuit pertinacię,vt nec CCC.illis Epiſcopis Niceæ congregatis,ſubſcribere voluit. Quem quum Conſtantinus interrogauit,cur à communione ſe ſeparaſſet, ille ſubtilitatem acerbiſsimæ

Aceſij pertinacia. regulæ introduxit, nempe non oportere eos, qui poſt baptiſma peccant, peccato quod ad mortem eſſe ſcripturæ diuinæ pronunciant, communicatione ſacramentorum fieri dignos, ſed inuitãdos quidem ad pœnitentiã, ſpem verò remiſsionis, nõ à ſacerdotibus, ſed à Deo ſolummodo ſuſtinere, qui poteſtatem habet peccata remittere. Sic Aceſius ille, pertinaciter hæſit ſuo ſenſui, quem ex ſcripturis concepit, nec omnino cedere voluit tot orthodoxis Patribus. At hunc pulchra nimirum eluſit Imperator facetia. O Aceſi (inquit) pone ſcalam, & ſi potes in cælum ſolus aſcende. Iudex igitur oportet quiſpiam ſit, qui ſecundum ſcripturas iudicet, non ſecundum ſenſum, quem ex eis hæreticus imbiberit, ſed quem orthodoxi patres interpretati ſint, in quibus non dubitamus Spiritum fuiſſe locutum. Hęreticus per oſtiũ nõ intrat. Hęreticus autem per hoc oſtium, de quo Lutherus loquitur, non intrat, quum arrogãtia tumeat, & oſtium ipſum humile ſit, atq; anguſtum, vt ille prę nimio tumore non poſsit ingredi. Neq; enim oſtiarius, qui Spiritus ſacer, auctore Cyrillo, rectè intelligitur, talibus aperit, ſed excludit eos potiùs. Pſal, 118. Solis verò paruulis (vt illic ſcribitur) hoc eſt humilibus, & patrum commentarios non contemnentibus, dat intellectum. Cæterũ ſi ſcriptura ſacra, ſic per ſeſe certiſsima, facillima, apertiſsima, ſui interpres ſit, quemadmodum Lutherus affirmat, Acto. 8. quomodo non eam Eunuchus ille, Candaces Reginæ præfectus intellexit, niſi Philippo interpretante? Quum enim is in curru ſcripturas legeret, Philippus iuſſu diuini ſpiritus illum interrogauit, nũ intellexerit, quæ tum legerat: reſpondit ſe non poſſe, niſi dux aliquis viæ ſibi fuerit,

rit, hoc eſt, niſi quis illi interpretaretur. Sed & diſcipulis illis duobus in Emaus profectis, vſqueadeò obſcuræ fuerant ſcripturæ, vt neceſſe fuiſſet Chriſto ſenſum earum illis aperire. Mar. 16.

LVTH. Iterum, Principium ſeu caput verborum tuorum veritas. Vides & hîc veritatem tribui, non niſi capiti verborum Dei, hoc eſt, ſi verba Dei primo loco didiceris, & eis velut principio primo vſus fueris, pro omnium verborum iudicio.

EPISC. Hîc quis tam cæcus eſt, vt non cernat hanc ſcripturam nihil inſtituto tuo facere? Quid enim, ſi veritas ſit initium aut caput ſermonum Dei, nimirum vt ex veritate proficiſcantur omnia, quę dixerit Deus, num propterea non erit veritas in orthodoxorum patrum ſcriptis, neq; ex iȷ́s debemus imbui, vt faciliùs ad ipſum initiũ perducamur? Quęſo te Luthere, quid tam prolixas in pſalmos ipſe paras interpretationes, ſi non per eas, maiori compendio, peruenire quis poterit ad Pſalmorum intelligentiam? Quòd ſi tuis commentariȷ́s tantum arroges, vt per eos perſpicua fiant, quæ priùs erãt obſcura, quid non finis ſacrorum interpretum enarrationibus idem tribui?

Lut. ſuo ipſius gladio iugulatur.

LVTH. Et quid facit Octonarius ille totus, quàm vt peruerſitate noſtri ſtudij damnata, nos reuocet ad fontem, & doceat primùm & ſolùm verbis Dei ſtudendum eſſe: ſpiritum autem ſua ſponte venturum, & noſtrum ſpiritum expulſurum, vt ſine periculo theologiſſemus.

EPISC. Nuſquam in hoc octonario, ſeu quouis alio reperies, quòd quiſquam ſibi placens aut ingenio ſuo confidens, permittitur ingredi ſacrarum literarum oſtiũ. Porrò nimis ingenio ſuo confidit, qui

quum poſſet ex alijs diſcere, qua via ſit ingredien dũ, quibus & olim oſtiarius aperuit, nolit tamen eos audire, ſed ꝑ ſeipſum introire contendit. Quis huius hominis vſqueadeo pertinacis non damnabit ſtudij peruerſitatem, qui quum velit ad fontẽ cõcluſum ingredi, poſſetq́; ab alijs admoneri, qua parte pateat aditus, illis contemptis, ſibijpſi ſuopte ingenio viam parare moliatur? Nunquam huic Spiritum ſanctũ ſe cummunicaturum opinabor, neq; ſine periculo talem vnquam rectè theologiſſaturum credam.

LVTH. Hoc ſanè verum eſt, ſuperbis & impijs ſcripturam ſanctam ſemper eſſe maioris cæcitatis occaſionem, ſed quę hominum ſcripta ſuperbis etiam non ſunt occaſio maiorum tenebrarum? aut quæ res quamlibèt optima, ſuperbis & immundis non cooperatur in malum? hos fieri in ſcripturis hæreticos nihil mirum, verùm eoſdem in humanis ſcriptis, plus etiam, quàm beſtias fieri nihil nouum.

EPISC. Iam tandem rem ipſam, acu (quod aiunt) Luthere tetigiſti, ſi tamen velis agnoſcere. Iam enim confeſſus es, ſcripturam ſacram ſuperbis & impijs ſemper eſſe maioris cæcitatis occaſionem. Hîc te medium teneo. Nam vbi nunc eſt, quod paulò antè tam pertinaciter affirmabas, ſctipturam ſacram per ſeſe certiſsimam eſſe, facillimam, apertiſsimam, ſuijpſius interpretem, omnium 'denique quæ cæteri ſcripſerint probatricem, dijudicatricem, illuminatricem. Si per ſeſe certiſsima ſit, facillima, apertiſsima, & ſuijpſius interpres, cur hæretici, qui linguas callent, ingenio pollent, eruditione pręſtant, cur inquam hi, non per apertum

Superbos & impios excęcat ſacra ſcriptura.

oſtium ingrediuntur? Cur non eſt ijs ſacra ſcriptura per ſeſe certiſsima, facillima, apertiſsima, & ſuijpſius interpres? Reſponde quicquid velis, id ſubruet omnia, quæ iam pridem ſtabilire tot verbis es conatus. Sed iam pro veſtro more ſuffundere moliris aquam, & fumum ob oculos excitare ſtudes. Quænam (inquis) hominum ſcripta, ſuperbis etiam non ſunt occaſio maiorum tenebrarum? Dic mihi quis vnquã ex lectione Thomæ factus eſt hæreticus, aut quis ex Auguſtino ſolo ſumpſit hæreſeos errorem? Ex ſcripturis tamen perperam *intellectis*, innumeros anſam aberrandi non eſt dubium accepiſſe. Quòd demum hæreticos à beſtijs ſeparas, ego certè nullam exiſtimo beſtiam eſſe truculentiorem, quàm hæreticum, quum beſtia ſolis noceat corporibus, at hæreticus immenſam quotidie facit animarum ſtragem. Mos Lutheranorum.

Sint ergo Chriſtianorum prima principia, nõ niſi verba diuina: omnium autem hominum verba, concluſiones hinc eductæ, & rurſus illuc reducendæ & probandæ. LVTH.

Sed iſtud quî colligis Martine? Nũ ex eo quod ſuprà citaueras, principium ſeu caput verborum tuorum veritas? An iſta tibi vel Theologica videt̃ argumentatio. Principium verborum Dei veritas eſt, ergo verba Dei ſunt principia prima, & dicta interpretum non niſi concluſiones? imò potiùs ex eo colligeres, veritatem eſſe principiũ verbi Dei, & hæc illius eſſe concluſiones. Sed fallere nos, & circumuenire tuis ijs verbis Luthere conaris. Neque enim ſacrorum interpretum commentarij, ſemper habendi ſunt vt, ſcripturarum concluſio- EPISC.

nes,ſed expoſitiones,& illuſtrationes quædam di cendæ ſunt potiùs. Sunt enim hę nobis magìs no tę, & per eas inducimur in ſcripturarum notitiã, quum tamen è diuerſo ſcriptura notior ſit in ſemetipſa,non autem in nobis.

LVTH. Illa primò omnium debent eſſe notiſsima cuilibet, non autem per homines quæri & diſci, ſed homines per ipſa iudicari.

EPISC. Aliud eſt,vt certè non ignoras, rem quampiam in ſeipſa notiorem eſſe,& aliud eſſe notiorẽ nobis. Nemini dubium eſt ſcripturam alioqui ſatìs obſcuram, ſæpius per exactam enarrationem ei fieri dilucidam, cui priùs erat obſcura. Et quanquàm obſcura fuerat, fuerat nihilomin⁹ in ſe certa, licèt parùm intellecta nobis. Neque enim idem eſt quippiam in ſe certum eſſe, & eſſe nobis intel lectum. Nam de ſcriptura quaque certi ſumus, quòd vera ſit, tametſi non fuerit nobis ſatìs intel lecta. Habent ſcripturæ ſuam certitudinis firmitatem, etiam quum parùm cognitæ fuerint. Falſum eſt igitur quod ſubſumis, nempe ſcripturas primò omnium debere eſſe notiſsimas cuilibet. Sed neque minùs falſum eſt, quòd non per homines quæri debent & addiſci. Per homines enim elucidari ſcriptura poteſt. Alioqui, ſapientia nequaquam de hominibus dixiſſet: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

Per homines elucidari ſcripturam.

LVTH. Quod ſi non ita eſt, cur Auguſtinus & ſancti patres, quoties vel pugnant, vel docent, ad ſacras literas, ceu prima principia veritatis recurrunt, & ſua vel obſcura, vel infirma, illarum luce, firmitate, illuſtrant & confirmant? quo exemplo vtique docēt, verba diuina eſſe apertiora & certiora om-

niũ

nium hominũ, etiam ſuis proprijs verbis, aut quæ non per hominum verba, ſed hominũ verba per ipſa doceantur, probentur, aperiantur, & firmentur. Niſi enim ea apertiora & certiora ducerent, ridiculè ſua obſcura per obſcuriora dei probare præſumerent, cùm & Ariſtoteles iſtorum, vniuerſusque naturæ ſenſus id monſtrent, quòd ignota per notiora, & obſcura per manifeſta demonſtrari oporteat.

EPISC. Hîc Martine, certum cum noto confundis, & firmum cum dilucido, quum nos ſuprà oſtendimus, hæc diuerſa eſſe, quippe quòd ſcripturę certiores eſſent, & firmiores: interpretum verò commentarij nobis notiores & dilucidiores. Auguſtin⁹ igitur & cęteri patres firmant & roborant ſua per ſcripturas, ac vicisſim ſcripturas per ſua declarãt, & elucidant. Quæ res vt manifeſtior fiat, de tuis aliquid commentarijs loquamur. Si notior eſt Pauli ad Galat. ſcriptura, quàm interpretatio tua, quam ſuper eam ediderís, parùm prudens eras, qui laborem tantum ad eam illuſtrandã inſumpſeras. At nõ dices opinor, fuiſſe notiorem, quam quam certiorem affirmabis, & propterea certiorem, quoniam de ſcripturis nemini licet ambigere, quin veræ ſint, licèt à ſe neutiquam fuerint intellectæ. De tuis tamen commentarijs hęſitãt plurimi. Diuerſum igitur eſt ſcripturarum aliquam certam eſſe, & notam eſſe. Tu tamen hęc confundis, perinde atque prorſùs eſſent eadem.

Diuerſum eſt ſcripturã aliquã certã eſſe.

LVTH. Quę ergò eſt noſtra tam irreligioſa peruerſitas, vt ſacras literas non per ſeipſas, & illarum proprium ſpiritum, ſed per hominum gloſſas velimus diſcere, diuerſo omnium patrum exemplo,

& in

& in hac peruerſitate gloriemur, ceu religioſiſsima pietate.

EPISC. Nihil agis Luthere. Nulla peruerſitas in ijs eſt, q̃ ſacrarum literarum intellectũ, ex ſacris petunt interpretibus, quin potiùs in illis, qui contemptis interpretibus, ingenijs adeò confidunt ſuis, vt facto ſibi aliundè aditu, & non per oſtium ingredi volunt. In his nimirum eſt peruerſitas damnatiſsima. Porrò quod ais, diuerſo patrum omnium illos exemplo facere, longiſsimè aberras. An non Origenes Alexandrino Clementi diſcipulus erat? Et Hieronymus in ſacris literis pręceptorem habuit Gregorium Naziazenum, quo interpretante ſe dediciſſe gloriatur? Et Baſilius nonne profectus in Aegyptum, vt ſacris literis erudiretur, in Gręciam reuerſus, multis philoſophis viam ſalutis oſtendit? Chryſoſtomus etiam Euſebio Emiſſeno pręceptore vſus eſt. Et Cyprianus Tertulliani commentarios tam aſsiduè legit, vt nullũ prętermiſerit diẽ, quo nõ aliquid ex eis audiret. Sed & Auguſtinus Ambroſium ſacras ſcripturas explanantem diligenter auſcultauit. Non igitur diuerſo patrum omnium exemplo faciunt, qui pro ſcripturarum intelligentia, ſe probis committunt auctoribus.

Probi auctores legẽdi ſunt.

LVTH. Sic enim hoc volumus, concedemus ſcripturas ſactas eſſe obſcuriores & ignotiores, quàm Patrũ ſcripturas, hoc autem admiſſo, vlteriùs dabimus, S. Patres ſuis commentarijs nihil aliud feciſſe, quã cũ ſua probarent per ſcripturas, notiora probãrit per ignotiora, & ſic tam ſeipſos, quàm nos mirè illuſerint, prorſuſque in vanum laborauerint, & erit vt plus credamus interpretantibus quàm, loquẽti

quenti ſcripturæ, quis ita inſaniat?

Ego nemini præterquã tibi dubium arbitror, quin ſcripturas nondum initiato, magìs obſcuras exiſtimet, quàm Patrum commentarios, & ex ijs, illas faciliùs diſci poſſe. Quumque ſic diſcuntur, magìs ex illis commentarijs perſpicuæ fient, vbi priùs erãt obſcuræ. Diuus enim Hieronymus poſt tot vigilias & ſudores, etiam poſt tot magiſtros non erubeſcit confiteri ſcripturarum obſcuritatem. Nam 8. quæſtione ad Algaſiam, quæ verſat vnum Pauli locum, Totus, inquit, hic Apoſtoli locus, & in ſuperioribus, & in conſequentibus, immò, omnis Epiſtola eiꝰ ad Rom. nimijs obſcuritatib. inuoluta eſt. Hęc Hieronymus. Porrò quũ ſub inferas: Si ſcripturæ ſanctæ ſint obſcuriores, & ignotiores quàm ſcripturæ Patrum, hi ſua probãtes per ſcripturas, nihil aliud faciunt, quàm notiora ſua probãt per ignotiora. Iſtud tu vafriſsimè colligis, perinde ac ſi patres probarẽt ſemper ſua, ꝙ hauddubiè nõ faciunt. Quum enim ſcripturas interpretantur, ſua non probant, ſed illas reddere perſpicuas, auditori nituntur. Redditis autẽ perſpicuis, iam vtuntur ad probanda ſua, ſi quę fuerint de quibus auditor ſubdubitare poterit. Sed neque ſic facientes, aut ſeipſos, aut nos illudunt, neque prorſùs in vanum laborant, neque demùm fit, vt illis ipſi credamus magìs, quàm ſcripturis. Nam etſi per illos ſcripturas intelligamus, ſcimus tamen eas nequaquam ex interpretibus ſuam habere firmitatem, ſed contrà magìs hos ex illis pendere. EPISC. Scripturarũ obſcuritas.

Iam quanti errores in omniũ Patrum ſcriptis niuẽti ſunt? Quoties ſibijpſis pugnãt? Quoties inuicẽ LVTH.

uicem diſſentiunt? Quis eſt qui non ſæpiùs ſcripturas torſerit? Quoties Auguſtinus ſolū diſputat, nihil diffinit? Hieronymus in commentarijs ferè nihil aſſerit. Qua autem ſecuritate poſſumus alicui niti, quem conſtiterit ſępius erraſſe, ſibi & alijs pugnaſſe, ſcripturis vim feciſſe, nihil aſſeruiſſe, niſi auctoritate ſcripturę nos omnia eorū cum iudicio legerim⁹? Nullus attigit ſcripturæ æqualitaté, ſicut nec debuit, quanq̃ vetuſti illi propiùs acceſſerint, quòd in ſcripturis diligentiores fuerunt.

EPISC. Aliquoties errauêre patres.

Et nos aliquoties erraſſe patres, non diffitemur. Homines enim erant, ſicut & nos. Cæterùm quum tantas columnas nutaſſe non ignoremus, quid de nobis, infra illorum pedes longè iacentibus, poſſumus polliceri? Si tam præclara ingenia, tot ornata dotib. ex obſcuritate ſcripturarū hallucinata ſunt, quis iam ſuis viribus elatus, ſuo fretus ingenio, ſui ſpiritus fiducia tractus, prǫſumat ſe non errare poſſe? Neq; tamen interpretes ſic errârūt, quin qui iam eruditi ſunt, facta mutua collatione tam interpretum inter ſe, quàm ſcripturarū & conciliorū, ac cęterarū Eccleſię conſuetudinū, haud deprehendēt, quid maximè tenendū, approbandumq; ſit. Nam ijs omnibus dignè penſitatis, & rectę rationis iudicio ritè libratis, emerget (diuino illuſtrante Spiritu) quid pro veritate potiſsimū ſequi debeamus, quemadmodū & ſuperiùs ſexta veritate prolixiùs dicere ſtuduimus.

LVTH.

Nemo ergo mihi opponat Papæ aut ſancti cuiuſuis auctoritatem, niſi ſcripturis munitam. Nec ſtatim vociferetur, me vnū velle omnibus doctiorem videri, & ſcripturas proprio ſpiritu intelligere. Hæc enim non ſunt vociferationes querentium

tium

tium Dei veritatem,ſed ſuam veritatem: aut eum afferat auctorem, quem conſtat nunquam erraſſe,ſcripturas torſiſſe,alijs & ſibi pugnaſſe, dubitaſſe. Nolo omnium doctior iactari ,ſed ſolam ſcripturam regnare,nec meo ſpiritu aut vllorum hominum interpretari, ſed per ſeipſam , & ſuo ſpiritu intelligi volo.

Quid aliud moliris Martine , quàm præ cæteris omnibus haberi doctior? Nam cæteros omnes (quātacunque fulgeant eruditione,aut vitæ ſanctimonia) protinus, vt tuis phantaſijs non ſubſcribunt,damnas & reijcis. Solam,ais,te uelle ſcripturam regnare. Sed quamobrem? Nempe quòd eam ſperas pro tuo verſatili ingenio torqueri poſſe, & trahi quò tu deſtinas.Neq; iudicem alium admittis,præter ſcripturam illam, & iuxta ſenſum, quē tibi ex illa formaras. Quid hoc eſt aliud,quā te cupere cæteris cunctis interpretibus præferendum eſſe , quum neminem illorum aduerſum te iudicem admittis,ſed contrà potiùs cuiuſlibet eorum te conſtituas iudicem? EPISC.

In qua re ne iuſtè videantur vociferari,præclariſsimum exemplum habeo Auguſtini, quem ſæpiùs adduxi,& quia ſurda eum aure tranſeunt, ſæpiùs inculcare oportet,vbi dicit in Epiſtola ad Diuum Hieronymum: Ego ſolis eis libris,qui canonici dicuntur,eum deferre honorem didici,vt nullum eorum ſcriptorem erraſſe firmiter credam, cæteros verò quantalibet ſanctitate doctrinaque prępolleant,ita lego,vt non ideò verum credam, quia ipſi ſic ſenſerunt,ſed ſi per canonicas ſcripturas,aut ratione probabili mihi perſuadere potuerunt. Cur non & hunc Auguſtinum arrogantiæ arguūt? LVTH.

arguūt?

arguunt? qui prorſùs omnes ad vnum tractatores ſcripturę comtemnere audet, quatenus ſcripturis & rationibus non perſuadent, & nobis idem faciẽdum docet lib. tertio de Trin. d. Noli meis literis velut canonicis inſeruire.

EPIS. Hoc nimirum eſt, quod paulò antè dixeram, nempe ſcripturas tantam habere veritatis certitudinem, vt nullum in ſe penitùs errorem continere, modis omnibus credendæ ſint. De ſcripturæ tamen ſingulis interpretibus, ſubdubitare cuiq; licebit, an verum ſit nec ne, quod ſcripſerit interpres, niſi cõfirmârit ſua vel ſcriptura canonica, vel ratione probabili, quemadmodum hîc Auguſtinus teſtatur. Lutherus tamen memorat Auguſtinum audere prorſus omnes ad vnum ſcripturę tractatores contemnere, quod ille nuſquam facit, ſed multò modeſtiùs de cæteris interpretibus loquitur: contentus, ſi vel ſcripturam canonicam, vel rationem per ſe probabilẽ afferant, quum Lutherus nihil admittere vult, præter ſcripturas. Sed & Auguſtinus demum nihil arrogat ſibi, quod non & cæteris tribuat interpretibus.

LVTH. Et Hilarius vel inter primos patrum, in ſuo de Trinit. lib. I. dicit: Optimus interpres hic eſt, qui ſenſum è ſcriptura potiùs retulit, quàm attulerit, nec cogat hoc in dictis contentum videri, quod ante intelligentiam docere præſumpſerit. Ecce hic inſignis auctor, vult è ſcripturis referri, non afferri in ſcripturas intelligentiam. Non ergo hoc eſt elucidare ſapientiam (de quo gloriantur) multa patrum dicta congerere, & ex ijs ſcripturam intellectam præſumere, ſed è ſcriptura intelligentia relata, & per ſui ſolius collationem elucidata, illorum

illorum dicta iudicare. Sic & beata virgo conferebat verba omnia in corde ſuo.

EPISC.

Vtinam idem ipſe faceres Luthere. Vtinam ipſe non alienum ignem immiſcueris. Sed tu ſæpenumero ſenſum alienum affers, quem Spiritus ille ſacer neutiquam indidit. Neque enim Spiritus ille ſibi contrarius eſſe poteſt. At eſſet ſibi contrarius, ſi ſenſus mutuò ſibi diſsidētes, & penitùs repugnantes, ſacris inſeruiſſet ſcripturis. Quando igitur Patribus, magna concordia ſubſcribentibus Spiritus ille ſenſum aliquē ſcripturis inſpirauit, quomodo tu, qui nouum & omninò contrarium effingis, non alienum potiùs attuliſſe putaberis, quàm genuinum & ſuum retuliſſe? Securior nimirum erit, ſe ſpiritus ſancti ſenſum tenere, quiſquis ex concordia Patrum illum acceperit, quàm qui ſuo confiſus cerebro, petierit illum ex ſcripturis perperam intellectis. Nam de patribus non dubito, quin vbi conſenſerint, illic verè ſenſus eſt ſacri ſpiritus. Neque dubium eſt, quin illi ſcripturas inuicem diligentiſsimè contulerint, & eaſdem luculenter elucidauerint, vt nemini iam certum eſſe poſſet, ſe verum ſcripturæ ſenſum aſſequutū, cuius contrarium Patres concorditer aſſeruerunt. Cæterùm quòd tandem ait beatam virginem in corde ſuo verba omnia contuliſſe, nihil ad rem pertinet. Nam hæc fuerunt à paſtoribus relata, quæ nondum erant ſacris mandata literis.

Alienū ignē miſcere.

Vbi patres cōſentiūt, illic verè ſēſus eſt ſacri ſpirit'.

LVTH.

Quòd ſi, vt hoc auderemus & deberemus, Auguſtinus & Hilarius alijque non docuiſſent, nonne Paulum habemus ad Theſ. dicentem: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et Gala. primo: Siquis aliud Euangelizauerit præter id, quod ac-

cepiſtis anathema ſit? Et 1. Ioan 3. Probate ſpiritus, vtrum ex Deo ſint, has certè Apoſtolicas monitiones neceſſe eſt omnes contemnere, ſi quælibet patrum dicta oportet abſque iudicio admittere, iudicio inquam ſpiritus, quod nullis niſi ſacris literis voluit includi & contineri.

EPISC. Luth. proprio telo confoſſus.

Probè admones. Producis eadem q̃ in teipſum conuertemus tela. Si tam exactè Patrum examinãda ſunt ſcripta, qui concordiæ ſtuduerunt, multò diligentiùs excutienda ſunt tua, qui ſcindere quæris vnitatem, quique inter pauca bona, multa peſtifera ſeris. Et ſi ſit habẽdus anathema, quiſquis Corinthijs aliud euangelizauerit, quã quod Paulus: tu decuplo magìs anatematizandus es, qui in tot articulis ab vniuerſali deſcendis Eccleſia. Et demum ſi probandi ſunt ſpiritus, an ex Deo ſint, qualem in te ſpiritum inueniemus, qui ſacro Spiritui tam aduerſantia ſeminas dogmata? Has nimirũ Apoſtolicas monitiones neceſſe nobis foret omnes contemnere, ſi contra patrũ interpretationes (quas de ſcripturis diuinis illis inſpirauit Spiritus) tuas phantaſticas adinuentiones ſequeremur.

LVTH.

Atque vt latiùs, quod mirentur, dicam: legimus in Actis Apoſtolo .cap. 17. quòd ij, qui cum omni auiditate verbum Pauli audierant, quotidie ſcrutabantur ſcripturas, ſi hæc ita haberent. Si ergo Pauli euangelium, ſeu nouum teſtamentum oportuit probari per veterem ſcripturam, an ita haberet, qui tamen auctoritatem habuit à Deo ſibi datam, ſicut Apoſtolis, vt eius verbo crederetur, quid nos facimus, qui patrum dicta, quorum nulla fuit auctoritas noua docendi, ſed tantùm

acce-

accepta per Apoſtolos conſeruandi, nolumus ad ſcripturæ iudicium vocari.

EPISC. Nihil eſt quod miremur, ſi Iudæi ſub tanta rerum mutatione ſcrutati ſint, an ea, quæ prædicabat Paulus, veteribus eorum ſcripturis reſponderent, maximè quum affirmabat ea ſic ſe habere. Audierunt enim gentes in gratiam eſſe recipiendas, legalia tum ceſſatura, legis ſuæ factam eſſe mutationem, ſacerdotium item fuiſſe tranſlatū. Et hæc omnia per Chriſti mortem (quem ipſimet occiderunt) contigiſſe. Sed quid illud ad nos attinet, quorum eſt iam tempus nouiſsimum, certiq́ue ſumus, ſacrum in Eccleſia reſidere Spiritum, qui nos citra Apoſtolorum tempora, per ſanctos patres, hactenus erudiuit? Nunc ſcilicet iſtorum eruditione ſpreta, quæ per tot ſecula iam in Eccleſia Chriſti durauit, tuas hæreſes hodie natas, amplexabimur, perinde ac ſi iam altero cælo Spiritus in tuum ſinum eſſet delapſus contra ſcripturarū omnium teſtimonia? Num tu paruam patribus, auctoritatem fuiſſe putas, in quibus ille Spiritus locutus ſit? Neque tamen negauerim illorū dogmata debere ad ſcripturę iudicium vocari, vt tum demum approbentur, ſi ſcripturis cōſentiant. Sed nō patior te ſententiam in eos ex ſcripturis ferre, qui ſcripturas inuertere ſoles, & cæreum ex eis naſum, pro tuo cerebro plęrumque facere.

Sanctorū dogmata ad ſcripturæ iudiciū vocanda.

LVTH. Denique non ſolùm ipſe Paulus ſua omnia per vetus teſtamentum probat, vt in Epiſtolis eius abundè videmus, adeò, vt in prooemio epiſtolæ ad Rom. teſtetur euangelium ſuum prędictum in ſcripturis ſanctis per Prophetas. Sed & Petrus, & omnes Apoſtoli etiā Concilio congregati, Act. 15.

per ſcripturas ſua demonſtrant: quin & ipſe Chriſtus omnium dominus, voluit per Ioannis teſtimonium comprobari, & voce patris de cælo confirmari, adhuc tamen frequentiſsimè ſua perſuadet teſtimonijs ſcripturę, iubẽs etiã Iudęis, vt ſcrutẽtur ſcripturas, quę teſtimoniũ perhibeãt de eo.

EPISC. Nemo negat, quin ſcripturis confirmãda ſint, quæ aſſerimus, modò ſcripturæ non defuerint, quod dico propter Apoſtolorum traditiones, & Eccleſiæ orthodoxę conſuetudines receptiſsimas, de quibus plerunq; nulla ſcriptura teſtatur. Sed & tutiſsimum opinor auctoribus omnibus, quatenus ſua per ſcripturas confirment. Verùm non ita, vt ſolis ſcripturis fides adhibeatur, quod & tu moliris, ſed concilijs item Patrum, auctorum inſuper veterum interpretationibus, Apoſtolicis traditionibus, & vetuſtis demùm Eccleſiæ conſuetudinibus credendum eſt haud diſsimiliter. Cuius rei neceſsitatem, & ſi nihil aliud eſſet, id quod de purgatorio tradit Eccleſia, palàm demonſtrat, & validiſsimè te conuincit, quum aſſeras te purgatorium eſſe cum Eccleſia credere, neges tamen id ex ſacris literis probari poſſe.

LVTH. Mira ergo noſtra peruerſitas, vt alijs teſtimonijs quàm ſcripturę noſtra velimus probare, quãdo Chriſtus & Apoſtoli omnes ſua volunt in ſcripturis teſtificari.

EPISC. Profectò magis magiſque tuam quotidie peruerſitatem admiror, quem non pudet tot & tam friuolas ratiunculas accumulare, pro ſtatuendo tam peſtifero fundamẽto, quo poſſes erigere tuas hæreſes, quod & te facilè putas effecturũ, ſi nihil aduerſum te producatur pręter ſcripturas. Nam

has

has opinaris te citra omnem difficultatem poſſe torquere pro arbitrio tuo. Sed nolumus his anguſtijs Luthere coartari, volumus vti libertate noſtra, quam nullis argutiolis à nobis auferes. Nihil hactenus, quod ſolidè tuum inſtitutum ſtabiliret attuliſti: ſed & iam etiã ineptiſsimè colligis. Nos videlicet non alijs, quàm ſcripturæ teſtimonijs, noſtra debere probare, quia Chriſtus & Apoſtoli ſua ſcripturis teſtificati ſint. Non ſic Luthere. Sed ſi ſtatuere velis, quòd non alijs, quàm ſcripturę teſtimonijs nobis vtendum ſit, oportet priùs oſtendas, Chriſtum & Apoſtolos non alijs vſos fuiſſe, quod apertiſsimè falſum eſt. Quoties enim exemplis, quoties rationibus, ex natura petitis Paulus vtitur? aliquando Poëtarum carminibus, nonnũquam conſuetudine. Quæ nimirum ijs (qui vel mediocrem in ſacris literis exercitationẽ habent) notiora ſunt, quàm vt egeant probatione.

LVTH. Immò quæ ſit inſania intolerabilior. Scripturas vnde teſtimonia pro nobis petenda ſunt, volumus teſtimonijs hominum probare & tueri.

EPISC. Intolerabilis hauddubiè eſt hæc inſania tua, qui non erubeſcis hæc affirmare. Quem enim vſque adeo ſtupidum mihi dabis, qui ſit conatus vnquam ſcripturam aſtruere per auctorum teſtimonia? Nam ſcripturæ ſuam ex Deo ſolidam habẽt firmitatem, de qua dubitare non licet. Fieri tamen poteſt, vt quis hunc vel illum ſenſum ſcripturam habere doceat, ex interpretum ſuffragijs. Quæ res profectò malè te habet. Nam in ſcripturis interpretandis, alteri quàm tibi nemini credẽdum eſſe velis, niſi tuę ſubſcripſerit opinioni. Atque hoc eſt, quod hactenus tot productis argutijs,

Scripturæ ſuã ex deo ſolidã habent firmitatem.

& ſophiſmatibus, ſtabilire molitus es. Ob hoc cõcilia patrum reſpuis, Canones damnas, interpretes (quantauis eruditione aut vitæ ſanctimonia polleant) contemnis penitus, & reijcis, nimirũ vt vni tibi credatur in ſcripturarũ expoſitione. Propter quod & iudicem tot clamoribus fieri ſcripturam poſtulas, vt tu ſcilicet in ore ſcripturæ, nobis quicquid velis, credendum imperes. Eius nimirum ſimilis, de quo Hieronymus ad Dompnionẽ ſcribens, ait: Voluit S. homo peritiſsimus, vt veteranus miles, vno rotatu gladij percutere vtrũque, & oſtendere populis, quòd quicquid ipſe vellet, hoc ſcriptura ſentiret. Nunquàm ſatis hanc impudentiam tuam admirari queo, qua te putes hęc nobis perſuaſurum, vt vnius Lutheri iudicium, tot ſanctiſsimorum, ſimul & eruditiſsimorum Patrum eleuet auctoritatem, & vnus fraterculus, tot & tam eximijs præpõderare putetur interpretib⁹.

LVTH. Nonne hoc eſt aliud nihil, quàm velle humanis, diuina firmare & elucidare? Nonne hoc eſt gladium Spiritus, quo nos defenſos oportuit, obiecta carne brachij noſtri tueri?

EPISC. Pridem his reſpondimus, neminem conari vt diuina per humana firmentur, elucidari tamẽ ex humanis diuina, quid prohibet? Non quòd diuina non habeant in ſe maiorem lucem, quàm humana, ſed quòd propter intellectus noſtri imbecillitatẽ, illa nobis obſcuriora videantur, vt interdũ neceſſe ſit, illã obſcuritatẽ humanę interpretationis lumine diſpelli. Cęterùm & quum quis hoc gladio ſpiritus peruersè vtitur, humanis etiam viribus, ei reſiſtendum eſſe quis non comprobabit?

Elucidari ex humanis diuina quid prohibet?

Non tamẽ per hæc, ſanctis Patribus volo detra

ctam

ctam auctoritatem, & ingratitudinē pro ſanctis eorum laboribus repenſam: ſed libertatem Spiritus & maieſtatem verbi Dei illis præpoſitam. Sint ſancti viri, & Eccleſiarum patres, ſed homines, & Apoſtolis atq; prophetis impares: & horum auctoritati non prælati nec æquati, ſed ſubiecti, vt quos non ipſi erudierunt aut illuſtrauerunt, ſed à quibus ipſi eruditi & illuſtrati ſunt: tantū nobis exemplo ſint, vt quemadmodum ipſi in verbo Dei ꝓ ſuo tempore laborauerunt, ita & nos pro noſtro ſeculo in eodem laboremus. Vna eſt vinea, ſed diuerſi diuerſarum horarum operarij, omnes tamē in ipſa vinea, non in ſarculis aut cultris operariorum laborant. Satìs eſt è Patribus didiciſſe, ſtudiū & diligentiam in ſcripturis laborandi, non omne opus eorum probari neceſſe eſt, ſiquidem & diligētia pluribus quandoq; non dat, quod dat vel vni ſola occaſio, & neſcio quæ ſpiritus incomprehenſibilis impulſio.

Tibi ſcilicet ſpiritus incomprehenſibilis impulſio tribuit, quod ſanctiſsimis ipſis non dedit Patribus? Tam perfrictæ frontis es, vt hoc te ſcribere non pudeat? Et maximè cùm ſuperiùs aſſerueras ſcripturam per ſeſe certiſsimam, facilimam, apertiſsimam, ſuijpſius interpretem eſſe. Si talis eſt ſcriptura ſacra, cur eam à Patribus intellectam neges, quum labores eorum & diligentiam non diffitearis? Niſi tibi fortè perſuaſeris eruditionē eximiam eſſe, perſpicatius ingenium, maiorem vitæ ſanctimoniam, aut demum (quod tu videris aſſerere) diuini Spiritus impulſum clariorem. Quæ tibi præ ſanctiſsimis illis arrogare, nimis quàm diabolicum eſt.

EPISC. Inſignis Lutheri arrogātia.

LVTH. Exemplo itaque S. Bernardi, ſi id poterimus, potiùs ex fonte ipſo, quàm ex riuulis bibamus: ſic enim de ſe confitetur, ob id non raró Patribus ſanctis reluctari auſus.

EPISC. Rectè illud adiecisti: Si poterimus. Verùm cui id nõ datur, ſatiùs eſt ex riuulis bibere, quàm ſiti perire. Neque enim cunctis permittitur ex ipſo fonte bibere. Quia non cuique patet aditus. Obſcuritas enim pluribus impedimento eſt, ne queant oſtium inuenire. Cæterùm ille beatus erit, quiſquis riuulum fuerit nactus, qui rectà perducit ad fontem. Bernardum ego non crebrò Patribus reluctari video, quin potiùs, quæ priùs ipſi dixerint, ſuis operibus inſeruiſſe plerunque deprehendi: id quod neutiquam feciſſet, ſi non legiſſet eorum commentarios.

LVTH. Alioqui, ſi Pontificibus aut doctoribus ſolis fidendum eſt, nec ad ſcripturę tribunal vocandi ſunt, cur non ſcripturas ſanctas explodimus tanquam ſuperfluas & obſcuriores, quàm vt eas poſſimus conſequi? eodem exemplo tandem & patres ſanctos repellamus, receptis in locum eorũ, apertioribus (vt iactant) Theologicis ſcholaſticis, donec & his abiectis Ariſtotelẽ, & quò quiſq; remotior à ſacris literis, & ſanctis Patribus fuerit, duces habeamus, ſicut reuerà habuimus, & habem⁹. Tum reuerà erit, vt ſcripturas ſanctas non ſolũ proprio ſpiritu non interpretemur, ſed nihil niſi proprium ſpiritum ſcripturis in totum incognitis, reliquum retineamus, & meritis opinionum noſtrarum turbinibus & procellis ſine fine agitemur, ſicut eſt dies hæc.

EPIS. Nemo ſolis Pontificibus aut doctoribus fidendum

dum eſſe iubet,ſed multò magìs ſcripturis,quibus ipſi ſua confirmârunt,quoties ſcripturas afferre licuit. Quod dico propter aliquas veritates, quas Eccleſia catholica multorum ſeculorum vſu recepit, pro quibus tuendis priorum Patrum teſtimonijs vel ſolis innitendum eſt,& maximè, quòd ab Apoſtolis multę manarunt traditiones, de quibus in ſpecie ſcriptura non meminit, ſed ſola Patrum relatione didicimus. Porrò ſi qui ſint,qui relictis ſcripturis,& interpretib. ſolis confidi ſcholaſticis velint,hi nimirum ex altero deuiāt latere, verùm non quantum ipſe Luthere, qui reiectis ijs ambobus,ac prorſùs contemptis, ſolis ſcripturis, & eiſdem perperàm intellectis,credendum iubes. Apoſtolicę traditiones quædā ſunt quæ literis non mandantur.

LVTH. Hæc volui in hoc proteſtari,ne ij, qui ſanctorum Patrum alicubi dictis ſuffarcinati, præſumunt victoriam ſibi, ſeſe aliquid feciſſe putent, ſi me aduerſatum oſtenderint, vel vnius patris Eccleſiaſtici vnico alicui verbo, quòd hactenus à ſcholaſticis doctoribus ad Eccleſiaſticos ſemper prouocauerim.

EPIS. Effingere non vales,quin magna ſit tibi inconſtantia,nunc proteſtari te recepturū patres,nunc eoſdem recuſare. Aberraſti primùm, quòd Thomam,Scotum,& cæteros repudiâris ſcholaſticos. Erraſti poſtea,quum ſacros etiam interpretes, & concilia ſacra recuſaris. Verùm quum iam cōtemptis traditionibus, & tam longæuis Eccleſiæ conſuetudinibus,nihil pręter ſcripturas,& eaſdē pro tuo cerebro nobis exponendas relinquis, inſanis maximè.Sed iam cernis(vt ab initio diximus)tua non poſſe cum illis omnibus conuenire,quamob rem & iſta negas, negaturus etiam ſcripturas, ſi Luth. incōſtantia.

non poſſes ea ad modum Lesbiæ regulæ tuis opi-
nionibus adaptare.

LVTH. Non enim ſic ad eos prouocaui, vt omnia eorum vera arbitrarer, ſed quòd propiora veritati ſenſerint, quàm ſcholaſtici, qui ferè nihil veri habent reliquum, vt ſenſim ad fontem ipſum, riuulis ducentibus veniremus.

EPISC. Sic nimirũ ad Eccleſiaſticos prouocaſti, vt tunc cum illis tua conſentire non dubitabas. At vbi diſſidium apparere conſpexeras, mox tua ſpe fruſtratus, & illos auerſari cœpiſti. Sicq; iam cõtemptis vtriſq;, tuis erroribus defenſandis adminiculum ex ſcripturis paras, quibus iam vel ſolis credendũ ſuades, quòd eas pro vafricie tua ſperas inuerti poſſe, & tuis hæreſibus conquadrari.

LVTH. Prohibet enim Auguſtinus quem ſemper adhibui, vllius tractatorũ quãtumlibet ſancti ſcripta, ſcriptis Apoſtolorum & Prophetarum æquari, id quod communis quoq; naturæ ſenſus prohibet.

EPISC. Nihil pro tua ſententia facit Auguſtinus, qui Cyprianum, Hieronymum, Ambroſium, & cæteros veteres plerunq; citat, quibus & honorem deferre ſtudet, quanquam nolit eorum dicta cum ſacris æquare ſcripturis. Sæpiùs dixi, ſcripturę ſuam ex Deo firmitatem habent, vſqueadeo vt nemini liceat de ijs an veræ ſint, vel in minimo dubitare: De Patrum verò ſcriptis aliud eſt, in quibus tametſi Spiritus ille ſacer pro maxima parte locutus ſit, tamen in quibuſdam eos labi paſſus fuit, vt homines agnoſcerentur. Cæterùm ab eruditis & exercitatis, error ille (facta cùm cæteris, quæ ſuprà diximus, collatione) facilè deprehenditur, vt non ſit neceſſe propter errores eorum pauculos, cętera

quæ

quæ congruenter ad communem Eccleſiæ catholicæ ſenſum enunciauerint flocci facere.

Iſtis præmonitis ad articulos ueniamus, quorum

PRIMVS EST.

HAeretica eſt, ſed vſitata ſententia: Sacramenta nouæ legis dare gratiam illis, qui non ponunt obicem. LVTH.

De Sacramentis, an gratiam necne conferant, quia rex illuſtriſsimus copioſè tecum egit, nihil nunc dicam: tuis tantummodo reſpondebo, quæ pro tua ſententia producis. Sed principiò conuellendus eſt error, qui tibi nimium inſedit, nempè de fide, cui cuncta tribuens, nihil operibus facis reliqui. Putas enim ſola fide conferri gratiam hominibus, & nullo externo opere. Nam eò tendunt Scripturæ quas infrà citas, & inſuper in libello de libertate Chriſtiana palàm affirmas, quòd intus ſecundum Spiritum homo per fidem abundè ſatìs iuſtificatur, habens quicquid habere debet. Cæterùm de Fide tam variè, tam inconſtanter, tam verſutè loqueris, vt faciliùs anguillam cauda quis retineat, quàm te vſqueadeò lubricum & verſipellem. Nam plęrunque Fidem vſqueadeo demittis, & omnibus parabilem atque obuiam facis, vt neminem qui Chriſtum quoquo modo profitetur, non putemus eam habere. At contrà, non ſemel ita Fidem attollis, & difficilem, ac quaſi remotiſsimè poſitam inſinuas, vt vix quenquam facilè reperiemus, qui fide præditus exiſtimari debeat. Sed agamus, vt lector quiuis intelligat vtrunque horum eſſe veriſsimum. Et primùm iſtud, quod poſterius aſſeritur. Lutherus articulo

EPISC. Henricus rex illuſtris.

Fides Lutheri labyrinthus.

quodam

quodam qui ſequitur, nempe duodecimo, qui ſic incipit: Si per impoſſibile confeſſus non eſſet contritus. Dixit (inquit) per impoſsibile, quia ſatìs ſuprà dictum eſt, fidem ſine contritione eſſe nō poſſe, quum gratia non infundatur, niſi cum magna concuſsione animæ. Hactenus ipſe. Vides hîc Lector, nec infundi gratiam abſq; magna animi concuſsione, neq; fidem ſine contritione eſſe poſſe.

Quis iuxta Luth. fidē habet.

Quamobrem, vbi nō eſt magna animi concuſsio, & vera contritio, nec gratia, nec fides eſſe poterit. Quod ſi verum ſit, quis non aduertit, quàm pauci ſint, qui fidem habeant? Adde, quòd in libello de Chriſtiana libertate docet, quòd qui fidem habet, per eam liber eſt ab omni lege, & ex mera libertate, omnia gratuitò facit, quęcunq; facit, nihil quærens, aut commodi aut ſalutis (quum iam ſatur & ſaluus ſit gratia Dei ex fide ſua) ſed ſolum beneplacitum Dei. Atqui rariſsimus eſt, qui nihil, aut commodi, aut ſalutis quęrit, ſed ſolum beneplacitum Dei. Si nemo pręter hunc fidem habeat, pauci ſunt qui fidem habere credantur. Adhæc, in eo libello tradit, quòd qui fidem habet, ea debet in omnibus operibus ſuis opinione eſſe formatus. Et huc ſolum ſpectare, vt alijs ſeruiat, & proſit in omnibus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos habens, niſi neceſſitatem & commoditatem proximi. At vix vnus aut alter in quouis hominum cœtu reperitur, qui ſolùm eò ſpectat, vt alijs ſeruiat in omnibus quæ fecerit, nihilq́; ſibi proponat ob oculos, pręter neceſsitatē & commoditatem proximi. His accedit, quòd in reſolutionibus ſuis aduerſus Eckium in hunc modum ſcribit: Quum fides ſit recta & bona opinio de Deo: Opinio autē quęlibet

libet per ſe ſolam trahit in opera, non eſt dubitandum, quin omnia opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris non ſinit eſſe ociosũ, ſed ſine lege & magiſtro facit plura quàm poſtuletur, quomodo non fides multò magis idẽ præſtet? Hæc Lutherus.

Quòd ſi nemo fidem habuerit, niſi qui tam propenſus in omnia, quæ Deo placitura ſunt, fuerit: perinde atq; vir quiſpiam amore captus mulierculę: rarus erit qui fidei ſit potitus. Præter hęc, in libello de fide & operibus ſic ait: Fides eſſe nullo modo poteſt, niſi ſit viuax quædam & indubitata opinio, qua homo certus eſt ſuper omnem certitudinem, ſeſe placere Deo: ſe Deum habere propitiũ, & ignoſcentem in omnibus quæ fecerit aut geſſerit: propitium in bonis, ignoſcentẽ in malis. Quid enim eſt fides, quæ non eſt talis opinio? Hactenus ille. Quòd ſi nemo fidem habuerit, niſi qui talem ſortitus fuerit opinionem, illi certè non habent fidẽ, qui ſibi conſcij ſunt voluntatis peccandi mortaliter: cùm hi nec gratiam habeant, neq; deo placeant, immò ſcire teneãtur, ſe diſplicere Deo. Sed & quum Sapiens quidam admoneat de propitiatu peccatorum, ne ſimus abſq; metu. Et Paulus itẽ vt timeamus, iuſſerit. Tu (inquit) fide ſtas, ne efferaris animo, ſed timeas. Quomodo ſuper omnem certitudinem opinari poſſumus, Deum nobis eſſe propitium & ignoſcentem? Perſpicis ex ijs opinor quiſquis hæc legeris, quantis anguſtijs Lutherus fidem concluſit, vt vix quiſquam inueniatur, qui fidem ſit nactus. Sed vide rurſùm, quàm facilem, communem, & obuiam eam omnibus facit. Inter acta ſua ſic diffinit Fidem: Fides autem nihil aliud Rom. 11.

eſt,

Eiuſdẽ Fidei finitio.

eſt, quàm illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Si Fides non ſit aliud, quàm credere promiſſa & dicta Dei, quis Chriſtianus (modò verum eſſe credat, quicquid in vtroque teſtamento continetur) non Fidem habere putabitur, quanquam nihil operũ habuerit? Adde, quòd vbique clamat, opera nec ad Fidem, nec ad iuſtificationem exigi debere. Quãdo igitur tota difficultas eſt in opere, quod Luthero neutiq̃ exigitur, quid cuiq; facilius eſſe poterit, quàm credere ſolùm? Ad hęc, quũ ſub articulo decimoquarto Fidem affirmat in corde certiſsimè ſentiri poſſe, ſi quis eã habeat. At Fides non aliter ſentitur, quàm per aſſenſum mentis, in ea quæ ſunt credenda. Quamobrem ſi Fide prædi tus eſſe putabitur, quiſquis talem intra ſe compererit aſſenſum, profectò non admodum rarus erit qui Fidem ſit aſſequutus. Accedit his, quòd in arti culo decimoquinto dicit, nihil oportere eos, qui ad Euchariſtię Sacramentum accedunt, orationes & præparatoria præmittere: ſed ſatìs eſſe, ſi credãt & confidant ſe gratiam ibi conſequuturos, quæ ſola Fides (vt ait) dignos eos, & puros facit. Quamrem & latiùs in libello de Captiuitate Babylonica tractans, hoc exempli ſubijcit. Si cuiquam mendico, aut etiam indigno & malo ſeruo legaret ditiſsimus dominus mille aureos, certè cum fiducia eos poſtularet & acciperet, nec indignitatis ſuę, nec magnitudinis teſtamenti habita ratione. Quòd ſi quis ei reſiſtens, obijceret indignitatem ſuam & magnitudinem teſtamenti, quid putas dicturus eſt? Scilicet, quid ad te? Non ego merito meo, nec iure vllo proprio accipio, quod accipio. Scio me indignum, & maiora accipere quàm me-

rui.

rui, immo contraria merui: ſed iure teſtamenti, & alienæ bonitatis, peto quod peto. Si illi non fuit indignum tanta, tam indigno legare, cur ego propter indignitatem contemnam acceptare? Vides Lector quorſum hoc exemplum tendat, nimirum vt nemo quantumuìs ſceleratiſsimus ab hoc abſtineat Sacramento, modò Fidem habeat promiſſioni per Chriſtum factæ, quum tamen Paulus indignè ſumentes affirmet, propriam ſubire condemnationem. Sed de ijs mox plura dicemus. Nũc ſatìs eſt, vt intelligas, quàm variè, quàm inconſtanter, quàm verſutè de Fide ſit loquutus, vt quicquid opposueris, ad inſtar anguillæ, vel hàc, vel illàc elabitur. Operæprecium igitur nobis viſum eſt, ſolidiora quędam hoc initio firmare, quę non tam verſatiliter effugiet. Et primum iſtud eſto, quòd fides apud Paul. à ſpe & charitate res diuerſa ſit. Sic enim Paulus 1. Corin. 13. Nunc manẽt Fides, ſpes, & charitas tria hęc. Maior autem horum charitas. Vides igitur his tribus vocibus, treis diuerſas res apud D. Paulum ſignificari, è quibus magìs eximia charitas eſt. Quam rem & haud multò ſuprà, dilucidiùs explicauit. Si habuero (inquit) omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Expende quid dixerit: Si habuero Fidem omnem. Nullum ergo genus fidei eſt, quod abſq; charitate facere te tantillum poteſt, vt ne dicam iuſtum conſtituere. Porrò Fidem hanc tantam, qua montes loco demoueantur, etiam in charitatis expertibus eſſe poſſe, Chriſtus in Euangelio Matthæi docet his verbis: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo

Marginalia: 1. Cor. 11. — Fides, Spes, Charitas res diuerſæ. — 1. Cor. 13. — Mat. 7.

tuo demonia eiecimus,& in nomine tuo virtutes multas fecimus?& tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Ecce quantam fidem habuerũt iſti, nempe qua prophetârunt, qua dęmones eiecerunt, qua virtutes & miracula multa fecerunt, nec erant tamẽ ob hanc alicuius exiſtimationis apud Deum. Palàm eſt igitur, fidem non modò rem à charitate diuerſam eſſe, verumetiam abſq; charitate neminem iuſtificare poſſe. Petrus igitur. 2. Pe. 1. docet præter fidem, alia pleraq; neceſſaria eſſe ad iuſtificationem. Miniſtrate (inquit) in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autẽ amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Et ſubdit: Cui hæc non præſtò ſunt, cæcus eſt & manu tentans. Ecce præter fidem exiguntur etiam cætera cuncta, ſine quibus fruſtrà de iuſtificatione quis gloriatur. Subſcribit his Ioannes inquiens: Qui non diligit manet in morte. Quantumuis igitur quiſquam crediderit, ſi nõ item dilexerit, mortuus eſt:& ſi mortuus eſt, profectò nec iuſtus erit, quũ animi iuſtificatio vita quoque ſit. Suffragatur & Iacobus, qui fidem eam aſſerit mortuam eſſe, quæ careat operibus. Et in dæmonibus quoq; non dubitat eiuſmodi fidem eſſe. His accedit, quòd credibile non eſt, Petrum poſt Christi reſurrectionem, & illum ſuum in fide lapſum, denuò fidem amiſiſſe: neq; enim dubium eſt, quin ab eo tempore ſemper fuiſſet paratus, omnes articulos fidei conſtanter confiteri. Sed & verba Chriſti ſuadent idipſum. Nam poſtquam is Petro dixiſſet

Pręter fidẽ & alia ad iuſtificatinem neceſſaria.

1. Ioan. 3.

Iacob. 2.

dixiſſet:Non deficiet fides tua Petre,ſubiũxit:Et tu conuerſus,cõfirma fratres tuos.Quibus verbis indicat Petrum aliquam fidei iacturam fuiſſe paſſurum,ſed ex reſipiſcentia ſic corroborandũ,vt idoneus eſſet,qui cæteros confirmaret.Ex his opinor liquet, Petrum nunquã poſt illam inſignem fidei ruinam,denuò fuiſſe lapſum,& fidem iterum amiſiſſe.Lutherus tamen aſſerit,eũ perdidiſſe poſt iuſtificationis gratiã,quãdo Iudęorũ metu ſe ſubtraxit à cibis Gentium,& ſua ſimulatione coëgit gentes Iudaiſſare.In commẽtarijs enim ad Galat.affirmat eum tunc cum cæteris efficax æternæ damnationis ſcandalum præbuiſſe, et quòd hi, qui tali ſimulatione cogebãtur ad iudaiſmũ,niſi fuiſſent per Paulum reducti,prorſùs perijſsent.Conſequẽs igitˋ eſt,vt Petrus,fide ſalua & integra,factus ſit iniuſtus.Quamobrem nec ſola fides ad iuſtificationẽ ſufficit.Adde,quòd qui fidem habet,oportet credat ijs,quæ à Chriſto dicuntur.At is planè docet, quòd qui nõ habẽt opera, quantũuis crediderint, ituri ſunt nihilominus in ſuppliciũ æternũ.Nam cap.25.Matt.dicturus eſt his,qui non pauerũt eſurientes,nec ſitientes potauerunt,&c.diſcedite à me maledicti in ignẽ ęternũ.Et ediuerſò illis,qui prędicta fecerint,vitã æternã pollicetˋ, quos & iuſtos appellat,Iuſti(inquit)in vitam æternã.Oportet ergo quiſqs fidẽ habeat,credat ſe non ſola fide iuſtũ fieri,ſed per opera iuſtificari, quum & ipſius fides ſi non habuerit opera,ſeipſum condemnabit.Perſpicuũ igitur ex ijs opinor,vtrũq; fieri,& quòd fides diuerſa quædã res à charitate ſit,& quòd ſine charitate neminẽ iuſtificat Statuamus inſup & tertiũ,nempe quòd fides quę iuſtificat,ferax bonorũ

Fides iuſtificãs bonorum operũ ferax.

F operum

operũ ſit oportet. Nam ſi ſterilis & ocioſa fuerit, nec prorumpat in opera quũ datur opportunitas, eiuſmodi fides haudquaquam iuſtificat. Propter quod & Paulus ad Gala.5. palàm explicat, q̃ Fidem intelligit, quoties de fide iuſtificante loquitur. Fides (inquit) quę per dilectionem operatur. Ecce Fidem fertilem & feracem bonorum operum, quæ (quoties datur occaſio) libẽter in opus iuſtitię prodit. At Lutherus hîc dicet, quòd fides priuſquàm quicquam operetur iuſtificat: ac propterea Fidem abſq; operibus iuſtificare poſſe contẽdit. Et iſtud ego non inficior, nempe quòd abſq; partu operũ, hoc eſt, quum nondum peperit opera, iuſtificare quempiam poteſt: at iam parturijt nihilominus, & eſt operibus grauida, nihil præter tempus partus expectans. Et quoniam poteſtate quadam intra ſe continet opera, quę nondum in lucem edita ſunt, iccirco per eam initiari ſolùm iuſtus dicitur, non autẽ conſummari. Nam conſummata iuſtitia non aliter, quàm ex operibus natis, & in lucem editis acquiri poteſt. At hoc eſt quartum, quod iã firmare meditamur, nempe quòd opera conſummatè iuſtificant. Fides enim ipſa, quam bonorum operum feracem eſſe diximus, & partui propinquam, primùm inchoat iuſtitiam: quæ tandem (vbi fœtus excluditur) ipſa dicitur conſummari. Propterea Iacobus de Fide Abrahæ dicit, quòd ex operibus conſummata fuit: Vides (inquit) quoniam Fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides conſummata eſt. Et paulò pòſt colligit. Videtis, inquit, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex Fide tantùm. Porrò quantum ad iuſtificationem inchoatam, idem Iacobus ait, ca 1.

Iuſtus ex fide initiatus ex operibus conſummatè iuſtificatur.

Iuſtificatio inchoata.

Volunta-

Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturę eius. Protinus em̃ vt quis audito verbo veritatis eidem aſſentitur, iam initiatus in Fide, per eam incipit iuſtificari, cęterũ quotidie magis ac magis rectè operando iuſtificatior euadit, donec tandẽ ad conſummatam & abſolutam perueniat iuſtitiã. Subſcribit Iacobo Paulus id nouam creaturam appellans, quod Iacobus initium aliquod creaturæ vocauit. In Chriſto Ieſu (inquit) neq; circuncïſio aliquid valet, neq; pręputiũ, ſed noua creatura. Homo vtiq; nouus, qui ſecundum Deum (vt idem ad Epheſ. 4. ſcribit) creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ecce nouam creaturam, & nouum hominem creatum in iuſtitia, idipſum profectò quod Iacobus initium creaturæ dixit. Et hęc eſt inchoata iuſtitia, ſed iam an apud Paulum ipſe conſummatior euadat, audiamus. Sic equidem ad Galat. 5. ſcribit. Nos enim Spiritu ex Fide ſpem iuſtitię expectamus. Ecce Paulus quanquam ex Fide Spiritum conceperit, & in iuſtitia creatus ſit homo quidem nouus, ſpem tamen expectat iuſtitiæ cumulatioris, eius nimirùm quæ bonis operibus indiès augetur. Propter quod & e ueſtigiò ſubdit: Neq; circuncïſio aliquid valet, neq; pręputium, ſed Fides quæ per dilectionem operatur. Eius itaq; iuſtitiæ, quæ per Fidem dilectricem & operatricem augeſcit indiès, ſpem expectat Paulus, quemadmodum 2. ad Tim. 4. dicit: Bonũ certamen certaui, curſum conſummaui, Fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Ecce præmium iuſtitiæ ſuæ, non fidei ſolùm, ſed pro totius vitæ benè priùs actæ meritis,

Gala. 6.

Iuſtificatio conſummata.

ſibi rependendũ expectauit. Sed dicet Lutherus duplicem his locis iuſtitiam ſeu iuſtificationem intelligi debere: vnam quę Fide præſtatur, alteram quę operibus. Atſi quis alius ita iuſtitiã diſtingueret, vbi nulla foret neceſsitas, protinùs hunc ſophiſtã Lutherus appellaret, verùm hîc tantum abeſt vt ſit vlla neceſsitas, vt etiã cum ſcripturis illa aſſertio manifeſtè pugnet. Nam Paulus, qui iuſtitiã ſeu iuſtificationem inchoatam, nouam vocat creaturã, eandem nihilominus augeri contendit de die in diem, perpetua quadam renouatione. Et Iacobus, qui iuſtificationem illam inchoatam, initium appellauit creaturæ Dei, conſummari vult eandẽ ex operibus. Adde, quòd quum prǽmium vnum ſit, ꝙ tam fidei, quã operibus debetur, qũo non erit vna iuſtitia reſultans ex vtraq;? Conueniũt igitur Paulus & Iacobus, iuſtitiam ſeu iuſtificationem quandam ſtatuentes, qua facti ſumus initium aliquod creaturæ Dei, & noua ſecundum Deum creatura, atq; id abſq; noſtris operibus, verùm ita nihilominus vt eadẽ, per opera noſtra magìs ac magìs quotidie perficiatur. Quæ res adhuc dilucidior fiet, ſi Paulũ attentiùs audiamus. Sic enim ad Corin. ſcribit: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Ecce iuſtificationem, qua ſecundum Deum initiati ſumus, ac noua facti creatura. Sed eandem adhuc intelligit ex operibus fieri conſummatiorem, quum idem Paulus alibi dicat: Non auditores legis iuſti ſunt apud Deũ, ſed factores legis iuſtificabuntur. Hæc vtiq; iuſtificatio per opera comparatur. Propter quod & Iacobus iubet, vt ſimus factores verbi, & non auditores tantùm: & non multò poſteà,

[Margin: Quomodo iuſtificamur abſq; operibus.]

[Margin: 1. Cor. 6.]

[Margin: Roma. 2.]

colligit

colligit ex operibus hominem iuſtificari, & non ex fide tantùm. Et Chriſtus nobis comminatur, quòd niſi abundauerit iuſtitia noſtra, plùs quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabimus in regnum cœlorum, vnde nemo, niſi propter iuſtitiæ defectum excludetur. Et hæc nimirum eſt operũ, non ſolius fidei iuſtitia, quemadmodum ex illis quæ ſequuntur cuiq; dilucidum eſſe poteſt. Sed & Ioannes epiſtolæ 1. cap. 3. deſcribit iuſtum eſſe, non qui credit ſolum, ſed qui ſecundum fidem operatur. Filioli (inquit) nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt: haud dubiè ſeductores iſtos taxãs, qui ſola fide iuſtificari Chriſtianos prædicant, & tamen vnà cum fide manere peccatum, aſſerere non verentur, quũ tamen idem ilicò ſubdat, quòd qui facit peccatum, ex diabolo eſt: Quoniam ab initio diabolus peccauit. Sed de hoc mox plura ſumus dicturi. Adde, quòd Petrus hortatur, vt per o- 2. Pet. 1.
pera certam noſtram electionem faciamus. Quapropter, inquit, fratres, magìs ſatagite, vt per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Nec eſt quòd hìc interpretetur Lutherus, quemadmodũ in Pſal. 5. facit, nimirum vt cognitam faciamus vocationem noſtram, quum nihil illic de cognitione Petrus dixerit, ſed de firmitudine ſiue ſtabilitate: βέβαιος enim firmus, & ſtabilis dicitur. Monuit ergo Petrus, vt per bona opera, vocationem, & electionem noſtram firmam, & ratam efficeremus, atque ita traduxit Eraſmus. Quando igitur operibus noſtris electio, vocatioque Dei, magis rata firmaque fit, quis non intelligit noſtram quoque iuſtitiam ex operibus euadere conſummatiorem? Præter hæc in Apo-

Apoc.22. calypſi ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Ecce quamuis fide viua & fertili quis iuſtificatus fuerit, tamen adhuc eundem per opera magìs ac magìs iuſtificari neceſſum eſt. Quam rem & Lutherus ipſe confitetur inferiùs, articulo 2. vbi de parabola Samaritani facit mentionem. Negat enim illic quenquam ſubitò, ſed paulatim fieri ſanum, & vitam hanc affirmat non eſſe iuſtitiam, ſed iuſtificationem, propterea quòd iuſtitia nostra ſemper eſt in fieri. Nam quotidie iuſtificamur Spiritu facta carnis mortificantes, quod & iubet Paulus. Et hoc quid aliud eſt, quàm bonis operibus in perpetuam iuſtificationem pergere? quemadmodum idem alibi dicit: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, hoc eſt, vt conſummetur in vobis iuſtitiæ ſanctificatio. Ad hanc igitur iuſtificationem opera conferre perſpicuum eſt. Nec ſimilitudines quas in libello de Fide Chriſtiana producit, quicquam aduerſantur.

Colo.3. Rom.6.

Prima. Primùm, illa de primis parentibus non obſtat, cùm in ipſis nec erant aut actualis, aut originalis peccati reliquiæ, quas expurgarent, quemadmodum in nobis fieri conſtat. Quando igitur iſtarum expiatio per opera noſtra fit, & ad perpetuum iuſtificationis incrementum multa inter nos & illos diſsimilitudo eſt: quanquam in hoc etiam ſimiles ſumus, quòd abſq; inchoata iuſtitia mereri nihil poſſumus, aut iuſti quippiã operis facere, quod ſit meritorium: at ad conſummatam iuſtificationem nemo ſine operibus peruenire poteſt.

Abſq; inchoata iuſtitia mereri nihil poſſumus.

Secunda

Secunda quoque ſimilitudo, quam de Epiſcopo producit, nihil obſiſtit penitùs. Neq; omnino ſimile eſt de Epiſcopo, qui vel altaria conſecrat, vel pueros confirmat, & de viro iuſto qui recta operatur. Nam illlis agendis nihilo magìs Epiſcopus efficitur, quàm antè fuerat. At homo iuſtus iuſtè operando iuſtificatior euadit, vt ſatìs oſtendimus. Secunda.

Nec tertia ſimilitudo quicq̃ prohibet, quum fructuum copia, quantumuìs bonorũ, nihilo meliorem arborem faciat, q̃ quidem fuerat, immò deteriorem potiùs, quum humorẽ bonum, & vires eius exhauriant. At bonorum operum vbertas longè meliorem & iuſtiorem efficiunt quenque: ſicut & contrà malorum operum cumulus, quò maior eſt, nequiorem facit & iniuſtiorem. Tertia.

Quarta ſimilitudo, pro nobis facit. Nam ſicut faber in operis exercitio nonnullum arti ſuæ facit incrementum, ita iuſtus bene operando iuſtitiæ ſuæ lucrum acquirit, & bonis operibus indiès magìs iuſtificatur, vt ſicut id, quod per operam fabrilem accreuit arti, non diuerſam artem facit, ſed in eandem coït penitus: ſic ea iuſtificatio, quæ per opera iuſta cooritur, non diuerſam à priore conſtituit, ſed in ipſam tranſit, & vna penitùs fit cum eadẽ. Palàm eſt igitur, haud rectè collegiſſe Lutherum, neminem operibus iuſtificari, ſed ſola Fide. Quarta.

Hoc tamen nobis cum Luthero conuenit, quòd ſine Fide nemo iuſtificari poteſt, vt etiam in infantibus, per baptiſmatis regenerationem putamus eſſe Fidem cœlitùs infuſam, neq; tamen vt ea ſit actus aliquis credendi, quemadmodũ Lutherus de Fide opinatur. Negat enim Luth. Fidem eſſe quendam habitũ in animo quieſcetem, ſed aſſerit eam actũ eſſe viuacisſi- Nemo ſine Fide iuſtificatur.

eiſsimum. Verùm talis actus in infantibus nullus eſt, qui dici poſsit eorum actus, quum nec intellectus, aut voluntatis vſum aliquem habeant. Sed multò rectiùs à Theologis hoc Fidei donum, in paruulorum animos Sacramento baptiſmatis infuſum à Deo, qualitas quędam & habitus illorum animis inditus exiſtimatur. Nam ſi talis actus adeſſet, ipſi per actum illum credere dicerentur, quod ſanè falſum eſt, quum ipſi nullum habeant vſum ijs aſſentiendi, quæ Fidei ſunt. Habent ergo Fidei donū infantes, quod tamen haud ſolo verbo conſequuti ſunt, quemadmodum Lutherus contēdit. Sic enim ſuper Epiſtolam ad Galat. illud Pauli Lutherus explicans: Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? diſquirit qua ratione fidem infantes aſſequuntur, quum ipſi nihil audiant. Et reſpondet quòd verbo Dei nihil eſt ſurdū, & ad eas loquitur aures de quibus dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat. Ideò verbum virtutis & gratiæ, ſimul dum aures pulſat intùs ſpiritū infundit. Quòd ſi Spiritum non infundit, nihil differt audiēs à ſurdo. Quocirca ipſe ſonus verbi miniſterio Eccleſiæ ſuper infantem prolatus, eò faciliùs operatur per ſpiritum, quò paruulus verbi eſt capacior, id eſt, patientior, nullis rebus alijs implicatus. Hactenus Lutherus. Ex quibus verbis diluci dum eſt, eū velle, quòd ſono verbi ſpiritus infundit. Neq; nos reluctamur quin virtute verbi ſpiritus infundatur, ſed negamus, quòd ea ſola ſit infuſio ſpiritus, niſi pariter adiungatur & lotio. Verbū enim ſi deſit aqua nequaquā id operatur, ſed verbum cum aqua, in quibus ambobus conſiſtit ſacramentum. Neutrum itaq; per ſe fidem aut gratiam

Non ſolo verbi ſono ſpiritus infantibus infundit.

præſtat

prꝑſtat infanti, neque aqua, neque verbum, ſed verbum aquæ coniunctum. Sed & ſi totum Euangelium ſuper infantē legeretur, nemo poteſt ob id aſſerere, quòd infans gratiā, aut fidem adeptus ſit. Non eſt ergo verbum ſolum, quod infanti gratiam infundit, ſed verbi pariter & aquæ ſacramētum. Hoc ſacramētum quiſquis acceperit (modò non poſuerit obicem) gratiam hauddubiè conſequitur, qua iam initiatus iuſtitia, iuſtus efficitur. Similiter & adultus, de quo (tametſi credere ſe profiteretur) dubitari poteſt an ſpiritū ſit aſſecutus, protinus vt ſacro baptiſmate fuerit ablutus, iam omni dubio procul, Spiritum adeptus eſt, & gratia præditus, verè iuſtificatur. Nam pleriq; fidem ſe habere putant, qui tamen gratia pariter & Spiritu carent, & hos palàm eſt non eſſe iuſtificatos. Veruntamen hi (ſi nondum baptizati fuerint) confeſtim accepto baptiſmate, modò nullū obicem poſuerint, certiſsimi redduntur ſe gratiā & Spiritū eſſe conſecuturos. Ad hoc Lutherū hallucinari facit, quòd toties inſcripturis legit, purificationem & iuſtificationē imputari fidei. Quod ideo fit, non quia fides ipſa iuſtificat, ſed quia gratiam ipſa meretur, qua ſola iuſtificamur. Ad gratiam autē, duobus modis peruenimus, altero per plenam fidem omni prorſus obice ſublato, quemadmodū in Actis traditur de ijs, qui Petro apud Cornelium cōcionanti crediderunt, quòd cecidit ſuper eos Spiritus ſanctus, quum necdum erant baptizati. Fuit enim in eis haud frigida fides. Cæterùm vbi fides remiſsior fuerit, iam per Sacramētum præſtatur gratia, quemadmodum in eiſdem Actis liquet. Quum enim ad primam Petri concionem,

Duobus modis ad gratiā perueniendū.
Acto.10.
Per ſacramenta datur gratia.
Acto.2.

nem, plerique Iudæorum corde compuncti, rogauerunt Apoſtolos, quidnam eſſent facturi, reſpōdit Petrus: Pœnitētiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donū Spiritus ſancti, quod & factum eſt. Sed & quum
Actor. 8. Apoſtoli manus impoſuerunt Samaritis, con-
1. Tim. 4 ferebatur idem Spiritus, quod & Sacramento fa-
2. Timo. 1 ctum eſt, non ſola fide. Adde quòd Paulus vtraq; ad Timot. epiſtola ſuggerit eidem, ne negligat gratiam, quam erat ipſe cōſecutus per impoſitionem manuū preſbyteri. Et quid hoc aliud erat quàm Sacramento gratiam comparaſſe? Ad hæc in Actis, cap. 19. ſcriptum eſt, quòd Paulus, quum ex Corintho veniſſet Epheſum, repertos quoſdā credentes in Chriſtum, ſolo Ioannis baptiſmate lotos, interrogauit eos, num Spiritum ſanctum accepiſſent: eis verò dicentibus, ſe neſcire, Spiritus ne quiſquam ſanctus eſſet. Mox igitur vt baptizatis illis Chriſti baptiſmo, manus impoſuiſſet Paulus, delapſus eſt in eos Spiritus. Quis ergo diutius ambigere ſecum poteſt, an ſacramentis præſtatur gratia? ſed & pariter exploratiſſimum habebit, quòd non ſola fide iuſtificamur. Cæterùm quia de ijs inferiùs multò plura dicturi ſumus, iam tempus eſt, vt ſcripturis & rationibus quas pro hoc articulo ſtabiliendo Lutherus adduxit, reſpondeamus. Prima igitur eſt.

LVTH. Scriptura ſic dicit Rom. 1. & Abacuc. 2. Heb. 10. Iuſtus ex fide ſua viuet, non dicit iuſtus ex ſacramentis viuet.

EPISC. Nullus horum locorum probat ſacramentis non conferri gratiam. Quæ res vt magis perſpicua

cua fiat, ſingulos locos quadãtenus excutiamus.
Primùm apud Abacuc prophetam, vnde Paulus
hanc ſcripturam mutuârit, ea ſic introducitur. Abac.2.
Oſtenderat illi viſionem quandam Deus, quam &
aliquando perimplendam aſſeruit, voluit tamen
eam interim expectari patienter. Si moram, inquit, fecerit, expecta illam, quia veniens veniet,
hoc eſt, tãdem haud dubiè veniet. Deinde ſubdit,
quòd qui viſioni fuerit incredulus, non erit anima eius recta in ſemetipſo. Hoc eſt non perdurabit rectè agendo, ſed ſensìm probitate relicta, delabetur ad vitia. *Iuſtus autẽ in fide ſua viuet*, hoc
eſt, ex confidentia viſionis aliquando perimplendæ perſeuerabit in bona vita: hactenus pro Abacuc. Et ad eundem ſenſum introducit eandẽ ſcripturam Paulus ad Heb. 10. Nolite (inquit) amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria
eſt, vt voluntatẽ Dei facientes reportetis promiſsionem. Adhuc enim modicum aliquantulumq́ue
qui venturus eſt veniet, & non tardabit. Iuſtus autem meus ex fide viuet. Ecce quòd ad confidentiã
hoc eſt, firmam expectationem rerum promiſſarum, Hebręos hìc hortatur Paulus, quas &
eoſdem tandem adepturos pollicetur, modò voluntatem Dei fecerint, & quæ contigerint, interea patienter ſuſtinuerint. Quoniam hauddubiè
remunerator aduenturus eſt Chriſtus. Monet igitur, ut iſtud conſtanter ſperent, & in huius rei
fiducia bonam alant vitam, nec deſiſtant benę
agere. Nam iuſtum interim ex fide ſua victurũ affirmat. Ad Rom. verò Paulus eandem citat, vt doceat ex Euangelio reuelari nobis iuſtitiam Dei. Rom.1.

Nam

Nam poſtq̃ oſtenderit Dei iuſtitiam in Euãgelio reuelari ex Fide in Fidem, ſubdit: Sicut ſcriptum eſt: Iuſtus autẽ ex fide viuet: perindeac ſi dixiſſet: Quum per Euangelium iam cunctis innotuerit, id pręſtitiſſe Deum, quod per prophetas ſuos erat olim pollicitus, iuſtitia Dei palàm omnibus manifeſtatur, quæ promiſſa ſeruat, & planè docetur non fruſtrà fuiſſe ſcriptum: Iuſtus ex fide victur⁹ eſt. Vides igitur, vt nullus horum locorum agit Sacramenta non conferre gratiam. Sed & iſtud dilucidũ eſt, quòd non ſola Fide pręſtatᷓ ſalus, hæc inquam ſola, quę tam à ſpe, quàm à charitate diſcriminatur, Nam in ijs omnibus locis, vt ſatìs liquet, pro ſpe fiduciaq́; Paulus fidem vſurpat, magìs quàm pro ſola credulitate Adde quòd fidẽtem oportet identidem facere voluntatem Dei, quemadmodum antè recenſuimus ex 10. capite ad Hebræos. Vides igitur iuſtum non eſſe, niſi qui præter fidem, ſpem etiam habuerit, ac dilectionem & opera. Et hæc fides apud Iacobum, vt diximus, cõſummata vocatur. Neque aliam Paulus intelligit quoties fidei tribuit iuſtificationem. Nam illa quę à ſpe charitateq́; diſcriminatur, quãtauis ipſa fuerit, Paulus tamen eam nullius eſſe momenti credit, ſi rectè operandi charitas ei defuerit. Si habuero (inquit) omnem fidem, ita vt montes transferã, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Aduerte quid dicat: Si habuero omnem fidem. Qui dicit omnem, nullam excipit, quantacunque ea fuerit, quæ non ſit perfecta charitate. Et is hoc dicit, cui Lutherus innititur vel ſoli. Nõ poſſunt igitur prophetæ verba, de nuda fide, quæ ſpem vel charitatẽ antecedit intelligi, ſed de ea, quę per illas perfici-

Fides Paulo pro ſpe fiduciaq́; ſæpiùs accepta.

2. Cor. 13.

perficitur,& quę bonis cõſummatur operib. qualem & idem Paulus fidem vocat,quę per dilectionem operatur. Alioqui dicentur & ij iuſtificari, qui vitijs illis fœdiſsimè contaminantur, quibus & illic idem propheta,væ multiplex intermi natur. Palàm eſt itaque,nec Paulum,nec prophetã hunc, de nuda fide fuiſſe loquutos, ſed de fide, quę per dilectionem operatur. Interroga quos velis ex ijs,qui ſe tibi confitebuntur adulteros eſſe, fraternæque charitates oſores,num Deo credant? Inuenies ex his pleroſque reſpondere,planè ſe credere,moriique potius velle,quàm abnegare fidem, & tamen conſtat eos, qui tantis inquinati ſunt vitijs,haudquaquam iuſtificatos eſſe. Sed iam veniamus ad ratiocinationẽ tuã. Scriptura,inquis, ſic dicit: Iuſtus ex fide ſua viuet: Nõ dicit Iuſtus ex Sacramentis viuet. Quid inde colligis Luthere? quòd Sacramenta non conferunt gratiam. Nihil oportet. Nam ſatis intelligis neutrum etiam horum,hoc eſt, nec Abacuc,nec Paulũ dixiſſe,quòd iuſtus ex charitate viuet. Et tamen haudquaquã conſequitur: Ergo charitas non iuſtificat: vt taceã quàm nullius ponderis apud Dialecticos fuerit argumentum,ex mera procedens negatiua. Sed iã ad alteram ſcripturam reſpondeamus. Galat. 5. Inefficax ex negatiuis illatio.

LVTH. Marci vltimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Qui autem non crediderit,condemnabitur,etiamſi baptizaretur. Neq; enim baptiſmus ſaluat,ſed fides baptiſmi.

EPISC. Vides hîc primùm, ſalutem & iuſtificationem promiſſam credenti ſimul & baptizato, ita quòd ſi quis baptizetur non autem credat, gratiam non aſſequatur, id quod tu prorſus affirmas. At

nos

nos retrorſum item aſſerimus, quòd ſi crediderit quis quantum poſsibile fuerit, baptiſmum tamen recuſauerit, iuſtificatione carebit nihilominus. Neque enim cuiquam poteſt de ſuę fidei magnitudine certius contingere teſtimoniū, quàm vt mõtes verbo dimoueat. Quòd ſi tanta fides non conferat iuſtificationis gratiam, exploratiſsimum cuiuis eſſe poteſt, neminem ſola fide iuſtificationem adipiſci. Cæterùm is idem, qui tanta Fide prædit⁹ eſt, gratia tamen carens, percipiat iam baptiſmi Sacramentum, nec ponat (vt aiunt) obicē, is haud dubiè gratiam aſſequutus eſſe, & verè iuſtificari credendus eſt. Vides itaque non Fidem ſolam, ſed Fidem cum Sacramenti perceptione, ſuſcipientē iuſtificare. Neque enim ſine Fide iuſtificari quiſquam poteſt, quum ſine Fide impoſsibile ſit placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. Verūtamē hęc ſola Fides non illicò præſtat gratiam, ſed Sacramentum recta Fide ſuſceptum, gratiam confert & iuſtificationē. Nam, vt ait Paulus de Chriſto ſuam eccleſiam ſanctificante, Mūdauit eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Porrò nihil abſque gratia mundat animam. Quamobrem neceſſe eſt, lauacro aquæ cum verbo vitæ, baptiſmum ſuſcipientibus præſtetur gratia. Sequitur tertia ſcriptura quam citâras.

Hebr.11. Ephe.ſ.5.

LVTH. Romanorum.10. Corde creditur ad iuſtitiam, non dicit, corpore Sacramenta ſuſcipiuntur ad iuſtitiam.

EPISC. Ridicula collectio. Quid ſi non dicat? Ex qua te precor dialectica, ſtabilies hanc conſequutionem? Non ita dicit, ideo nequaquam ita ſe res habet. Paulò ſuperiùs

eadē

eadem vſus es dialectica. Non dicit (inquis) Iuſtus ex Sacramentis viuet: Iccirco non pręſtant vitam Sacramenta. Nihil miror Luthere ſi ſcholaſticos inſectaris. Nam horum aures has ineptias ferre nō poſſunt. Rectè nimirum tuis opinionibus conſuluiſti, cùm & illorum, & Ariſtotelis item auctoritatem eleuare ſtudueris. Nam tolle Dialecticam, ſublata protinùs erit facultas, aut ſubruendi quod falſum eſt, aut ſtatuendi veri. Tolle Dialecticam, & omnes andabatarū more gladios in tenebris ventilabimus. Si dialecticam ſuſtuleris, nihil mirabor quibuſdam hæc argumenta tua videri ſolida. Cęterùm ſi dialecticam admiſeris, nemo non ea cēſebit eſſe talia, qualia verè ſunt, hoc eſt, mera ſophiſmata. Nos verò dicimùs corde credēdum eſſe ad iuſtitiam. Quoniam abſq; Fide nemo iuſtificatur. Ex fide certè iuſtificatio noſtra ſumit initium. Sed ex charitate (quemadmodū antè diximus) vnà cū bonis operibus, auctore Iacobo, conſummationem acquirit. Quarta ſcriptura quam adducis.

LVTH.

Romanorum 4. & Gene. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

EPISC.

Fides operib° Abrahæ cōſummatur.

Primum hîc reſpondeo, non defuiſſe iam Abrahæ opera, quibus Fides eius fieret conſummatior. Iam enim iuſſu Dei reliquerat terram ſuam, venitque in regionem tam ſibi, quàm ſuis incognitā, vbi tametſi multa fuiſſet perpeſſus, Deo tamen per varia loca conſtructis altaribus, ſacrificabat iugiter. Sed nec ob ingentem famem, quæ tum orta eſt, redijt in patriam: at in Aegyptum ſe recepit, vbi mox tam ingens ei diſcrimen obortū fuit, vt vel coniugis ſuæ caſtitas periclitaretur,

vel

vel ſibi vitæ diſpendium immineret. Neq; tamen inter hęc aduerſa, Deo quicquã diffiſus eſt. Quum igitur ijs atque alijs operibus Deo iugiter placere ſtuduiſſet Abraham, quis non meritò Fidem eius
Iacob. 2. (quod & D. Iacobus teſtatur) cooperatam operib. fuiſſe, rurſumq́; ex operibus Fidem illius conſummatam affirmabit? Sed inquies, non ob aliud ei reputatũ eſt, ad iuſtitiã q̃ ꝗ crediderit. Reſpondem⁹, hoc ſcripturas nuſquam aſſerere. Neq; enim ſcri-
1. Cor. 13. ptura dicit propter nudam Fidem, aut ſolùm ob id, quia credidit reputatum ei eſſe ad iuſtitiam. Nos igitur Paulo credimus aſſeueranti, quòd ſi quis vſqueadeo Fidem habuerit, vt montes Fide ſua transferat, charitate tamen & bonis careat operibus, nõ ob Eidem illum iuſtificatum iri. Atque iſtud quantum ad Geneſis locum ſpectat ſufficere debere putamus. Porrò, quantum ad illud ex Rom. 4. quoniam Paulus illic tibi viſus eſt aſtruere, iuſtificatum Abraham ſola fide ſine operibus. Nos illi D. Iacobum opponemus, qui non ſemel affirmat, Fidem abſque operibus mortuam eſſe: quod & pluribus identidem confirmat argumentis, eodem vſus exemplo, quo Paulus, nempe Abrahæ. Neutrum horum, nemini bene Chriſtiano repudiare licebit. Nec ſatìs erit, ſi dixeris hanc epiſtolam à nonnullis exiſtimatam nos eſſe Iaco-
Hieron. bi Sic enim nec defuerunt (ſi Hierony. credimus) qui Pauli quaſdam epiſtolas negarẽt ipſius fuiſſe, nempe duas quas ad Timo. ſcripſit, & alias item quas ad Hebr. & ad Titum. Nos verò, nec iſtis, nec tibi credimus, ſed orthodoxos patres ſequimur, & catholicam Eccleſiam, quę nobis hanc pro Iacobi dedit epiſtolam, quam ſi non receperis, non ca

tholicum

tholicum,ſed hæreticum te comprobabis. Nemo inficiari poteſt, quin hæc epiſtola per Eccleſiam approbata ſit. Quamobrem neque licet cuiquam in dubium reuocare,quod illic aſſeritur, nempe Fidem ſine operibus mortuam eſſe. Et rurſum: Videtis igitur, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex Fide tantùm. Quid dici potuit apertiùs? Atqui, dices hunc vnum locum theologos mordicùs tenere,nihil prorſus curantes,quòd tota alia ſcriptura Fidem ſine operibus commendet. Sed tibi reſpondebunt Theologi, non id eſſe verum quod affirmas, nempe quòd tota reliqua ſcriptura Fidem ſine operibus commẽdet, de qua re mox diſſeremus. At primùm oſtendemus, quibus rationibus Iacobus hunc locum munierit,& quã dilucidè, vt nemo ſubterfugere queat, quin ita ſe habeat res. Primùm ait: Iudicium ſine miſericordia erit illi, qui non facit miſericordiam: ad quod & exemplum de inope introducit, cui ſi quis bona verba dixerit, nec tamen illius inopiæ miſericorditer ſuccurrerit, is apud Deum carebit miſericordia. Sermo quidem inopi dictus bonus eſt: ſed quia caret opere, nihil conducit. Et vt ſermo prolatus inopi, ſed opere carens, inanis eſt: ita & Fides (Iacobus ait) ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Pro hac ratione aduertendum eſt, Chriſtum ob opera miſericordiæ iuſtificationem fuiſſe pollicitum. Date, inquit, eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Ad iuſtificationem igitur ex operibus miſericordiæ, duo exiguntur, nempe Fides, & opus. Confidas oportet Deum operis tui remuneratorem fore. Deinde ſi quicquam inopi propter Deum contuleris,

Apta ſimilitudo inter Fidẽ & ſermonẽ.

Lucæ.

Ad iuſtificationẽ ex operib' miſericordiæ duo concurrunt.

ex ijs duobus oritur iuſtificatio tui. Vtrumq; con currat neceſſe eſt. Neque enim ſola fides tibi ſatis fuerit, niſi fueris opitulatus inopi. Sed neque opitulatio ſine Fide, te iuſtificare poteſt. Alterum ſine altero parum proderit. Credas quantumcunque velis, non autē dederis, hanc mundiciā haudquaquam conſequeris. Atque hoc eſt quod ait D. Iacobus: Fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Rurſum & hoc altera docet ratione: Si Fides quenquam abſque operibus queat iuſtificare, Dæmones hauddubiè iuſtificarentur, quū & ipſi Fidem habeant. Credunt enim & cōtremiſcunt. Metuunt nimirum ipſam Dei maieſtatem, ſed non amant, neque venerantur, neque boni quicquam operis in alios exercent. Ob id, iccirco reprobi ſunt apud Deum, quia dilectionis, & bonorum operum ſunt expertes. Quamobrē, & præter Fidem vt quis iuſtificetur, dilectio quędam exigitur, non ocioſa, ſed operans. Adhuc & tertiā diuus Iacobus adijcit rationem, pro qua notandum eſt, quòd Paulus nō ſimpliciter hoc molitur, quòd Abraham abſque omni prorſus opere fuiſſet iuſtificatus: ſed quòd ad eius iuſtificationem nihil prǽſtiterint opera legis. Arbitramur (inquit) hominem iuſtificari per Fidem ſine operibus legis. Ecce, non dicit abſque operibus abſolutè, ſed abſque operibus legis. Quòd ſi quis omnino contendat, alibi fuiſſe de operibus abſolutè loquutum, debet tamen intelligi (quemadmodum ex Auguſtino mox dicemus) non de operibus quę Fidem ſubſequuntur, ſed quæ Fidem antecedunt. Vtcunque fuerit, teſtatur Auguſtinus hæreticos ex Pauli verbis anſam accepiſſe dicendi, quòd Fides

per

per ſeipſam ſufficiens eſt abſque operibus ad ſalutem. De qua re & Petrus in epiſtola ſecunda meminit dicens: In quibus nempe verbis Pauli ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Propter quod neceſſe fuit Spiritui ſancto, in ſcripturis hanc hæreſim alicubi refellere, quòd & copioſè fecit per Diuum Iacobum. Is igitur docet Abraham non ſola Fide iuſtificatum fuiſſe, ſed & eius Fidem habuiſſe dilectionem & opera. Hactenus Auguſtinus.

Ex Paulinis verbis anſam arripuêre hęretici, fidẽ ſolam iuſtificare ſtatuendi.

2. Petri 3.

Vbi precor aduertas Auguſtinũ *hæreſim* appellare, quòd Fides ſine operibus iuſtificat. Sed nunc ipſum Iacobum audiamus. Sic enim ſcribit: Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam Fides ſine operibus mortua eſt: Abraham pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens filium ſuũ Iſaac ſuper altare? Vides, quoniam Fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus Fides conſummata eſt. Sed aduerte, quàm ſtudioſè meminit eiuſdem ſcripturæ, cui Paulus potiſsimum innititur: Et ſuppleta eſt, inquit, ſcriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt, nempe quia dilexit non otioſè. Et adhuc ingeminat: Videtis (inquit) quomodo ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm. Præter hęc quia Rhaab meretrix, quibuſdam videri potuit, ſola Fide iuſtitiam fuiſſe cõſequuta, nẽpe quòd exploratoribus tam celerrimè crediderat. Oſtendit & eam nec ſine operibus fuiſſe iuſtificatã, dicens: Similiter & Rhaab meretrix nõne ex operib⁹

Iacob. 2.

Ioſue 2.

iuſtificata eſt? ſuſcipiens nuncios, & alia via eijciens? Sicque tandē Iacobus concludit: Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & Fides ſine operibus mortua eſt. Cæterùm vt apertè monſtremus aſſertionem Lutheri, qua totam reliquam ſcripturam aſſerit, Fidem ſine operibus commendare, veritatis expertem eſſe, nonnullas in mediū ſcripturas afferemus, quæ planè teſtabuntur, neminem (ſaltem adultum) abſque operibus iuſti-

Fides ſine operibus corpus ſine ſpiritu.

I. ficatum iri. Primū illud occurrit Matthęi 7. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cęlis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Quid hîc dicis Luthere? Certum eſt nemini iuſtificato ianuas regni cæleſtis occludendas eſſe, At Chriſtus affirmat neminem eas ingreſſurum, niſi qui fecerit opera. Verum eſt igitur, quod ait Iacobus: Ex operibus iuſtificatur homo,

II. & non ex Fide tantùm. Et rurſum illic Chriſtus in ſuæ concionis calce dicit: Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam. Ecce non eſt ſatìs ad iuſtificationem credere verbis Chriſti, niſi pariter ipſa perfeceris. Oportet enim vt facias ea, alioqui nulla tibi Fides ſufficiet, ſed ſed ſuper arenam ædificas, ruiturumque protinùs eſt, quicquid moliris. Ad hæc Matt. 6. Si non di-

III. miſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Credas quantumcunque velis Luthere, ſi tamen fratri non ex animo remiſeris ob errata veniam petenti, nec tu iuſtificaberis à Deo. Nam hîc ad iuſtificationem vtraque concurrat neceſſe eſt, nempe Fides & iniuriæ fraternæ

remiſ-

remiſsio:neque altera ſine altera quicquam proderit. Quamobrem (quod Iacobus ait) certiſsimũ eſt, nec ſola Fides, ſed Fides vnà cum operibus iuſtificat. Præter hæc Matthæi 5. Chriſtus ait: Niſi IIII.
abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sed & exploratiſsimum eſt, Chriſtum hîc de iuſtitia operum fuiſſe loquutum, quum infrà pluribus doceat exemplis, quibus in rebus noſtra, hoc eſt Chriſtianorum iuſtitia debeat eſſe copioſior. Quam ſanè iuſtitiam ſi non exhibuerimus, nobis in cæleſte regnum aditus negabitur. Non igitur ſola Fide, ſed ex operibus, vnà cum Fide
iuſtificamur. Sed & Luc. 12. teſtatur Chriſtus, quòd V.
ſeruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. At q plagis vapulare meretur iniuſtus eſt. Neque igitur ſcripturarum notitia, neque Fides earum quenquam iuſtificat. Cæ-
terùm iam & Paulum ipſum quid ſuper hac re VI.
dicat audiamus. Is nimirum apud Romanos affirmat, Deum cuique redditurum ſecundum opera ſua. Ecce Luthere, vt in te regeramus argu-
mentum tuum, non dicit hîc, Secundum Fidem VII.
ſed ſecundum opera cuique redditurum. Et rurſum idem Paulus ait: His quidem qui perſeuerantes in benefaciendo, gloriam & honorem, & immortalitatem quærunt, vitam æternam. Ecce mer-
ces bonorum operum vita æterna, quæ nullis VIII.
niſi iuſtis dabitur. Et paulò pòſt: Gloria & honor, & pax omni operanti bonum. Et ad Hebræos quoque 10. dicit: Patientia vobis opus eſt, vt vbi voluntatem Dei peregeritis, reportetis promiſsionem. Ecce promiſsionis fient illi participes, qui

Merces bonorũ operum vita æterna.

voluntatem Dei perimpleuerunt. Et item ad He-
IX. bręos 6. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſca-
tur operis veſtri, & laboris ex charitate ſuſcepti.
Et Ioannes epiſtola 2. nos hortatur: Ne perdamus
X. (inquit) quæ operati ſumus, ſed vt mercedem ple-
XI. nam recipiamus. Sed ad Paulum redeamus. Non
Roman. 2. enim auditores legis, inquit, iuſti ſunt apud Deũ,
ſed factores iuſtificabuntur. Hanc ſcripturam in
reſolutionibus tuis contra concluſiones Eckia-
nas, tu truncatim obijcis tibi. Nam omiſſa priori
particula nempe hac: iuſti ſunt apud Deum, recẽ-
ſes eam in hunc modum: Non auditores legis, ſed
factores iuſtificabuntur, & addis gloſſam tuam,
ſcilicet reputantur iuſti, non autem per opera iu-
ſtificantur. Quum tamen apertè neget Paulus, ſo-
los auditores quantũuis crediderint, iuſtos apud
XII. Deum eſſe, niſi pariter & ſecundum iuſtitiæ legẽ
Iacob. 1. operentur. Similibus item verbis Iacobus ait: Eſto-
te factores verbi & non auditores tantùm, fallen
tes voſmetipſos. Et infrà. Non auditor obliuioſus
XIII. factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo
erit. Rurſum Paulus ad Romanos 8. Si ſecundum
XIIII. carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu fa-
cta carnis mortificaueritis, viuetis. Ecce vitam,
hoc eſt iuſtificationem pollicetur ijs, qui facta car
nis mortificauerint. Ad hęc, ad Ga 5. In Chriſto Ie
XV. ſu, neque circumciſio, neque præputium aliquid
valet, ſed Fides quæ per dilectionem operatur. Ec
ce non ſola Fides, ſed cui coniuncta eſt dilectio-
nis operatio, valet ad iuſtificationem. Nam cui po
teſt obtingere maior fidei virtus, ſide ſi de loqua-
mur ſola, quam qui prophetię donum acceperit,
dæmonia quinetiam eiecerit, ac multas alias in
Chriſti

Chriſti nomine fecerit virtutes, & tamen eiuſmodi plerique, quia bonis caruerunt operibus à Chriſto reijcientur. Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Ecce quia bona defuerunt illis opera (quanquam inſigni fide præſtiterint) non iuſtificationem, ſed damnationem potiùs meruerunt. Perſpicuum igitur ex ijs cuiuis eſſe poteſt, non ſolam fidem (quæ virtutum Theologicarum in *ordine prima* eſt) ad iuſtificationem cuiuſpiam ſufficere, ſed opus eſſe præterea operatrice charitate, nimirum vt ſit fides, quæ iuxta Paulum, per dilectionem operatur, & quæ iuxta Iacobum, ex operibus conſummatur. Ignoſcat mihi Lector, quòd in citandis ſcripturis prolixior fuerim. Nam ideo feci, quòd Lutherus hoc Theologis obiecit, quòd vnum hunc locum D. Iacobi, nempe fidem ſine operibus mortuam eſſe, mordicùs teneant quum (vt ipſe non veretur aſſerere) tota reliqua ſcriptura fidem ſine operibus commendet. Quod an verum ſit ex ijs quæ citauimus intelligi poteſt. Tradit nimirum Augustinus, libro de fide & operibus, hanc ipſam opinionem (cui iam ſubſcripſit Lutherus) exortam olim in Eccleſia fuiſſe ex epiſtola Diui Pauli ad Romanos malè intellecta, conſtare tamen erroneam eſſe, atque id potiſsimùm ex alijs Epiſtolis, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ. Sed Diui Auguſtini verba (ſi quis fortè requirat) adijciam.

XVI. Matth. 7.

Luthe. de theologis egregiè mentitus.

Quoniam(inquit) hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apoſtolicæ epiſtolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer aſtruăt Fidem ſine operibus non prodeſſe, ſicut etiam ipſe Paulus, non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem, planeq́; Euangelicã diffiniuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Vnde illam fidem, quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem fidelis charitas operatur, ſine dubio bene viuitur. Plenitudo enim legis eſt charitas. Vnde euidenter in ſecunda epiſtola ſua Petrus, quum ad vitæ morumq́; ſanctitatem hortaretur, mundumque iſtũ tranſiturum prænunciaret, cælos verò nouos, & terram nouam expectari, quæ iuſtis habitanda traderetur, vt ex hoc attenderent, qualiter eos oporteret viuere, & habitatione illa digni fierẽt, ſciens de Apoſtoli Pauli quibuſdam ſubobſcuris ſententijs, nonnullos iniquos accepiſſe occaſionem, vt tanquam ſecuri de ſalute, quæ in Fide eſt, bene viuere non curarent, commemorauit quędam ad intelligendum difficilia eſſe in epiſtolis eius, quæ homines peruerterent, ſicut & alias ſcripturas ad propriũ ſuum interitum: quum tamen & ille Apoſtolus, de ſalute æterna (quæ niſi bene viuentibus non daretur) eadem ſentiret, quę cæteri Apoſtoli. Hæc Auguſtinus. Ex quibus verbis multa licebit annotare. Primum emerſiſſe quondam hanc Lutheri opinionem in Eccleſia, nempe Fidem ſine operibus quemuis iuſtificare poſſe.

Ex Aug. verbis multa notatu digna.

I

poſſe. Alterum quòd huic opinioni ex inſtituto contradicunt Catholicæ Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ epiſtolæ. II.

Tertium, quòd nec ipſe Paulus quamlibet Fidẽ (qua in Deum creditur) ſufficere ad iuſtificationem putat, ſed euangelicam illam, cuius opera ex dilectione procedunt. Quartum, quòd Paulus illã Fidem, quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, aſſeuerat vſqueadeo nihil prodeſſe, vt dicat: Si habeam omnem Fidem, ita vt montes transferam, charitatem aũt non habeam nihil ſum. Poſtremum, quòd Petrus aduertẽs quoſdam ex illis Pauli verbis occaſionẽ erroris accepiſſe, vt tanquam de ſalute (quæ in Fide eſt) ſecuri, bene viuere non curarent, diligentiùs ad morum vitæque ſanctitatem cunctos adhortabatur. Quò magìs admiror Lutherum, qui contra concluſiones Eckianas, cõcluſione 7. tam impudenter aſſerit, quòd Fides ſine opere, nullo periculo prædicatur, quum inde maxima pars hominum errandi ſumat occaſionem. Minima de operibus cura eſt, ſed Fide & imploratione diuinæ clemẽtiæ ſub hora mortis quiſque ſe putat iuſtificandum. Cæterùm dicet quiſpiam: Quid ergo dicemus ad Paulum, qui tantopere Fidem magnificat? Profectò ſanè intelligendus eſt, & omnino cum D. Iacobo conciliandus. Neq; enim hos inter ſe diſsidere, neq; horum alterutrũ non dixiſſe veriſsima, cuiuis opinandum eſt. Paulum tamen obſcurè fuiſſe loquutum ex epiſtola Petri didicimus. Sic igitur Auguſt. ambos inuicem conciliat. Non ſunt (inquit) ſibi cõtrarij duorum Apoſtolorum ſententiæ Pauli & Iacobi, quum dicit vnus iuſtificari hominem ſine operibus, & alius

III. IIII. V.

Impia Lutheri vox.

Quomodo Paulus Iacobuſq; ſibi conciliandi.

dicit inanem eſſe Fidem ſine operibus, quia ille di cit de operibus, quæ Fidem præcedunt: iſte autem de operibus, quę Fidem ſequuntur, ſicut etiam ipſe Paulus multis in locis oſtendit. Hęc Auguſtinus libro quæſt. 83. Hactenus pro ſcripturis quas Lutherus attulit diluendis, iam quàm validæ rationes eius fuerint, experiamur.

RATIONE SIC.

LVTH. Quia in omni Sacramento eſt verbum promiſſionis diuinæ, quod affirmatiuè promittit, & exhibet gratiam Dei, ei qui ſuſcipit Sacramentum. Vbicunq; autem Deus promittit, ibi exigitur Fides audientis, ne Deum faciat mendacem ſua incredulitate, quare in Sacramentis ſuſcipiendis, neceſſaria eſt Fides ſuſcipientis, quæ credat id quod promittitur, ſic baptiſmus datur in verbo iſtius promiſsionis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Ergo neceſſe eſt, vt baptizandus credat ſe ſaluum fore, vbi baptizatus fuerit, alioquin Deum in ſua iſta promiſsione facit mendacem, quod eſt horrendum.

EPISC. In omni Sacramento verbum eſſe diuinæ promiſſionis negandum. Sacramentum complectitur verbum & elementum.

Principiò negamus tibi, quod in omni Sacramento eſt verbum promiſsionis diuinæ, quod affirmatiuè promittit & exhibet gratiam Dei, ei qui ſuſcipit Sacramentum: Nam Sacramētum (quemadmodum ipſe tui oblitus paulò inferius memoras) complectitur verbum & elementū, & hæc duo ſufficiunt ad completam Sacramenti rationem. Neq; verbum iſtud ſemper eſt promiſſorium id ꝙ ex Sacramentis ab Eccleſia receptis apertiſsimè liquet. Sacramentum enim baptiſmatis, non illud verbum complectitur, quod tu recenſes. Qui crediderit

diderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: ſed hoc eſt verbum Sacramenti baptiſmatis. Ego baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & iſtud non illud, gratiam confert. Sic & in Sacramento pœnitentiæ, non illud eſt verbum quod ipſe memoras, nempe: Quodcunque ligaueris ſuper terram, ſed aliud, Nimirum hoc: Ego abſoluo te, &c. & iſtud, non illud gratiam confert. Hîc tibi fortè videbor pluſculum, quàm neceſſe fuerit in ſermone cautior. Verùm ita nos admonet Auguſtinus, vt ad certam regulam loquamur. Ego nimirum hîc ſermonis obſeruantior ſum, quòd videam te moliri nouam quandam ſacramentorum nobis rationem tradere. Quam ſi ſequeremur, ſuborietur & alius poſt te, qui recentiorem aliam excogitaret. Atque ſic Eccleſia vento quouis inconſtantior efficiret̃, ſi toties mutaret ſeſe, quoties mobilitas ingeniorum res nouas commentaretur. Nos veſtigijs patrum libenter & firmiter inhæremus, à quibus nec latum (quod aiunt) vnguem diſcedere volumus. Vos autem qui nouitatibus eiuſcemodi ſtudetis, diſputationes veſtras (quod & ait Hieronymus) multorum errore conuoluitis. Apud nos plurimum refert, quibus ad conficienda ſacramenta, verbis vtamur, & nos ijſdem quibus vtimur verbis, præſtari gratiam non dubitamus. Cæterùm vt tibi donemus, oportere illum qui ſacramentum aliquod ſuſcipit, verbo diuinæ promiſsionis credere, quid tum inde conſequetur? Nequaquã id quod tu putas, nempe quòd Fides iſta iuſtificat, non ſacramentum. Quo enim argumento, iſtud quæſo colligis? iſto ne? Habet Fidem qui ſuſcipit Sacramentum, ergo Fide, non ſacra-

Nouam ſacramentorum rationem tradidit Luth.

ſacramento iuſtificatur. Nimis quàm inualida mihi viſa eſt hæc argumentatio Luthere, ni priùs oſtenderis omnem Fidem (quantulacũq; ea fuerit) iuſtificare poſſe, id quod ex antè diſputatis liquidò conſtat eſſe falſiſsimum. Habent nimirum illi fidem, & ingentem ſanè, de quibus Chriſtus ait, quòd in ſuo nomine prophetauerint, & dęmonia eiecerint, atq; virtutes fecerint plurimas, & tamen iuſtificati minimè fuerunt. Sed ijdem ipſi quum ad ſacramentum baptiſmatis acceſſerint obicem ex parte ſua nullam ponentes, protinus (vt baptiſma ſuſceperint) mox efficiuntur iuſti. Hìc tu reſponde mihi, Fides eorum hanc inſtitiam præſtitit? an baptiſma potiùs? Si baptiſma dixeris, ſatìs eſt: hoc ipſum eſt quod cupimus. Népe, quòd baptiſma confert gratiam: Sin Fidem aſſerueris. Cur igitur quum ipſi iam nihilo cumulatiorem Fidem habeant, quàm pridem habuerunt, non fuerant antè ſimiliter iuſtificati.

Matth: 7.

LVTH. Sic in Sacramento pœnitentiæ datur abſolutio in verbo iſtius promiſſionis: Quodcunque ligaueris ſuper terram, ligatum erit & in cælis. Quare oportet, vt abſoluendus credat, & non dubitet ſeſe verè abſolui in cælis apud Deum, dum abſoluitur in terris per Sacerdotem, ne Chriſti promiſsionem mendacem faciat.

EPISC. Et hìc item à via quàm longiſsimus aberras. Neq; illorum verborum virtute, quiſquam à peccatis ſoluitur, ſed iſtorum potiùs: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Nam his cuncti ſacerdotes abſoluendi poteſtatem accipiunt, neque tamen iſta ſunt, quibus præſtatur abſolutionis gratia, ſed alia, nempe: Ego abſoluo te in nomine Patris,

Quibus verbis pręſtatur abſolutionis gratia.

Patris,& Filij,& Spiritus ſancti. Porrò quantum interſit inter priores duas ſententias, & quur hanc ad peccatorum abſolutionem pertinere, illam ad alia vincula tollēda magìs opinatum fuerit, mox dicemus, quum fuerit de indulgentijs ſermo. Sed hîc qua ratione probas, hoc Sacramento nō conferri gratiam? Si non alia, quàm quæ à nobis ſuperiùs recenſita eſt, nihil prorſus agis. Non enim cōſequitur: Suſcipiens hoc Sacramentū oportet credāt ſe verè abſolutum eſſe: ergo Fides hæc eſt ſola quæ gratiam præſtat, non autem ipſum ſacramentum. Hæc vtiq; collectio nullius eſſe momenti poteſt, niſi priùs oſtenderis Fidem omnem vel minimam, per ſeſe quemlibet iuſtificare poſſe, quod tamen eſſe falſum ex prioribus apertiſſimum eſt.

LVTH. Sic in Sacramento panis datur corpus Chriſti, in verbo iſtius promiſsionis: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Oportet ergo manducantem omnino & firmiter credere, corpus Chriſti non tantùm pro alijs, ſed & pro ſe eſſe datum, & ſanguinem Chriſti pro ſe fuſum in remiſsionem peccatorum, ſicut verba promiſsionis apertè ſonāt: alioqui irridebit ꝓmiſſionem iſtam Chriſti, & iudiciū ſibi manducabit.

EPIS. Tu Sacramentum panis appellitas, vt tuam hæreſim (de panis ſubſtantia manente) ſtatuas, quum neminem habeas ex Patribus, qui tecum hoc aſtruat, ſed concorditer omnes affirment, facta conſecratione, non manere panis ſubſtantiam. Et vt de cæteris ſileam, Auguſtinus (cuius tu non ſemel facis mentionem) ſermone 28. ſuper Lucam ſic ait: Quum de Sacramētis tractarem, dixi vobis, quòd ante

Facta conſecratione nō manet panis ſubſtantia.

ante verba Chriſti quod offertur, panis dicitur, vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ poſtea ſequitur, ait? Panem noſtrum. Panem quidem dixit, ſed ἐπιούσιον dixit, hoc eſt ſuperſubſtantialem. Non iſte panis qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternę, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Ideo ergo Græcè ἐπιούσιον dicitur. Hoc Auguſtinus. Quo quid apertiùs dici poteſt? Non manet ergo panis ſubſtantia: Id quod non modò patrum teſtimonijs, verum etiam argumentis inuictiſsimus Rex noſter ſua diſputatione contra te firmauit. Tu tamen ſcripturis, hanc inſanam tuam opinionem defendis, aſſerens ſcripturas hoc Sacramentum panem ſæpe vocare. Sed eſto, ſcripturæ panem vocent: Nunquid non & ſcriptura quoq; verbum Dei, panem vocat? Et Chriſtus item ſeipſum panem appellat? quum tamen neque is, neque illud, eiuſmodi panis ſit, quo quotidie veſcimur. Sed & manna panis dicebatur, nec tamen ex frumenti granis ipſum erat confectum, vti noſter panis eſt, quem indies edere ſolemus. Adde quòd ſcripturis etiam panis appellatione venit, quicquid ab hominibus edi conſueuit, licet ex granis haudquaquam ſit confectum. Quanquã igitur ſcripturæ, panem hoc Sacramentum vocent, non oportet, vt iam eiuſdem ſubſtantiæ panis ideo ſit atque priùs fuerat. Multa enim in ſcripturis nomen haudquaquàm mutant, quę mutârunt ſubſtantiam, vt exempli gratia: An non legis in ſcripturis, Serpentem ex Aaron virga factum, virgam dici? quum tamen virga non tum eſſet, ſed verus Serpens. Deuorauit, inquit, virga

Regis Henrici diſputatio.

Vocabulũ panis in ſcripturis variè acceptum.

Exod. 7.

virga Aarō virgas eorum. Neq; enim virga potuit deuorare, ſed Serpens ex virga factus, magorum ſerpentes deuorauit. Vt igitur hîc, id quod verè ſerpens erat, virga dicitur, propter priorem nomenclaturam, ita & in Sacramento altaris, id quod uerè corpus eſt Chriſti, panis tamen vocabulo, tam propter ſimilitudinē panis, quàm propter nomenclaturam priorem, adhuc non deſijt nominari. Cęterùm quòd ais, in Sacramento panis, dari corpus Chriſti, in verbo iſtius ꝓmiſsionis: Accipite & mādûcate, hoc eſt corpus meū, ꝙ pro vobis tradetur, id accuratiùs nobis excutiendum eſt. Quum eñi in omni Sacramento, vis eſſe promiſsionis verbum, quo promiſsionis verbo, te precor hoc Sacramentum confici putas? Habet nimirum hoc Sacramentum, à reliquis diſcrimen peculiare, nempe, quòd iſtud priùs in ſe conficitur, q̄ adminiſtret, reliqua verò non ſeorſum fiunt & adminiſtrātur, ſed ipſa eorùm adminiſtratio, confectio quoq; eſt. Quam obrem, ſi ad veram Sacramenti rationem, verbum promiſsionis tribuas, cui ſi conſecraturus non credat, nihil omnino iuxta te fiat, neceſſe eſt. Si dixeris, hoc verbum eſſe, videlicet, quod pro vobis tradetur, aut iſtud, qui pro vobis effundetur. Vtrunque horum ad recipientem pertinet, non ad conſecrantem. Nam his promiſsionibus credēdum eſſe vis, quatenus is, qui Sacramentum hoc accipit, gratiā item ex fide ſua percipiat. Sed nihil hoc ad quęſtionem noſtram. Nos enim quærimus de verbo promiſsionis, cui conſecraturus inniti debeat ſua fide. Si dixeris, huic verbo, videlicet: *Hoc facite in meā cōmemorationē.* At hoc verbo, per te, Chriſtus nihil promittit, ſed tantùm præcipit. Agnoſce tua.

Apta comparatio.

ce tua. Conſtes tibi. Sic enim aſſeris in execrando libello tuo de Captiuitate Babylonica, vbi Sacramentum ordinis tractas. Nihil (inquis) hoc verbo Chriſtus promittit, ſed tãtùm præcepit fieri iſtud in ſui memoriam. Vbi eſt ergo verbum promiſsionis? Quòd ſi nullum inuenire valeas, iam tibi perijt huius Sacramenti ratio. Ad hæc, multi ad hoc Sacramentum accedunt, qui nunquam audierunt hoc promiſsionis verbum, de quo tu loqueris. Et tamen credunt, illic eſſe verum corpus Chriſti. Quid igitur opinaris? Num iſti gratiam ex hoc Sacramento reportabunt, quoties idipſum ſuſceperint? Reportabunt hauddubiè. Et tamen illud promiſsionis verbum, antè non audierunt. Non eſt igitur integrum quod aſſeris: Niſi quis verbo promiſsionis credat, gratiam ex Sacramento non aſſequetur. Præterea qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, vt plurimum anteaquam acceſſerint, ſunt à peccatis omnibus per pœnitentiæ Sacramentum abſoluti: quid ſi nunc non expectent ex hoc Sacramento nouam expiationem, propterea quòd iam verè credunt (vt & iuxta te verè debent credere) ſe penitus abſolutos? Num propterea nullam ſunt gratiam hi accepturi? Cæterùm, quia verbo promiſsionis huic, tantum tribuis. Quid, te quæſo, ſi tale verbum, quale tu iactitas, non illic repertum ſit? Num, vt hoc conſtiterit, corruet protinùs, & euaneſcet omnis hæc cogitatio tua? Certè Grçcus codex (ad quem tu ſæpè fugis) nihil habet eiuſmodi. Lege Paulum. Non illic inuenies, quod pro vobis tradetur, ſed quod pro vobis frangitur, de præſenti, non de futuro. Sed tu quoties tuo quadrantius inſeruiunt inſtituto, nunc Græcis, nunc

Latinis

Latinis veteris, quo nobis imponas faciliùs.

Ex quibus euidens eſt, neceſſariam eſſe Fidem ſuſcepturo Sacramentum, qua credat ſe conſequuturum id, quod Sacramentum promittit & donat, vt ſic verum ſit, quod dicitur: Non Sacramentum, ſed Fides Sacramenti iuſtificat. LVTH.

Et quis negat Fidem neceſſariam eſſe ſuſcepturo Sacramentum, quum Paulus dicat: Accedētem ad Deum oportet credere. Et ſine Fide impoſsibile eſt placere Deo. Cæterùm quod niſi quis explicitam, verbo peculiari promiſsionis ad Sacramentum ſpectanti, Fidem habuerit ipſo momēto quo Sacramentum ſuſcipit, nullam inde referet gratiā, non credo, niſi tu fortiorem probationem attuleris. Atqui dicis: Alioqui Deum in ſua promiſsione mendacem facit. Nihil oportet: Neq; enim mendacem facit Deum in ſua promiſsione, niſi qui negauerit Deum præſtare, quæ promiſerat. At ſimplex quiſpiam idiota & illiteratus, qui nunquam audiuit hoc promiſsionis verbum, credit tamen in Deum, nihil explicitè cogitans de verbo promiſsionis huius, quando ſuſcipit hoc Sacramentum, non negat Deum pręſtaturū, quod promiſerat, ac propterea neq; Deum ipſe mendacem conſtituit. Tu verò Luthere, potiùs Deum mendacem efficis, qui gratiam negas ex Sacramēto conferri. Deus enim ſalutem, hoc eſt iuſtificationis gratiam pollicetur ei, quicunq; cum fide baptiſma ſuſceperit. Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Tu igitur qui confiteris non qualemcunq; Fidem ad ſalutem ſufficere, & negas id quod deeſt ad iuſtificationem fidei, per Sacramentum ſupplere poſſe, tu profectò Deum hauddubiè mendacem conſtituis. EPISC. Heb.11. Marc.16.

ſtituis, quum ipſe cuicunque vel puſillam habenti fidem, modò baptizetur, ſalutem eſt pollicitus. Poteſt equidem tanta Fides eſſe cuipiam, & tam frugifera, vt vel ſine baptiſmo laticis iuſtificetur, quẽadmodum latroni contigit, qui inter ſummos corporis ſui cruciatus, aduerſus conſortem ſuum Chriſti negocium egit, quem & petijt ſui memorem fore, quum eſſet regnum ſui patris cõſequutus. Is ingentẽ ſanè & admirabilem habuit fidem, quę per dilectionem operabatur, qua vel ſola abſque baptiſmate iuſtificatus eſt. Sed quis poteſt certus de ſeipſo eſſe, quòd ad hanc fidei menſuram & conſummationem peruenerit? Dicas quicquid velis. Nemo poteſt ſuper hac re certus eſſe, niſi cui fuerit hoc ipſum reuelatum. Propterea voluit immenſa Chriſti benignitas, vt quoniam nemo per ſolam Fidem de ſua iuſtificatione poterit certus eſſe, iam per Sacramenta ſuppleretur quicquid fidei ſufficientiæ defuerit. Ad hæc, alterum horum neceſſe eſt confiteare, aut quòd ante baptiſmatis lauacrum, quiſquis accedens, tantam habeat Fidem: vt priuſquam abluatur iuſtus fiat, aut quòd fidei (ſi quis in ea defectus fuerit) per ſuſceptionem Sacramenti ſub ipſo lauacro iuſtum augmentum à Deo ſuppeditetur. Si primum dixeris, reclamabunt tibi ſcripturæ, quę pleroſque teſtantur Fidem habuiſſe, ſed citra menſuram iuſtificationis. Sin poſterius conceſſeris, hoc pro nobis abundè facit. Nam ſi per baptiſmatis lauacrum quis tantum augmentum Fidei conſequatur, quod ſuæ iuſtificationi ſufficiat, quis non videt ab hoc ſacramento gratiam conferri, ſine qua nemo iuſtificatur. At, inquis, non ſacramentum, ſed Deus hoc augmen-

Fides latronis.

Nemo niſi diuinitùs certus eſſe poteſt, ſe ſola fide iuſtificari.

Suppletur à Sacramẽtis quod fidei defuerit.

Luthe. vndequaque cõſtrictus.

augmentum præſtat. Certè, & nos hoc ipſum confitemur. Neque enim credimus ſacramenta gratiam efficere poſſe, ſed Deum infallibiliter gratiam abs ſe creatã infundere, quoties pia fide quiſquam ſacramenta ſuſceperit. Cæterùm iam dialecticam tuam audiamus. Neceſſaria (inquis) eſt fides ſuſcepturo ſacramentum, quare non ſacramentum, ſed Fides ſacramenti iuſtificat. Eiuſmodi nimirum eſt hæc argumentatio tua, ac ſi diceres: Neceſſarius eſt homini patrem habituro, ſolis influxus, quamobrem non pater, ſed ſol homini præſtat vitam. Nam vt ſol nõnihil facit ad hominis generationem (neque tamen ſe ſolo poteſt hominem procreare) ſic & puſilla Fides nonnihil confert ad gratiam conſequendam, nec tamen ſe ſola poteſt (abſque ſacramenti adminiculo) gratiam pręſtare. Quoties igitur cum puſilla Fide, Sacramentum ad iuſtificationis gratiam concurrit, nõ ſoli Fidei (quæ certè cauſa remotior eſt) tribuendus eſt effectus, ſed Sacramento potiùs, vtpote cauſæ magìs peculiari.

Quum enim in omni Sacramento ſit verbum Dei, vt dicit B. Auguſtinus ſuper Ioannem, accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum. Vbicunque autem verbum Dei eſt, ibi Fides hominis in ipſum requiritur. Multi enim Sacramentum ſuſcipiunt & tamen non iuſtificantur, ſed magìs damnantur, quia ſine Fide ſuſcipiunt. Sola ergo Fides iuſtificat, vt prædictæ auctoritates probauêre. LVTH.

Sic ſemper facere ſoletis, nimirum quum veſtris hæreſibus ſacrorum auctorum teſtimonia ſuffragari quicquam poſſunt, libenter ipſa citatis. Verum EPIS. Hæreticorum mos.

rùm ſi qui vobis aduerſentur, contemnitis ea prorſus, & floccifacitis. Placet tibi iam Auguſt. quod dixerat: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. At cur non etiam placet quod ſequitur: vnde, inquit, iſta tanta virtus aquę, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo. Cernis hîc, quàm dilucidè teſtetur Auguſtinus, ſacramentum ex verbo ſimul & elemento conflatum, vim quandam habere cordis abluendi. Sed Fides, inquis, exigitur. Hauddubiè. Verùm non ſola Fides iſtud efficit, ſed verbum fidei cum elemento, hoc eſt, Sacramentum credenti gratiam præſtat infallibiliter. Sed operæprecium erit, ex eodem Auguſtini loco pluſculum aliquid recēſere, quò res fiat apertior. Is enim ordo verborū eſt. Quare non ait Chriſtus, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis? ſed ait, propter verbū quod loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbum mūdat. Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elemētum, & fit Sacramentum, etiam ipſum tanq̄ viſibile verbū. Ecce quòd verbum adiunctū elemento vocat Sacramentum, & affirmat ipſum eſſe tanquam verbum viſibile. Et ſequitur: Nam & hoc vtique dixerat, quando pedes diſcipulis lauit. Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Hactenus collegit Auguſtinus, Sacramentum baptiſmatis vim in ſe quandam expurgandi ſimul & abluendi continere, eumq́ue qui baptiſmo lotus fuerit, iam totum eſſe mundū, neq; illi opus eſſe, niſi vt pedes, hoc eſt affectus animi lauet. Deinde mouet eam quæſtionem quā ſuprà recenſuimus. Vnde, inquit, iſta tanta virtus aquę, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo?

Auguſt.

Ioan. 13.

verbo?Verùm hîc ſi ſiſtam,nihil vltrà progreſſus, ſcio me Lutherus falſarium proclamabit,propterea quòd proximis verbis, Auguſtinus Fidei plurimum tribuere viſus eſt. Et ego ſanè plurimum identidem Fidei tribuendum puto. Verùm non ſoli Fidei prorſus tantum,quantum Lutherus facit. Adijciamus itaq; quod ſequitur: Vnde iſta tanta virtus aquę(inquit Auguſtinus)vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Non quia dicitur,ſed quia creditur. Hîc clamat Lutherus: Ecce virtutē Fidei. Sed nos hanc nullo modo negamus, immo confitemur,quòd qui Fide caret, effectum Sacramenti non conſequitur. Sacramentum haud dubiè nullam niſi credenti confert gratiam. Sed pergamus adhuc attendentes quid in Auguſtino ſequitur:Nam & in ipſo verbo,inquit,aliud eſt ſonus tranſiens,aliud vìrtus manēs,hoc eſt verbum Fidei, quod prædicamus (ait Apoſtolus) quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia Dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo, quia Deus ſuſcitauit illum à mortuis,ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam,ore autē confeſsio fit ad ſalutem. Vnde in Actibus Apoſtolorum legimus, Fide mundans corda eorum. Et in Epiſtola ſua beatus Petrus: Sic & vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, quo ſine dubio (vt mundare poſſet) conſecratur & baptiſmus. Hæc Auguſtinus. Quis hîc non aduertit,eiſdem teſtimonijs Auguſtinum inniti contra Lutheri ſententiam,quibus & pro ſeipſo Lutherus vtitur. Cæterùm in hac lectione tam fidei, quàm verbo fidei, ſimul & bap-

Teſtimonia Aug. quibus Lutherus ſe defēdit,eidem aduerſantur.

tiſmo plurimum tribuitur, nec vni iſtorum ſoli, ſed omnibus coniunctim gratia iuſtificationis adſcribit. Verum quidem eſt, quoddam ex ijs teſtimonijs, quę iam protulit Auguſtinus, de fide loqui, ꝙdam de verbo fidei, nonnulla quoq; de baptiſmo, non ita tamen vt excludant reliqua. Neq; enim puſilla fides, vt ſæpè diximus, abſq; ſacramento, neque ſacramentum abſq; omni fide, gratiam conferre cuiquam poterit. Verum eſt itaq; quod Lutherus ait, multos hoc ſuſcipere ſacramẽtum, qui tamẽ non iuſtificantur, ſed magìs damnantur, ob id nimirum, quia ſine fide ſuſcipiunt. At rurſum falſum eſt, quòd ſola fides iuſtificat. Nam ineptiſſima collectio eſt, quum ex illo ſubinferre velit, ꝙ quia ſine fide baptiſmus neminem iuſtificat, ideo ſola fides iuſtificat. Neq; enim oportet, ſi nõ abſq; fide ſacramento iuſtificat: quòd ideo ſola fides iuſtificet, ſed fides cum ſacramento: Porrò quòd ſe tandem refert præallegatis auctoritatibus, id ego neutiquam recuſo. Pendeat ex eis (modò ſic libuerit) totius rei cenſura. Cæterùm hoc ex præfatis D. Auguſtini verbis, interim cuiuis perſpicuũ eſſe puto, baptiſmum cor ſuſcipientis abluere, & munditiæ gratiam eidem exhibere.

Quàm ineptè colligit Lutherus.

LVTH. Quare hæretica ſententia eſt, quæcunque contraria eſt huic apoſtolicæ & catholicæ ſententiæ. At talis eorum qui dicunt Sacramenta nouæ legis dare gratiam, ijs, qui non ponunt obicem, quorum auctor Scotus eſt.

EPIS. Quàm nihil pudet hunc impoſtorem, quum ſit hæreticiſſimus ipſe, crimen tamẽ hæreſeos in alios (qui catholici ſunt) impingere. Quur non item Auguſtinum vocat hæreticum, quem ex priori-

bus

bus conſtat aſſeruiſſe, gratiam ex baptiſmo conferri ſuſcipientibus? Sed quos vult, nunc hæreticos facit, nūc catholicos, pro arbitrio ſuo. Et iam hanc Apoſtolicam ſententiam arbitratur, nempe quòd ſola Fides iuſtificat, quum tamen aduerſum ſcripturas apertiſsimè pugnet, vti ſuprà oſtendimus. Cęterùm quem in modum Scotum oſtendat hæreticum eſſe, iam audiamus.

Quod probo ſic: quia docent nō modò non eſſe neceſſariam Fidem, qua credas te accepturum id, quod Sacramentum promittit, ſed quòd ſufficiat vt non ponas obicem. Obicem autem vocant, peccatum mortale, vel propoſitum eiuſdem, quale eſt homicidium, libido, & ſimilia, adeo vt ſatìs ſit ſuſcepturo Sacramentum, ſi deſinat peccare, & propoſitum deponat, etiam ſi nullum bonum propoſitum formet. LVTH.

Cur locum non citas Luth. vbi Scotus hoc dicit? quum ei tātam ex eius verbis calumniā ſtruis. Sed vt omnes intelligant, te planè mendacem eſſe, ac merum impoſtorē, audi quid Scotus dicat li. 4. diſtinct. 4. quæſt. 2. ad primum argumētum. Deus nec paruulis gratiam infundit, abſque Fide & ſpe. Rurſum eiuſdē diſtinct. quęſt. 5. de adulto loquēs: Alio, inquit, modo poteſt quis eſſe fictus, oſtendendo ſe eſſe diſpoſitum ad recipiendum Sacramentum, & tamen non eſt diſpoſitus interiùs, vel quia non habet rectam Fidem, vel quia habet aliquod peccatum mortale tunc in actu, vel præteritum, de quo nullo modo atteritur, vel conteritur. Et iſto ſecundo modo communiter loquuntur Sācti, & doctores de Fide baptizato. Dico quòd tunc, quia nolentem Deus non iuſtificat, ſecundū EPIS.

Auguſt. illud Auguſt. Qui creauit te, ſine te, non iuſtificabit te, ſine te, iſte qui habet actualiter obicem, contra gratiam, putà infidelitatem, vel aliquod peccatũ, quod tunc actu voluntatis committit, vel quod priùs commiſit, & nullo modo ſibi diſplicet, nullo modo recipit gratiam. Hæc Scotus. Ex quibus liquet, primùm quòd ſine Fide, gratia nec paruulis infunditur. Deinde quòd adultus non eſt diſpoſitus interiùs, ſi vel non rectam habuerit Fidem, vel peccatum habeat mortale, de quo neq; cõteritur nec atteritur. Tertium, quòd nolétem DEVS non iuſtificat. Quartum quòd ponit obicem quiſquis, qui vel rectam Fidem habuerit in mente, vel mortale peccatum in voluntate. Lutherus tamen, quẽ nihil pudet de Scoto mentiri, altera parte obicis prætermiſſa, recenſet alteram, & Scotum inceſsit, perinde ac ſi dixiſſet, Fidem non eſſe neceſſariam gratiæ conſequendæ.

LVTH. Quidam enim ex eis dicũt, nec motum bonum cordis requiri. Hæc omnia quia ſupradictis contraria ſunt, verè hęretica ſunt. Incredulitatem verò pro nullo obice habent, ſcientes quòd non eſt in poteſtate noſtra, ponere incredulitatem, ſed ſolius Dei, qui infundit ſolus Fidem. Quidam autẽ ex eis addunt requiri attritionem & Fidem acquiſitam, quę duæ res quid ſint, nemo illorum potuit vnquam docere.

EPISC. Quid cæteri dixerint, quorum neq; nomina, recenſet, mea parum intereſt. Scotus verò non ex eorum numero eſt, qui prorſus negent, requiri bonũ aliquod propoſitum, aut ſimpliciter aliquem bonum cordis motum, quum planè teſteẽ, neminem inuitum, aut (vt ipſe ait) nolentẽ à Deo iuſtificari.

Oportet

Oportet enim quòd velit ſuſcipere ſacramentum, & quòd pro virili ſua conetur Fidem habere. Dicit tamen diſtinct. 14. quæſtione 6. quòd non requiritur in ſuſcepturo bonus motus interior, quo mereatur gratiam. Sed hoc longè aliud eſt, quàm non requiri bonum aliquem motum ſimpliciter. Cæterùm qua neceſsitate ductus, illud dixerit, mox explicabimus. Sed neque ille ex ijs eſt, qui incredulitatem pro nullo obice ponit, quemadmodum paulò antè conſtitit. Ad hæc diſt. 16. quęſt. 1. proximè ante ſolutionem argumentorum dicit, quòd tria ad Sacramentum pœnitentiæ (ad hoc vt dignè recipiatur) requiruntur, vel vt pręuia, vel ſequẽtia. Simpliciter enim requiritur Confeſsio, quia ſacerdos non abſoluit arbitrariè, niſi priùs reus ſibi fuerit accuſatus in foro illo. Nõ eſt etiã vtilis illa abſolutio, niſi pręcedat in confitẽte aliqua contritio, vel attritio. Ratio iſtius diſtinctionis patet ex dictis ſuprà. Sufficit enim quòd aliqua diſplicentia licèt informis præcedat, & tunc ille capax eſt abſolutionis Sacramentalis, & per illam fit contritio. Satisfactio autẽ debet ſequi Sacramentum pœnitentiæ, ad hoc vt habeat efficaciam, & hoc intellige in re, vel in voto, niſi iudex poſſet perpendere, illas pœnas alias præcedẽtes ſufficere ad totalis pœnę ſolutionem. Iſta enim ſententia ſacerdotis ſic abſoluit, vt tamen liget. Abſoluit quidem à debito pœnę æternæ, ſed ligat ad ſolutionem pœnæ temperalis, niſi ſit ſufficienter iam ſoluta. Ipſa etiam vel nullo modo abſoluit, vel ſaltem non efficaciter, niſi reus ſit in ſe debito modo diſpoſitus. Quia ſacramentum eſt ſignum abſolutionis interioris, quæ interior nõ

concomitatur, niſi ſit debita diſpoſitio in mente ipſius abſoluendi. Hæc Scotus illic. Quòd autem Lutherus ait, Scholaſticos non poſſe docere, quæ res ſint attritio, & fides acquiſita, illi fortaſſis reſpondebunt, ſe ſatis apertè docere quid ſint, ſed illum pro malignitate ingenij ſui, ſimulare ſe neſcire quæ doceant.

LVTH. Cauſa autem quæ mouet eos ſic docere, eſt quòd alioqui non videatur differentia dabilis, inter veteris & nouę legis ſacraméta. Vetera enim in fide ſuſcepta iuſtificabant, hoc eſt ijs, qui boni erant, vtilia fuerunt (ſicut dicunt) Ergo noua debent eſſe efficaciora, & prodeſſe etiam iis, qui boni non ſunt, vt boni fiant: cùm noui teſtamenti omnia perfectiora quàm veteris teſtamenti eſſe debeant: nos autem dicimus nec noui, nec veteris teſtamenti ſacramenta, ſed ſolam fidem iuſtificaſſe, ſicut Paulus dicit: Iuſtus ex fide ſua viuet, & corde creditur ad iuſtitiam, ideo ratio iſtorum nihil eſt, ſicut & omnia quæ ex illa diducunt.

EPISC. Quis te conſtituit eorum aduocatum Luthere? Sinas potiùs eos ſuam ipſorum tutari cauſam. Rationem ipſi pro ſe meliorem afferent. Nihil quod pro eis abs te redditur, non poteſt non ſuſpectum eſſe. Illi nimirum ſpectant illud euangelicum: arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet. Condeſcendunt itaque miſericorditer infirmitatibus peccatorum, ac propterea viam ſtruunt faciliorem, & certiorem quo poterunt, ad alliciendos in rectam ſemitam peccatores. Quoniam igitur via contritionis, ſeu attritionis formatæ, non minùs eſt dura, quàm incerta peccatoribus, iccirco viam hanc alte-

alteram, per ſacramentorum ſuſceptionem, multò mitiorem, & ſecuriorem docent, vtpotè ob quã nihil exigitur, niſi vt non ponatur obex, vel infidelitatis vel peccati mortalis. Et hæc eſt cauſa quę mouet eos docere, tantam ineſſe ſacramentis efficaciam I nunc Luthere, & voces hos carnifices, & doctrinam iſtorum carnificinã, quum ipſe multò magis ſis animarum carnifex, ſi tuam hęreſim velis explicare. Tu enim ſolam fidẽ ſufficere putas ad gratiam conſequendam, ſed non aperis quãta Fides ea ſit oportet, quæ iuſtificat. Hoc ſi palàm euoluere ſtudueris, mox innoteſceret cũctis, quã immitis, quanq; incerta fuerit hæc ſententia tua. Hoc ſanè fuiſſe compertiſsimũ opinor, ex cõflictatione noſtra ſuperiùs habita, nullam fidem, citra eã quę formata eſt, iuſtificare poſſe. Porrò quàm ſit cuique incertũ, quando Fidem hanc aſſecutus fuerit, nemo vel mediocriter eruditus ignorat. Sed etſi nemo per baptiſmum, aut per Sacerdotis abſolutionem, ſuæ Fidei formationem accipiat, ſed oportet eam antè formari, quam duram eſſe Chriſtianorum conditionem, quis non aduertit? Tuam igitur opinionem (quam verſutiſsimè inuoluis) ſi palàm explicueris, nemo non intelligeret, quàm ſit incerta, quamq; difficilis, vt meritò carnificina putaretur, atque lancinans & iugulans animas, veriùs quàm ſaluans.

Per ſacramenta facillimus ad gratiã aditus.

Potiùs differunt Sacramenta nouæ legis non à Sacramentis, ſed à ſacrificijs & ceremonijs ſacerdotij Aaronici, quòd per hæc mundabantur corpora, veſtes, cibi, & vaſa quæcunque, ab immunditijs, quæ ex natura non erant, ſed ex lege Moſi, ideo

LVTH.

ideo vt nulla promiſsio, ita nulla fides in eis erat. Non enim natura eſt peccatum, aut immunditia, ſi cadauer tetigeris, aut lepram, aut menſtruatam, ideo nec peccatum, ſed immunditia vocabatur. At per illa noſtra Sacramenta mundantur conſciențiæ ab immunditijs veris, quæ ex natura vitia & peccata ſunt, ideò promiſsio & Fides hîc vigēt, quod & in multis alijs ſignis patrum videre eſt, quæ ad ceremonias legis non pertinebant. Verùm hæc extra propoſitum.

EPIC. Immeritò taxatus à Luthero Scotus.

Sunt reuerà, vt dicis, hæc extra propoſitum. Veruntamen quia Scotum hîc taxas, intelliget Lector, quàm id feceris abſque cauſa. Nam & ille diſtinctione prima 4. quæſtione 6. colligit, quòd quemadmodum ij, qui ceremonias & ſacrificia dicta non obſeruabant, mortali fuerant obnoxij peccato, ita & eregionè fuerat neceſſe, vt hæc obſeruantes augmentū gratię mererentur. Sic enim habent verba Scoti: Quandoque videtur ex textu quod ſunt præcepta neceſſaria ad ſalutem, puta: Qui præterierit ſe luſtrari de aqua prædicta, peribit anima illa de populo ſuo. Quæ comminatio nunquam ponitur, niſi ad deſignandam tranſgreſſionem peccati mortalis. Ergo Iudei ex charitate obſeruantes ſacramenta impropriè dicta, meruerunt gratiam, vel augmentum eius, ſi eam iam habebant. Sed non propter hoc illa erant propriè Sacramenta. Hæc Scotus. Ex quibus apertè colligitur, ſenſiſſe Scotum, quòd non ſolùm ij, qui ſacrificia dictaſque ceremonias obſeruabant, gratiam merebantur, verumetiam quòd per gratiæ collationem non penitùs à ſacrificijs differunt Sacramenta. Quo cuiuis eſt dilucidum, te de Scoto

multa

multa confinxiſſe mēdacia. Cęterùm ꝙ ex his colligere ſtudeas, promiſsionem & Fidem hîc vigere, id certè nos neutiquam inficiamur. Vigere enim promiſsionem oportet. Quia niſi Chriſtus baptiſmo ſalutem fuiſſet pollicitus, nemo facilè crederet, ex eo ſe gratiam conſequuturum. Sed vigere pariter & Fidem neceſſe eſt. Quia ſine Fide, nullũ indè fructum quiſquam referet. Concedimus igitur vtranque ſuum habere vigorem. Negamus tamen has ſolas ita vigere, vt ſacramentis nihil efficiatur. Nam ſi nihil omnino conferret baptiſmus, fruſtrà Chriſtus adieciſſet ſupra fidem, etiam baptiſmi ſuſceptionem. Qui crediderit (inquit) & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sed hoc ex ijs, quę ſuprà diſſeruimus, vſqueadeo cunctis exploratiſsimum opinamur, vt nullus quantumuìs fuerit verſipellis poſſet tergiuerſari. Sed hactenus pro huius articuli conuulſione ſit dictum.

Fides promiſsioque non ita vigēt, vt Sacramentis nil relinquatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

LVTH.

IN puero poſt baptiſmum negare remanens eſſe peccatum, eſt Paulum & Chriſtum ſimul conculcare.

EPISC.

Priuſquam ad ea reſpondeamus, quæ pro hui⁹ articuli aſſertione Lutherus exaggerauit, operępreciũ erit aduertere, peccatum Paulo multifariam dici. Nonnunquam enim pro ſolo fomite carnis hac voce Paulus vtitur, cùm alijs pleriſque locis, tum ad Romanos ſeptimo, vbi ſic ait: Nunc autē non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me peccatum. Hîc proculdubio non aliter accipi peccatum poteſt, quàm pro carnis fomite, nempe qui lubricos, inuito Paulo, concupiſcentiæ mot⁹ excitauit,

Peccatum Paulo multifariam dicitur.

excitauit, quos & ipſe teſtatur, nequaquam à ſe perpetratos, ſed à peccato. Sic enim fomitem hic Paulus vocat, qui tyrannidem exercuit in ſua carne. Et hoc diligenter aduerte Lector, quòd negat hîc Paulus, hos motos à ſe, aut ſua ſponte fuiſſe partos, ſed à peccato, nimirū à fomite carnis, quē contra ſuam voluntatem, hos motus indeſinenter procreaſſe fatetur. Propter quod & mox idem ſubiungit. Si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed quod inhabitat in me peccatum. Ecce negat ſibi tribuendum velut auctori, quòd iſta fiant in ſua carne, quum omnino contra voluntatem ſuam facta fuiſſe, ſed à peccato, quod latuit in ſua carne, profecta perpetrataq; palàm aſſerit. Sed & hos motus Paulus illic vocat affectus, ſeu paſsiones peccatorū. Quum, inquit, eſſemus in carne, paſsiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, vt fructificarent morti. Eiſdem quoque nominibus eos appellat, quibus & ipſa peccata, ad quæ ſtimulant, ipſi motus, nempe fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Sic enim ſcribit ad Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam. Quæ planè cuncta pro motibus fomitis Paulus hîc accipit. Neq; enim tum Coloſſenſes (ad quos Paulus hæc ſcripſit) fornicatores erant, & immundi, atque auari, ſed eos paulò ſuperiùs, ijs mortuos fuiſſe teſtatus eſt, & haud multò pòſt ſubiungit, eoſdem in illis aliquandò vixiſſe. Non igitur Paulus illa pro peccatis actu perpetratis accipi voluit hoc loco, ſed pro

Secundò, pro motibus impuris carnis.

pro motibus impuris carnis, quos & vocat corpus peccati, quemadmodum ad Romanos ſexto: Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus pcti. Quoties enim illis motib. reſiſtimus, peccati vires aliquouſq; frangimus, & nonnihil ipſius corporis peccati demolimur, hos etiam motus tam ipſos Coloſſenſes, quàm cæteros omnes Chriſtianos voluit mortificare. Tertio loco, Paulus hac voce vtitur pro conſenſu mentis, ad ſeruiendum illis motibus. Nam hi Paulo propriè peccant, qui motibus iſtis obediunt, & obſequuntur. Quamobrem ad Romanos ſexto vetat, ne peccatum, hoc eſt fomes, regnet in mortali corpore noſtro, vt obediatur concupiſcentijs eius, hoc eſt, impuris illis motibus, néue dominetur noſtri, quoniam in gratia ſumus, non ſub lege. Moxque ſubdit idem Paulus: Quid ergo? peccabimus, quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. Hic Lutherum percunctari libet: Quid hoc loco Paulus vetuit, quum dixerit, Abſit, vt peccemus? Num fomitem prohibuit? haudquaquam. Nam fomes manet in baptizatis, & in ipſis etiam, qui ſecundum ſpiritum incedunt. Num fortè motus, aut concupiſcentias, ex fomite pullulantes? Neque iſtas. Nam in poteſtate noſtra neutiquam eſt, iſtas non ſentire, quanquam eis non ſeruire poſſumus, & non obtemperare. Propter quod & Paulus, quum dixit: Ne regnet peccatum in mortali noſtro copore (vigilanter adiecit) vt obediatis concupiſcentijs eius: hoc eſt ergo peccare, concupiſcentijs carnis obedire. Et vide quàm variè, peccatores iſtos hoc vno capite deſcribat Paulus. Hos in peccato manere dicit, & in pecca-

Tertiò pro conſenſu mentis ad ſeruiendũ illis motibus.

Quã variè peccatores Paulus deſcribit.

peccato viuere, fouere veterem hominem, & vitę nouitatem abijcere, iuſtitiæ liberos eſſe, peccati ſeruos, in his regnare peccatum & dominari penitùs, hos extructores eſſe corporis peccati, & exhibitores denique membrorum ſuorum, vt arma ſint iniquitatis peccato. Contrà qui non peccant, hoc eſt, qui carnis affectibus & concupiſcentijs reſiſtunt, hos teſtatur Paulus in peccato non manere, ſed mortuos eſſe peccato, veterem hominem crucifixiſſe, & iam incedere in vitæ nouitate. Sepultos eſſe cum Chriſto per baptiſmum in mortem, & inſititios eidem factos per mortis eius ſimilitudinē, reſurrectionis quoq; eins participes effectos. hos identidem à peccato iuſtificatos aſſerit, & peccato liberos, iuſtitiæ ſeruos, demolitores corporis peccati, ac demùm exhibentes membra ſua arma iuſtitię Deo. Vides quot epithetis Paul⁹ peccantes à non peccantibus diſcriminat. Adde, quòd illos Epheſ. 5. fornicatores vocat, & immundos, atque auaros, nec habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Contrà verò, qui iuſtificati ſunt, quanquam vires & impetus fomitis ad iſta vehementer impellentes ſentiant, non tamē ob id, fornicatores, aut immundos, aut auaros appellandos cenſet Paulus, ſed neque propter illos motus hæreditate Chriſti priuandos exiſtimat. Ad hæc, poſtquam ad Galatas 5. tam illa quæ iam diximus, quàm alia plurima peccatorum genera Paulus enumeraſſet ſubiungit: Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. At qui iuſtificati ſunt à peccato, quanquam affectus & impetus illorum peccatorum in ſe patiantur, Pauli tamen ſententia nec agunt talià, neque peccant, quia

motib.

motibus illis impuris non obtemperant. Ex ijs itaque ſatis dilucidum opinamur, quid interſit inter peccatum, quod fomes dicitur, & hoc peccatum, quod conſenſu mentis fit, motibus & impetui fomitis obtemperando. Agè oſtendamus & aliam apud Paulum huius vocis acceptionem eſſe. Sic enim. 2. ad Corint. 5. tradit, Chriſtũ pro nobis factum fuiſſe peccatum, quum tamen expers erat omnis peccati. Eum (inquit) qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum, nempe Deus pater, filium ſuum Ieſum. Factus ergo pro nobis Chriſtus peccatum fuit. At quid habuit ipſe cum peccato ſimile? Nec fomitem profectò, neq; motũ fomitis, ſed neq; conſenſum in alterutrũ. Immunis ab ijs omnib. Chriſtus hauddubiè fuerat, cùm omni peccato non ſolùm originali, verumetiam actuali caruerit. Sed propterea peccatum pro nobis factus eſt Chriſtus, quòd peccatorum noſtrorum vindictam in ſe ſuſcepit. Ac quemadmodum & Petrus ait capite ſecundo prioris epiſtolæ: Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, hoc eſt, cruciatus, qui noſtris peccatis debebãtur, ipſe ſuſtinuit. Neq; enim alia ratione Chriſtus peccatum fuit, quàm hoſtia, quę pro peccato offerebatur in lege veteri peccatũ dicta fuit. Quomodo & Sacerdotes dicebantur peccata populi comediſſe. Sic & Hieronymus, hunc Pauli locum enarrans teſtatur. Sicut hoſtia, inquit, pro peccato oblata, peccatum vocabitur in lege, vt in Leuitico ſcriptum eſt: Et imponet manum ſuper caput peccati ſui, ita & CHRISTVS pro peccatis noſtris oblatus, peccati nomen accepit. Nihil ergo peccati fuit in Chriſto, præter ſolam pœnam pec-

Quomodo Chriſt. pro nobis factus peccatum.

Oſeæ 4.

cato debitam, quam ille pro veris peccatis abolendis in ſe ſuſcepit. Plurimum itaque refert, quo modorum horum quis peccatum accipiat, quum in his omnibus hæc vna vox tam variam habeat ſignificantiam. Nam inter verum peccatum, & vindictam peccato debitam, quis non videt maximum eſſe diſcrimen? deinde inter peccatum, quod eſt conſenſus in prauos ipſos fomitis affectus, atque fomitem ipſum, quis non aduertit quanta ſit diuerſitas? Nam diſſoluto conſenſu plerunque manet fomes, manet & affectus praui, quanquam non imputentur in peccatum. Quis ergo nō perſpicit, quantum vel inſcitia vel malitia Lutherus aberrauerit, qui tam varias acceptiones in vnum confundere molitur. Sed gloriolæ ſtudium, quod antehac innumeros à recta via veritatis abduxit, huc adegit Lutherum, vt vnicum peccati modum ſtatuat, quò poſſet euincere, vel in quouis opere bono peccare iuſtum. Nimirum vt ita de ſua glorietur adinuentione, qua ſimul in eodem peccare pariter, & non peccare componat. Pro qua re ſtatuenda, nec interpretes (quantauis emineant ſiue doctrina, ſeu vitæ ſanctimonia) contemnere, nec ſcripturis irreuerenter abuti veretur. Cæterùm nos quid ſcripturæ ſenſerint, maximè Pauli, conati ſumus hactenus oſtendere. Iam quid interpretes in hac re diffinierint, & inter eos pręſertim Auguſtinus (quem & iactat Lutherus opinioni ſuæ fauere) nonnihil diſſerimus. Auguſtinus vbi de peccato loquitur, affirmat peccatum vſqueadeo voluntarium eſſe, vt nullo modo ſit peccatum, niſi ſit voluntarium. Et rurſum: Nuſquam niſi in voluntate eſſe peccatum.

Inſignis inſcitia Lutheri ſeu malitia.

Auguſt.

Quod

Quod tamen poſtea limitat, adijciens, ſiue in opere, ſiue in origine. Quod nimirum dicit propter genitale, ſeu ſi mauis originale peccatum, quod non propria naſcentium, ſed primorum potiùs parentum voluntate contractum ſit. Cæterùm in vtroque tam in originali, quam in actuali reatum eſſe teſtatur, quem propriè peccatum appellat, & vtriuſque reatum baptiſmo poſſe tolli penitùs aſſeuerat. Sic enim ſcribit ad Valerium de nuptijs & concupiſcentia, libro primo capite 26. vbi tria per ordinem annotabimus. Primum eſt. In eis, inquit, qui regenerãtur in Chriſto, quũ remiſſionem accipiunt prorſùs omnium peccatorum, vtique neceſſe eſt, vt reatus etiam huius (licèt adhuc manentis) concupiſcentiæ remittatur, vt in peccatum, ſicut dixi, non imputetur. Ecce reatus originalis culpæ, per baptiſmum aufertur, vt iam concupiſcentia non imputetur in peccatum. Dixerat enim ſuperiùs capite vigeſimoſexto, cõcupiſcentiam carnis in baptiſmo dimitti: non vt non ſit, ſed vt peccatum non imputetur. Et paulò antè, concupiſcentiam eandem aſſeruit in parente baptizato eſſe, & peccatum non eſſe. Secundum (quod annotauimus) eſt, originalis peccati cum actualibus conferentia, quantum ad reatum. Sequitur enim continenter. Nam ſicut eorũ peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam quum fiunt, prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur, in æternum manebit: ſic illius, quando remittitur, reatus aufertur. Ecce tam in originali, quàm in actuali peccato reatus quidã eſt. Hoc tamen, intereſt quòd in actualibus peccatis, tranſit actus, qui fuit reatui coniunctus,

Reatus in originali & actuali peccato.

Tria ex Auguſt notata.

Primum.

Secundum Originalis peccati cũ actuali cõferentia.

manet tamen reatus, donec per Sacramentum aliquod remittatur. In originali verò (quum reatus abluitur) manet concupiſcentia, quæ fuerat coniuncta reatui, ſed tranſit reatus. Iam tertium audi, quod etiam proximè ſequitur. Hoc eſt enim non habere peccatū, reum non eſſe peccati. Ecce quando reatus aufertur, ſiue originalis, ſiue actualis peccati, iam non manet peccatum ſecundū ipſam veram peccati rationem. Quia ſublato peccati reatu, iam is, qui fuerat antè peccator, non habet peccatum, nimirum quia iam nō eſt reus peccati. Ex ijs liquidò conſtare puto, quòd quiſquis reatū nullum habet, vel ſua, vel primorum parentum voluntate contractum, peccatum non habet, ſecundum ipſam veram peccati rationem. Atqui Luthero non placet vocabulū reatus, ob id quòd in ſcripturis non reperiatur, ſed ab interpretibus, vt ait, excogitatum fuit. Ita Luthero quicquid libebit licet innouare, quū ſacris tamē id nō liceat interpretibus. Sed falſū eſt quod affirmat Lutherus in ſcriptis non haberi vocabulum ipſum. Nā Exod. 32. ſcriptum eſt: Percuſsit Dominus populū pro reatu vituli. Et Deutero. 21. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis. Sed & vocis huius peccati, tam indifferens apud Paulum vſurpatio, compulit Augustinū, vt in peccato, rem à reatu diſtingueret. Aduertit eīm in iuſtificatis manere fomitē, & motum fomitis, qui & Paulo peccatū dicitur, nec tamen eos ob id reos eſſe peccati: neceſſarium itaq; dixit vt inter fomitem & reatum fomitis, nónihil diſcriminis haberetur. Id quod ex ipſis Pauli verbis euincere conabor eſſe rectiſsimum. Sic enim Paul⁹ ad Romanos octauo ſcribit: Nihil ergo nūc dam-

Tertium ſublato reatu tollit peccatum.

Luthero quicquid libet licet.

Inter fomitē & peccatū multū diſcriminis.

damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Ecce nihil eſt his damnationis. Quòd ſi nihil damnationis, nihil omnino reatus erit: quia nemo damnãdus venit, niſi qui reus antè fuerit. Quum igitur ante baptiſmum verè fuiſſent damnationi obnoxij, & iam non ſint, quia nihil omnino damnationis nunc habent: quis non videt eos, iam omni carere reatu? Solus ergo reatus per iuſtificationem aufertur, ipſo manente fomite, ſimul & eius motu. Neque iam carnis concupiſcentia, ſeu peccati fomes, veram habet peccati rationem, quum non ampliùs reum faciat iuſtificatum ipſum, ſed & reatus per baptiſmum penitùs auferatur. Nam ſi reatus non omninò fuerit ablatus, neceſſe foret nonnihil damnationis illis remanere, quod omnino Paulus negat. Nihil eſt, inquit, damnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundũ carnem ambulant. Porrò quòd concupiſcentia, cui ſublatus per baptiſmum reatus eſt, non verè peccatum ſit, ſecundum ipſam peccati rationem, Auguſtinus apertiſsimo docet exemplo, ſcribens ad Valerium libro 1. capite 23. de nuptijs & concupiſcentia. Sic (inquit) vocatur peccatum, quia peccato facta eſt, quum iam in regeneratis nõ ſit ipſa peccatum: ſicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua: & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Hæc Auguſtinus, quo nihil dici poteſt apertiùs. Iam ex his liquere ſatis opinor, nec concupiſcentiam (quæ remanet in baptizatis) peccatum eſſe ſecundum veram peccati rationem, neque Chriſtum (quanquam Paulo peccatum ſit dictus) veram in ſe peccati rationẽ habuiſſe, tametſi

Auguſt.

peccatorum noſtrorum cruciatus, quos ipſi meruimus, pertuliſſet: ſed hoc ſolum, verè peccatum dici, quod nos damnationis reos cõſtituit, quod vel eſt originale peccatum, vel quod noſtræ volũtatis aſſenſu, per nos perpetratum fuerit. Vt ergo tandem ad articulum veniamus, palàm aſſerimus in puero poſt baptiſmum, peccatum nullũ ſecundum veram peccati rationem remanere, nec ob id Paulum aut CHRISTVM conculcamus, immò ſtatuimus potius. Nam id quod hoc modo peccatum Paulo dicitur, palàm eſt ex eodem Paulo, quòd in ipſis baptizatis & iuſtificatis nihil habeat damnationis aut reatus, hoc eſt, nec reos neque damnationi obnoxios eos conſtituit, quanquam in eis ipſis inhabitauerit. Quamobrem quum de re planè conſtiterit, fruſtra de voce quiuis digladiabitur. Sed iam tempus eſt, vt Lutherus audiatur.

In pũeris baptizatis nullũ verè peccatum.

LVTH. Paulus Romanorum ſeptimo dicit: Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret: Non concupiſces. Hîc ſine dubio claret, concupiſcentiam eſſe peccatum: at quis eſt hominum, qui concupiſcentiam non ſentit poſtquam adoleuerit, quamuìs baptizatus, quum hîc Apoſtolus ſanctiſsimus nedum baptizatus, ſuam concupiſcentiam accuſet? Vnde ergo hoc peccatum, niſi ex natiuitate carnis, etiam poſt baptiſmum remanens?

EPISC. Obſcurus nimirum eſt hic locus Pauli, ſicut & Hieronymus de tota reliqua confitetur epiſtola. Fieri quidem poteſt, vt concupiſcentiam hîc intelligat pro conſenſu mentis in carnis deſideria. Et ſic nimirum concupiſcentia verè peccatum eſt, atque hoc ſecundum geminam peccati rationẽ.

Nam

Nam hoc eſt obedire concupiſcentijs carnis, & ſequi carnis deſideria, id quod manifeſtè prohibet Paulus dicens: Non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Roman. 6. Neque enim Paulus hîc omnino vetat carnis concupiſcentias, ſine quibus nemo viuit, ſed hoc tantùm vetat, ne per conſenſum mentis, carnis concupiſcentijs obediamus. Sin verò per concupiſcentiam hoc loco Paulus carnis duntaxat concupiſcentiam velit intelligi, dilucidum eſt ex ſuperioribus, eam concupiſcentiam, ſublato per baptiſmũ reatu, non eſſe peccatum ſecundum propriam acceptionem peccati, ſed tantùm quia fit per peccatum, ſicut locutio, lingua, quia per linguam fit, & ſcriptura manus, quia per manum efficitur, vt ſæpe dicit Auguſtinus.

LVTH. Atq; ne quis putet Apoſtolum in perſona aliorum loqui, Galat. 5. ad eos, qui Spiritu viuebant, generali ſententia dicit: Si Spiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Quid erat neceſſe mandare, vt Spiritu ambulent, qui Spiritu viuunt, ſi non ſupereſt peccatum carnis, quod crucifigant?

EPIC. Si quis hîc tibi neget ſeptimum caput ad Rom. in perſona ipſius Pauli debere intelligi, iam nihil tibi ſupereſt, quo poſſes ſtatuere, fomitem, aut cõcupiſcentiam ex fomite pullulantem, in baptizatis peccatum dici. Nam aliundè nulla tibi probatio ſuppetit, quo poſſes vrgere, quòd in baptizatis & iuſtificatis ipſa cõcupiſcentia peccatũ vocetur. Sed & illud quod Paulus eodẽ ait: Concupiſcentiã neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret: Non cõcupiſces, mox oſtendemus, nequaquam de carnis concupiſcentia (quæ motus fomitis eſt) intelli-

gi debere,ſed de cõcupiſcentia mẽtis. Porrò quòd capitulum ipſum in aliorum perſona debeat intelligi, multa ſtringunt. Et primùm quòd omnes fermè patres ad hunc modum locum illum interpretentur. Deinde quòd plurima, quæ in eodem capite traduntur, in Paulum haud rectè competunt, & iſtud inprimis cum dicit: Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Nunquam enim vixit Paulus abſque lege: quandoquidem Hebræorum infantibus quamprimùm quicquam diſcernere queant, verba legis inculcantur. Deinde neque iſtud in Paulum quadrat: Ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato. Nam id ceu vitium Corinthijs obijcit Quum ſint, inquit, inter vos zelus & contentio, nònne carnales eſtis, & ſecundũ hominem ambulatis? Et quid eſt ſub peccato venundatum eſſe, quàm eſſe mancipium empticiũ peccati? Id quod Paulo nequaquam cõuenit. Ad hæc, nec iſtud Paulo congruit, quòd captiuus redditur legi peccati, neq; quòd carne ſeruiat legi peccati: quũ clamet ad Gala. In libertate igitur, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Iſtis hauddubiè patres permoti fuerunt, vt in aliorum perſona, neceſſarium duxerint, hoc caput à Paulo dictum interpretari. Sed inquis, Auguſtinus etiam ſenex, mutata ſentẽtia, negauit Paulum à ſe ſatis intellectum fuiſſe, quũ eum ſic interpretaretur. Et verum eſt quod ais. At idem Auguſtinus vbique conſtanter negat, concupiſcentiam iſtam in baptizatis peccatum eſſe. Quare ſi nos vrgere velis, Auguſtini teſtimonio contra cæteros Patres, & nos eodem te prememus aduerſus temetipſum. Quòd ſi patris

1. Cori. 3.

Galat. 4.

tris

tris huius in hac parte teſtimonio nolis obſtringi contra teipſum, haud æquum eſt, vt nos obſtringas in illa contra cæteros patres, & maximè quum cernas, nos tam iuſtis rationibus poſſe reluctari tibi, non ſolùm ex illo capite, quòd in aliorum perſona debeat accipi, verùm etiam in hac Auguſtini ſententia, quam vbiq; tam conſtanter aſſerit. Cæterùm vt donemus tibi, Paulum hæc in ſua ipſius perſona fuiſſe loquutum, haud ſatìs tamen dialecticè colligis, concupiſcentiam peccatum eſſe, vel hoc adiuncto quod ad Galat. Paulus ſcribit: Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Nam eſto Paulus hoc dixerit in ſua ipſius perſona. Et eſto rurſum, vt ijs qui Spiritu viuunt iam dixerit. Non ob id conſequitur, quòd carnis concupiſcentia peccatum ſit, ſed quòd ea reprimenda ſit, & ab alijs contundenda, qui Spiritu viuunt. Neq; nos negamus eam in carne manere vel baptizatis ipſis & iuſtificatis, ſed negamus eam peccatum eſſe, quum iam reatus auferatur, nihilq; damnationis in eis remaneat, quod & Paulus ipſe palàm teſtatur. Galat. 6.

LVTH.

Deniq; dicit cap. 5. Caro concupiſcit aduerſus Spiritum, & Spiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, vt quæcunq; vultis, illa faciatis. Quę autem poteſt eſſe concupiſcentia Spiritus, niſi charitas? vt & Auguſtinus ſæpiùs interpretatur. Vbi autem charitas, niſi in baptizatis? Et tamen in his pugnant vtraq; concupiſcentia.

EPISC.

Media inter carnẽ & Spiritũ voluntas.

Inter carnem & Spiritum media intercedit voluntas, quæ nunc carnis, nunc Spiritus concupiſcentiã ſectatur. Quòd ſi relicto Spiritu, carni conſentiat, iam peccatur hauddubiè. Sin contrà, ſpreta carnis concupiſcentia, voluntas adhæreat Spi-

tui, à peccato ſeruatur immunis. Neque ſemper omnis concupiſcentia ſpiritus, charitas eſt. Nam in letaliter peccantibus non eſt charitas, & tamen in his, non vſqueadeo Spiritus putatur extinctus, vt nihil boni concupiſcat. Manet igitur vtriq;, tam Spiritui, quàm carni, ſua concupiſcentia, quæ mutuò ſemper aduerſantur. Sed vt illa in criminoſis non dicitur charitas, ita nec iſta in iuſtificatis, peccatum dicitur.

LVTH.

Et quæ eſſet apoſtolicæ doctrinæ vis & auctoritas, ſi non generaliter ad omnes homines pertineret? Non enim abſolutè dicere debuiſſet, Spiritum & carnem ſibi pugnare, ſed aliquorum Spiritum et carnem ſcilicet malorũ. Nunc autem prorſùs de omnibus Chriſtianis dicit. Quicunq; autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cùm vitijs & concupiſcentijs ſuis, quod quomodo poteſt aliter intelligi, quàm illud Rom. 6. Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius? Cur prohibet obedire concupiſcentijs corporis, ſi non ſunt in corpore baptizati? Cur regnare vetat, ſi nullum adeſt peccatum? Niſi quod verè in omnibus peccatum eſt & concupiſcentia, ſed non debet regnare, nec nos ei obedire, ſeu conſentire, ſed contrà pugnare, crucifigere & mortificare. Sicut Geneſis tertio, idem bellum ſpiritus & carnis deſcribitur: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius.

EPIS.

Concupiſcentiæ in baptizatis non ſunt peccata.

Quis negat in corpore baptizati concupiſcentias eſſe relictas? Remanẽt enim (vt ſæpè diximus) etiam ſublato per baptiſmum reatu. Verùm iam

peccata

peccata nequaquam cenſendę ſunt, ſecundũ propriam, & peculiaré peccati rationem. Sunt tamen, hauddubium eſt, premendę nihilominus & modis omnibus ſubiugandæ: ne mentis videlicet noſtræ dominiũ ſibi vendicent. Nam tametſi peccata non fuerint ipſę, ſi tamen eis pluſculum (quàm par ſit) indulgeamus, nullo non peccato, noſtros animos fœdiſsimè contaminabunt.

Rurſus Romanorum ſeptimo. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. Hoc non dici in perſona malorum, ſed in perſona ſua & omnium Sanctorum filiorum Dei, ex eo patet, quòd condelectari legi Dei ſecundum interiorem hominem, impoſsibile eſt homini extra gratiam conſtituto, qui potiùs odit legẽ dei. Quia capite tertio generali ſententia, de omnibus filijs hominum dixerat: Non eſt iuſtus, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum: omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui facit bonum, non eſt vſq; ad vnum. At qui delectatur in lege Dei ſecundum interiorem hominem, certè iuſtus eſt, intelligit, requirit Deum, & facit bonum, nec declinat à Deo, quum delectari in lege nõ ſit, niſi amantis & deſiderantis legem. LVTH.

Iam diu iuxta prouerbium extra cautionem es Luthere. Quid ad paruulos iſta quæ memoras attinent, quippe quum nullam aliam legem in ſuis membris ipſi ſentiant, repugnantem legi mentium ſuarum? Tu tamen introducis hæc, vt oſtendas Paulum de ſeipſo ſuperiùs fuiſſe locutum, id quod antè tibi donauimus. At nil oportet ob hoc EPIS.

conce-

concupiſcentiam propriè eſſe peccatum. Certè iuſtus, quò melior eſt, eò ſuæ carnis concupiſcentijs magis magiſq; reluctatur: & vellet mentem ſuam ab omni prorſus infeſtatione carnis tueri, quod non tamen ſemper aſſequitur. Interim enim dormitat et ſublabitur, vt neceſſum habeat dicere: dimitte nobis dibita noſtra. Cæterùm hæc infeſtatio carnis, tantùm abeſt vt peccatum ſit, vt etiam in meritorum cumulum iuſto viro cedat. Verumtamē ſi conſenſus quiſpiam in eam, vel leuiſsimus iuſto ſurrepſerit, is iurè peccatū exiſtimatur, quanquā inter ea (quæ minuta dicūtur) computabitur.

LVTH. Et in fine, ait: Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Si enim hoc non in ſua perſona, ſed impiorum dixit, dabimus, malos eſſe ſeruos Dei, ſecundum nobiliorem partem ſui, ſcilicet mentem. Nam ſeruire legi Dei, eſt obedire, in omnes eius voluntates ire, & ſubditū eſſe Deo, quod impijſsimum eſt ſentire de impijs, quorum cor & mens penitùs declinat à Deo, & potiùs carne & externa ſpecie pietatis, ei ſeruiunt, ſicut de hypocritis dicit. 1. Tim. 4. & Pſalm. 77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, neque fideles habiti ſunt in teſtamento Dei. Et iterum: Generatio quæ non direxit cor ſuum, nec eſt creditus cum Deo ſpiritus eius.

EPISC. Et adhuc extra chorum ſaltitas. Alienum enim & hoc eſt ab articulo, quum nihil ſpectet ad paruulos, in quibus poſtquam baptizati fuerint, manere peccatum, tua intereſt monſtrare. Cæterùm quid prohibet, hæc verba tam in malos, quàm in bonos competere poſſe. Nam ſi verbum ſeruire, quemadmodum tu interpretaris, vſqueadeo debeat

beat artari, vt qui ſeruit, is obediat in omnes voluntates eius, & ſubditus omnino ſit ei cui ſeruit, quomodo poterit iuſtus, carne ſeruire legi peccati? Sic enim oportet eum obedire carni ad omnes voluntates eius, & omnino ſubditum eſſe legi peccati. Sin laxiùs intelligi velis, vt dicatur quiſpiam ſeruire carni, & legi peccati, qui carnis aliquouſq; concupiſcentias ſuſtinet. Et ad hunc modum, certè qui nondum iuſtificatus eſt, bono cuipiam ſpiritus impulſui ſeruire dici poteſt: quum non ob id penitùs obediat ad omnes voluntates ipſius Spiritus, neque ſit omnino ſubditus eidem. Cæterùm vtcunq; fuerit, certè non minùs repugnat prauo, vt legi ſeruiat Dei, quàm iuſto, vt carni ſeruiat & legi peccati. Quid ſit ſeruire.

LVTH. Quiduis autem tribui impijs patior. Cor rectũ & ſpiritum fidelem legis amantem, planè ſcriptura tota non niſi ſanctis tribui cogit. Non enim dicit: Video legem Dei in interiori homine, ſicut de lege peccati dicit: Video aliam legem in membris meis. Vidit enim & odio habuit, licèt carere non poſsit, tamen fortiter contrà pugnauit. At hîc dicit: Condelector legi Dei, quod eſt magìs, quàm vidiſſe & amâſſe legem, quod proculdubio includit, cor eſſe rectum, ſeu Spiritum fidelem, & verè pium, quod non niſi de ſeipſo & ſimilibus Sanctis intellectum voluit: quare niſi impijs volumus tribuere omnia, quæ Sanctorum ſunt, hunc locum negabimus ab Apoſtolo in aliorum impiorum perſona dictum.

EPISC. Bonus & prauus, iuſtus & iniuſtus, in hac diſparitate pares ſunt, quòd quemadmodum ille peccati legem membris inſcriptam habet, ita & iſte

Dei

Dei legem in corde ſuo geſtat. An non de prauis di-
Ro. 1. ctum erat? Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt il-
Ro. 2. lis. An non & Paulus dicit? Eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis Bonus peccati legem in membris videt, ſed non ſequitur eam. Prauus legem Dei videt cordi inſcriptã, ſed ei non obtemperat. Et ſicut ille nonnunquam trahitur ad oblectationem legis peccati, ſic & iſte viciſsim allicitur ad oblectationem legis Dei. Ego certè neminem vſqueadeo carnis immerſum illecebris arbitror, vt nunquam audiat mentis ſuæ legem, ſuis affectibus obmurmurantem: & quem non aliquando tædeat miſeriæ ſuæ, quique non vellet interim fieri melior, vtpote qui nequeat non virtutis viam probare, quam tamen haudquaquam ſequitur. Neq; tamen ob id cor rectum ei tribuerim, aut ſpiritum fidelem, legis amantem, quemadmodum tu conaris.

LVTH.

Fateor, ſi pertinaciam ſuam nolit quiſpiam deponere, perdurabit, nec his flectetur. Et quid mirum? quum nec Chriſtus omnibus potuerit ſua perſuadere. Hęc doctrina, quia ſacra & diuina eſt, vult vt poſitis propriæ ſententiæ, & opinionis ſtudijs dociles & ductiles ſint, tam auditores, quàm tractatores, ſicut dicit Pſalm. 44. Audi filia & vide, & inclina aurem tuam: nullus contentioſus aut peruicax huc intrabit? immo in quam vnquam ſententiam quantumuis manifeſtam veritatis contentioſus & peruicax, induci potuit? Perpendat autem quiuis hæc ſedato & libero animo, ſeſeque docilem præbeat Deo, & ſine dubio erudietur, & ſuauiſsima veritate capietur. Quæ poſtulo eò iuſtiùs,

iuſtiùs, quòd hæc noſtra ſententia verbis his diuinis traditur. Aduerſaria verò verbis hominum, humanaq; opinione & noſtro ſenſu tantùm affertur, abſq; auctoritate ſcripturæ diuinæ, atque hoc ipſo ſuſpecta, quum quod ſacris literis, vel vtcunque probari non poteſt, approbari tutum non ſit. Facile quidem eſt damnare alienas ſententias, ſed multò faciliùs ſibi temperat à damnando, qui prętentârit, quàm difficile ſit improbare & confutare, quod damnare præſumit.

EPIS.

Hæc omnia retorquebunt in te aduerſarij tuì, qui tuam in hæreſibus tuis pertinaciam execrantur, & maiorum docilitatem ac ductibilitatem in te deſiderant. Sed & cætera, quæ tibi videntur pro tua ſententia facere, nihil dubitant, quin eadem facilitate contra te verti poſsint, qua tu producis aduerſus alios. Vellem hìc adeſſent tibi Hieronymus & Origenes, alijq; nonnulli chriſtianæ doctrinæ grauiſsimi præceptores, quibus viſus eſt Paulus, hæc nequaquam in ſua ipſius perſona dixiſſe. Illi profectò non ſolis hominum verbis contra te firmarent ſua, ſed multis diuinæ ſcripturæ teſtimonijs. Cæterùm ego nihil reluctor ſententię tuę, ſed donaui quę poſtulas, tantùm expecto, quē in modum ex ijs ita donatis auticulum aſtrues de quo iam contendimus.

Datum ciuilitati, ne dicam pertinaciæ Luth. ꝑ poſtulat.

LVTH.

Quanquam ego vehementer admiror hanc ſententiam non eſſe omnibus notiſsimam, nedum ſperaſſem vlli videri damnandam, quam ſcimus omnium Sanctorum, per tot ſecula cōfeſsione probatam. Quid enim in vita omnium Sanctorum legimus, quàm labores, vigilias, ieiunia, orationes, quibus velut machinis Spiritualibus pugna-

pugnauerunt aduerſus carnem & concupiſcẽtias corporis ſui proprij? Quis eorum non gemit? non accuſat? non laborat? in carne ſua & concupiſcentijs ſuis? Quũ ergo in his omnibus videamus iſtas auctoritates: Caro concupiſcit aduerſus Spiritum, Spiritus aduerſus carnẽ. Et condelector legi DEI ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membuis meis, &c. Quæ cauſa eſt, vt hæc Apoſtolum velimus, non in ſua, ſed impiorum perſona dicere, quæ in perſonis pijſsimorum videmus viuacisſimis ſtudijs geri?

EPIS. Eandem cãtilenam Lu. canit.

Adhuc pergis, vt oſtendas, non in perſona peccatorum priora fuiſſe dicta: ſed in perſona Pauli cæterorumq; ſui ſimilium. Sed iam vice verſa ſpectes oportet, quàm nõ quadret in Paulum & ſuos: Carne ſeruio legi peccati. Quoniam ſi carne ſeruiant iſti legi peccati, quid prohibet malos condelectari legi Dei?

LVTH.

Aut quãdo vidimus impium, qui hac moleſtiſſima pugna, aduerſus carnem ſuam militet, condelectetur legi Dei ſecundum interiorem hominem? piorum iſta ſunt ſumma & laborioſiſsima certamina, & nos ea tribuemus impijs, in concupiſcentiam liberè & ſpontè ruentibus, immo furentibus? Quoties rogo ſanctus Hieronymus de incendijs libidinum conqueritur, etiam tum, quum multo ieiunio & labore contra ea pugnaret, hoc eſt, dum eſſet, non modò baptizatus, ſed & ſanctiſſimus. Experiatur quiſque ſeipſum & referat ſi audet, ſe non habere concupiſcentiam, etiamſi ad morbum vſq; ieiunet & laboret Et vnde hoc malum furens & indomitum? Non vtique à natura, quia Adam illo caruit ante caſum, ſed poſt lapſum

ſenſit

ſenſit in carne,& nobis per generationem hæredi tauit,quod baptiſmate incipit tolli, durat tamen vſq; ad mortem carnis,licèt in alijs minùs,in alijs magìs. Vnde & ipſi appellant fomitem morbum naturæ & tyrannum.

Nunquid & impij non ſæpè reſurgere conan- EPISC. tur?Interroga ſceleratiſsimos,qui non prorſus deſperant,num ſecum ſtatuant ad Chriſtũ aliquando redire?Certè reſpondebunt,hoc ſibi in animo eſſe.At quid iſtud,niſi quòd Chriſto credũt,& condelectantur? Verùm interim ſuis affectibus victi, carni prorſus indulgent. Iſti planè (quæ faciunt) nõ probant,immo damnant & deflent,atq; crebrò clamitant ſeſe miſeros eſſe Sed & ſuſpirant ad meliorem vitam. Num Auguſtinus non confitetur, quum tamen in amoribus ipſe ſordidis volutaretur,ſe plurimum Ciceronis Hortenſio condelectatum fuiſſe,hocq; ſolùm diſplicuiſſe ſibi,quòd illic nomen Chriſti non repperit,vtpote quòd cum lacte matris (vt illic dicit) cor ſuum piè biberat, & altè retinebat.An non ad conciones quum acceſſerint,pleriq; mouentur,& diuinis oblectantur verbis? At vinculis & nexibus affectuum ſuorum irretiti,non permouentur.Num in iſtis,quæſo,non competit hoc verbum:Condelector legi Dei ſecũdum interiorem hominem,ſed video aliam legem in membris meis,repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati?Adde,quòd hi plerunq; vim nonnullam carni ſuæ faciunt, & ieiunant,alijſq; moleſtij s eam afficiunt. Verùm impurus amor libidinis, tam altas in eis egit radices, vt protinùs euelli nõ poſsit, quin ad ſolitum penſum ſępè reuocet eos. Quòd ſi vir ſanctiſsimus Hieronymus,

Hieron. ronymus de incendijs libidinum conqueritur, qui bus tamen multo ſudore, multiſq́; ieiunijs reſtitit, quid iſti, qui toties ab ijs deijciunt, & meliori frau dantur vita, quam vtcunq; cupiunt, num credibile eſt eos ſortis ſuæ damnare miſeriam? Nemo tibi negat concupiſcentiam hanc, quam & alij fomitem appellant, nobis exprimi parentis peccato relictam eſſe. Iſtud omnino concedimus. Confitemur inſuper eãdem incipere minui ſub baptiſmate, durare quinetiam ad mortem vſque carnis, in alijs magìs, in alijs minùs. Cæterùm eius reatum extingui penitùs in baptiſmate non ambigimus, quo ſublato, nihil ei reliquum eſt, quo deinceps ipſa poſsit propriè peccatum appellari.

Fomes ad carnis vſq; interitum manet.

LVTH. Reuertamur ad probationem: Apoſtolus Heb. 11. vtiq; baptizatis & ſanctis d. Deponamus omne pondus & circunſtans nos peccatum. Hîc ſeipſum quoque inuoluens, docet deponi omne pondus & peccatum, quod nos circunſtat, id eſt pertinaciter inhæret & inſtat, mira verbi emphaſi ſignificans moleſtam & improbam illam carnis noſtræ concupiſcentiam & procacitatem, qua nos aſsiduè ſolicitat ad peccatum, nec aliquando quieſcit, nunc ira, nunc libidine, nunc ſuperbia, nunc auaritia nos inquietans.

EPIS. Quod Paulus vocat circunſtans peccatum, ego magìs occaſiones peccandi interpretarer, quàm internam concupiſcentiam, quæ per illas irritari ſolet. Sed demus illud tibi, Paulum hîc per circunſtãs peccatum, concupiſcentiam intellexiſſe. Num ob id conuinces eam eſſe propriè peccatũ? Neq; enim protinus conſequitur, vt quicquid ſolicitat ad peccatum, id verè peccatũ dicatur. Nam egregia nonnunquam

Circũſtans peccatum quid ſit.

Nõ omnis peccati ſtimulus peccatum eſt.

nunquam alicuius vel pudiciſsimæ fœminæ forma, ſtimulus ad peccatum eſt, viro alioqui caſto, nec tamen ipſa peccatum rectè dici poteſt. Quid peccauit aurum, aut gemmæ, quum horum nitore vel auarus, vel ambitioſus occaſionem nãciſcitur delinquendi? Nihil profectò. Et tamen iſta cõcupiſcentiam prouocant ad peccatum.

Ita vt D. Cyprianus ob hoc optandam cenſeat mortem accelerari, Epiſtola de mortalitate dicẽs: Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſsio eſt: cum vitijs carnalibus, cum illecebris ſecularibus aſsidua & iugis & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis & vndique zabuli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt, exurgit libido: ſi libido compreſſa eſt, ſuccedit ambitio: ſi ambitio contempta eſt, ira exaſperat, ſuperbia inflat, vinolẽtia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abſcindit: cogeris maledicere, quod lex diuina prohibet: compelleris iurare, quod non licet: tot perſequutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hîc inter zabuli gladios diu ſtare? quũ magis concupiſcendum & optandum ſit, ad Chriſtum ſubuenire velociùs, morte properare. Si tantus Martyr de ſe ſibiq; ſimilibus talia affirmat, quis dubitabit & omnibus ſanctis eadem tribuere? aut ſaltem non negabit in ſanctos quadrare, quod Apoſtolus dicit: Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, ne in perſonis impiorum iſta videatur loquutus. LVTH.

Aduerte quæſo diligentiùs quid hic dicat Cyprianus. EPIS.

Cyprian. prianus. Non enim ſola vitia memorat carnalia, verumetiam illecebras ſeculares, & ipſam identidem zabuli infeſtationem,qua mentem is obſidet humanam. Ex iјs nimirum delinquendi viris vel ſanctiſsimis diſcrimen imminet, neq; tamē ob id hæc peccata cenſenda ſunt:ſed incitamenta magis peccatorum. Neq; enim in horum ſingula prolapſum eſſe Cyprianum opinari te reor:quanquam ex horum infeſtatione ſenſerit, legem ſuæ carnis expergefactam.Interea tamen,dum hæc illum infeſtarent,legi Dei condelectabatur ſecundum interiorem hominem.Eſto,ita fuerit.At quid ſi fortè fuiſſet collapſus,& in horum aliquo,legem carnis ac membrorū ſecutus,quid prohibet,quò minùs etiam in interiore homine,ſentire potuerit legem Dei ſuo lapſui obmurmurantem, cuius voci condelectaretur,ac reſipiſceret.

LVTH. Quæ omnia ideo vrgeo,quòd ſcio D.Hieronymum,Origenem,& alios impulſum alicubi ſentire Apoſtolum hoc locò in aliorum perſona locutū, licèt aliјs locis contrarium ſentiat.Et D.Auguſtinus diu eadem ſententia captiuus tandem in retractationibus,& lib.6.contra Iuli.11.ita reuocat,vt neget à ſe fuiſſe intellectum antea Apoſtolum,dū in aliorum perſona loquutum fuiſſe aſſeruiſſet. Quis non moueatur auctoritate principū horum virorum patrum: nihil indignor,ſi quis hos patres alicunde pro ſe adduxerit aduerſus eam ſententiam,ſi temerè vno loco eos legerit,& in ſuam ſententiam ſonare viderit. Verùm nec illis,nec aſſertionibus eorum iniuriam facio, dum verba ipſa Apoſtoli,tum illorum proprias & contrarias ſententias eis prætulero.

Certè

Certè nõ ſolùm Hieronymus & Origenes, ſed & EPISC. (quemadmodum Auguſtinus cõtra Iulianum tradit) Hilarius etiã & Athanaſius, atq; Ambroſius ita ſenſerunt, nempe Paulum hęc in aliorum perſona fuiſſe locutũ. Quò magis miror te, tã pertinaciter alijs locis aſſerere, ſcripturã per ſeſe certiſsimam eſſe, facilimam, apertiſsimam, ſuiipſius interpretem, quum videas (vt tu ais) tot & tam eximios interpretes hallucinatos hoc vno loco fuiſſe. Ego tamen, vt ingenuè (quod ſentio) dicam, opinor hũc locum ſecundum vtranq; interpretationem intelligi poſſe, nec facilè poſſe quempiam refelli, quiſquis vel hanc, vel illam ſequi malit. Quod & dico propter patres, quos hîc certaſſe Lutherus exiſtimat. Cæterùm, vt ſæpè proteſtatus ſum, ego nihil luctabor. Eſto Paulus in ſua ipſius hæc perſona dixiſſet, quid hoc ad articuli probationem facit?

Iuuant eandem hanc ſententiam & multa alia. LVTH. Primum id quod Apoſtolus Rom. 12. pręcipit vtiq; ſanctis & baptizatis, vt renouẽtur in nouitate ſen ſus ſui. Et alibi. 2. Cor. 4. Et ſi is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem. At renouari eſt è vetuſtate in nouitatem mutari. Vetuſtas autẽ peccatum eſt veteris hominis, ſicut nouitas, gratia noui hominis. Renouari ergo arguit ineſſe vetuſtatem, ſicut rurſus dicit Col. 3. Expoliantes veterem hominẽ cum actibus ſuis. Et 1. Corin. 5. Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Quæ omnia certè affirmant reliquum vetuſtatis & peccati nobis eſſe, quod exuendum expurgandumq; ſit, quum ad eos ſcribat, qui iam erant (vt dicit) azymi & creati in nouum hominem ſecundum Deum.

EPIS. Vetuſtas non verè peccatum eſt.

Ad ſanctos & baptizatos vtiq; fatemur hoc dixiſſe Paulum, nimirum vt à vetuſtate renouarentur. Sed negamus hanc vetuſtatem verè peccatum eſſe, ſed ſolummodò ſecundum amplam peccati acceptionem, quia videlicet parit peccatum, quemadmodum lingua (quia loquutionem parit) pro loquutione accipitur, & manus (quæ ſcripturam efficit) pro ſcriptura nonnunquam intelligitur. Nemo ſanè ex baptizatis eſt, qui non duos homines in ſe complectitur, exteriorem videlicet & interiorem, carnalem & ſpiritualem, terrenum & cœleſtem, veterem & nouum. Illum ex Adam genitũ, hunc ex Chriſto renatum. Cæterùm vt vetus homo (qui foris eſt) quotidie minuitur, ita nouus (qui intus eſt) augetur indies. Et vt vetus quotidie nonnihil fomitis infeſtantis deperdit, ita nouus aliquod augmentum gratiæ ſemper acquirit. Omnis deniq; Chriſtiani vita in hoc conſiſtit, vt ſe veterem expolians hominem, nouum induat ſecundum Deum. Porrò tunc perfectè renouabimur, quum hoc veteris concupiſcentiæ fermentum ex Adam contractæ, fuerit penitùs, expurgatum, id quod in hac mortali vita, nemini contingere poteſt. Hæc omnia tibi concedimus Luthere, verùm iſta nondum conficiunt fomitem hunc peccatum eſſe, iuxta propriam peccati acceptionem. Sed nec certè colligis, quòd vetuſtas peccatum ſit veteris hominis, ſicut gratia nouitas eſt noui hominis. Sed ita rectiùs colliges. Sicut gratia parit nouitatem, ita peccatum peperit vetuſtatem. Nam per Chriſti gratiam renouamur & iuſtificamur, ſicut per Adæ peccatum, vetuſtatem contraximus.

Chriſtiana vita in quo conſtat.

LVTH. Deinde parabolę Euangelij pulchrè hìc valent.

Quarum

Quarum vna de Samaritano, qui ſemiuiuum non ſubitò ſanauit, ſed alligauit tantùm, & ſanandum ſuſcepit, nonne oſtendit, neminẽ ſubitò ab omnibus peccatis ſanũ factũ, ſed pacto Fidei, in corpus Chriſti aſſumptum de die in diem magìs ſanari?

Poſſem hîc illud Hieronymi reſpondere tibi. EPIS. Nunquam parabolæ & dubia ænigmatum intelligentia, poteſt ad auctoritatem dogmatum proficere. Tu igitur, quum iam dogmata contra communem Eccleſiæ ſenſum ſtatuere moliris, non parabolas (quæ poſſunt ad varios & multiformes intellectus torqueri) ſed apertiſsimas, & irrefragibiles ſcripturas, aut rationes afferre debes. Cæterùm quantum ad parabolam ſpectat, dici poteſt quòd homo iſte peccator intelligitur, qui letaliter à dæmonibus vulneratus, ſemiuiuus relinquitur. Vitam enim gratiæ (quæ fuerit ei dimidia) ſuſtulerunt, naturali ſolùm permiſſa vita. Sed poſtquam illum Chriſtus à plaga ſanauit, quam ſuſcepit in anima, remanſit ei nihilominus concupiſcẽtię vulnus in carne, cui de die in diem (vt anteà diximus) medendũ fuit. Verùm hoc ſublato reatu, peccatum non dicitur, niſi quemadmodum ſcriptura dicitur manus. Porrò ꝙ dicis neminem à peccatis ſubitò ſanari, apertiſsimè falſum ex Euangelijs ipſis eſſe conſtat. Nam apud Matthęũ Chriſtus paralytico dimiſit peccata, iubẽs vt omnino confideret ipſa ſibi fuiſſe dimiſſa. Quinetiã vt oſtenderet ſe poteſtatem habere dimittendi peccata, iuſsit paralytico grabatum etiam ſuum ſecũ tollere. Et apud Ioannem languido cuidam annos triginta morbũ habenti dixit: Ecce ſanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat. Et

Neminem à peccatis ſubitò ſanari, falſiſſimum eſt.

Matth. 9.

Ioan. 8.

Lucæ 7. apud Lucam Magdalenæ dixit: Remittuntur tibi peccata tua. Fides tua te ſaluam fecit. An non ijs omnibus peccata ſubitò remiſſa ſunt? Hauddubiè. Sed & ita remiſſa, vt nullum penitùs in horum aliquo peccatum ſit relictum, niſi forſan aliquod fuiſſe peccatum aſſeras, quod Chriſti poteſtatem penitùs exceſsiſſet, id quod nemo bene Chriſtianus agnoſcet. Cæterùm in illis omnibus remanſiſſe concupiſcentiam haudquaquam dubitamus.

LVTH. Altero Matth. 13. de fermēto in ſata farinæ tria mixto, donec fermentaretur totū, quid aliud vult, quàm fermento nouo Fidei fermentari non ſubitò, ſed paulatim totum hominem? vt hæc vita cognoſcatur non eſſe iuſtitia, ſed iuſtificatio: non ſanitas, ſed ſanatio: non finis, ſed phaſe Domini: nō terra, ſed migratio, & prorſus continua peccati purgatio, & tranſitus de virtute in virtutem, vt docet Pſa. 84. & transformatio de claritate, in claritatem ad imaginem Chriſti, vt Apoſtolus vocat. At talis tranſitus certè manifeſtat, reliquum eſſe ſemper peccatū, à quo recedamus, & ad maiorem iuſtitiam approquinquemus.

EPISC. Fermētum vel verbū Chriſti, vel gratiam ſignificat.

Nec iſtud conuincit fomitem, qui quotidie per iuſtificationem & ſanationem minuitur, verè peccatum eſſe. Nam poteſt per hoc fermentū, vel Chriſti verbum intelligi, quod ſenſim treis partes orbis fermentauit: vel gratia, quæ in tribus animæ viribus recepta, totum hominem paulatim fermentat, quod fit propter fomitem, qui paulatim per gratiam ſubducitur, & quotidie magìs ac magìs imminuitur. Poſtq̄ igit̄ anima per gratiā ſanata fuerit, manet adhuc in carne quidā lāguor fomitis, q̄ quotidianā & continuam recipit purgationē, pro-

pter

pter quam, & tota Chriſtiani vita tranſitus quidã eſt de virtute in virtutem, & de claritate in claritatem, & totus homo de die in diem dicitur renouari, quemadmodum poſtea fuſiùs dicturi ſumus. Cæterùm ob hæc nihil oportet hunc fomitem verè & propriè dici peccatum, id quod ſemel aſſeruimus, neque talis tranſitus id manifeſtat.

Et Ioannis 13. quum aſſeruiſſet diſcipulos eſſe mundos, tamen infrà dicit 15. ſe eſſe vitem, illos palmites, & tamen omnem fructiferum magìs purgandum, vt plus fructificet. Quomodo enim ſunt mundi & ſimul immundi vt purgari egeant, qui niſi mundi eſſent, fructũ non afferrent? Niſi quòd verum eſt quod idẽ 1. *Ioannis* primo dicit: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Notauit ſanctus Auguſtinus, quòd non dicit, habuimus ſed habemus. Et Pſalmò decimo octauo: Delicta quis intelligit? ab ocultis meis mũda me. Et Pſalmo 50. petit ſpiritum rectum & cor mundum in ſe fieri, quum hoc non niſi iam mundus orare poſſet. Vnde erga iſta immunditia tam ſanctis viris, Spiritu feruentibus, nedum baptizatis? Quod malum has mouet immunditias? niſi radicale illud originis malum, de quo Paulus Coloſſenſibus ſanctis ſcribit: Mortificate membra veſtra, quę ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Non quòd his peccatis ſeruire eos arguat, ſed vt repugnent, ne eis ſeruiant. LVTH.

Diſcipuli nimirum, qui per gratiam mundi fuerunt, nihilominus adhuc erant à fomite magìs ac magìs purgandi. Dicitur enim fomes immun- EPISC.

Quare fomes immūdus dicit.

dus, quia quotidie nobis immūditiam propinat, & leuioribus, ſaltem peccatis inquinat vnumquēque. Non quòd fomes ipſe peccatum ſit, ſed quòd indeſinentem ſubminiſtret peccati occaſionem: quum nemo tam circumſpectus eſt, vt poſſet penitùs deuitare. Propter quod & Ioannes affirmat illum ſeducere ſeipſum, quiſquis negat ſe peccatū habere. Cæterùm quid hoc ad paruulos, quibus per baptiſmū reatus huius fomitis auferē? Hi profectò nec originale peccatum iam habent, ſed neque adhuc rationis vſum, quo peccatum actuale queant admittere. Quo fit, vt omni prorſus careant peccato. Quod & Auguſtinus libro primo de peccatorū meritis, & remiſsione, capite 34. dilucidè colligit, oſtendens nec originale, quod à primis emanauit parentibus, nec actuale, quod à ſeipſis contraxerunt, in paruulis manere poſt baptiſmum. De adultis nimirum Ioannes loquitur, & cæteræ quas memoras ſcripturæ. Et vnde hæc proueniat immunditia, ſuperiùs frequenter diximus. Sed heus tu, putas in illis ſanctis fornicationem, immunditiam, ac cætera fuiſſe peccata, quæ ſequūtur? Abſit. At quoniam ex fomite prodeunt hæc omnia, Paulus hunc fomitem qui in eis erat, ſubiugari voluit, vnde ni reprimeretur, tot ſuboritura fuiſſent mala.

Paruuli baptizati omni prorſus carent peccato.

LVTH. Et vt finē faciamus, ſola oratio dominica, nonne omnes concludit ſub peccatum, dum omnib' quamtūlibet ſanctis mandat orare? Fiat voluntas tua, ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum? Quid cōfitetur, qui petit fieri voluntatem Dei, niſi ſeſe nōdum planè facere voluntatē Dei, ac per hoc eſſe inobedientē Deo? (neq; enim fictis

ver-

verbis oratur) Hoc ſolo ſaluus quòd agnoſcit & deprecatur ſuã inobedientiã, ac in quãtũ orat & agnoſcit, tantum facit voluntatẽ Dei, id eſt in Spiritu, ſed in carne contra quã ſic orat, nondũ facit. Ita qui petit ſanctificari nomen Domini, nonne fatetur nomen Domini adhuc in ſe pollui ex parte? quod dolẽs deprecatur, & impletur illud in eo, Rom. 7. Quod nolo malum hoc facio, quod volo bonum, non facio. Sic qui aduenire regnũ Dei petit, certè ſeruum diaboli ſe ex parte confitetur, cum Apoſtolo dicens: Video aliam legem in membris meis, captiuantem me in lege peccati.

Et hoc quoque nihil ad paruulos attinet, quibus necdum ſit orãdi poteſtas, ſed ad adultos ſpectat duntaxat. Tum enim perfectè regnabit in nobis Deus, quando penitùs abſumetur fomes iſte, & Dei nomen integrè ſanctificabitur, atque volũtas ſine omni prorſùs rebellione perimplebitur in corpore ſimul & anima, quanquam interea verè Deus in nobis regnat per gratiam, & verè ſanctificatur nomen eius, quantum ad animam pertinet, vt mox dicemus. Nunc certè nec regnũ Dei, nec voluntas, nec ſanctificatio, ſuam plenitudinem in nobis obtinent, propter concupiſcentię rebellionem, quæ manet aduerſus Spiritum. Et quanquam ea peccatum non ſit, niſi mens ei conſentiat, eius tamen occaſione quotidie nonnihil admittimus, quod nos non ſinit vſquequaq; puriſsimos eſſe. Cęterùm neq; ſemper id vſqueadeo magnum eſt, vt ſub diaboli poteſtate nos conſtituat. De paruulis autẽ haudquaquã dubito, quin de poteſtate diaboli per baptiſmum penitùs erepti ſint, tametſi peccati fomes in ipſis maneat poſt baptiſ-

EPISC. Quando perfectè regnabit in nobis Deus.

baptiſmum. Sed quia reatus tollitur, iam non diabolus modò, ſed & quicquid peccatum eſt, prorſus ex eis effugatur. Et quanquam remaneat concupiſcentia, non propter eam tamen in oratione Dominica dicitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſed propter peccata, quæ poſt baptiſmum conſenſu mentis fiunt. Quod & Diuus Auguſtinus teſtatur libro 1. capite 13. contra duas epiſtolas Pelagianorum, ita dicens: Nec propter ipſam, cuius iam reatus lauacro regenerationis abſumptus eſt, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib' noſtris: ſed propter peccata quæ fiunt, ſiue in eis conſenſionibus, cùm ab eo quodlibet vincitur ꝙ placet, ſiue quum per ignorantiam, malum quaſi bonũ placet. Fiunt autem, ſiue operando, ſiue loquẽdo, ſiue quod facillimum atq; celerrimum eſt, cogitãdo. A quibus omnibus, quis etiam fideliũ gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabit̃, mundum ſe eſſe à peccato? Illud ſanè quod in oratione ſequitur propter ipſam dicitur, Neque nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. Vnuſquiſque enim, ſicut ſcriptum eſt, tentatur à concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia, quum conceperit parit peccatum Hi omnes concupiſcentiæ partus, & ipſius concupiſcentiæ reatus antiquus, baptiſmatis ablutione dimiſſi ſunt. Hæc Auguſtinus. Vbi palàm explicat non propter concupiſcentiam relictam à nobis, dici: Dimitte nobis debita noſtra: ſed iſtud dici, propter peccata quæ naſcuntur per conſenſum mentis in eam, ſiue operando, ſiue loquendo, ſeu cogitando, in quæ nemo non labitur: at propter

August. — Iacobus 1. — Omnes cõcupiſcẽtiæ partus baptiſmo abluuntur.

concupiſcentiam, quæ ſuggerit indeſinenter mala, precamur aliud, nempe: Ne inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Aſſerit demùm tam ipſius concupiſcentiæ reatum, quàm ſingulos eius partus lauacro regenerationis penitùs auferri.

Scio autem, quid hìc mihi oppoſituri ſint, ſcilicet omnia quæ dicta ſunt, probare non peccatum ſed defectum, ſeu infirmitatem in nobis relinqui poſt baptiſmum. Sic enim fomitem & paſsiones carnis vocant. Reſpondeo, ſi ſola nos verbi controuerſia haberet, facilè admitterem, vt defectum vocarent, quicquid id eſt mali, quod in prædictis ſcripturæ verbis, relinqui in nobis probatum eſt. Fruſtra enim certatur de nomine, quum de re conſtiterit. Verùm quòd defectum ſic appellant, vt peccatum eſſe negent, & non culpam ſed pœnam tantùm peccati eſſe velint, admittere nõ poſſum. Neque enim ſatìs eſt, quòd ſine ſcripturæ teſtimonijs auctoritate propria dicunt, omnia iſta defectus dici, quia deficiant à perfecta legis plenitudine. LVTH.

Vtinam re cognita (quod ais) non ampliùs de ſolis verbis contenderes. Sed tu profectò de meris voculis certas, & iam quòd defectus ab aliquibus dicatur in mediũ affers, vt vel inde capias anſam oſtendendi fomitem hunc fomitem eſſe, id quod ab omnibus orthodoxis planè condemnatur: niſi iuxta fuſiorem peccati acceptionem (de qua ſuprà diximus) intelligas. Omnes enim vnanimiter aſſerunt, peccata cũcta per baptiſma deleri. Quòd ſi cuncta peccata penitùs abolita ſunt, quomodo poteſt is fomes qui relinquitur peccatũ dici? Nam ſi fomes ritè peccatum ſit, & poſt baptiſmũ haud- EPISC.

dubiè

dubiè maneat, quomodo quęſo verum erit, quòd omnia penit' deleta ſunt peccata? in qua re primũ Hieronymus audiat. Is enim ad Oceanũ ſcribens, ait: Omnia nobis in baptiſmate condonata ſunt crimina, nec poſt indulgentiam iudicis eſt metu-
1. Cor. 6. enda ſeueritas, dicente Apoſtolo: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Omnia peccata donata ſunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. At qui dicit omnia, ne vnum quidem excipit. Sed neque ex ſuo cerebro Hieronymus hoc fingit, ſcripturam qua probet illud, etiam affert. Quomodo quæſo te, iuſtificati ſumus & ſanctificati, ſi peccatũ aliquod in nobis relinquetur? Et rurſum in eadem epiſtola Hierony-
Micheas 7 mus: Micheas, inquit, de baptiſmi gratia vaticinat.
Ezechiel Ipſe auertet, & miſerebitur noſtri: demerget ini-
pronũciãs quitates noſtras, & proijciet in profundum ma-
virtutẽ la- ris omnia peccata noſtra. Et paulò pòſt ſubdit:
uacri. Audiamus & Ezechielem filium hominis, quo-
Ezec. 36. modo de eius virtute pronunciet, qui hominis futurus eſſet filius. Aſſumam vos de gentibus, & aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs veſtris, & dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum. Ab omnibus, inquit, mundabo vos ſordibus. In omnibus nihil prætermittitur. Hæc Hieronymus. Aduerte quid iam proſtremò dixit. In omnibus, inquit, nihil prętermittitur, hoc eſt, ſi mundati ſumus ab omnibus, nihil ſordis peccati prætermittitur à quo non mundemur. Huic Ambroſius ſubſcribit, inquiens: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis,

in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritu Dei noſtri. Hæc omnia beneficia puritatis in baptiſmate conſequuti noſcuntur, quod eſt fundamentum Euangelicæ veritatis: illic enim peccatis depoſitis, abluitur credens & iuſtificatur Domini nomine, & per Spiritum Dei noſtri Deo fili' adoptatur. Per hæc admonet illos, quãta & qualis ſit gratia, quam per veram traditionem conſequuti ſunt. Hæc Ambroſius. Et Origenes item ſuper Ioſue Homil. 5. recenſens illud Pauli: Fuimus enim & nos aliquãdo inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Subdit: Non tibi videntur hæc opprobria eſſe & opprobria Aegypti? Sed ex quo venit Chriſtus, & dedit nobis ſecundam circuncifionem per baptiſmum regenerationis, & purgauit animas noſtras, abiecimus hæc omnia, & pro ijs aſſumpſimus conſcientiæ bonæ adſtipulationẽ in Deũ. Tunc per ſecundam circumciſionem ablata ſunt nobis opprobria Aegypti, & purgata ſunt vitia peccatorum. Nemo ergo ſi integrè conuerſus eſt, ſi ex corde pœnituit, ſi fideliter Iordanis fluẽta digreſſus eſt, ſi ſecunda per Euangelium circunciſione purgatus eſt, prçteritorum mutuet opprobria delictorum. Hæc Origenes. Ruſus Chryſoſtomus homilia viceſima quarta, ſuper Ioannem, ita inquiens: Quænam ergo aquę neceſſitas? Iam abſconditum vobis myſterium aperiam. Sũt & alia, nunc verò ex omnibus vnum expoſuiſſe ſufficiat. Primum diuina in hoc conſummantur iudicia, ſepultura, mortificatio, reſurrectio, vita, & hæc ſimul omnia. In aqua enim tanquã

Origen.

Baptiſmi myſteriũ.

in

in ſepulcro caput immergentibus, vetus homo ſepelitur, emergentibus nouus reſurgit inde, vt facilè nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare: ita Deo veterem ſepelire hominem, & nouum induere. Præterea, hinc patris & filij & ſpiritus ſancti virtutem, hæc omnia implere intelligis. Quod ne cõiectura à me, ſed vero ſenſu dictum intelligas. Audi Paulum: Conſepulti, inquit, ſumus cum il-

Col. 2. lo per baptiſmum. Et iterum: Noſter vetus homo

Roman. 6. ſimul crucifixus eſt. Et item: Complantati facti ſumus ſimilitudini mortis huius. Non ſolùm autem baptiſma crux dicitur, ſed crux baptiſma. Baptiſma enim quo ego baptizo, inquit, baptizabimini, & baptiſmo habeo baptizari, quod vos neſcitis. Hæc Chryſoſtomus. Et ſimilia plurima ſuffragia recenſet Hieronymus ex D. Paulo, ad Oceanum ſcribens: Hic, inquit, eſt calculus nouus, cui nouum nomẽ inſcribitur, quod nemo ſcit legere, niſi qui illud acceperit. Quod eñ baptizati ſumus, in Chriſto Ieſu, in morte illius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus per baptiſmum in morte, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Toties nouitatem legimus, & tam maſculoſum nomen vxoris, non poteſt vlla nouitate deleri? Conſepulti ſumus Chriſto in baptiſmate, & reſurreximus per fidem operationis Dei, qui ſuſcitauit eum à mortuis. Quumque eſſemus mortui in delictis, & præputio carnis noſtræ, conuiuificauit nos cum illo, donans omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Omnia noſtra cum Chriſto

Baptiſma crux.

Baptiſma calculus nouus.

mor-

ſto mortua ſunt, vniuerſa chirographi veteris peccata deleta ſunt, ſolum nomen viuit vxoris. Hæc Hieronymus. Cyprianus etiam aſtipulatur de Eccleſia loquens, ſermone quodam de ablutione pedum: Hinc egredientia quatuor Euangelij flumina, per vniuerſum mundum ſecum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito, & ſecretiſsimo Spiritus ſancti munere, hui⁹ gratię liquor emanat: ſic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliqua ſui poſt ablutionem illam veſtigia, derelinquat. Hæc Cyprianus. Quo quid à quoquam dici poteſt apertiùs? Et his Auguſtinus item ſubſcribit contra Iulianum libro ſexto. Tu autem qui putas, quòd ſi malũ eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret baptizatus, non omni malo. Quod planiùs ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret baptizatus, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non eſt malũ quod aggrauat animam? Nunquid caret ignorantiæ malo, per quod à neſcientibus innumera perpetrantur mala? An paruum malum eſt, quòd homo non percipit ea quę ſunt Spiritus Dei? De baptizatis nempe dicebat Apoſtolus: Animalis homo, non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Hactenus Auguſtinus memorauit quædam mala, quæ baptizatis non tolluntur. Sed & tandem concludit, Baptizatos his malis in lauacro generationis haudquaquam caruiſſe, vbi tamen omnibus caruerant ſine dubitatione peccatis. Hæc Auguſtinus. Claret igitur nõ ſolùm patrum, verùmetiam ſcripturarũ teſtimonijs, nullum non deleri peccatum in baptiſmate. 1. Corin. 2.

Quamobrem & fomes remanens, peccatum eſſe non poteſt, modò peccatum ſecundum veram & propriam peccati rationem accipiatur.

LVTH. Deinde, quòd non licet vlli angelorum, nedũ ipſis hominibus, verba Dei pro ſuo ſenſu interpretari, vt quod illa peccatum apertè vocat, illi defectum interpretentur.

EPISC. Qui defectum interpretantur, ipſi viderint. Sed quod ais ſcripturam concupiſcentiam apertè peccatum vocare, ſic nimirum & ſcriptura Chriſtum ipſum apertè peccatũ vocat, nec tamen opinor vllum aut angelorũ, aut hominum hoc intelligi velle de peccato, iuxta veram peccati rationem, vt ſæpe diximus, quum nec fomiti, nec motui fomitis, neque conſenſui in fomitem, CHRISTVS quicquam habuit ſimile. Sed neque ipſe tam perfrictæ frontis es, vt cùm dicat Paulus: Eum, népe filium qui non nouerat peccatum, pater pro nobis fecit peccatum, negare poſsis quin alio atque alio modo peccatũ in ijs verbis accipiatur. Nã vbi negat nouiſſe peccatũ aut virulentum fomitem, aut concupiſcentiã ex ipſo ebullientem, aut conſenſum in concupiſcentiã, aut demùm omnia ſimul intelligit. At quũ affirmat patrẽ CHRISTVS feciſſe peccatum, nihil horum intelligi poteſt, ſed vel hoſtia, vel peccati vindicta dũtaxat intelligi licet. Et rurſum quũ dicat Paulus: De peccato damnauit peccatum. Alius hauddubiè vocis huius eſt intellectus, quũ dicit, de peccato, alius quũ dicit, damnauit peccatum. Nam quum dicit, de peccato CHRISTVM intelligit, qui factus eſt pro nobis peccatũ, hoc eſt, hoſtia pro peccato, vel quod mihi potiùs videtur, totã illam carnis maſſam, quæ

2. Cor. 5.

Peccatum, hoſtia ſeu peccati vindicta dici poteſt.

Rom. 8. De peccato damnauit peccatum.

dimanauit, ab Adam intelligi voluit, quam & vocat peccato obnoxiam quæque poteſt, & meritò peccatũ dici, quòd peccati virus tota penitùs imbiberit. Quum igitur ex hac maſſa CHRISTVS pro ſuo corpore conſtruendo, nonnihil ad peccati condemnationem futuram accepit, nõ iniuria de peccato videri potuit damnaſſe peccatum. Nã proximè ſuperiùs dixerat, Chriſtum fuiſſe miſſum in ſimilitudine carnis peccati. Quum ergo dicit Paulus, de peccato, vel maſſam illam peccato infectam intelligit, vel Chriſtum hoſtiam factũ, pro peccato. Sed quum ſubdit, damnauit peccatum, noſtram planè voluit intelligi noxam, neq; originalem ſolam, verumetiam actualem. Cæterùm quid eſt (te quæſo) damnauit peccatum? aut quando nobis huius damnationis fructus allatus eſt potiùs quàm in baptiſmate? Tũc ergo per merita paſsionis Chriſti, qui pro nobis factus erat peccatum, damnatum eſt quicquid in nobis peccati reatum habuit. Nam his nunc (vt Paulus ait) nihil eſt damnationis. Quòd ſi nihil fuerit in eis dãnationis, profectò neque reatus quicquam erit. Eſto, peccatum Paulus concupiſcentiam vocet, quippe quod aduerſatur ſpiritui. Quia tamẽ eum, qui baptizatur, hæc concupiſcentia reum haudquaquam facit, non eſt eo modo putanda peccatum eſſe, quo ſtuprum, quo mollities, quo auaritia, quo idololatria peccatum eſt, quæ nimirum gehennæ reos peccatores conſtituet. Quando igitur tam dilucidis teſtimonijs compertiſsimum eſt, peccatum in baptizato non ad hunc modum manere, quid ampliùs verbis contendis, fomitem, qui relinquitur, ad hunc modum eſſe peccatum?

LVTH. Apoſtolus enim manifeſtè dicit, ſe captiuum duci in legem peccati, & concupiſcentiã auctoritate legis cognitam à ſe peccatum, quam iterum vocat peccatum ita in carne ſua habitantem.

EPISC. Eandem argumentationem in te retorqueo. Apoſtolus manifeſtè dicit, Chriſtum pro nobis factum eſſe peccatum. Quamobrem & Chriſtus erat propriè peccatum. Hanc vbi diſſolueris, eadem facilitate diſſoluemus & tuam. Nam ſi dixeris, alia ratione peccatũ attribuitur Chriſto, alia negatur ipſe fuiſſe peccatum. Sic & nos dicimus, alia ratione fomes peccatum appellatur, & adulteriũ alia. Nam quum Paulus intra breuem hanc ſententiolam, res tam diuerſas, vna voce voluit intelligi, quid prohibet in tota epiſtola, quæ & eadem omnium auctorum calculis obſcuriſsima eſt, ſimilia fieri? nempe vt eandem vocẽ pro varijs vſurpet ſignificatis quod & fecit hauddubiè. Quam variè, te quæſo, mortem accipit, nunc pro morte corporis, nunc pro animi morte, nonnunquam pro gehennæ morte, aliquando pro morte qua peccato mortui ſumus. Similiter & legem, aliquando ꝓ lege veteri, aliquando pro noua, nonnunquam pro lege peccati, & interdũ pro naturę lege. Quas acceptiones ſi quis confundere velit, nũquam intelliget ea, quæ ſcripſit Paulus. Nam vbi vox varia quędam ſignificat, niſi quis aptè ſecernat & ſecet eius ſignificata, nunquam rectè ſcripturas interpretabitur. Quod & Paulus Timotheum admo-

2. Tim. 2. nuiſſe videtur, quum iuſſerit eum rectè ſecare ſermonem veritatis.

LVTH. Quomodo enim non erit verè peccatum, cùm ad hoc vt verè peccatum eſſe probet, adducat le-

gem

gem prohibentem concupiſcere, & fateatur ſeſe non concupiſcere non poſſe,ac per hoc verò non defectu tantùm, ſed peccato contra legem facere.

Locus hic Pauli variè ab interpretibus accipitur,nullumque fermè verbum in eo eſt, quod nõ geminum habeat intellectum. Lex enim bifariã hîc intelligi poteſt, ſimiliter & concupiſcere,atq; concupiſcentia,vt taceam totius ſententiæ duplicem enunciationem,vel in perſona peccatorum, vel in propria ipſius Pauli. Primum Origenes, qui non minùs eruditione,quàm acumine librãdi ſcripturas clariſsimus agnoſcitur, affirmat legem hîc non pro lege Moſeos,ſed pro lege cordibus hominum inſcripta debere intelligi. Alijs contrà viſum eſt,vt pro lege Moſeos, hunc locum potiùs interpretentur. Vtcunque,fuerit nihil dubito, quin id in noſtra ſitum ſit poteſtate, quod vel hac vel illa vetitum ſit lege. Porrò cõcupiſcentia bifariam etiam accipi poteſt: aliquãdo pro fomite ſeu pro ipſo motu fomitis, vt quum Paulus dicit: Non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius, aliquando verò pro conſenſu mentis in id malum, quod per fomitẽ ſuggeritur. Anima enim(vt Origenes ait) media eſt inter carnem & ſpiritum,quę ſi coniunxerit ſe carni ad obediendum deſiderijs eius,efficitur vnum corpus cum ea. Sin verò iunxerit ſe ſpiritui,efficitur vnus cum Deo ſpiritus. Coniungitur autem hauddubiè,vel huic vel illi per cõſenſum. Et is animi conſenſus ad illicita carnis deſideria,vocatur alibi à Paulo,concupiſcentia mala, Nam eam in epiſtola ad Colloſſenſes annumerat alijs animi prauis habitibus, quibus etiã tum ca-

EPISC. Locus Pauli variè accipitur.

Rom. 6.

Colloſſ. 3.

rere Coloſſenſes affirmauit. Fornicationem, inquit, immunditiam libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Et paulò pòſt ſubdit. In quibus & vos ambulaſtis aliquando, quum viueretis in illis. Ecce iam non erat in eis concupiſcentia mala, ſicut neque fornicatio, aut aliquid cæterorum. Et tamen hauddubiè remanſit in eis concupiſcentiæ fomes. Alia eſt igitur concupiſcentia, qua voluntas concupiſcit ea, quæ ſuggerit caro, & alia, quæ ſolius carnis eſt, & quæ fomes, ſeu mo-

1. Cor.10. tus fomitis appellatur. Sed & Corinthios item prohibet, ne ſint concupiſcentes malorum, ne pariter eis contingat, quod Iudæis euenit in deſerto. Hîc certiſsimũ eſt, non eis vetuiſſe Paulum, quòd in eorum non fuiſſet arbitrio poſitum. Non ergo fomes hîc prohibetur, quo carere nemo poteſt, ſed voluntas & conſenſus mentis, hoc eſt, ne ſuis animis concupiſcerent ea mala, quę per carnis fomitem excitantur. Nam vt concupiſcentia quę ex carne pullulat, non ſic eſt in noſtra poteſtate, vt quũ velimus, poſſimus non concupiſcere: ita ea, quæ ex mente proficiſcitur, in noſtro arbitrio poſita eſt, velut omnino ſpõtanea. Noſtra enim ſpõte, & noſtrę mentis aſſenſu concupiſcimus, ſi quãdo ſic quicquam à nobis fuerit concupitũ & itẽ idipſum (modò ſic velimus) poſſumus non concupiſcere, Alioqui Paulus nõ affirmaſſet hanc legis particulam à nobis expleri poſſe, quod & facit ad Romanos 13. vbi ſcribit ad hunc modum: Qui diligit alterum, legem expleuit. Siquidem illa: Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces. Ecce Paulus affirmat hãc expleri legis particulam

ab eo qui diligit alterum. Quamobrem neceſſe eſt, vt vel neges quépiam alterum diligere, vel fatearis illum, qui ſic diligit, hanc legis expleuiſſe particulam. Cæterùm ſi neges quempiam alterum diligere, prorſus contradicis Paulo, qui 1. ad Theſſ. 4. ſic tradit: De fraterna charitate non neceſſe habetis vt ſcribam vobis. Ipſi namque diuinitùs docti eſtis, vt diligatis vos inuicem. Paucis ergò dicimus hoc præcepto, Non concupiſces, vetari concupiſcentiam voluntatis duntaxat, qua carnis affectibus ipſa ſe captiuam tradit, non autem concupiſcentiam carnis, quam penitùs vitare nullo modo poſſumus. Neq; enim carni vetitum eſt, ne concupiſcat, quippe quæ non poteſt non concupiſcere mala. Sed neq; ſpiritui dicitur, Non concupiſces, nempe qui non poteſt non concupiſcere bona. Sed animæ dicitur, quæ inter hos media eſt, vt non concupiſcat ea, quæ carnis ſunt, neq; carnis ſectetur deſideria. Quum enim concupiſcentiam carnis nemo vitare poteſt, ſi fuiſſt ipſa Dei mandato prohibita, fieri non potuiſſet, quin in illas maledictiones prodigioſas, quæ iuſſu Moſeos tanto apparatu fulminabantur in mõte Hebal, vnuſquiſq; Iudæorũ incidiſſet. Nam in tota illa multitudine, ne vnus quidẽ erat, qui concupiſcentiã illã carnis non ſit perpeſſus. Et quis tam crudelẽ exiſtimabit Deum, vt propter eam quæ nullo modo fuerat in Iudæorum poteſtate, tanta in eos maledictionum fulmina iacularetur. Horror nimirũ eſt legere tot & tam terribiles maledictiones, quæ Deuteronomij vigeſimooctauo capite ſcribũtur, & omnes promulgatæ fuerunt aduerſus eos qui mandata non eſſent obſeruaturi. Quamobrem ſi

Concupiſcentia volũtatis per præceptũ prohibita.

Deut. 11.

concupiſcentia carnis Dei mandato prohibita fuit, & ea nemo carere potuit, conſequens eſt, vt omnes illi fuerant maledicti. Maledictus Moſes, maledictus & Aaron, maledictus & Ioſue, cæteriſque omnes, ſi ſemel dicam (quantumuis boni fuiſſent) erant maledicti. Et ea maledictione quam tot eſſent calamitates ſequuturæ, vt nihil eorum commodorum, quæ Deus illi populo fuerat pollicitus, adipiſcerétur. Quis vnquam niſi planè inſaniſsimus, iſta crederet? Sed dicet hîc Lutherus. Non ſolùm hæ maledictiones ferebantur aduerſus mandatorum tranſgreſſores, verumetiam aliarum quarumcunque iuſtificationum, quę tradita fuerant in libro legis, quorum erat tantus numerus, vt impoſsibile fuiſſet eas oẽs à quoquã obſeruari. At hoc manifeſtè falſum eſſe conſtat,

Lucæ 1.

ex Euangelio Lucæ, qui Zachariam & Elizabet aſſerit ambos fuiſſe iuſtos ante Deum, & inceſsiſſe omnibus mandatis, & iuſtificationibus abſque querela. Non fuit igitur impoſsibile cuiquã adiuto per gratiam Dei, mandata ſaltem obſeruâſſe ſingula. Cæterùm, vt diximus, ſi carnis cõcupiſcẽtia, Dei mandato vetita fuiſſet, impoſsibile fuerat hoc mandatũ à quouis obſeruari, quum nemo potuit hanc vitare concupiſcentiã. Perſpicuũ igitur opinor ex eis (quæ diximus) factum eſſe, quod non carnis, ſed voluntatis concupiſcentia duob' vltimis præceptis ſit prohibita. Sed nunc ad rationẽ Lutheri reſpondeamus oportet. Quomodo, inquit, non erit verè peccatũ concupiſcentię, quum Paulus ad hoc, vt eam probet verè peccatum eſſe, adducat legem prohibentẽ concupiſcere? Reſpondemus legem hanc, ſiue Moſaica fuerit, ſiue naturalis,

turalis, non prohibere mortem carnis, qui caueri non poteſt, ſed aſſenſum voluntatis vetat, ne videlicet animus concupiſcat ea, quæ ſuggerit caro. Et nos hanc animi concupiſcentiam verè peccatum eſſe fatemur. Carnis verò concupiſcentiam, præſertim in baptizatis, negamus aliter peccatum dici, quàm ſcriptura vocetur manus, & loquutio lingua, vti ſæpè diximus.

LVTH. Nam & ipſimet cogentur hoc peccatum dicere, quod contra legem fit quocunq; modo. At defectus ille, quem extenuando peccatum ſic vocat, certè contra legem eſt.

EPISC. Siue defectum appelles, ſeu fomitem, ſeu quiduis aliud, ego planè concupiſcentiam eam quę carnis eſt, contra legem eſſe, nego. Nam quicquid in decalogo vetatur, ſub pœna mortis æternæ vetatur, id quod ex cæteris manifeſtum eſt. Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices. Quid horum eſt, quod ſi tranſgreſſus fueris, non capitaliter delinquens. Capitaliter itaq; delinquit, quiſquis interdicente lege concupiſcit. Non eſt ergo carnis concupiſcentia quam lex nobis interdicit, quippe quæ niſi per mortem nobis auferri non poteſt. Sed animi concupiſcentia duntaxat interdicitur, quę ſola noſtri arbitrij eſt & quam elicimus noſtra ſponte. Sed ſi vis tam dilucidam huius rei rationē audire, vt nemo niſi pertinaciſsimus non admittat, hanc accipe. Tria ſunt in nobis, vt iam pridem recēſuimus, caro, ſpiritus, & anima. Hoc tametſi tu nō probes, tamen Origenes, Hieronymus, & Auguſtinus, ac cæteri quiq; confitentur. Sed & Paulus ipſe Theſſalonicenſibus ſcribens, ait: Vt integer Spiritus veſter.

Tria in homine: caro ſpiritus & anima.

1. Theſ. 5.

Matt. 26.

ſter, & anima & corpus, ſine querela in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Sed & Chriſtus item horum meminit. Spiritus, inquit, promptus eſt, caro autem infirma. Et paulò antè. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Velis nolis, Luthere, ſic iſta ſe habent, nec potes, niſi quàm impudentiſsimè negare, quod quum interpretes vnanimiter, tum ſacræ quoque literæ conſtanter aſſerũt. Tria ſunt igitur in nobis, ſpiritus, animaq́ue, & caro. Multa ſpiritus fecit, quæ non toti homini tribuuntur, præſertim quum animus ipſe remittatur, vt exempli cauſa, cùm animus carnis deſideria ſequitur, obmurmurat ſpiritus, & arguit delinquentem. Hoc delictum toti homini imputatur, verùm haud ita delicti quoque reprehenſio. Similiter & quum animus ſpiritui ſe coniungit, libenterq́ue facit ea quæ monet ſpiritus, iam licèt interim concupiſcat caro, non ob id aſſcribẽda eſt hæc cõcupiſcentia toti ipſi homini, ſed eius magis amolitio, quàm animus facit ſpiritui copulatus, toti homini tribuenda eſt. Id ergo dicitur homo verè concupiſcere, quod animus vel carni, vel ſpiritui addictus, concupiſcit. Neque enim ſimul vtriq; inſeruire poteſt. Prohibet ergo lex non carnem, non ſpiritum, ſed animum, hoc eſt, ipſum hominem, ea quæ carnis ſunt concupiſcere. Nam ſi quæuis carnis concupiſcentia peccatum eſſet, Chriſtus, cuius caro vitam contra patris inſtitutũ concupiuit, hauddubiè peccaſſet. Reluctabatur enim eius caro mandato patris, & mortis calicem refugit: quem tamen pater eum bibere voluit omnino, & miſit eum in mundum illius rei gratia.

Si quæuis carnis cõcupiſcẽtia peccatum eſſet, peccauit & Chriſtus.

LVTH.

Quod ſi hoc vno loco ſic licet verbis Dei abuti

vtpec-

vt peccatum, non peccatum dicamus, quomodo reſiſtemus neganti in vniuerſum omnia peccata in tota ſcriptura dicenti, quòd adulterium, homicidium, idololatria quoq; non ſit peccatum, ſed defectus & pœna peccati: Si ergo huic reſiſti debet, oportet vt peccatum ſimpliciter, præſertim vbi legis prohibitio adducitur, cuius comparatione probetur, accipiatur pro vero peccato, aut eludemus totius ſcripturæ auctoritatem.

EPIS. Quouſq; ſe extendat legis prohibitio, ſatìs antè diximus, ſi quicquã ſatis eſſe poteſt. Sed & cùm fomitem dicimus non eſſe peccatum, ſecũdum veram peccati rationem (quanquam Paulus ipſum vocet peccatum) non magis Dei verbis abutimur, neq; ſcripturæ totius auctoritatẽ eludimus, quam negantes Chriſtum ſecundum veram peccati rationem peccatum eſſe, cùm tamen Paulus affirmet, ipſum pro nobis peccatum eſſe factum.

Fomes verè peccatũ nõ eſt quẽadmodũ neq; Chriſtus.

LVTH. Non eſt enim pœna, ſed culpa, quando dicit, cõcupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, non concupiſces. Ergo qui concupiſcit (ſicut omnis facit baptizatus) ſcit ſe lege magiſtra contra quàm facit, verè peccare.

EPIS. Liquet ex ſuperioribus, ſi concupiſcentiam intelligas eam, quæ ſolius carnis eſt, ſublato reatu non culpam eſſe, ſed pœnam duntaxat. Sin animi concupiſcẽtiam intellexeris, culpa eſt hauddubiè. Cùm animus concupiſcit, hoc eſt, concupiſcentiæ carnis aſſentitur, tum ipſe homo propriè dicitur concupiſcere, & legem tranſgredi. Quoniam quiſquis ad hunc modum concupiſcit, is legi penitùs aduerſatur.

Quum animus cõcupiſcit, homo dicitur concupiſcere.

LVTH. Et mirè placet ab Apoſtolo adductum craſsiſsimum

mum genus peccati, quod in nouiſsimo ſenſu tractus omnes ſentiunt. Quomodo enim perſuaſiſſet intẽtiones & opiniones cordis peccata eſſe, ijs, qui nondum perſuaderi volunt, concupiſcentiam eſſe peccatum, & contra craſsiſsimum ſenſum experientiæ, & apertiſsimam legem ſapiunt.

EPISC. Craſsiſsimum proculdubiò ſenſum habere mihi viſus eſt, quiſquis ea peccata iudicat, quæ nihil habent voluntatis, cùm tam ſæpè clament auctores, nihil peccatum eſſe, quod non ſit voluntarium, quodq́; peccatum ex ſola voluntate pendeat.

LVTH. Nam quem non facit reum iſta lex: Diliges Dominum ex toto corde tuo? Quis non parte aliqua magna ſeipſum diligit? Verùm ſciebat Apoſtolus hoc præceptum ſublimius eſſe, quàm vt inexercitati capere poſſent, ideo aſſumpſit, quod præſumpſit, non poſſe negari ab ipſis, nimirum omnium ſenſu cognitum.

EPISC. Hoc vbiq; video te moliri, vt præcepta ſeruare, nobis impoſsibile ſit, quum tamen Hieronymus palam pronunciet: Anathema fore, quiſquis dicit Deum præcepiſſe quicquam impoſsibile. Nec Hieronymus modò, verumetiam Ioannes Apoſtolus affirmat, non eſſe grauia mandata Dei. At quomodo grauia non erunt, quæ nemo poteſt vllo pacto ſeruare? Quis enim paſsiones peccatorum in carne non ſentit? Quis nullam omninò carnis concupiſcentiam patitur? Quomodo igitur graue non erit hoc mandatum, ac longè difficillimum, quo nobis mandatur, vt caro nõ concupiſcat. Adde, quod idem Ioannes in eadem epiſtola mendacem aſſeruerit eum, quiſquis dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit. Et Paulus clamat. Circuncisio

Marginal notes: .Ioan.5. — 1.Ioan.2. — 1.Cor.7.

ciſio nihil eſt,& præputium nihil eſt,ſed obſeruatio mandatorum Dei. Sed & Chriſtus ipſe negat patere cælum ijs,qui mandata non ſeruauerint. Si vis, inquit, ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et rurſum. Si diligitis me,mandata mea ſeruate. Quis ergo tam perfrictæ frontis eſt,vt neget ea, quę nobis à Deo mãdata ſunt,ſeruari poſſe? Verùm ſi per concupiſcentiam carnis duntaxat concupiſcentiam intelligamus,& eam hoc præcepto: Non concupiſces prohibitam,quis non perſpicit hoc præceptum omni fermè momento violari, neq; vnquam ſeruari poſſe? Non igitur ſolius carnis concupiſcentia,quæ nobis hoc mandato, Non concupiſces, interdicitur. At Lutherus hoc diuerticulo ſuam ſententiam tueri conatur,quod præceptum aliquod eſt,quod à nemine pro hac vita poteſt adimpleri,nempe iſtud. Diliges Dominum Deum tuum,ex toto corde tuo,ex tota anima tua, ex tota mente tua. Cui ego reſpondeo aliud eſſe hoc pręceptum adimpleri,aliud nõ violari. Fieri quidem poteſt,vt hoc præceptum non violetur, quum tamẽ pro hac vita valeat à nemine perimpleri. Quæ res vt fiat dilucidior,aduertendum eſt & duplicem eſſe dilectionem, quemadmodum & vitam,ac pacem,& ſanitatem,cæteraq; id genus,pridem oſtendimus eſſe duplicia. Vna quidem eſt remiſsior,qua Deum in hac vita pro viribus, ſed tamen fractis, & impeditis,diligere nitimur: nempe reluctantes contrarijs affectibus,qui nos ab hac dilectione reuocare moliuntur. Nunc enim ignorantię malum in intellectu patimur, obliquitatis in voluntate, obliuionis demum in corde,vt nemo plenè & conſummatè diligat ex toto corde, ex tota anima, ex tota

Mat. 19.
Ioan. 14.

tota mente. Nec Paulus ipſe quidem quod & Auguſtinus teſtatur libro 1. contra Pelagianum capite 11. Hæc, inquit, charitas adhuc etiam in tanto Apoſtolo, de die in diem profectò augebatur, quãdiu homo eius interior de die in diem renouabatur, perficienda ſine dubio, vbi iam non poſſet inflari. Hęc Auguſtinus. Eiuſmodi igitur dilectionẽ in patria perfectam expectamus, quando malis ijs, quæ nobis ex fomite quotidie ſuppullulant, ſublatis, Deum noſtrum facie ad faciem contuebimur. Quamobrem & ad mandati huius obſeruationem, quantum ad hanc moribundam vitam attinet, non plus exigitur, quàm vt Deum præ cæteris diligamus, nihilq́; amemus, quod nõ ad ipſum referatur, neque vllum denique contrarium huic affectum, noſtros animos occupare ſinamus. Quiſquis ad hunc modum pro hac vita Deum diligit, mandatum hoc ſeruare putandus eſt, tametſi non penitùs ipſum adimpleat. Cæterùm iſtud aliquantò fiet illuſtrius hoc exemplo. Si cuipiam onuſto graui pondere, iuſſum fuerit, vt omnibus viribus, & omni qua poteſt celeritate, montem conſcendat, is, ſi conatum debitum adhibuerit, nihil moratus, præceptum haudquaquam violare, ſed verè ſeruare putandus eſt. Veruntamen quia depoſito pondere multò celeriùs id feciſſet, iccirco non penitùs adimpleuit. Pondus enim obſtitit, quò minùs liberè vires omnes ad negotium celerrimè perficiendum exerceret. Sic & cùm præcipiatur nobis, vt Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & Deum ex omnibus viribus diligamus, iam corruptibile corpus vſqueadeò grauat animam, tantoque premit onere, vt nequeat

Deum prę cæteris diligere in hac vita ſufficit.

Elegantiſſima comparatio.

ple-

plenam impendere dilectionem, ac proinde non iam adimplemus præceptum hoc. Veruntamen ſi conemur pro virili noſtra, contrarium omnem affectum ex animis reijcere, id ſatìs fuerit ad mandati huius obſeruantiam, vt ipſe defectus adimpletionis, nequaquam ad peccatum nobis imputetur. In qua re vel Auguſtinum, cui iſte maximè in hac ſententia nitit, audiamus. Is de Spiritu & litera negotiũ hoc tractans ita dicit Neq; enim ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenè perfecteq; debetur, iam culpæ deputãdum eſt. Aliud eſt enim, nondũ totam aſſequi charitatem, aliud nullã ſequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quàmuis longè minùs amet Deum quàm eum poteſt amare conſpectum, nihil tamẽ appetere illicitum, ſicut etiam in ijs quæ adiacent ſenſibus corporis, poteſt oculus nullis tenebris delectari, quamuis non poſſet in fulgẽtiſsima luce defigi: Hęc Auguſtinus. Ex quibus patet, quod non eſt culpæ nobis deputandum, ſi non in hac vita cõſummatam illam dilectionem habuerimus, modò fugierimus illicita quæque. Nos enim hìc à mortalibus culpis per gratię adiutorium abſtinere poſſumus, quemadmodum oculus, qui tametſi fulgentiſsimam lucem ferre non poſsit, poteſt tamen non affici tenebris. Atq; ita nos quãquam nequeamus ſummũ iſtum perfectionis gradũ adipiſci, cauere tamen poſſumus, nequicquam noſtra ſponte committamus, quod hanc dilectioné impediat. Sed & idem Auguſt. alibi locis pluribus teſtatur Deum non præcepiſſe quicquã impoſsibile vt in ſermonibus de tempore 61. Deus, inquit, nec impoſsibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt; nec

Comparatio Aug.

nec damnaturus eſt hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Hoc expende Luthere, & planè perſpicies, Auguſtinum haud ſenſiſſe, vel carnis concupiſcentiam nobis omninò eſſe vetitam, quippe quam vitare nullo modo poſſumus, vel plenam illam dilectionem à nobis exigi, quam neque pro præſenti vita prſtare nobis vllo pacto ſit poſsibile.

LVTH. Videamus autem, qua ratione moueantur, vt negent peccatum dici reliquam baptiſmo libidinem. Dicunt enim baptiſmi iniuriam eſſe, ſi non omnium peccatorum tribuere dicatur remiſsionem, ſicut habet fides catholica Eccleſiæ, & ſanctū Euangelium. Si ergo remiſſa ſunt omnia peccata, quod reliquum eſt, peccatum dici non debet.

EPIS. Et rectè nimirum aiunt. Nam huic rationi tam eccleſiæ catholicæ, quàm patrum omnium orthodoxorum auctoritas ſuffragatur, adeoq; ipſum Euangelium ſuperiùs à patribus citatum.

LVTH. Reſpondeo, quid hîc dicere poſſum, niſi quod vrgentibus eodem argumento Pelagianis. Aug. dixit, ſcilicet peccatum remitti, quoad reatū, ſed non quoad actum, ſeu vt ipſius verbis vtar, peccatum iſtud reatu tranſit, actu manet. Sicut enim (vt idem ait) aliquod peccatum tranſit actu, & manet reatu (ſicut eſt omne actuale) ita econtrà hoc originis peccatum, tranſit reatu & manet actu. Ecce nō negat eſſe peccatum, nec dicit ſolū defectum aut pœnam eſſe, ſed peccatum actu & verè eſſe.

EPIS. Non rectè citas Auguſtinum, Luthere, imò tribuis ei, quod ipſe nunquam, aut ſcripſit, aut dixit. Nam vbiq; negat, in baptizatis manere peccatum actu. Scripſit vtiq; aduerſus Pelagianos plurima.

Luth. Auguſtino tribuit, quod nunquam ſcripſit.

Nec

Nec tamen alicubi reperies ab eo dictum, poſt baptiſmum manere peccatum actu. Non negat certè cõcupiſcentiam actu manere, ſed illam vbique (ſublato reatu) conſtanter affirmat non eſſe peccatum. Sæpenumero comparationem facit, ori ginalis ad actuale peccatum, & docet quemadmodum in actualibus peccatis actus ipſi tranſeunt, manente reatu, ita in baptizatis manere concupiſcentiã, tranſeunte reatu. Sic enim verba Auguſtini ſe habent, primo de nuptijs & cõcupiſcentia, quem locum etiam ſuprà citauimus. Sicut eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam quum fiunt prætereunt, reatus tamẽ manet, & niſi remittatur, in æternum manebit, ſic illius quando remittitur, reatus aufertur. Hoc eſt enim non habere peccatũ, reum non eſſe peccati. Hactenus ille. Ecce nõ dicit manere peccatũ, ſed manere concupiſcentiã, dimiſſo reatu. Ad hęc, lib. 1. capite decimotertio cõtra duas epiſtolas Pelagianorum de concupiſcentia loquens ait: Hæc etiam ſi vocatur peccatum non vtiq; peccatũ eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatᷣ, ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quòd manus eam fecerit: peccata aũt ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam vel igno rantiam, illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ tranſacta, etiã reos tenent, ſi non remittantur. Et iſta ipſa carnis cõcupiſcẽtia in baptiſmo ſic dimittitur, vt quanquam tracta ſit à naſcentibus, nihil noceat renaſcentibus. Et quibus tamẽ, ſi filios carnaliter gignunt, rurſus trahitur, rurſusq; eſt nocitura nocentibus, niſi eadem forma renaſcentibus remittatᷣ, & inſit nihil obfutura vitæ futurę, quoniã reatus eius generatione tractans, generationẽ

dimiſſus eſt. Et ideo iam non ſit peccatũ, licèt hoc vocetur, ſiue quòd peccato facta ſit, ſiue quòd peccãdi delectatione moueaſ, ſi ei vincẽte delectatione iuſtitię, nõ cõſentiatur. Ecce & hîc aſſerit, quæ verè dicẽda ſunt peccata, nẽpe quę per conſenſum mentis, ſecundum carnis concupiſcentiam aut ignorantiã, illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Concupiſcentiam autem ipſam non eſſe peccatum cõſtanter aſſerit, eam tamen dimiſſo reatu manere, nec vitæ futuræ quicquam obeſſe, poſtquam reatus fuerit dimiſſus apertè confitetur. Et rurſum, contra Iulianum Pelagianum libro ſexto, capite 5. ſic ait: In baptiſmo remittuntur quidem cuncta peccata, ſed remanent carnalium concupiſcentiarum mala. Ecce non manet peccatum, ſed manet concupiſcentiæ malũ. Et paulò pòſt in eodem: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius, nõ vt ea ſcilicet concupiſcentia carerent, id quod in hac vita fieri non poteſt: ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: atque vt ab eo, quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe cognoſcerẽt, quod niſi regeneratione fieri nõ poteſt. Tu autẽ qui putas, quòd ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multũ erras. Omni eñ peccato caret, nõ omni malo. Quod planiùs ita dicitur. Omni reatu omniũ malorũ caret, non omnibus malis. Hęc Auguſtinus. Quibus verbis affirmat, baptizato dimiſſum eſſe reatũ, & eundem carere peccato, quanq̃ non careat concupiſcentię malo. Et cap. 8. eiuſdem libri. Dixi ſanè quomodo manẽt peccata reatu, quæ pręterierũt actu, ſic econtrariò fieri poteſt, vt concupiſcentia maneat actu, & prætereat reatu.

Quæ verè peccata dicuntur.

reatu. Quod error quidem tuus falſum eſſe dicit, ſed veritas verum eſſe conuincit. Hactenus ille. Et iterum in eodem capite: Ego enim de concupiſcentia dixi, quæ eſt in membris, repugnans legi mentis, quàmuis reatus eius in omnium peccatorum remiſsione tranſierit, ſicut econtrariò, ſacrificium idolis factum, ſi deinceps non fiat, præteriјt actu, ſed manet reatu, niſi per indulgentiam remittatur. Quiddam enim tale eſt ſacrificare idolis, vt opus ipſum quum fit, prætereat, eodemque præterito, reatus eius maneat, venia reſoluendus. Tale eſt carnis concupiſcentia, vt maneat in homine ſecum per continentiam confligente, quamuis eius reatus, qui fuerat generatione contractus, iam ſit regeneratione tranſactus. Ecce reatu tranſacto, manet concupiſcentia, & nō peccatum. Et paulò pòſt: Qui reatus (quamuis eo manente malo) ſoluitur in remiſsione omnium peccatorum per Dei gratiā, qua liberamur ab omni malo. Quum Dominus non ſolùm propitius ſit omnibus iniquitatibus noſtris, verumetiam ſanet omnes languores noſtros. Ecce manente concupiſcentiæ malo, reatus ſoluitur, & remiſſio peccatorum fit. Sed vide quàm apertiſsimè ſcripturam introducit, ſubdens. Dominus in Euangelio: Ecce, inquit, eiјcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertio die cōſummor, Poſt multum tempus (quàm hoc dictum eſt) paſſus fuit Dominus, mentiri non potuit. Intelligitur ergo ſic: Expulſio dęmoniorū, remiſsio peccatorū eſt, eo videlicet quo diabolus peccatorum pater atq; origo ſit. Per id enim quod efficitur, id ꝙ efficit intelligitur.

Reatus trāſit, concupiſcentia manet actu, non peccatum.

Comparatio elegās.

Expulſio dæmoniorum, peccatorum, remiſsio.

Et vtiq; expulſio dæmoniorum, remiſsio peccatorum eſt, tanquam reſoluta cauſa, per quam hominis animam poſsidebat. Perfectio ſanitatum, dum de die in diem proficit Eccleſia, & corruptionis (cuius reatus ablatus eſt) paſsio, quotidiana renouatione minuitur. Tertiò cõſummatur dum reſurrectionem in ſeipſo initiandam monſtrauit Eccleſiæ, qua ad corruptionis conſummationem, ſummamq́; perueniat ſanitatem. Hęc Auguſtinus. vbi primùm dicit expelli dæmonia, & remiſsionem fieri peccatorum. Deinde concupiſcentiam, cuius reatus iam ſublatus eſt, quotidie minui. Tertiò conſummari, & perfici nouitatem, ac ſanitatem plenam. Id quod multò apertiùs dicit. 2. lib. de peccatorum meritis & remiſsione cap. 27 Illud namq; præcipuè propter quæſtiones, quæ de hac re motæ ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus, tantũmodo peccatorum omnium plenam perfectamq́; remiſsionem baptiſmo fieri, hominis verò ipſius qualitatem, non totam cõmutari, ſed ſpiritales primitias in bene proficientibus de die in diem nouitate creſcente commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt, donec totum ita renouetur, vt animalis etiã infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritalem incorruptionẽq́; perueniat. Ecce & hîc fatetur Auguſtinus, in baptiſmo plenam atq; perfectam omnium peccatorũ fieri remiſsionem. Et quantũ ad reatum, ſequenti capite dicit: Quamdiu ergo manet lex concupiſcẽtialis in membris, manente ipſa, reatus etiam ſoluitur, ſed ei ſoluitur qui ſacramentum regenerationis accepit, renouariq́; iam cœpit. Ecce per baptiſmum reatus ſoluitur, manente in membris lege con-

In baptiſmo plena omniũ peccatorum remiſsio.

ge concupiſcentiali. Et ſubdit paulò pòſt: Nec miraris quòd dixi, manente concupiſcentialiter lege peccati, reatum eius ſolui per gratiam Sacramenti. Sic enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt, & non ſunt. Eis tamen præteritis, & non iam exiſtentibus reatus eorum manet, niſi peccatorum remiſsione ſoluatur. Sic contrà in hac, non iam præterita, ſed adhuc manente lege concupiſcentiæ, reatus ſoluitur, & nō erit, cùm ſit in baptiſmo plena remiſsio peccatorum. Ecce peccata plenè remittūtur, & reatus concupiſcētiæ ſoluitur, manente lege concupiſcentiæ. Et tandem in calce ſubiungit Auguſtinus: Sicut ergo non mirū eſt, prçteritorum factorum atq; dictorum reatum manere ante peccatorum remiſsionem: ſic contrà, non debet eſſe mirum, manentis concupiſcentiæ reatum prçterire, poſt peccatorū remiſsionem. Ecce per miſsionē peccatorum reatus concupiſcētiæ prçterit, manente concupiſcentia, ſed non manente peccato. Nec profectò vſquam in Auguſtino legiſſe memini, peccatum manere poſt baptiſmum. Et ſi aliquādo legatur, oportet intelligi, pro peccato impropriè dicto, ad eum certè modum, quo toties ipſe meminit ſcripturam dici manum, & locutionem linguam. Cæterùm quia Paulus concupiſcentiam peccatum vocat, vt ad Rom. 6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore: ſic ſimiliter & varios eius motus appellat fornicationē immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam. Nam ad Coloſ. ita ſcribit: Mortificate membra veſtra quç ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam

Peccata in baptiſmo remittunt̄, reatus tolluntur, manente lege carnali.

Coloſ. 3.

malam, & auaritiam. Ecce quibus nominibus Paulus vocat concupiſcentiæ motus, & tamen ſi quis rogaſſet Paulū, an in ipſis Coloſſenſibus eiuſmodi peccata fuiſſent, negaſſet prorſus. Nam proximè ſuperiùs aſſeruit his Coloſſenſes fuiſſe mortuos. Non intellexit ergo Paulus in Coloſſenſibus fornicationem, aut auaritiam, aut immunditiam fuiſſe: ſed horum ſtimulos, quos & iuſsit ipſos mortificare. Atque ita Paulus fomitem, & concupiſcentiam peccatum vocat, quoniam vel ex primi parentis peccato prouenerit, vel ad peccati conſenſum impellat, non quòd verè peccatum ſit, ſecundum ipſam verā peccati rationē, vt ſæpè diximus.

LVTH. Rurſum dicent, at nos reatum hunc propriè vocamus peccatum, non illud quod remanet.

EPIS. Et hîc rurſum obijcit Lutherus, non vt reſpondeat, ſed vt cauillis elabatur, vt profectò dicunt qui id dicunt, neq; aliter quàm hoc dicto potuit Auguſtinus Pelagianos cōuellere. Reatus hîc propriè vocatur peccatum, at neutiquam peccatum eſt ipſa quæ remanet (ſublato reatu) concupiſcentia. Poſſum pro hac re, locos innumeros ex Auguſtino citare, præter eos quos protuli. Verùm ita Lutherus omnem exuit pudorem, vt nihil iam eū pro ſuæ hæreſis defenſione pudeat, vel mendacia confingere, & quod Pelagiani fecerunt, tanto patri imponere, quę nunquam dixerat. Illi certè (quēadmodum ad Bonifacium ſcribit idem Auguſtinus) de Chriſtianis talia falſè confinxerunt. Dicunt (inquit Pelagianus quidam) Chriſtiani baptiſma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, ſed radere, vt omnium peccatorum radices, in mala carne teneantur. Cui reſpon-

Vulpina Lutheri aſtutia.

Pelagianorū hæreſis.

reſpondet Auguſtinus: Quis hoc aduerſus Pelagianos niſi infidelis affirmet? Dicimus enim baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium pecatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Hæc auguſtinus, & tam apertè, vt vix cogitari quicquam poſſet apertiùs. Et paulò pòſt de concupiſcentia loquens: Hæc inquit, ſi vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur, ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quòd manus eā fecerit. Hæc ille. Puderet me profectò toties hæc inculcaſſe, niſi quòd cerno tantam hominis huius eſſe pertinaciam, vt niſi res cunctis dilucidiſsima fiat, ipſe nunquam agnoſcet.

LVTH. Reſpondeo, in re iſta ſeria & ſacra, non licet argutijs ſophiſticis cauillari, quibus effingunt reatum eſſe reſpectum inter Deū & peccatorem, quo hic deputatur ad pœnam. Iniuria eſt gratiæ Dei, ſi ſolum iſtum phātaſticum reſpectum tollere doceatur, quum vt ſcriptura loquitur, gratia Dei renouet, mutet, & in nouos homines transformet de die in diem, & res iſta ſeriò agatur, non reſpectibus tollendis, ſed ſubſtantia & vita mutandis.

EPIS. Iam quum ipſe ſtrophis, & cauillis maximè vtitur, alios dicit argutijs ſophiſticis cauillari. Verùm ad has argutias adactus fuit Auguſtinus, quum aduerſus Pelagianos confligaretur, vt liquet libro ſexto contra Iulianum capite octauo. Vbi quum oſtenderit, quòd in baptiſmo reatus concupiſcentiæ per peccatorum omnium remiſſionem penitus abluitur, remanente nihilominus

ipſa concupiſcentia, ſicut in peccato idololatriæ, tranſeunte actu, manet reatus, mox differit. Quid ſit reatus ipſe, ſubſtantiá ne an accidens? Et ſi accidens fuerit, in quo ſubiecto maneat. Cæterùm Augustinum ipſum audiamus. Sed quæſo te, inquit, quum & ipſe concedas, peccati facti, atque tranſacti, reatum manere, niſi ſacro fonte diluatur, dic mihi reatus iſte quis ſit, & vbi maneat, iam homine correcto, recteq; viuēte, nondum tamen remiſſione liberato? Subiectum eſt reatus iſte, id eſt, ſubſtantia, ſicut ſpiritus, ſicut corpus? an in ſubiecto ſicut febris, aut vulnus in corpore, ſiue auaritia, vel error in animo? In ſubiecto eſſe dicturus es. Neque enim reatum affirmabis eſſe ſubſtantiam. In quo igitur tibi videtur eſſe ſubiecto? Quur quæram quid reſpondeas, & non potiùs verba tua ponam? Actu, inquis, prætereunte, manet eius reatus, in illius conſcientia qui deliquit, donec dimittatur. Ergo in ſubiecto eſt, hoc eſt, in animo eius qui deliquiſſe ſe meminit, & ſcrupulo agitur conſcientiæ, donec fiat delicti remiſsione ſecurus. Quòd ſi obliuiſcatur ſe deliquiſſe, nec eius conſcientia ſtimuletur, vbi erit reatus ille, quem tranſeunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non eſt certè in corpore, quia non eſt eorū accidētiū, quę accidunt corpori. Non eſt in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio. Et tamen eſt. Vbi eſt igitur, quum iam benè viuat homo, nihil tale committens? Nec dici poſsit, eorum peccatorum, eius reatum manere qui meminit, eorū verò, qui oblitus eſt, non manere. Manet omninò donec remittatur. Vbi ergo manet, niſi in occultis legibus Dei, quæ conſcriptæ ſunt quodammodo in mentibus

Diſceptatio Aug. de reatu.

Vbi reatus conſiſtit.

tibus angelorum, vt nulla ſit iniquitas impunita, niſi quam ſanguis mediatoris expiauerit, cuius ſigno crucis conſecratur vnda baptiſmatis, vt ea diluatur reatus, tanquam in chirographo ſcriptus in notitia ſpiritualium poteſtatum, per quas pœna exigitur peccatorum? Huic chirographo naſcuntur obnoxij omnes in carne, de carne carnaliter nati, eius ab hoc debito ſanguine liberādi, qui in carne quidem, & de carne, non tamen carnaliter, ſed ſpiritualiter natus eſt. Hæc Auguſt. Vides iam quemadmodum Auguſtinus de reatu diſquirit, & vrget Pelagianum, vt fateatur vel ſubſtantiam, vel accidens eſſe. Et ſi accidens eſſe conceſſerit, vt dicat in quo ſubiecto ſtatuendus ſit. Neque enim ſine ſubiecto poteſt accidens ſuapte natura ſubſiſtere. Cæterùm vbicunque fuerit, ſiue in occultis Dei legibus, ſeu in mentibus angelicis, ſeu in pectore peccatoris, per regenerationis lauacrum hauddubiè tollitur. Neque id dicentes iniuriam aliquam faciunt gratiæ Dei, quin potiùs eam extollunt & euehunt, aſſerentes per eam baptizatos, iam verè, quantum ad animam, regeneratos eſſe, renouatoſque & ſanctificatos, atque iuſtificatos, & nihilominus per eandem dum fomes indies minuitur, eoſdem de die in diem transformari, donec in eis tandem regeneratio, renouatio, ſanctificatio, iuſtificatio, conſummata completaque fiat.

Nam ideo corpus mori & incinerari oportet, vt peccatum expurgetur, verus eſt morbus & ſeri[9], qui tam ſeriam & potentem exigit medicinam. LVTH.

Non vt peccatum expurgetur, præſertim in paruulis, vbi nullum remanet à baptiſmo pecca- EPISC.

tum, ſed vt peccati fomes expietur penitùs. Neq; morbum hunc eſſe tibi facilè conceſſerim, ſed vt Auguſtini verbo vtar, languorem quendam appellârim potiùs.

LVTH. Hæc ipſa enim gratia noui teſtamenti & miſericordia Dei eſt, quòd quia geniti ſumus verbo veritatis, & renati baptiſmate, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius, interim fauor Dei nos ſuſcipit & ſuſtinet, non imputans ad mortem quod reliquum eſt peccati in nobis, licèt verè peccatum ſit & imputari poſsit, donec efficiamur perfectè noua creatura: ad finem enim purgationis patris miſericordia reſpicit, propter quem inter medias peccati immũditias, ſtatuit miſericorditer ignoſcere, donec penitùs aboleantur.

EPISC. Nunquam aſſequêris Luthere meo iudicio veritatem, quamdiu promiſcuè res ad hunc modum haſce confundis. Nihil enim diſtinguis inter regenerationem vnam aut alteram, nihil inter concupiſcentiam & peccatum, nihil inter veniale peccatum & mortale. Neque enim dubiũ eſt cuiuis erudito, quin factus ſit per baptiſmum Chriſtianus initium aliquod creaturæ Dei, hoc eſt, noua per gratiã inchoatus ſit creatura. Verùm hanc creationé facilè perdit, admiſſo lethali crimine, quo fit vt reuertatur ad diaboli ſeruitutem. Amiſit enim regenerationem quam priùs accepit, neque Dei iam, ſed diaboli filius efficitur. Non ita tamen, quòd oporteat eum denuo baptizari, ſed pœnitentiæ Sacramento, iam ſatìs ei fuerit reconciliari, qua & gratiam amiſſam illico recuperabit. Cæterùm nihil opus erit hoc fieri propter veniale peccatum, aut propter manentem poſt baptiſmum

Nihil op' ſacraméto pœnitétiæ propter peccatum veniale.

ſomitem

fomitem, quem gratia quotidie minuit, & purgat, donec totius hominis fiat perfecta conſummataque nouitas.

Hoc Apoſtolus Romanorum 8. ſic dicit: Nihil ergo damnationis eſt in eis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundum carnem ambulãt. Non ait: Nihil peccati in eis eſt, quum præcedente capite peccatum aſſeruiſſet, ſed nihil damnationis. LVTH.

Quomodo concupiſcentia manente reatu, peccatum dicitur, & quomodo ſublato reatu peccatũ nullum eſt, ſæpe iam pridem diſſeruimus, ſed & tuum iſtud argumentationis genus negatiuum ſæpiùs exploſimus. Non dixit, inquis, Paulus, Nihil peccati in eis eſt, ſed nihil dãnationis. Ex hoc parum dialecticè colliges, concupiſcentiam eſſe peccatum, ſecundum veram peccati rationẽ. Imò contrarium magìs. Nam rectè ſequitur: Nihil dãnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu: ergo nihil peccati ſecundum veram rationẽ peccati. Quũ quicquid hoc modo peccatum ſit, reũ conſtituat & damnationi obnoxium quemcunq;, qui ſic peccatum habuerit in ſemetipſo. EPISC.

Quia etſi ſit peccatum in eis, non nocet, duplici iure: Primò, quia ſunt per fidem in CHRISTO Ieſu, quo mediatore eis ignoſcitur, quicquid peccati ineſt. LVTH.

Magna profectò caligine rem iſtam inuoluis, quum dicis peccatũ eis non nocere, quia ſunt per Fidẽ in Chriſto Ieſu, quo mediatore eis ignoſcit. Nã quid per iſta velis, ego certè vix intelligo. Aut enim opinaris manere peccatũ poſtq̃ ei Deus ignouerit. aut deleri funditùs? Si manet qualis (te precor) eſt hęc venia? Quòd ſi funditus deleatur, quomodo EPISC.

modo fieri poteſt, vt in ijs quibus venia data eſt, adhuc permaneat? An non ita mendacem conſtituis Petrum, qui peccata delenda conuerſis pollicetur: Vt deleantur, inquit, peccata veſtra. Dic mihi qua ratione delentur peccata, ſi permanſerint adhuc in eius animo, cui talis pollicitatio facta eſt, vt delerentur. Immò Deum ipſum mendacij reum facis, qui dixit: Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua. Profectò ſi peccata velut nebula deleantur, iam non manent. Falſum eſt igitur, quòd poſt veniam peccatum manet.

Act. 4.

Eſa. 44.

LVTH.

Secundò, quia non ſecundum carnem ambulant, id eſt, pugnãt contra peccatum vt extinguãt, quo ſtudio, quia inniti habent peccatum in ſe, pro non habentibus Deus illos habet, non tamen niſi gratuita miſericordia, ne ſuperbiat quiſquã in oculis Dei de munditia ſua, ſed in humilitate ſuæ miſeriæ ſeruetur.

EPISC.

Sed & hæc ratio paucis labefactabitur. Si enim pro non habentibus peccatum, deus illos habet, qui contra peccata ſua pugnent, certè nec imputabit eis peccatum. At Deum non imputare cuiquã peccatum, eſt eidem remittere & ignoſcere penitùs. Ignouit ergo Deus & illis omnino peccatum. Quòd ſi Deus illis omnino peccatum ignouerit, quomodo adhuc manere peccatum putabitur? niſi mentiri Deum dixerimus: qui quum ignoſcat peccatoribus, eorum etiam peccata quaſi nebulã ſe delere teſtatur. An non facilè quiuis intelligit quid ſit delere quaſi nebulam?

Non imputare peccatũ, eſt peccatum remittere.

LVTH.

Hoc ſenſu. 1. Ioannis 5. dicit: Scimus quoniam omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio

ratio Dei conſeruat, & malignus non tanget eũ. At omnis qui credit, quoniam Ieſus Chriſtus, ex Deo natus eſt, vt ibidem dicit. Ita ſimul verum eſt, iſtum non peccare, & tamen peccatum habere, ſeu malum facere.

EPISC. Ex eo quod D. Ioannes obſcurè ſcripſit, tu colligere moliris, id quod multò quidem eſt obſcurius. Poſſumus nimirum ex Ioanne vtcunque ſenſum aliquem capere. At quomodo ſimul in nobis & peccatum ſit, & non ſit, quemadmodum tu colligis, nullus opinor capere poteſt intellectus. Ioannes (ſi tamen Auguſtino credendum ſit) non de quouis peccato loquitur, ſed de quodam certo, nempe illo quod eſt contra mandatũ dilectionis, vt ſit ſenſus: Qui eſt ex Deo, hoc eſt, quamdiu ſeruat hoc ſemen, & hanc in ſe regenerationem (de qua D. Ioannes ipſe loquitur) non habet hoc peccatum, nempe fraterni odij, aut nõ peccat hoc ipſo peccato. Nam ſuprà dixerat: Qui odit fratrẽ ſuum, in tenebris eſt. Et hunc loquendi tropum non ſemel vſurpârunt ſcripturæ. Nam idem Ioannes alibi teſtatur Chriſtum de Iudæis dixiſſe, Si nõ veniſſem & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent. Nec poteſt hoc de quouis intelligi peccato, ſed de certo quodam, nimirum infidelitatis. Ioannes igitur non de quouis hîc peccato loquitur, ſed de odij in fratrem ſolo. Et quàmuis hoc peccato careat qui natus eſt ex Deo, nihil prohibet eundem in alijs minutis offendere, quemadmodũ & Iacobus ait: In multis offendimus oẽs. Et certè non diſsimiliter Ioanni loquitur ipſe Iacobus, quum duo ſimul hæc affirmet. Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus, & in multis offendimus

[Margin: I. Ioan. 2. — Ioann. 15. — Iacob. 3. — Iacob. 2.]

mus omnes. Neque enim cenſet eos (qui iuſtificati ſunt) omnium reos eſſe, nec tamen aſſerere dubitat eoſdẽ in multis offendere. Non igitur illud vnum de quo dicit: Qui autem offenderit in vno, factus eſt omnium reus, de quouis accipiẽdum eſt peccato, ſed de certo quodam, quemadmodum & Ioannes de certo quodam intelligit, nimirum de charitate. Cęterùm quòd iuſtus ſimul peccet & nõ peccet, aut eodem momento peccatum habeat, & non habeat, nunquam Luthere comprobabis. Nã fugiunt iſta ſenſum & rationem omnem.

LVTH. Concludamus ergò cum pulcherrimo verbo Auguſtini, peccatum, inquit, remittitur in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt imputetur. Ecce eſt & remanet peccatum, ſed non imputatur.

EPISC. Dignum patella operculũ. Dignum certè patella (vt in prouerbio eſt) hoc operculum acceſsit, nempe pudendum errorem, mendacio concludit apertiſsimo, vbi (te quæſo) dixerat hoc Auguſtinus? Cita locum, quod & hauddubiè feciſſes, modò res ita haberet. Non vtique peccatum Auguſtinus manere dicit in baptizatis, ſed concupiſcẽtiam, quam & creberrimè negat peccatum dici, niſi quomodo ſcriptura manus dicitur, & loquutio lingua, nempè quoniam in nobis peccato facta eſt. Crebrò igitur affirmat concupiſcentiam in baptiſmo remiſſam, non vt ſit, ſed vt in peccatum non imputetur. Quam & vbique clamat, ſublato reatu, non eſſe peccatum.

LVTH. Quare perſeuerandum eſt in vſu ſcripturę & antiquorum, & non defectum, ſed verè peccatum appellandum libidinem, & alias paſsiones reliquas baptiſmo.

Redde

Redde mihi quemlibet antiquorum (modò ſit orthodoxus) qui tuæ ſententiæ ſubſcribat, & aſſerat peccatum ſecundum veram peccati rationem, in baptizatis relinqui, & protinus herbam tibi porrigemus. Ego certè non paucos, & eoſdem vetuſtiſsimos, grauiſsimoſque paulò ſuperiùs recenſui, qui planè contrarium apertiſsimè teſtantur, quique pro ſua ſententia, ſcripturis nituntur dilucidiſsimis. EPISC.

Et aliud eſſe omnia peccata remitti, aliud omnia tolli. Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitùs tollit, ſed incipit tollere, id quod illos fefellit, qui remiſsionem intellexerunt omnimodã expurgationem, ac ſic defectum pro peccato accipere ſeipſos coëgerunt, ex malo intellectu in peiorem lapſi. LVTH.

Quid vis aliud Luthere, ſi non tibi verbũ iſtud remittere, ſatìs fuerit. Num ſi dixiſſet ſcriptura purgari peccata, crederes ea non manere? Et hoc ſcriptura quoque non ſemel aſſerit. Nam Paulus de Chriſto ad Hebræos meminit, quòd purgationem effecerit peccatorum. Et diuus Petrus in Epiſtola ſua ſecunda ſimiliter. At ſi verbum iſtud non ſatiſfaciat, quid de expiatione dicemus? Et hoc nimirum verbo, diuus Paulus vtitur ad Hebræos ſecundo de Chriſto loquens, quod debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, ad expiandum peccata populi. Sic enim traduxit Eraſmus. Sed quid multis moror? An non Ioannes dixit: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Et quid, te quæſo, remittere eſt aliud quàm tollere? Num fortè (quod Pelagiani nobis obijciunt) opinamur, baptiſmo radi peccata, & non radicitùs tolli, ſed EPISC. Hebr. 1. 2. Pet. 1. Ioann. 1.

manere

manere poſt baptiſmum radices peccatorum? Abſit. Nam & hoc Chriſtianæ Reipublicæ proceres condemnârunt, velut ſacris literis aduerſum, & prorſus inimicum. Tolluntur enim hauddubiè peccata per baptiſmum omnia, id quod Prophetæ non tacuerũt, quemadmodum ex Hieronymo ſuprà recenſuimus. An quum iubemur fratri remittere ſi quid in nos deliquerit, non euellere penitùs omnem offenſam ex corde tenemur, & prorſùs condonare? Alioqui partem aliquam iuxta te retinere licebit. Quod qui fecerit, is profectò nullam à Deo veniam ſperare poteſt. Tu planè falleris, non illi, quippe qui remiſsionem iſtam velut raſuram quandam exiſtimas, & non magìs plenam omnium peccatorum euulſionem.

LVTH. Nam hac ſententia eorum, homines in ſecuritatem & ſuperbam præſumptionem ducuntur, dũ peccatis ablatis ſibi puri viſi, omittũt ſtudia expurgandi peccati, vt cuius conſcij iam non ſunt. Qua impia opinione plurimi pereant neceſſe eſt.

EPISC. Nullum inde periculum imminet, aut ſecuritatis, aut ſuperbæ præſumptionis, niſi ſtultis, qui nolunt aduertere, quàm fuerit ſibi ſingulis momentis aduerſum concupiſcentias ſuas dimicandum. Quibus ni diligentiùs proſpiciant, cùm in priora peccata, tum in longè grauiora multò deteriùs corruent, neceſſum eſt. Quis enim non poteſt, ſi ſurrepſerit negligentia, de virtutum culmine, rurſum ad vitia delabi, & in tranquillitate poſitus, breui momẽto naufragium pati? Certè quiſquis iſtud cogitat, nunquam omittet ſtudium cohibendæ concupiſcentiæ, quantumuìs per Sacramenta, ſi liberum à peccatis prioribus factum ſibi

bi perſuaſerit. Semper enim pertimeſcet, ne ſi per incuriam relabatur, ſuus lapſus maiore ſibi vertatur ingratitudini. Verùm tu videris Luthere, in quantum deſperationis barathrum omnes deijcias, quum ſacramentis neges peccata tolli, aut quam ſtolidam ſecuritatem peccatoribus ſuades, quum doceas fide ſola, ſcelera quantumcunque grauiſsima deleri, nihil explicans, quanta & qualis fides ad hoc exigatur. Quod ſi feceris, tùm profectò cunctis palàm innoteſceret, in quantum laqueum eos induxeris.

Sed & eò peruenerunt inſaniæ, vt etiam libidinem ineuitabilem parentum ſanctorum, dum generant quantumuis indomitam, & ſummo, inuictoque furore, contra legem Dei concupiſcentē, defectum vocare ſint coacti. Hoc eſt verè nimis extenuare peccatum; dicere tam atrocē libidinis impetum, eſſe defectum. Sed de hoc ſatis. LVTH.

Hîc audio te dicere, libidinem quantumuis indomitam, & ſummo inuictoque furore, defectum à quibuſdam vocari, non peccatum. Quum tamen qui ſic vocârit, neminem exprimis. Ego igitur quid hac de re ſenſerit Auguſtin⁹, paucis ſubijciam: Is enim affirmat ardentiorem amatorem etiam propriæ vxoris adulterum eſſe, & qui contra naturæ morem eam cognouerit, execrabiliùs facere, quàm ſi ſic abuſus fuiſſet meretrice. Ecce quomodo libidinem ardentiorem vel ex propria perceptam vxore, peccatum vocat Auguſtinus. Cæterùm idem libro de bono coniugali, cap. 6. ſic diſtinguit: Coniugalis concubitus, generandi gratia, non habet culpam: concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge propter fidē tho- EPISC.

Bayerische Staatsbibliothek München

ri, venialem habet culpam. Adulterium verò, ſiue fornicatio lethalem habet culpam. Hęc Auguſtinus. Ecce in primo, nulla culpa, nempe cùm ſola generandi cauſa concubitus ſit. In ſecundo venialis. In tertio lethalis culpa eſt. Sed an libido culpam aliquam habuerit, an nullam, nihil ad articulum ſpectat. Hoc enim tibi ſicut & alia pleraque ſuperiùs allata, penitùs extra cauſam declamatum eſt. Nihil enim ad peccatum paruulorum attinebant illa, quod tamen in eis poſt baptiſmũ remanere te monſtraturum es pollicitus. Sed & quiſquis id negauerit, hunc Paulum & Chriſtum conculcare clamabas, cùm nihil horum hacten' probaueris. Quin tu potiùs hæc aſſeuerans Paulũ & Chriſtum cõculcas, id quod Lectori (feceris necne) iudicandum relinquo. Quamobrem hìc huius articuli finis eſto.

ARTICVLVS TERTIVS.

LVTH. FOmes peccati etiam ſi nullũ adſit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingreſſu cæli.

EPISC. Deeſſe hìc nonnihil opinor ad ſententiæ integritatem. Nam quomodo moratur fomes animã à corpore & ab ingreſſu cæli? Sed de anima loquitur poſtquam à corpore migrauerit, quam ab ingreſſu cæli per fomitem putat remorari. Quanquam de peccato originali variæ ſunt apud ſcholaſticos opiniones, ego tamen libenter Auguſtinum ſequor, qui viſus eſt vbique dicere: Reatus baptiſmo tollitur, vt iam non propriè peccatum dicatur ampliùs ea, quæ manet in carne concupiſcentia: ſed neq; ſi quem in animo motũ ea concitet,

Peccatum originale duob' cõſtare, videlicet concupiſcẽtia & reatu.

citet,

citet, modò mens ei non conſentiat in peccatum, is motus illi imputabitur. Quod & dilùcidè teſtat Auguſtinus lib. primo de ciuitate Dei, cap. viceſimoquinto, ſic inquiens: Quòd ſi illa concupiſcẽtialis inobedientia, quæ adhuc in mẽbris moribũdis habitat, prȩter noſtrȩ voluntatis legẽ, quaſi lege ſua moueatur, quantò magìs abſq; culpa eſt in corpore non cõſentientis, ſi abſq; culpa eſt in corpore dormientis. Hȩc Auguſtin⁹. Ecce concupiſcẽtialem inobedientiã membrorum, aſſerit tam in corpore non conſentiẽtis culpa vacare, quàm in corpore dormientis. Reatus igitur eius ſeu mentis in eam conſenſus, qui ad animam pertinet, poſtq̃ aufertur per baptiſmum, quid iam ſupereſt, quod animam à corpore & à membris cõcupiſcentiȩ ſeparatã, ab aditu in cȩleſte regnũ remoretur? Nihil profectò. Quam rem Aug. lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſsione cap. 28. teſtatur, inquiens: Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantũ ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt & non ſunt, eis tamen p̃teritis, & non iã exiſtentibus, reatus eorum manet, niſi peccatorũ remiſsione ſoluatur: ſic contrà in hac, nõ iam prȩterita, ſed adhuc manente lege cõcupiſcentiȩ, reatus eius ſoluitur, & non erit, quũ fit in baptiſmo plena remiſsio peccatorũ. Deniq; ſi continuò cõſequatur ab hac vita migratio, nõ erit omnino ꝙ obnoxium hominẽ teneat, ſolutis omnibus, quæ tenebant. Hactenus ille. Audis hîc ex Auguſtino, ſolutis per baptiſmum omnibus, quibus reus peccator habebatur, nihil omnino ſupereſſe, protin⁹ ex hac vita migraturo, quod eum ab ingreſſu cæli detineat. Sed iam rationibus tuis reſpõdeamus.

Solutis peccatis, nihil eſt, quod ab ingreſſu cæli animam detineat.

N 2 Quã-

LVTH. Quamuìs hāc concluſionē, ſępiùs teſtatus ſim, non aſſertam, ſed diſputatam: tamen iam non diſputo ſed aſſero eam, poſtquam nihil video contra eam produci ab vllo aduerſario.

EPISC. Hoccine tibi videtur ſatìs vt approbes & aſſeras eſſe verum, quicquid ab aduerſarijs tuis non impugnetur? Inſpectare potiùs oportuit orthodoxorum patrum libros, quidnā illi ſenſerint, vt tuam illis conformare ſententiam potuiſſes: nam ſi ſic mentiri veritatem velis, vt illud verum affirmas, quoties ij, quorum ipſe iudicium haudquaquam probas, nihil afferunt, quo tua ſententia damnetur, parua tibi fides in tuis aſſertionibus adhibenda eſt.

LVTH. Si enim vera ſunt quæ proximo articulo dicta ſunt, Fomitem eſſe verè peccatum, per gratiā Dei veram magìs ac magìs purgandum, & nemo poſſit cum peccato cælum intrare, ſicut 2. Petri 3. promittit: Cælos nouos & terram nouam expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Puto ſatìs proba conſequentia duci, Animam fomite impediri ab ingreſſu cæli.

EPISC. Duo memoras, nempe fomitem eſſe peccatum, & eundē magìs ac magìs per Dei gratiam eſſe purgandum. Vt iſtud tibi concedimus, ita illud conſtantiſſimè negamus. Nam fomitem ſublato reatu peccatum non eſſe, ſatìs abundè ſuperiori docuimus articulo. Sed finge nos vtrumque donaſſe tibi, niſi tertium ijs adiunxeris, nempe fomitem ipſum in anima poſtquam à corpore ſoluta ſit, manere: nunquam ex eo colliges, animam ab ingreſſu cæli poſſe per illum remorari. Nos verò cum Auguſtino dicimus, fomitē ad corpus pertinere,

reatum

reatum autem ad animam. Atque ideo negamus animam ſublato reatu, ſimul & extincto corpore, per fomitem præpediri, quò minùs ingreſſus ei pateat in cælũ. Nam de paruulis hoc certiſsimum eſt, quòd ſublato per baptiſmum ipſo reatu, ſi tũc à corporibus eorum animæ migrârint, protinus in cælum eſſent auolaturæ. Quod certè nõ fieret, ſi fomes in eorum animabus remaneret. Quamobrem & palàm eſt, non in anima, ſed in carne remanere fomitem.

LVTH. His adde, quòd illi fingunt, & ego per impoſſibile poſui, fomitem eſſe poſſe ſine peccato actuali, quum aſsiduè lex membrorum captiuet & repugnet legi mentis, vt Paulus conqueritur. Res enim viua & quotidie mouens eſt peccatum, ſicut & ipſa anima in qua habitat. Nam & iuſtitia res eſt viuens & mouens. Non enim quieſcere poteſt anima, quin vel amet, vel odiat ea quæ Dei ſunt. Vnde fit, vt quum ipſimet concedant, actuale peccatum morari ab introitu cæli, cogantur concedere, quòd & fomes moretur, qui origo viuaciſsima, & inquietiſsima actualium peccatorum eſt.

EPISC. Sed neque hac collectione quicquam ſtatues, niſi priùs in anima fomitem ſuum habere domicilium probaueris, quod ego prorſùs inficior. Eſto fuerit fomes origo quamtumuìs inquietiſſima viuaciſsimaque, nihil tamen in animam agit abſque conſenſu mentis. Quamdiu mens non aſſentita fuerit, fomes carnis nihil oberit ad ingreſſum cæli. Cæterùm lõgè aliter eſt de peccato actuali, quod animam occupat per voluntatis aſſenſum. Irrepſit enim ipſum ſtimulante fomite. Quo

ſit vt niſi peccatum ipſum antè condonetur, animam prorſus impedit ab ingreſſu cæli.

LVTH. Omitto hîc dicere, quòd originale peccatū, vt oīa peccata, ita & incredulitas eſt. At nemo vnquā ſatìs diligit, credit, expectat, quā diu eſt in carne. Spiritus enim prōptus eſt, ſed caro infirma, etiam in Apoſtolis: ideo fomes verè eſt actuale peccatū, actualis priuatio, ſiue defectus eius rei quæ adeſſe debet, & actualis poſitio ſeu præſentia infirmitatis, & aliorum affectuum, qui deeſſe debent.

EPISC. Bone Deus qualem hîc audio collectionem? Nihil profectò mirum eſt, ſi multos in errores incideris, quum ſimilibus argutijs vſqueadeò futilibus innitaris. Quid ſi nemo ſatìs diligit retrahente fomite, & quid ſi caro ſit infirma, num ob hæc conuinces, fomitem actuale peccatum eſſe? Iſta magìs quæ ſequuntur ad rem faciunt, nēpe quòd ſit actualis priuatio, ſeu defectus eius rei, quæ deberet ineſſe, & actualis poſitio infirmitatis, & aliorum affectuū qui deeſſe deberent. Ex ijs rectiùs colligeres fomitē peccatum eſſe, modò peccatum aliquod in carne confiteremur. Sed noſtra extra animam cum Auguſtino nullum omnino peccatum reponimus. Quòd ſi dixeris, fomitem ſaltem hūc defectum, & hanc poſitionem in anima producere, Reſpondemus, non ex eo ſatìs probè colligi, fomitem eſſe peccatum actuale: ſed defectum illum, & illam poſitionem magìs, præſertim quum per negligentiam, aut conſenſum mentis intra animam ſemel ad miſſa fuerunt.

LVTH. Vt verè dixerit Sanctus Iacobus: nos eſſe initiū creaturæ Dei nōdum complementū, partim iuſti, partim peccatorès, hoc vno ſalui & ab impijs diſcreti,

creti,

creti, quòd peccatum agnoſcimus, confitemur & expugnamus, cui illi potiùs obediunt.

EPISC.

Nuſquam certè apud Iacobũ lego, fomitem aut cõcupiſcẽtiam peccatum eſſe. Sed hoc lego, vnumquemq; à concupiſcentia ſua tentari, cui ſi cõſentiat, mox eũdem in peccatum trahi. Vnuſquiſq; inquit, tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde, concupiſcentia quum conceperit, parit peccatum. Peccatum verò quum conſummatum fuerit, generat mortem. Hæc palàm oſtendunt concupiſcentiam peccatum non eſſe, tametſi ſtimulet ad peccandum. Porrò quòd ex eodẽ affers, nos initium aliquod eſſe creaturæ Dei, nõdum complementum, nihil refragor. Nunc enim per gratiam initiamur, vt ſimus filij Dei: verùm poſthac, quum abſorpta penitus fuerit carnis & fomitis rebellio, donatique perfecta filiorum adoptione, tam corpore quàm animo, per gloriam conſummabimur, & tum id, quod iam initiatum eſt, verè complebitur. Nam quum in originali peccato duo ſunt, nempe reatus & fomes. Reatu per baptiſmum abluto, manet adhuc fomes, qui per aſsiduam carnis mortificationem tandem abſumetur. Verùm ex hoc haudquaquam cõſequitur, fomitem peccatum eſſe, neque quòd animã ipſe remoretur ab ingreſſu cæli, ſi reatus eius antè per baptiſmum ablutus fuerit:

Iacob. 1.

In originali duo ſunt, reatus & fomes.

ARTICVLVS QVARTVS.

LVTH.

IMperfecta charitas morituri ſecum fert neceſſariò magnum timorem, qui ſe ſolo ſatìs eſt facere pœnam purgatorij, & impedit introitum regni.

EPISC.

Si nos huic articulo nõnihil adiecerimus, quod

alibi tu conſtanter aſſeris, hoc eſt neminem, qui hinc migrauerit, habuiſſe perfectam charitatem, illico ſequetur, vt nemini protinùs à morte patuit in cælum aditus, niſi priùs purgatorij pœnas ipſe luiſſet. Quod ſanè quàm abſurdiſsimum eſt. Nam ita cùm alij, tum Stephanus ipſe, qui proximè ante mortem vidit cælos apertos, eoſdem poſt mortem obſeratos inueniſſet, niſi priùs in purgatorio fuiſſet purgatus. Sed agè, comprobemus id quod per nos aſſumptum eſt. Neminem perfectam habuiſſe charitatem. Id quod faciemus ex tuis aſſertionibus potiſsimum. Aſſeris ipſe, quemque iuſtũ in omni opere bono peccare. Stephanus ergo pro Chriſto mortem oppetiens in ipſo opere peccauit. Atqui cum peccato, vel tua ſentẽtia, perfecta charitas ſtare non poteſt, quamobrẽ vt Stephani charitas fuit imperfecta: ita pariter & timorẽ habuiſſe comprobatur. Adde, quòd Stephanus Fomite non caruit. Fomes autem per te peccatũ eſt. Ad hęc, Fomes peccati iuxta te, quãquam nullum adſit actuale peccatum, moratur tamen animam ab ingreſſu cęli. Quãdo igitur nemo tibi caret peccati Fomite, quũ in hac moribunda vita, quiſq; non ſanus eſt, ſed ſanandus: non iuſtus, ſed iuſtificandus, nemini iuxta tuam opinionem, hinc diſcedenti cõfeſtim introitus in cælum patet. Quod à veritate quàm longè fuerit alienum, quis non videt? Cæterùm quid ipſe pro hoc articulo aſtruendo profers in medium, iam audiamus.

LVTH. Cùm de eis rebus & de vniuerſo ſtatu animarũ ſanctarum poſt mortem, nihil habeat ſcriptura ſancta, ſicut nec de purgatorio, nihil poſſum adducere pro iſto articulo quem neque aſſerui.

Ex

Ex hoc ſanè teipſum & maximè quidem prodis quiſnam ſis. Quid enim attinet de rebus hiſce diſſerere, quas ipſe putas probari non poſſe? præſertim quum tu nullã admittis probationem, niſi quę per ſcripturas ſit,& has pro purgatorio aſſerẽdo negas vllas inueniri poſſe. Ad quid igiť,te quæſo, confert hæc diſceptatio, niſi ad ſubuerſionem audientium? Hoc nimirum quęris, vt Germani tui malè de purgatorio ſentiant, quò faciliùs ipſi contemnant indulgentias. Sed tibi eſto diſpliceant indulgentię. Num propterea debes hoc errore ſeducere populum, vt credant non eſſe purgatorium? Tu dicis te credere. Quid tum? Si populus audiat abs te purgatorium probari non poſſe, neq; teneri quenquam Chriſtianum ad Fidem eorum, quę neutiquam ex ſacris literis haberi queant, purgatorium protinus exiſtimabunt rem commentitiã: id quod profectò, niſi vehementer fallor, moliris. Sed & teipſum implicas hæc aſſerẽs, nempe quum ais, probari purgatorium ex ſacris literis neutiquam poſſe, ſimulque nullam præterquam ex ijs probationem admittendam eſſe, & tamen præter hęc verè te credere purgatorium eſſe. Si verè purgatoriũ credendum ſit, & ſacræ deſunt literæ quibus ipſum aſtruatur, aliundè certè peti debet huius rei comprobatio. Neminem enim vſqueadeo cæcum arbitror, vt non videat æquum eſſe quatenus Eccleſiæ non deſint, pro veritatibus, quas credit, iuſtæ probationes. Quales quum non pręſtent ſacræ literæ, ex alijs ſaltem petendę ſunt locis, nimirũ à traditionibus Apoſtolicis, ab Eccleſię conſuetudine, à ſacris interpretibus, & demũ ab id genus cæteris, de quibus antè fecimus mentionem.

EPISC.

Luth. vndequaq; conſtrictus.

LVTH. Nunc autem aſſero, & ipſam ex præcedentibus infero & probo. Cùm enim Ioannes Apoſtolus verè dicat: Timor pœnam habet, & timorem non expellit niſi perfecta charitas, vt idem dicit, clarum arbitror hinc fieri, timorem eſſe in imperfecta charitate, quæ eum expellere nequit.

EPIS. Fallere nos hac argumentatione tua conaris Luthere. Nam aliter accipis ipſe perfectam charitatem, aliter Ioannes hoc loco. Ioannes enim tum perfectam appellat charitatem, quãdo ſic viuitur, vt non violetur fraterna dilectio. Nam hoc mandatum nouum ſæpiùs vocat, quod & in hac vita ſeruãdum eſſe, paſsìm conteſtatur. Sed & quiſquis illud ſeruat, hunc aſſerit perfectam dei charita-
1.Ioan.2. tem habere. Qui ſeruat, inquit, verbum eius, nem-
1.Ioan.4. pe de fraterna dilectione, verè in hoc charitas dei perfecta eſt: Et rurſum inquit: Si diligamus inuicem Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt. Hanc inſuper charitatem paulò pòſt affirmat præbituram nobis erga diem iudicij fiduciam, timoremq; foras miſſuram, vt iam ſeruato fraternæ dilectionis mandato, liberi ſimus à formidine futuri cruciatus. Nam ſi quòddam per incuriam noſtram, nobis interea peccatum ſubrepſerit, charitas iſta (cui fidere iubemur) multitudinem operit peccatorum. Vides iam qua ratione Ioannes affirmat perfectam charitatem foras mittere timorẽ. Tu tamen hanc ſcripturam ita torques, vt videatur ea de charitate patriæ loqui. Nam tu nullam vis perfectam intelligi charitatem, niſi poſtquã hinc migrauerimus ſublata penitùs omni fomitis rebellione. Aliter itaq; Ioannes perfectam intelligit charitatem, aliter tu. Quamobrem

non

non potes non malè colligere, duas has charitates confundens, & alteram pro altera vſurpans. Nam iuxta D. Ioannis de perfecta Charitate ſententiã, non eſt dubium quin complures hinc exierint, perfectam habentes charitatem. Verùm iuxta tuum de perfecta charitate ſenſum, nemo cum perfecta charitate poteſt hinc exire.

LVTH. Hoc autem vitium charitatis (ſicut Aug. appellat) quid eſt aliud, quàm fomes & reſiduum originalis peccati, quod hominem priuauit à recta, ſecura, & perfecta charitate Dei? Quare verũ eſt, imperfectam charitatem impedimento eſſe ad introitum regni propter vitium quo imperfecta eſt. Et ſcio aduerſarios nihil habere quod contradicãt, niſi ſuas opiniones ſine vlla auctoritate ſcripturę.

EPIS. Si quod vitium in hac charitate fuerit, poſtea dicemus. Intereà non refragamur hanc charitatem, quam Ioannes perfectam aſſerit, repugnantẽ ſibi carnis fomitem perpeti, qui & eſt (vt dicis) reſiduum originalis peccati. Sed & idem fomes, vt iam remanet cum illa, quam Ioannes perfectam vocat charitatem, ita neque vitiat eam culpabiliter, neque quenquam eam habentem excludit ab ingreſſu in regnum Dei. Relinquitur enim in morte fomes vnà cum carne, à quibus anima facta iam libera, fraternam poſsidens charitatem, fiduciam habet ingrediundi cęlum, à quo nullam omnino repulſam metuit, quemadmodum de paruulis nuper baptizatis ſuperiùs oſtendimus. Nam ipſi protinus vt hinc diſceſſerint, in cælum euolant, nihil à fomite morati. At inquies: Quis hîc veram fratris dilectionẽ aſſequutus eſt? Tibi reſpondeo. Iuxta tuam opinionẽ nemo in hac vita poteſt

Relinquitur in morte fomes vnà cum carne.

aſſe-

Singula mandata Luth. impoſsibilia.

aſſequi. Nam ſingula mandata facis nobis impoſſibilia. Verùm iuxta Ioannis hanc epiſtolam, multos non dubito fuiſſe aſſequutos. Nam ſolos hos, qui charitatem iſtam obtinent, in deo manere, & Deum noſſe, atq; in lumine eſſe Ioannes confitetur. Porrò multos fuiſſe, qui dum hîc viuerent, in Deo manebant, Deum noſcebant, lumineq́; illuſtrabantur cœlitùs, nemini non perſuaſiſsimum eſſe reor. Hæc ergo charitas, de qua Ioannes tradit, quanquam non ſit illa, quæ poſt hanc vitam conſummatiſsima futura eſt, nihilominus eſt pro ſtatu viæ perfecta, timoremq́; pellit, & præbet fiduciam ingreſſuris in regnum. I nunc Luthere, & gloriare te ſcire, nihil habere tuos aduerſarios, quod ſententiæ tuæ contradicant, præter opiniones ſuas, abſq; vlla auctoritate ſcripturæ: quũ tua ſcriptura, quam tu falſò & in diuerſum contorques, maximè pro illis faciat, planeq́ue conuincat multos fuiſſe, qui timore propulſato, perfectam in hac vita charitatem, iuxta morem loquendi, ſcripturarum, aſſequuti ſunt.

Charitas pro ſtatu viæ perfecta timorẽ pellit, præbetq́; fiduciã ingreſſuris in regnum.

LVTH. Quis ergo iam neget, timorem iſtum pœnam habentem, poſſe verè purgatorium eſſe ſolum, quum non ſit maior pœna ſpiritus noſtri, quàm fuga & pauor? niſi quis contra omnium ſenſum ſapere velit.

EPISC. Quum dixit Ioannes. Timor pœnam habet, cruciatum intellexit miſeræ conſcientiæ, quę fraterna careat dilectione. Metuit enim iram Dei, quiſquis odio in fratrem laborat. Verùm nec is metus, neq; cruciatus inde prorumpens, quicquam facit ad animæ purgationem, niſi protinùs ipſa reſipuerit. Quòd ſi reſipuerit, non abſterſerit tamen per

veram

veram pœnitudinem reliquias peccatorum, veriſimile eſt non timorem ſolùm, verumetiam inordinatum amorem, atq; id genus alios affectus manere non expurgatos. Ob quos expurgandos, multò rationabiliùs Eccleſia credit ignem ſtatim purgatorium, quàm Lutherus qui ſolum cruciatum ex timore prouenientem opinatur animarum purgatorium efficere.

LVTH. Et ſcriptura paucis locis ignem, frequentiſsimè autẽ pauorem tribuit damnatis & impijs, vt Pſal. 2. Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Et omnes fatentur faciem iudicis Chriſti fortiùs torturam impios, quàm ipſum ignem inferni.

EPISC. Hi loci ſcripturarum quos memoras, nihil ad purgatorium ſpectant, ſed neq; ad gehennã. Neq; enim gehenna qui torquentur, viſuri ſunt faciem iudicis, neq; vocem eius audituri. Porrò ſi de gehennæ ſupplicio loqueris, quod damnati & impij (ut tu dicis) perpetiuntur, non rarò Chriſtus in Euangelijs, hoc ſupplicium ignem vocat. Quod qui vel ſemel Euangelia perlegerit, non poteſt ignorare. Sin de purgatorij cruciatu velis intelligi, quo modo qui negas vllum pro illo in ſcripturis haberi teſtimonium, has iam in hunc finem ſcripturas citas? Cæterùm an ignis aliquis purgatorius ex ſcripturis comprobari poſſet, in eius articuli confutatione, quem de illo peculiarem habes, inferiùs dicturi ſumus.

LVTH. Iam cùm ipſimet fateantur, animas non ab igne, ſed in igne pati, quam poſſunt aliam pœnam dare, quàm fugam & horrorem?

EPISC. Ex vniuerſa certè diſputatorum turba, nemo

eſt

eſt qui tuæ opinioni ſuffragatur. Nã omnes ab igne pati non dubitant, quanquam non penitùs eodem modo, ſed pleriſq; viſum eſt, ignem vt inſtrumentum à Deo motum animas verè cruciare, in quorum albo Richardus eſt, qui non veretur affirmare, quòd ignis quãquam ſit corporeus, affligit tamẽ ſpiritus. Et Bonauentura putat ignẽ afflictiua quadam præſentia, ſpiritus affligere. Et Varro ſpiritum ſeu animam opinatur ab igne realiter pati. Scotus arbitratur ignẽ vt nolitum & apprehenſum affligere. Multi volunt animas intentionaliter ab igne pati. Cæterùm nemo repertus eſt, qui non aliquam ab igne moleſtiam, animas & dæmones accipere credat, præſertim cùm in Euangelio Chriſtus aſſerat, hunc ignem diabolo ſimul, & angelis eius fuiſſe paratum.

Nota Doctores.

LVTH. Sed ſecurè ipſi ſic opinantur de rebus, quarum nihil vnquam guſtauerunt & cognouerunt, ideo promptè damnant aliena.

EPISC. Si guſtaſſes ipſe pœnas & cruciatus iſtos, tum eſſet aliqua ratio, cur tibi potiùs quàm illis crederemus. Sed cùm nihilò magìs tibi, quàm illis hoc negocium cognitum ſit, cur tibi tantum arroges, vt præ illis Fides adhibeatur, non video. Et ſanè quum hi longè plures ſint, & nec ingenio, nec doctrina contemnendi, par eſſet, vt illorum ſententijs ipſe crederes, nedum nõ damnares, niſi firmiora pro tua parte produxiſſes teſtimonia.

LVTH. Ego autem nitor, vel vni auctoritati Ioannis, qui timori pœnam & timorẽ dat imperfectæ charitati. Si tantum & ipſi pro ſua ſententia adduxerint ſcripturæ, paratus ero doceri.

EPISC. Nunquam id mihi Luthere perſuadebis, vt ſis

paratus

parãtus doceri, quum tantam ipſe tibi prę cæteris vindices ſcripturarum notitiam, nec verearis eis ad tua ſtatuenda mendaciter abuti. Porrò quantum auctoritas illa tibi proderit, quam ex Ioanne deprompſeras, cæteri iudicent, qui ſuperiora ſunt lecturi. Ego certè aut plurimum fallor, aut pro noſtra tantopere parte faciet, vt nec per vim queat aliò detorqueri. Sed ad huius articuli confutationem iſta ſufficiunt.

ARTICVLVS QVINTVS.

TRes eſſe partes Pœnitentiæ: Contritionem, Confeſsionem, Satisfactionem, non eſt fundatum in ſacra ſcriptura, nec in antiquis ſanctis doctoribus. LVTH.

EPISC. Tres pœnitentiæ partes.

Multa ſunt, quemadmodũ in veſtibulo noſtræ diſputationis oſtendimus, quę nemo Chriſtianus reijcere poteſt, tametſi nequeant in ſacris inueniri ſcripturis. Nam pleraq; per Chriſtum & Apoſtolos oretenus erant tradita, quæ tamen per eos nũquam erant commendata literis. Neq; tamen dubito quin harum ſingulæ poſſent in ſcriptura ſacra fundari. Verùm quia fateris te priores duas partes, hoc eſt, contritionem & confeſsionem haudquaquam negaſſe, leuaſti nos hac opera, vt iam nihil neceſſe ſit, niſi de tertia tecũ congredi, nempe de ſactisfactione. Cæterùm neque ſatisfactionem ſimpliciter negare viſus es, ſed qualẽ ipſi docent, quam & improbare non eſſe tibi difficile iactitas. Sic enim ais:

LVTH. Malitioſè hunc articulum congeſſerunt. Non enim negaui cõtritionem & confeſsionẽ, ſicut tamẽ ſonat articulus, & ipſi videri me talia docuiſſe volunt,

volũt, ſed ſatisfactionem negaui, qualem ipſi docent, quod mihi non erit difficile probare.

EPISC. Ego certè de quibus loqueris haud ſcio. Neque enim mihi animus eſt, priuatas quorundam opiniones tutari, ſed communem Eccleſiæ Catholicę comprobare ſententiam, quę credit poſt ſolutum reatum peccatorum manere quaſdem adhuc in animis hominum reliquias, per Satisfactionem expiandas præſertim in quibus non anteceſsit tãta contritio quanta potuit (gratia cooperante) totum animum penitùs expurgare. Nam ſi puſilſus dolor anteceſsit, abſoluitur à culpa per ſacramentum, at remanet adhuc (ſoluto reatu) rubigo quędam quæ & pœna peccatis debita tolli debent, priuſquam anima cœlum ingrediatur. Euenit tamen interdum, vt is qui fuerat abſolutus, non multa priùs admiſiſſet crimina, & eadem nõ grauiſsima, vehementi quoq; pulſus occaſione, tanta ſceleris deteſtatione veniſſet ad ſacerdotem, tanta pœnitudinis acerbitate peccata ſua detegiſſet, tam exundanti lacrymarum profluuio, vt priuſquam petijſſet veniam, acceſſerit nõ ſolùm à culpa liberatus, verumetiã à pœna, cui fuerit obnoxius. Duobus itaq; modis (vt ſuprà diximus) Eccleſia credit peccatores Deo poſſe reconciliari. Altero per ingentem & acerbum dolorem, nondum abſolutionis ſuſcepto ſacramento: Altero per ſuſceptionem Sacramenti, dolore nonnullo præcedente. Vtroque certè modo ſuam paratus eſt deus elargiri gratiã. Secundus tamen modus facilior eſt, & peccatori ſecurior. Nam quanta (non ſuſcipienti Sacramentum abſolutionis) pœnitudo ſuffecerit, explicatu difficile eſt. Cæterùm præter gratiam, ſiue hoc, ſiue illo

Duobus modis peccatores Deo reconciliantur.

ue illo modo comparatam, oportet vt peccator moleſtias in ſe tantas ſuſcipiat, quibus reliquiæ peccatorum, hoc eſt, tam pœna debita quàm rubigo poſt culpam condonatam relicta, penitùs expurgentur. Duo ergo ſunt, quæ nobis hoc principio ſtatuere neceſſarium erit. Alterum, quòd poſt abſolutionem plerunque maneant eiuſmodi peccatorum reliquiæ. Alterum, quòd hæ per aliquas moleſtias à nobis perpeſſas expiādæ ſunt. De priore diſſeramus primùm. Accedat ad abſolutionis Sacramentum quiſpiam, qui per totam vitam grauiſsimis & abominandis ſceleribus contaminauerit ſeſe. Et accedat Fide ac dolore nihilò maioribus, quàm ſatis fuerit ad huius ſacramenti ſuſceptionem. Ego certè tam fidem, quàm dolorem, voto ſaltem affectatum, exigi non dubito. Verùm ſi dixero ſine Fide formata, & dolore qui ex charitate naſcitur, neminem ad abſolutionem ſuſcipiendam idoneum eſſe, quis iam de Sacramenti fructu ſecurus eſſe poteſt, cùm nemini certū ſit ſuam fidem formatam eſſe, aut dolorem ſuum ex charitate proficiſci? Hæc igitur incertitudo (ſi quidē hoc dixerimus) peccatorum conſcientias vſqueadeo diſcruciabit, vt innumeros etiam ad deſperationem impellet. Tutius eſt igitur vt dicamus, Fidem quamlibet cum nonnullo dolore ſufficere, vt quis per Sacramenti ſuſceptionem, confidat ſe prorſus ab omni peccatorum reatu, iam liberum eſſe factum. Is ergo quem pridem ſtatuimus omni ſcelerum genere ſpurciſsimè commaculatum, & à primùm ſuſcepto baptiſmate, flagitiis omnibus aſſuetum, poſtquam à culpa fuerit abſolutus, nondum liber eſt ab omni pœna, quam ex ſenten-

Poſt abſolutionem plerunque manent in anima reliquiæ peccatorum.

O tia

tia Patrum (vti mox dicemus) vel hîc vel alibi tolerare debet. Iam nimirũ abſolutus eſt à peccatorum reatu, & ab æterna pœna ſecurus: ac remanet in eius anima vinculum, & obligatio ad pœnam temporariam, pro peccatis quanquam remiſsis adhuc perpetiendam. Neque enim ita remiſſa ſunt, quin dignæ pœnæ debitum adhuc ſubeundæ maneat, cui peccator eſt obnoxius. Quod ſanè debitum inter alia numeratur, quum in oratione dominica dicimus: Dimitte nobis debita noſtra. Neque priùs in cœlum aditus patebit nobis, quam hæc debita quoquo modo fuerint integrè perſoluta. Omnibus igitur ad ſacramentum abſolutionis accedentibus, quantumcunque fuerit, inter eos noxarum diſcrimen, hoc tamen commune eſt, quòd tota penitùs cuique condonata ſit noxa: verùm hoc intereſt, quòd vnus pœnę cumulatiori quàm alius, inde redit obnoxius. Tanta nimirum eſt diuinæ bonitatis clementia, vt incunctanter omnem abſoluto condonet reatum, quãquam ipſe remaneat ad temporariam pœnam pro qualitate prioris culpæ ſuſtinendam obligatus. Quantum igitur ad noxæ condonationem ſpectat, pares ſunt, & qui grauiſsimis, & qui leuiſsimis inuoluti ſceleribus fuerant. Nam vniuerſa ſingulis eſt condonata culpa. Cæterùm in pœna luẽda iuſtum eſt, vt adhuc ſint impares, qui tam impares antè fuerunt in culpa. Nam ſcriptum eſt: Quãtum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Et alibi. Pro menſura delicti, erit & plagarum modus. Quæ ſcripturæ nimirum & hîc, & ibi non diſsimilem habent rationem. Sed hactenus de priori. Iam agè

Pœnæ inparitas poſt abſolutionis Sacramentũ.
Apoc. 18.
Deut. 25.

ſecundum

ſecundum comprobemus, nẽpe, quòd vel per moleſtias aliquas ab ipſis peccatoribus perpetiendas, vel alio quopiam pacto, pœna cui obnoxij ſunt perſolui debeat. Meminit Euangelium Matthæi, & Lucæ, Ioannem Baptiſtam, populum ad ſe confluentem, fuiſſe cohortatum, vt dignos agerent pœnitentiæ fructus. Agite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quem ſanè locum, nemo interpretum aliter intelligit, quàm pro pœnitentiæ acerbitate. Clamat Auguſtinus: Sunt digni fructus virtutum, fructus qui non ſufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores poſtulat. Et Gregorius item: Notandum eſt, ait, quòd amicus ſponſi non ſolùm fructus pœnitentiæ, ſed dignos fructus pœnitentiæ admonet eſſe faciendos. Aliud namque eſt fructum facere, aliud dignum pœnitentiæ fructum facere. Vt enim ſecundum pœnitentiæ dignos fructus loquamur, ſciendum eſt, quòd quiſquis illicita nulla commiſit, huic iurè conceditur vt licitis vtatur, ſicq́ue pietatis opera faciat, vt tamen ſi voluerit, ea quæ mundi ſunt, non relinquat. At ſi quis in fornicationis culpam, vel fortaſſè (quod eſt grauius) in adulterium lapſus eſt, tantò à ſe licita debet abſcindere, quãtò ſe meminit & illicita perpetraſſe. Neq; enim par fructus boni operis eſſe debet eius qui minùs, & eius qui ampliùs deliquit: aut eius qui nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit, & eius qui in multis eſt lapſus. Per hoc ergo quod dicitur: Facite dignos fructus pœnitentiæ, vniuſcuiuſque conſcientia conuenitur, vt tantò maiora acquirat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quantò maiora ſibi intulit damna per culpam. Hæc Gre-

Satisfactio.

Matt. 3.

Pœnitẽtiæ fructus.

gorius. Et Chryſoſtomus item: Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus, ſi vtique peccatis aduerſa faciamus? Aliena rapuiſti, & incipe donare iam propria, longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque vſu ſuſpendere coniugij, ac perpetuam continentiam ſæpiùs paucorum dierum caſtitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel ſermone feciſti, refer benedictionis verba conuitijs: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tãtummodo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Delitijs antè & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrunque compenſa, vt famem ſuperes imminentem. Vidiſti impudicis alienum decorem oculis, fœminam iam omnino non videas, maiori tactus cautione poſt vulnera. Hæc Chryſoſtomus. Et Paulus in Actis, affirmat ſe gentibus annunciaſſe, quatenus pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Ecce non ſatìs fuit eis reſipiſcere, perque Fidem ad Deum conuerti, niſi digna pœnitentiæ opera ſimul accumularent. Quam rem apertiùs Romanis indicat, inquiẽs: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Hoc eſt, quo ſordes peccatorum contraxiſtis ardentiori ſtudio, iam non minori debetis eaſdem eluere. Neque enim opinor, te velle cum Iouiniani ſectatoribus aſſerere, cunctas animas parem immunditiam contraxiſſe, atque in lutũ peccatorum æqualiter eſſe collapſas. Quamobrem

Roma. 6.

Iouiniani hęreſis peccata paria.

obrem neque dices, opinor, ijs quę parum & ad breue momentum fuerint inquinatæ, tanta expiatione opus eſſe, atque illis quæ prolixo tempore, maximiſq́ue ſceleribus iacuerint immerſæ. Quòd ſi tu tam perfrictæ ſis frontis, vt ſtrophis tuis, iſta putes te ſtatuere poſſe, nihil dubito, quin æquus lector aliud ſentiet. Nam quis ambigere poteſt, quum Euangelium audiat de dignis pœnitentiæ fructibus loqui, ſimul & Paulum ad opera digna pœnitentiæ cohortari, quin aliud ſit pœnitere, aliud dignè pœnitere: aliud reſipiſcere, & aliud opera reſipiſcentiæ digna producere. Et maximè quum idem Paulus moneat eos, qui iam per gratiam ſanctificati ſunt, quatenus exhibeant deincęps ſua membra tanta ſedulitate ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, quanta priùs exhibuerũt eadem immunditiæ & iniquitati ſeruire ad iniquitatem. Atqui tu dices, Paulum intelligere ſanctificationẽ iſtam pro fomitis expiatione. Sed quis nõ videt reliquias peccatorum actualium, nihilo minorem expiationem, quàm vnius originalis peccati feces exigere? Quamobrem ſi ſanctificandi ſimus à fomite (q̃ relictus erat ex originali peccato) multò magìs à peccatorum actualium reliquijs expurgandi ſumus. Atq; ita iuſtitiæ, quã non Adam, ſed nos ipſi violauimus, ſatisfaciemus. De pctĩs igit̃ actualibus loquitur Paulus, cùm dicit: Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immunditiæ. Et eorundẽ reliquias expiari iubet, cùm ſubdit: Ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationẽ. At cui quæſo te iuſtitiæ, & in quam ſanctificationem? Iuſti nimirum erant, & ſanctificati, ad quos loquebatur Paulus, quantum ad gratiam intus iu-

Iuſti per gratiam intùs iuſtificantẽ, non nunquam propter peccatorũ reliquias iniuſti dicuntur.

ſtificantem attinebat. At erãt ijdem adhuc, propter reliquias peccatorum, etiam iniuſti, quippe quas nondum expiaſſent digna pœnitudine, & iuſta moleſtiarum perpeſsione Quemadmodum & Dauid (poſteaquam remiſſam intellexit peccati ſui culpam) nõ deſtitit reliquias eius multis lacrymis & acerba perſequi pœnitudine: Dixi, inquit, con-
Pſal.31. fitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quid autem aliud eſt impietas peccati, quàm reatus & culpa peccati, quæ ſimul atq; condonata fuerat, manſit nihilominus nonnihil, quod tametſi culpa nõ erat, iuſto tamen erat vindicandum & expiandum ſupplicio. Propter has vtiq; reliquias abolendas, Dauid gemitibus & lacrymis, ieiunijs, & vigilijs, variaq; id genus maceratione, carnem afflixit ſuam. At iſtud erat quod Baptiſta cõmonuit plebẽ, & ad quod Paulus hortabatur, iſte de operibus, ille de fructibus pœnitentiæ dignis loquens. Perſpicuum igitur ex ijs opinor eſſe, quòd maneat in peccatore poſt remiſſam culpam nonnihil debiti, cui vel moleſtiarum perpeſsione, vel alijs modis, quos infrà memorabimus (quum de indulgentijs erit ſermo) priùs oportet ſatisfieri, quàm peccator cælum ingredi permittatur. De qua ſatisfactione (quia negat eam Lutherus ab antiquis ſanctis doctoribus approbatam) iam quid ipſi cenſeant, in medium afferemus: atque id quidem non truncatim, quod ipſe nobis obijcit: ſed plenis, vt aiunt, velis. Ambroſius primùm ad corruptam quandam ait: Secundum conſcientiæ molem exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur.

agitur. Si tibi ante oculos ponas, de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium ſine fine. Cum hoc certa Fide ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium cõſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem ſubire eſto contenta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es quomodo poſsis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculi lacrymas, qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aſperſum & opertum cilicio perhorreſcat, quia malè ſibi de pulchritudine placuit. Cor verò ſit liqueſcens ſicut cæra, ieiunijs inquietans ſeipſum, & cogitationibus ventilans, quare ſit ab inimico ſubuerſum. Senſus etiam crucietur, quia in membra corporis quum haberes dominationem, malo ceſsit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ, ſi fuerit perſeuerans, audebit ſperare, & ſi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Et paulò pòſt: Peccator ergo ſi ſibijpſi

Peccatoris nomen deletur de li. vitæ propter peccatum.

Pœnitendi modus ex Ambroſ.

Pœnitẽtiæ fructus.

non pepercerit, à Deo illi parcitur. Et ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ ſpacio compenſauerit, ſeipſum ab ęterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina. Grande ſcelus, grandem habet neceſſariam ſatiſfactionem. Hæc Ambroſius. Et idem de pœnitentia: Qui enim agit pœnitētiam, non ſolùm diluere lacrymis debet peccatum ſuum, ſed etiam emēdatioribus factis operire, & tegere delicta ſuperiora, vt non ei imputetur peccatum. Hæc ille. Similiter & Auguſtinus homilia. 50. poſtquam diſtinxit tertiam actionem pœnitentię, & de duabus loquutus fuerit, hoc eſt, de ea que ad baptiſmum exigitur, & de altera, quę pro quotidianis, ſed minutis peccatis neceſſaria eſt, iā de tertia ſubdit in hunc modum: Tertia actio eſt pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis ſubeunda eſt, quam legis decalogus cōtinet. Et de quibus Apoſtolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnū Dei non poſsidebunt. In hac ergo pœnitentia maiorem quiſq; in ſe ſeueritatem debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus, nō iudicetur à Deo. Sicut idem Apoſtolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino non indicaremur. Et in libro de vera & falſa pœnitentia, capite decimoquinto ſic ait: Ponat ſe omnino in poteſtate iudicis, in iudicio Sacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, vt omnia eo iubente paratus ſit facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum deſiderio: quia vitam recuperat infinitam: cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differentia morte moriturus, Semper deprecetur Deum certus de venia, qui omnibus modis, & ſine

Tres pœnitentiæ actiones.

1. Cor. 11.

Pœnitentē ſacerdotis iudicio ſubijciendum, Aug. auctore.

ſine tædio dubius rogaret poteſtatem terrenam. Abſtineat à multis licitis, qui per libertatem arbitrij commiſit illicita. Semper offerat DEO mentem & cordis contritionem, & deinde quod poteſt de poſſeſsione. Et ne dixeris illum de publico pœnitente loqui, eundem admonet, vt cautus ſit ne verecundia ductus, diuidat apud ſe confeſsionem, & diuerſa diuerſis ſacerdotibus velit manifeſtare. Quidam enim vni celant, quę alij manifeſtanda conſeruant, quod eſt ſe laudare, & ad hypro criſim tendere, & ſemper venia carere, ad quam per fruſta totam putat peruenire. Hæc Auguſtinus. Accedit his Gregorius. Cogitãdum ſummopere eſt, vt qui ſe illicita meminit commiſiſſe, à quibuſdam etiam licitis ſtudeat abſtinere, quatenus per hoc conditori ſuo ſatisfaciat, vt qui commiſit prohibita, ſibimetipſi abſcindere debeat etiam conceſſa, & reprehendat in minimis, qui ſe meminit in maximis deliquiſſe. Minima ſunt quæ loquor, ſi hæç ex ſacri eloquij teſtimonijs nõ affirmo. Lex certè veteris teſtamenti alienam vxo rem concupiſci prohibet. A regę verò fortia iuberi militibus, vel deſiderari aquam non pœnaliter vetat. Et cuncti nouimus quòd Dauid concupiſcentiæ mucrone tranfixus, alienam coniugem & concupiuit, & abſtulit. Cuius culpam digna verbera ſunt ſequuta, & malum quod perpetrauit, per pœnitentiæ lamenta correxit. Qui quum longè pòſt, contra hoſtium cuneos ſederet, aquã bibere de Bethleemitica ciſterna ex deſiderio voluit. Cuius electi milites inter cateruas aduerſantium medias erumpẽtes, aquam quam rex deſiderârat illeſi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus,

Confeſsio non dimidianda.

Pœnitẽtia Dauid.

2.Reg.23.

ditus, ſemetipſum protinus cum periculo militū, aquam deſideraſſe reprehendit, eamque Domino fundens libauit, ſicut illic ſcriptum eſt: libauit eam Domino. In ſacrificio quippe Domini effuſa eſt aqua, & conuerſa, quia culpam concupiſcentiæ mactauit per pœnitentiam reprehenſionis ſuæ. Qui ergo quondam concupiſcere alienam coniugem nequaquam timuit, pòſt etiam quia aquam concupiſcet, expauit. Quia enim ſe illicita perpetraſſe meminerat, cōtra ſemetipſum iam rigidus etiā à licitis abſtinebat. Sic ſic agamus pœnitentiam, vt ea quę commiſimus perfectè defleamus. Hæc Gregorius. Quòd ſi vetuſtiores adhuc requiras, Origenes homilia 8. ſuper Leuiticū: In vulneribus, inquit, corporum poſteaquam curata fuerint, remanet interdum ipſius vulneris ſignum, quod cicatrix appellatur. Vix enim eſt qui ita curetur, vt nullum ſuſcepti vulneris reſidere videatur indicium. Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima quę peccati vulnus acceperit, etiāſi curetur, tamē habet peccati cicatricem in loco vulneris reſidentē. Quę cicatrix nō ſolùm à Deo videtur, ſed & ab eis qui acceperunt ab eo gratiā, qua pręuidere poſſint animę languores, & diſcernere quę ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris abiecerit, & quę curata ſit quidē, ſed ferat adhuc veteris morbi in ipſo veſtigio cicatricis indicia. Et rurſum infrà. Sed vide, quia etiāſi mūdetur quis à peccato, & non ſit iam in opere peccati, ipſa tamen veſtigia ſceleris cōmiſſi, purificatione indigent, & ea quā expoſuimus, & alia nihilominus, quæ mandantur in conſequētibus. Obſeruauimus

Peccati cicatrix in anima ſanata reſidet.

enim

enim & hoc quod ſcriptum eſt de lepra, in qua die mundatus fuerit, poſt hęc inter cætera quę mundantur, tertio dictum eſſe, & mũdus erit. Et iterum ad vltimum ſcriptum eſſe, & mundabitur: vnde mihi videtur eſſe quaſdam & in ipſa purificatione differentias, & (vt ita dixerim) profectus quoſdam purgationum. Hæc Orig. Suffragatur & Chryſoſtomus homil. 41. de pœnitentia inquiens: Pœnitentiam exhibuit beatus Dauid ita dicens: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Et olim patratum peccatum, poſt tot generationes, quaſi nuper accidiſſet, lugebat. Pœnitentem iraſci non oportet, neque ſæuire, ſed conteri tanquam condemnatum, tanquam non habentem fiduciam, tanquã iudicatum reum, tanquam ex ſola ſaluari miſericordia debentem, tanquam ingratum erga benefactorem redargutum, tanquam iniucundũ & reprobum, tanquam innumeris dignum ſuppliciis. Si hæc cogitet non iraſcetur, nõ indignabitur, ſed lugebit, flebit, gemet, & conqueretur noctem & diem. Pœnitentem nunquam oportet obliuioni peccatum tradere, ſed Deum quidem rogare, ne eius meminerit, ipſum verò nunquam ipſius obliuiſci. Si nos eius non recordemur, Deus ipſius non obliuiſcetur. Si nos eius meminerimus, Deus obliuiſcetur. A nobis ipſis vltionẽ ſumamus, noſipſos accuſemus, ita placabimus iudicẽ. Hęc Chryſoſt. Sed & Leo primus, cui propter eruditionẽ ac vitæ ſanctimoniam in concilio Calcidonenſi à 600. & 30. patribus ter ſanctus fuit acclamatum ſcribit in hunc modum Theodoro Epiſcopo Foroliuienſi. Mediator, inquit, Dei & hominum homo

Pſal. 6.

Pœnitẽdi modus ex Chryſoſt.

Chriſtus

Chriſtus Ieſus hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatiſfactione purgatos, communionem ſacramentorum per ianuam recõciliationis admitterent. Cui vtique operi ipſe ſaluator interuenit, nec vnquam ab his abeſt, quæ miniſtris ſuis exequenda commiſit, dicens: Ecce

Matt.vlt. ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi, vt ſi quid per ſeruitutem noſtram bono ordine & gratulando impletur effectu, non ambigamus per Spiritum ſanctum fuiſſe donatum. Et rurſum infrà. Vnde oportet vnumquemq; Chriſtianum conſcientię ſuę habere iudicium, ne conuerti ad dominum de die in diem differat nec ſatiſfactionis ſibi tempus in fine vitæ ſuæ conſtituat, quem periculoſè ignorantia humana concludit, vt ad paucarum horarum ſe reſeruet incertum, & cùm poſsit pleniore ſatiſfactione indulgentiam promereri, illius temporis anguſtias eligat, quo vix inueniat ſpacium, vel confeſsio pœnitentis, vel reconciliatio ſacerdotis. Hæc Leo. Addit ijs & calculum Hieron. ſuper Malachiã ſic inquiens: Qui peccator eſt, & quem mordet propria conſcientia, cilicio pœnitentiæ accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur eccleſiam, de qua fuerat egreſſus, & cubet, vel dormiat in ſacco vt pręteritas delicias per quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. Hæc Hieronymus. Quis verbis quid aliud magìs peccatori commendat, quàm ſatiſfactioné quæ nimirum compenſatio eſt, quam pro præteritis voluptatibus exhibemus Deo per vitæ auſteritatem. Propter quam & idem Paulam egregiam fœmi-

Cõſciẽtię iudicium.

Modus pœnitendi iuxta *Hie-*

fœminam laudans, dixiſſe tradit: Turpanda eſt facies, quam contra Dei præceptum purpuriſſo, & ceruſſa & ſtibio ſæpe depinxi. Affligendum corpus quod multis vacauit delicijs. Longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu. Mollia lintheamina, & ſerica precioſiſsima, aſperitate cilicij commutãda. Et hæc omnia quid aliud quàm ſatisfactionẽ indicant, hoc eſt, rubiginis ex prioribus peccatis relictæ purgationem. Et Cyprianus item non minori ſanctimonia, quàm doctrina præditus, ſermone quinto de lapſis, quoſdã qui Fidem redintegratã & reuerſionem ad Deum ſibi ſufficere (quibuſdã hoc docentibus) confidebant, alloquitur in hunc modum: Agite, inquit, pœnitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate mœſtitiam, nec vos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor vanus, qui quum teneantur in tam grandi crimine, percuſsi ſunt animi cæcitate, vt intelligant delicta, nec plangant. Et paulò pòſt, pacem ſibi vltrò, nemine dante, ſumpſerunt, falſa pollicitatione ſeducti, & apoſtatis ac perfidis iuncti, errorem pro veritate ſumpſerunt. Communicationem non communicantium ratam ducũt, hominibus contra Deum credunt, qui contra homines Deo non credũt. Eiuſmodi homines quãtum poteſtis effugite, pernicioſis contactibus adhærentes, ſalubri cautione vitate. Sermo eorum ſicut cancer ſerpit, colloquium velut contagium trãſilit, noxia & venenata perſuaſio perſequutione ipſa peius interficit, illic ſupereſt pœnitentia, quæ ſatisfaciat. Hæc Cyprianus. Ecce nõ ſatìs eſt cum Fide ad Deum conuerti, ſed opus eſt item pœnitentia quæ ſatiſfaciat. Et continuò ſubdit: Qui autẽ,

Satiſfaciẽdi modus ex Cypria.

autem, inquit, pœnitentiam criminis tollunt, ſatisfactionis viam claudunt. Ita fit, vt dum temeritate quorundam vel promittitur ſalus falſa, vel creditur, ſpes verę ſalutis adimatur. Vos verò fratres, quorum timor in Deum pronus eſt, & in ruina licèt animus conſtitutus mali ſui memor eſt, pœnitentes ac dolentes peccata veſtra perſpicite, grauiſsimum conſcientiæ crimen agnoſcite: ad intelligentiam delicti veſtri, oculos cordis aperite, nec deſperantes miſericordiam Domini, nec tamen iam veniam vendicantes. Deus quantum patris pietate indulgens ſemper & bonus eſt, tantum iudicis maieſtate metuendus eſt. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligés & longa medicina non deſit, pœnitentia crimine minor non ſit. Putáſne tu Dominum citò poſſe placari, quem verbis perfidis abnuiſti, cui patrimoniū præponere maluiſti, cuius templum ſacrilega contagione violaſti? Putas facilè eum miſereri tui, quem tuum non eſſe dixiſti? Orare oportet impenſiùs & rogare: diem luctu tranſigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymoſis lamentationibus occupare: ſtratos ſolo adhærere cineri: in cilicio volutari & ſordibus: poſt indumentum Chriſti perditum nullum iam velle veſtitum, poſt diaboli cibum malle ieiunium: iuſtis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemoſynis frequenter inſiſtere, quibus à morte animæ liberantur. Hæc Cyprianus. Et rurſum in calce: Qui ſic Deo ſatisfecerit, qui pœnitentia facti ſui, qui pudore delicti plus virtutis & Fidei de ipſo lapſus ſui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino,

Pœnitētia crimine minor nō ſit.

Eleemoſinis à morte anima liberatur.

quā

quam contriſtauerat nuper, lætam faciet Eccleſiam:nec iã ſolam Dei veniam merebitur,ſed coronam. Sed ne dicat Lutherus hæc de publica ſatisfactione dicta fuiſſe. Audiat quid in eodem ſermone paulò ſuperiùs dixerit ad eos, quorum erat crimen penitus occultum. Videt,inquit,Deus corda & pectora ſingulorum, & iudicaturus non tantùm de factis, ſed & de verbis,& de cogitationibus noſtris,omniũ mentes,voluntateſq́, cõceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuet̃. Deniq; quando & Fide maiore,& timore meliore ſunt,qui quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confiteantur, exhomologeſin conſcientiæ faciant,animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirant. Ecce tres hîc pœnitentiæ partes inſinuat. Primùm,cõtritionem & confeſsionem, cùm iubeat eos Dei Sacerdotibus dolenter & ſimpliciter confiteri: deinde ſatisfactionem, quum hortetur ſalutarem medelam paruis licèt vulneribus exquirere:de qua paulò pòſt apertiùs adiungit: nec ceſſet, inquit, in agenda pœnitentia, atque Domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur,in neglecta ſatisfactione cumuletur. Hactenus ex Cypriano. Caſsianus item ex Pymſio collatione vigeſima, capite ſeptimo ſubſcribit inquiens: Dum agimus pœnitentiam & adhuc vitioſorum actuum recordatione mordemur, neceſſarium eſt, vt ignem conſcientiæ noſtræ,obortus ex confeſsione culpę lacrymarum imber extinguat. Quum vero cuiquã

Pœnitens non ſolũ dei veniã, ſed cororã meretur.

quam in hac humilitate cordis,& Spiritus cõtritione defixo, atq; in labore & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit conſopita, & conſcientiæ ſpina de medullis animæ gratia Dei miſerantis euulſa, certum eſt eum ad ſatiſfactionis finem atque indulgentiæ merita perueniſſe, & ab vniuerſorum criminum labe purgatum. Hæc Caſsia. Et rurſum collatione 23 cap.15. Quiſquis poſt baptiſmum & ſcientiã Dei, in illud mortis corpus incurrerit, hoc eſt, in aliquod capitale crimen, ſciat ſe non quotidiana gratia Dei, id eſt, facili remiſſione, quam momentis ſingulis exoratus Dominus noſter erroribus noſtris donare conſueuit: ſed aut diuturna afflictione pœnitudinis, aut pœnali dolore purgandum, aut certè pro his in futuro æterni ignis ſupplicijs addicendum. Hoc item

Satisfactio Caſsianus. Vides iam ſatiſfactionem, non ſolùm in ſcripturis fundatam, verumetiam ab antiquis & ſanctis aſſertam auctoribus, vt niſi pudere prorſus dedidiciſſes, huius articuli te maximè puderet. Sed iam vt ſtatuis hunc articulũ audiamus.

LVTH. Oſtendant ſi poſſunt, vbi in tota ſcriptura, vnus apex aut iota ſcribatur, pro peccato mortali vno, debere ſatisfieri ſeptem annis? dicant vbi pro differentibus peccatis, differentes pœnas ſtatuat Chriſtus & Apoſtoli? Nonne hæc omnia ſunt poſtea inuenta ab Epiſcopis? imò dent vnum ex antiquis patribus, in quo legantur quadragenæ, ſeptenæ, & ſimilia, vbi fecerint, libens reuocabo.

EPISC. Quid ſi non de ſeptenni ſatiſfactione, mentio peculiaris in ſacris literis habeatur? Quid ſi nuſquam lectum, ſit, Chriſtum aut Apoſtolos pro differentibus peccatis, differentes pœnas ſtatuiſſe? &

demum quid ſi dari nō poteſt vnus ex antiquis patribus, in quo legantur quadragenæ, ſeptenæ, & ſimilia? Num propterea ſatisfactio, non erit pars tertia pœnitentiæ? Hæc negatiua dialectica (qua tam frequenter vteris) quis non videt, quàm ſit irridenda? Satìs nobis eſt, tam ex ſcripturis, quàm ex Patribus non minori eruditione, quàm vitæ ſanctimonia conſpicuis, oſtendiſſe pro peccatorum qualitate, ſatisfactionem omnino breuiorē aut prolixiorem, aſperiorem aut remiſsiorem oportere fore. Quæ res non immeritò ſuccedentes Epiſcopos admonere potuit, quatenus illi iuxta vnctionem à Spiritu ſibi datam, Canones quoſdam inſtituerent, quibus Eccleſiarum prȩfecti, ſatisfactionem pœnitentibus iniūgendam moderarentur. An tibi videtur cœtus Epiſcoporum, in tam ſalubre negocium aſcitus, contemni debere? Num credis tot Epiſcopos pro ſalute animarum congregatos, nihil amplius apud eos qui piè ſapiunt, ponderis habituros, quàm vnum Lutherum, & eundem audaciſſimum, tam ſcripturarum, quàm Patrum temeratorem? Qua fronte potes hæc dicere? Siccine putas Deum rem Chriſtianorum abiecìſſe, vt totius reipublicæ Chriſtianæ patribus & proceribus ſtudio profectus animarum collectis, non inſpiret quæſitam & concupitam veritatem? An reliquit ita nos Spiritus ille paracletus, quem Chriſtus manſurum apud nos in æuum pollicitus eſt, & veritatem omnem edocturum? Inſanis profectò, ſi ita credas. Cæterùm ſi qua ſit Yuoni fides adhibēda, qui Carnotenſis Epiſcopus fuit, doctrinaq; pariter & & ſanctitate non infimus, is tam ex concilijs, quā ex patribus multa collegit, ꝑ quadragenis & ſeptenis

Yuo Carnotēſis de quadragenis & ſeptenis.

nis illis, crebramq; ſatisfactionis & Canonum pœnitentialium facit mentionem. Inter quæ Hieronymum introducit de ijſdē canonibus ita loquentem: Menſuram temporis in agenda pœnitentia, iccirco non ſatis apertè præfigunt canones pro vnoquoq; crimine, vt de ſingulis dicant, qualiter vnumquodq; emendandum ſit, ſed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuunt: quia apud Deum non tam valet menſura temporis, quàm doloris: nec abſtinentia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ, Fide, & conuerſatione pœnitentium, adbreuianda præcipiunt, & negligentia protelanda exiſtimant. Tamen pro quibuſdam culpis, modi pœnitentiæ ſunt impoſiti, iuxta quos cæterę perpendendę ſunt culpæ, quum ſit facile per eoſdem modos, vindictam & cenſuram canonum ęſtimare. Hęc Hieronymus. Ex quibus quiſque poteſt perſpicere, non recenter inuentos hos fuiſſe canones, ſed ante Hieronymi tempora, quibus tametſi non pro ſingulo quoq; crimine, modus ſatisfactionis præſcribitur, ex paucis tamen, quæ illic tradita ſunt, licebit æſtimare cætera, licebit & perpendere quòd ſacerdotis prudētis arbitrio relictum ſit, quanti temporis cuiq; peccatori ſatisfactio ſit imponenda.

Pœnitētia arbitraria.

LVTH. Legimus ſanè multos à Deo propter peccatum caſtigatos, vt Dauid, Moſen, Aaron, Mariam, populum Iſrael, & aliquos eorum, quos Chriſtus in Euangelio curauit. Et 1. Corint. 11. Multi infirmi inter vos & dormiunt multi. Sed hæc non erat ſatisfactio, quam iſti docent, ſcilicet remiſsibilem per claues, ita & modò multos punit Deus pro pec

catis,

catis, quas pœnas tamen Eccleſia non poteſt auferre per claues. Quare verum dixi, arbitrariam iſtam ſatisfactionem nec in ſcripturis, nec Patribus inueniri: inueniri autem pœnam remiſsibilem à Deo impoſitam, vt Pſalm. 88. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus hominum peccata eorum.

De clauibus Eccleſię, quid per eas remitti poſſet, inferiùs ſub articulo de indulgentijs dicturi ſumus. Nunc ſaltem ex dictis opinor conſtare, peccatorem aliquem poſt remiſſam culpam, nonnullius pœnæ debitorem eſſe, cui per tolerationem pœnæ, quam dicunt, pœnitentiæ ſatisfieri vſqueadeo poteſt, quòd poſt hanc vitam purgatorius ignis peccatori nihil officiet. Cæterùm quòd ais inueniri pœnam irremiſsibilem à Deo impoſitam, nihil refragamur. Sed tamen & conſtat aliquam à Deo conſtitutam pœnam, remiſsam fuiſſe, id quod non aliundè quàm ex ijs (quæ per te citata ſunt) exemplis comprobabo. Dauid primùm, quum eſſet triduana populi ſui peſtilentia puniendus, vſqueadeo ſemetipſum afflixit, vt miſertus ei Deus, non ampliùs quàm vnius diei vindictam voluit exerceri. Sublata eſt igitur bidui ſequentis moleſtia, propter ſeueritatem quam in ſemetipſum Dauid exercuit, nimirum vt pœnam à DEO conſtitutam pœnitenti, ſi verè & dignè pœniteat, intelligamus haud irremiſsibilem eſſe. De Moſe verò & Aaron, haud ſcio quas pœnas memoras, niſi quòd non ſint permiſsi populum in promiſſam terram introducere, quod ſanè per dignam pœnitudinem, & aſsiduas preces (modò id ardentiùs petijſſent) quis nouit

EPISC.

2. Reg. vlt.

Pœnam aliquã à deo conſtitutã nonnunquã remiſſam fuiſſe.

o.Re,ylt. an fuiſſent impetraturi. De Maria ſorore Moſi, quæ graui lepra percuſſa fuerat à Deo, num legis eam ad preces Moſi poſt ſeptem dies fuiſſe purgatam? De populo ſimiliter Iſrael, an non in Hieremia ſcriptum eſt dixiſſe Deum: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei? Et de Corinthijs denum, quorum nõnulli morbis percuſsi ſunt nónne Paulum audis eodem loco docentem, quo medio flagellum Dei vitaſſe potuerunt? Si noſmetipſos, inquit, dijudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur.

LVTH. Dicent fortè relictum arbitrio Eccleſiæ taxandam pœnam pro peccatis. Reſpondeo, hoc iam non eſt ſcripturas, ſed propriam ſententiam afferre, probetur, quo loco Chriſtus hoc arbitrium reliquerit Eccleſiæ? tibi enim non credo.

EPISC. Diximus antè ſæpiùs Luthere, non omnia per ſcripturas probari poſſe. Satìs enim fuerit, ſi dictorum modorum (quos in veſtibulo totius diſputationis noſtrę memorauimus) aliquo ſtatui poſſet, quod aſſerimus. Nos tamen & ſcripturas, & ſanctorum patrum ſuffragia (quibus res hæc fieret dilucidior) tot produximus vt veriti ſimus, ne prolixitatis tædio Lectorem grauauerimus. Quibus ſi non crediderìs, nemo non iudicabit (ſcio) te pertinacem eſſe. Nam æquius eſt, vt tu, tot & ſacroſanctis auctoribus, qui pro ſua ſententia ſcripturas etiam afferunt, crederes potiùs, quàm vt nos (reiectis & patribus & ſcripturis) tibi qui nullum alicuius momenti ſuffragium attuliſti, Fidem adhibeamus.

LVTH. Nam vbi dicit: Quodcunque ligaueris & cæt.

ma-

magìs ad culpam, quàm ad ſatisfactionem pertinet. Culpa enim ligari & ſolui propriè dicitur, non cõfeſsio aut ſatisfactio, ita & illud. Quorũ remiſeritis peccata remittuntur eis. Alioquin dicere debuit: Quorum remiſeritis ſatisfactiones, remittuntur eis: Quare diuinitùs aut nulla eſt ſatisfactio, aut remitti humanitùs non poteſt.

Semper tui ſimilis es Luthere. Nam eiuſmodi collectionibus ſcatent omnes aſſertiones tuæ. Sed mirum eſt, quomodo iam ſis oblitus, quod nuperrimè nobis obieceras, nempe non intellexiſſe nos, vim huius verbi remittere. Aiebas enim paulò ſuperiùs, aliud eſſe *omnia peccata remitti*, aliud omnia *tolli*. Baptiſmum omnia remittere fateris, ac nullum penitùs tollere, ſed incipere tãtùm vt tollantur. Quod ais etiam, illos fefelliſſe, qui remiſſionem intellexerunt omnimodam expurgationem fuiſſe. Conſtes igitur aliquando tecum, nec Prothei more, toties teipſum tranſfigures. Si remittere ſic (vt ais) intelligendum ſit, cur non vides ex iij. Chriſti verbis, quum dicit: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, protinùs conſequi, reliquias aliquas peccati manere poſt condonatam culpam. Nam ſi baptiſmus, peccatũ originale tua ſentẽtia non prorſus ita remittat, vt nihil eius omnino relinquat expiandum, quid prodigij fuerit, ſi Sacramentum abſolutionis, aliquid actualis peccati manere ſinat, quod per ſatisfactionem expietur? Et id ſanè (quod relinquitur) non poteſt aliter, quàm Deo cooperante deleri. Porrò quid diſcriminis inter has duas Chriſti pollicitationes fuerit, inferiùs dicturi ſumus, vbi de indulgentijs differemus.

EPIS.

Articulo 19.

LVTH. Hoc libens conceſſerim, quòd Eccleſia mater, pio affectu præuentura manum Dei, caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, ne incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis præuenerunt iudicium Dei. Hæc pœna quidem eſt arbitraria, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria.

EPISC. Si per impoſitam ſatisfactionem rectè prę uenit Eccleſia flagellum Dei, quod is exercet in viuos, quur non ſimiliter præueniſſe laudabitur caſtigationẽ, quam idem in purgatorio nihilò mitiorem, immò longè acerbiorẽ ſumet à mortuis? Neque ſatìs fuit Niniuitìs nouam inchoaſſe vitam, niſi ieiunia, preces, lacrymas, ſaccumque, & cinerem adhibuiſſent.

LVTH. At noſtri indulgẽtiarij etiam contra Eccleſiam aſſerunt, remitti penitùs omnem ſatisfactionem etiam à iuſtitia diuina requiſitã, quod eſt erroneum & impium. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omnino. Contra hanc eorũ fictam & falſam ſatisfactionem, quam & ſolam habent, ego pugnaui, quam ideò ſolùm finxerunt, vt lucra ſua augerent, & homines exhaurirent, fallerẽt, ac perderent, quum ſi eſſent pij paſtores, potiùs imponerent pœnas, & Eccleſiæ exemplo præuenirent Deum, ſicut Moſes eum præuenit occidendo filios Iſrael, propter peccatum vituli aurei:

EPISC. Si quid indulgentiarij perperàm aut dixerint, aut fecerint ſui quæſtus gratia, non eſt Epiſcopis hoc imputandum. Neque enim vlla res eſt homini vſqueadeo conducibilis, quæ non poſſet interim in eius incommodum verti. Cæterùm quantum

tum indulgentiæ valeant, & quantum profuerint ijs, qui ritè ſunt illis vſuri, ſuo loco fuſiùs dicturi ſumus.

Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus. Hoc autem facimus, quando ex toto corde vitam totam mutamus: hac enim pœnitentia & ſatisfactione Deus contentus eſt, quantum probant ſcripturę ſacræ, & pręſertim Ioan. Bapt. Lu. 3. Sic 1. Corint. 11. Si noſipſos iudicauerimus, non vtique iudicaremur à domino: quum autem iudicamur à domino, corripimur, vt non cũ hoc mundo damnemur. Ecce pœna & correptio prorſus irremiſsibilis, quæ à Deo imponitur & exigitur. LVTH.

Vt iſtum minimè probo, qui propter ſuſceptas indulgentias, in reliquiis veterum delictorum expurgandis, tepidior efficitur: ita illum vituperio dignum arbitror, qui tantum Dei beneficium nobis eripere conatur. Quid enim ſi quidam indulgentijs abuſi fuerint? Num indulgentiæ propterea damnari merentur? Haudquaquam. Sic enim & DEI miſericordiam damnaremus, qua multò maxima pars hominum indies abutitur. Quòd autem ais, Deum non aliam pœnitentiam, & ſatisfactionem à peccatoribus expectare, quàm vitam nouam, Eccleſia longè aliter ſentit & docet. Quam rem opinor tam ſcripturis, quàm Patrum aſtipulationibus, dilucidè comprobaui. Sed & ipſa quæ producis teſtimonia, tam ex Ioanne Baptiſta, Lucæ 3. quàm ex Paulo. 1. Corinthio. 11. militant aduerſum te. Nam quantum ad illud, interpretes vnanimiter clamant, alios eſſe virtutum fructus, alios dignos pœnitentiæ fructus. Et quantum ad Paulum attinet, palàm eſt iudi- EPISC.

Deus aliã pœnitẽtiã quam nouam vitã exigit.

Virtutum fructus.

 cium

Pœnitẽtiæ fructus. cium noſtrum quo noſipſos iudicamus, præueni-
re iudicium dei, & ſatisfactionem pœnæ (cui per peccatum obnoxij ſumus) poſſe diuinam à nobis auertere correptionem. Sic enim Chryſoſtomus ſuper Matthæum teſtatur, inquiens: Si vis (quod ego conſulo) nec hîc à Deo pœna quauis cruciari, tuipſe tibi iuſtus ſis iudex, referas tibijpſi rationes viuendi: Audi Paulum dicentem: Quoniam ſi noſmetipſos iudicauerimus, non vtiq; iudicaremur. Si id facies ordine paulatim progrediens, ad coronam quoque peruenies. Hæc Chryſoſtomus homilia quadrageſima ſecunda.

LVTH. Vehementer autẽ odi & ſublatum vellem hoc vocabulum ſatisfactio, quod non modò in ſcripturis nõ inuenitur, ſed & periculoſum habet ſenſum, quaſi Deo quiſquam poſsit pro vllo peccato ſatisfacere, quum gratìs ille ignoſcat omnia.

EPIS. Setisfactio. Facilè puto te vocabulum iſtud ſatisfactionis odire. At non tam huius vocule cauſſa, quàm Romanæ curiæ, quam agreſti (vt aiunt) odio proſequeris. Cæterùm exempla paſsim in ſcripturis habentur, vt de Niniuitis, Achab item & Manaſſe regibus, alijsq̃ue compluribus, quorum ingentem pœnitudinem & afflictiones ſua ſponte ſuſceptas clementia Dei, velut iuſtam pœnæ (quę ſceleribus eorum debebatur) ſatisfactionem admiſit, cohibuitq; flagellum, quod illis inferre meditabatur. Quando igitur de re conuenit, fruſtrà de vocabulo contenditur, id quod tu nonnunquã citas. Neq; vllum in eius vocabuli ſenſu periculũ imminet, niſi quòd tu contra patrum omnium ſententias, nodum hunc tandem in hoc ſcirpo quæſiſti.

Ionæ.3. 3.Reg.21. 2.Par.33.

LVTH. Deinde occaſio fuit, vt è ſalutari pœnitentię remedio

medio nundinas facerent. Vellem magìs, vt diſciplina, caſtigatio, viſitatio, correptio aut alio quopiam ſcripturæ ſanctæ vocabulo nominaretur, quò ſignificaretur nõ eſſe remiſsibilem, ſicut reuerà remiſsibilis non eſt, diſciplinam domini, multò minùs vendibilis & cauponabilis aliquando crederetur, ſicut hodie videmus fieri, conficta iſta noua ſatisfactione, quæ plenariè remittitur, cùm talis (vt dixi) eſſe non poſsit, nedum pœnitentiæ tertia pars cenſeri debeat.

EPISC. Si quicquid eſſe potuerit occaſio mali tollere molireris, nec ignẽ, neq; aquam, ſed nec aërem ipſum nobis relinqueres. At quid tam anxiè turbaris de vocabulo, quum ſole clariùs Dei clementia fulget in ſcripturis. Num is qui tam facillimè culpam donat, ſe tam grauem exhibebit, vt pro pœna culpæ debita, nullam admittet ſatisfactionem? Quin certè multò benigniorem peccatoribus Deum ipſe facis. Et profectò, niſi fallor, perparum inter te, & iſtos intereſt (quos vocas indulgẽtiarios) niſi quòd tu per fidei virtutem, vno momẽto culpam ſimul & pœnam culpæ debitam ſublatam aſſeris: illi poſt deletam per Sacramentum abſolutionis culpam, non per indulgentias, omnem pœnam culpis debitam aboleri prædicant. Tu ſimul & culpam & pœnam condonari putas: illi ſeparatim, vno quidem momento culpam per Sacramentum abſolutionis, & alio per indulgentias pœnã. Iſti non minùs vitam nouam neceſſariam exiſtimant, atq; tu. Et tu pro veteribus delictis, nihilò maiorem exigis caſtigationem, quàm illi. Sed & pro futuris ipſi cautelam adhibendam ſentiunt, quam ipſe non refugis, imò probas quàm maximè.

Quid inter Lutherum & indulgẽtiarios intereſt.

mè.Perparum igitur tibi cum illis diſsidet,ſi quid meum de vobis iudicium valeat. Cæterùm quia ſuper hac re poſteà prolixiùs diſceptaturi ſumus, iam ad reliqua tranſeamus.

LVTH. Vnde in ſermone meo vernaculo inſigniter adieci,non eſſe iſtas tres partes pœnitentię,vt ipſi morem habent de eis loqui,ſemper enim volui exceptam diſciplinam domini,quam eſſe negaui ab vllo remiſsibilem,ſed tantùm imponibilem,ideò aliam neceſſariò fore & nuſquam deſcriptam,quam illi ſatisfactionem docent,tota in manu Papæ poſitam,etiam inuita iuſtitia diuina.

EPISC. Quicquid ipſe peruerſè docueris, ipſe videris. Certum eſt Eccleſiam catholicã ita docere,quemadmodũ antè diximus,hoc eſt,nonnihil in pleriſque peccatoribus(deleta culpa)manere,cui pœna maior,aut minor pro criminis qualitate ſecundũ diuinę iuſtitię taxationem debetur.Neq; enim(vt tu nequiter opinaris)par pœna cunctis conſtituitur,quũ longè diſpares erant in noxa.Porrò,quoniam huius taxationis menſura nobis incerta eſt, priores patres Spiritu Sancto pleni,Canones quoſdam(vt cùm ex alijs, tum ex Hieronymo ſuperiùs audire potueras)nobis reliquerũt.Ex quibus cõijcere valebimus(penſatis tamen lacrymis,& luctu cuiuſq; peccatoris)quanta ſatisfactio cuiq; fuerit imponẽda.Cæterùm adhuc vſq;adeo ſe nobis clementiſsimum exhibet Deus,vt non ſolùm auſteritate,noſtræ in nos vindictæ,poſſet hæc impleri ſatisfactio,verumetiam alijs modis longè facilioribus,de quibus & mox dicturi ſumus,vbi etiam apparebit,diuinã iuſtitiam cum ſua clemẽtia modis omnibus cõuenire. Sed de hoc articulo iam ſatis.

ARTI-

ARTICVLVS SEXTVS.

CONTRITIO, quæ paratur per diſcuſsionem, collectionem, & deteſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſsionem æternæ beatitudinis, & acquiſitioné æternæ damnationis. Hęc contritio facit hypocritam imò magìs peccatorem. LVTH. De contritioné.

Id tibi moris eſſe Luthere, nec ſemel animaduerti, quòd quum duobus, pluribúſue modis res quæpiam obtineri queat, tu tamen vnum ex illis adeo mordicùs tenes, vt ſæpè damnatis reliquis, hoc ſolo contendas, rem acquiri poſſe. Sic nimirum facis de gratia, quæ quum poſſet, & per Fidé, & per Sacramenta comparari, tu reiectis ſacramentis, ſoli Fidei tribuendam putas diuinę gratiæ cõſecutionem. Similiter & quum iuſtificatio ſanctificatioque, duplex vtraque fuerit, vna quidem per gratiam acquiſita, altera verò per opera, ſingulis penè momentis acquirenda, tu ſimul has permiſces, alteram alteri, vt totam vitam noſtram non iuſtitiam, ſed iuſtificationem eſſe contendas. Et nunc haud diſsimiliter, quum Contritio poteſt duobus parari modis, hoc eſt, vel per timoris, vel per amoris viam, tu timore poſthabito, ſolo vis amore contritionem à peccatoribus quæri. Quæ ſententia tua quantum diſsideat, non à patribus modò, verumetiam à ſcripturis, mox videbimus. Interea, quibus rationibus hunc articulum ſtatuas iam excutiamus. EPISC. Mos Lut. Contritio duobus modis parari poteſt.

Quamuis hanc concluſionem etiam Caſsianus LVTH.

doceat.

doceat, & ſenſus communis omnium ita in ſe experiatur, vt ſuperfluum ſit probari eam, tamen vt obſtruatur os loquentium iniqua, ſcripturas dei conſulamus.

EPISC. Duo dicis, & Caſsianum hāc docere concluſionem, & præterea ſenſum communem omnium eādem in ſe experiri. Mira eſt certè hæc audacia, ne dicam temeritas, qua ſic generatim de communi omnium ſenſu pronuncias. Ego ſanè quis tibi ſenſus fuerit haud ſcio, verùm in me planè ſenſi, nec ſemel quidem, hanc vitam ad contritionem vehemēter mihi profuiſſe. Sed & ipſe Caſsianus (quē citas) vbi hæc doceat nuſquam inuenio. Vellem indicaſſes locum. Ego ſanè volumina duo, alterū de Cœnobiorum inſtitutis, alterum de collationibus patrum, quę ſcripſit idem Caſsianus, diligenter excuſsi, & tantum abeſt vt in eis hoc repererim, vt etiam legerim illic plurima, quæ non mediocriter huic aduerſantur ſententiæ. Primùm collatione 3. capite quarto tres vocationum explicat modos, quorum Primus (vt ait) ex Deo eſt: Secundus per hominem: Tertius, ex neceſsitate. Ex Deo quidem eſt, quoties inſpiratio quædam immiſſa in cor noſtrum, nonnunquam etiam dormientes, nos ad deſiderium ęternę vitæ ac ſalutis exuſcitat, Deumq; ſequitur, & eius inhærere pręceptis, compunctione ſaluberrima cohortatur, vt in ſcripturis ſanctis Abraham voce dominica de genitali ſolo, & totius cognationis ſuæ affectibus, patriſque domo legimus euocatum dicente domino: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Quo etiam modo B. Antonium accitum eſſe cognouimus, qui occaſionem ſuæ conuerſionis à

Primus ex Deo.

ſola

ſola diuinitate percepit. Ingreſſus namque eccleſiam, ibiq; audiens in Euangelio Dominum prædicantem: Qui non odit patrem, & matrem, & filios, & vxorem, & agros, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Præceptum hoc Domini velut ſpecialiter ad ſe directum, cum ſumma cordis compunctione ſuſcepit, Confeſtimque renuncians cunctis, ſequutus eſt Chriſtum, nulla exhortatione, neque doctrina hominum prouocatus. Secundus vocationis modus eſt, quẽ fieri per hominem diximus, quum vel exemplis quorundam ſanctorum, vel monitis inſtigati, ad deſiderium ſalutis accendimur. Quo nos quoq; gratia Domini retinemus aſcitos, qui prædicti viri monitis ac virtutibus incitati, huic nos ſtudio profeſsioniq; tradimus, quo ordine etiam in ſcripturis ſanctis per Moſen filios Iſrael de afflictione Aegypti legimus liberatos. Tertius verò vocationis modus eſt, qui ex neceſsitate deſcendit, quum nos diuitijs mundi huius vel voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus, q̃ vel mortis pericula cõminantur, vel amiſsione bonorum ac proſcriptione percutiunt, vel charorum morte compungunt, ad Dominum (quem ſequi in rerum proſperitate cõtempſimus) ſaltem inuiti properare compellimur. Cuius vocationis neceſsitatem in ſcripturis quoque ſæpiſsimè reperimus, quum filios Iſrael ob merita peccatorum ſuorum legimus à Domino traditos hoſtibus ſuis, ob quorum damnationem crudelitatemque ſæuiſsimam rurſus conuerſos ad Dominum

Luc. 14.
Mat. 19.
Secundus per hominem.
In Exodo.
Tertius ex neceſsitate.
Iudith. 3.

num proclamaſſe:& miſit eis:inquit Dominus,ſal uatorem Aoth filium Gera, ſilium Gemini, qui vtraq; manu vtebatur pro dextera. Et rurſum: Clamauerunt,inquit,ad Dominum qui ſuſcitauit eis ſaluatorem,& liberauit eos,Othoniel videlicet filium Chenez,fratrem Caleph iuniorem. Et de talibus in pſal. dicitur: Quum occideret eos,tūc quærebant eū,& reuertebantur,& diluculo veniebant ad eum,& recordati ſunt,quia Deus adiutor eorū eſt, & Deus excelſus redemptor eorum eſt. Rurſumque: Et clamauerunt ad Dominum quum tribularentur, & de neceſsitatibus eorum liberauit eos. Hæc Caſsianus. Vides hîc ſolùm primum modum ex inſpiratione diuinæ gratiæ proficiſci, tertium verò neceſsitatis eſſe, quæ nos vrgeat & adigat. Atque poſteſt vrgentior eſſe neceſsitas, quàm quando miſer peccator ponderata ſuorum criminum grauitate, multitudine, fœditate, non ſolùm æternæ beatitudinis amiſsionem, verumetiam æternæ damnationis acquiſitionem metuit? Hæc profectò neceſsitas (ſi nulla poteſt alia) coget peccatorem ad Deum ingemiſcere,& pro peccatis ſuis conteri. Quam rem & idem apertiùs explicat, tres modos recēſens, quib. vitia vincuntur. Tria ſunt, inquit, quæ faciunt homines à vitijs temperare: id eſt, aut metus gehennæ ſiue præſentium legum, aut ſpes atq; deſiderium regni cælorum, aut affectus boni ipſius, amorq; virtutum. Nam timor ita mali contagium legitur execrari. Timor Domini odit malitiam. Spes etiam vitiorum omnium excludit incurſum. Non enim delinquent omnes qui ſperant in eum. Amor quoque ruinam non metuit peccatorum, quia charitas nūquam cadit.

Pſal. 77.

Pſal. 106.

Tria ſunt quę faciūt homines à vitijs temperare: Timor, Spes, Amor.

Prou. 8.

Pſal. 33.

1. Pet. 4.

Et

Et iterum: Charitas operit multitudinem peccatorum. Et idcirco B. Apoſtolus omnẽ ſalutis ſummam, in iſtarum trium virtutum conſummatione concludens: Nunc, inquit, manent Fides, ſpes, charitas, tria hæc. Fides namque eſt, quæ futuri iudicij, ac ſuppliciorum metu, vitiorum facit contagia declinari. Spes, quæ mentem noſtram de prę ſentibus auocans, vniuerſas corporis voluptates cœleſtium præmiorum expectatione contemnit. Charitas quæ nos ad amorem Chriſti, & ſpiritualium virtutum fructum mentis ardore ſuccendens, quicquid illis cõtrarium eſt, toto facit odio deteſtari. Quæ tria, licèt ad vnum finem tendere videantur, prouocant enim nos à rebus illicitis abſtinere, magìs tamen excellentiæ ſuæ gradibus ob inuicem diſparantur. Duo nanque ſuperiora propriè hominum ſunt eorum, qui ad profectum tendentes, necdum affectum concepêre virtutum. Tertium ſpecialiter Dei eſt, & eorum qui in ſe imaginem Dei ac ſimilitudinem receperunt. Ille nanque ſolus, ea quæ bona ſunt nullo metu, nulla remunerationis gratia prouocante, ſed ſolo bonitatis affectu operatur. Hæc 11. collatione, capite 6. Et rurſum collatione. 9. capite 29. duos modos, quantum ad propoſitum ſpectat, quibus ad lacrymarum compunctionem peruenitur, memorat. Alterum quando fletus emanat, qui peccatorum ſpina cor noſtrum compungente profertur, de quo dicitur: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Et iterum: Deduc quaſi torrentem lacrymas per diem & per noctem, & non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

1. Cor. 13.

Bifariã ad lacrymarum compunctionẽ peruenitur

Pſal. 6.

Thre. 2.

Timor ſeruilis.

Alterum

Alterum quando profluunt lacrymæ, quæ abſq; vlla quidem talium criminum conſcientia, ſed tamen de metu gehennæ & horribilis illius iudicij recordatione procedunt, cuius terrore propheta perculſus, orat ad Deum, Non intres, inquiens, in
Pſal. 142. iudicio cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sed & eundem adhuc Caſsianum, audi lib. 4. cap. 39. docentem quomodo per timorem ſeruilem quis aſcendere poteſt ad charitatem, vbi noſtræ ſalutis principium affirmat eſſe timorem domini. Per quem ait nos & initium conuerſionis, & vitiorum purgationem accipere, ita vt quum penetrauerit hominis mẽtem, contemptum ei rerum omnium parit, obliuionẽ parentum, mundiq; ipſius gignit horrorem. Subinde contemptu rerum oſtendit humilitatem acquiri. Poſtremò quum humilitas fuerit in veritate poſſeſſa, confeſtim ad charitatem quæ timorem non habet, perducet, per quam vniuerſa quæ priùs non ſine pœna formidinis obſeruabas, abſq; vllo labore, velut naturaliter incipies cuſtodire: non iam contemplatione ſupplicij, vel timoris vllius, ſed amore ipſius boni et delectatione virtutũ. Hęc ex Caſsiano ſtrinximus, vt vitaremus prolixitatem. Ex quibus liquet, illum de timore ſeruili hæc dixiſſe, quippe quem non ſine formidine ſupplicij eſſe teſtatur, & hunc etiam fatetur initium eſſe noſtræ ſalutis, cuius ductu peruenitur vt ex amore tandem ipſius boni ſimul & delectatione virtutum operemur. Quòd ſi aliquando Caſsianus hunc doloris motum, qui ex amore procedit, laudat magìs & probat potiùs, quàm illum qui ex recordatione peccatorum oritur, nequaquam inde

conficitur,

conficitur, quòd iſtum damnauit. Sed neque per hunc modum hypocritam, & magìs peccatorem fieri, oſtendi poteſt vllo prorſus loco docuiſſe. Caſſiano quoque ſubſcribit & Auguſtinus tractatu 9. ſuper epiſtolam Ioan. Si nullus (inquit) timor: non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetā introduci linum quando aliquid ſuitur. Seta priùs intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum. Sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem. Hactenus Auguſtinus. Suffragatur & Hieronymus ſuper Eſaiam, cap. 26. Sicut ad partum (inquit) mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare: Sic nos in anguſtia requirimus te, & à facie formidinis tuę concepimus, & parturiuimus, & peperimus, non carnis liberos, ſed ſpiritus. Hoc Hieronymus. Similiter Chryſoſtomus de conpunctione cordis. Quid (inquit) corporis viribus opus eſt, quum cor conterere debeamus. Hoc ſolum eſt quod à nobis expoſcitur, vt ſemper recordemur mala noſtra, & ad animum reuocemus, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & angelos qui in die iudicij vbiq; diſcurrunt, & congregant, de omni orbe terrarum, eos qui trudendi ſunt in gehennam ignis. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris eſt, excludi ac proijci à regno cœlorum, quod (vt mihi videtur) grauius eſt ipſa gehenna. Hæc & alia id genus plurima, recēſet Chryſoſtomus ob oculos peccatori ponenda, quibus incutiat ei compunctionem cordis. Quid plures memorem auctores, quum facilè nemo queat in-

Sēper peccata noſtra ob oculos ponenda.

ueniri, qui non iis conſentiat. Aſſentiuntur & ſcri-
pturæ. Dauid primùm, qui formam pœnitentiæ
Pſal. 17. tradit. Circundederunt (inquit) me dolores mor-
tis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me,
dolores inferni circundederunt me, præoccupaue-
runt me laquei mortis, in tribulatione mea inuo-
caui dominum. Num cernis hîc aptiſsimè, quo-
modo rerum harum metu Dauid fermè conſter-
natus, diuinam adactus eſt opem implorare? Et
Eſaiæ 26. Eſaias ait: Domine in anguſtia requiſierunt te, in
tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut
quæ concepit, quum appropinquauerit ad par-
tum dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſu-
mus à facie tua domine. Concepimus, & quaſi
parturiuimus & peperimus ſpiritum, hoc iuxta
veritatem Hebraicam, quanquam Hieronymo
placet eundem habere ſenſum, à facie tua, & à
timore tuo. Timorem inſuper hunc incuſsit Ba-
ptiſta peccatoribus, quum dixit: Genimina vipe-
Lucæ 3. rarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?
Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Iam enim
ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis er-
go arbor non faciens fructum bonum, excide-
tur, & in ignem mittetur. Hæc Baptiſta. Nec Bap-
tiſta ſolùm, ſed & Chriſtus ipſe. Quoties gehen-
nam, quoties ignem æternum, quoties tenebras
exteriores, quoties fletum & ſtridorem dentium
peccatoribus ipſe Chriſtus comminatur. Et quid
ſibi vult terroribus iſtis, niſi contritionem cor-
dibus eorum inducere? Cur eorum exemplo, ſu-
per quos turris cecidit in Siloë, & aliorum quo-
que quorum ſanguinem Pilatus cum ſacrificijs
Lucę 13. miſcuit, terret peccatores? niſi quòd eiuſmodi ter
rorem

rorem multis profuturum nouerat, ad veræ pœnitentiæ conſequutionem. Denique quum dixit: Timete eum, qui poſtquam corpus occiderit, habet poteſtatem mittendi animam in gehennam ignis. Et rurſum quum ingeminat: Amen dico vobis, hunc timete: vbique timorem hunc incutere molitur. Sed iam rationes & ſcripturas, quas Lutherus conſulturum ſe iactitat, expendamus. Sat ſcio, ſi non efficatiores ad noſtra confirmanda ſcripturas adduceremus, quàm faciat ipſe, mox idipſũ nobis opprobraret. Sed teſtimonia noſtra rem ipſam, ob quam ea citauimus, protinus exprimunt. At Lutheri non ita. Neque enim quod molitur efficiunt, niſi cum argumentis & mixturis quibuſdam antè fulciantur, quod lectori non dubito manifeſtum eſt.

Mat. 10.

Luc. 12.

LVTH. Primùm, hoc nemo negabit, Contritionem quantumlibet magnam, niſi fiat amore iuſtitiæ, & (vt ipſimet dicunt) in charitate Dei, non eſt vera, ſed ſimulata.

EPISC. Non hîc ſermonis vitium vel apertiſsimum, obijciã tibi, quod tamẽ tu ſcholaſticis exprobrare ſoles. At hoc ſilere non poſſum, quòd quũ non ignores iſtos, aduerſum quos conflictaris, contritionem aſſerere, motum eſſe quendam animi formatum charitate, prętter quẽ & alium cordis motum ſtatuũt charitatis expertem, quem vocant attritioné, tu tamen vt totam inuoluas diſputationem, alteram cum altera confundis, Et neutrã ais veram eſſe, ſed ſimulatã, niſi fiat amore iuſtitię. In quo vehemẽter, noſtra cũ tua pugnat opinio. Neq; tamẽ negauerim, quempiam per Dei gratiam ita mutari poſſe, vt ex barathro ſcelerũ oĩm ad amo-

Contritio quid ſit.

rem hunc repente vocetur. At iſtud non opinor fieri communiter, ſed magis per gradus quoſdam, vt videlicet à ſordido flagitiorum volutabro, gradatim in ipſam conſcendat charitatis puritatem. Sed quod ad rem attinet, ego certè non dubito, quin verè doleat aliquando peccator, quando non ex charitate dolet. Nam vt quis citra charitatem (id quod omnibus apertiſsimum eſt) verè dolet, & deflet charorum amiſsionem, aut iacturã alicuius rei precioſæ: ſic poteſt peccator mortem & damnationem animæ propriæ, cæleſtisque regni diſpendium, citra charitatem lugere. Poteſt enim ipſum rationis lumẽ peccatori perſpicuum reddere, & ante oculos ponere quãtam ex ea re iacturam ſit perpeſſus. Quòd ſi verè lugeat, & doleat ex corde, nõ eſt ob id cenſendus hypocrita. Neque enim aliud foris ſimulat, quod non verè ſentiat intùs: ſed quem in vultu foris dolorem exhibet, eundem gerit intùs in corde. Cæterùm penſitemus quem in modum Lutherus hunc hypocritam eſſe probet.

Verus dolor in peccatore.

LVTH. Omnia enim quę extra charitatem fiunt, nihil, vana, & falſa ſunt, vt. 1. Corinth. 13. docet Paulus, quia non fiũt ex toto corde. Quod autem ex toto corde non fit, iam hypocriſis eſt, ſicut dixit Chriſtus Mat. 15. Cor eorum longè eſt à me. At contritio per peccatorũ collectionem parata, ſine amore Dei & iuſtitiæ, hoc eſt, ſine corde conterit, de hac enim loquutus ſum: quare neceſſariò ſequitur, vt faciat hypocritam, qui nec volenter nec amanter conterit in corde ſuo.

EPIS. Pape, cuius aures huiuſmodi dialecticen ferre poſſunt? Nuſquam enim hic non peccatur. Primùm,

mũm, illud à vero longè diſsidet, omnia, quę extra charitatem fiunt, nihil, vana, falſaque eſſe. Nam agit quis, extra charitatem cõſtitutus, opera multa quæ vera ſunt, quanquam non meritoria, neq; Paulus aliter Corinthios docuit. Ait enim: Si habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Quid hîc, te precor, opinaris Paulum velle? an quòd iſta nihil ſunt & falſa? Nũ tu putas Balaam & Cayphæ prophetias non veras fuiſſe prophetias, & eoſdem non veros fuiſſe prophetas, tametſi fuerint charitatis expertes? Et myſteriorum notitia, cuius & pleriq; participes ſunt, qui charitate carent, nũ ob id ea notitia vera non erit, quòd hi charitate carent? Et ſcientiam rerum naturalium, exiſtimabis nullam his eſſe, qui gratia non fuerint præditi? Nam fit plerunque, vt qui meliores ſunt, minorem in illis rebus peritiam habeant. Et denique fidem qua montes loco dimoueãtur, tu prorſus falſam, & impotẽtem iudicabis, quia ſit informis, & abſque charitate? Tota nimirum aberras via. Nam Pauli teſtimoniũ quod adducis planè militat contra te, & conuincit alium eſſe verborum intellectum, quàm tu ex ipſis concipis. Quis enim non perſpicit quin vera poteſt illic eſſe prophetia, vbi non eſt charitas, & myſteriorum item notitia vera, ſimul & ſcientia rerum vera, Fides quoq; vſq; adeo vera, vt ſit etiam portentifica? Quis, inquam, non dilucidè cernat has, non omnino nihil, neq; falſas eſſe, ſed tantum nõ meritorias: nihil enim poſſeſſori conferunt ad cęleſtis gloriæ meritum, abſq; charitate. Et proinde

Inſignis Lutheri dialectica.

Quæ extra charitatẽ fiunt, non oīnò ſunt nihil, vana, & falſa.

1. Cor. 13.

Paulus aſſeruit, habentem eas nihil eſſe, quippe quòd in oculis Dei non acceptantur vt præmio digna, & ideo quantum ad eius reputationem nihil ſint, hoc eſt, nullius meriti. Ad quem ſanè modū, & primus motus peccatoris, quo propter gehennæ metū incipit à peccatis auerti, dolens & deflens animæ ſuæ iacturam, quanquā adhuc meritorius non ſit, quum citra charitatem fiat, eſt tamen verus dolor non hypocritarius. Sed aliam adhuc Lutherus huius rei probationem annectit, quia non fiunt (inquit) ex toto corde. Quid ſi non fiant ex toto corde? Num ob id nihil ſunt, & falſa? Es ne iā oblitus illius quod ſuprà dixeras: Neminem eſſe, qui non magna ex parte ſeipſum diligit, vt propterea nequeat Deum ex toto corde diligere. Omnis ergo dilectio & omne opus quod facimus hac tua ratione nihil eſſet & falſum, quia non ex toto corde proficiſcuntur. Deinde ſubſumis: Quod autem ex toto corde non fit, iam hypocriſis eſt. Si iuſtam argumentandi formam ſeruâſſes, dixiſſe oportuit: Quod autem ex toto corde non fit, iam hypocriſis eſt. Sed hoc ſtare non poteſt. Nam ſic & teipſum in omni opere conuinceres hypocritā eſſe, quum nihil agas (vt aſſeris) ex corde prorſus toto. Sed plurimum intereſt, ex corde quicquam agi, & ex toto corde. Neque enim paruam, eius vocis toto, vel adiectio, vel exemptio, facit in ſequelæ contextu variationem. Ex corde nimirum dolet is peccator, de quo loquimur, quanquam non ex toto corde. Si non ex corde doleret, dolorem tamen in vultu prætexeret, iam rectè colligeres hunc dolorem hypocriſim eſſe. Verùm is in corde dolet, quanquam non ex toto corde. Neque probatio

Cōtra Lutherum ex ſuis ipſius verbis.

Plurimum intereſt, ex corde quicquam agere, & ex toto corde.

Matt. 13.

batio quã ſubijcis ſatìs eſt valida. Nam quãquam hi, de quibus loquitur Chriſtus, hypocritæ fuerint, quum aliud corde, aliud vultu ſimulabant, vultu quidem & ore, præ ſe ferebant eſſe Dei cultores, corde tamẽ aliud longè diuerſum meditabãtur. Et propterea dixit Chriſtus: Cor autem eorum longè eſt à me. Licèt, inquam, hi fuiſſent hypocritæ, non tamen id conſequitur de peccatore noſtro, qui dolorem, quem vultu præ ſe fert, eundem gerit in corde. Sed neque protinus oportet, vt is hypocrita ſit, cuius cor non fuerit approximatum *Deo*. Filius enim prodigus, quãquam erat adhuc (vt Euangelium ait) longè poſitus à patre, quia tamen gradum aliquem verſus patrem aſcenderat, hypocrita dici non potuit. Iam poſt tot tricas intricatiſsimas adiungis: At contritio per peccatorum collectionem parata, ſine amore Dei & iuſtitiæ, hoc eſt, ſine corde conterit. Hìc ego reclamo penitùs. Nam etſi non amore Dei conteratur, is de quo loquimur: conteritur tamen amore ſui, nempe quòd in iacturam tantam inciderit, quòd vltionem & gehennam imminere ſibi formidet, quam iam ſtudet euitare. Atq; hoc eſt volenter & amanter conteri, quantum ad ſe, licèt nõ adhuc quantum ad Deum. Lucæ 15.

LVTH. Ego enim hypocritam aliter diffinire non poſſum, quàm eum, qui id quod facit, non ex animo & ſyncero corde facit. Animum autem talem & cor non dat natura, nec collectio peccatorum, ſed ſola charitas ſpiritus.

EPISC. Nihil ad nos attinet, quam hypocritæ diffinitionem ipſe pro tuo capite ſomniaueris. Hypocrita non eſt dicendus, niſi qui ficto ſimulatoque ani-

Hypocrita quis cenſendus.

mo quicquam facit aut loquitur. At is, de quo iã diſſerimus, ex animo facit, quanquam non adhuc propter Deum. Quòd autem ſubdis: Animum autem talem & cor non dat natura, nec collectio peccatorum, ſed ſola charitas Spiritus. Huic nos reſpondemus: Quòd ſi natura dare non poteſt, poteſt tamen Fides informis, quæ vt infra charitatem, ita ſupra naturam eſt, talem animum & cor exhibere, atque id pręſertim inſpecta peccatorum multitudine, cæteriſque damnis horrendis, quæ ſequuntur ex illis. Neq; negauerim, hunc doloris motum à Spiritu concitari. Cæterùm pleraque ſunt dona Spiritus, quæ quibus donantur, citra charitatem accipiunt, quod genus illa ſunt, de quibus ſuprà diximus, nempe prophetia, noticia myſteriorum, rerum ſcientia & Fides, quas innumeros abſque dono charitatis accepiſſe, compertiſsimum eſt.

Fides informis.

LVTH. Quòd ſi dixerint ſe loqui de contritione in charitate facta, iam articulus nihil ad me. Non enim vnquam ſic docui, immò quia vt meum damnãt, de contritione naturali & impia extra Fidem loqui eos oportet, quam eſſe hypocriſim ſatìs iam ex dictis conſtare puto.

EPISC. Non vſqueadeo rudis es Luthere (quanquam id diſsimules) vt ignores quid diſputatores de cõtritione ſentiãt. Exiſtimant enim peccatorum, ex naturalibus, cum generali influxu, & auxilio Dei poſſe conſiderare peccatum ab ſe commiſſum, vt offenſiuum Dei, & vt auerſiuum à Deo, vt impeditiuum pręmij, & ſupplicij inductiuum, ac proinde poſſe voluntatem eius, peccatum ſic cõſideratum deteſtari. Et in hoc deteſtationis motu pergere,

donec

donec ex congruo tandem infundatur gratia. Infuſa verò gratia, iam idem motus (qui pridē dictus erat attritio) contritio dicitꝰ. Vides itaq; contritionem (quæ modis antedictis paratur) charitate formatam eſſe. Attritionem verò, quę diſcuſsionem illam & collectionem & deteſtationem peccatorum complectitur, penitùs informem eſſe. Veruntamen eandem opinantur ex Fide ſimul & alijs donis Dei gratuitis proficiſci, quę ſupra naturā ſunt, ſed citra charitatem. Nec eſt dubium, quin tam Fides, quàm ſpes, ac cętera id genus dona, ſint in multis peccatoribus abſq; charitate, id quod etiam ex tuo Caſsiano ſuperiùs apertè conſtitit.

Aut opinãtur hîc fortè, mediam & neutralem ſuam theologiam, quòd illa collectio, licèt extra charitatem facta ſit, non tamen ſit ficta, quia præparat ad gratiam proximè, dum facit homo quod eſt in ſe. Verùm de iſta impietatę inferiùs ſuo loco. Ego enim peccatū aſſero, quicquid ante gratiā fit in homine, tantum abeſt vt præparet ad gratiam. LVTH.

Non ſatis eſt, aſſerere quicquid tuo cerebro viſum fuerit, ſed probes etiam oportet, id quod aſſerueris. Nos cum tuo Caſsiano Fidem opinamur & ſpem nondum formatas charitate, non ſolùm nō eſſe peccata, verumetiam inſpectis peccatorum incommodis, excitare poſſe peccatorem, & eundem ad gratiam præparare. Et idipſum neceſſe eſt vt tu comfitearis, modò tibijpſi velis adeſſe. Nam in ſermone de Euchariſtia doces, quòd hæc præparatio quæ ſequitur cunctis communicare volentibus ſit neceſſaria, videlicet vt primùm confiteatur omnia peccata, quæ manifeſtè ſunt mortalia, & maximè quæ inuidiam, diſplicentiam ac amaritu- EPISC. Præparatio ad gratiam. Sua in Lut. tela retorta.

maritudinem habent in proximum. Quod ſi ſentiat quis aliquam amaritudinem ſic adhæſiſſe, vt deponi haud facilè poſsit, tum conſulis, intret in cubiculum ſuum, & patrem oret quatenus is per ſuam gratiam id faciat, quod ſuis viribus ipſe nõ potuit, hæc facienti, gratiam ex Euchariſtia polliceris. Ex hoc nimirum apertè ſequitur, quòd pręparatio illa ante gratiam per Fidem facta, nõ fuit prorſus inutilis, ſed quia fateris neceſſariam eſſe, fateri etiam debes, eandem gratiæ conſequendæ fore conducibilem.

LVTH. Secundò de altera parte. Quod ea contritio faciat magis peccatorem, latiùs dicendum, quo & prior pars maximè nititur. Hìc Apoſtolum inuoco, qui dicit Roman. 5. per legem abundare peccatum. Et ad Gal. 3. per legem augeri tranſgreſsiones. Et. 1. Corin. 15. virtus peccati lex. Quibus verbis prorſus neutralem illam theologiã euacuat, quæ inter odium & gratificantem amorem, medium fingit naturalem amorem legis, qui contritionem iſtam paret.

EPISC. Quorſum hæc Pauli teſtimonia de lege ſpectãt? Neque enim articulus ille tuus, vllam facit de lege mentionem. Quid ergo non videt, quàm procul à negocio petita ſunt hęc teſtimonia? Quid enim ſi præcepta legis duntaxat ſpectanti, peccandi detur occaſio. Num propterea qui fidem ſpectat, & per fidem peccatorum incommoda, non poterit peccata deteſtari? Lex enim ad peccandum neminem adegit inuitũ. Tantum egit vt appetitus, accepto mandato, legi magis reniteret. At hoc non eſt vim inferre peccandi, ſed occaſionem duntaxat. Neq; enim nos amorẽ legis naturalem, hãc parare contritio-

Lex ad peccandum neminem adegit inuitum.

tritionem opinamur, ſed fide cum eius diſpendij recordatione, quod ex peccato prouenit. Fides eñ ob oculos peccatori ſtatuit grauitatem, multitudinem, fœditatem ſuorum ſcelerum. Præſentat æternos gehennæ cruciatus, quos & omnino videre facit (niſi reſipiſcat) effugere ſe nõ poſſe. Oſtendit & cœlorum præmia, quæ iam peccator amiſit, recuperaturus tamen eadẽ, ſi dignè conteratur. Hæc hauddubiè collectio citra charitatem fieri poteſt, quę ſi cordis aliquem motum excitet ad deteſtanda peccata, quod fieri plerunq; compertiſsimum eſt, iam factus eſt quaſi gradus quidam, quo peccator propiùs ad culmen veræ contritionis acceſsit. Et profectò rationi conſentaneum eſt, vt qui tam longè poſitus antè fuerat à ſalute, non repente, ſed paulatim, & quaſi gradibus quibuſdam ad eam reuerteretur. Quo fit, vt is qui iam à peccatis auertere ſe cœpit, & ad Deum conuerti, gradum vnum conſcendiſſe, iamque charitati vicinior effectus eſſe credatur, quàm antè fuerat. Vtcunque fit, non meretur ſanè peccator, ob hunc deteſtationis motum notam aliquam deteriorem, vt dicatur iam peccare grauiùs & eſſe magìs peccator, quàm fuerat pridem.

Si enim hic amor ſtet, & per ipſum non augetur peccatum, mendax eſt Paulus, qui generali ſententia dicit, legem eſſe auctricem, & virtutem peccati, ita vt è ſolo Chriſto pendeat victoria eius. Ergo faciat quicquid poteſt natura ante gratiã, auget peccatum, quia non poteſt non odiſſe legem. At hoc odium eſt peccatũ, immò augmẽtum peccati, quum non ſolùm peccet contra legem, ſed odiat non licere peccare, prohibente ſcilicet lege. Ita fit, LVTH.

vt ir-

vt irritante lege & concupiſcentia & peccatum magìs placeant, & lex magìs ac magìs diſpliceat. Quũ ergo collectio peccatorum extra gratiam, non niſi legem ſibi præſtituat, ad quam peccata ſua confert, impoſsibile eſt, licèt metu pœnæ vel ſpe præmij fortiter ſimulet, vt non magìs odiat legem quam peccata, & magìs diligat peccata quàm iuſtitiam legis.

EPIS. Hoc totum extra cauſam tibi declamatum eſt. Nos enim non de lege, aut amore legis loquimur, tantùm inquirimus, quid amor peccatoris ad ſeipſum, adiutus Fide ſimul & ſpe, citra charitatem poſſet. An ſcilicet amor iſte fide ſpeque fulcitus, libratis grauiſsimis & accerbiſsimis peccatorum incommodis, poſſet compunctionem & contritionem tantam excitare peccatori, qua promoueatur aliquouſque verſus charitatem. Non negamus, quin ſi peccator legis imperium ſpectet, inde magìs inardeſcit illius concupiſcentia, niſi per gratiam fuerit adiutus. Sed nos aliò ſpectare facimus peccatorem, nimirum ad iacturam, quam ex peccato contraxiſſe Fide contemplatur, ſimulque ad recuperandæ gratiæ poſsibilitatem. Et hac cõſideratione non dubitamus, Fidem poſſe nonnihil ad ſalutarem compunctionem inducere. Alioqui dona iſta, nẽpe fidei & ſpei, ſunt incaſſùm donata peccatoribus. Dic mihi tu, qui de ſcripturis tantopere gloriaris: Publicanus ille, qui tametſi peccator in templum aſcenderat, deſcendit tamen inde iuſtificatus, qua ratione conſequutus eſt hãc iuſtificationem? Nimirum quia ſeipſum humiliauit. Sic enim Chriſtus ait: Omnis enim qui ſe humiliat, exaltabitur. Et aduerte quid dicat: Qui ſe (inquit)

Publicanus quo modo iuſtificatus. Luc.14.& 18.

(inquit) humiliat. Vt intelligas hunc publicanū nonnihil ad ſuam ipſius humilitatem feciſſe. Sed cur humiliauit ſeſe? Certè quia fœditatem, grauitatem, multitudinem ſcelerum ſuorum contuitus eſt, ac proinde ſe indignum arbitrabatur, qui vel propiùs accederet, vel oculos in cœlum attolleret: ſed pectus ſuum, ſub quo latuit tanta ſcelerum latrina, verberabat atrociter, & orabat, dicēs: Deus propitius eſto mihi peccatori. Quid hîc reſpondebis? Non potes dicere, publicanum hunc non iam fuiſſe contritum? Et quomodo ſibi parauit hanc contritionem, niſi per collectionem, & deteſtationem peccatorum? At dices fortè, quòd priuſquam in templum aſcenderat, fuit iuſtificatus. Chriſtum ergo mendacem facis, qui per hanc humiliationem in tēplo factam, docet eum fuiſſe iuſtificatum. Sed dices adhuc, Fidem habuit, & orauit, & hæc ſine gratia fieri non poſsunt. Certè ſine gratia quæ iuſtificat, ea fieri potuiſſe non eſt dubium, quum & Phariſæus ille ſimiliter, & credidit, & orauit, & tamen iuſtificatus non erat. Sed hoc te fallit Luthere, quòd tu neminem putas credere poſſe, aut orare abſque gratia iuſtificante. Quum tamen tot in ſcripturis teſtimonia ſint aduerſum te. Cæterùm & ijs perſpicuum eſſe puto, quàm ſint nullius momenti cuncta, quæ iam produxeras. Labefactat enim huius Euangelij contextus, non articulum ſolùm, ſed & ſingulas argutias, quibus eundē ſtabilire conaris, nō modò quę lectæ ſunt, ſed & cæteras quæ ſubſequuntur.

Et quid faciat impius extra gratiam, quum ſuperiùs articulo primo docuerimus, quanto ſudore iuſti & ſancti viri condelectentur legi Dei, & re- LVTH.

ſiſtant

ſiſtant legi membrorum repugnanti, & captiuanti? ſi illi colliguntur, non modò odiſſe, ſed & repugnare legi Dei & captiuari: quid facient impij, in quibus iſta pugna Spiritus nondum eſt?

EPISC. Si de impio loquaris, qui reſipiſcere non ſtudet, profectò concedimus, quòd magìs ac magìs in omnium ſcelerum charybdim abſorbetur. Sed nos de iſto contendimus, qui totis viribus ad deum conuerti conatur, quales multos eſſe nemo dubitat, & his Deum præſtò eſſe, qui manũ porrigat. Alioqui fruſtrà peccatores, vel ad conciones audiendas accedunt, vel eleemoſynas faciunt, aut preces fundunt, aut alia id genus opera faciunt, quibus ad ignoſcendum flecti conſueuit Deus. Quod ſi concesſerimus quid poteſt magìs ad perniciem peccatorum excogitari?

LVTH. Quid faciat caro, vbi ſpiritus non eſt? præſente ſpiritu pugnat contra legem Dei, & tu dicis, quòd abſente Spiritu pugnat pro lege Dei? Caro concupiſcit aduerſus Spiritum, & Spiritus aduerſus carnem, & tu docebis ſolam carnem nullo pugnante Spiritu, facturam pro ſpiritu? Quid poteſt Inſaniùs dici & fingi?

EPISC. Spiritu nullus carere poteſt, quiſquis homo fuerit, quum tres has partes, nempe Spiritum, Animã, & Carnem in ſingulis hominibus eſſe, ſuperiùs affirmauimus. Nec Spiritu caruit ille ſceleratiſsimus hominum, nimirum ipſe publicanus, de quo meminit ſuperiùs Euangelium. Spiritum equidem habuit, qui per Fidem carni aduerſabatur, & qui de carne quaſi vltionem ſumens, publicanum impulit, vt conſpectis horrendis illis detrimentis,

quæ

quæ ſibi per carnem illata fuerant, duriori verbere ſuum pectus impeteret.

Malæ cupiditati tribuitur vt faciat opus contra quod ipſa eadem ſummis viribus pugnat, dũ præſens eſt bona cupiditas. LVTH.

Non malæ cupiditati tribuimus hoc opus, ſed Fidei, tametſi nondum formatæ. Neq; enim publicanum excitauit mala cupiditas ad cõtritionem, ſed Fides & timor Dei, atque ſuorum peccatorum horror. EPISC.

Credo hæc factura Fidem, per legem non niſi augeri peccatum, id eſt odio haberi iuſtitiam, & amari peccatum, idq́; toto põdere & ſummis viribus, vbi natura ſola fuerit extra gratiam, cùm in gratia ſummis viribus pugnet contra legem. Simul credo pateat, non modò hypocritam, ſed & magìs peccatorem fieri, collectorem illum contritionis ex peccatorum & legis intuitu. LVTH.

Et nos conceſſimus, ſi nõ aliò ſpectes, quàm ad imperium legis. Sed hoc nihil ad nos. Nos enim euangelium docuit, quòd ille, qui ſub lege fuerat, ob id quia ſe humiliauit, per collectionem & deteſtationem peccatorum ſuorum ad tantam peruenit contritionem, vt eſſet inde iuſtificatus. Et quum hoc illi contigit tẽpore legis, quis tam impudens erit, vt iam ſub tempore gratiæ paria facientes, inurat hypocriſeos nota, dicatq́; factos hypocritas, & nunc magìs quã antè fuerant, eſſe peccatores, quòd ob oculos damna ſuorum peccatorum conſtituerint, vt per fidem ea deteſtarentur. EPISC.

Quin eat quiſque in cor ſuum & non mentiatur ſibijpſi, reſpondeatq́; mihi: An non cor ſuum ita inueniat, vt mallet nullam legem eſſe? an non LVTH.

odiat

odiat pœnam peccatorum eſſe? an non ſentiat ſibi placere voluptatem, gloriam, opes, ſcientias, &c. Quis eſt qui his nõ afficiatur? At affectus, nonne vellet non eſſe prohibita? Quod ſi quis ſimulet ſe non multum iſta curare, fateatur ſaltem ex parte illis affici. Si non fatetur, non credo ei prorſùs, cùm omnes ſancti id querantur de ſeipſis, & has repugnantes leges membrorum aſsiduè accuſent. Quid ergo contra proprium ſenſum & vitalem pulſum experientiæ, fingimus amorem naturalem legis, & odium peccati, quo præparetur homo ad gratiam, cùm iſta ſint non in corde nata, ſed natantia, ſicut ſpuma & per vim extorta, ſub quibus alitur eò fœdiùs, & maius odium legis, quò fortiùs ſimulatur odium peccati. Horum certè impiorum eſt illa violenta conſcientia, quam Paulus cauteriſatam vocat ad Timotheum primo.

EPISC. Publicani fides.

Superiùs dixi, nõ amorem legis naturalem, aut omnino naturale peccatorum odium hanc contritionem operari, ſed Fidem, ſit ea licèt informis. Credidit enim publicanus quum eſſet in templo, Deum ſui cordis inſpectorem fuiſſe. Quæ Fides incuſsit ei timorem primùm, deinde ſcelerum horrorem, poſt hæc humiliationem ſui, demum & pectoris vltionem, atque implorationem clementiæ Dei. Quod & fecit tanta deteſtatione ſui, tantaq; cordis contritione, vt tandem apud deum eſſet iuſtificatus. Egit interim nihilominus caro, naturaque ſuum opus, verùm præualuit Fides, quemadmodum & in illis fecit, quos memoras, ſanctis. Quanquam caro peccatum amet, & legem ac virtutes odiat, recalcitretque magis, quò plùs arcetur, ſi tamen anima Spiritum & Fidem ſequatur, poteſt

poteſt ad tantam cordis compunctionem aſcendere, vt tãdem iuſtificationis aſſequatur gratiam. Id quod ipſe confiteri debes, ſi tecum velis conſtare. Nam in commentariis ad Gal. aſſeris, Fidem promereri gratiam: & Fidem mereri vt Spiritus detur. Quid ergo prohibet, quin hæc opera, quæ ex Fide proficiſcuntur, quanquam haud dum affuerit gratia, præparare poſſent ad gratiam. Quãdo enim quis ob oculos peccata ſua ſtatuit, ſimul & Dei beneficia reuocat ad memoriam, cogitans quàm ſupra modum ſe præbuiſſet ingratiſsimum tam benigniſsimo patri, ſuamq; ingratitudinem deteſtatus, de ſeipſo tandem ſupplicium ſumit. An non hi motus omnes ex fide naſcuntur? Quamobrem quum ipſe palàm affirmas, fidem promereri gratiam, cur non & hi motus & opera ex Fide profecta, poſſent identidem ad gratiam præparare?

Vnde ego ſentio, & doceo, pernicioſum eſſe genus docendi, quo intuitu pœnarum, præmiorum, peccatorum, docentur pœnitere. His enim doctrinis coërcentur quidem ab opere, & cauteriſatam violentamq; formant ſibi conſcientiam ſeu bonum propoſitum, & maiore malo occultum illum affectum contemptæ legis, & amati peccati, nunquam intelligunt, nec obſeruant, immò ijs ſtudijs occultant, contenti ſatisfeciſſe iſtis impijs dogmatibus operum, quibus tamen ſi liberè loqui concedas, ſtatim dicent, ſe nõ ex animo pœnitere, & niſi lex infernusq́ue eſſet, toto impetu malle explere mala ſua, præſertim tentati. LVTH.

Si fuerit hoc dicendi genus pernicioſum, profectò Chriſtus pernicioſè docuit. Nam hoc vſus ipſe fuerat docendi genere quemadmodum ex ſuperiori- EPIS.

perioribus conſtitit. Cęterùm nihil prohibet quē-quã ex animo pœnitere, tametſi deprehendat hos affectus in carne ſua repugnantes. Nam & ijs neq; ſanctiſsimi viri caruêre. Sed animus fide adiutus, & prę mentis oculo, damna quæ ex peccato incur rit conſtituens, ſimul & commoda quæ per reſi-piſcentiam acquirere poſſet iugiter cogitans, non eſt dubium, ſi velit ſpiritum ſuum admonitorem ſequi, & quoad poterit, carnis affectibus relucta-ri, ac Deum aſsiduis interpellare precibus, quin is tandem ad veram emergeret contritionem.

LVTH. Quantò ergò rectiùs ſanè docerentur iſtum af-fectum capitalem, peſsimum, occultum agnoſce-re, & donec ab amore legis inciperent pœnitere, ſeſe hypocritas eſſe ſcirent, & nil de hypocriſi ta-li præſumerent, immò ſuper ea magìs quàm ſuper peccatis, quorum intuitu fictum iſtum dolorem coëgerunt, dolorent.

EPISC. Eodem articulo. Duos modos antè recenſuimus ex Caſsiano, quibus ad veram compunctionem peruenitur: altero timoris, amoris altero. Quos & harum re-rum expertiſsimus ſimul, & exercitatiſsimus pu-gil, D. Antonius in epiſtola quadam ad fratres aſtruit. Nos vtrunque probamus, reijcimus neu-trum, quanquam hunc ſecundũ & laudabiliorem efferimus, ſi tamen peccatoris animum penetrare queat. At vbi nõ quibit, alter ille nequaq̃ ſpernen-dus eſt. Nihil enim ambigo, quin maxima pars eo-rum, qui veram contritionem aſſequuntur, à ti-more potiùs incipiunt, quàm ab amore. Cęterùm quòd contritio per timorem parata, neque faciat hypocritam, neque magìs peccatorem, ſatìs ſuper-que iam diximus.

Admitto

Admitto ſanè craſſos illos & induratos impios, qui nondum conſcientias habent, terroribus illis ſicut ſeruos indomitos vrgeri ad pœnitentiam, ſicut magiſtratus gladio coërcet ſceleratos. Sed vbi conſcientiæ ſunt, ibi certæ inſtituendæ ſunt, vt à Chriſto primùm incipiant, & in miſericordiam eius credentes vitam mutent. Tum enim primùm pœnitentia vera incipit, quando ex amore fluit, ſicut & ipſi dicũt. Tunc non amore commodi, nec timore pœnę, ſed affectu ſolius iuſtitię peccata colligent, & ponderabunt, vt hæc fuſiùs in ſermone de pœnitentia dixi. LVTH.

Gaudeo iam tandẽ inueniſſe te craſſos aliquos, quibus opus eſt, vt terroribus iſtis agitentur. Sed vide, num eadem craſsitie pro maxima parte laboramus omnes? Si dixerit propheta Dauid. Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui: multò magìs id nobis optandum erit. Seruus iſte craſſus, quo non eſt craſsior alter, caro inquam noſtra, timore iudiciorum Dei cohiberi debet & coërceri diſtrictiùs. Sicque poſtquam inceperimus à timore, perueniemus tandem ad amorem, vt ſubinde timor paulatim deſinat, & affectus in nobis iuſtitiæ tandem aliquando regnet ac triumphet. EPISC. Pſal.118.

Quando enim de pœnitentia docemus, eam docere debemus, qua fiant Chriſtiani ex corde pœnitentes, quod non facimus, niſi Fidem doceamus omniũ primò, ijs qui peccata ſua ſentiunt, ne præuenta ſtulta operum opinione, incipiant ſalutem à ſeipſis operantibus & currentibus, & non à miſerante Deo. Aliud enim genus eſt docendi induratos illos, ferreas ceruices & æreas frontes ab LVTH.

externis ſaltem peccatis coërcere, etiã ſi corde inuito, & coërceri odiente peiores in ſemetipſis fiant, minùs tamen nocebunt alijs.

EPISC. Fides vtique tam iſtis craſsis, quàm illis quos dicis habere conſcientias, neceſſaria eſt. Hæc iuſtitiam Dei monſtrat, quæ metum incutit: monſtrat & miſericordiam quę fiduciam prębet. Multis obfuit ſolius miſericordię recordatio. Fecit enim vt præſumerẽt. Multis enim item ſolius iuſtitiæ, quæ fecit vt diſperarent. At ambæ ſimul confœderatæ profuerunt omnibus. Hęc dixerim, vt intelligas nõ vnicum eſſe modum vocandi peccatores: ſed alios timore, alios amore vocatos eſſe: & timorem huic magìs neceſſarium eſſe, quam timorem. Ex quo patet, & erroris occaſionem tibi fuiſſe, quòd quum duo ſint capitales modi quibus reſipiſcere peccatores conſueuerunt, vnum timoris, amoris alterum: tu tamen illum ita mordicùs amplecteris, vt hunc omnino reijcias. Sed de hoc articulo iã ſatìs.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

LVTH. VErilsimum eſt enim prouerbium omni doctrina de Contritionibus hucuſq; data pręſtantius, quo dicitur, Optima pœnitẽtia noua vita.

EPISC. Falſum & hunc articulũ eſſe conſtat, ex ijs quæ diſſeruimus articulo quinto. Tollit enim omnem ſatisfactionem, quam non ex ſcripturis modò, verumetiam ex probatiſsimis auctoribus docuimus eſſe vſqueadeo neceſſariam pœnitenti, vt niſi pro commiſsis antè ſatisfecerit, non illi patebit in cœlum aditus. Continuè (inquit Auguſtinus) dolendum eſt de peccato, quod declarat ipſa dictionis virtus. Pœnitere enim eſt pœnam tenere, vt ſemper

Continuè dolendum de peccato

puniat

punîat in ſe vlciſcendo, quod commiſit peccando. Pœna enim propriè dicitur læſio quæ punit & vindicat, quod quiſq; commiſit. Ille enim pœnam tenet, qui ſemper punit quod commiſiſſe dolet. Hæc Auguſtinus, de vera & falſa pœnitentia capite decimonono. Nec eſt quod nobis obijciat: Metanæam reſipiſcentiam aut tranſmentationem dici, non pœnitentiam: quaſi Lutherus vim huius verbi (ſi dijs placet) iam tandem cognoſcat magìs, quàm priores patres quotquot ante nos ingenti numero præceſſerunt. Hi certè quod & veriſsimũ eſt, nouam vitam à nemine putant ritè inchoari poſſe, niſi quem veteris pœniteat, & qui pro noxis prioribus in ſe ſeuerius vlciſcatur. Mutare vitam cuiq; qnantumcunque ſcelerato facile eſt: quod & Chryſoſtomus docet humilia. 1. ſuper Ioannem, verùm in ea ſic mutata perſeuerare difficile. Neq; ſi ſic perrexerit, id ei ſufficiet, niſi pro qualitate delictorum, aut cõdignam ſubierit pœnam, aut alio quouis pacto ſatisfecerit,

Pœnitere quid ſit.

Nouam vitã inchoare nemo poteſt, niſi quem veteris pœniteat.

LVTH.

In omnibus hominum verbis, nihil verius eſt cõmunibus prouerbijs, adeo vt & ſcriptura ſancta ſæpiùs prouerbia tanquam veriſsima citet. Quocirca mirum, quid illis acciderit, vt contra omniũ ſenſum, & ſententiam audeant damnare, vt mea non ſit iſta ſententia, vnde & defendendam eam relinquo omnibus.

EPISC.

Pleraque ſunt prouerbia, quę non ſemper veriſſima ſunt, quanquam & hoc prouerbium, ſecundum aliquem ſenſum verum eſſe poſſet, vt ſi de ijs pœnitentibus loquamur, qui frequenter incipiũt pœnitere, ſed perficiunt nunquam. Sunt enim plurimi, qui pœnitudinis iter ſæpè tentant, at nõ eo-

uſque pergunt, donec formetur in eis vita noua. De huiuſmodi certè (quorum neq; paruus eſt numerus) dici poteſt, quòd inter eos is optimè pœnitet, qui nouam attingit vitam, & in eadem perſeuerat, nimirum vt ſic per comparationem intelligatur. Optima pœnitentia noua vita.

Quomodo intelligitur optimam pœnitentiã eſſe nouã uitã.

LVTH. Ego autem defendo quod addidi, quod oſtendi id prouerbij cum ſcriptura conuenire, vbi Paulus Gal. 6. dicit: In Chriſto enim Ieſu neque circuncíſio, neq; præputium aliquid valet, ſed noua creatura. Hanc ſententiam debuerant damnare, quo ſtabiliui prouerbium, dum me voluerunt damnare. Planè enim hîc Apoſtolus docet, omnia vana eſſe, niſi ſimus noua creatura in Chriſto. At pœnitentia, quæ ſine amore iuſtitię agitur, vetus adhuc eſt creatura, non plus valens quàm circuncíſio aut præputium.

EPISC. Primùm erras in huius ſcripturę intellectu, quẽadmodum in altera ſimili priùs abs te citata feceras, nempe hac: Si charitatem non habuero, nihil ſum. Vtrobique ſanè Paulus intelligit nihil eſſe, hoc eſt, nullius æſtimationis eſſe, quantum ad cæleſtis gloriæ conſequutionem ſpectat. Et ſic certè quicquid in homine charitatem & gratiam antecedit, id nihil eſſe concedimus. Cæterùm hoc non eſt eſſe penitùs nihil, vtì proximo diſſeruimus articulo. Mihi nunquam perſuadebis, quòd eleemoſyna, oratio, iniuriarum dimiſsio, ac cætera id genus opera, nihil omnino peccatori conferũt, quò poſiet ad gratiam citiùs peruenire. An non ijs modis Cornelius Centurio (quemadmodum in Actis traditur) homo gentilis, nullis adiutus Sacramentis, peruenit ad ſalutis viam? Alioqui nõ audijſſet

Act. 10.

ab

ab angelis ſibi dictũ: Orationes tuę, & eleemoſynę tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Non eſt ergo prorſus nihil, ſi quis peccator extra charitatem exiſtens, ſtudio reſipiſcendi, faciat aut eleemoſynam, aut orationem, aut cętera id genus, quanquam non inde mereatur ex condigno præmium. Quod & diuus Hieronymus palàm teſtatur in commentarijs Epiſtolæ ad Galatas: Conſideremus (inquit) diligẽter, quia non dixerit, volo à vobis diſcere, vtrum ex operibus ſpiritum accepiſtis: ſed adiecerit, ex operib. legis. Sciebat enim & Cornelium Centurionem, Spiritum ex operibus accepiſſe, ſed non ex operibus legis quam neſciebat. Si autem è contrario dicitur, ergo & ſine auditione fidei accipi Spiritus poteſt. Nos reſpondebimus accepiſſe quidẽ eum Spiritum, ſed ex auditu Fidei & naturali lege, quę loquitur in cordibus noſtris, bona quæq; facienda & vitanda mala, per quam dudum quoq; Abraham, Moſen, & cæteros ſanctos iuſtificatos retulimus, quam augere deinceps poteſt operum obſeruatio, legis quoq; iuſtitia, non tamen carnalis legis quę præterijt, ſed ſpiritualis, quia lex ſpiritualis eſt. Hæc Hiero. Sed & pœnitentiam quæ antecedit iuſtificationem non eſſe prorſus nihil, neque nullius momẽti, vel ex eo liquet, quòd Petrus eam Simoni Mago ſuaſerat, quum is eſſet expers charitatis. Pœnitentiam (inquit) age ab hac nequitia tua, & roga Deum ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Profectò ſi Petrus opinatus fuiſſet, aut pœnitentiam, aut orationem, nihil potuiſſe conferre peccatori extra charitatem conſtituto, nunquam huic homini ſceleratiſsimo conſuluiſſet, vt eas faceret.

Aliud eſt accipere Spiritũ ex operibus, aliud ex operibus legis.

Cornelius ex operib. ſpiritũ accepit, ſed non ex operibus legis.

Act. 8.

Quamobrem à vero longè diſsidet, aſſerere, quicquid charitatē antecedit in homine, prorſus nihil eſſe, nec valere quicquā. Dicas quicquid velis Luthere, ſcio nunquam hūc locum dilues. Sed & ſcriptura Pauli quam producis, non probat nouam vitam eſſe optimam pœnitentiam, ſed magìs hoc ipſum probat, quod nos iam diximus, hoc eſt, eā pœnitentiam quæ præceſsit gratiam, & nouam vitam, nihil eſſe, hoc eſt nullius eſſe meriti, quum ea nondum fuerit charitate formata. Neq; enim ſatis dialecticè ſequitur: Pœnitentia (quæ nouam creaturam antecedit) nihil valet, igitur noua creatura, aut noua vita eſt optima pœnitentia. Poſſunt enim hæc ab inuicem ſecerni, vt docet Caſsianus, & vita noua manere, peracta pœnitentia. Quod ſi mutare vitam ſufficeret abſque pœnitentia, nemo eſt, qui non facilè pœnitentiam à ſe repudiaret, quum ex opinione tua planè conſtet, eam ſemper aut noxiam eſſe, aut non neceſſariam. Nam ſi pœnitentia nouam præcedat vitam, noxia eſt per te, quum peccatoris cōditionem deteriorem faciat, vtpote magìs peccatorem & hypocritam eum cōſtituat. Sin verò ſequatur, iam non erit neceſſaria, quia noua ipſa vita ſufficit, quæ tibi dicitur optima eſſe pœnitentia. Ad hunc itaque modum, peccatori, quantumcunq; grauiſsimo, vita noua ſufficeret abſque omni pœnitentia.

Luth. proſtratus.

LVTH. Nam & Paulus quum conuerteretur luce ſubita circumfulſus eodem momento charitate indutus eſt, dicens: Domine quid me vis facere? Hęc verba, non dicit pœnitentia ſeruilis, quæ potiùs horret & ſugit à facie domini, ſicut Iudas Scarioth. Charitas ſola dicit: Domine quid me vis facere?

Con.

Conuerſio Pauli ſingularis fuit, & ſtupenda potiùs, quàm ſit ad multitudinis exēplū trahenda. Veruntamen habet ea cōuerſio nonnihil ſimile cum multis pœnitentibus, præſertim quòd à timore cœperit, quemadmodum Auguſtinus ad Bonifacium, de correctione Donatiſtarum ſcribit: Vbi eſt (inquit) quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coēgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum. Agnoſcant in eo, priùs cogentem Chriſtum, & poſtea docentem: priùs ferientem, & poſtea conſolātem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc Auguſtinus. Hoc igitur cum Paulo multitudini commune fuit, quòd à timore cœperit eius conuerſio. Quā rem & Acta teſtantur, quæ tradunt illum in terram cecidiſſe, & trementem ac ſtupentem dixiſſe: Quis es tu Domine? Neque enim vt tu citas, primùm dixit: Domine quid me vis facere? Sed primùm ſciſcitatur quiſnam eſſet, qui ſe nomine proprio compellabat. Dixit enim qui Paulum in terrā proſtrauit: Saule Saule, quid me perſequeris? Non fuit igitur charitate, primo ipſo momento, Paulus indutus, ſed timore priùs, & deinde poſt timorem ac fidem, introducta fuit charitas, velut per ſetam linum. Quo fit, vt neque timor ille noxius fuerit, ſed ſalutaris: quanquam citra charitatem, animum aliquandiu preſſerit. Fuit enim principio deiectus & increpatus ipſe Paulus, necdum ſciebat à quo ſibi id factū fuerat.

EPIS.

Pauli conuerſio à timore cœpit.

Actor. 9.

Atvt audiuit: Ego ſum Ieſus quem tu perſequeris: durum eſt tibi contra ſtimulũ calcitrare: Mox credidit & charitatem induit. Nam & obſequentem ſe protinus oſtendit, quũ dixit: Domine quid me vis facere? Neq; enim charitas fidem potuit antecedere. Præceſsit ergo timor, ſubſequuta eſt Fides, atq; ita tandem ſubintrauit & charitas.

LVTH. Sis ergo certus, ſimul dum homo conteritur, ſimul & gratia infunditur, & in medio terrore diligit iuſtitiam, ſi verè pœnitet: ſin autem non ſimul diligit, non verè pœnitet.

EPISC. Veram contritionem ſępe diximus neminéabſq; gratia poſsidere poſſe. Sed timoré, & concuſsionem, & dolorem, quem dicunt atterentem, quis non ex ſuperioribus intelligit, plerunq; priores eſſe gratia. Quòd ſi illa nõ ſufficiant, audiamus adhuc quidnam hi dixerint, quibus Baptiſta pœnitentiam prædicabat. Neq; enim verbulum amoris aliquod eis ipſe protulit, ſed timoris omnino. Quid enim aliud, quàm genimina viperarum appellauit, & lapidibus etiam inferiores eos fecit, ac minabatur futuram iram? Sed & ſecuris meminit ad radicem arboris poſitæ, ſimulque & exciſionem atque ignem interminabat. Et tamen hæc audientes, timore concuſſi, leges quaſdam viuendi petierunt. Quid, inquiunt, faciemus? Certum eſt in his timorem ſalutarem anteceſsiſſe charitatem, ſi tamen charitas tum affuerat, quum iam inſtrui petijſſent, quidnam eſſent facturi. Neq; dubium eſt quin illa pœnitentia, quæ charitatem anteceſsit, vera fuiſſet pœnitentia, ſimul & ſalutaris, quanquam non adhuc ex condigno meritoria.

Vera contritio abſque gratia non poſsidetur.

Luc. 3.

Timor ſalutaris nõnunquam gratiã antecedit.

LVTH. Probaui enim ſæpiùs infuſionem gratiæ fieri

cum

cum magna animi concuſsione. Sicut Beata virgo ad ingreſſum angeli turbata eſt,& hac ipſa turbatione ad ſummum amorem virginitatis impulſa eſt. Neque enim vehementiùs vnquam amauit virginitatem, quàm hac hora, in qua viri perſonam ſolitaria intuens, metuit violentiam caſtitatis. Ita peccator dum virtute Dei compungitur, & viſitatur per gratiam, vehemeter concutitur, atque hac ipſa concuſsione ad odium peccati & amorem iuſtitiæ rapitur. At qui ſua vel legis ſolius virtute pœnitet, concutitur quidem, ſed ſingit odium peccati, quia ſtat ſententia. Virtus peccati lex. Nollet enim ſic concuti, multò magìs ij ſingunt, qui ſine commotione ſolis cogitationibus frigidis peccata recogitant.

Ineptiſsimas hauddubiè probationes adducis. EPISC. Quid enim hoc ad rem facit, quòd virgo beata turbatur ad ingreſſum angeli? Oportet probes, eam fuiſſe turbatam potiùs ad infuſionē gratiæ. Quid enim mirum eſt, ſi virgo quæ ſola fuerat,& virginitatem ſuam Deo conſecrârat, ſubitò pręſentem, intra ſui thalami penetralia iuuenem cernens, illico turbaretur? Sed certè nimis quàm ſtupendum eſſet, ſi purifsimus eius animus, in quo nullum gratiæ vel leuiſsimum fuerat obſtaculum, ex ipſius gratiæ perfuſione non maximopere conſolaretur. Vtcunq; fuerit, ſatìs apertum eſt, euangelium hoc nuſquam aſſeruiſſe quod ipſe moliris, nempe quòd beata virgo turbata fuiſſet ad infuſionem gratiæ. De peccatoribus tamen aliud eſt, in quibus magna ſunt obſtacula gratiæ, quæ ſanè per timorem priùs excutienda ſunt,& animus ita præparandus, atque (vt ſic dicam) habilitandus,

ad gratiam ſuſcipiendam. Porrò quiſquis hanc præparationem damnat, & noxium eſſe definit, quicquid antecedit charitatem, is omnem aufert peccatoribus reſurgendi conatum, ſimul & funditùs eis tollit animum emendandi ſeſe. Sic enim neq; deſerendorum peccatorum ſtudium, neque conuertendi ſui ad Deum affectus, neq; reſipiſcendi appetitus, ſed neq; diuini amoris concupiſcentia, nihil inquam horum (modò citra charitatem fiant, vt & fieri poſſe non eſt dubium) nemini non erit fugiendum, quum (ſi Luthero credimus) peccatorem omninò deteriorem faciant, & longè magìs hypocritam, quàm antè fuerat. Hoc profectò dogma quã ſit pernicioſum, & peccatoribus cunctis exitiale, nemo tam cęcus eſt, vt non intelligat, ac digitis ipſis palpet vel craſsioribus.

ARTICVLVS OCTAVVS.

LVTH. De confeſſione.

NVllo modo prẹſumas confiteri venialia peccata, ſed nec omnia mortalia, quia impoſsibile eſt vt omnia mortalia cognoſcas, vnde in primitiua Eccleſia, ſolùm manifeſtè mortalia confitebantur.

EPISC.

Opinor neminem vſqueadeo cęcum & inſanum eſſe, vt ob vnius Lutheri ſententiam, velit tanto diſcrimini ſeipſum exponere, quatenus ea peccata quæ vel norit, vel dubitat eſſe lætalia, ſacerdoti non aperiat, & maximè quum intelliget antiquiſſimos, ſimul & eruditiſsimos, atq; etiam ſanctiſsimos patres aſſeruiſſe tantam Exomolegeſis, hoc eſt, confeſsionis neceſsitatem eſſe, vt quicunque mortaliter deliquerint, eos oportet aut ſacerdoti priuatim, aut publicè coram toto populo, ſua peccata

cata detegere. Neq; facilè crediderim patres ipſos hanc vſqueadeo duram prouinciam nobis impoſuiſſe, niſi perſuaſiſsimum habuiſſent, hanc exomologeſin aut ab Apoſtolis inſtitutam, aut in ipſis ſcripturis ſacris dilucidè traditam fuiſſe, ceu rē cunctis peccatoribus apprimè neceſsariā, & quam contemnere non poſſet abſq; diſpendio ſalutis animarum ſuarum. Expendat igitur quiſq; ſecum, an tutius fuerit horum patrum, ſimul & ſcripturarum aſſertiones admittere, ſuaſq; animas à tanto periculo cuſtodire: an Lutherum de confeſsione temerè pronunciantem, & ſuo capiti, non patribus nec ſcripturis innixum ſequi, & cum eo funditùs perire. Nos igitur quid patres primùm in hac re ſenſerint, deinde, quid ſcripturę ſacræ diffiniant commemorabimus. Cęterùm ne quis neget alios hinc ſubſcripſiſſe, non grauabimur, quid alij quoque ſenſerint, in medium afferre. Origenes in primis ſuper Pſal. 37. ſcribens ait: Vide quid nos edocet ſcriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinſecùs. Fortaſsis enim ſicut hi qui habent intus incluſam eſcam indigeſtam aut humoris, aut phlegmatis ſtomacho grauiter & moleſtè imminentem, ſi vomuerint, releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecùs vrgentur, & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dū accuſat ſeipſum & confitetur, ſimul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. Tantummodo circunſpice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba priùs Medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infir

mari

mari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & conpatiendi nouerit diſciplinam, vt ita demum, ſi quid ille dixerit, ſi quid conſilij dederit, facias & ſequaris. Hæc Origenes. At inquiet fortè quiſpiam: Non hæc de priuata confeſsione debēt intelligi, ſed de publica. Cui reſpondemus, quòd ſiue de publica, ſiue de priuata quiſquis intelligat, palàm eſt Origenem ſenſiſſe, quodcunq; mortale peccatum fuerit, hoc ipſum per cōfeſsionem euomi debere. Cæterùm quòd Origenes hîc de priuata confeſsione loquutus fuerit, vel ex eo dilucidum eſt, quòd de publica ſubiecit continenter: Si intellexerit, inquit, & præuiderit, talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortaſsis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatìs perito Medici illius cōſilio procurandum eſt. Hactenus ille. De priuata igitur confeſsione, palàm eſt Origenem ſuprà loquutum fuiſſe. Quid iam opus erit Baſilij, Dionyſij, Cyrilli, Chryſoſtomi, Cypriani, Hieronymi, Ambroſij & Auguſtini, ac cæterorum patrum accumulare teſtimonia, quando is vnus ex eruditiſsimis, & idem ex vetuſtiſsimis, tam exactè docet, non recenter excogitatam aut herì natam fuiſſe confeſsionem, quam vocant auricularem, ſed ab ipſis Eccleſiæ primordijs patribus ſemper vſurpatam, quam & vſqueadeo neceſſariam duxerant, vt abſque huius medicamine, peccatores interituros non dubitabant. Baſilius in eo libro, cui titulus eſt de inſtitutione monachorum, quærenti ſuper eo qui velit peccata ſua confiteri, an omnibus debeat confiteri, & quibuſlibet, an ſacertotibus tantùm?

Clancularis confeſſio, non eſt recens.

tantum? reſpondet: Quod confeſsionis modus ad hoc inſtitutus eſt, vt quiſpiam à peccato ſe conuertens, fructus dignos oſtendere debeat pœnitentiæ, ſecundum quod ſcriptum eſt: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, neceſſarium videtur ijs quibus diſpenſatio myſteriorum Dei committitur, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos confeſsi fuiſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio, quia Ioanni Bapt. confitebantur populi peccata ſua. Et in Act. Apoſtolorum, Apoſtolis, ij qui baptizabantur. Hæc Baſilius. Ex quibus apertum eſt, Sacerdoti neceſſariò peccatorem debere confiteri. Meminit & huius ritus antiquitùs obſeruati, Dionyſius in epiſtola ad Demophilum inquiens: Tu verò vt tuæ literæ indicant, procidentem ſacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem, neſcio quo pacto, contra diſciplinæ ordinem aſtans, calce abiecisti, quum ille quidem verecundè quod oportuit, fateretur ſe ad peccatorum remedia quærenda veniſſe: neque exhorruiſti inſuper & ſacerdotem optimum lacerare conuitijs, miſerabilem eũ dicens, qui pœnitentem atque impium iuſtificaſſet. Hucuſque Dionyſius. In quibus illud annotandum eſt quod dicit, ipſum Demophilum contra diſciplinæ ordinem aſtitiſſe. Nam ex eo videtur, quòd huius peccatoris confeſsio Sacerdoti facta, clancularia fuit & priuata, cui monachus iſte Demophilus (qui nec Sacerdos erat) contra diſciplinæ ordinem immiſcuit ſeſe, quod & Dionyſius acerbè reprehendit. Deinde & iſtud obſeruandum, quòd hoc loco ritus noſtratis confeſsionis

Confeſsionis modus ad quid inſtitutus.

Lucæ. 6.

Mat. 3.

Act. 19.

nis

nis apertiſsimè deſcribitur. Peccator enim hîc ante Sacerdotem procidit, peccata detegit, implorat veniam, quem & poſtremò Sacerdos abſoluit. Cyril. item libro tertio ſuper Leuiticum, remiſsionem peccatorum docet per pœnitentiam obtineri poſſe, nempe quum lauat peccator lacrymis ſuis ſtratum ſuum, & fiunt ei lacrymæ panes die ac nocte, quum non erubeſcit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, ſecundum

Pſalm. 31. eum qui ait: Dixi pronuntiabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei, & aliquantò poſt id, in eodem libro, vbi Moſes ſcripſit: Si peccauerit vnum aliquid de iſtis, pronuntiet peccatum quod peccauit: ſubiungit Cyrillus: Eſt aliquod in hoc mirabile ſecretum, quod iubet pronuntiare peccatum. Etenim cuiuſuis generis pronuncianda ſunt, & in publicũ proferenda cuncta quæ gerimus, ſi quid in occulto gerimus, ſi quid in ſermone ſolo, vel etiam intra cogitationum ſecreta commiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo, qui & accuſator peccati eſt, & incentor. Hęc Cyrillus: Ex quibus patet, quòd niſi pronunciauerimus peccata noſtra Sacerdoti, diabolus quia ad iſta nos induxit, tandem euulgabit. Aſtipulatur & Chryſoſtomus quicquid alibi dixerit. Nam ſuper Matthæum homilia tertia de illis diſſerens qui baptizabantur à Ioanne confitẽtes peccata ſua: Confeſsio peccatorum, inquit, eſt teſtimoniũ conſcientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudiciũ Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri: Qui autem non erubeſcit, non timet. Perfectus enim timor, ſoluit omnem pudorem. Illic enim

nim turpido confeſsionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid neſcimus quia cõfeſsio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipſum erubeſcere, pœna eſt grauis? Sed ideo magis iubet Deus cõfiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipſum pars eſt iudicij. Hæc Chryſoſtomus. Et hîc aduerte quod dicit: Iuſsiſſe Deum, vt confiteamur peccata noſtra, quatenus verecundiam patiamur ceu pœnam quandam pro peccatis ſuſceptam. Et hanc verecundiam in Exomologeſi perpetiendam, Tertullianus pluribus ſuadet exemplis, & palàm affirmat, quòd niſi iam ſuſceperimus, peribimus ad inſtar eorum, qui quum in partibus verecundioribus corporis quandam contraxerint vexationem, conſcientiam medicorum vitant, atq; ita cum erubeſcentia ſua pereunt. Et quanquam ipſe de publica confeſsione loquatur, quæ palam omnibus fit, non immeritò repulit eius ſentẽtiam Eccleſia, ſeu nimirum ſeueram, quemadmodum in veniæ confeſsione ſupra modum ſe durum & difficilem exhibuit, quippe qui non paſſus eſt, peccatorem poſt baptiſmum vltrà quàm ſemel ad veniam recipi. Cæterùm eius imitator Cyprianus, multò mitiùs de exomologeſi loquitur, ſermone v. de lapſis: hic enim eos qui corde lapſi ſunt ad ſacerdotes mittit. Hi, inquit, quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſunt, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes dei dolenter & ſimpliciter confiteantur. Exomologeſin conſcientię ſuæ faciant, animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirant. Et rurſum paulò pòſt:

Confiteantur ſinguli quæſo vos fratres delictum ſuum dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti confeſsio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſsio facta per ſacerdotes, apud Dominum grata eſt. Hactenus Cyprianus. Cõſentit *Hieronymus* ſuper Eccleſiaſten cap. decimo: Si quem, inquit, ſerpens diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri, magiſter qui linguam habet ad curandum facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus Medico confiteri, quod ignorat Medicina nõ curat. Hęc Hieronymus. Ignoſcat mihi Lector, quòd tot ex veteribus hîc citauerim, quod nimirũ ideo feci, vt cunctis palàm innoteſcat, ex patrum antiquiſsimorum ſententia, confeſsionem homini faciendam neceſſariam eſſe, nec ſufficere eam, quæ ſoli deo fit: ſed & patet vetuſtiſsimum in Eccleſia morem fuiſſe, vt peccatores, quæ aut opere, aut verbo, ſeu cogitatione deliquerint, cuncta Sacerdotibus detegere ſolerent. Huc accedit, quòd in Hiſtoria Tripartita traditũ ſit, antiquitùs fuiſſe conſuetum, vt presbyter quidem honeſtę conuerſationis, per pontificem conſtitueretur, qui celare deberet, ea quę per confeſsionem à plebe ſibi clanculò detegerentur. Sic enim lib. 9. cap. 35. Soſomenet ait: Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit. Qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt. Propterea viſum eſt antiquis Põtificibus, vt velut in theatro,

Non ſufficit confeſſio, quæ ſoli Deo fit.

Auricularis confeſſio.

tro,ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pādantur. Et ad hanc cauſam presbyterum bonæ cōuerſationis ſeruantem ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt, ad quem accedentes, hi qui delinquebant, delicta propria fatebantur. Et ille ſecundum vniuſcuiuſque culpam, indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in occidentalibus ſeruatur Eccleſijs. Hæc Soſomenes. Ex quibus liquidò conſtat, confeſsionis inſtitutum antiquiſsimum in Eccleſia fuiſſe, ſimul & eos qui confiteri refugiebant, grauius peccatorum onus incurriſſe. Maius (inquit) peccatorum onus acquirunt, ſed & propria delicta, quemque qui deliquerit Sacerdoti deſignato fuiſſe confeſſum, apertiſsimum eſt. At obiectabit fortè quiſpiam, quòd hoc de publica confeſsione ſcriptum ſit. Cui reſpondemus, id fieri non poſſe, quum ipſe presbyter tenebatur ſeruare ſecretum: Nam quomodo ſecretum ſeruari potuit, quod fuit publica confeſsione detectum? Sed dicet alius: Quid ergò Soſomenes ſcripſit, viſum antiquis fuiſſe Pontificibus, vt velut in theatro ſub Eccleſiaſtici populi teſtimonio delicta panderentur? Ob id nimirum, quòd confeſſuri nequaquam ad presbyterum in priuatis ædibus accederent, vnde potuiſſent non ſolùm offendicula cæteris oriri, verumetiam ipſis confeſſuris, & maximè fœminis haud minimum diſcrimen, ſed publicitùs in Eccleſia: non tamen ita, quòd illi publicè cunctis delicta ſua manifeſtarent, ſed vni presbytero duntaxat, atque id clanculum, vt eſſet acceſſus pœnitentis ad presbyterum, velut in theatro ſub Eccleſiaſtici populi teſtimonio, ſolus tamen presby-

Confeſsionis inſtitutum antiquiſsimū in Eccleſia fuiſſe.

De publicè pœnitentibus.

ter audiret, quicquid pœnitens eſſet dicturus, idq; ſecretum omninò ſeruaret. Sed & de publicè pœnitentibus, poſtea loquitur, quippe qui non ad hunc presbyterum, ſed ad epiſcopum acceſſerunt, ex cuius ſentētia ieiunijs, ac cæteris afflictionibus macerârūt ſeſe, atq; cōmunionis tempus, quod decreuit epiſcopus, expectârūt. Ecce iſtis publicè pœnitentibus Epiſcopus indicebat pœnitendi modum: at illis qui presbytero priuatim confitebantur, ſecundum vnuſcuiuſq; culpam presbyter ipſe taxauit mulctam. Et fortè ſi quos inuenerit enormia commiſiſſe flagitia, & quæ publicam exigerēt pœnitentiam, eos ad Epiſcopum miſit, quemadmodum ex Origenis ſententia ſuprà diximus. His accedit, quòd quum diaconus quidam flagitium in Eccleſia commiſit, cum egregia quadam fœmina, & iſta ſcelus propter enormitatem publicè confitebatur, tum propter furorem populi, Nectarius epiſcopus (vt paulò pòſt ſcribitur) haud permiſit presbyterum diutius ſuper pœnitentes eſſe, ſed vnumquemq; reliquit ſuæ conſcientiæ, quod nequaquam pro publicis criminibus intelligi debet, quę ſemper publicè vindicabantur, iuxta Pauli doctrinam, Corinthijs traditam: ſed pro priuatis admiſsis duntaxat. Liquet igitur ex ijs, confeſsionis huius priuatæ ritum, in Eccleſia vetuſtiſsimum fuiſſe, nec à Latinis ſolùm, verumetiam à Gręcis fuiſſe receptiſsimum. Sed iam ex quibus ſcripturis is ritus inoleuerit aliquatenus excutiendum eſt. Scriptum eſt Leuitici quinto: Anima quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis, vt vel malè quid faceret, vel bene, & non fecerit, & idipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaq; poſtea, intellexerit

rit delictum ſuum,agat pœnitentiam pro peccato. Hîc vbi nos legimus: Agat pœnitentiam pro peccato: Litera Cyrilli ſic habet:Et pronūciet peccatū ꝙ peccauit, Cui & reſpondet Hebraica veritas,vbi ſic habetur:Et confitebitur peccatum ꝙ peccauit. Is nimirum locus tam apertus pro confeſsione Cyrillo viſus eſt, vt dicat hîc mirabile ſecretum contineri,& prorſus aſfirmet peccata cuiuſuis generis eſſe detegēda.Huic eſt confine,quod Numeri quinto legitur ad hunc modum:Vir ſiue mulier quum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere,& per negligentiam tranſgreſsi fuerint mandatum Domini,atque deliquerint,confitebuntur peccatum ſuum.Nec eſt dubium quin id ſacerdoti ſint facturi, de quo totum ipſum caput loquitur, & cui deus iubet offerendum pro peccato Et hîc aduerte, quòd de peccatis hîc etiā loquitur, quæ per negligentiam admiſſa fuerint. Rurſus Leuitici decimo ſexto, comminatur Dominus,quòd tabeſcent in iniquitatibus ſuis in terra inimicorum, donec confiteantur iniquitates ſuas.His accedit,quod Leuitici decimo quarto pręcipitur de leproſo mundando, quòd ad ſacerdotem adduceretur,vt is de lepra dijudicare poſſet,& ſententiam ferre. Quæ res quid aliud nobis effigiat, quàm quòd peccator quiuis lepram ſui peccati debeat ſacerdotibus indicare. Neq; enim alio pacto leproſam animam ſacerdos,niſi per confeſſionem intueri poteſt,atque ita ſuper ea iudicium ferre.Quam rem & Cyrillus hunc locum interpretatus,apertiſsimè docet. Nos,inquit, pro viribus noſtris, quantum proferri in medium conuenit exequemur,apoſtolo nobis Paulo pandente intel

Num.5.

Leui.16.

Heb.10.

ſigentiæ viam, qua dixit, legem vmbram habere futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, & ſecundum id, quod ea quæ de bobus in lege videntur ſcripta, non de bobus quorum Deo cura non ſit: ſed de Apoſtolis aduertenda pronunciat. In quo conſequēti vtiq; ratione edocemur, quòd & ea quæ de lepra ſcribuntur, vmbra ſit in alijs habens imaginem veritatis. Igitur adhibeamus primò ſi videtur ipſam ſcripturæ vmbram, & tunc de eius veritate requiramus. In vulneribus corporum poſteaquam curata fuerint, remanet interdum ipſius vulneris ſignum, quod cicatrix appellatur. Vix enim eſt qui ita curetur, vt nullum ſuſcepti vulneris reſidere videatur indicium. Trāſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus acceperit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris reſidentem: quæ cicatrix non ſolùm à Deo videtur, ſed ab ijs, hoc eſt, ſacerdotibus, qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre poſsint animæ languores & diſcernere, quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cicatricis indicia. Hæc ille. Salomon igitur in Prouerbijs ait: Qui abſcondit ſcelera, non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Simile quiddam & Ioannes in Epiſtola ſua catholica prima: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt Deus qui remittat nobis. At hîc Lutheranus quiſpiam ſufficere contendet, ſi deo peccata noſtra confeſsi fuerimus. Sed iſtud quomodo perſuadebit cuiuis verè Chriſtiano? qui

Peccati cicatrix in anima reſidet.

Prou. 28.

1. Ioan. 1.

qui pretium aliquod animæ ſuæ faciat:& maximè quum tot Patres,totq́; ſcripturas in aduerſum audierit,nempe quòd ſit homini vel priuatim,vel publicè confitẽdum.Sed & Iacobus idipſum monet. Iacob.5.
Nam vbi de presbyteris accerſendis ad eum, qui infirmatur iuſſerit, illico ſubdit: Confitemini alterutrũ peccata veſtra,perinde ac ſi dixerit:Quanquam presbyteri dignitate ſuperiores fuerint,natura tamẽ fratres ſunt,& eiſdem,ceu fratribus animi penetralia ſunt effundenda.Neque aliter hunc locum D. Auguſtinus interpretatur cap.4.ſecundi libri de viſitatione infirmorum, ſic inquiens: Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant,ſi ſoli Deo,cui nihil occultum eſt,quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt eñ,aut erubeſcũt,ſiue dedignantur oſtendere ſe Sacerdotibus,quos tamen inter leprã & leprã diſcernere per legislatorem conſtituit Dominus.Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione,quaten' cõfundaris,confiteri corã Domini vicario,tabeſcens præ rubore,vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeũndum eſt iudicium, Confeſsio quem dominus ſibi non dedignatur vicarium.Ergo ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitùs participem.Non ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ in viſitando confirmat, quia ſaluat, ſacerdote inconſulto, ad Deum peccatorum confeſsio. Nos autem non abnegamus, quin ſit ad Deum frequenter referenda confeſsio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos vel maximos ſuos ad petram, petra autem Chriſtus eſt. Sed teſtamur & teſtatur, & illud ſana

Confeſsio ſacerdoti facienda.

Pſal.136.

doctrina, ne tibi applaudentium faueas auribus, quin priùs eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuum ſalubri iudicio. Alioquin & ſub lege & ſub gratia: Ite & oſtendite vos Sacerdotibus, reſponſum diuinũ quomodo conſummaretur. Confitemini alterutrũ peccata veſtra, quomodo compleretur. Ecce quomodo & iſtud docet Auguſtinus ad confeſsionem Sacerdoti faciendam pertinere. Quòd ſi quiſpiam contendat ſenſiſſe Iacobum, quòd frater fratri cuiuis debeat confiteri, nihil moror, ſi tamen hoc mihi donauerit, quòd alteri cuipiam omnino quàm Deo ſit confitendũ. Ego quidem hoc molior, quòd vnuſquiſque qui peccauerit delictum ſuum homini fateatur oportet, atque id aut priuatim, aut publicè. Atque iſtud ſatìs dilucidum opinor factum, ex ijs quæ ſuprà diximus. Quod vbi conſtiterit, nihil ambigo quin iſtud perſpicuum fiet, quòd Sacerdoti potiùs id faciendum ſit, quàm profano, quum & huius muneris functionem ſacerdoti tribuant, non Patres ſolùm, verumetiam ſcripturę ſacræ. Sed & hoc inprimis ad rem facit, quòd ſacerdotes, hoc eſt, Apoſtolos ſuos Chriſtus hac auctoritate donauerit, nempe remittendi peccata. Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittũtur eis. Quod & fecit non quouis tempore, ſed poſtea quàm inſufflauerit in eos Spiritum ſanctum; nimirum vt inſinuaret, haud paſsim cuiuis à populo poteſtatem hanc fuiſſe datam, ſed eis duntaxat, qui per Eccleſiã ad hoc munus eſſent inſtituti. Cuius rei non exiguum indicium habemus ex Actis Apoſtolorum, capite decimonono: vbi quum Spiritus nequam inſilijſſet in ſeptem filios Scenæ principis ſacerdotum ob peccata

Ioan. 20.

Quorum remiſeritis peccata.

Act. 19.

cata ſua, multi leguntur ad Paulum veniſſe, confitentes peccata quæ fecerant: tantus timor inuaſerat omnes. Ad ſacerdotes itaque quibus remittendorum criminum facta eſt poteſtas, accedere debent confeſſuri, nec vnum, aut alterum delictũ enarrare ſufficit, verùm ſingula quæque (modò curari velint) indicare tenentur. Oportet enim ſingulum quodque vulnus medico detegere, ſi Tertuliano, Hieronymoque credimus, & omnem indigeſtum ac virulentum humorem vt Origenes docet, euomere, ac pudorem in partem ſatisfactionis iuxta Chryſoſtomum de ſingulo quouis errato pati: & denique ſi Fides vlla Cyrillo ſit habenda, cuncta quæ geſſerint, quantumuis occultè ſiue opere, ſeu ſermone, aut cogitatione reſerãda ſunt, ſi nolint in extremo iudicio per diabolum ea reſerari. Quiſquis igitur has ſcripturas ſententijs patrũ agglutinat, nec ſeorſum quamlibet ex alterutris vellicat, luculenter intelliget confeſsionis ritum, quem & à primordio naſcentis Eccleſiæ patres vſurpârint, & nobis reliquerit vſurpandum, cuiuis peccatori neceſſarium eſſe. Nec omitti debere, propter vllas calumniantium argutias, qui cauillãtur alios eſſe Sophiſtas, quum ſint ipſi nimis quàm ſophiſticiſsimi. Sed iã Lutherũ audiamus. Nota doctores.

Velim doceri, quibus rationibus aut cauſsis iſta ſint falſa & damnanda: ego cogitare non poſſum, cur falſa arbitrentur. LVTH.

Dicam paucis cur fortaſsis hũc articulum damnârint aduerſarij tui. Nimirum quòd illo prohibeas non modò venialium, verumetiam aliquorum mortalium fieri debere confeſsionem. Sic enim habet articulus: Nullo modo præſumas con- EPISC.

ſiteri venialia pctã, ſed nec omnia mortalia. Quòd ſi quiſquam alius inculpatè vetare potuiſſet venialium confeſsionem, parum tamen hoc dogma quadrat cum cæteris aſſertionibus tuis. Nam inferiùs habes, neminẽ eſſe certum, ſe non ſemper peccare mortaliter, propter occultiſsimum ſuperbię vitium. Ex quo conſequitur, quòd de omni opere quod facit peccator, vereri debet, ne ſit mortale peccatum. At id de quo dubitat quis, an ſit mortale peccatũ, nihilominus confiteri tenetur, quàm quod ſciret eſſe tale, quum ex ęquo peccatorẽ obliget vtrunq;. Adde, quòd tibi viſum eſt aduerſum Eckium omne peccatum veniale, quũ (vt illic aſſeris) cõtra legẽ Dei fiat, ex natura ſua mortale eſſe, & cur ergo vetari debet, ne per confeſsionem eijciatur, quemadmodum & ea quæ ſunt mortalia?. Ad hæc: Si quicquam valeat exemplum ab Origene productũ, nempe quòd peccatum ſit in anima, ceu noxius quidam humor, qui corpori exitialis eſt, qua ratione, te quęſo, non debet euomi per cõfeſsionem omne peccatum, ſiue lethale fuerit, ſeu veniale? pręſertim quum eiuſdem naturæ ſecundũ opinionem tuam vtrunq; fuerit. Ob hãc ergo particulam, aduerſarij tui fortè damnârunt articulũ iſtum, nempe quòd prohibeas peccatori venialia ſua cõfiteri peccata, quum plerunq; lethale peccata id eſſe poterit, quod confitenti videtur ſolùm veniale. Sed & quod adiungis, non eſt penitùs integrum, nempe quòd nec omnia mortalia ſinis ipſum confiteri. Aliud quidem eſt ſentiendum de mortalibus illis, quæ memoriam confitentis effugiunt, quantamuis idoneam is adhibuerit diligẽtiam, aliud de ijs quæ ſtatim occurrunt. De illis e-

Veſania Lutheri.

nim fruſtrà præcipis, ne quis cõfiteatur, quum nequeat confiteri, niſi quorum meminit. De iis verò perperam præcipis, quum de mortalibus (quorum ſibi peccator conſcius eſt) nullum debeat ſubticere. Neq; enim ratio reddi iuſta poterit, cur debeat vnum reticere magìs quàm alterum, quum ſingula virus noxium in ſe contineant.

Dic mihi, vbi eſt præceptum de venialibus confitendis Sacerdoti? Nonne ipſimet dicunt omnes vnanimiter, venialia non pertinere ad confeſsionem? Cur ergo ſua propria damnant propter me? LVTH.

Aliud eſt, illicitum eſſe quod facias, aliud non teneri. Si dixiſſes neminem teneri, quatenus venialia delicta confiteatur, nemo nõ approbâſſet in hoc ſententiam tuam. Sed vetas tanquam illicitũ. Nullo, inquis, modo præſumas confiteri venialia peccata. Et hoc forſitã offendit eos. Sed multò magìs damnandum eſt, quòd prohibeas etiam aliqua mortalia detegi, quorum nullum reſeruari poteſt ſine crimine infidelitatis, quũ dicat Auguſtinus: Quædam impietas infidelitatis eſt, ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. EPISC. Differentia inter illicitum & nõ teneri.

Deinde quum ferè peccemus ſine intermiſsione venialiter, quis erit finis & modus confitendi? LVTH.

Tu pergis ratiocinãdo, perinde ac ſi illi iuſſiſſent venialium confeſsionem, quum ipſi nunquam id iuſſerint: neminem tamen arcent ab eorum confeſsione, quum non ſit dubium ea per abſolutionem tolli poſſe, nihilò difficiliùs atque mortalia. Quum enim dixit Chriſtus: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, quî ſcis, quòd de ſolis mortalibus loquutus fuerit, & non de venialibus quoque? EPISC. Nemo à venialiũ confeſsione arcetur.

An

LVTH. An illud è Decretis adducēt ca. Omnis vtriuſq; ſexus: vbi præcipitur cunctis Fidelibus vt ſemel in anno omnium ſuorum peccatorum faciant confeſsionem? At quis per omnia peccata, etiam venialia intelligit?

EPISC. Te cum primis ſtringit hæc perconctatio, & vel eo præcipuè, quod veniale ſtatuas cōtra legem dei fieri, nihil ſuapte natura diſtare à mortali. Tāta eſt vafricies ingenij tui, quòd quū tibi placeat, & tuo poſſet inſeruire inſtituto, tum ingens eſt inter venialia mortaliaque diſcrimen, tumque affirmas primitiuam eccleſiam de ſolis mortalibus expectaſſe confeſsionem. Verùm contrà cùm id obſtat inſtituto tuo, tum nihil à mortalibus venialia differunt, neque tum vetus Eccleſia quicquam inter hæc poſuit interualli.

LVTH. Aut quo iure? qua ſcripturæ auctoritate Papa præcipere poteſt venialia ad confeſsionem pertinere?

EPISC. Dic tu potiùs quo iure? quaûe ſcripturarum auctoritate prohibeas venialia à peccatorum confeſsione? Si ſummus pontifex illud iuſsiſſet, habet pro ſe ſcripturæ teſtimoniū, nempe: Quorū remiſeritis peccata, remittuntur eis. Peccata dicit generatim, nihil diſcriminis inter venialia, mortaliaque ſtatuens. At remitti ritè nō poteſt quod non antè fuerit cognitū, quū debeat qui remittit peccata, fidelem & prudentem in hoc munere ſeipſum exhibere ſeruū. Cæterùm ſummus pontifex iſta non iuſsit, quum ſint alij modi quibus venialia deleri poſſent, quàm per confeſsionem. Verùm ipſis mortalibus non alia patet uia, modò quis non fuerit eorum oblitus, & adſit ſacerdotis copia.

Vide

Vide ergo mirabiles damnatores, de ſola volũtate ſua præſumentes, omnium omnibus etiam ſuis ipſorum ſententijs contradicere. LVTH.

Sic facere ſoletis vos hæretici (quemadmodum de vobis rectè ſcripſit Hieronymus) quum deſunt argumenta, tum ad conuitia protinus confugitis. Quod & ipſe nunc facis. Cauillaris in alios, quod ipſi iuſtiſsimè tibi poſſent obijcere. EPIS. Proprium hæreticorum.

Iam impoſsibile eſſe, vt omnia mortalia cognoſcas, euidentiſsimũ eſt, ex Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Cur hunc prophetam non damnant, ex cuius ore mea verba fluunt & pendent? qui & Pſal. 7. titulum fecit, pro ignorantia ſua, in quo non niſi pro occulto & ignorato ſibi peccato precatur. Idẽ rurſus Pſal. 142. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. LVTH.

Quid opus eſt tot exaggerare, vt oſtendas latêre multa mortalia, quæ non veniunt in mentem peccatori, quod vtiq; nullus inficiatur Non enim hoc fugit eos in quos hæc ſcribis. Sed de illis ipſi peccatis loquuntur, quæ non deciderint è memoria peccatoris, & quæ per ſufficientem diligentiã poſſent ab eo deprehendi. Sufficientem autem eam vocant diligentiam, ſi tanta ſit, quantam in arduo aliquo negocio (quod ſibi vehementer cordi eſſet) peccator adhiberet. EPISC. De ſufficiẽti examinatione.

Nec poteſt hîc dici, delicta occulta eſſe venialia, cùm non iuſtificari hocipſum ſit, mortale & damnabile. LVTH.

Non opinor in ſcripturis paſsim idem ſignificare, non iuſtificari & damnabile eſſe. Nam qui per gratiam iuſtificatus eſt, adhuc quàm diu viuit, EPISC. Differẽtia inter nõ iuſtificari, & damnabile eſſe.

vt in primo articulo per ſcripturas oſtendimus, magis ac magis eſt iuſtificandus, ita quod nunquã in hac mortali vita ſit plenè iuſtificatus. Nec tamé ob id mortalem habere labem putandus eſt, aut damnatione dignus exiſtimabitur. Certè quiſquis gratiam habet, is coram Deo iuſtificatus eſt, tametſi non fuerit conſummatè iuſtificatus: ſed vel propter fomité, vel propter venialia peccata, quibus quotidie obnoxius eſt, debeat adhuc iuſtificari. Sed hæc nihil ad damnationem ſpectant, quũ dicat Paulus: Nihil ergo damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant.

Rom. 8.

LVTH. Si ergo ſancti habent mortalia peccata, quæ ignorant, propter quæ damnarentur, niſi humili & generali confeſsione præuenirent miſericordiam Dei ignoſcentem, quid nos audemus tribuere impijs pœnitentibus ante gratiam, vt omnia poſsint cognoſcere?

EPISC. Quicquid fuerit de mortalibus oblitis, aut de vehemẽter occultis, nihil ad nos attinet. Sed ſi ſancti, vel minimum mortale, quod mẽti occurriſſet tẽpore cõfeſsionis, ſpontè ſubticuiſſent, auſim dicere, nec ſãctos eos eſſe, nec iuſtificatos, immo ſi q̃ antè iuſtitiam habuiſſent, iam propter hypocriſim penitùs amiſerunt. Legas Origenem, Chryſoſtomum, Ambroſium, Cyprianum, Hieronymum, ac cæteros qui planè ſentiũt lethale nullum ſilentio tegendum eſſe. Et quanta foret inſania, tibi in re tam ſeria, plenaq; periculi credere, nullam pro tua parte ſcripturam aut rationem afferenti, potiùs quàm eximijs patribus, qui ſcripturis etiam ſua dicta confirmant.

O Cæcitas deploranda. Nonne Chriſtus prædixit impios adeo cæcos eſſe, vt etiam occidendo Apoſtolos arbitrentur ſeſe obſequium præſtare Deo? Et quomodo ij peccata ſua mortalia cognoſcent? Quomodo Paulus ea cognouit ſpirans cædis & minarum, quum tamen omnia faceret quæ noſſet & poſſet, adeo vt ſine querela ſeſe conuerſatum teſtetur in Iudaiſmo. Quaſi verò etiã nunc non videamus quoſdam impenſiſsimè bonis intendere vitæ ſtudijs, & tamen grauiſsimè errare, & ſicut Paulus de Iudæis dicit: Zelum Dei habens ſectando iuſtitiam, & tamen ad iuſtitiam nõ perueniendo. LVTH.

Exclamas in re non neceſſaria, & pergis accumulare ſcripturas, vbi nihil eſt neceſſe. Quis negat multa eſſe mortalia, quæ deprehendi nequeant. Sed quum hoc tibi conceſſerint, parũ dialecticè ſubinfers, vt liceat illa celare, quæ deprehenderis. Iſtud oſtẽdas oportet, quòd peccatori (qui fructũ abſolutionis conſequi velit) peccatũ aliquod mortale vel minimum, quod menti occurrit, ex induſtria tegere licebit. Quod ſi non oſtenderis, nihil agis. Manet adhuc articulus tuus damnatus. EPISC.

Væ nobis, qui nobis de luce placemus, & has tenebras lucem appellamus, & homines ſecuros facimus extincto Dei timore. LVTH.

In teipſum rectè iacularis iſta. Nam tu tibi de tenebris, ceu de luce places, & meras tenebras lucem appellas, qui peccatoribus interdicis, ne mortalia quæque confiteantur. Tu quoque Dei timorem extinguis, quem dicis ante charitatem obeſſe peccatoribus, accepta verò charitate prorſus inutilem. Tu deniq; pluſquam ſecuros homines facis, EPISC.

qui

quì ſolam Fidem affirmas ſufficere,& hac abſque vlla ſatisfactione purgari peccata, nec à peccatoribus quicquam ampliùs expectari debere, quàm nouam vitam.

LVTH. Sancti gratia illuminati,ignorare ſeſe confitentur delicta ſua,& nos horum ſcientiam tribuimus his qui ſancti non ſunt,& ante gratiam pœnitent, ſed potiùs pœnitentiam fingunt.

EPISC. Hîc liquet apertiſsimè, quid ſentias de omnibus,qui nondum acceperint gratiam:Nempe pœnitentiam eorum hypocriſim eſſe, & noxiam, ac planè eiuſmodi,quæ Deo magìs odibilem reddat animam, quàm antè fuerat. Qua ſententia nihil poteſt peſtilentius eſſe peccatoribus,qui reſipiſcere ſtudent, nec eſſe quicquam quod eos in peccatis detineat magìs, quum fruſtrà ſe conari nouam aggredi vitam prorſus audiant, niſi priùs eam,quam hauddum acceperint,gratiam habuerint, qua tamen ſeſe remotiſsimos, & longiſsimè poſitos intelligunt.

Dogma peſsimum.

LVTH. Fuiſſe autem in primitiua Eccleſia ſolùm manifeſtè mortalia cõfeſsionibus tractata,ſatìs probant Epiſtolæ Pauli,patrum ſcripta, & hiſtoriæ, quas ſi Bulla tam impudẽter damnare audet, ſuo genio digna facit.

EPISC. Vellem citaſſes ex Paulo,quib. locis ipſe doceat, ſola mortalia confeſsionibus exprimi debere.Nã id,ſat ſcio,non poteris. Porrò de patrum ſcriptis, & hiſtorijs,ita ſentis,& credis vt tuæ ſententiæ meritò nihil debeãt ſuffragari.Quòd ſi mihi ſine prolixitatis tędio,vel ſcripta patrum,vel hiſtorias adducere liceret,non dubitarem oſtendere, quòd abundè contra tuam opinionem eſſent factura.

Quis

Quis enim non intelligit ſanctiſsimos illos de leuiſsimis negocijs grauem ſibi formaſſe conſcientiam? Aut quis ignorat in libris cõfeſsionum ſuarum Auguſtinum plurima ponderaſſe, quæ iam apud multos momenti penè nullius habeãtur? Sed nihil eſt quod non auſis (tanta eſt impudẽtia tua) pro tuis partibus torquere, quanquam tibi maximè ſit contrarium.

LVTH. Ego de his mortalibus loquutus ſum, quæ aut alijs, aut ſibi manifeſta ſunt, vt ſatìs in propoſitionibus & dictis meis patet. Bulla autem inſidioſè loquitur, ac ſi de ſolis publicis omnium ſenſu cognitis fuerim loquutus.

EPISC. Tam inuolutè loqueris, vt nemini certò cognitum eſſe poſſet quid loquaris. Sic enim dicis & ſcribis, vt (quum tibi libitum ſit) omni poſſes anguilla faciliùs elabi. Cæterùm ſi velis articulum intelligi de mortalibus, quæ fugerint animum confitentis, nec (adhibita congrua diligẽtia) redeunt in mentem, nihil ab Eccleſia diſsides. Sin de ijs intellexeris, quæ cõfeſſurus norit, vel dubitat eſſe mortalia, tum profectò articulus meritiſsimè damnatur, quum nullum horum in confeſsione tegi poſſet abſque manifeſta fictione. Neq; Bulla quæ te iurè damnat, vllis ob id conuitijs meretur lacerari. Cæterùm vt concludamus hunc articulum: Reuoces ad mentem (quæſo) quod iudiciũ Ezechias per Eſaiam acceperit, & propter illud maximè (ſi Hieronymo credimus) quia culpam integrè nõ aperuit. Sic enim Hieronymus in commentarijs ſuper Eſaiam ſcribit: Ingreditur Eſaias ad regem, & quaſi neſcius ab eodem ſciſcitatur. Quid dixerunt, inquit, viri iſti & vnde venerunt? Duo inter- Eſa.39.

T rogat,

rogat, nempe quid loquuti ſint?& vnde venerint? Ezechias ad vnum reſpondit,altero prætermiſſo. Rurſum Eſaias,quid(inquit)viderũt in domo tua? Et Ezechias reſpondit ex parte verum, quòd omnia viderint in domo ſua,nec fuerit res quam nõ oſtenderit eis in theſauris ſuis. Sed alterum tacet, de quo verebatur offenſam. Nempe quòd oſtenderit eis cũcta quæ habebat in poteſtate ſua,haud dubium quin & templi ſupellectilem.Propter quę ſubiungit Eſaias, & ex Dei ſermone profert ſententiam: Audi, inquit,verbum Domini exercituum.Veniet tempus quando omnia hæc,quæ in domo tua ſunt, & non tuo,ſed patrum tuorum labòre quæſita,in Babylonem transferentur,& de ſemine tuo fient Eunuchi in aula regia. Hæc Hieronymus illic. Ex quibus intelligi datur, quãtum obfuit Ezechiæ,quòd ſubticuerit quædam ex peccatis ſuis,quæ Luthero fortaſsis haud magni momenti videntur.Verùm quia non expoſuerit integrè ſingula, grauiorem ob id offenſam incurrit, nimirum vt eius exemplo commoniti nos diſcamus, nullum ex mortalibus occulendum eſſe ſacerdoti, quod ad memoriam venerit,dum peccata noſtra confiteamur. Et hæc pro hoc articulo ſufficient.

ARTICVLVS NONVS.

LVTH. DVm volumus omnia purè confiteri, nihil aliud facimus, quã quòd miſericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoſcendum.

EPISC. Idem facilè dici poteſt, & de rectè operando, nempe quòd quum volumus omnia rectè operari,nihil aliud facimus, quàm quòd miſericordiæ

Dei,

Dei, nihil volumus ignoſcendum relinquere. Ergo ſecundum præceptiones tuas, etiam ex induſtria committamus aliquas offenſas, nimirum vt diuinæ clementiæ locum aliquem relinquamus. At quis nos videt, quantæ fuerit impietatis hoc dogma? Neque certè minoris & illud eſt, de peccatis mortalibus inter confitẽdum ex induſtria ſub-ticendis. Verum inquies: Non poſſumus omnia cõfiteri, quoniam effugient nos pleraque quæ nimis quàm occulta ſunt nobis. Similiter & ego tibi de operibus reſpondeo. Quum omne ſtudium & diligentiam nauauerimus, vt rectè operemur, adhuc effugiunt nos quotidie plurima, quibus Deum offendimus. Sed quemadmodum iſta nequaquam ex animo facimus, ita neque illa ſpontè celanda ſunt. Nec ſatìs eſt, quòd multa nobis incognita ſint delicta præcipere, ne quis prӕſumat omnia cõfiteri mortalia. Sicut neque ſufficit, vt quis vetet quempiam conari ſingula rectè agere, propterea, quòd nemo poteſt in pluribus neutiquam offendere. Quamobrem & nobis enitendum eſt vtrunque, tam vt rectiſsimè agamus, dum aliquid operamur, quàm vt purè integreq; confiteamur, quũ ad Sacerdotem accedimus.

LVTH. Sed eãt quæſo bullares iſti pœnitẽtes, & omnia purè confiteantur, nihilq́ue relinquant ignoſcendum diuinæ miſericordiæ, & reſpondeant mihi quando ſint pacem conſcientiæ habituri, & qua via iudicium Dei ſint euaſuri?

EPISC. Quin tu potiùs reſponde, quando ij qui ſpontè celant vel vnum aliquod mortale peccatũ, quod inter confitendum occurrerit memoriæ, ſint conſcientię pacem habituri, & qua via ſint euaſuri iu-

 dicium

dicium Dei? Nam ſi iudicium Dei peccator aliter vitare non poteſt, niſi per confeſsionem peccatorum, quum nullum ſit mortale delictū, quod non aduerſus Deum inimicitiam in ſe contineat, quomodo ſine Dei iniuria poſſet vnum ex eis potiùs, quàm aliud ſubticere? Et ſi peccatum vnum vel minimum ad damnationem peccatoris ſufficiat, quā conſcientiæ pacem habere poteſt, qui tam lethale venenum per confeſsionē nolit euomere? Ad hęc. Aut eſt omnino neceſſarium peccatori, vt peccatum aliquod Sacerdoti pandat: aut id eſt omnino ſuperuacaneum, cùm poſſet abſolui, nullum omnino peccatum detegens. Non iſtud opinor dicturus es, quum per medendi modum res hęc agatur, ita vt Sacerdotem (qui medicus eſt) oporteat antè cognoſcere morbum & vulnus, ac ſubinde ſententiam ferre. Quòd ſi primum conceſſeris, qua ratione non tenebitur cætera, quemadmodū vnum aliquod ex eis confiteri. De illis vbiq; loquor, quæ confitentis occurrunt memoriæ. Nam quodlibet horum (quæ mortalia ſunt, & in mentem confeſſuro veniunt) æqualiter indiget abſolutione. Nec mihi dixeris, quod vt ea quæ non occurrūt ſoluūtur, ita & cætera quæ ſubticētur, poſſunt abſolui. Nulla conſequentia eſt. Nam longè aliter de ijs atque de illis exiſtimare debemus. Quum enim benignisſimus Deus noſter, non exigat à nobis impoſsibilia, non eſt dubium quin ſi (facta congrua diligentia) quædam nos fugerint, ea neutiquàm imputabūtur nobis, ſed de illis (quę facillimè poſſunt occurrere) ſi vel minimum tacuerimus, quod nobis viſum eſt eſſe mortale, nihil nobis proderit abſolutio. Nam vt illud quod non occurrit, non

poſsit

poſsit prodi, ita quod occurrit, facillimè poterit expromi,& niſi detegatur, mederi non poteſt. Cæterùm quiſquis omnia quæ ſibi occurrerint, confitebitur, is nimirum & conſcientiæ pacem habiturus eſt,& Dei ſimul euadet iudicium. Pax conſciẽntiæ.

LVTH. Faciantque Dauid mendacem, vbi dicit: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo. Et iterum: Delicta quis intelligit. Currant ipſi in iudicium & intelligant omnia ſua delicta, vt ſoli ſint veraces: nos libenter cum Dauid mendaces illis erimus, & non poſſe omnia purè intelligere nec confiteri delicta conſtanter aſſerimus, vt reliqua ſoli miſericordiæ ignoſcenda relinquamus, dicentes: Ab occultis meis munda me domine.

EPISC. Probationes(quas adducis) tantum ad occulta delicta ſpectant, de cuiuſmodi ſi mentionem in articulo feciſſes, nemo (quantum opinor) priorem articulum condemnaſſet. Sed quoniam ad eũ modum pronunciâras, vt de peccatis, ſi quæ memoriæ confitentis occurriſſent, intelligi potuerit, idcirco iure damnarunt illum. Quid enim te moueret, quum nõ ignores omnes orthodoxos iſtud præcipere, quòd peccatores ſingula peccata, quæ in memoriam diligenti facto examine venerunt, aperirent ſacerdotibus, quid inquam te moueret, vt iubeas ne præſumant ſingula confiteri. Quid enim ex ijs verbis, alius confeſſurus accipere poteſt, quàm vt aliqua tametſi nouerit eſſe mortalia, poſſet impunè celare?

LVTH. Igitur hic articulus euidẽter ſequitur ex præcedenti,& verbo Dauid; Delicta quis intelligit, ideo nihil mouet, quicquid impia iſta Bulla damnat de ſuo proprio cerebro.

Quomodo ſequatur, ego certè non accipio. Neque enim oportet, ſi ſint aliqua occulta peccata, vt nequeant detegi, quod propterea quæ apertiſſima ſunt non debeamus velle confiteri, & præſertim ob eam cauſam, vt Dei miſericordiæ relinquamus nonnihil ignoſcendum. Quid enim? An non ignouit ijs, quæ iam cõfeſſi ſumus? Et num adhuc non abundè ſuperſunt alia, quę ſingulis penè momentis ignoſcat nobis? Iurè igitur Bulla damnauit articulum iſtum, quum tam peſtiferum in ſe dogma complectatur. Nec profectò (ſi recta dixiſſes) tuam tamen profeſſionem deceret, aut Bullã impiam vocare, aut tanto illam ſupercilio contemnere: ſed iam multò minùs, cùm ſit cunctis perſpicuum, te docuiſſe falſa, ob quæ per Bullæ cenſuram iuſtiſsimè ſis condemnatus.

LVTH. Iſta eſt enim carnificina cruentiſsima, qua hactenus tot miſeras conſcientias torſerunt, omnium & ſingulorum peccatorum diſcuſsionibus & confeſsionibus, cùm pro ſe non habeant, ne iota quidem illius ſcripturæ, tyrannide propria hæc onera importabilia hominibus imponentes.

Carnificina cruentiſsima.

EPISC. Si res hæc, de confeſsione peccatorum Sacerdotibus facienda, fuiſſet ab hoc pontifice nuper inuenta, potuiſſes illam, & multò quidem inculpatiùs, eius imputaſſe tyrannidi. Verùm quum à vetuſtiſsimis & eiſdem eruditiſsimis atq; ſanctiſsimis auctoribus, nec ſine ſcripturarũ teſtimonijs, apertiſsimè tradita ſit, fruſtrà tyrannidem huius incuſas. Porrò quantum ad Eccleſiæ doctrinam attinet, non dubitamus eam ſanam & ſalutarem eſſe: tuam verò potiùs, carnificinam & laniatricem animarum. Quippe qui conſulis venenum vſque-

Doctrina Luth. eſt carnificina.

vſqueadeo lethale, non euomendum eſſe, ſed retinendum potiùs, metuens ne nihil diuinæ clementiæ relinquatur, cui Deus ignoſcere poſſet. In qua re manifeſtè prodis inſipientiam tuã, quum poſtquam omnia quæ poſſumus, egerimus, multa nihilominus relinquentur, quibus niſi benignitas eius ignouerit, malè nobis eueniet. Cæterũ oportet enitamur, vt quantum à nobis commodè fieri poſsit, nihil ſpontè prætermittamus, ſed (quod vociferatur Hieremias) corda noſtra velut aquam effundamus, & quod Eccleſia tutiſsimè iubet, vniuerſum penitùs exhauriamus virus, nihil dubitantes quin idipſum, ſi fecerimus, clementiæ diuinæ ſit tribuendum. Sed & de hoc articulo iam ſatis eſt dictum.

ARTICVLVS DECIMVS.

LVTH.

PEccata non ſunt vlli remiſſa, niſi remittente Sacerdote credat ſibi remitti, immò peccatum maneret niſi remiſſum crederet. Non enim ſufficit remiſsio peccati & gratiæ donatio, ſed oportet etiam credere eſſe remiſſum.

EPISC.

Is articulus ipſo primo conſpectu, nonnullum veritatis ſplendorem præ ſe ferre videtur. At ijs qui penitiùs introſpiciunt, nihil aliud eſt, quàm merus tenebrarum error, quemadmodum ex ſequentibus fiet dilucidius. Molitur enim Fidei tribuere totam iuſtificationis cauſam, & nihil abſolutionis Sacramento. Quod quãtum à vero ſit alienum, patêre poteſt ex ijs, quæ pro primi articuli confutatione diximus, vbi Fidem oſtendimus, non eſſe iuſtificationis animi cauſam integram, & ſe ſola ſufficientem, licèt ea nonnihil ad iuſtificationem

Totam iuſtificationis cauſã Fidei tribuit Luth. & nihil Sacramento.

cationem conducat, quum ſine Fide nemo queat placere Deo. Sed Fides ipſa, quæ virtutum theologicarum prima eſt, tantum abeſt vt iuſtificet, vt etiam ipſa plerunq; mortua ſit, niſi per Sacramentorum gratiam viua reddatur. Fit enim plerunq;, vt peccator Fide accedens ad ſacramentum ſuſcipiendum, gratia careat, qui mox ſuſcepto Sacramento, per gratiam viuificatur, tam ipſe, quàm Fides ſua. Sed Lutherus quum de Fide tractat nuſquã inuolutiùs loquitur. Facit enim eam interdũ adeo facilem & obuiam cuique, vt nemo facilè reperiatur, cui non perſuaſiſsimum fuerit ſe Fidem habere: & contrà nonnunquam adeò difficilem & remotè poſitã, vt vix quiſquam ſit, qui ſe putet habere. Permiſcet inſuper Fidem viuam cum mortua, Fidei quoque actum cum habitu, atque infuſam Fidem cum acquiſita, & demum Fidem, qua quis cunctos articulos Fidei ſimul implicitè credit, nihil hęſitans de quoquam, cum Fide quæ formidinem aliquem admittit ſecum. Has omnes cõfundit, & permiſcet, alteram pro altera vſurpans, quum tamen ab inuicem ſatis amplo diſsideant interuallo. Quod de poſtremis duabus iam ſufficiet oſtendere. Nam Fides, qua quis ſe credit abſolutum, non omnem penitus à ſe repellit dubitationem. Qualis & hæc Fides eſt, de qua iam diſſerit Lutherus in hoc articulo. Nã quomodo non licet cuiquam dubſtare, num ſit abſolutus, quandoquidem & de proprio actu non poteſt ſecurus eſſe, nũ careat mortali peccato. Quot enim ſuperbiunt etiam in ipſo confeſsionis actu, vel quòd præ cæteris, tam exigua ſibi videantur habere, quæ tum accuſent, vel quòd tam exundanti lacrymarum

Fidem multifariã dici.

pro-

profluuio ſua peccata defleant. Quòd ſi purgatos ſe verè credant, mox cum Phariſæo, proximos ceu grauiſsimos peccatores abominantur. Tam occultum eſt (vt Lutherus etiam aſſerit) ſuperbiæ vitiũ, vt nemo ſecurus ſit, an eo careat. At ſuperbis Deus reſiſtit, nec ſuam gratiam eius dignatur infundere: nemo igitur ita fidere tenetur abſolutioni factę, vt propter ſuam ipſius latentem ſuperbiam nihil prorſus hæſitet. Sed & propter illum qui abſoluit, non iniuriâ quis dubitare poteſt, & primùm an ſit Sacerdos ritè conſecratus: Deinde num ſit curator ſibi legitimè conſtitutus: Poſtremò ne rectè clauibus vſus fuerit. Propter hæc ſanè nemo tam ſolidam tenetur in abſolutione Fidem habere, vt omnino ſecurum ſe credat, & à peccatis omnibus abſque omni formidine penitus abſolutum, id quod admonet ſcripturâ dicens: De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu. Conferet certè nonnihil, ſi peccator adhuc aliquatenus metuat, non ita quòd dubitet de Sacramento Abſolutionis, aut de alio quouis Sacramẽto, ſeu Fidei articulo. Nam hoc fides (quæ prima ex virtutibus Theologicis eſt) exigit, vt ijs omnibus, quanquam implicitè, firmiter tamen credatur, & abſque vlla omnino dubitatione. Verùm formidare licet vel in ſe, vel in eo, qui Sacramentum abſolutionis adminiſtrauerit, aliquod fuiſſe impedimentum, nec ipſa tamen formido quicquam obſtabit, quò minùs verè abſoluatur. Quis ergo non videt quum Fides quidem illa prima (qua Sacramentis Eccleſiæ creditur) nullam recipiat hæſitationem, at hæc (qua nos abſolui credimus) recipiat, alteram ab altera diuerſam eſſe Fidem. Sed & hoc etiam perſpicuum

De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu. Eccle. 5.

Quæ Fides hæſitationem compatitur, & quæ non.

opinamur, propter ea quæ proximè diſſeruimus, neminem confeſſum teneri, quatenus abſolutioni ſic Fidem adhibeat, vt non liceat de remiſsione peccatorum vllum habere ſcrupulum, vel propter ſeipſum, vel propter Sacerdoté abſoluẽtem, quum tamen ipſe nihilominus abſolutionis gratiam verè ſit conſequutus. At hìc ſcio Lutherus exclamabit, nullã ad hunc modũ pacem aſſequutum eſſe peccatorem. Sed fruſtra ſic exclamabit, quum peccator ex eo ſe cõſolari poteſt, quòd ſua ſponte nihil prætermiſit, ex ijs quæ pro iuſſu matris Eccleſiæ facere debuiſſet, perſuadereq́; ſibi poteſt, tam immenſam eſſe benignitatem Dei, vt quũ Eccleſiæ mandatis penitùs obtemperauerit, nihil illam à nobis ampliùs exacturam.

LVTH. Ex iſtius articuli damnatione ſequitur primò, quòd confeſſurus non debet credere, ſeſe abſolui, aut remitti ſibi peccatum, ac per hoc licebit in faciem Sacerdotis dicere abſoluentis: Tu mentiris, non abſoluor à te, nec remittuntur mihi peccata.

EPISC. Nihil eſt quod deſidero frequentiùs, quàm acutiorem dialecticam in Luthero. Nam quî conſequitur: Confeſſurus non tenetur credere, quòd ſit omnino ſecurus, per ſuſceptam abſolutionem, de concepta peccatorum omnium remiſsione: Ergo licebit ei dicere Sacerdoti in faciem, quòd mentitur, & affirmare, quòd is eum non abſoluerit. Nũ aliquod medium inter hæc eſt Luthere? An non crebriùs euenit, vt quis abſolui ſe credat, & bonã quidem huius rei Fidem habeat, non tamen tantam, quæ penitùs omnem excluſerit à ſe formidinem? Nam propter ea quæ ſuprà diximus, ſatis apertũ eſt, quòd ſi quis ſe diligenter excutiat, & ma

ximè propter Lutheranum dogma de ſuperbiæ latebris, non omninò ſecurum inueniet ſeſe. Quid ergo? Licebit iam huic propter hunc ſcrupulum negare ſe abſolutum? aut pium Sacerdotem probris inſectari, quòd eum abſoluerit? Abſit. Minimè iſtud conſequitur: Friuola nimirum eſt omnis id genus argumentatio. Debet enim credere, quòd ſit abſolutus, quā diu nihil certius occurrat, quod apertam ſibi Fidem faciat de contrario. Nec tamē hæc credulitas omnem (vt antè diximus) formidinem excludit. Vtilis eſt enim aliquis metus, ſcriptura dicente: De propiciatu peccatorum noli eſſe ſine metu.

Friuola Lutheri argumentatio.

Secundò, quòd Chriſtus ſit mentitus, vbi dixit: *Quodcunque ſolueris ſolutum eſt.* LVTH.

EPISC. Abſit vt credat quis, aut hîc, aut alibi Chriſtum fuiſſe mentitum: hoc enim Fides illa (quę virtutum theologicarum prima eſt) non patitur, neque dubitationem admittit aliquam, vel leuiſſimā de verbis vllis, aut doctrina Chriſti. Credat firmiter oportet quiſquis abſolui cupit, omnia (quę docuit Chriſtus) vera eſſe. Cæterùm iſtud Chriſti verbum: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, non omnis abſoluendus tenetur explicitè credere, quum innumeri ſint, qui nec audierint quidem ipſum hactenus. Et licèt quis explicitè credat hoc verbum, ita vt nihil ambigat de veritate eius, poteſt nihilominus hæſitare de ſeipſo, num ipſe fuerit abſolutus, nimirum propterea ea, quæ ſuperiùs memorauimus obſtacula, vel per ſeipſum fortè, vel per abſoluentem exhibita. Nam & ſi Petrus Simonem Magum tentaſſet abſoluere, non fuiſſet ipſe tamen abſolutus.

tus. Non quòd CHRISTI verbum ſanè intellectum non fuiſſet verum, ſed propter impedimentum, quod ipſe Magus exhibuerat, quò minùs abſolui potuiſſet, quo nimirū impedimento manente, quanquam maximè credidiſſet, non fuiſſet abſolutus.

LVTH. Immò Chriſtus hoc verbo hęretic' eſt, quia hęc Bulla inclyta mandat, ne quis credat ſeſe abſolutum eſſe, dum abſoluitur in virtute verborū Chriſti. O furor inauditus.

EPISC. Deſinas aliquando precor ab his blaſphemijs. Nec hæreſim aſcribas Chriſto, nec pontifici mendacium. Nephas enim eſt, vel de quouis infimæ ſortis Chriſtiano mentiri, quantò magìs de ſummo pontifice. Non opinor mandaſſe Bullam, ne quis credat ſeipſum abſolutum eſſe, dum abſoluitur virtute verborum Chriſti. Condemnauit vtique Bulla tuum articulum quo negas vlli peccatum ſuum eſſe remiſſum, niſi prorſùs crediderit eſſe remiſſum. Nam fieri poteſt, vt peccatum alicui remittatur, quanquam ipſe cui ſic remittitur, ſcrupulum nonnullum haberet, ac ſecum dubitaret, an eſſet verè abſolutus. De Chriſti verbis dubitare non licet, ſed de ſeipſo, num ipſe talis fuerit in quem Chriſti verba competant. Tuam igitur opinionē Bulla potiùs damnat, qua tu tradis, haudquaquam ſufficere, peccati remiſsionem & donationem gratiæ, niſi quis item credat peccatum ſibi eſſe remiſſum. Quod ſanè nihil oportere dilucidum ex ſuperioribus eſſe poteſt. Sed tu more tuo, quum argumenta defuerint, mox ad conuicia te recipis.

LVTH. Ego autem mea ſic probaui. Quòd Chriſtus Ma

riam Magdalenam abſoluit propter Fidem, ſicut dicit: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.

EPISC. Lege rectiùs Euangelium, & inuenies ei priùs remiſſa peccata propter dilectionem. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quia dilexit multum. Sed quoniam huius dilectionis initium erat Fides, iccirco ſubiunxit Chriſtus ad mulierem, Fides tua te ſaluam fecit. Credidit enim ea mulier, Chriſtũ peccata ſibi potuiſſe condonare, vel ſi nullis fuiſſet vſus verbis, & propter hãc Fidem quę dilectione formata fuerat, Chriſtus Phariſæo declarauit, eam non iã eſſe peccatricem, ſed omnia penitùs ei condonata fuiſſe peccata. Priùs enim hauddubiè remiſſa fuerãt, id quod nec ipſe negare potes, qui tantum tribuis Fidei. Non enim puſilla Fides erat, quæ mulierem hanc impulit, vt inter conuiuas ad Ieſum accederet, cęteraq; faceret quorum & meminit Euangelium. Quamobrem ſi Fides iuſtificare quenquam potuiſſet, quod tu prorſus aſſeueras, fuit hæc mulier proculdubiò iuſtificata, priuſquã vllum remiſsionis verbum Chriſtus protuliſſet. Nihil itaq; negocium iſtud ad articuli tui probationem attinet, quum hæc mulier antè fuerat iuſtificata, ac proinde à peccatis omninò ſoluta priuſquam remiſsionis verbum explicuerat Chriſtus. Per Fidem, inquam, quam in Chriſtum habuit iuſtificata fuit. Sicut & de Martha ſorore eius, non eſt dubium, quòd per ſimilem Fidem ea fuerat iuſtificata, quum Chriſtum confiteretur eſſe filium Dei viui, & non propter vllum remiſsionis verbũ, cui neceſſe fuerat vt crederet, quanquam omnia Chriſti verba firmiter vtraque crediderit, vt par fuit abſque vlla penitùs hæſitatione.

Peccata Magdalenæ condonata propter Fidẽ dilectione formatã.

Et ad

LVTH. Et ad paralyticum antequam eum abſolueret dixit: Confide fili remittuntur tibi peccata tua.

EPISC. Paralytici Fides. Fidem vbique ſuſcipiendis Sacramentis neceſſariam opinamur, quam & Chriſtus exegit ab hoc paralytico. Neque ſi Chriſto non crediđiſſet fuiſſet dignus, qui ſanitatem ab eo cõſequeretur. Credidit itaque paralyticus Chriſto, repulſa penitus omni dubitatione, neq; de verbis eius aut promiſſione vacillauit quicquam. At longè aliter de Sacerdote, ſuſpicari cuique licebit, quàm de Chriſto quemadmodum ſuperiùs oſtẽdimus. De Chriſto non licuit ambigere, num eſſet Chriſtus, & an auctoritatem habuerit condonandi peccata. Verùm de Sacerdote qui confeſsionem audit, nemo tam ſecurus eſſe poteſt, quòd ſit ſacerdos, & quòd auctoritatem abſoluendi ſufficientem habeat, vt nullus omnino ſcrupulus in eũ queat ſubrepere. Neutrum igitur exemplum ſiue Magdalenæ, ſeu paralytici cogit, Fidem eiuſmodi remiſsioni peccatorum habendam, qualem aut hic aut illa Fidem habuit Chriſto, hoc eſt, ab omni formidine penitùs alienam.

LVTH. Ita quum in omni abſolutione peccatoris proferatur ſententia diuina, neceſſariò requiritur Fides, quę credat huic ſententię ſine qua fruſteanea eſt abſolutio & tota pœnitentia.

EPISC. Sententia (quæ profertur à Sacerdote) ſi merè diuina fuerit, proculdubio Fidem exigeret eam, quæ nullam haberet vacillationem. At non eſt mera diuina, ſed humana potiùs diuinæ innixa, id quod Scotus exactiſsimè probat in quarto. Quatenus igitur humana fuerit, eatenus licebit de ea ſubdubitare, ne quiſquam in ipſa lateat error, né-

ve

ve quicquam obſtaculi fuerit ex parte noſtra, ſeu quòd is (qui nos abſoluit) non ſatis fuerit idoneus ex parte ſua. Et hęc ſubdubitatio (quod ſępè diximus) nec abſolutionem, neq; pœnitentiam facit eſſe fruſtraneam.

LVTH. Præſens autem Fides ſola ſatìs eſt ad iuſtitiam & pacem cordis, ſicut enim credimus, ſic fiet nobis, Corde autem creditur ad iuſtitiam: Ro. 10.

EPISC. Articuli venenum. Ecce hîc totius articuli venenum eſt. Ita Fidem extollere molitur, vt abſolutionis Sacramento nihil relinquat tribuendum. Cæterùm hæc ſententia (ſi quis eam expendat) vſqueadeo ſibi malè cohæret, vt ſeipſam prorſùs interimat. Nam ſi ſic eueniet nobis, quemadmodū credimus: Credimus autem per Sacerdotem remiſſa nobis eſſe peccata, per Sacerdotē igitur & ipſa verè remiſſa ſunt. Quòd ſi Sacerdos remiſerit peccata, manifeſtum eſt non ſolam Fidem ea remiſiſſe, neque ſolam Fidem iuſtificaſſe peccatorem, ſed Fidem vnà cum Sacerdote. Pugnant igitur inter ſe, quòd ſola Fides ad iuſtitiam & pacem cordis ſufficiat, & quòd Sacerdos nihilominus peccata remittat, ex quorum remiſsione iuſtitiam atq; pacem peccator acquirat. Adde, quòd ſi crediderimus peccata per Sacerdotem eſſe remiſſa, & is nihil remiſit, ſed ſola Fides, vana erit ipſa Fides quæ ſic credit, nēpe quod omnino falſum eſt: At certè nimiſquàm mirandum eſſet, ſi vana Fides iuſtificare quēpiam poſset. Quū ergo dicat articulus, quòd peccata non ſunt vlli remiſſa, niſi (remittente Sacerdote) credat ea ſibi remitti, & quòd peccatū maneret, niſi remiſſum crederet, & iam adijciat Lutherus ſolam Fidem ſufficere ad iuſtitiam & pacem cordis.

Et

LVTH. Et ſicut credimus, ſic fiet nobis. Quis non videt iſta ſibi peſſimè cohærere? Nec fingere potuiſſem nedum credere, draconem infernalem tantæ impudētię eſſe in Eccleſia Dei, vt hęc auderet ſonare.

EPIS. Iam ſolito more conuitia nectit, quę nimirum, & iuſtiſsimè quidem in illum ſunt retorquenda. Nam haud ſcio, quæ maior eſſe poſſet impudētia, quàm vt quis errores tam apertiſsimos conuitijs vſqueadeo impudentiſsimis, defendere non vereatur. Cæterùm vt huic articulo iam finem imponamus. Abſolutus per Sacerdotem, Fidem habere tenetur Chriſto, verbisq́ue eius indubitatam, verùm non ſemper explicitam, ſed ſufficit implicita, quæ tamen debet vſqueadeo firma eſſe, vt ambigere de eis an vera ſint, nullo pacto liceat. Licet tamen eatenus de ſeipſo dubitare, num verè fuerit abſolutus, quatenus aduertit, vel occultum aliquem obicem in ſeipſo latêre poſſe, vel in Sacerdote, cui confitetur, errorem tantum, quo iurè queat abſolutionis effectus impediri. Nam etſi certò crediderit quis, omnem Sacerdotem ritè verba Chriſti proferentem, abſoluere peccatorem, quem verè pœnitet erratus ſui: ſubdubitare tamen poteſt, & de illo cui confitetur, num is eiuſmodi fuerit, & de ſeipſo, num quicquam obicis in ſe deliteſcat.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

LVTH. NVllo modo cōfidas te abſolui propter tuā cōtritionem, ſed propter verbū Chriſti: Quodcunq; ſolueris. Hîc, inquam, confide, ſi Sacerdotis obtinueris abſolutionem, & crede fortiter te abſolutum, & abſolutus verè eris, quicquid ſit de contritione.

Nihil

Nihil in ſe mali continet is articulus, iuxta verborum frontem, neq; in eo quicquam eſt, quod noſtri non aſſerant. Quum nemo de ſua contritione certus eſſe poteſt, quòd ea ſit omnino ſufficiẽs, neque noſtri contritionem exigunt à confeſſuro, ſed attritionem ſolam. Tantùm volũt, vt nullum obſtaculum ponatur ex illius parte, qui ſit abſoluendus. Iubentq;, vt quanquã dolor noſter haudquaquam ſuffecerit, ſperemus tamen ob eam poteſtatem, quam Sacerdoti Chriſtus donauit, nos eſſe ſolutos. Veruntamen, quia ſub ijs verbis Lutherus ſiniſtrum quendam operit intellectum (quem & inferiùs prodit) meritò cum cæteris damnatur. EPISC.

Vide quæſo, vt hîc nos Bulla doceat ſuper arenam ædificare, & abiecta Fide, ſuper contritionem opus hominis plus, quàm ſuper verbum Dei confidere. LVTH.

His nimirum verbis ſeipſum prodit. Nihil omnino vult operibus tribui, ſed totũ Fidei, id quod nos (quantum opinamur) abundè confutauimus articulo. I. Sed & de Bulla ſummi Pontificis planè mentitur. Nuſquam enim iubet ea Bulla, vt abiecta Fide plus contritioni ſuę quis confidat, quàm verbo Chriſti. Fidem non improbat, quanquam bonis operibus cenſeat etiam deferendum. Rari ſunt qui iam bonis inſudant operibus, at eſſent multò rariores, ſi perſuaſum eſſet cunctis, Fidem ſolam ſufficere, atque ita cuique futurum, quemadmodum credit. EPIS.

Fluit autem hic articulus ex precedente. LVTH.

Facilè credo. Nam dignus eſt qui ſcateat ex illo fonte, riuulus hauddubiè corruptus ex fonte vitiato. EPISC.

LVTH. Quia verbum Chriſti: Quodcunque ſolueris, Fidem exigit pœnitentis, vt ſatìs claret, quum ſit verbum promiſsionis, ideo ſine Fide impleri non poteſt.

EPISC. Nemo negat Fidem exigi pœnitentis, Fidem (inquam) in Chriſtum, quia (quicquid Chriſtus aut Eccleſia docuerit) credatur oportet, ſaltem implicitè. Sed aliud eſt hanc Fidem exigi, & aliud hanc ſolam ſufficere. Neque certè conſequitur: Sine Fide pœnitentis non implet in eo promiſsionis hoc verbum: Ergo ſola Fides ſufficit pœnitenti.

Aliud eſt Fidem exigi, aliud Fidem ſolá ſufficere.

LVTH. Et ſatìs dictum eſt articulo primo, quòd ſola Fides iuſtificet & tollat peccata.

EPISC. Et item abundè ſatìs, quantum opinor à nobis illic eſſe dictum, vt tuus error conuellatur, quo toties aſſeueras, quòd ſola Fides iuſtificet, & tollat peccata. Sed & iam pluſculum adijciemus. Si ſola Fides iuſtificat & tollit peccata, cur debeat abſolutus credere, quòd Sacerdos remiſerit ei peccata? Num fortè remiſſa redeunt, vt poſtquam ſemel per Fidem ablata ſint, denuò reuertantur, quò per Sacerdotem poſſent iteratò deleri? Adde quòd ſi Fides integra cauſa fuerit remittẽdi peccata, quid opus eſſet hæc Sacramenta condidiſſe? quum cauſam integram & per ſe ſufficientem, non poteſt effectus non eueſtigiò concomitari. Vbertim enim ex Fide iuſtitiam & pacem conſequemur, vt iam non erit vllum Sacramentum neceſſarium, ſi Fides ſola iuſtificet & tollat peccata.

LVTH. Sicut Actorum decimoquinto dicit, Petrus Fide purificans corda eorum.

EPISC. Hoc nimirum de formata Fide non poteſt non intelligi, quum Paulus affirmet, nec eam Fidem

qua

qua montes loco dimoueantur aliquid eſſe ſine charitate. Cæterùm nec Paulus hîc dixit ſolam Fidem purificaſſe corda. Nemo negat Fidem efficere plurimum, at quòd ſola Fides iuſtificat et purificat, nunquam comprobabis.

LVTH. Et Hieremiæ quinto: Domine, oculi tui reſpiciunt Fidem.

EPISC. Non hoc de Fide qua Deo creditur, ſed de Fide, qua fiat quod dicitur, intelligi debet. Nam proximè ante, hoc verbum dixit Propheta: Quòd ſi etiam (viuit Dominus) dixerint, & hoc falſò iurabunt. Et continenter ſubdit: Domine oculi tui reſpiciunt Fidem, vt ſit ſenſus: Non quid iurauerint domine, ſed quantum iuramento reſpondeat eorum factum hoc reſpicis. Nihil igitur teſtimonium ad rem pertinet.

LVTH. Iam & Pſal. 24. docet, non propter vllum opus noſtrum, nedum propter contritionẽ remitti peccata, dicens: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.

EPISC. Sed lege quid in eodem Pſalmo ſubiungat inferiùs. Vide humilitatem meam & laborem meũ, & dimitte vniuerſa delicta mea. Quum hoc dicit, ſperauit certè contritionis humilitatem & laborem iuuatura nonnihil ad peccatorum condonationem.

LVTH. Et Romanorum quinto: Iuſtificati ergo gratìs per Fidem, pacem habemus. Ecce gratìs & ſola Fide iuſtificamur, & pacem, id eſt, remiſsionem peccatorum habemus.

EPISC. Sed quam, te quæſo, Paulus hîc Fidem intelligit? formatam, an informem? Si formatam, non ergò ſola Fides iuſtificat, quum ea nunquam ſit

abſque charitate. Informis verò per te, nec pacem præſtat, nec remiſsionem peccatorum. Cæterùm falſum eſt quod adiungis: Ecce gratìs & ſola Fide iuſtificamur. Nõ enim hîc dixit Paulus, ſola Fide.

LVTH. Quare adhuc dico: Caue, caue frater Chriſtiane, ne vnquam ſuper tua contritione confidas, non huic, ſed Fidei tuæ promiſit Deus remiſsionem peccatorum.

EPISC. Nihil minùs quàm iſtud inferri poteſt ex illis ſcripturis quas iam citaueras. Quod opinor nemo non perſpicit, qui non planè cęcus fuerit. Sed eſto, non debeat quiſquam contritioni ſuæ credere. Num propterea confeſſurus negliget, aut aſpernabitur contritionem? An non legis? Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Non poteſt certè non eſſe Deo grata contritio peccatoris. Quæ res per Achab exploratiſsima fuit. Quum enim huic Deus acerbiſsimè fuiſſet comminatus, propter ipſius tamen contritionem, quæ ſanè multum amara fuerat, Deus optimus & clementiſsimus confeſtim ſuam mutauit ſententiam.

Virtus contritionis — *Pſal. 50.* — *3. Re. 21.*

LVTH. Duo enim ſunt verba Dei, alterum eſt præceptum, alterum promiſsio: præceptum opera, promiſsio Fidem exigit.

EPISC. Cuncta, quæ dicis, Luthere, nulli fermè ſoliditati connituntur. Neque enim ſic iſta ſeparantur, vt præceptum ſpectet opera ſola, promiſsio ſolam Fidem exigat. Nam & de Fide præceptum eſſe conſtat, Marc. 1. quum dicat Chriſtus: Pœnitemini, & credite Euangelio. Ecce hîc præcipitur Fides. Sed & pro operibus plerunq; factam eſſe promiſsionem, nemo eſt qui ignorat. Nam vt cętera taceam

quæ

quæ in veteri teſtamento ſcripta ſunt, conſtat in Euangelio pro eleemoſynæ operibus, promiſiſſe Chriſtum non ſolùm conſciētiæ emundationem, verumetiam retributionem futuram: pro oratione quoque, ſecuram impetrationem: pro dimiſsione iniuriarum, peccatorum remiſſionem, ac demum, pro relictis huius ſeculi rebus, centuplam in hoc ſeculo remunerationem, & in futuro vitam æternam.

Nec eſt cogitabile, quomodo promiſsio impleri ſine Fide per opus quodcunque poſsit. LVTH.

Sit hoc cogitabile nec ne, nihil opus erit iam diſſerere. Perſpicuum tamen cuique eſſe poteſt, quòd vbi promiſsio facta fuerit pro opere aliquo patrando, non minùs ad eam promiſsionem implendam exigitur opus quàm Fides promiſsionis, id quod ſatìs eſt ad articuli præſentis interemptionem. Si quis emundationem pollicitam ob opus eleemoſynæ velit conſequi, non ſola Fides in promiſsionem ſufficit: ſed neceſſum eſt prçter Fidem etiam opus adijciat. Et in alijs haud diſsimiliter. Sic & ad gratiam abſolutionis conſequēdam, neutiquam ſatìs eſt ſola Fides, ſed opus inſuper & tuum & ſacerdotis exigitur: tuum quidem, vt doleas & humilies te ſacerdoti: Sacerdotis verò, vt probè & ritè Sacramentum ipſum adminiſtret. Sed & de hoc articulo iam ſatis,

EPISC. Nō minùs ad promiſſionē perimplēdam exigitur opus, quàm Fides promiſsionis.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

SI per impoſsibile confeſſus non eſſet contritus, aut Sacerdos non ſeriò, ſed ioco abſoluerit, ſi tamen credat ſeſe abſolutum, veriſsimè eſt abſolutus. LVTH.

EPISC. Opinabar me quum hunc articulum legerim, ſatìs eundem intellexiſſe. At alium longè ſenſum habet introrſum, quàm prima ſtatim fronte præ ſe ferat. Cui (quæſo) difficile videtur, vt ſe credat abſolutum à ſacerdote, dum is ei ſacramentū Abſolutionis impendat. At nemo ſic credit (auctore Luthero) niſi fidem habeat gratia informatam. Hoc Lutherus mox in huius articuli declaratione palàm teſtatur. Ex quo perpende lector, in quas anguſtias coniecerit ſeſe. Tantum operibus detrahere ſtuduit, quò fidem extolleret, vt iam ipſius ſententia rariſsimus ſit, qui beneficium abſolutionis conſequitur. Neq; enim antè quis abſoluitur, opinione Lutheri, niſi per gratiā ſenſerit ſe cōcuſſum. Nam fides (vt ait) non eſt ſine gratia, nec gratia venit in animam, abſq, magna animi concuſsione, & ipſam animi concuſsionem contritionem vocat. Nemo igitur verè abſoluitur, niſi qui fidē habuerit cum gratia concutiente & conterēte animam. Non enim ſatìs eſt (auctore Luthero) vtcūq; credere, ſed oportet ad hunc modum credere, hoc eſt, cum tali & tanta fide, quæ contritionem & gratiā in anima ꝑducat, alioqui nō eſt abſolutus. Quòd ſi tali tantaq; fide ſe quis credat abſolutum, tum Lutherus ei pollicetur, quòd eſt veriſsimè abſolutus, alioq; negat abſolutū eſſe. Iam tandē intellexiſtis Lutherum. Sed probationem eius audiamus.

Quis Luthe. abſolutus ſit.

LVTH. Et hic fluit ex præcedentibus.

EPISC. Quid mirum, ſi tot præcedentes errores vnum hunc, & ſanè peſtilentiſsimum pepererint.

LVTH. Nam Fides, vt dixi, exigitur in promiſsionis diuinæ verbo, quod quocunque modo audiatur, ſi Fide ſuſcipitur, iuſtificat.

Accepi

Accepi nimirum ex ſuperioribus, te dixiſſe Fidę exigi diuinæ promiſsionis verbo. At qualem inferiùs explicas nunquam hactenus abs te, ceu prorſus neceſſariam aſſertam audiui. Sed eiuſmodi Fidem, quiſquis habuerit, iam iuſtificatus eſt, iam ei cuncta remiſſa ſunt peccata, vt nihil ei opus fuerit diuinæ promiſsionis hoc verbum audire. Nam qui Fidē illam habet, gratiā habet, qua liber eſt ab omni peccatorum reatu. Ad hunc itaque modum nullius eſt apud te momenti, ſi quis informem Fidem & promiſsionis hoc verbum, ſiue ſeorſum, ſeu coniūctim acceperit. Niſi enim fuerit animus præter hæc gratia concuſſus, nihil omnino iuxta tuam ſententiam fit per informem Fidem, & hoc promiſsionis verbum. Atq; ita nimirum impijſsimè fallis auditores tuos, quum aliud dicis, aliud intelligis, aliud corde verſaris, aliud profers ore. Audit te quiſpiam ex plebe, tam conſtanti animo aſſeuerātem, quòd ſi credat ſe abſolutum, iam eſt veriſsimè abſolutus, habet Fidem verbis tuis, & bene ſperat de ſalute ſua. Sed eundem tacitus in corde negas abſolutum, niſi Fide tanta præditus fuerit, quæ gratiam habeat concutientem, & conterentem animā qua illa caret. Num non illū planè ludificas, ac verbis tuis ei prorſus imponis? Haud dubiè. Dic mihi precor. Aut quicquam operatur in animam hoc verbum abſolutionis, aut nihil? Si nihil, fruſtrà tempus impartimus ei audiendo, & fruſtrà credimus, ſi nullus inde fructus oriatur nobis. Sin aliquid operetur, Aut hoc eſt, ceu cauſa quædam Fide generalior: aut velut cauſa peculiarior Fide, aut demum, vt partialiter & ex æquo cum Fide concurrens. Primum ſtare non

EPISC.

Hic locus Lutherum vndequaque conſtringit.

poteſt ,quando fides haberi plena poterit ,hoc ver bo nunquam priùs audito,vtì quum quis baptiza tur, anteaquam audierit quicquam de Sacramento Abſolutionis. Quamobrem non eſt cauſa generalior & prior Fide. Quòd ſi ſecundum conceſſeris, nempe quòd ſit cauſa quædam Fide peculiarior, mox conſequitur, vt non ſola Fides iuſtificet. Nam effectus quiſque, veriùs peculiari cauſæ, quàm generali tribuitur. Vt homini magìs aſcribitur hominis generatio, quàm ſoli. Porrò ſi tertium aſſerueris, quòd videlicet ex æquo pariter vtrunq; concurrat, iam etiam apertum erit, non ſolam Fidem iuſtificare, quum effectum nemo par tiali cauſæ, præſertim ſoli, referat acceptum. Quis enim duobus ex æquo pondus aliquod leuātibus, alteri eorum ſoli, totum opus aſcribit? Nemo profectò, qui vel aliquo rationis lumine pręditus eſt, ſed partim id vni tribuit, & partim alteri. Quamobrem nec ſoli Fidei totus effectus, hoc eſt, peccatorum remiſsio debet imputari, ſed partim Fidei, partim abſolutionis Sacramento.

LVTH. Et quid nimirum ſi ioco prolatum & creditum iuſtificet, quando apoſtolus Philipp. 1. gaudeat & glorietur, quòd verbum Dei per inuidiam & cō tentionem prædicatur, vtique quòd credentes ſalui fiant per verbum, etiam ab inuidis & accuſatoribus, non niſi ad opprimendum ipſum annunciatum, adeo tota vis ſita eſt, non in miniſtro verbi, ſed in corde audientis & credentis.

EPISC. Non opinor ſentire te, quòd tametſi miniſter abſolutionis & miniſter cōmunionis verbi, vterque fungatur auctoritate Chriſti, quin longè tamen aliter iſte, quàm ille ſuum exequatur officiū.

Nam

Nam huius quidem officiũ eſt, vt doceat plebem, & Chriſti verba tanquam ex ore Chriſti recéſeat, dicens: hæc dixit Chriſtus. Ad illum verò pertinet, vt iuxta ſibi donatam à Chriſto auctoritatem, in propria tamen perſona pœnitentem abſoluat, dicens: Ego abſoluo te in nomine patris, &c. Neque hæc verba pronunciat ceu materialiter (vt aiunt) accepta, ſed iuxta ſuppoſitionem perſonalem, vt videlicet in ſua ipſius perſona, non Chriſti profe- rantur. Non enim abſoluens recenſet verba Chri- ſti, ſed ſua. Neque enim dicit: Chriſtus abſoluit te, ſed ego abſoluo te. Aut ergo verum dicit Sacerdos abſoluens, aut falſum. Si falſum non meretur ex falſitatis Fide, peccator emolumentum ſequi. Sin verum dixerit, iam verum eſt, quòd ipſe peccato- rem abſoluit, vt non tota vis in auditoris corde ſita ſit, & nihil prorſus in abſoluente. Ad hæc: Si Sa- cerdos, ad quem venit peccator fortaſſe non om- nino pœnitens, ipſa Chriſti verba protulerit dun taxat, & non abſoluerit pœnitentem, nempe ſi di- xerit: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, non autem ſuis verbis abſoluerit pœnitentẽ, ac dixerit: Ego abſoluo te, iam ſi peccator confeſ- ſus, huic verbo promiſsionis credat, ipſe tua ſen- tentia recedit abſolutus, quod tamen à vero longè alienum eſt. Neque enim Chriſti promiſsio fuit, vt quiſquis ijs verbis eſſet crediturus, is à pecca- tis abſolueretur: ſed cuius peccata Sacerdos remi- ſerit, ei remitterentur peccata. Ex ijs itaque diluci- dum eſſe puto, quòd plurimum interſit inter eos, qui Chriſtum per inuidiam & contentionem præ- dicabant, recenſentes non ſua, ſed Chriſti verba, & inter miniſtros abſolutionis, qui ſuis verbis ſu-

Quid diſcriminis eſt inter miniſtrum abſolutionis, & miniſtrum verbi Dei.

per auctoritate Chriſti fundatis, peccatores abſoluunt.

LVTH. Verùm noſtri adulatores malunt remiſsionem peccatorum tribuere poteſtati miniſtrorum, vt in ſe confidamus, quàm Fidei, qua in Dei verbum credamus, ideo vt ſe nobis idola faciant, & à Deo viuo auertant, damnant Fidem verbi Dei, & ſuam ſtatuunt poteſtatem.

EPISC. Haud ſcio quos vocas adulatores. Verùm hoc ſcio, & certus ſum, quòd ex grauiſsimis & probatiſsimis auctorib. haud paruo numero citare poſſem, qui remittendi peccata Sacerdotibus tribuūt poteſtatem. Nec tamen illis animus fuit ex hominibus idola facere, aut à Deo viuo plebem auertere, aut ita demum ſuam ſtatuere poteſtatem, vt dānent Fidem verbi Dei. Cæterùm illi quos adulationis inſimulas, non tam illo vitio (me iudice) laborant, quàm ipſe maledicentiæ morbo ſimul & obtrectationis inſanias furore.

Clauus clauo truditur.

LVTH. Dixi autem per impoſsibile, quia ſatìs ſuprà dictum eſt, Fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infundatur, niſi cum magna cōcuſsione animæ.

EPISC. Ecce iam apertè reſoluit ſeipſum, quemadmodum paulò antè diximus. Sed primùm hîc excutiamus, quid ſibi velit quum dicit: Si per impoſsibile. Nam ſi intelligat quòd impoſsibile ſit confeſſum non eſſe cōtritum, profectò neq; ſibi, neq; veritati conuenit. Nā fit plerunq; vt multi ſua peccata confiteantur, in quibus tamen adhuc occulta manet peccādi voluntas, quæ non ſinit eos gratiā abſolutionis recipere. Sed & ſecundum Lutherum hæc gratia non infunditur abſq; magna animi cōcuſsione.

cuſsione. Vehemens igitur animi cōcuſsio, quum nequeat non ſentiri dum adſit, neq; talem pleriq; ex his qui confitentur, vllā ſentiunt, conſequitur, vt non ſit impoſsibile confeſſum aliquando contritū non eſſe: immò reuera plurimos oportet fateamur eſſe confeſſos, qui non ſunt contriti. Cęterùm fortaſſe de abſoluto voluit dixiſſe, nēpe quòd impoſsibile ſit aliquem abſolutum eſſe, qui non ſit contritus. Sed iam oportet illū percunctemur, quid per abſolutum intelligi velit. Si velit abſolutum vnumquemq; dici, ſuper quem Sacerdos abſolutionis verba protulerit, parùm iſtud quadrat dogmati Lutherano multas ob cauſas. Primùm, quia poteſt ille carere Fide, & non credere ſeſe abſolutum: deinde, quia nō adhuc intra ſe ſenſit ingentem animi concuſsionem, ac proinde neque gratiam accepit. Quo fit, vt nec peccata ſibi remittantur. Sin illum intelligat, qui verè ſit abſolutus & cui peccata prorſus condonata ſunt, vide quàm imponat auditoribus ſuis, & in quantis eos relinquat tenebris, quum ad iſtum modum nemo ſcire poteſt, quando fuerit abſolutus, niſi magnā animi ſui concuſsionem antè ſenſerit. Porrò, quod dicit Fidem ſine contritione eſſe non poſſe, nunquam hactenus tam apertè ſe prodidit. Sed quis iam certus eſſe poterit ſe Fidem habere? quum nec de contritione ſua quiſquam ſecurus erit, niſi qui magnā animi concuſsionem ſenſerit in ſeipſo. Sed & pleriq; ſæpenumerò magnas animi concuſsiones patiūtur, quando nō ſemper infunditur gratia. Hęc, te quæſo Lector, diligenter expendas, & intelliges, quanta Lutheranos omnes inuoluat hoc dogma caligine. Quòd ſi locum iſtum viuaci memoria

Attende lector.

tenue-

tenueris, contuleriſque cum cæteris, vbi de Fide tractabitur, planè perſpicies, quantis errorum tenebris permiſcent omnia.

LVTH. Volui enim Fidei virtutem declarare & cōmendare, quàm ſola faciat ad remiſsionem peccatorū & iuſtificationem pacis.

EPISC. Nihil mirum eſt, ſi Fides hæc præſtet remiſsionem peccatorum, quum huius Fidei præſentia, mortale quoduis ex animo peccatum fuget, neq; ſimul intra cordis vnius ambitum, ſecum ſinat habitare. Quamobrem ſi Fides hæc adſit, certum eſt aufugiſſe peccatum. Quòd ſi contrà peccatum adſit, nemini dubium ſit, hanc Fidem prorſus auolaſſe. Hanc, inquam, quæ iam explicata eſt, nempe quæ formata ſit gratia & contritione. Non oportet tamen, vt omnis ad peccati mortalis præſentiam aufugerit Fides. Poteſt enim ea, quæ informis eſt, manere nihilominus, At huic (vt iam audiſti lector) Lutherus haud tantum tribuit, ſed illi duntaxat quæ formata eſt: de qua certè nullus ambigit, quin ſibi cōnexam habeat remiſsionem peccatorum, paciſq; iuſtificationem. Cæterùm de Fide vtcunq; accepta, putant ex eius auditoribus plerique Lutherum intelligi velle, quoties Fidei tot & tanta (quæ ſolet) pollicetur. Id quod etiam pleriſq; locis, videtur ipſe teſtari. Nam & in Actis ſuis dicit, Fidem nihil aliud eſſe, quàm illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Ecce, ſi nō aliud ſit Fides, quàm credere hoc ipſum quod Chriſtus promiſit & docuit, quis ex Chriſtianis non habet Fidem? Et contra Eckium rurſum affirmat, Fidem eſſe rectā & bonam opinionem de Deo, quam ſanè quibuſdam maximis & grauiſsimis peccatoribus

Quæ Fides peccata profliget.

Fides Luthero quid ſit.

bus adeſſe quis ignorat? Et inferiùs ſub articulo. 14. Fidem aſſeuerat certiſsimè ſentiri poſſe in corde, ſi quis eam habeat. Sed & ſub decimo articulo ſuperiùs aſſeruit, ita cuiuis futurum, vt credit. Sicut, inquit, credimus, ſic fiet nobis. At iam aſſerit, Fidem non eſſe ſine contritione & gratia. Quis itaq; non cernit, quãtum fuci faciat auditoribus ſuis, & quæ docet meras impoſturas eſſe? quibus & vulgum omninò deludit.

Quod dico, ne quis me putet contritionem ſeu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum ſuſcitatam negare. Volo eam. LVTH.

Sed dicas adhuc apertiùs, quomodo non negas eam, & quomodo vis eam. Si vis eam vt rem vtiq; neceſſariam peccatori ob gratiam ſuſcipiendam, id ſatis eſt nobis. Neque enim aliud quærimus, Nã eatenus Patrum ſententię ſubſcribis, atque confiteris cõtritionem, quæ remiſsionem peccatorum antecedit, non facere peccatorem hypocritam, aut deterioris notæ, quàm antè fuerat: ſed promouere potiùs eundem ad gratiæ iuſtificationem. Atqui hoc paulò ſuperiùs negâras. Sin illud haudquaquam placeat, dic quomodo vis eam, aut quomodo non negas eam? Neque enim negare potes, rem quam quiſque pœnitens in ſe deprehendit, nempe contritionem illam, ſeu turbationem cordis ex cognitione peccatorum (vt ipſe fateris) ſuſcitatam. Hanc ſi neges, cuncti protinus explodent ſententiam tuam. Nam hanc omnes in ſeipſis experiuntur. Neque quiſquam eſt, qui te putet vſqueadeo communi ſenſu carere, vt iſtam negare velis, quanquam ſuſpicentur plurimi te negaturum eam, ceu iuſtificationi neceſſariam. Conaris EPISC.

igitur

igitur illis verbis, hac ſuſpicione purgare te, ne quis videlicet te putet contritionem cordis negare, velut iuſtificationi neceſſariam. Verùm te pudet hoc verbum, neceſſariam, adijcere, ne videaris alijs tecum parum conſtare. Hæc ſunt præſtigiæ tuæ Luthere, his technis, dolis, fucis vbique plenus es.

LVTH. Sed dico eam non operari iuſtificationem aut remiſsionem peccatorũ. Fides enim in verbum Dei iuſtificat & purgat.

EPISC. Aliud eſt Luthere iuſtificationem operari, aliud ad iuſtificationem operari, ac nonnihil ad eam comparãdam conferre. Nos planè vt concedimus hanc animi turbationem non operari iuſtificationem, ita negamus illam nihil omnino conferre iuſtificationi. Verbis teſtaris, eam non efficere iuſtificationem, & rectè quidem teſtaris, neq; nos in hoc tibi reluctamur. Sed an conducat quicquã ad iuſtificationem, hoc non apertè dicis. Conſciẽtia tamen tua non refragari videtur, eam nonnihil conducere, quũ ais, te nõ negare eam, ſed velle eam. Animus tibi propenſus fuit, vt neceſſariam eam nõ negares, niſi pudor in cõſtantię nonnihil obſtitiſſet tibi. Porrò, quod Fidei tribuis iuſtificationem & purgationem, ſi iuſtificationem & purgationem à reatu peccatorum fieri per gratiam intellexeris, & per eam Fidem quæ gratia formatur, quemadmodum iam explicuiſti, nihil repugnamus: cæterùm iuſtificationem & purgationẽ à reliquijs peccatorũ non dubitamus per frequentem contritionem, ac cætera pœnitentiæ opera, ſimul cum ipſa Fide fieri perficiq;: quemadmodum ex primo articulo ſatis fuit perſpicuum.

Aliud eſt iuſtificationem operari, aliud ad iuſtificationem cooperari.

ARTI-

ARTICVLVS XIII.

LVTH.

IN Sacramento Pœnitentiæ ac remiſsione culpæ non plus facit Papa, Epiſcopus, quàm infimus ſacerdos, immò vbi non eſt ſacerdos, æquè tantum quilibet Chriſtianus, etiam ſi mulier aut puer eſſet.

EPISC.

Quantum ad priorem huius articuli partem ſpectat, haud vehementer Luthero repugnârim. Nam ſi culpa ſenſim deleri poſſet, ita quòd nunc vna portio, nũc alia tolli quiret, fortaſsis in ſacerdotibus eatenus maior aut minor poteſtas exiſtimaretur, quò maiorem hic, quàm ille portionem abolere poſſet. Sed quum aut totum, aut nihil ex ea deleatur, non maior in delenda culpa, ſummo quàm infimo Sacerdoti poteſtas tribuenda eſt, niſi fortè propter culpæ grauitatẽ, cuius abſolutio maioribus Sacerdotibus, ex Patrũ ordinatione nõ iniuriâ reſeruatur. Cæterùm alteram articuli partem tantum abeſt vt probem, vt etiam aſſertorem eius hæreticum appellare non dubitem. At huius aſſertionis Luth. inde ſumit anſam, quòd ex proximè ſuperiori collegiſſe ſe putat, totam vim delendæ culpæ non in miniſtro, ſed in Fide credentis ſitam eſſe: & non poteſtati miniſtrorum, ſed Fidei (qua in Dei verbum credimus) remiſsionis effectum eſſe tribuẽdum. Quamobrem & iam adijcit, quòd etiam ſi mulier, aut puer hęc verba proferat, peccator hęc audiens & credẽs protinus abſolutus eſt. Sed hîc Lutherũ ſciſcitarer, quid ſi ipſe peccator ſonora voce (ita vt à ſeipſo poſſet audiri) pronunciaret eadem in ſeipſum verba, quibus & Fidem adhiberet, ... n putaret eundem abſolui?

Non maior in delẽda culpa summo, quàm infimo Sacerdoti poteſtas tribuẽda eſt.

Et

Et quid pſitacus (vt fieri poteſt) doctus eſſet hæc verba proloqui, & peccator quiſpiam his auditis crederet, num identidem abſolueretur? Quòd ſi fortè lapidi cuipiam, hæc eadem eſſent inſculpta, nunquid peccator his lectis Fidem habens, illico foret abſolutus? Si negauerit Lutherus ab ijs abſolutionem impendi poſſe, compertum erit etiam præter Fidē & Sacerdotis officium eſſe neceſſariū, neq; ſolam Fidem aut verba, ſiue lecta, ſiue aliàs audita ſufficere. Sin verò dixerit, in illis caſibus, peccatorem qui audierit, aut legerit, verè abſolutum eſſe, quid abſurdius dici poteſt, quàm vt lapis abſoluat, aut pſitacus, aut ipſe pœnitens ſeipſum? Cuius aures iſta ferre poſſunt? Neque reclamauerim Fidem illam, de qua loquutus eſt, iuſtificare poſſe, nempe per gratiam, qua Fides ipſa potens & efficax redditur ad iuſtificādum. Cęterùm vt quis per hoc verbum iuſtificetur, opus eſt abſolutore quopiam, cui Chriſtus abſoluendi contulerit eam facultatem, quam hauddubiè nec lapidi, nec pſitaco, nec demum homini in ſemetipſum tradidit. Neq; enim alicubi pollicitus eſt Chriſtus, vt quiſq; credens ijs verbis, vtcunque lectis, aut auditis abſolueretur: ſed Apoſtolis hanc poteſtatem dedit, vt quos ipſi ſoluerent, abſoluerentur, & quibus, ipſi peccata remitterēt remitterentur eiſdem. Sed nec Sacerdos abſoluens, verbi recitator eſt ſolùm, verumetiā eiuſdē exequutor eſt verbi, adeo vt niſi ipſe iuxta verbum ſententiam ferat, nihil fit. Neque enim Sacerdoti ſatìs fuerit recēſere, quæ Chriſtus dixit, nempe: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: ſed oportet, auctoritate (quam ei donauit Chriſtus) fungatur, & in ſua dicat perſo-

Fides per gratiā redditur efficax ad iuſtificandū.

na:

na:Ego abſoluo te: alioqui fruſtrà dixiſſet Apoſtolis Chriſtus:Quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis, niſi verè potuiſſent ipſi remittere peccata.Quòd ſi verè Sacerdos remittat,quid in re maniſeſtiſsima moramur?Iam enim conſtat,non ſolam Fidē peccatoribus peccata remittere,niſi Chriſtum, fruſtraneam,& fictam Apoſtolis ſuis poteſtatem donaſſe quis dixerit, atque ita mendacem eum & hypocritam(quod nimis quàm execrandū eſt)effecerit.Sed veniamus ad probationes.

LVTH. Cùm ex prædictis pateat, quòd non poteſtas miniſtri, ſed Fides pœnitentis remiſsionem peccatorum operetur. Velim doceri ab iſtis Bullenſibus, quomodo plus Papa faciat,quàm quilibet Sacerdos, cùm Fidem ipſe æquè non præſtare poſsit ac quilibet Sacerdos, nec alio verbo abſoluat, quàm illo:Quodcunque ſolueris &c.quo omnis ſacerdos abſoluit.Si ergo idem verbum, eadem Fides vtrobique, quæ eſt differentia illorum?

EPISC. Nunquam illud tibi conceſſerim, quòd nihil operetur poteſtas miniſtri, ſed ſola Fides: neque iſtud ex ſuperioribus(quæ quantum opinor,abūdè confutata ſunt)colligere potes.Sed neque ſententiam hanc firmabis vnquam, niſi velis Chriſtum (vt iam diximus) mendacem & hypocritam efficere. Soluit hauddubiè Sacerdos, & peccata remittit,ſi vera dixit Chriſtus,vt & cuncta(quæ dixit)erant hauddubiè veriſſima. Quòd ſi remittat & ſoluat Sacerdos,quis non perſpicit miniſtri poteſtatem,aliquid operari,& non ſolùm Fidem totum perficere negotium?Quod Chriſtus,quod Eccleſia docet, nullis fucis oblinitur,ſed tuum certè dogma tam fucos,quàm labyrinthos habet in-

Soluit hauddubiè ſacerdos & peccata remittit.

tricatiſsimos. Quod ingenium explicare poteſt iuxta ſentētiam tuam, quando quis Fidem illam de qua ipſe loqueris, peccator aſſequitur. Si prolatis verbis abſoluendi: iā quid dicis aliud, quàm quòd Eccleſia prædicat. Docet enim Eccleſia, quòd peccator qui cum dolore aliquo, & Fide, licèt informi, venerit ad Sacerdotem, mox prolatis abſoluendi verbis, ille gratiam aſſequitur, per quam omnia quę priùs erant informia, iam in peccatore formata ſunt. Conſentit & Chriſtus, qui per ſacerdotem aſſerit, abſolui remittiq; peccata, id quod abſq; gratiæ præſentia fieri non poteſt. Ob eam enim cauſam, nimirum vt peccator reconciliationis gratiā acciperet, ſacerdotibus hanc auctoritatē donauit Chriſtus. Quòd ſi iam dictis abſoluendi verbis neges conferri gratiam, & Fidem formari, Chriſto mendacium impingis, & abſolutionis hoc tam neceſſario Sacramēto, nimis quàm impiè fruſtraris, & fraudas Eccleſiam. Hoc conuelle, ſi potes, quòd Chriſtus remittēdi, ſoluendiq; poteſtatē ſuis Apoſtolis contuliſſet, quodq; illi neminē abſoluiſſent: & tum herbam porrigemus tibi. Nam ſat ſcio, nemo ſanus negabit, eum, qui abſoluit, & peccata remittit, nonnihil agere. Cęterùm quantum ad condonandam culpam attinet, antè diximus, Chriſtū ſacerdotes cunctos feciſſe pares, verùm in relaxandis pœnis non ita, quemadmodum in ſequentibus articulis dicturi ſumus apertiùs.

Sacerdotes omnes ſunt pares in condonanda culpa.

LVTH. At caſus reſeruati hîc Papæ plus tribuunt? At illi hominum ſtatutis inuenti, non euangelico mādato poſiti ſunt.

EPISC. Satìs antè firmatum opinor, pleraque Chriſtianis eſſe credenda, quæ non ſunt in euangelio tradita.

dita. Quibus annumerandũ & iſtud eſt, quòd non humano ſolũ ingenio, ſed ſancti ſpiritus inſtinctu, pœnitentiarij canones inſtituti ſunt, & horrẽdorum criminum factæ ſunt reſeruationes Quam rem plurib. teſtimonijs articulo quinto ſtabiliuimus, vt nunc nihil neceſſe fuerit eadem repetere.

Nec ad remiſsionem culpę, ſed ad remiſsionem pœnæ tantùm valent, vt patet. LVTH.

Quanquã ijs canonibus nihil de pœna culpáve tollatur, tollitur nihilominus per eũ aut eos quibus id officij ſpiritus ille ſanctus in his canonibus commendauit. Nam eius inſtinctu canones illos fuiſſe conditos, non eſt dubium. EPISC.

Pœnitens enim ac credens iuſtus eſt, licèt nondum ſatisfecerit reſeruatori caſuũ, hoc eſt tyranno violento conſcientiarum, qui reſeruandi nullum ius vnquam habuit. LVTH.

Quum tibi placet Luthere, iuſti ſumus & nulla nobis opus erit vlteriori iuſtificatione. Contrà verò, quum tibi non placet, tum ſumus iniuſti, ſupereſtque ſemper aliquid in nobis, quod adhuc iuſtificetur, vt ſic vel tota vita noſtra, non iuſtitia ſed iuſtificatio potiùs dicenda ſit. At eſto ſanè, pœnitens & credens, iuſtus habeatur: num propterea non eſt à reliquijs, tam originalis quàm actualis peccati (quoad vixerit) iuſtificãdus? Inter quas reliquias hauddubiè, pœna pro peccatis debita (quę nondũ luitur) iurè connumeratur. Quanquã enim gratiam acceperit (qua iuſtificatur animus) manet adhuc nonnullius pœnæ debitor, quam omninò luiturus eſt, vel in hac, vel in futura vita, priuſquam in cœlum ei patuerit aditus. Cæterùm nec tibi conceſſerim, quemlibet peccatorem EPISC.

Non quilibet peccator à quouis ſacerdote abſoluitur.

à ſacerdote quouis abſolutum iri, ne fortè ſic in labyrinthũ aliquem inextricabilem incideremus, nempe, quòd qui iurè ligatus eſſet ab vno, ſtatim ab alio iurè ſolueretur.

LVTH.

Reſpondeant autem, an Papa aliud Sacramentum Pœnitentiæ habeat, quàm tota Eccleſia? Si idẽ eſt vbique Sacramentum, & idem ab omnibus ſuſcipitur & datur, quid præ cæteris amplius facit in eo Papa? An fortè & aliud baptiſma, & aliam miſſam habet, quàm omnes alij Chriſtiani? Si ergo vna Fides, vnum baptiſma, vnus panis, vnus calix, vnus dominus in tota Eccleſia, cur non vna pœnitentia, vna remiſsio peccatorum? An hoc ſolum ſacramentum diuerſum, & monſtroſa diuerſitate aliud & aliud pro locorum & perſonarum diuerſitate habetur? Valeant impiæ iſtæ draconis antiqui voces.

EPIS.

Summi põtificis poteſtas latiùs, quàm cæterorũ extẽditur.

Iam ouationem facis, perinde ac ſi viceris, quũ tamen his verbis egeris prorſus nihil. Nos enim idem vbiq; ſacramentum pœnitentię cunctis adeſſe ſacerdotibus confitemur. Neque veriùs per eius virtutem, à peccati culpa ſummum quàm infimũ ſacerdotem quenquam abſoluere peccatorem, quanquã latiùs (vt par eſt) ſummi pontificis, quàm cæterorũ extendatur poteſtas. Nam ab eius iuriſdictione nullus eximitur, cùm Petro Chriſtus generatim totius ouilis, & omnium ouium ſuarum commiſerit curam. Poteſtas autem infimi ſacerdotis non tam latè patet, ſed in ſibi ſubditos duntaxat eam exercere licebit. Cęterùm apud tuam perfidiam, omnes ex æquo ſacerdotes ſumus, quicunque Chriſtiano cenſemur nomine, quanquam ipſo officio nemini liceat vti, niſi per conſenſum

commu-

communitatis. Quia quod eſt omnium communiter (ſic enim ratiocinaris) nullus ſingulariter poteſt ſibi vſurpare, niſi vocetur. Poteſtas igitur hęc (ſi tibi credimus) primùm in ipſam communitaté à deo deriuata fuit, deinde ab ipſa communitate in eum qui ſacerdotio fungeretur. At hoc ex ſacris literis falſiſsimum eſſe conſtabit. Nam Paulus ipſe Galatis ſcribēs teſtatur, ſe nec ab hominibus. neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum patrem Apoſtolum fuiſſe conſtitutum, neque plebis vllius aſſenſum expectauit. Deinde multos alios ordinauit Pontifices, inter quos Titus & Timotheus erant, qui neque plebis conſenſu Sacerdotes effecti ſunt, ſed vt ipſe teſtatur, ſuarum manuum impoſitione. Sic enim primæ ad Timotheum quarto ſcribit: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cũ impoſitione manuum presbyteri. Quem locum doctiſsimus Eraſmus vertit, auctoritate Sacerdotii, vt planè quiuis intelligat non plebis auctoritate Timotheum factum Epiſcopũ, ſed Pauli. Similiter & idem Paulus ad eundem Timotheum, denuò ſcribens, eundem admonet, vt gratiam reſuſcitet, quam & accepit per impoſitionem manuũ ſuarum. Vt reſuſcites, inquit, gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Rurſum ad Titum ſcribens, recenſet ei ſe contuliſſe poteſtatem conſtituendi presbyteros: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Quis iam ex his nõ perſpicit, Pauli Sacerdotium à Chriſto fuiſſe collatum, non à plebe. Deinde per Paulum, Tito & Timotheo fuiſ-

Galat. I.

2. Tim. I.

Tit. I.

Presbyteri à Tito epiſcopo non à plebe cõſtituti.

ſe donatum, nō à plebe, ſed per impoſitionem manuum ipſius Pauli. Tertiò quoque per illos eandem poteſtatem in alios fuiſſe transfuſam. Falſiſſimum igitur eſt, quod ipſe doces omnes ex ęquo Sacerdotes eſſe, qui Chriſtiani fuerint, & quòd hęc poteſtas communitatis conſenſu tribuatur quibuſlibet. Tales erant Ethnicorum & Pharaonis Sacerdotes, de quib. Origenes multa dicit. Sed Chriſti Sacerdotium non ex plebis aſſenſu pendet, ſed diuinitùs confertur. Chriſtus enim duodecim elegit, quemadmodum ipſe teſtatur inquiens: Nōne ego duodecim vos elegi? Quibus non ſolùm conſecrandi corporis & ſanguinis ſui, verumetiam peccata ſoluendi fecit poteſtatem. Hos & Chriſtus miſit functuros per orbem Sacerdotio, quo donatus & ipſe fuerat à patre. Sic enim poſt reſurrectionem ſuam ipſe loquens Apoſtolis teſtatur: Sicut (inquit) miſit me pater, & ego mitto vos. Neq; licet cuiuis hanc arripere poteſtatem, niſi priùs in id officij legitimè fuerit accitus. Quum dicat Paulus: Nec quiſpiam ſumat ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo quemadmodum Aaron. Quid dicis Luthere? Num Aaron à plebe Sacerdos inſtitutus aut vocatus fuit? Quòd ſi Sacerdotiū Aarō haudquaquam ex plebe deriuatum fuit, multò minùs hoc auguſtum Chriſti Sacerdotium, quod erat ſecundum ordinem Melchiſedech, à plebis aſſenſu poteſtatem vllam accipit. Vbi legis in toto veteri inſtrumento, quòd à plebe conſecrati fuiſſent Sacerdotes? Quòd ſi in vmbra ſemper à laicis fuerant illi Sacerdotes diſcriminati, num in ipſa re & veritate, quum iam multò verius fuerit Sacerdotium, multò magis à laicis diſcriminabuntur?

Ioan.6.

Heb.5. Sacerdotium Aarō non ex plebe deriuatum.

tur? At inquies, omnibus dictum eſſe Chriſtianis: Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta. Num iſtud ſufficere putas, vt probes cunctos eſſe Sacerdotes? Sic enim & ego Iudæos omnes oſtendam Sacerdotes fuiſſe. Nam Exodi 19. Deus eos vocat peculium de cunctis populis, regium Sacerdotale, & gentem ſanctam. Si, inquit, audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, & in regnum Sacerdotale, & gens ſancta. Et tamen apertiſsimum eſt, non omnes eos fuiſſe Sacerdotes. Sed neque regibus ipſis, qui tamen vt ſacerdotes vncti fuerant, haud licuit munus obire ſacerdotum. An non Paulus ex inſtituto dirimit à plebe ſacerdotium, cùm dicit? Dei adiutores ſumus, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis, ſacerdotes vocans adiutores, & miniſtros Dei: plebem verò ceu terram quæ colitur, aut lignea materies, quæ conſtruitur. Iam te non pudet Luthere, qui de ſcripturis tantopere gloriari ſolebas, tot ſcripturarum, & tam aperta contemnere teſtimonia? Quòd ſi quis iis adiungere velit ſuffragia patrum, Conciliorum canones, traditiones Apoſtorum, & Eccleſię perpetuam conſuetudinem, ac cætera demum, quibus ab initio diximus firmari poſſe, quicquid à Chriſtianis credendum ſit, nihil hæſito, quin perſpicuum euadet cunctis, neminem potiùs quàm teipſum antiqui draconis (de quo loqueris) impias voces & peſtiferos halitus euomuiſſe. Et illa profectò non grauarer huc citare, ni vererer nimio prolixitatis tædio, cruciari lectorem. Cæterùm ſi fortè quis deſiderabit auctorum in hac re ſubſcriptiones, quorundã

Regale Sacerdotiũ.

1. Cor. 3.

Pulchra comparatio corporis noſtri ad Eccleſiam.

è veſtigio ſubijciemus. Gregorius Nazianzenus imprimis occurrit, grauis auctor, qui ſic in Apologetico ſcribit: Sicut in corpore noſtro alia ſunt membra, quæ regunt corpus, atque omnibus eius motibus præſident, alia ſunt quæ reguntur & obſequium rectoribus præbent: ita & in Eccleſia ſtatuit Deus, æquitatis eam legem diſpenſans, & per diuinam prouidentiam ſuam, quæ vniuerſa componit, meritorum temperans priuilegia. Alios cōſtituit regi & gubernari, quibus hoc vtilius eſt, vt verbo & opere rectorum ad id quod expedit imbuantur, alios paſtores dedit & doctores ad perfectionē Eccleſiæ. Hæc Nazian. Ecce palàm affirmat Deū ſtatuiſſe quoſdā in Eccleſia qui regant, quoſdā qui regantur, & mox ſubiūgit, quales eſſe debeant, qui regūt, & quod eorū ſit officiū. Hi, inquit, prę cæteris virtute animi p̄diti, familiariùs Deo aſſiſtunt, & id officij in Eccleſia gerunt, quod vel anima in corpore, vel mens & ratio operatur in anima, vt vtraque pariter compaginata, & ſibi inuicem mixta, in quo quid deeſt, & in quo abundat, vel vt in membrorum diuerſitate conſonantia facta per ſpiritum, perfectum & integrum atque aptum ad omnia corpus exiſtat, & dignum quod Chriſtum habeat caput. Hucuſq; Gregorius ille. Similiter & Chryſoſtomus libro tertio dialogorum, capite quarto ſubdit in hunc modum. Sacerdotij autem (de quo loquimur) aſpice dignitatē. Agitur quidem in terra, ſed officium eius cœleſtibus negotijs continetur. Et quidem conſequēter: Non enim homo, non angelus, non archangelus, non alia aliqua creatura, non virtus, ſed ipſe ſpiritus ſanctus hoc munus inſtituit, atq; adhuc manentes

Spiritus ſanctus ſacerdotij munus inſtituit.

nentes in carne, miniſterio præſtitit angelorum fungi. Hæc Chryſoſtomus. Cyprianus in libro de vnctione chriſmatis. Non hæc medendis corporibus eſt vnctio inſtituta, quia ſanctificatis elemẽtis, iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentiùs operatur, ſed adeſt veritas ſigno, & ſpiritus Sacramento, vt & ipſis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta ex his detur auctoritas, Deiformi conuerſatione, & cœleſtibus moribus innoteſcat. hoc oleo antiquitùs ſacerdotes ſacrabantur & reges, & ipſi altarium lapides delibuti, ſpiritualem intelligi volebant ſacris myſterijs ineſſe pinguedinem. Et ſicut oleum fluidis & humidis quibuslibet ſuperfertur: ita excellentia ſacerdotalis & regiæ dignitatis ſecundum formam Dei, & Chriſti ſub ſe omnia continens, regimẽ & munimen, tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet, & ex hoc humore cõſtat deſcendere omnes gratiarum diuiſiones, quas Spiritus ſanctus, prout vult, ſingulis diſtribuit & largitur. Hæc Cyprianus. Sed & is, quem & Cyprianus imitatur, nempe Tertullianus apud hæreticos abominatur ordinationes fieri tam incertas. Ordinationes, inquit, eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophytos cõlocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam faciliùs proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic promereri eſt. Itaq; alius hodiè Epiſcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laïcus. Nã & apud eos, laïcis ſacerdotalia munera iniũgunt. Hæc in libro de præſcriptionibus hæreticorũ Tertullianus.

De ſacra vnctione pulcherrima.

Hæreticorum ordinationes temerariæ, leues, incõſtantes.

LVTH. Quòd autem abſente ſacerdote, etiam puer aut mulier & quilibet chriſtianus abſoluere poteſt, Mat.18. clarè patet, vbi Chriſtus omnibus chriſtianis dicit: Quodcunque ſolueritis ſuper terram, ſolutum erit in cœlis. Hanc inuictam auctoritatem non mihi ſubuertent.

EPISC. Omnia cõfundit Luth. Si tuæ credimus interpretationi, nihil Petro dictum eſt, aut cuiuis Apoſtolorum, quod non conueniat omni Chriſtiano. Aequas igitur Petro cęteros Apoſtolos, Apoſtolis ſacerdotes, ſacerdotibus quemlibet ex plebe, vt tibi nullum poteſtatis diſcrimẽ in his omnibus haberi debeat. Quod quàm inſaniæ plenum fuerit, nemo ſanæ mentis ob hęc, quæ iam diximus, ignorare poteſt. Si nulla Fides tot orthodoxis interpretibus, qui per tot annorũ centenarios præceſſerunt, adhibenda ſit: ſed præ illis omnibus, vnus Luther[9] ſapere credatur, quid poteſt dementiùs cogitari? Sed eſto, nemo ſic ſentiret interpretum. Expendamus quid ſcripturę ipſę narrent, penſitemus ipſa Chriſti verba, in quibus nec vnum quidem iota ſuperuacaneum eſſe, quiſquam exiſtimare debet. Sic enim apoſtolis, & his quidem ſolis dixit Chriſtus. (Neque enim alios tum fuiſſe præſentes, quàm Apoſtolos probabis vnquam) Amẽ dico vobis: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Quæ nimirum verba magnam ab illis diuerſitatem habent, quæ ſoli dixit Petro. Nam hìc vnius duntaxat cæli mentio facta eſt, illic plurium cælorum: hìc quoq; de clauibus regni cæleſtis tacetur penitus, illic palã exprimũtur: Tibi, inquit, dabo claues regni cælorum. Et quodcunq; ligaue-

Mat.18.

Mat.16.

ris

ris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis:& quodcunq; ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cælis.Ecce Petro claues promittuntur,non vnius cæli,ſed cælorum: & ligandi ſoluendíque poteſtas, quæ rata habebitur,non vno tantùm cælo,ſed in cælis.An hæc à Chriſto temere fuiſſe prolata credis,& maximè cùm ab eodem Euangeliſta, & infra ſpacium tam breuis interualli referatur vtrunque? Cæterùm vt neque meum hoc commentum eſſe dixeris,Origenes,interpres vetuſtiſsimus,hoc aſſeruit homilia ſexta ſuper Matthæum,ſic inquiens: Sed quoniam oportebat aliquid maius habere Petrum,prę illis,qui ter arguerant,ideo illi quidem ſic dicit: Et tibi dabo claues regni cælorum, & quæcunq; ſolueris ſuper terram,erunt ſoluta & in cœlis.Et quęcunq; ligaueris ſuper terram,erunt ligata & in cælis.Non ergò modica differentia eſt, quòd Petro quidē datę ſunt claues non vnius cęli, ſed multorum cælorum,vt quæcunq; ligauerit ſuper terram ſint ligata, non tantùm in vno cœlo, ſed in omnibus cœlis. Ad eos autem,qui multi ſūt ligatores & ſolutores, ſic dicit, vt ſoluant & alligent, non in cœlis ſicut Petrus, ſed in vno cœlo, quia non ſunt in tanta perfectione ſicut Petrus,vt alligent vel ſoluant in omnibus cœlis.Quantò ergo melior fuerit qui ligat,tantò qui alligatur amplius quàm in vno cœlo alligatur,& quantò melior fuerit qui ſoluit, tātò beatior erit qui ſoluitur, qm̄ in omnibus ſolutus eſt cælis.Hactenus Origenes.Sed inquies id ꝙ Petro Chriſtus dixerat,ōmnibus dixiſſe credēdus eſt.At non eſt ſatis,hoc nudis aſſerere verbis, ſed probationes idoneas oportet

pro-

producere, quibus iſtud firmetur. Pro noſtra autem parte,præter omnium interpretum ſuffragia militat ipſum Euangelium. Nam poſtquam Chriſtus omnes pariter interrogaſſet, quem illi ſe dicerent, Euangeliſta narrat,Petrum ſolum reſpondiſſe:Tu es,inquit,Chriſtus filius Dei viui.Deinde Chriſtum inter alia,Petro ſubiunxiſſe: Et tibi dabo claues regni cœlorum.Cur hîc(te quęſo)quum antea cunctos palàm interrogaſſet,non item cunctis,ſed vni Petro,claues regni cœlorum iam pollicitus erat? Quòd ſi cunctis hîc loquutus fuiſſet, hoc adhuc reſponde,cur poſtea cunctis eadem(vt tu vis)verba recenſens,non tam plenam,ſed pluſculum imminutam,promiſerit poteſtatem? Quis itaq; non aduertit ex his,ampliorem Petro,quam cæteris auctoritatem fuiſſe donatam? Cęterùm ſi nullum in hac re diſcrimen Euangelium poſuiſſet,pro noſtra tamen ſententia, ſatis validum eſſet,quòd Eccleſia(quam Spiritu ſancto gubernari non ambigimus)tot ſeculorum vſu, noſtram ſentẽtiam comprobauit, tot auctoribus orthodoxis pariter aſſentientibus,vt tibi qui crederet hac tãta nube teſtium ſpreta, pluſquam inſanus, ne dicam impijſsimus,iurè cunctis eſſet habendus.Cæterùm ex ijs intelligi datur, quẽadmodum in ſequentibus apertiùs dicemus,quòd illis verbis Petro dictis,non ſolùm culpæ ſoluendæ poteſtas accipi debeat, verumetiam pœnæ peccatis debitæ. Nam quantum ad culpæ ſolutionem attinet,cunctis apoſtolis par fuit donata poteſtas, verùm Petro, tam pœnæ, quàm culpæ condonandæ facultas,ſoli fuerat tum promiſſa. Poteſt & iſtud identidem ex ſuperioribus eſſe compertũ,quòd ſi tantum

Notãdum eſt,quòd Petrus ſolus reſpondit Chriſto.

Duplex Petri poteſtas.

tum Petri diſcrimen à cęteris apoſtolis habebatur, Sacerdotium à reliqua plebe non potuit omnino fuiſſe nullum.

Qui enim baptizatus eſt, Spiritum Chriſti habet: vbi autem Spiritus Chriſti, ibi omnium poteſtas & libertas. LVTH.

Multis erroribus hæc probatio ſcatet. Primò, quia tametſi baptizatus acceperit Spiritum Chriſti, non ſatis ideo compertum eſt, an hactenus per mortale peccatum eundem Spiritum amiſerit nec ne? Deinde ſi nemo poteſt abſoluere, niſi qui Chriſti ſpiritum habuerit, & Sacerdos etiam eo plerũque caret, quî poſſumus tutò confidere, nos eſſe abſolutos? Tertiò, ſi illic eſt omnium poteſtas, vbi Chriſti Spiritus fuerit, fruſtrà dedit Chriſtus quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Quid enim tã varios in Eccleſia ſtatuit ordines, ſiquidem vnus quilibet omnia poteſt? EPISC. Epheſ.4.

ARTICVLVS XIIII.

NVllus debet Sacerdoti reſpondere, ſeſe eſſe contritum, nec Sacerdos requirere. LVTH.

Superiùs articulo ſexto monſtraui, te vocabulum contritionis confundere ſolere, & aliquando pro dolore, qui præcedit abſolutionem, accipere, aliquando pro eo, qui comes eſt abſolutionis, & qui formatur gratia. Tradis enim articulo illo ſexto, quòd contritio quæ paratur ponderando grauitatem, multitudinem, fœditatem peccatorum, facit hypocritam, & magìs peccatorem, quàm pridem fuerat. Quòd nimirum de dolore, qui præcedit abſolutionem, intelligi vis, & non EPISC. Contritionis vocabulum cõfundit Lutherus.

de eo

de eo qui concomitatur. Nam ille qui concomitatur, iam gratiam habet annexam, neq; facit quenquam peccatorē, aut hypocritam, ſed magìs à peccato liberat, & ab hypocriſi. Nunc autem contritionem accipi vis, pro digno & ſufficienti animi dolore per charitatem formato. Ita per hanc confuſionem, plerunq; lectori & auditori tuo turpiter imponis, & planè fallis. Sed rationem quam reddis iam excutiamus.

LVTH. Hoc ideò dixi, qa in iudicio Dei hęc res cōſiſtit.

EPISC. Et certè cōſiſtit in iudicio Dei, ſi de doloris ſufficientia loquamur. Sed nemo de hac interrogat. Percontatur enim Sacerdos eum, qui confitetur, an verè doleat ſe peccaſſe? non an dignè, & ſufficienter doleat. Et ſic percontari quid prohibet? Imò ſi non percontaretur, quomodo ſciet, an ſit peccator idoneus qui iam abſoluatur. Nam dolor ille ſi fuerit ingens, patrum omnium orthodoxorum calculis, ita peccatorem conciliat, vt debeat ei Sacerdos tātò promptiùs abſolutionis beneficium impendere. Neq; enim indiſcriminatim omnes abſoluendi ſunt, alioqui Chriſtus non dixiſſet: Quorum retinueris peccata, retenta erunt. Delectus nimirum & iudicium adhibenda ſunt. De dolore igitur interrogandus eſt inter confitendum peccator, num uerè doleat? & maximè, ſi nulla Sacerdos interim viderit doloris indicia. Cæterùm hæc examinatio (quia tuo dogmati parùm quadrat) neutiquam placet tibi. Nam dolorem, qui præcedit gratiam, aſſeris obeſſe, nimirū quòd opinione tua deteriorem faciat peccatorem. Rurſus eum qui comitatur, inutilem ſtatuis, quum tibi ſit optima pœnitentia noua vita.

Delectus & iudiciū cō feſsioni adhibenda.

Dicit

LVTH. Dicit enim Paulus 1. Cor. 4. Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Et 10. Non qui ſeipſum commendat ille probatus eſt. Et ſuprà dictum eſt: Delicta quis intelligit. Si ergo deberet homo reſpondere ſe eſſe contritum, cogeretur ad hoc impoſsibile, vt delicta ſua intelligeret, & ſeipſum iuſtificaret ac probaret.

EPISC. Lutheri ignorãtia. Hæ ſcripturæ (quas adducis) nihil efficiunt, niſi contritum intelligas eum, qui ſufficientem & dignam pœnitudinem habeat pro peccatis. Poteſt enim confitens affirmare ſe dolere, quanquam nõ arbitretur, aut aſſerat ſe iuſtificatum, etiam tametſi multa non occurrant memoriæ quæ commiſit. Neque enim conſequitur, vt delicta omnia ſua cognoſcat, qui teſtatur ſe pro cũctis quę antehac commiſit quadãtenus dolere. Sed neq; iuſtificat ſeipſum, qui ſe dicit valde pœnitere, quòd in Deum optimum & clementiſsimum aliquoties deliquerit. Sed demum, neq; ex ijs omnino probatus eſt, niſi dignam habuerit contritionem, id quod nemo de ſe dicere audebit. Quamobrem niſi contritum (vt diximus) pro dignè pœnitẽte accipias, inaniter has ſcripturas produxeris. Cæterùm de tali pœnitudine, nempe quæ digna ſit, & quæ ſufficiat, Sacerdos (vt diximus) non exquirit. Examinat tantùm, an verè doleat confitens, non autem an ſufficienter doleat. Quamobrem hæ ſcripturæ nihil omnino faciunt ad articulum.

LVTH. Nunc autem in miſericordia Dei ſitum eſt, quę contritionem propter Fidem acceptat, ignoſcens vbi non ſatis fuerit. Sic enim Fides faciet vt contritio, quæ de ſe nulla eſt ſatis, ne contritio quidẽ pro contritione reputetur. Non enim contritio,

ſed

ſed Fides reputatur ad iuſtitiam. Romanorum 4.

EPISC. Non te ſatìs intelligo, niſi rem apertiùs dixeris. Nam ſi de Fide formata loquaris, iam ipſa tibi nō eſt abſque contritione. An iam oblitus es, quid articulo 12. tam aſſeueranter enuntiaueras? nempe Fidem ſine contritione eſſe non poſſe. Et hoc ex prioribus dictis tuis, tum aſſerebas fuiſſe monſtratum, nempe quòd nec ipſa, neque contritio quicquam valet, abſque gratia & charitate. Quomodo igitur polliceris ei qui nondum habeat gratiam, quòd Fides eius efficiet, vt contritio, quæ nulla eſt, pro cōtritione reputetur? Quomodo inquam iſtud auſis polliceri, niſi per Sacramentum abſolutionis exiſtimes infallibiliter præſtari gratiam? Quum tua ſententia, nec Fides informis, neque contritio, poſſet gratiam exhibere.

Hìc ſui immemor Luthe.

LVTH. At iſti ſeductores data opera volunt nos ſuper noſtrum opus ędificare, & ad mendacium cogere.

EPISC. Bona verba quæſo. Nam hęc nomenclatura potiùs in te competit. Si ſeductores iſti fuerint, ſpiritus hauddubiè ſanctus (cuius adminiſtrationi, totius Eccleſię functio creditur) ſeductor erit. Nam hæc totius Eccleſiæ orthodoxæ communis doctrina eſt, nimirum vt confeſſurus cum aliquo dolore veniat ad ſuſcipiēdam abſolutionem, & quòd Sacerdos illum audiens, ſi non alijs indicijs conſtiterit, ab eo ſciſcitetur, an doleat, non (quemadmodum tu ais) an ſufficienter conteratur. Nec iubet Eccleſia, vt quiſquam ſoli dolori confidat, aut ſuper opus ſuum (vt tu ais) ęd ificet, ſed ſuper abſolutionis Sacramentum, vbi ſe congruè præparauerit cum dolore, & Fide, ſimulq; Sacerdotis admiſerit abſolutionem, tum ſe confidere poſſet, in ſtatu

tu

tu ſalutis eſſe conſtitutum. In qua ſanè doctrina, nec dolum, aut mẽdacium eſſe conuinces vnquã.

LVTH. Quum enim nemo ſua peccata agnoſcat, quomodo poteſt ſeſe verè contritum aſſerere?

EPISC. De ignorãtia peccatorum. Ignoratio peccatorum nihil oſtat, quò minùs quiſquam verè conteri poſſet, niſi velis cauillum ex vocabulo quærere. Neque enim dubito, quin Maria Magdalena verè contrita fuerat, quam ſi Christus interrogaſſet, an verè fuiſſet contrita, potuit reſpondiſſe, ſe verè contritam eſſe, vereq; doluiſſe pro peccatis. Nec tamen eſt credibile, quòd ſingula peccata (quæ priùs in tot vanitatibus ſuis admiſit) integrè venerint in ejus memoriam. Sed omittamus hanc, quæ ſingulare pœnitudinis exẽplar fuerat: de communibus loquamur peccatoribus. Num aliquot ex ijs opinaris, ad Sacramentum abſolutionis accedere, cum vero dolore? Num eos vſqueadeo ſtupidos arbitraris, vt non ſentiant, an verè & non fictè doleant? Quòd ſi conſcientia fuerit eis iudex, quòd verè doleant, cur (te quæſo) reſpondere non licet, ſe verè dolere? Quid huic rei peccatorum obſiſtit ignoratio? quum pro cunctis dolere poſſent, tam ignoratis, quàm cognitis. Nã qui damni perpendit immenſitatem, quod ex peccato conquiſiuit, is odiet facilè peccatum, & deteſtabitur, tam in aliis, quàm in ſeipſo: neque minùs id quod occultum eſt, quàm quod eſt agnitum.

LVTH. Immo quum primo articulo dictum ſit, omnes ſanctos adhuc in carne peccare, & peccato ſeruire, tutius fuerit cum Dauid dicere: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine: & confiteri ſe non eſſe dignè cõtritum, ac pro hoc ipſo gemere, quòd reſiſtente ſibi lege peccatum in membris, conteri

dignè non poſsit, vt ad miſericordiæ promiſsionē per fidē cōfugiat, & hac ipſa Fide impetret, quod contritione impetrare non poteſt.

EPISC. Aliud eſt verè dolere, aliud dignè dolere.

Iam mutaſti voculam, quòd nimirum inter omnes qui ritè diſceptant, haud parui momenti putandum eſt. Plurimum enim intereſt inter has duas voculas, verè & dignè. Poteſt enim quis verè dolere, qui non adhuc doleat. Nam verè doluit Eſau qui cum lacrymis, Dei miſericordiam implorabat. Sed idem ſi dignè doluiſſet, non fuiſſet paſſus repulſam. Colligis etiam ex articulo primo, ſanctos omnes adhuc in carne peccare, & peccato ſeruire: quod ſi propter fomitem intelligas, iam antè ſatis oſtendimus, fomitem non eſſe peccatum. Subdis item tutius eſſe vt quis confiteatur ſe non eſſe dignè contritum, quod nemo quidem negat. Cæterùm iſtud debuiſti potiùs oſtendere, nempe, quòd nemini fatendum eſt, ſe verè dolere quod ſtatim ab omnibus exibilaretur. Adijcis, & neminem poſſe dignè conteri, propter legem peccati, quæ reſiſtit in membris. Quod ſi verum ſit, nemo fuit vnquam dignè contritus, à quo nimirum ipſe longè diſſentio. Nam ad hunc modū fruſtra Chriſtus in hunc mundum veniſſet, qui propterea venit, vt mederetur contritis corde. Fruſtrà Dauid dixiſſet: Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Fruſtrà Daniel oraſſet, quatenus animo cōtrito & humiliato ſuſciperetur. Sed neque publicanus ille, qui iuſtificatus deſcenderat in domum ſuam, neq; latro cui paradiſus erat promiſſus, nec Paulus ipſe, nec Magdalena, nec ſanctorum alius quiſpiam, fuiſſet dignè contritus, quum hac peccati lege caruerit nemo.

Pſal. 50.

Dan. 3.

Igitur

Igitur Fidem potiùs ſacerdos exigat, & hanc aſferat pœnitens dicendo: Ego credo. LVTH.

Sed de hoc non minùs facilè mentietur, quàm de contritione ſua, niſi Fidem aliter hîc accipias, quàm alibi ſoles. Nam ſi de formata Fide loquaris, quis poteſt affirmare, formatam ſe habere Fidem? quum eiuſmodi Fides non minùs ignorata ſit, quàm vera contritio. Sed & tua ſententia (quẽadmodum ſuprà recenſuimus) hæc Fides nunquã eſt ſine contritione. Sic enim paulò ſuperiùs aſſeris, Fides non eſt ſine gratia, nec gratia venit in animam abſque magna animi concuſsione. Sin intelligas de informi Fide, aut tibi non conſtas, aut hæc gratiæ tã expers eſt, atq; dolor eſt cõtritionis. EPISC.

Nemo affirmare poteſt, ſe habere fidem formatã.

Fidem autem certiſsimè ſentire poteſt in corde ſi eam habet, vt Auguſtinus dicit. LVTH.

Auguſtinus de trinitate libro decimotertio, Fidem, inquit, ipſam, quam videt quiſque in corde ſuo, ſi credit: vel non eſſe, ſi non credit. Quæ verba nequeũt intelligi de Fide infuſa, quæ certè nihilo magìs ab humana mente pro hoc ſtatu conſpicabilis eſt, quàm gratia. Sed de actu Fidei, quem quis experitur in ſeipſo, per aſſenſum mentis, ſi Fidem habeat, & rurſum non experitur, ſi careat Fide. Atque ita quiſque, quantumuis grauiſsimus peccator ſcire poteſt, ſe Fidem habere, modò credendus conſentiat. Sed quid hoc ad Fidem charitatẽ formatã? quæ certè videri non poteſt, tametſi coniici poteſt, vel adeſſe vel nõ adeſſe. Coniectari quis poteſt hanc ſibi Fidem adeſſe, verùm (quod affuerit) certò ſcire non poteſt. EPISC.

EtPaulus 2. Cor. Vltimo. Voſmetipſos tentate ſi eſtis in Fide, ipſi vos probate. An non cognoſci LVTH.

tis voſmetipſos? quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi fortè reprobi ſitis.

EPISC. Hac arte ſoles ad tuum ſenſum ſcripturas extorquere ſemper. Sed audi quem in modum Hieronyn. hunc locum interpretetur: Si in Fide eſtis, inquit, date ſententiam in peccantem, & videte, ſi non ſtatim cum verbo veſtro vindicta procedat. Sic Hieron. Paulum intelligit, vt ijs verbis hortaretur Corinthios experimētum ſumere de effectu ſuæ Fidei. Propter quod & quum adijcit Paulus: An nō cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi fortè reprobi ſitis: Subdit Hieronymus: Dei virtus in vobis eſt, ſi tamē vos minimè reprobauit, hoc eſt (quemadmodum Eraſmus doctè explicuit) Niſi fortè Fide vtcunque incolumi, vita impura, meruiſtis à Chriſto reijci. Nihil ergò facit is locus, pro tua ſententia, ſi velis ex eo ſtatuere, quòd Fides formata, ſentiri queat in corde. Nam forma Fidei deperire poteſt, ipſa Fide manente informi.

LVTH. Ecce ſcriptura docet Fidem ſentiri, & tamen negat omnia peccata intelligi, ac per hoc Fidei tutiùs, quàm contritioni innitendum eſt.

EPISC. Non hoc docet ſcriptura, quòd Fides ſentiri poteſt, ſed quòd per effectum exteriorem, quiuis virtutem & efficaciam Fidei, poſſet experiri. Neq; negauerim, quin ſcire quiſquam in ſeipſo poteſt, an Fidem habeat eam, quæ trium virtutum theologicarum prima eſt, nempe per aſſenſum animi in ea quæ credenda ſunt. Poteſt enim facilè diſcernere, num eis credendis aſſentiat, nec ne? Verùm hanc (ſi charitas abfuerit) negat Lutherus, iuſtificare quenquam poſſe. Quamobrem quum in calce tandem

dem colligit, Fidei tutiùs innitendum eſſe, quàm contritioni, palàm eſt, quòd ſi de informi Fide, cõtritioneque mortua loquatur, neutri ſecundum doctrinam eius quiſquam inniti debet. Dilucidum igitur cuiuis eſſe poterit, quàm inuolutè, quamque inconſtanter Lutherus vbique de Fide, contritioneque loquatur. Et contrà, quàm apertè & quàm æquabiliter Eccleſia de vtraque prædicat, quæ vbiq; docet, peccatorem ad gratiam pręparari poſſe Fide pariter & dolore: quam & pollicetur eundem conſequuturum, modò ritè Sacramẽtum abſolutionis acceperis. Sed iſta pro articuli confutatione ſufficiunt. Lutheri inconſtantia.

ARTICVLVS XV.

Magnus error eſt eorum, qui ad Sacramẽtum Euchariſtiæ accedãt, huic innixi, quòd ſint confeſsi, quòd non ſint ſibi conſcij alicuius peccati mortalis, quòd præmiſerint orationes ſuas & præparatoria, omnes illi iudicium ſibi manducãt & bibunt. Sed ſi credant & confidant ſe gratiam ibi conſequuturos, hæc ſola Fides facit eos puros & dignos. LVTH. De euchariſtiæ ſuſceptione.

Hîc aut tu vehementer erras, aut omnes qui tot retrò ſęculis præceſſerunt Patres Orthodoxi, niſi fortè nos fallas in vocabulo Fidei. Nam ſi de formata Fide velis articulum hunc intelligi, nemo, quantum ad poſtremam eius partem attinet, tibi reclamabit. Nam qui talem habuerit Fidem, is cõfeſsione non indiget, ſed iam gratiam habet, & animo concuſſus eſt atque contritus, ac demum idoneus, qui ſacramenti fiat huius particeps. Verùm ſi de informi loquaris Fide, tot habes aduer- EPISC.

ſarios, quot ſunt orthodoxi ſcripturæ ſacræ interpretes. Nam hi profectò cuncti, volunt aliam animi præparationem fieri, quò quis dignè recipiat hoc Sacramentum, quàm ſola Fide informi. Quorum teſtimonia, ſi quis deſideret, ne iam lectorem moremur, haud multò pòſt ſubijciemus. Interea ſcripturis oſtēdere moliemur, non ſola Fide, puros, dignoſque reddi peccatores ad huius Sacramenti ſuſceptionem, niſi pariter ſuas examinarint & prçpararint conſcientias. In qua re, mirum in modum euangelium cum Pauli traditione conuenit. Chriſtus enim in euangelio, priuſquam hoc Sacramentum ſuis Apoſtolis exhibuiſſet, lauit eorum pedes: quo facto, palàm indicauit purgandos eſſe priùs animorum affectus, quàm peccatores ad hoc tam eximium accederent Sacramentum. Cur enim alioqui iā pedes eorum lauit, quos paſſus eſt (vt alibi teſtatur euangelium) illotis manibus eſcas communes accipere? Deinde ſuum corpus & ſanguinem eis porrigens, iuſsit, vt quoties eſſent hæc facturi, memoriam agerent ſuæ tam ingentis in eos charitatis. Tertiò meminit euangelium, quemadmodum Iudas, qui Sacramentum hoc haud ſyncero puroque ſumpſerat affectu, paulò pòſt mala morte finiuit vitam. Ecce vides hîc tria. Primum, ipſam animi præparationē, per lotionem pedum indicatā, quæ fieri debet ante Sacramenti ſuſceptionem. Secundum, memoriā benignitatis Chriſti, quę exercenda eſt in ipſa ſumptione. Tertium, intelligis periculū ipſum, quod indignè ſuſcipientem comitatur. Quę tria Paulus docturus Corinthios (quibus modis ex hoc Sacramento fructum aliquem reportarent) diligentiùs admo-

Ioan. 13. Lotio pedum. Animi præparatio. Mar. 7. Lucæ. 22. Mat. 27.

admonet. Primùm quid facturi ſint, anteaquam ad hoc Sacramentum acceſſerint. Deinde quid inter percipiendum meditabuntur. Et demùm, quæ pericula manent eos, qui neglectis ijs, præſumunt accedere. Nec de Fide promiſsionis vllā facit mentionem. Quod profectò non tacuiſſet, ſi per ſe ſola ſuffeciſſet Fides. Sed quemadmodum hæc tria præcepit, iam diſquiramus. Primum dicit: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Ecce pedum lotionem, hoc eſt, affectuum purgationem. Neque enim licet cuiquam hoc Sacramentū percipere, niſi priùs examinârit ſeipſum, & conſcientiā excuſſerit ſuam. Niſi enim aliquantam ad animum ſuum expurgandum antè fecerit diligentiam, indigniſsimus eſt, qui ad tantum accedat Sacramentum. Neque tamen hoc dico, quòd quiſquam eo dignus fieri poſſet, nec ille, qui ſupremus eſt in ordine ſeraphico, ſed quòd iam maiori poſſet accedere confidentia, non munditiæ tamen propriæ, ſed eius, quam per Dei gratiam (cui comparandæ ſtuduit) iam à Deo ſe credit con ſequutum. Erit autem benè ſibi conſcius alicuius diligentiæ factæ, quiſquis cum lacrymis, & intimo cordis gemitu, confeſſus gratiam abſolutionis acceperit, qua nimirum à prioribus delictis expurgatur animus, quaque magìs ad hanc ſacrā communionem idoneus redditur. Quiſquis autem non ita ſeipſum explorârit, Paulo proculdubiò videtur indignè percipere. Nam protinus adiecit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Sed & reum item eundem facit corporis ac ſanguinis Domini, nimirum adinſtar Iudæ, qui ſumpſerat pridem indignè.

Actorum Chriſti cū Paulinis literis conuenientia.

Neque enim iſtud adiecit Paulus, niſi vt temeritatem eius taxaret, qui quũ non excuſſerit ſeipſum, ſed Chriſti traditionem animo meditans, corpus tamen dominicum edere præſumpſerit. Indignè igitur iuxta Paulum, ad condemnationem ſuam edit, quiſquis non antè ſuam conſcientiam explorârit. Ex quo conſequitur, vt quò diligentiùs quiſquam hoc fecerit, tantò poſſet accedere confidétiùs. Neque tamen ita, vt quiſquam ſe dignum putet, vel ſi Seraphin eſſet, vt antè diximus, ſed quòd ab indignitate ſit iã factus longè remotior, quàm qui nihil horum fecerit. Liquet igitur ex ijs, non ſolam Fidem informem ſufficere, vt quis ad huius Sacramenti ſuſceptionem dignus euadat, ſed animum item oportet purgare & pręparare, quò magìs tanto Sacramento ſuſcipiendo reddatur idoneus.

Secunda. Sed iam videamus quid acceſſuris, in ipſa perceptione Paulus præceperit faciendum? nimirum vt dominicæ paſsionis, & mortis agerent memoriam. Quotieſcunque, inquit, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Et quur hoc, niſi vt tam eximio beneficio, gratiam aliquam rependamus, & vt nõ facilè veniat nobis in obliuionem, quanto ſumus à veteribus delictis precio redẽpti. Quibus vtique verbis, Paulus Corinthios admonet, quatenus referendæ gratiæ (vt pios filios decet) quã expectandæ (quod magìs ad mercenarios pertinet) ſtudioſiores eſſemus. Sed nihil adhuc de Fide cuiuſlibet promiſsionis, ne verbum quidem fecit.

Tertia. Tertio demum loco, memorat, quod periculũ eos manet, qui non ad hunc modum affecti, præſumunt Euchariſtiæ Sacramentum accipere. Ideo

inter

inter vos, inquit, multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. His nimirum flagellis, cum Iuda corripiuntur, qui minùs dignè præſumpſerint ad hoc Sacramentum accedere. Quam ſanè correptionem affirmat eos effugere potuiſſe, ſi pridē ſeipſos dijudicaſſent, & ſuas expiaſſent conſcientias. Hæc Paulus Corinthios peculiariter admonet, tanquam omnino neceſſaria, ad tāti Sacramenti ſuſceptionem. Quamobrem quum de Fide promiſsionis, ſiue formata, ſeu informi, nihil præcipiat, non eſt credibile, quòd hæc ſola ſufficiat ad dignæ communionis puritatem & ad gratiā. Ad hæc, in Exodo pręcipitur Aaron & filijs eius, quatenus manus ac pedes lauarent, quoties eſſent ingreſſuri tabernaculum teſtimonij, & ad altare acceſſuri thymiamatis offerendi gratia, ne fortè moriantur. Si tanta puritas illis erat neceſſaria pro thymiamatis oblatione, nos qui nouę legis ſacerdotes ſumus, illotis animis ad Chriſti corpus edendum accedemus? Abſit. Sed & in Leuitico iubetur, quòd ſi quis de ſemine Aaron habuerit maculam, is non offerret Deo panes, neque ad miniſterium eius accederet. Quomodo ergo nos ſi commaculatas habuerimus conſcientias, panem cęleſtem, panē corporis Chriſti, & offerre & edere præſumemus? Adde quòd Cēturio non niſi munda ſyndone Chriſtum mortuū cenſuit inuoluendum. Et nos viuentem ipſum, ac glorioſum, in conſcientiam omni laſciuia ſordidiorem, conijciemus? Hæc quis non videt, Chriſtiano cuiuis quàm ſint abominanda? Cæterùm, quoniam in ſermone de præparatione ad Euchariſtiam aſſeris Ambroſium tuæ ſententiæ ſubſcripſiſſe, iccirco quid Ambroſius ſuper hoc loco Pauli ſic

Exod. 30.

Leuit. 21.

Lucæ 23.

ſi ſit commentatus, adijciam. Is enim vbi recenſuerit illud Pauli: Quicunque ederit panem hunc, aut biberit, calicem domini indignè, Domino reus erit, corporis & ſanguinis Domini: Subdit, indignum dicit eſſe Domino, qui aliter myſterium celebrat, quàm ab eo traditum eſt, hoc eſt, qui non ſe priùs probat ante perceptionem, & in ipſa perceptione meminerit mortis Chriſti, indignus eſt qui accedat. Et adijcit Ambroſ. rationem: Non enim poteſt, inquit, deuotus eſſe, qui aliter præſumit, quàm datum eſt ab auctore. Ideo præmonet D. Paulus, vt ſecundum ordinem traditum, deuota mens ſit accedentis ad Euchariſtiam Domini. Quoniã futurum eſt iudicium, vt quemadmodũ accedit vnuſquiſque, reddat cauſas in die Domini Ieſu Chriſti. Quia ſine diſciplina traditionis & conuerſationis qui accedunt, rei ſunt corporis & ſanguinis Domini. Ecce, quòd qui accedunt abſque diſciplina traditionis & conuerſationis, rei ſunt, nec de Fide vlla ſit mẽtio. Et paulò pòſt: Quẽ nos ſi cum diſciplina accipiamus, non erimus indigni corpore & ſanguine domini: gratias enim videbimur reddere redemptori. Hactenus ex Ambroſio. Sed iam tempus eſt, vt cæteros auctores in medium afferamus. Inter quos primùm audi Cyprianum Epiſcopum, neſcio an ſanctitate, an eruditione maiorem, ſer. 5. de lapſis, tuæ iſti facilitati (Luthere) prorſus reclamantem, quum ſolam Fidem aſſeris, peccatores omnes puros & dignos reddere, qui ad ſacram accedant communionem. Oportet, inquit, Dei Sacerdotem non obſequijs decipientibus fallere, ſed remedijs ſalutaribus prouidere. Imperitus eſt Medicus, qui tumeſcentes

vulne-

vulnerum ſinus, manu parcente contrectat, & in altis receſsibus, viſcerum virus incluſum dum ſeruat, exaggerat. Aperiendum vulnus eſt, & ſecandum, & putredinibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licèt, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias aget poſtmodum, quum ſenſerit ſanitatem. Emerſit enim fratres dilectiſsimi nouũ genus cladis, & quaſi parum perſequutionis procella ſæuierit, acceſſit ad cumulum ſub miſericordiæ titulo, malum fallens, & blanda pernicies. Contra Euangelij vigorem, contra Domini ac Dei legem, temeritate quorundam, laxatur incautis communicatio. Irrita & falſa pax periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt ſanitatis patientiam, nec veram de ſatisfactione medicinam. Pœnitentia de peccatoribus excluſa eſt, grauiſsimi extremique delicti memoria ſublata eſt. Opperiuntur morientium vulnera, & plaga lethalis altis & profundis viſceribus infixa diſsimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes ad ſanctum Domini, ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos, adhuc penè ructantes, exhalantibus etiamnum ſcelus ſuum faucibus & contagia funeſta redolentibus, Domini corpus inuadunt quum occurrat ſcriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne ſalutaris ſacrificij, quod eſt Domini, & immunditia eius ſuper ipſum, & peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus item teſtetur & dicat: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini

Leui.17.

1.Cor.10.

Domini communicare, & menſæ dæmoniorum. Idem contumacibus & peruicacibus comminetur & denunciet dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius, & ſanguini eius, plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm quum dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exhomologeſin factá criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu Sacerdotis, ante offenſam placatam indignatis Domini & minantis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant. Non eſt pax illa, ſed bellum. Nec Eccleſiæ iungitur, qui ab Euãgelio ſeparatur. Quid iniuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter, & rogare Dominũ ſuum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare ſe ſimulant? hoc ſunt eiuſmodi lapſis, quod grando frugibus, quod turbidum ſydus arboribus, quod armentis peſtilens vaſtitas, quod nauigijs ſæua tempeſtas. Solatium æternæ ſpei adimunt, arborem à radice ſubuertunt, ſermone morbido ad lethale contagium ſerpunt, nauem in ſcopulos, ne in portum perueniat, illidũt. Non concedit pacem facilitas iſta, ſed tollit: nec communicationem tribuit, ſed impedit ad ſalutem. Hæc Cyprianus. Et Origenes in Pſalmo 37. planè docet examinationem debere præcedere, priuſquam quis ad ſacram communionem, accedat, inquiens: Non recordaris illud quod ſcriptum eſt, quia propterea in vobis infirmi & ægri, & dormiunt multi? Quare multi infirmi? Quoniam non ſe-

1.Cor.11. (margin, beside "& denunciet dicens")

1.Cor.11. (margin, beside "inquiens")

Quare multi infirmi. (margin)

ipſos

ipſos dijudicant, neque ſeipſos examinant, nec intelligunt quid eſt communicare Eccleſię, vel quid eſt accedere ad tanta & tam eximia Sacramenta: patiuntur hoc quod febricitātes pati ſolent, quū ſanorum cibos præſumunt, ſibimetipſis inferentes exitium. Hęc Origenes. Et rurſum in Iob ſic ait: Iob. I.
Hanc itaque pietatis ac religioſitatis formam nobis omnibus demonſtrans Iob, ſurgebat manè & mundabat eos, offerens pro eis hoſtiam, ſecundū numerum illorum. Primò mundabat, purificabat, ſanctificabat, & ita demum pro eis hoſtiam offerebat, vt cunctis in perpetuum oſtenderet, quia mundos & caſtos atque ſanctos conderent ſacrificia, vt ſanctè atq; dignè à ſanctis accipiantur. Sic nāq; & Apoſtolus poſt hęc dicit: Probet ſeipſum homo, hoc eſt, mundet ſeipſum, & ita de ſanctiſsimis domini ſacrificijs fruatur. Hæc Origenes. Accedit ijs Chryſoſtomus, Homilia 60. ſic dicens: Neq; enim parua pœna proponitur indignè ſumentibus. Cōſidera quantum aduerſus proditorem indignaris, contra eos qui crucifixerunt. Itaque conſidera, ne tu quoque ſis reus corporis & ſanguinis Chriſti. Illi ſanctiſsimum corpus iugularunt, tu verò polluta ſuſcipis anima, poſt tot beneficia. Nec enim ſatis fuit, homo fieri, colaphis cædi, & iugulari: verùm & ſemetipſum nobis conmiſcet, & non Fide tantùm, verùm & ipſa re nos ſuum effecit corpus. Quo non oportet igitur eſſe puriorem, tali fruentem ſacrificio? Quo ſolari radio, nō ſpledidiorem manum, carnem hanc diuidentem? Os quod igne ſpiritali repletur, linguam quæ tremendo nimìs ſanguine erubeſcit. Cogita quali ſis inſignitus honore, quali menſa fruaris, quod angeli videntes hor-

reſcunt, neque liberè audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem. Hoc nos paſcimur, huic nos vnimur, & facti ſumus vnum Chriſti corpus & vna caro. Et infrà: Audiamus igitur & Sacerdotes & ſubditi, quali eſca facti ſumus digni. Audiamus & horreamus, ſanctis carnibus ſuis nos dedit impleri, ſemetipſum appoſuit immolatum. Quænam igitur erit nobis excuſatio, quum talibus paſti, talia peccemus: quum lupi fiamus, agnũ comedentes: quum tanquam oues paſti, more leonum diripiamus? Hoc enim myſterium non à rapina tantùm, verùm & ab omni vel tenui inimicitia, purum eſſe penitùs iubet. Eſt enim pacis myſterium. Rurſum: Nullus itaque Iudas hanc menſam petat, nullus Simon. Hi namque duo propter auaritiam perierũt, hoc igitur barathrum fugiamus. Neque ſatìs eſſe nobis exiſtimemus ad ſalutem, ſi viduis & puſillis expilatis, aureum calicem & gemmatum, menſæ offeramus. Si vis enim honorare ſacrificium, offer animam, propter quam & immolatus eſt: hanc fac auream: ſi verò hæc plumbo maneat & teſta deterior, vas autem aureum quid vtilitatis? Et poſt pauca ſubdit: Neque enim aureis vaſis Deus eget, ſed aureis animabus. Hæc Chryſoſtomus. Et Vulgarius ſuper illo verbo Pauli: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: Conſueuit Paulus quum aliqua de re ſibi tractanti, alia opportunè diſſerenda incideret, & hanc ipſam tranſigere, quemadmodum in præſentiarum quum de menſa cœptus ſit ſermo, de myſticis etiam rebus incidente ſermone, & myſtica diſputat: vt pote quemadmodum ſint neceſſaria, & bonorum omnium caput in eo conſiſtere

Quid deo offerendũ.

ſiſtere patefecit, vt terſa & nitida conſcientia ad diuina myſteria concedatur. Inquitq;: Neminem tibi in iudicem propoſuerim præter teipſum. Tua itaque conſcientia examinata diſcuſſaq;, adito ea myſteria, non feſtis modò profeſtiſque diebus, ſed quouis tempore, quum purum te & dignum compereris. Hęc Vulgarius. Similiter & Caſsianus collatione 22, capite 5. ſic ait: Omni, inquit, quidem induſtria, quantum in nobis eſt, ſtudere debemus, vt immaculatam caſtimoniæ puritatem, illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis aſsiſtere optamus altaribus: & vigilantiſsima circunſpectione præcauendum eſt, ne carnis integritas præcedente tempore cuſtodita, in ea præcipuè, in qua nos ad communionem ſalutaris conuiuij præparamus, nocte faudetur. Verùm ſi hoſtis ille nequiſsimus, vt nobis cœleſtis remedij ſubtrahat medicinam, cuſtodiam ſopitæ mentis illuſerit: ita duntaxat, vt nullo reprehenſibili interueniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis affenſu, ſed egeſtionem, aut naturali neceſsitate profuſam, aut certè impugnatione diaboli, abſq; ſenſu voluptatis illicitā ad impedimentum noſtræ ſanctificationis obtenderit, poſſumus & debemus ad gratiam ſalutaris cibi confidenter accedere. Sin verò noſtro vitio hæc fuerit egeſta concretio, conuenientes conſcientiam noſtram, illud apoſtolicū formidemus: Qui manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autē ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim mā ducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diſcernens corpus Domini. i. nequaquā illum

illum cœleſtem cibū, à communium eſcarum vilitate ſecernens, nec talem eſſe dijudicans, quem non niſi pura liceat mente vel carne præſumere. Denique infert. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi, ſpiritales ſcilicet infirmitates ac mortes ex hac ſpecialiter dicens præſumptione generari. Multi enim qui eum illicita vſurpatione præſumunt, infirmantur Fide, & imbecilli ſunt mente, paſsionum ſcilicet languorib. inuoluti, & dormiūt ſomno peccati, ab hoc ſopore lethali nequaquam ſalutari ſolicitudine reſurgentes. Deinde ſequitur: Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, hoc eſt, ſi noſmetipſos perceptione Sacramentorum, quotieſcunque peccati vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impenderemus vtique ſtudium, vt per pœnitudinis emendationem, ad ea dignè poſſemus accedere, & non tanquam indigni ſeueriſſimis infirmitatum flagris caſtigaremur à Domino, vt vel ſic compuncti, ad remedia noſtrorum vulnerum recurramus, ne digni præſentis ſeculi breuiſsima correptione non habiti, in futuro ſimul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denuntiatione præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunque comederit de carnibus ſacrificij ſalutaris, quod eſt domini, in qua eſt immunditia, peribit corā Domino. In Deutero. quoque à ſpiritualibus caſtris, immūdus ſimiliter myſticè ſegregatur. Si fuerit inquit, inter vos homo qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur priuſquam ad veſperam abluatur aqua, & poſt ſolis occaſum regredietur

Leuit. 17.

Deut. 23.

tur

tur in caſtra. Hæc Caſsianus. Sed & Leo primus in Sermone 2. paſchali, ſcribit in hunc modum: Ad exercendum (inquit) igitur dilectiſsimi charitatis bonum, quamuis omne tẽpus ſit congruum, præſentes tamen dies ſpecialiùs cohortantur, vt qui paſcha domini cupiũt cum animi & corporis ſanctificatione ſuſcipere, hanc gratiam maximè conentur acquirere, qua & omniũ continetur ſumma virtutum, & multitudo tegitur peccatorum. Et ideo celebraturi illud eminens ſuper omnia ſacramẽta, quo iniquitates noſtras Ieſu Chriſti ſanguis aboleuit, miſericordiæ primitùs hoſtias præparemus, & quod nobis bonitas dei contulit, nos quoque eis qui in nobis peccauêre præſtemus, in obliuionem mittantur iniuriç, ſupplicium iam neſciant culpæ, & à vindictæ metu omnes ſubditorum abſoluantur offenſæ. Neminem teneant clauſtra pœnalia, nec in cuſtodijs tenebroſis triſtes reorum gemitus perſeuerent. Si quiſquam tales pro aliquo delicto obnoxios tenet, peccatorem ſe eſſe non dubitet, & vt indulgentiam ipſe accipiat, gaudeat ſe inueniſſe cui parcat, vt quum ſecundũ doctrinam dei dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris, nõ ambigamus per noſtræ orationis formam, diuinã nos obtinere clementiam. Hæc Leo. Suffragatur & Hieronymus in epiſtola ad Corint. cap. xj. inquiens: Itaque quicunq; manducauerit panem hunc, & biberit calicem domini indignè. Sicut ſcriptum eſt: Omnis mundus manducabit. Et iterum: Anima quç manducauerit immunda exterminabitur de populo ſuo. Et ipſe Dominus ait: Si ante altare recordatus fueris, quia habet frater tuus aliquid Mat. 5.

Z aduer-

aduerſum̄ te, relinque munus tuum ante altare, & vade recõciliari fratri tuo. Priùs ergo perſcrutanda eſt conſcientia, ſi in nullo nos reprehendit, & ſic aut offerre, aut cõmunicare debemus. Quidam ſanè dicunt, quia non indignũ, ſed indignè accipientem reuocet à ſancto. Si ergo etiam dignus, indignè accedens retrahitur, quãtò magis indignus qui non poteſt accipere dignè. Vnde oportet otioſum ceſſare à vitijs, vt ſanctum Domini corpus, ſanctè percipiat. Reus erit corporis & ſanguinis Domini. Quia tanti myſterij Sacramentum pro vili deſpexerit. Probet autem ſeipſum homo, & c. Si in linteum vel vas ſordidum, non illlud mittere audet, quantò magis in corde polluto, quam immunditiam Deus ſuper omnia execratur, & quæ ſola iniuria eius eſt corpori. Nam & Ioſeph ille iuſtus propterea ſynode munda inuolutum in ſepulcro nouo corpus Domini ſepeliuit. Præfigurãs corpus Domini accepturos, tam mundam mentẽ debere habere, quàm nouam. Hæc Hieron. Addit iјs & calculum Auguſtinus in ſermone de cœna Domini, ſic inquiens: Vnde dilectiſsimi fratres, rogo & admoneo vos, vt vnuſquiſque recurrat ad teſtem idoneum, id eſt conſcientiam ſuam: & ſi ibi aliqua vulnera inuenerit peccatorum, confugiat ad remedium lacrymarũ. Pœniteat ſe feciſſe quod fecit, incipiat vigilantiſsimo corde præterita curare, præſentia vitare, futura proſpicere, & Deo auxiliante omnia mala repellere. Et infrà: Acceſſuri ad altare domini Dei noſtri, inſpicite vniuerſa latibula cordis veſtri, ne fortè ſint ibi aliqua peccata, quæ nondum curata ſint eleemoſynis atque ieiunijs, & timete illud Apoſtoli: Qui manducauerit

cauerit corpus Domini, & biberit ſanguinem eius indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo; & ſic de corpore illo edat, & de calice bibat. Nullus ex vobis contra vllum hominem odium reſeruet in corde ſuo, vt ſecuri poſsitis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Caſtitatem autem ante omnia cuſtodite, gulam refrenate, ebrietatem fugite, pauperibus (ſecundum quod vires ſuppetũt) eleemoſynas date. Hæc Auguſtinus.

LVTH. Hîc Paulus pro me ſtat, dicens: Nihil mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

EPISC. Aduerte lector, quàm parùm congruè Paulum hîc citat, nimirum ex alio loco qui nihil ad hunc facit. Nihil refragor, poterit quiſpiam occultum aliquod in ſe peccatum habere, cuius non fuerit ſibi conſcius, quodque iuſtificationem eius impediat. Sed quid hoc ad negotium iſtud attinet? Quid iſtud prohibet, quò minùs ij, qui multorum criminum ſibi conſcij fuerint, debeant per confeſsionem ſeipſos præparare, & magis idoneos reddere tanto Sacramento? quo (ſi diligentiam debitam præmiſerint) occulta delentur.

LVTH. Ecce omnia reijcit, niſi Fidem ſolam, de qua dicit Romanorum tertio. Iuſtificans eum qui eſt ex Fide.

EPISC. Satìs & ſuprà quàm ſatìs, huic teſtimonio reſpondimus antè. Sæpius enim admonuimus, hoc de Fide formata ſolùm intelligi debere. Sed hîc reſpondeas velim. Num is cui ſola Fides adeſt informis, ſi labe quauis mortali pollutus, pro qua nullam adhibuit diligentiam, quatenus in mentem ſi-

bi veniret,ſed indiſcuſſus hoc Sacramentum acceperit, num acceſſit indignè? nũ iudicium accepit ſuum?An hũc(te precor)ſua Fides informis iuſtificabit?Haudquaquam.

LVTH. Quare adhuc dico, ſi Fidem excludas, omnia quæ facis,deceptiones ſunt & peccata. Romanorum decimo quarto:Omne quod non eſt ex Fide, peccatum eſt.

EPISC. Quis tam inſanus eſt, vt Fidem excludat? Sæpè teſtatus ſum,Fidem cum primis eſſe conducibilé: at ſolam Fidem, vbi deęſt gratia, nequaquam ad iuſtificationem opinor ſufficere·ſed oportet eum qui non indignè velit huius communionis fieri particeps,contritionem & confeſsionem,atque id genus reliqua, præter informem Fidem aſciſcere ſibi,præſertim quum nemo abſque ijs, vel proba biliter ſecurus eſſe poſſet, ſe formatam habere Fidem.Poſtquam enim ſuam conſcientiam peccator examinauerit, & humiliter ſe ſubmiſerit abſolutionis Sacramento,iam tutus ad Euchariſtiam accedere poteſt. Quia iam ſuſceptui us iuxta doctrinam Pauli probauit & explorauit ſemetipſum, atque aliquatenus excuſsit.

LVTH. Quum enim in Sacramento quolibet ſit verbũ promiſsionis, vt ſuperiùs diximus, neceſſariò ſequitur,quòd non opus vllum, ſed Fides exigitur.

EPISC. Mirum eſt, qua fronte,nouas Sacramentorum leges nobis audeas imponere, quaſi putes ingenia præſentis ætatis vſqueadeo ſtupida, vt velint ob vnum fraterculum, & eundem errores apertiſsimos profitentem,vſitatam ab Eccleſia, tam diuturnam conſuetudinem immutare.Sed agè quęſo, doce nos quòd verbum promiſsionis in hoc Sa-

cramento ſit,cui(quemadmodum tibi placet)con fidamus. Reſpondes in execrando libello tuo de Captiuitate Babylonica, ex hoc Sacramento promitti remiſsionem peccatorum. Quibus te quæſo verbis?his,vt ais: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Certum eſt ſimilibus verbis, 1. Cor. 11.
Paulum & Lucam identidem ſcripſiſſe. Sed neuter Luc. 22.
eorum de promiſſa remiſsione peccatorum verbum facit. At hæc inuoluitur (inquis) in hoc verbo,teſtamentũ Et ſanè quò magis inuolutum eſt, eò conuenit aptiùs inſtituto tuo. Nam hæc inuolucra tuis vbique ſtrophis commodiùs inſeruiũt. Potes enim ex ijs,quicquid velis effingere. Sed res hæc magis eſt ſeria Luthere,quàm vt credamus tibi,niſi luce clariora prōduxeris teſtimonia. At inquies: Num hoc ſatis apertum eſt, quòd Paulus & Lucas tradunt dixiſſe Chriſtum, hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine?Fortaſsis ita, ſi vel alter eorum hoc dixiſſet. Sed neuter horum ita dixit. Deeſt enim vtrique verbum,eſt Neq; enim affirmant calicem eſſe teſtamentum nouum. Sed intelligi volunt calicem eſſe,noui teſtamenti,vel repræſentatiuum,vel confirmatiuum, perinde ac ſi dixiſſent: Hîc calix confirmat teſtamentum nouum,per ſanguinem meum. Calix noui teſt.
Nam quemadmodũ Moſes veterem legem firmaturus,manu craterem tenebat, in qua ſanguis erat pecudũ: ſic iam Chriſtus nouam legẽ confirmaturus,craterem oſtendit in qua fuit proprius ſanguis, pro ſalute peccatorum fundẽdus. Propter quod & Matthæus ita ſcripſit: Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, Mat. 26.
qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marcus ita:Hic eſt ſanguis meus noui teſta Mar. 14.

menti, qui pro multis effundetur. Neuter horum dicit ſanguinem eſſe nouum teſtamẽtum, ſed noui teſtamenti, hoc eſt, quo nouũ teſtamentũ ratũ habebatur: quemadmodum vetus olim per ſanguinem pecudum approbatum fuit. Neque aliter ſentiunt Paulus & Lucas, quum dicunt: Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine. Neq; enim aſſerunt calicem aut ſanguinem eſſe nouũ teſtamentum, ſed calicem illum per Chriſti ſanguinem, eſſe noui teſtamenti ratificatiuum. Neq; enim calix ille (quem tum ſuis manibus tenebat Chriſtus) teſtamentum nouum dici potuit, quũ ille iam neſciatur vbi ſit: at nouum adhuc manere teſtamentum, nihil dubitamus. Non eſt igitur (vt fingis) Miſſa teſtamentum Chriſti. Neq; potes iſtud ex illis verbis vllo pacto colligere, niſi prorſus à Miſſa velis excludere corporis Sacramentum, vt mox dicemus. Nam illis verbis ſoli calici teſtamentum iſtud tribuitur, vtpote quod ſanguine Chriſti fuerat ſtabilitum. Sunt igitur hec tua cõmenta merę nugæ, de vafro tuo cerebro confictę, quas nemo doctus approbare poteſt, præſertim in re tanta, & omnium auguſtiſsima. His accedit, quòd nouum teſtamẽtum vnum eſt, quod & Paulus ad Hebræos ex Hieremiæ teſtimonio, vocat legem cordibus inſcriptam noſtris. Sic enim ad Hebræos de nouo teſtamento loquitur, cap. 8. Hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas. Legem, ijs verbis hauddubiè nouam intelligit, quæ ſpiritu ſancto cordibus noſtris inſcribitur, & quæ nouum dicitur teſtamentũ. Vox enim

Miſſa non eſt teſtamẽtũ Chriſti.

Berith

Berith (quæ hîc in Hieremia legitur) pactum, fœdus, teſtamentũ, ſeu legem apud Hebræos ſignificat. Et hoc teſtamentum Chriſti morte (vt diximus) confirmatum eſt. Sicut enim lex vetus ſanguine pecudum ſtabiliebatur ad tẽpus: ita lex noua, per Chriſti mortem, & ſanguinem, in teſtamentum æternum confirmatur. Quamobrem quum Paulo non ſunt duo teſtamenta noua, calix ille non fuit teſtamentum nouum, ſed magìs noui teſtamenti, vel confirmatiuus, vel repręſentatiuus, per ſanguinem Chriſti. Ad hæc, quid ad miſſam attinet corporis conſecratio, ſi calicis nomine teſtamentum nouum (quod tibi miſſa eſt) contineatur? Nam ſi ex calice pendeat totius miſſæ fructus, quî (vt tibi placet) remiſsio peccatorum eſt, quum ipſe calix teſtamentum dicatur nouum, ſuperuacaneum illic erit, corporis aliquam fieri conſecrationem. Atque ita miſſam adhuc redigemus in formam aliquãtò breuiorem, quatenus & ferarum venatoribus multò fiat commodior. Nam hi nihil odiunt magìs, cùm ſint venatum profecturi, quàm prolixa detineri miſſa. Tu ſatis breuem reddideras, quum Epiſtolam & Euangelium ac cætera id genus amputaſti, nihil præter Pauli verba nobis relinquens. At nunc ſi reſecueris omnia penitùs, præter ſanguinis cõſecrationem, vix poteſt in breuius compendium redigi. Huc accedit, quòd baptiſmatis Sacramentum ad alterum teſtamentũ pertinere neceſſe eſt, & quũ ad vetus nõ pertineat, oportet vt adiũgatur nouo. At ipſum nulla miſſę portio dici poteſt. Quamobrẽ nec ipſa miſſa nouũ integrat teſtamẽtũ. Porrò ꝙ de promiſsione remiſsionis pec-

Berith.

catorum introducis, non aliunde, quàm ex Matthæo & Marco licebit accipere. At hi non aliud teſtantur, quàm quòd Chriſtus dixit, fundendum eſſe ſanguinem ſuum pro multis in remiſsionem peccatorum. Quæ verba tibi nullo pacto licebit ad tuum inſtitutum torquere, niſi quatenus miſſa ſacrificium intelligitur, id quod ipſe negas. Quo enim modo colliges eos, qui bibituri ſunt hunc ſanguinem in miſſa, remiſsionem peccatorum accepturos? Aut quibus verbis, hāc nobis aſtrues pollicitationem eſſe factam? Non ijs profectò: Hic eſt enim calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Hîc certè remiſsio peccatorum non ob ſumptionem, ſed ob effuſionem in cruce fiēdam promittitur. Nam effuſionis merito, plurimi qui nūquam eum ſanguinem potauerunt, peccatorum aſſequuti ſunt remiſsionem. Et præſertim infantes, qui protinus hinc migrârunt, ſuſcepto baptiſmate. Sed ob id ſperare debemus ex miſſa remiſsionem peccatorum, quòd hîc denuo pro nobis Deo patri, ſanguis idem offertur, qui fuit olim in cruce pro nobis fuſus & oblatus. Adde; quòd nihil opus eſt, miſſam remittendorum peccatorum Sacramentum ei fingere, quū eiuſmodi Sacramenta duo iam habeamus. Alterum quidem Baptiſmi quod remittit originale: Alterū verò pœnitentiæ, quod ſimiliter actuale peccatum remittit. Quid eſt ergo neceſſe tertium adijcere, præſertim ijs, qui nuper acceperunt abſolutionis gratiam? Nunquid non ipſe iubes abſolutis vt omnino ſe credant abſolutos, vt ſicut credunt, ſic eis futurum polliceris? Quid ergo poſt abſolutionem, ad Euchariſtiam accedimus, ſi præter peccatorum

catorum remiſsionem, cuius iam potiti ſumus, nihil aliud cõſequemur. Dilucidum igitur eſt, quòd alterius cuiuſpiam rei quàm remiſsionis peccatorum, Euchariſtia Sacramentum erit. Denique, te precor, qualis iſta conſequutio eſt: In omni Sacramento verbũ aliquod promiſsionis eſt, ergo non opus vllum, ſed ſola Fides exigitur. Num interdũ promiſsio non fit propter opus? An non propter eleemoſynæ opus promittitur animi purgatio? & propter orationem, exauditio? & demum ob fraternæ iniuriæ condonationem peccatorum omnium remiſsio? Credas quantumlibet velis, ſi non iſta feceris, promiſsionis effectum aſſequêris nunquam. Non oportet igitur, vt vbicunque fuerit promiſsionis verbũ, illic ſola ſufficiat fides, quum in his omnibus niſi opereris, nullum omnino fructum reportabis ex Fide. Sed & tuapte ratione multò plura iam haberemus ſacramenta, modò promiſsionis verbum & Fides ſacramentum conſtituant. An non ex oratione dominica nobis promittitur peccatorum remiſsio? Huic ergo ſi dicendæ Fidem habuerimus, iam Sacramentum erit remiſsionis peccatorum. Adde, quòd pro eleemoſyna quoq; tantundẽ eſt promiſſum, ſed & pro remiſſa fratri iniuria, Remittite, & remittetur vobis. Luc. 6. Cuius igitur horum, ſi Fides aceſſerit, iam Sacramentum efficitur, & Sacramẽtum remiſsionis peccatorum, iuxta rationem quam tu Sacramentis præſcribis. At dices in his deeſſe ſenſibile ſignum: haudquaquam. Num qui remittit fratri, non certis indicijs & ſignis apertis id facit? & qui porrigit eleemoſynam, an non id quod largitur pauperi, ſignum eſt ſenſibile? & an oratione dicenda, vel

motus labiorum, vel manuum eleuatio, ſignúm ſenſibile eſt? Palàm eſt igitur, ſi tui capitis ſomnia ſequamur, multò plura nobis adhuc erunt Sacramenta.

LVTH. Quanquam verum ſit Fidem non eſſe poſſe, ſine ſequentibus operibus.

EPIS. Satìs autem monſtrauimus, ſi quid poteſt eſſe ſatìs, ingentem animi præparationem præter Fidem ijs (qui Sacramentum euchariſtiæ ſumpturi ſunt) eſſe neceſſariam, vt ex illis conſtare poſsit, non ſolam Fidem exigi, ſed quòd opera quoque prçter Fidem oporteat exhibere. Tot enim auctoribus, huic rei conſentientibus, par eſt vt Fidem adhibeamus potiùs quàm Luthero.

LVTH. Verùm impij illi nos operibus tum ante Fidem, tum ſine Fide magnificatis, perdere volunt: hos tu lupos deuita.

EPISC. Dici non facilè poteſt, vtri maiorem populo Chriſtiano perniciem & exitium ſint allaturi. Nũ qui Fidem ſolam extollunt? an qui ſola magnifaciunt opera? Multi ſe Fidem habere non dubitant, ſed ad opera ſegnes pro maxima parte reperiuntur. Tutiſsimum igitur erit, vt quis ita laudet opera, ne Fidei deroget: & viciſsim ita Fidem extollat, vt nihil detrahat operibus. Quiſquis aliter docet, is profectò lupus eſt, & exitium animarum. Et certè ſi quis alius ouili Chriſti lupum exhibeat ſeſe, tu cum primis vnus es, qui miſſam negas, aut ſacrificium, aut opus bonum eſſe, atque ob id ſolùm, ne tuus error, quo ſtatuis nullum opus conferre poſſe gratiam, ex eo palàm conuincatur. Neque enim tibi curæ eſt, quam iacturam ouibus Chriſti faceſſas, modò tua poſſet hæreſis conſtitui. Nec

vereris omnium orthodoxorum Patrum in hac re teſtimonia contemnere, nihil aliud pro tua ſententia afferens, quàm quòd miſſa ſit teſtamẽtum, id quod nunquam comprobabis. Nobis vnum teſtamẽtum nouum eſt, quod eſt Euangelium Chriſti, morte ſua confirmatum. Quam ſanè mortem & paſsionem, myſteria miſſæ repręſentāt. Et ſicut Chriſtus in cruce ſeipſum obtulit Deo patri hoſtiam in odorem ſuauitatis, ſic Sacerdos in Miſſa Chriſtum offert, corpus videlicet & ſanguinẽ Chriſti, hoſtiam & ſacrificiū pro peccatis, id quod omnes orthodoxi patres affirmāt vnanimiter. Quorum aſtipulationes, ſi quis fortè requirat, ſubiungam. Cyprianus occurrit primùm in hūc modum ſcribens. Vt ergo in Geneſi per Melchiſedech ſacerdotem, benedictio circa Abrahā poſsit ritè celebrari, pręcedit antè imago ſacrificij in pane & vino ſcilicet conſtituta. Quam rem perficiens & adimplés Dominus, panẽ & calicem mixtum vino obtulit, & qui eſt plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Ecce palā hîc Cyprianus affirmat ſacrificiū eſſe. Et continenter ſequitur. Sed & per Salomonem Spiritus ſanctus, typū dominici ſacrificij præmonſtrat, immolatæ hoſtiæ panis & vini, ſed & altaris, & Apoſtolorum faciens mentionem. Sapientia (inquit) ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, mactauit ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſuum, & parauit mẽſam ſuā, & miſit ſeruos ſuos conuocans cum excelſa prędicatione ad craterem dicens: Qui eſt inſipiens declinet ad me, & indigentibus ſenſu dixit: Venite & edite de meis panibus & bibite vinum quod miſcui vobis. Hæc Cyprianus ad Cæcilium libro ij.

Nouum teſtamẽtum eſt euangeliū morte Chriſti cō firmatum.

Prou. 9.

ij.epiſt.iij. Accedit huic Chryſoſt homilia lxxxiij. ſuper euangelio Matthæi in hunc modum: Sicut in veteri lege, eodem hîc modo, in beneficio reliquit memoriam myſteriorum colligendo, & huic hęreticorum ora frenando. Nam quando dicunt, vnde patet immolatum Chriſtũ fuiſſe, & alia multa myſteria: hæc enim afferentes ora ipſorum conſuimus. Si enim mortuus Ieſus non eſt, cuius (quęſo) ſymbolum, ac ſignum hoc ſacrificium eſt? Vides quantum ei ſtudium fuerit, vt ſemper memoriâ teneamus pro nobis ipſum mortuum fuiſſe. Nã quoniam Marcio, Valentinus, Manichæus, eorũq; ſequaces, negaturi erant hanc diſpenſationem in memoriam paſsionis, per hoc ſemper ita reducit myſterium, vt nemo non inſanus ſeduci poſsit. Ita per ſacratiſsimam iſtam menſam, & ſaluat, & docet: hoc enim caput omnium bonorum eſt. Hæc Chryſoſt. Aſtipulatur his Aug. de ciuitate Dei, lib. 10 cap. 20. ſic tradens: Vnde verus ille mediator, inquantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt DEI & hominum, homo Chriſtus Ieſus, quum in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus eſt Deus, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe quàm ſumerę, nę vel hac occaſione quiſquam exiſtimaret cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & ſacerdos eſt ipſe offerens, ipſe & oblatio. Cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſię ſacrificium, cùm ipſius corporis ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſa per ſuum, quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri. Huius veri ſacrificij multiplicia variaque ſigna erant, ſacrificia priſca ſanctorum, quum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam

verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio mul tum commendaretur, huic ſummo veroque ſacrificio cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt. Hæc Aug. Sed quid auctores memorem, quum ad Hebræos Paulus hanc rem ſatis dilucidam faciat: Omnis, inquit, pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Et quæ (te quæſo) dona, aut ſacrificia potiora ſunt, quæ ſacerdos offerat, quàm corporis & ſãguinis Christi. Propter quod & ex antiquiſſima Patrum inſtitutione in miſſa legitur: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia. Hebræ. 5.

LVTH. Crede primùm verbis Sacramenti, & hac Fide purificatus, tum ſi libet præpara, ora, & fac quæ voles.

EPISC. Aduerte quid iuſſeris, Iubes vt credam. Qua (te quæſo) Fide? Sacramẽti verbis iam credo. At iſtud per te nõ eſt ſatis, niſi formatam habuero Fidem. Doceas igitur Luthere, quanam ratione Fidem iſtam mihi comparabo. Credo quod iubes, ſed nondum ea Fide qua iubes. Dic igitur, an iſta credulitas mihi ſola ſufficiat, vt corporis & ſanguinis Chriſti myſteria contingam? Hoc peruelim explicares nobis. Nam ſi dixeris eam credulitatem ſufficere, iam cunctis orthodoxis patribus repugnabis. Sin dixeris opus eſſe formata Fide, iam alterum horum neceſſum eſt ſequatur, aut quòd aliquam animo præparationem exhibeamus ipſi, aut quòd in peccato manendum eſt, donec aſpirauerit Deus: neque peccato diutiùs erit reluctandum.

LVTH. Oportet enim accedentem ad Deum credere, & ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo. Hebræorum

rum. 11. Et poſtulet in Fide nihil hæſitans: Iacobi primo.

EPISC. Sed & hoc reſponde, quum recenſes illud Iacobi: Poſtulet in Fide nihil hæſitans. Num qui ſeſe carere gratia putat, num debeat etiam in Fide poſtulare nihil hæſitans? Et num ea poſtulatio nihil omnino promoueat peccatorem ad gratiam conſequendam? Hęc ſi negaueris, vide quò reijcias miſeros peccatores. Sin conceſſeris, non potes tergiuerſari, quin operibus nonnihil animus præparetur, ad gratiæ conſequutionem. Sed inquies, non poteſt tam vehemens in aliquo Fides eſſe, quippe quæ nihil hęſitet, niſi gratiam habuerit comitem. Hæc verba duplicem nobis ſenſum pariunt. Alterum quòd non poſſet adeſſe tanta Fides cuiquam, niſi ſimul affuerit gratia. At hoc falſum eſt. Nam conſtat tantam eſſe poſſe vbi gratia defuerit. Is enim (quia ſua Fide poſſet montes loco dimouere) nihil hæſitat, & tamen idem carere poteſt gratia. Sed alium adhuc ipſa verba ſenſum habent, hunc nimirum, quòd is cui tanta Fides affulſerit, vt nihil hæſitans credat ſe gratiam à Deo conſequuturũ, mox gratiã impetrabit. At hoc ipſum eſt quod cupimus, nimirum, quòd opus aliquod animi carentis gratia, conducere poſſet ad gratiam. Quis enim negare poteſt, credere eſſe opus: quum dicat Chriſtus, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eũ. Et hęc omnia de quibus præſens articulus memorat, opera ſunt Fidei, nẽpe conſcientię diligens examinatio, & peccatorum confeſsio, precationesq; mẽtẽ ad Deũ eleuantes, & cætera id genus præparatoria, quę cuncta fieri poſſunt ab habente Fidem informem. Et ea nimirum omnia iuuant ad puritatem, & ad animi quandam idoneitatem, qua poſ-

Opera Fidei.

ſet aptiùs gratiam à Deo conſequi, & quemadmodum iſta ſine Fide non ſufficiunt, ita nec ſine his ſufficit ſola fides. Sed de hoc articulo iam ſatìs.

ARTICVLVS XVI.

LVTH. Conſultum videtur, quòd Eccleſia in communi Concilio ſtatueret, laicos ſub vtraq; ſpecie communicandos, nec Boëmi ſub vtraq; ſpecie communicantes ſunt hæretici & ſchiſmatici.

EPISC. Duas partes complectitur is articulus, alteram: Conſultum tibi videri, quòd Eccleſia in communi Cōcilio ſtatueret, laicos ſub vtraque ſpecie cōmunicandos. Alteram, quòd nec Boëmi ſub vtraque ſpecie communicantes ſunt hæretici & ſchiſmatici. Sed de priori priùs diſſerentes, oſtendemus Eccleſiam nihil in hac parte feciſſe, quod nō licuerit, ſed neq; quod non decuerit inſtituiſſe. Et demum quòd non abſq; Sancti ſpiritus inſtinctu ſanctionem hanc, ab ea fuiſſe latam, modis omnibus credendum ſit. Quæ tria quum conſtiterint, perſpicuum erit cunctis, te proprio nimium ingenio confiſum eſſe, qui totius Eccleſiæ tam ſalubre decretum reuocare ſtudeas. Primùm quod licuit. Si quod maius eſt, immutare potuit Eccleſia, potuit & quod minus eſt. Sed ea, Chriſti inſtitutum in re multò maioris momenti, non ambigitur mutaſſe. Nam vbi Chriſtus baptizādi formam, In nomine patris & filij & ſpiritusſancti cunctis miniſtrari iuſſit, atq; id poſtremis penè verbis, quæ ſuis Apoſtolis eſt loquutus. Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris, & filij & ſpiritusſancti: Eccleſia ſuę auctoritati innixa, mutauit eam formā, & baptizari cunctos voluit, in nomine Matt. vlt.

Chriſti.

Chriſti.Refragari non potes,quin baptiſmi Sacrā mentum multò maioris neceſsitatis ſit,quàm eucharistia,quum nemo cœlum ingredi valeat, qui baptiſmo careat : poteſt autem quicharet euchariſtia. Quamobrem in illo non rectè adminiſtrato, longè maius cuique diſcrimen imminet, quàm ex Euchariſtia. Quis non igitur ex hoc intelligit, Eccleſiæ licuiſſe nonnihil circa Euchariſtiæ Sacramentum diſpenſare, quæ circa baptiſmum, tantum auſa fuiſſet immutare. Nihil hîc opus erit, de die ſabbato ſeruando loqui, quod tamen inter pręcepta prioris tabulę, dei digito ſcriptum fuit: Nihil de non manducando ſuffocato & ſanguine, quod tamen per Apoſtolos(vt in Actis apparet) erat decretum : & vtrunque nihilominus per Eccleſiæ ſolius auctoritatem, fuerat immutatum. Sufficiet enim abundè pro noſtra parte, quòd illud Chriſti de baptiſmo inſtitutum, quod tam apprimè neceſſarium eſt, Chriſtianis omnibus, Eccleſia nō formidauit in aliam variare formam. Id quod neutiquam feciſſet, ſi non ſecura fuiſſet, id ſibi(vt faceret) licuiſſe. Dic mihi tu qui de ſcripturarum notitia tantopere gloriaris, quo loco Chriſtus hanc variationem fieri promiſit. Quod ſi non poteris, concedas Eccleſiā aliquid amplius poſſe, quàm in ſcripturis alicubi proditum fuerit.

Act.15.

Secūdum. Sed iam ad ſecundum veniamus, nempè quòd decuerit Eccleſiam laicis vnam ſpeciem in miniſtrā do hoc Sacramento ſubducere. Nam vt alias rationes taceam, quales in commentarijs ſuper Decretis de conſecratione diſtinct.ij. cap. Comperimus, Ioānes de Turre cremata producit, Chriſtus ipſe laicis quibuſdam, corpus ſuum ſub vna ſpecie

cie panis præbuit, non appoſito vino, quod mox oſtendemus. Quamobrem quum huius rei exemplum primus ipſe mõſtrauit, quid prohibet, quò minùs in hoc opere ſuum ducem Eccleſia confidenter imitetur. Sed agè iſtud monſtremus. Lucas refert, Chriſtum duobus diſcipulis in caſtellũ Emaus proficiſcentibus, ſe comitem adiunxiſſe, quorum oculi tenebantur, ne Chriſtum agnoſcerent, donec intrans ipſe cum eis recumberet. Tũc enim guſtato pane, quem ille priùs ſuis manibus benedixit, fregitque, atque porrexit illis, aperti ſunt eorum oculi. At mox, vt cognouerunt eum, euanuit, & à conſpectibus eorum ſubduxit ſeſe. Vides hìc, quòd iſti corpus Chriſti ſub vna panis acceperint ſpecie, nulla de vino mentionẽ facta. Quæ res vt confirmatior fiat: Auguſtinus libro 3. de conſenſu euangeliſtarum idipſum teſtatur, inquiens: Non incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à ſatana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus, ſed tamen à Chriſto facta eſt permiſsio, vſque ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici, vt Chriſtus poſſet agnoſci. Hęc Auguſt. Similiter & Chryſoſtom' homilia 17. ſuper Mat. Quia de ſanctis inquit, cœpimus dicere, non eſt tacendum, quin aliud eſt ſanctificatio, aliud ſanctificatum. Sanctificatio enim eſt, quod alterum ſanctificat: ſanctificatum autẽ alterum ſanctificare nõ poteſt, quamuìs ipſum ſit ſanctificatum, vtputa ſignas panem tuum quẽ manducas, ſicut ait Paulus. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: ſanctificaſti eum, non feciſti ſanctificationem. Quod autem ſacer-

Chriſtus poſt reſurrectionem Sacramentũ ſub ſpecie panis tantũ diſcipulis dedit

Aliud eſt ſanctificatio, aliud ſanctificatum.

dos de manu ſua dat, nō ſolùm ſanctificatum eſt, ſed etiam ſanctificatio eſt: quoniam hoc ſolum non datur, quod uidetur, ſed etiam illud quod intelligitur. De ſanctificato ergo pane licet animalibus iactare, & infidelibus dare, quia non ſanctificat accipientem. Si autem tale eſſet, quod de manu Sacerdotis accipitur, quale eſt quod in mēſa manducatur, omnes de menſa manducarent, & nemo de manu ſacerdotis acciperet, vnde & dominus non ſolùm in via benedixit panem, ſed de manu ſua dedit Cleophæ, & ſocio eius. Et Paulus nauigans non ſolùm benedixit panē, ſed de manu ſua porrexit Lucæ & cæteris diſcipulis ſuis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum eſt, nec infidelibus porrigendum, quia non ſolùm ſanctificatum, ſed etiam ſanctificatio eſt, & ſanctificat accipientem. Hæc Chryſoſtomus. Vbi liquidò conſtat Chriſtum diſcipulis Sacramētum panis non vini porrexiſſe, & Paulum item in naui nec diſsimiliter. Sed adhuc & vtroque vetuſtior Theophilus ait: Sed & aliud innuit, quòd ſcilicet ſumentibus ſacrū panem aperiuntur oculi, vt eum agnoſcant. Magnam enim & ineffabilē vim habet domini caro. Hoc ille. Sed quid horū

Lucæ vlt. teſtimonijs opus eſt, quum Lucas tam apertè ſcribat, Chriſtum cum illis diſcipulis recumbentem, accepiſſe panem, ac benedixiſſe, fregiſſeque & porrexiſſe illis. Sed rogabis vnde nouerim, quòd non etiam alteram ſpeciem eis porrexerit, videlicet in forma vini. Certè vel ex eo, quòd protinus vt eis panem ſanctificatum exhibuerit, Lucas illum ab eorum oculis tradiderit euanuiſſe. Sed vt

Mat. 26. hoc etiā ſolidiùs firmem, audi quid Mat. ſcripſerit,

rit, nempe Chriſtum apoſtolis fuiſſe pollicitum, ſe de illo genimime vitis non admodò bibiturum, donec cū illis ipſum biberet nouum in regno patris ſui. Quæ nimirum verba de Sacramento ſanguinis accipienda ſunt. At conſtat ijs qui nō ſunt euangeliorum inſcij, Chriſtum hactenus cum Apoſtolis non bibiſſe. Quamobrem aut iam non bibiſſe Chriſtum confiteamur oportet, aut ipſum (quod abſit) mendacem conſtituemus. Nam quis negabit Chriſtum ex eo præguſtâſſe quod diſcipulis, vel edendum, vel bibendum, ipſe præbuerat? Ex ijs itaque dilucidum opinor eſt, quòd Chriſtus ipſe duobus illis diſcipulis Sacramētum hoc exhibuit, ſub ſola panis ſpecie. Quòd ſi quis tam impudens fuerit, vt neget, afferat ipſe ex euangelijs dilucidam ſententiæ ſuæ probationem, quod ſcio nunquam faciet. Paulum item idipſum in naui feciſſe, patuit ex recenſito ſuperiùs Chryſoſtomi teſtimonio. Fecerunt & idipſum apoſtoli cæterj, quum & in Actis ſcriptū ſit de fidelibus Chriſtianis, quòd erant perſeuerātes in doctrina Apoſtolorū, & cōmunicatione, & fractione panis: vbi de vino nulla fit mentio. Adde, quòd in Euangelio ſecundū Hebræos (quod Hieronymus fatetur ſe traduxiſſe) ſcriptū ſit, quòd quia Iacobus iuſtus iurauerat ſe panem nō guſtaturum, priuſquā ex mortuis viderit Dn̄m reſurgētem, illi ob id Chriſtus apparuit, acceptumq́; panē benedixit, ac fregit, & porrexit ei dicens: Comede frater, quia iā filius hominis à mortuis ſurrexit. Et planè, quòd Iacobo Chriſtus apparuerit, Paulus ad Corinthios teſtatur. Huc accedit, quod de Dionyſio traditur, nempe quòd Chriſtus ei Sacramentum

Actor. 2.

1. Cor. 15.

etiã hoc miniſtrauit, ſub ſola panis ſpecie. Quando igitur huius rei tot exempla pręceſſerint, num cõgruebat, vt Eccleſia (quæ ſic multis nominibus viderat expedire) non illis omnino conformaret ſeſe? Sed inquies, Chriſtus ſub vtraq; ſpicie diſtribũit Apoſtolis. Profectò. Sic enim par fuit, non minùs ob id, quòd iam huius Sacramenti prima fuerat inſtitutio facta, quàm ob id, quòd illi iam erant Sacerdotes conſtituti, quibus, quia Sacramenti conficiendi poteſtatem contulit, voluit eiſdem idipſum exhibere ſub vtraque ſpecie. Erant enim in menſa cum Chriſto duodecim Apoſtoli

Lucæ 22. recumbentes, quod & Lucas teſtatur inquiens: Et quum facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Nec eſt veriſimile, ſi plures fuiſſent conuiuæ, quin eos expreſsiſſet Lucas, qui duodecim cum Chriſto diſcubuiſſe numerauit. Cæterùm iſtud erroris tui cauſa fuit Luthere, quòd nihil intereſſe putas inter Sacerdotes & plebem, ſed omnes tibi Sacerdotes ſunt, quicunque

1. Pet. 2. facti ſunt Chriſtiani. Quem etiam errorem ex ſcri

Regale Sacerdotiũ. ptura Petri peruersè intellecta, tueri conaris. Nimirum ex eo, quòd Petrus Chriſtianos vocat re-

1. Pet. vlt. gale Sacerdotium: Sed nos paulò ſuperiùs articulo xiij. monſtrauimus, Iudæos à Deo vocatos regnum Sacerdotale, quum tamen apud eos apertiſſima fuiſſet laicorum & Sacerdotum diſcriminatio. Cæterùm ipſe Petrus, à quo tibi ſuffragium iſtud arripis, eiuſdem epiſtolæ, capite poſtremo, ſacerdotes à plebe ſeparat, non aliter quàm paſtores à grege, quibus ait: Paſcite (qui eſt in vobis) gregem Dei. Et paulò pòſt: Et quũ apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſsibilem coro

nam

nam gloriæ. Ecce quàm apertè ſecernit alteros ab alteris, hoc eſt à plebe ſacerdotes, & à paſtoribus gregẽ. Verùm inquies, cur ergo vocat omnes Chriſtianos regale ſacerdotium? Nimirũ, aut quia Chriſto (qui rex & ſacerdos eſt) vniti ſint, & eius vnionis gratia regale ſacerdotium eos appellauit: aut quia paulò antè in eodem capite monebat, quatenus ſpiritales hoſtias, hoc eſt ſeipſos offerrent Deo. Sic enim habent eius verba: Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domos ſpirituales, in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Quũ enim ſacerdotum ſit hoſtias offerre, & Iudæorum ſacerdotes pecora Deo ſacrificabant rationis expertia, iccirco Chriſtiani qui ſeipſos, vt rationales hoſtias offerunt, meritò per metaphoram ſacerdotium ſanctum à Petro dicuntur. Nihil ergo tuæ ſententiæ ſuffragatur Petrus, quum idem in eadem epiſtola, ſacerdotes à reliquo grege diſtinguat. Reclamant & tibi ſcripturæ cæteræ, quemadmodum ſuprà diximus articulo nono, neque ſcripturæ modò, verumetiam vniuerſus orthodoxorum chorus, vnanimi ſententia te condemnat. Sed iam ad rem redeamus. Hunc igitur ſacerdotij gradum, quum Chriſtus poſt ablutos Apoſtolorum pedes inſtituiſſet, eis conſecrandi ſui corporis poteſtatem conferens, par fuit, vt ſub vtraque ſpecie Sacramentum iſtud eis porrigeret, propter quod, & eis omnibus iuſsit, vt ex calice biberent, non (vt tu putas) omnibus omnino Chriſtianis. Quamobrem neque Sacerdotibus licet, quoties ipſi Sacramentum hoc conſecrant, & tanquam ſacrificium offerunt Deo, quin ſub vtraque ſpecie

Cur Petrus vocat omnes chriſtianos regale ſacerdotium.

pariter communicent. Cæterùm quum non conſecrent ipſi, ſed laicorum more ſuſcipiant ab alterius ſacerdotis manu, iam ſub vna panis ſpecie ſacramentum iſtud eis communicatur, quemadmodum Ambroſio, Hieronymo, Euſebio, cæteriſque ſanctis innumeris, in eorum ab hoc ſeculo migratione factum legimus. Sed iam ſupereſt vt tertium oſtendamus, nempe quòd Sancti ſpiritus inſtinctu Eccleſiam hoc inſtituiſſe credendum ſit.

Tertium.

Neminem opinor vſqueadeo craſſę mentis eſſe, vt non videat, oportuiſſe normam quandam, & regulam Chriſtianis tradi, cui ſe in cunctis, quę ſunt credituri, conformarent. Nam quum de ſcripturis plerunque diſsidia naſcuntur, etiam apud doctiſsimos præter ſcripturas, & præter vnius aut alterius interpretationem, neceſſe eſt alium ſcopum præfigi, quæ debeat in ijs omnibus controuerſijs ſpectari. Atq; is nimirū ſcopus haud alius eſt, quā totius Eccleſiæ conſenſus, & decretum. Is autem conſenſus quum aliter haberi non poteſt, ſaltem explicitus, quàm per præſidium cuiuſlibet nationis totius orbis Chriſtiani congregationem, in vnum aliquem locum accitam. Nam vt omnes Chriſtiani ſimul vnà conuocentur, eſt prorſus impoſsibile. Congruum igitur fuit, vt quoties de credendis inter Chriſtianos lis aliqua ſuboriretur, Epiſcopi de quaque natione chriſtianitatis ſtatim conuenirent, litis eius dirimendæ gratia. Quibus afflatum Sancti ſpiritus haudquaquam defuturum, certò confidendum eſt, quum Chriſtus eius rei gratia (nempe vt Spiritus ipſe doceret omnem veritatem) ſemper manſurum eundem in Eccleſia promiſerit, donec ipſa conſummaretur.

Huc ergo ſuos oculos dirigere Chriſtiani tenentur, & horum decretis, in ijs, præſertim quæ credenda concernunt, Fidem indubiam adhibere. Nam quum ab ipſo Spiritu profectum credi par ſit, quicquid ab hoc venerando patrum cœtu communi concordia fuerit decretum, id cęteris omnibus ratum & firmum haberi meritò debet. Quando igitur concilio quodam generali, ad Conſtantiam vocato, diffinitum erat, vt conſuetudo (quā de communione ſub vna duntaxat ſpecie laicis exhibenda, tum aſſerebant ab Eccleſia fuiſſe receptam) deinceps obſeruaretur, hoc decretum tanquam à Spiritu ſancto profectum, ab vnoquoque bene Chriſtiano repudiari non debet. Et maximè quum ne ſuſpicari quidem quis poſſet, vllam affectuum in hac re corruptionem patribus illis adfuiſſe. Nullum certè potuit ex ea re cuiquam emolumentum ſperari, quod Lutherus tamen obiectat ſæpius. Neque iacturam ex hoc decreto laicus vllam incurrit, qui tantundem ſub vnica ſpecie capit, atque ſuſciperet ſub vtraque. Ex ijs ergo perſpicua facta iam opinamur, illa tria quæ præmiſimus, nempe quòd licuit Eccleſiæ conmunionem vnius ſpeciei laicis exhibere. Deinde quòd non licuit ſolùm, verumetiam decuit. Et poſtremò quòd hęc conſuetudo (quam Eccleſia tot annis exercuit) tanquam à Spiritu ſancto profecta, debeat exiſtimari. Ex quibus liquet, prior ipſa pars huius articuli quàm ſit temeraria. Secundam itaq; pariter excutiamus, quæ negat Boëmos ſub vtraq; ſpecie communicantes, hæreticos & ſchiſmaticos eſſe: hæc ex prædictis facilè conuincetur. Nam ſi decretum Eccleſiæ licitum fuerit & congruum, (Secunda articuli pars.)

ac demum à Spiritu ſancto profectum, quis iam dubitare poteſt, quin ij, qui dedita opera contrauenerint, pro hæreticis & ſchiſmaticis habendi ſint. Sed obiectat Lutherus, quòd Baſilienſe Cōcilium Boëmis (vt ex annalibus, & literis eiuſdem cōcilij videtur aſſerere) laxârit illud decretum. Ego certè quos annales, aut quas literas producturi ſint neſcio, vnum tamen ſcio, quòd in actis ipſius concilij Chriſtianis omnibus dicta conſuetudo, pro lege ſeruari præcipitur. Sic enim habētur huius concilij verba, ſeſsione xxx. Laudabilis quoque conſuetudo communicãdi laicum populum ſub vna ſpecie, à ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſsimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis, ſacrorum canonum, atque ſanctarum ſcripturarum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt, eam reprobare, aut ſine auctoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus ex ipſo concilio Baſilienſi. Huic decreto neceſſe eſt obtemperetur à quocunque Chriſtiano, quicquid in alijs literis, aut annalibus contineatur. Sed & Conſtantienſe concilium Sacerdotibus cunctis inhibuit, atque id ſub excommunicationis pœna, ne quiſquam eorum populum communicaret ſub vtraque ſpecie. Inſuper velut hæreticos puniendos decreuit, quicunque ſuę ſanctioni de communicatione ſub vna ſpecie contradixerint. Sed iam tempus eſt vt Lutherum audiamus.

Verba concilij Baſilienſis.

LVTH. Hunc articulum reuocaui libro de Captiuitate Babylonica, & iterum his ſcriptis reuoco: & dico, Boëmos & Græcos in hac parte, nec hæreticos, nec ſchiſmaticos, ſed Chriſtianiſsimos & euangeliciſſimos

ſimos eſſe, quos & his verbis oro, & obteſtor in Domino, vt in ea ſententia firmiter permaneant, quũ pro ſe habeant expreſſum textum Euangelij, longæuum, & apud Græcos in hunc diem ſeruatum, catholicum vſum Eccleſiæ Dei.

EPISC.

Quàm impudenter Lutherus in rebellione perſiſtere hortatur.

Hîc videre licet, quanta ſit huius hominis pertinacia, qui quum nõ ignoret, hanc rem his duobus concilijs antè fuiſſe definitam, idque factum fuiſſe, non ſolùm ob longæuam conſuetudinem, quæ præceſſerat in Eccleſia: verumetiam poſt exactiſsimam eius, ab eruditiſsimis iuxtà ac ſanctiſsimis viris diſcuſsionem habitam, hortatur nihilominus Boëmos, vt perſiſtant in rebellione ſua, Græcosque imitentur: quaſi ij nunquam aberraſſent, quum ſit exploratiſsimum, Græcos in multis erroribus, & præſertim de proceſsione ſpiritus ſancti, longiſsimo tempore cõſenuiſſe. Nec pudet Lutherum affirmare, Boëmos expreſſum habere textum euangelij pro ſua parte, quum nequeat alium producere, quàm hunc: Bibite ex eo omnes. Quæ verba, dubio procul, ſolis erant dicta Sacerdotibus, quibus & poteſtas tum fuerat collata cõficiendi Sacramenti, nimirum his verbis: Hoc facite in meam commemorationem. His vtique verbis Damaſcenus affirmat, Apoſtolis hãc fuiſſe traditam poteſtatem. Quòd ſi non iſtis verbis relicta ſit Sacerdotibus hæc poteſtas, dicat nobis Lutherus (ſi poteſt) quibus alijs id factũ ſit. At certè non inueniet. Et quis vnquã tam inſanus eſſet, vt præſumeret Chriſti corpus cõſecrare, niſi talis à Chriſto priùs donata fuiſſet ei poteſtas? Sed Lutherum (vt laicos omnes æquet ſacerdotibus) non pudet etiam aſſerere, fœminas poſſe cõſecrare: quod

1.Cor.14. eſt impudentiſsimum: Quum Paulus eaſdem in Ec
1.Tim.2. cleſia loqui prohibuit. Turpe eſt, inquit, mulieri loqui in Eccleſia. Et tamen eas Lutherus conſecrare permittit & communicare cæteros. Nec inficias eo, quin in Eccleſia primitiua plerunque laicis ſub vtraq; ſpecie communio fuiſſet exhibita, verùm vbi tandem emergere tot ex ea re pericula deprehenderint, paulatim ab ea ceſſatum eſt. Nam per eum vſum pleriſque natus fuit error, quòd crederent quiddam amplius ſub vini, quàm ſub panis contineri ſpecie. Et quum fortè laborantibus in extremis, vini ſpecies exhiberi non potuit, hi ſuſpicarentur ſe non eſſe integrè communicatos. Plę runq; contigit, quòd vel eſt horrendum cogitatu, nimirum vt Chriſti ſanguis in terrã effunderetur. Sed & in vaſis non benè ſeruatis, creberrimè corrumperetur. Neq; enim diu ſeruari poteſt liquor eiuſmodi, quantauis adhibita fuerit diligentia. Quum igitur hæc diſcrimina noſtri maiores ſenſerint, & verba ſimul & facta Chriſti perpẽderint, explorârintq; fore nullam huiuſce rei neceſsitatem, ab hoc vſu deſtiterunt, vſqueadeo vt contraria conſuetudo per vniuerſam Eccleſiam inoleuerit, diu ante Concilium Conſtantienſe. Quæ vel ſola (ſi tamen Auguſtino credimus) ſufficere chriſtianis poteſt. Nam ex epiſtola fundamenti cõtra Manichęos ſic habetur: Illud autem verè ſecurum eſt aſſerere, quod in gubernatione Eccleſiæ Dei Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vniuerſalis Eccleſię confeſsione roboratum eſt.

LVTH. Nec moueantur tyranni illius Romani & antichriſti vaſtatorijs & impijs decretis, quibus alteram partem Sacramẽti per vim abſtulit ijs, quibus Chri-

Chriſtus ipſe donauit, qui cùm Sacerdotibus imperet vtramq; ſpeciem ſumere, cauſatus vnum Sacramentum eſſe vtramq; ſpeciem (id quod verum eſt) rurſus laicis vnam prohibens, iterum pro libidine cauſatus, mendacio ſibijpſi contrario, integrũ Sacramentum vnam ſpeciem eſſe, ſic aliud Sacramentum laicis, & aliud Sacerdotibus partitur, ſicut & pœnitentiæ Sacramentum ſuperiùs, aliud Papæ, & aliud totius Eccleſiæ finxit.

EPISC. Immeritò ſanè calumniaris, aut ſummum pontificem, aut Romanam Eccleſiam, quãtum ad hoc negotium attinet, quum neq; diuerſum, aut laicis aut Sacerdotibus, vel pœnitentiæ, vel eucharistiæ miniſtrant Sacramentum. De Pœnitentia nuper antè diximus, quam (vt opinamur) abſoluimus ab hac calumnia. Nunc de Euchariſtia nonnihil dicemus. Poteſt nimirum ea bifariàm conſiderari, aut quantum ad efficaciam, aut quantum ad ſignificantiam. Quantum ad efficaciam certè nihil amplius ſub vtraq; ſpecie continetur, quàm ſub altera tantùm. Totus enim Chriſtus cum anima, ſanguine, corpore & deitate, non minùs ſub vini quã ſub panis ſpecie, cuique, ſiue laico, ſiue Sacerdoti confertur. Verùm quantum ad ſignificãtiam ſpectat, aliud eſt. Sic enim Euchariſtia repręſentat ſacrificium, quod pro nobis in cruce Chriſtus obtulit, quum videlicet à corpore, ſanguis erat ſeparatus. Et quoniam ſignificãtiæ myſterium magìs ad conſecrantem pertinet, quàm ad ſuſcipientem, iccirco quoties miſſã Sacerdos celebrat, Sacramentũ hoc ſub vtraq; ſpecie cõſecratur: non ſolũ vt aſtãtibus paſsionis Chriſti memoria viuaciùs ingeratur, verumetiam vt tali ſacrificio (quo nihil maius

Duplex Euchariſtiæ conſideratio.

aut

aut acceptius offerri Deo queat) diuinam ipſi munificentiam faciliùs promereamur.

LVTH. Secundò dico hæreticos & ſchiſmaticos eſſe Papam, & omnes qui idolum hoc Romanũ adorant, niſi fortè laicos & rudes excuſet ignorantia, ſimplex Fides, & violenta huius Aſſur captiuitas, quia Euangelium Chriſti planè extinguũt, & ſuum caput ſequuntur, ſuumq́; ſenſum ſtatuunt aduerſus Catholicam Eccleſiam Dei, vt in multis alijs, ita & in huius Sacramenti vſu, & Sacerdotum cœlibatu.

EPISC. De Sacerdotum cœlibatu. De cœlibatu Sacerdotum quò magìs obloqueris, eò tui ſimiliorem teipſum eſſe monſtras. Nam qui nullam animi præparationem exigi fateris, priuſquam quis ad Euchariſtiam accedat, ſed ſolam aſſeris cuique ſufficere Fidem, quanquam ab ipſis proſtibuli ſordibus recẽs exierit: quid mirum ſi Sacerdotes opinaris vxorum complexibus haud pollui poſſe, modò Fidem habuerint, quæ tibi vel ſola cunctas purificat abominationes. Cęterùm ſi diligentiùs aduertas, quantum inter hoc ſacrificium, & alia veteris legis interſit, non eſſet obſcurũ tibi, quàm congruenter Eccleſia cœlibatum Sacerdotibus indixerit. Illa quidem ſacrificia adumbrationes duntaxat erãt, & figuræ quædam ſubobſcuræ, præſentis huius ſacrificij. Et tamen (vt illa digniùs agerentur) iuſsi ſunt Sacerdotes, antè ſanctificari. Nec arcam Domini, nec vaſa cætera, ſed nec ad altare licebat cuiuis accedere, niſi priùs eſſet ab omni purgatus immunditia. Quamobrem ſi propter vmbram & figuram, tanta puritas exigebatur, quanta iam eos qui rem veram, ipſiſsimam veritatem tractant, ſanctitate conſpicuos, vt ab omni mulierũ inquinamento puriſsimos eſſe conuenit?

uenit? Traditur in libris Regũ, quòd Achimelech 2.Re.21.
non antè voluit de panibus propoſitionis quicquam impartiri Dauid & pueris eius, niſi priùs eos intellexiſſet à mulieribus, hoc eſt, ab vxoribus ſuis (vt Hieronymus interpretatur) fuiſſe mundos. Ac panes illi, maximo quodam interuallo, diſtabant à Sacramento panis, in quo ſanctiſsimum Chriſti corpus continetur. Quamobrem nouæ legis Sacerdotes (quibus intereſt hunc panem quotidie ſumere) perpetuum agere cœlibatum oportet. Ad hæc. 1.Cor.7.
Expedire laicis docet Paulus ab vxoribus interim abſtineant, quatenus orationi vacare queāt commodiùs. Quòd ſi laicis orationis cauſa, res vxoria ad tempus interdicitur, Sacerdotibus vtique quorum eſt officium quotidie non pro ſuis modò, verumetiam pro populi delictis hoſtias & preces offerre Deo, cœlibatus indicitur meritiſsimè. Quid de gentilium Sacerdotibus loquar, quorum nonnulli, quanquam idolis immolabant, tamen vt id mundiùs agerent, caſtrabant ſemetipſos, quantò magìs hi qui vero Deo ſacrificaturi ſunt, & non quodlibet ſacrificium, ſed id quod cæteris omnibus excellentius eſt, nempe carnem & ſanguinem filij Dei. Hos inquam longè puriori fulgere caſtitate decet, & à mulierum (quoad fieri poteſt) conſpectibus eſſe remotiſsimos. Iniuſtè igitur (quantum ad cœlibatum Sacerdotum attinet) vel Rom. pontificem, vel alios criminaris, perinde ac ſi vel aduerſus Euangelium, vel Eccleſiam catholicam, ſuum ſenſum ſtatuerint: quum ea res non minùs Euangelio conueniat, quàm ab Eccleſia catholica iam comprobetur. Neque enim euangelio repugnare poteſt, quod Chriſtus in Euangelio con-

ſulit.

ſulit. Sic enim quum de cœlibatu loqueretur atque de ijs, qui regni cæleſtis gratia ſe caſtrarunt, ſubdit Chriſtus: Qui poteſt capere, capiat. Non eſt itaque iuſta calumnia illa, quam ob cœlibatum Sacerdotum Rom. impingis Pontifici, ſicut neque propter vſum huius (de quo iã loquimur) Sacramenti. Vſus nimirum eius, Eccleſiæ iudicio relinquitur. Quod cùm ex alijs, tum ex temporis mutatione, dilucidũ eſſe poteſt. Chriſtus enim poſt cœnam ipſum Sacramentum exhibuit: Eccleſia verò non niſi ieiunis exhiberi patitur. Sed & Eccleſia longè alijs verbis vtitur, quã aut Paulus, aut alius quiuis Euãgeliſtarum vſurpauit. Nam Paulus & Lucas ita recenſent, dixiſſe Chriſtum: Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine. Marcus autem ita: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur. Matthæus pluſculũ adijcit inquiens: Hic eſt enim meus ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Sed Eccleſia ſic: Hic eſt calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis, & multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Ex his vides, quãtũ ab illis Eccleſia ritum variarit ſuũ. Huc accedit, quòd aqua in calice iuxta conſuetudinem Eccleſiæ vino commiſcetur, id quod neutiquam legitur feciſſe Chriſtus. Et denique non dubitauit Eccleſia aliquandiu pane vti fermentato, ne iudaiſſare videretur, quum tamen in azymis conſecraſſe Chriſtum, non ignorauerit. Perſpicis igitur, in quot & quantis Eccleſia variarit ab inſtituto Chriſti, quam variationem ab Apoſtolis forſitan edocta fuerat. Nam & Paulus, vbi apud Corinthios de hoc Sacramento ſermonem habet, tandem ſubijcit: Cætera, inquit,

1.Cor.11.
Lucæ 22.
Marc.14.
Mat.26.

quum venero, diſponam. Quibus nimirum verbis, pollicetur ſe (quantum ad vſum & ritum huius Sacraměti ſpectat) traditurum alia, de quibus hactenus in ſacris literis nullam fecerat mentionem. Vtcunque fuerit, ſiue per Apoſtolos, ſeu per Spiritum ſanctum, nihil ambigo, quin id quod Eccleſia docuerit, ſit tutiſsimum, quum iuxta Paulum, ipſa ſit columna & firmamentũ veritatis. At quomodo firmamentum veritatis erit, & columna, ſi eam in ijs errare tam diu paſſa ſit, & vſqueadeo turpiter hallucinari?

LVTH. Hi enim ſunt hæretici & ſchiſmatici, qui terminos, quos patres poſuerunt tranſgrediuntur, & à communi catholicæ Eccleſię ritu, ſeipſos ſegregant, proprioſq; ac nouos ritus, pro mera libidine aduerſus Euangelium excogitant, id quod facit, & fecit Romanus ille Antichriſtus, nec veretur tamen impudens & blaſphemum os ſuum in cælum ponere, & Græcam Eccleſiam arguere ſchiſmatis, quod ipſe & nullus alius cœpit primus & ſolus.

EPISC. Neſcio quam tu facias Eccleſiam Catholicam. Sat ſcio, duas eſſe non poſſe, quũ ſcriptum ſit, vna Cātic.6. eſt columba mea. Porrò manifeſtum eſt, Græcos vehementer erraſſe & in his, quæ Fidei ſunt. Id quod ſanè in Catholicã Eccleſiam incidere nequaquam poteſt. Nam vt cætera taceam, proceſsioni Spiritusſancti, quæ fit ab vtroq; tam à filio quã à patre, diutius credere reſtiterunt. Sed nec proprijs auctoribus, & eiſdem eximijs, in ea re Fidem voluerunt adhibere. Ad hæc, proceres eorum, hoc eſt, ij qui probitate ſimul & eruditione præſtabant, Eccleſiæ Romanæ, ceu capiti totius Eccleſiæ Catholicę detulerunt ſemper. quéadmodũ & nos articulo 25.

Io.25.demonſtrabimus, Si igitur alteram oportet hæreticam & ſchiſmaticam dici, hoc eſt, aut Græcam, aut Latinam Eccleſiam: Græca potiùs haberi debet quàm Latina. Quòd ſi quædam Eccleſia Latina pro ratione temporũ immutauerit aliter quã ab ipſis acceperit Apoſtolis, nõ eſt dubium, quin id inſtinctu Spiritus veritatis effecerit, à quo nomenclaturam hanc accepit, vt columna dicatur & firmamentum veritatis.

LVTH. Conſultum itaque videtur mihi nunc, vt non modò per concilium, ſed per quanque diœceſim, quilibet epiſcopus, etiam inuito Papa, Chriſtum ſecutus in Euangelio, rurſus vtranque ſpeciem laicis daret. Quamdiu (rogo) ſinimus nos eludi humanis iſtis figmẽtis & ſtatutis? An ignoramus Deo magìs quàm hominibus eſſe obediendum? Chriſtus vtranque dat populo ſuo, & vicarius ſuus alteram auferet?

EPISC. Oſtende priùs vbi Chriſtus vtrunque dederit laicis, aut dandum iuſſerit, quod (niſi vehementer fallor) nunquam efficies. Et tantò minùs efficies, quòd affirmas caput. 6. Ioannis, nihil pro hoc Sacramento facere, in quo non minùs abs te diſſentio, quàm Cyrillus, Hilarius, Cyprianus, ac cæteri patres eximij, qui non modò palàm vſurpant huius capitis verba pro teſtimonio Euchariſtiæ, verum etiam apertiſsimis rationibus id docent vſurpandum. Sat ſcio, nec ex Paulo, nec ex reliquis Euangeliſtis, id probabis vnquam, quòd Chriſtus vtranque ſpeciem, aut dederit, aut iuſſerit dari populo, niſi prorſus nullum diſcrimen facias inter paſtores & gregẽ, atq; inter plebem & Sacerdotes: quod ſatis copioſè ſuperiùs confutatum eſt. Paſtorum

Nõ poteſt ex euangelio probari, Chriſtũ ſub vtraq; ſpecie populum cõmunicaſſe.

rum eſt hunc ſanctiſsimum cibum miniſtrare gregi. Neque ad gregem pertinet, vllo pacto, panem hũc ſanctiſsimum cõficere ſibi. Nihil autem apud Corinthios recenſet Paulus, niſi quòd Chriſtus ipſe ſub cœna geſſerat: quæ verba nequeũt intelligi, quouis pacto, ad laicos fuiſſe dicta. Quomodo enim potuit ad laicos dici: Hoc facite, quotieſcunque bibitis, in meam commemorationẽ? Quid eſt, hoc facite, quotieſcunq; bibitis? Si facere, hîc conſecrare intelligamus, quemadmodum hauddubiè Damaſcenus, ac cæteri accipiunt, & nos paulò ſuperiùs oſtendimus, nemo bibiturus eſt ex calice, qui non priùs conſecrauerit: nã dicit quotieſcunque bibitis. Atqui laicũ (vt ſuppoſuimus) nemo ſanæ mentis dixerit poſſe conſecrare. Non igitur laicis hoc dictum fuit, neq; alicubi iuſſum eſt à Christo, quatenus vtramque ſpeciem acciperent laici. Quòd ſi quis vſqueadeo pertinax fuerit, vt contẽdat, laicis hoc Sacramẽtum ſub vtraq; ſpecie dandum, is vel ex euangelio, vel ex ſacris interpretibus afferat dilucida teſtimonia, & mox ei dabimus manus: alioqui iam ſuam impudentiam ipſe tandem agnoſcat.

Conſultum igitur volo, vt quilibet laicus, ſi ſpeciem alteram impetrare non poteſt, vi tyrannidis huius impeditus, corde ſaltem toto optet, & gemat ad Deum, quòd noſtris peccatis merentibus, digni facti ſumus, quibus impij aduerſarij veritatis, alteram partem ſacramenti auferrent, & nos noſtro Sacramento ſpoliarent. LVTH.

Conſulueris eorum ſaluti potiùs, ſi monueris eos, Eccleſiæ inſtitutis obtemperare, contentoſq́ eſſe, vt pro ritu, quem Eccleſia commodiorem eſſe EPISC.

duxerit, Sacramentum iſtud ſuſciperent. Nullo enim fructu ſpoliatur, quiſquis alterutram ſpeciẽ acceperit, cùm ſub vtraque, totus & integer contineatur Chriſtus. At, inquies, cur ergo ſacerdotes ſub vtraq; ſpecie communicant? Iam tibi reſpondi. Quoniam hi ſacrificant, & Chriſti mortem ſacrificio ſuo repręſentant, ſanguinem videlicet à corpore ſeparatum. Cæteris verò non ſacrificantibus ſatìs fuerit, ſpeciem panis accipere, in quo totus (vt dixi) Chriſtus, hoc eſt, caro, ſãguis, & anima cum Deitate ſumitur.

LVTH. Nam hoc ego dico, ſi quis ſciens omittat deſiderare ſaltem, alteram etiam partem Sacramenti, licèt neutra neceſſaria ſit, cùm fides ſola hic ſufficiat, impium eum eſſe, & Chriſtum ab eo negari.

EPISC. Luc. vlt. Cur ſpeciem (quæſo) reliquam deſiderabit laicus, quum ſub ſpecie panis totum & integrum acceperit Chriſtum. Nam ſi Chriſtus vnicam panis ſpeciem, duobus illis diſcipulis in caſtellũ Emaus profectis, & Paulus in naui, ſuis identidem ſolam ſpeciem panis exhibuerit: quis non conſequenter videt, ſufficere ſibi ſpeciem vnicã? Sed præter hæc, velut in vmbra quadam, licebit hoc ipſum ex alijs Chriſti factis & dictis contueri. Quum enim (vt in Ioãne traditur) Chriſtus ex quinq; panibus quinque millia pauit hominum, nullum credibile eſt illic vinum affuiſſe, & tamẽ hæc refectio, ſeu quędam vmbra fuit, communionis carnis ſuæ. Quod vel ex eo patet, quòd inde ſumpſerat occaſionem plurima diſſerendi ſuper carnis ſuæ comeſtione, quam & proximo capite panem vocat. Huc accedit, quòd in oratione dominica petere docemur panem illum ſuperſubſtantialẽ, hoc eſt, corporis

[Margin: Ioan. 6. De vino nihil legitur. — Matt. 6.]

Chriſti,

Chriſti, vbi de reliqua ſpecie nulla fit mentio. Adde quòd ſæpenumero Chriſtus in Euangelio, pro panis huius ſumptione multa pollicetur, ac pro ſpecie reliqua, hoc eſt pro ſpecie vini, nec tantillum quidem promittit. Pro illo dicitur: Panis Dei verus eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Et rurſũ: Ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me, nõ eſuriet, & qui credit in me, nõ ſitiet vnquam. Ad hæc: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Sic enim græcè legitur. Nec fruſtrà geminatur hîc verbum iſtud, dabo. Semel enim dicitur, pro datione carnis ſub ſpecie panis, ac rurſum pro carnis immolatione, quæ facta fuit in cruce: quæ verba planè conuincunt hoc caput ſextum Ioannis, pro Euchariſtia prorſus accipi debere. Sed in incœpto pergamus. Ioan. 6.
Dixit propterea Chriſtus: Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ſi quis ex eo manducauerit, non morietur. Et poſtea: Si quis manducauerit panem hunc viuet in æternum. Et denique: Qui manducat me, ipſe viuet propter me. Ecce quoties vitam pollicetur, pro panis huius ſumptione. De reliqua verò ſpecie ne verbum quidem produces. Luc. 22.
Nam illud: hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, nihil pollicetur pro calicis potatione, nec ſi quod ex Matthæo ſequitur, adiunxeris: Qui pro multis effundetur, in remiſſionem peccatorum. Mat. 26. Non enim hîc remiſsio peccatorum, pro calicis potatione promiſſa eſt, ſed pro ſanguinis effuſione duntaxat. Sed inquiet aliquis: An non Chriſtus dicit: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? Ioan. 6. Reſpondemus

primùm, hoc nobis Lutherum obijcere non poſſe, quum ſit capite ſexto Ioannis ſcriptum, cuius nè verbum quidem vllum, ad hoc Sacramentum affirmat pertinere. Deinde nihil dubitamus aſſerere, quòd qui ſub ſpecie panis Chriſtum ſumit, eundem & carnem eius manducare, ac ſanguinem bibere: cùm & carnem integram accipiat, cuius acceptio eſus dicitur, & ſanguinem integrum, cuius ſumptio, potatio dici poterit. Tertiò dicimus, quòd nihil ijs verbis de vini ſpecie traditur, ſed de ſanguine duntaxat, qui nuſquam ab hoc pane ſeparatur. Quando igitur toties, tanta promittuntur, pro ſacramenti huius ſumptione ſub ſpecie panis, & nihil vnquam ſub ſpecie vini, quis mirari debet, ſi ſub ſola panis ſpecie, laicis Eccleſia duxerit miniſtrandum.

Omnia Chriſti ꝓmiſſa pro Sacramenti ſub panis ſolùm ſpecie aſſũptione.

LVTH. Nec cauillis illorum moueatur, qui garriunt, ſub pane omnia accipi. Chriſtus enim ſciebat ſub pane omnia accipi, nihilominus tamē vinum inſtituit.

EPISC. Non illi certè, ſed ipſe potiùs Luthere cauillaris, qui nullam poteris iuſtam afferre rationē cur neceſſe ſit laicis reliquam accipere ſpeciem. Quid ſi Chriſtus vinum etiam conſecrauit? Num propterea laicis ſub ea ſpecie Sacramentum imparriri debeat? Nihil oportet. Solis vtiq; ſacerdotibus, quibus & cōſecrandi tribuit poteſtatem, vtramq; ſpeciem Chriſtus porrexit, & ab eis vtramque voluit ſacrificari: quatenus hoc ipſum repræſentarent ſacrificium, quod olim ipſe patri pro nobis in altari crucis immolauit. Sic patres ſentiunt. Sic Eccleſia docet credendum. Quamobrem ſi tibi vis in peruerſa opinione tua Fidem à nobis adhiberi,

rati-

rationes aut ſcripturas omni luce clariores produ cas oportet, quod ſcio nunquam facies.

LVTH. Sciebat omnia ſola Fide percipi, & tamen Sacramenta ordinauit.

EPISC. Non ſatis intelligo, quem in modum iſta ſibi reſpondeant. Sciebat Chriſtus omnia, ſola Fide percipi, & tamen Sacramenta ordinauit. Voluiſti forſitã dicere: Sciebat Chriſtus ſolam Fidem ſufficere, & tamen Sacramenta præter Fidem ordinauit. At iſtud cuiq; certum eſſe poteſt, quòd nõ abs re Chriſtus Sacramenta, neq; inutiliter inſtituit. Neque tamen ſi Fides ſola ſuffeciſſet, dixiſſet vnquam: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Intro ibit autem quis per Fidem abſq; baptiſmo, ſi ſola Fides parare poſſet aditum. Sed de ijs antea ſatis ſuperque diſſeruimus.

An ſola fides ſufficiat.

Ioan. 3.

LVTH. Quo iure ſeruus Domini ſui mutat ordinationes?

EPISC. Tu mihi priùs reſponde, quo iure mutata ſunt cùm alia plurima, tum id quod de baptiſmo Chriſtus inſtituit? Is enim Apoſtolis iuſsit, vt baptizarent, in nomine patris & filij & ſpiritusſancti. At hi, non eam formam obſeruarunt, ſed baptizabãt ſolius nominis Chriſti facta mentione. Quod ſi licuit illis ex cauſa, tam recentem domini ſui conſtitutionem immutare: cur ſucceſſoribus eorum idipſum non licebit, quoties non minùs id expedire viderint? & præſertim quando non ſine communis ſpiritus inſtinctu, tam hos quàm illos, ita feciſſe non ambigitur.

Apoſtoli Chriſti inſtituta mutarunt.

Qur Sacerdotes non etiam omnia ſub pane accipiunt? Nonne vnus panis & vnum corpus ſu-

mus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus, vt Apoſt. 1. Cor. 10. docet apertiſsimè?

EPISC. Non hæc habet Paulus. Lege exemplaria Græca, quo ſermone Paulus eam epiſtolam ſcripſit. In illis ſic inuenies: Vnus panis, vnum corpus, multi ſumus. Nam omnes ex eodem pane participamus. Hîc vides iuxta Paulum, ad corporis vnitatem ſat eſſe cunctis, vt de pane vno participēt, neq; calicis exigit cōmunicatio. Sed inquies, haud multò ſuperiùs de calicis benedictione locutus eſt Paulus. Profectò. Sed hoc ꝓ hac noſtra parte facit magìs, ſi quis ea verba diligentiùs excutiat. Calix, inquit, benedictionis cui benedicimus. Quis (te quęſo) calici benedixit niſi ſacerdos? aut quis alius frāgit cęleſtē illū panē? Vtrunq; ad Sacerdotes pertinet, qui & myſtici corporis, non iniuriâ portio melior exiſtimantur. Cęterū quū ijs adiunguntur prophani, & de toto corpore loquatur Paulus, iā ſolius panis fit mentio: Vnus, inquit, panis, & vnum corpus multi ſumus. Nam oēs de vno pane participamus, vt cūctis exploratiſsimum eſſe poſsit, hîc tuæ ſententiæ Paulum ipſum (quem citarâs) aduerſari.

LVTH. At Papa laicos ab hoc vno corpore excludere conatur, dum non omnes de vno calice vult participare, reſiſtens tū Chriſto, tū Paulo, & vniuerſę Eccleſiæ Dei, tamen vt myſteriū iniquitatis ſuę operetur filius ille perditionis, & homo peccati.

EPISC. De filio perditiōis. Profectò nemo potuit alius, tam virulenta verba, in ipſum totius Eccleſiæ præfectum euomere, niſi verè perditionis filius, & homo peccati. Sed finge quantumuìs iniquum eſſe, quòd non ad calicem admittantur laici. Quid hoc ad Pontificem iſtum? Num ei vitio verti debuit, quod per tot

tot annos (antequã is natus eſſet) per vniuerſam Eccleſiã fuit vſitatiſsimum? Neq; vſitatiſsimũ modò, verumetiã per duo ſeorſũ concilia generalia cõprobatiſsimũ. Multò igit̃ iniquiſsima eſt hęc, quã in ſummũ irrogas Pontificẽ cõtumelia: & tãtò ſanè iniquior, quò longiùs à veritate receſsit. Neq; enim ab vnitate corporis excluduntur laici, quòd nõ ſinũtur de calice ſpeciẽ alterã ſumere: id quod Paulus apertiſsimè teſtatur quũ dicit, omnes nos vnum panẽ, & vnũ corpus eſſe, quoniam ex eodem pane cuncti participamus. Sed tu calicis etiam facis mentionem, quũ non ignores Paulum id non ſcripſiſſe. Verùm iſtud facis, quò tibi quidẽ vulgi fauorem concilies magìs: erga Pontifices verò, maiorem concites inuidiam, odiúmque prorſus implacabile.

Callida Lutheri machinatio.

ARTICVLVS XVII.

LVTH.

THeſauri Eccleſiæ vnde Papa dat indulgẽtias, non ſunt merita Chriſti & Sanctorum.

EPISC. De indulgentijs.

Quantum ad indulgẽtias attinet, principiò Lector admonendus eſt, quòd inter noſtrã & Lutheri ſentẽtiam nihil interſit, niſi quòd Lutherus pœnam peccatis prioribus debitam opinatur vnà cũ culpa condonari, atque id ſiue per Fidem, ſiue per cuiuſcunque Sacerdotis abſolutionem. Nos verò cum Eccleſia credimus, quòd plerumque poſt deletam culpam remanet in peccatore, quædam ad pœnam pro peccatis priſtinis debitam, obligatio, quæ per ſummi Pontificis condonationem tolli poteſt. Hoc ſecum itaque Lector expendat, an Luthero ſecuriùs credatur, qui cuique Sacerdoti tantam tribuit poteſtatem, vt à

pœna ſimul & culpa ſoluat peccatorem etiam ſceleratiſsimum: an Eccleſiæ potiùs, quæ propter verba Chriſti dicta diuo Petro: Tibi dabo claues regni cælorum: Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis, opinatur, quòd poſt deletam à Sacerdote culpam, remanet adhuc pœna, quæ per quemcunque legitimum Petri ſucceſſorem, pariter condonari poteſt. Quòd ſi quiſque ſimplex Sacerdos haud tantam habuerit poteſtatem, quantam ei Lutherus cenſet tribuẽdam, quis non videt, cum quanto diſcrimine pontificis condonationem reijcimus? Sin autem habuerit tantam, nullum tamen periculum erit, Pontificis etiã condonationem ſuperaddere. Nos igitur tria ſtatuere moliemur. Primum, quòd poſt delatam à ſacerdote culpam remanet nonnunquam peccator ob priora delicta, pœnę cuidam obnoxius, à qua per Sacerdotem illum nõdum ſoluitur. Alterum, quòd eius pœnæ debitum ſolui poteſt per ſummi pontificis condonationem. Tertium, quòd quantum diuinæ iuſtitiæ per iſtam condonationem detractum fuerit, tantundem ex meritis Chriſti, ſimul & ſanctorum reſarciri non erit incongruum. Sed agè primum aggrediamur. Quanquam ex ijs quæ ſub articulo quinto diſſeruimus, dilucidũ eſſe reor, quòd non omnes peccatores indiſcriminatim ita ſunt abſoluti, vt qui grauiùs offenderit nihilò maioris pœnæ ſit debitor, quàm qui leuiſsimè, non grauabimur tamen hîc pluſculum aliquid adijcere. Paulus ad Romanos ſcribens ait: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Matt. 16.

Pro indulgentijs ſtatuẽdis tria notanda.

Rom. 6.

nem. Atqui palàm eſt, non huius & illius membra, æqualiter immunditiæ & iniquitati ſeruiſſe pridem ad ſuas complendas iniquitates, quum alter parum & breuiùs, alter plurimũ & diutiùs peccatis indulſiſſet. Neq; enim inficias eo quin omnes tam boni, quàm mali carnis ſuæ mortificandis affectibus aſtricti ſint. Verùm hoc eſt propter fomitem, ex originali peccato relictum. At aliter aſtringuntur hi, qui longè craſsiores ex peccatis actualibus contraxerint reliquias, his nimirum incumbit vt quantò ſordidiùs inquinati fuerint, tantò ſeueriorem adhibeant expurgationem. Atque hoc eſt quod iubet Paulus, quatenus pari ſtudio ſua mẽbra peccator ad conquirendam ſanctificationem inſeruire faciat iuſtitiæ, quo iam pridem ad complendam ſuam improbam voluntatem, improbitati ſeruierant. Et hoc aduertendum eſt, quòd hæc ſanctificatio de qua Paulus hîc loquitur, non eſt ea, qua quis per gratiam à culpa liberatur. Nã eiuſmodi iam fuerũt ij ad quos hîc loquitur Paulus, nempe vocati ſancti, quemadmodum in ipſius epiſtolæ fronte patet. Sed neque eſt ſanctificatio, qua quis à reliquijs originalis peccati mundatur, quum planè de actualibus, hîc verba faciat Paulus. Quamobrem & intelligi debet is locus, de reliquijs actualis peccati, à quibus vtique peccator per opera pœnitentiæ ſanctificari dicitur & expiari. Confirmemus & iſtud exemplo Dauid, qui tametſi nouerit ſibi culpam fuiſſe remiſſam, non ceſſauit tamen peccatorum ſuorum reliquias perſequi, & fletibus diluere quàm acerbiſsimis Reſpondeat hîc nobis Lutherus, ſi poſt remiſſam culpã, nihil reliqui ſit in peccatore, quod

De qua ſanctificatione Paulus ſit locutus.

Pſal. 6. Dauid poſt remiſſam ſibi culpam, reliquias peccatorũ fletibus proſequitur.

2. Reg. 12. Pſal. 50.

expietur: cur Dauid, cui de culpa fuerat compertiſsimum, quòd hanc ignouiſset ei Deus, cur (inquam) tantopere ſeipſum afflixit, & per noctes ſingulas tanto lacrymarum imbre ſtratum rigauit ſuum? Cur tam attentè ſingulis propè momentis de peccato ſuo cogitauit? Et denique cur petijt deleri ſibi iniquitatem, atq; ampliùs à peccato ſuo lauari? Non hæc profectò dixiſſe voluit pro reliquijs originalis, ſed pro reliquijs actualis peccati longè magis. Studuit enim vt membra iã tantò diligentiùs inſeruirẽt iuſtitię ad ſanctificationem, quantò priùs ad mentẽ improbã confuſum mandam, inſeruierant iniquitati. Neque enim dubitauit operibus pœnitentiæ ſcoriam omnem & rubiginem peccatorũ, aufferri poſſe. Sed hoc Lutherum in has anguſtias adegit, quòd totum Fidei nihil operibus cenſet deferendum. Propter quod & nouam vitam optimam aſſerit eſſe pœnitentiam. Cæterùm Eccleſia nequaquam ſufficere vitam nouam, putat. Non ſufficit (inquit Auguſtinus) mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, niſi etiam de ijs (quę facta ſunt) ſatisfiat domino per pœnitentiæ dolorem, per humanitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis & ieiunijs. Credit igitur Eccleſia manere poſt condonatam culpam in peccatoribus, plus vel minus expurgandum, pro qualitate prioris vitæ, ſimul & doloris magnitudine: qui iam emendæ propoſitum anteceſsit. Nam vbi poſt ſceleſtiſsimam vitam, dolor in peccatore non niſi puſillus ſuccedit, eiuſmodi peccator abijci non poteſt, ſed abſolui debet, ſi petat. Veruntamẽ aſperius ei medicamẽ adhibendum

Vita noua nequaquã ſufficit.

dum eſſe, nemo ſanæ mentis non iudicabit. Cæterùm excutiamus & illud, an plura maioraque commoda ſit conſequuturus is, qui Luthero Fidem habet, an qui credit Eccleſiæ. Primùm certè non mediocris periculi eſt Eccleſiæ non credere, quā Paulus columnam vocat, & firmamentum veritatis. Nec poteſt huic non credere quiſquam, abſq; infidelitatis nota, præſertim in ijs, quæ ſalutē concernunt animarum. Verū ſi Luthero non credimus nihilò plus diſcriminis inde nobis imminebit, quàm ſi cuilibet ex infimis ſcriptorib. non crediderimus. Deinde ſi credamus Eccleſiæ docenti, nōnullas in peccatore poſt condonatam culpam, reliquias manere, tantò magis ad moleſtias pœnitentiæ ſubeūdas, & cum exactiori ſolicitudine ſuſcipiendas ipſi ſtimulabimur. Sin contrà, cum Luthero nullas relinqui putabimus, nullam operam ijs expurgandis impendemus, quum iam ſecuri nihilò magis nos ad ſatisfactionem obligatos, quàm aliū quemlibet Chriſtianū exiſtimabimus. Tertiò, ſi iam per opera pœnitentiæ reliquias peccatorū diligenter expurgauerimus, nihil poſt hāc vitam nobis ignis purgatorij nocebit. Sin contrà, quia tales vtpote non creditas, non expiauerimus, quis nos à purgatorij cruciatu ſecuros conſtituet? Nemo certè, nec Lutherus ipſe. Sed hactenus quòd poſt deletam culpam reliquiæ maneant expurgandæ, & quòd pœna quædam peccatis prioribus adhuc debeatur, quam peccator, aut hìc, aut alibi luat neceſſe eſt, dictum ſit. Iam verò ſecundum ſtatuamus, nempe quòd huius pœnæ debitum, per condonationem ſummi pontificis tolli poteſt. Scripturæ nimirum docent, id varijs modis tolli poſſe. Et pri-

An plura commoda cōſecutus ſit qui Lut. credit, an qui Eccleſiæ.

Secūdum. Tres modi quibus pœnæ debitū tolli poteſt.

1.Cor.11. primùm auſteritate noſtra. Nam Paulus ait: Si nos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Hoc eſt, ſi nos noſtras in Deum offenſas vlti fuerimus, vſqueadeo clementem ſe nobis ipſe præbebit, vt nolit vlciſci denuò. Neque enim bis in idipſum iudicare conſueuit. Propter quod & Dauid ſua peccata

Pſal.24. vindicans, confidenter ait ad Deum: Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. Si non certò ſperaſſet, per ſuam in ſemetipſum animaduerſionem, reliquias peccatorum ſibi condonandas, nequaquam ad hunc modum afflixiſſet ſe, neq; petijſſet condonari peccata: quum iam de remiſſa culpa ſatìs ei conſtitit, vtì ſuperiùs diximus. Is igitur vnus modus eſt, quo pœnę debitum (quod poſt ſublatam culpam remanet) diſijci poteſt. Alius item eſt per ęleemoſynarū

Lucæ 11. largitionem. Nam Chriſtus ait: Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia mūda ſunt vobis. Atqui certum eſt, nihil ei qui gratia caruerit, profuturum, quantaſcunque largiſsimas fecerit elee-

1. Cor.13. moſynas, quum dicat Paulus. Si diſtribuero in cibos pauperū omnes facultates meas, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodeſt. Ecce nihil confert eleemoſynæ diſtributio, niſi quis in charitate radicatus fuerit. Verùm in charitate quiſquis eſt: is ſimul eſt, & gratiæ particeps, ac liber effectus à culpa. Nam has duas, hoc eſt, gratiam & culpam, ſimul cuiquam adeſſe, nequaquam eſt poſsibile. Quamobrem ſi quis à culpa ſolutus fuerit, iam eſt & mundus. Veruntamen à reliquijs peccatorum,

Tertius. per eleemoſynam eſt adhuc mundandus. Tertius modus eſt per vehementem charitatis affectum. Nam vehemens vtique charitatis affectus pecca-

torum etiam expurgat reliquias, quum dicat diuus Petrus: Charitas operit multitudinem peccatorum. Cui ſubſcribit & Iacobus, de ipſo loquens: Qui conuerti fecerit peccatorē ab errore viæ ſuæ, operit, inquit, multitudinem peccatorum. Præter hęc & iniuriarum dimiſsio plurimum confert. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Et rurſum: Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cæleſtis peccata veſtra. Ecce propterea quòd tu peccatum dimittis alienum, & tibi cœleſtis pater remittet peccata tua. Adde, quòd oratio dominica quoties in ea ritè dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, plurimum facit ad reliquiarum harum expiationem. Et ne dixeris hanc particulam ad quotidiana pertinere peccata, audias Auguſtinum in Enchiridio cap. 71. vbi palàm affirmat, quòd non ſolùm hæc oratio, minima, & quotidiana peccata delet, verùmetiam delet & illa, à quibus vita fidelium vel ſceleratè geſta, ſed pœnitendo in melius mutata, diſcedit. Sed & aliena oratio, nempe ſancti cuiuſpiam viri profuerit plurimum. Nam Iacobus ait: Oratio Fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Neq; hìc de mortalibus peccatis agitur, quę non ſunt adhuc remiſſa. Nam illa per alienam orationem nemini condonantur, ſed de reliquijs mortalium, ſimul & de venialibus intelligi debet. Vides igitur quot modis diuina clementia reliquijs peccatorum dignata ſit ignoſcere, vt nemini mirum fuerit, ſi per ſummi pontificis condonationem, modò clauis (vt aiunt) non aberret, hæ peccatorum reliquiæ ſimiliter aboleantur. Neque enim fruſtrà Petro crédi-

tur

1. Pet. 4.
Iacob 5.
Lucæ. 6.
Matth. 6.
Oratio dominica quæ peccata expurgat.
Iaco. 5.

Mat.16. tur dixiſſe Chriſtus: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Dixiſſet autem hoc ipſum fruſtrà, ſi vinculum aliquod cuiuſuis peccatoris animum teneret, quod per vllum è ſuprà memoratis modis abſolui poſſet, & Petrus Chriſti verbis confiſus, nequiret ab eodem ſoluere. Dixit
Lucæ 11. Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Et credimus per eleemoſynam, reliquias peccatorum expurgandas. Dixit Chriſtus:
Luc.6. Dimittite, & dimittetur vobis. Et credimus per dimiſsionem fraternæ iniuriæ, nobis etiam dimitti
Iaco.5. reliquias peccatorum. Dixit Iacobus: Oratio Fidei ſaluabit infirmum, & ſi in peccatis ſit, dimittētur ei. Et omnino credimus ita futurum. Cur ſimili modo quum pollicitus ſit Chriſtus, id fore ſolutum & in cœlis, quicquid Petri ſucceſſor ſoluerit ſuper terram, nō credimus Petri ſucceſſorem (modò fideliter & prudenter idipſum attentauerit) poſſe nos à reliquijs peccatorū abſoluere? Sed hęc
Tertium. pro ſecundo ſufficiunt. Iam ergo veniamus ad tertium. Quod eſt, ſi quid per has condonationes diuinæ iuſtitiæ detractum ſit, id Chriſti meritis, &
Per Luth. diuinæ iuſtitiæ derogatur. ſanctorum, abundè reſarciri cōueniat. Nam hoc eſt quod Luthero, cum primis obijci valet, nempe quòd per ipſum diuinæ iuſtitiæ non parum eſt derogatum, quū iuxta traditionem eius ſcelera plurima tranſibunt inulta. Nos verò nihil inultum præterire poſſe fatemur. Sed ſi quid animaduerſionis peccatori defuerit, id aliundè penſandum opinamur. Nec ſanè commodiùs id fieri poteſt, quàm ſi ex Chriſti ſanctorumq; meritis quicquid
Chriſti merita. iuſto minus fuerit, reſtituatur. Nā quicquid ex pœnæ debitæ perſolutione peccatori defuerit, id ex

illorum meritis rependi poteſt commodiſsimè. Cæterùm vt hoc dilucidius fiat, nonnulla priùs à nobis firmanda ſunt. Et primũ quòd eodem actu quis pro ſeipſo mereri præmium poteſt, & nihilominus pro quouis altero ſatisfacere, abſq; vllo ſui prȩmij diſpendio. Quod quidem, cùm ex alijs mul tis patêre poteſt, tum ex Moſe primùm, qui cùm tam inſtanter orauit, vt aut ipſe de libro vitæ deleretur, aut populo remitteret ſua noxa. Non potuit certè tanta, & tam eximia charitas ſuo merito fruſtrari. Et tamen præter meritum, quod ſibi cōparauit, obtinuit etiam (id quod Rabbi Samuel affirmat) vt in omni clade, quæ poſtea Iudæis con tigit, nonnihil de pœna pro peccato illo debita re mitteretur. Sed & in Leuitico pollicetur Moſes, quòd ſacerdote rogante pro ijs, qui pro ſuis peccatis hoſtias obtulerint, propitius foret eis dominus. Et quid eſt hoc loco Deum eis propitium eſſe, quàm eum nonnihil ex pœna peccatis debita remittere, quum quantũ ad culpam attinet ipſa per interiorem gemitum antè ſufficienter fuiſſet deleta? Nec tamē ob id Sacerdos orationis ſuȩ præmiũ amiſit. In lib. quoq; Numerorum traditur, quòd quum ſæuiret in populum ira Dei, mox vt Aaron obtuliſſet thymiama, & deprecatus fuiſſet pro populo, ceſſauit plaga. Ecce profuit Aaron ſuis precibus ad minuendam pœnam, populo pro ſuis peccatis debitam, nec tamen ipſe precum ſuarum fuerat ob id mercede priuatus, quũ dicat Paulus: Vnuſquiſq; mercedem accipiet ſecundũ ſuum laborem. Sed & Stephanus quando pro ſe lapidantibus orauit, profuit vehemēter Paulo, nec ſeipſum tamen tam ardētis charitatis mercede fraudauit.

Exod. 32. Rabbi Samuel. Leuiti. 6. Num. 16. 1. Cor. 3. Act. 7.

Sic

Sic nimirum & pleroſque ſanctos viros pro peccatoribus legimus ſatisfeciſſe, & nominatim Andræam apoſtolum, pro quodam ſene presbytero, qui penè totam priorem vitam in ſcortationibus abſumpſit, pro quo tamen Andreas non priùs deſtitit ſeipſum ieiunijs, & lacrymis affligere, quàm diuinitùs intellexerit, eidem peccata fuiſſe condonata. Profuerunt igitur iſtorum ſtudia pluribus ad ſatisfactionem, & tamen ex proprijs meritis nihil penitus imminuerunt. Nec eſt dubium, quin ad hunc modum, homines cæteri mutuò vnus pro alio poteſt ſatisfacere, atque ita vt nihil proprij depereat meriti, neque viuus pro viuo ſolùm, ſed & pro mortuo quoque. Cui rei tam Auguſtinus, quàm Gregorius palàm aſtipulantur, & quatuor operum genera memorant, quibus defunctis prodeſſe poſſumus, hoc eſt, altaris ſacrificiú, eleemoſynas, ieiunia, precationesque ſanctas. Auguſtinus verò in libro cui titulus eſt de cura pro mortuis agenda, mortuorum memorias peculiariter approbat ijs verbis: In Mach. inquit, libris legimus, oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed & ſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret auctoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commẽdatio mortuorum. Hęc Auguſtinus. At quomodo proſunt hęc opera, niſi per expiationis accelerationem, & per quendam ſatisfactionis modum, nempe pro pœnis, quarum debitum, ex peccatis in hac vita perpetratis antè contraxerant. Quòd ſi pro mortuo ſatisfieri poteſt, multò magìs pro viuo, quum is adhuc viator ſit, & meteri

Quatuor operum genera, quibus mortuis prodeſſe poſſumus.

2. Mach. 12

reri per ſeipſum poteſt. Cęterùm pro vtrouis quis id fecerit, nõ imminuet ei ſuæ charitatis merces, quum ſcriptum ſit, Deum vnicuique ſecundum eius opera redditurum. Cæterũ ex ijs pœnis, quas pro nobis in cruce ſuſtinuit Chriſtus, res hæc multò magis perſpicua redditur. Is enim pro peccatoribus ſanguinem ſuum fudit, & amariſsimam perpeſſus eſt mortem, vt nobis peccata remitterentur, nec tamen ob id, ſuæ paſsionis præmio fruſtratus eſt ipſe. Nam propter hoc Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Cæterùm fructus remittendę non ſolùm culpæ, verumetiam pœnæ ad nos vſque peruenit. Tantus enim & tam ampliſsimus erat illius acerbiſsimæ necis fructus, vt pro totius mundi ſuffeciſſet peccatis, abſque ſui præmij vel vllo detrimento. Fuit igitur hoc opus Chriſti meritorium, ſimul & ſatisfactoriũ. Meritorium vtiq; ſibi fuit, quemadmodum ex Paulo iam diximus. Fuit etiam & nobis meritorium, quia nobis Chriſtus & gratiam meruit & gloriam. Fuit identidem & ſatisfactorium. Sed eius ſatisfactionis emolumentum quum ipſe nullius eguit, totum penitus ad nos redundauit. Ex ijs itaq; dilucidum eſt eundem actũ, & meritorium & ſatisfactorium eſſe, vſqueadeo, vt quis eodem actu ſibi mereri poſsit, & nihilominus pro altero ſatisfacere abſq; ſui præmij quantulacunque iactura. Secundò ſupponimus. Quòd quanquam nemo ſit, cui non cumulatius præmiũ in cœlis Deus largiatur, quàm hîc in terris ipſe meruit, innumeri tamen ſunt, qui longè grauiores ærumnas pertulerunt, quàm ad ſuorum ſuffeciſſent delictorum expiationem. Et primùm, id ambiguum

Rom. 2.

Philip. 2.

De meritis ſanctorũ.

biguum eſſe nemini poteſt, quantum ad glorioſam Chriſti genitricem, quæ neuo quouis & labe caruit, tam originalis quàm actualis peccati. At ipſa tamen innumeras & eaſdem acerbiſsimas, perpeſſa fuit moleſtias. Fuerunt & alij (qui lethalibus noxijs caruiſſe creduntur) vt Ioannes, Chriſti præcurſor & Hieremias. Quid Paulum memorem, & alios plurimos, qui nunquam poſt baptiſmi gratiam lethalem culpam admiſerunt? & ipſi tamen clades, ac calamitates immenſas, & abſque numero ſunt perpeſsi. Neque negauerim eos omnes, etiam longè ſuprà quàm meruerint, eſſe remunerandos. Veruntamen haud dubito, quin quod in ærumnarum quas tolerârunt cruciatibus erat ſatisfactorium, non euanuerit penitùs in aëra. Nã Deus ipſe benigniſsimus, qui mala noſtra ſemper vertit in bonum, non patietur hanc ſatisfactionem omnino perire, ſed in aliquam hauddubiè cõuertet vtilitatẽ. At peribit certè, ſi nec eis, neq; cæteris profuerit quicquam. Et quoniam illi, ſuæ ſatisfactionis fructum, nullis deſtinârũt perſonis certis, ideo fit, vt in commune ceſſerit Eccleſiæ totius emolumentum, & communis Eccleſiæ theſaurus iam dicatur, nimirũ vt inde rependatur, quicquid cæteris ex iuſta ſatisfactione defuerit. Sic enim & Paulus ipſe teſtari viſus eſt, ad Coloſſ. ſcribens: Nunc enim gaudeo in paſsionibus meis pro vobis, & adimpleo ea, quę deſunt paſsionũ Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Vbi litera Ambroſij ſic habet: Et ſuppleo reliquias preſſurarũ Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. Quibus ſanè verbis Paulus ſignificare videtur ærũnas, quas cæteri ſancti pertule-

Theſaur' Eccleſiæ.

Coloſſ. 1.

pertulerunt in ſua carne, ceu reliquias quaſdam, adiungendas eſſe preſſuris Chriſti, ad communē Eccleſiæ totius vtilitatem. Supponimus tertiò, quòd huius theſauri diſpenſatio præcipuè pertinet ad eum, qui totius Eccleſiæ caput eſt: cui & Chriſtus promiſit claues regni cælorum, vt eſſet verè ſolutum in cælis, quicquid ipſe ſoluiſſet in terris. Neque tamen inficiàs eo, quin propter vnitatē corporis myſtici, ſi quis conformârit ſe Chriſti, ſanctorumque cruciatibus, ipſe particeps euadet ſatisfactionis eorum, ſic tamen vt non pro leui quauis tolerantia, protinus à reliquijs peccatorum, ab omni pœna pro eis debita, prorſus expurgetur. Nam ex eo ſequeretur, quòd omnes qui in gratia decederent, confeſtim euolarent, atque ita penitùs extingueretur omne purgatoriū. Neque enim ſatisfactiones, quę manāt ex Chriſti meritis, mox cuique pœnitenti diſpenſantur, quanquā ipſe Chriſtus, & ex inſtituto quidem pro peccatoribus tantas ęrumnas ſubijſſet. Dixit enim anteaquàm pateretur: hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Et quanquam Chriſtus eò ſpectabat, quum tanta pateretur, non tamen ex hac paſsione, ſingulis peccatoribus protinùs vt reſipuerint, tantundem remiſsionis ſuppetatur, quantum eis ad pœnam peccatis debitam ſufficiat abolendam. Sic enim fruſtra dixiſſet Apoſtolis Chriſtus: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Atque illud quoq;: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Huius itaque theſauri diſpenſatores,

Theſauri diſpēſatio pertinet ad pōtificē

Matt. 14.

prælati ſunt, quibus & Chriſtus illa dixit. Sed inter iſtos, ille præcipuus eſt, qui cæteris omnibus præficitur, quiq́; poteſtatis in hac re plenitudinẽ obtinet, quemadmodum Innocentius. iij. in concilio quodam generali diffiniuit, qui talem ſe præſtitit cui meritò fides eſt adhibenda. Nam (vt refert Platina) vir erat in quouis genere vitæ probatiſsimus, ac dignus qui inter ſanctos Pontifices cenſeretur. In concilio igitur per eum vocato Laterani, in quo fuerunt (vt idem Platina teſtatur) patriarchę duo, nempe Hieroſolymitanus & Conſtantinopolitanus. Metropolitani. lxx. Epiſcopi, cccc. Duodecim Abbates, Priores conuentuales, lxxx. Græci & Romani imperij legati, Regum verò Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, & Cypri oratores. In hoc concilio, quoniam Abbates id temporis præſumpſerant literas indulgentiarum conferre, dictus Innocentius illum abuſum reuocauit, ſimul & Epiſcopis pręſcripſit certos limites, quos non excederent, reſeruata Romano pontifici plenaria facultate. Sic enim quantum ad Abbates illic traditur: Accedẽtib. ad nos de diuerſis mũdi partibus Epiſcoporum querelis, intelleximus graues & grandes Abbatum exceſſus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea quæ ſunt epiſcopalis dignitatis extendunt: de cauſis matrimonialibus cognoſcendo, iniungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgẽtiarum literas. Ecce hîc ſummus pontifex in concilio correptis Abbatibus, teſtatur ad epiſcopalem dignitatem pertinere, vt indulgentiarũ literas ipſi concedant. Quibus tamen inferiùs modum præſcribit, ne per ſuperfluas indulgentias ſatisfactio pœnitentialis eneruetur.

Qui ſint diſpenſatores Eccleſiaſtici.

Abbatum exceſſus in concilio Lateran. compreſsi.

De literis indulgentiarum.

eneruetur. Quia per indiſcretas,inquit,& ſuperfluas indulgentias,quas quidam eccleſiarum prælati facere nō verentur,& claues Eccleſiæ contemnũtur,& ſatisfactio pœnitentialis eneruatur:decernimus, vt cùm dedicatur Baſilica,nō extendatur indulgentia vltra annum, ſiue ab vno ſolo, ſiue à pluribus epiſcopis dedicetur. Et infrà, hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet caſibus aliquoties conceduntur, quum Romanus pontifex (qui plenitudinem obtinet poteſtatis) hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare. Tria igitur quantũ ad indulgentias attinet, in hoc concilio decreuit Innocentius tertius. Negauit primùm Abbatibus indulgendi facultatem. Eandem in Epiſcopis moderabatur. Sed & plenariam eius rei poteſtatem Rom. Pontifici reſeruatam declarabat. Cuius cōcilij meminit,& Innocētius quartus,quod & quatenus ad indulgentias ſpectat in altero concilio(quod ipſe Lugduni celebrabat) palàm approbauit. Ex ijs igitur(quę nos hactenus declarauimus)ſatis conſtare puto, non ſolùm aliquas (deleta culpa) remanere peccatorum reliquias, verumetiam eaſdem, per ſummi pontificis autoritatem condonari poſſe, nullumque præiudicium ex eo diuinæ fieri iuſtitiæ: quum abundè ſatis ex Chriſti ſanctorumque perpeſsionibus reſarciatur, quicquid peccatoribus ex iuſta pœnę tolerantia defuerit, ſed & quò ſolidiora, quæ diximus, cunctis innoteſcerēt, ipſa roborauimus duobus concilijs, Eccleſiam vniuerſalem repræſentantibus, quæ(Paulo teſte)columna dicitur,& firmamentum

Tria Innocentij.3. in concilio Lateranēſi decreta.

Nullũ prę iudicium fieri diuinæ iuſtitiæ ob condonationes.

mentum veritatis. Sed iam tempus eſt vt Lutherum audiamus.

LVTH. Huncprobaui ſic, quia merita Chriſti ſunt res viuæ, ſpirituales, & ſacræ quæ iuſtificant cor. Qui enim manducat carnem meam, & bibit ſanguinē meum, viuet in æternum. Verba & opera Chriſti omnibus ſunt ſalutaria ad vitam, quicunque ea apprehenderint, nec poſſunt niſi Fide apprehendi: ideo nec vllus hominum habet ea in poteſtate ſua, niſi ſolus ipſe.

EPISC. Hæc aliena ſunt ab articulo, nec aduerſum, vt aiunt, faciunt quicquam. Nos in operibus Chriſti duo fuiſſe diximus, nempe meritum & ſatisfactionem, ijs enim verbis vtimur, nimirum quòd ſint theologis non ſolùm recentioribus, verumetiam veteribus frequenter vſitata. Meruit vtique Chriſtus tam ſibi quàm nobis. Porrò ſi meritum ſpectemus, præmio iam donatus eſt, quantum ad ſeipſum pertinet, cumulatiſsimo: relicta nobis interim ampliſsima ſatisfactionis gaza. Et quanquā opera illa Chriſti iam tranſierint, manet nihilominus & merces operum, quam ille iam in cælis poſsidet, & ſatisfactionis amplitudo, cuius peccatores quotidie fiunt participes. Cæterùm quod propriè iuſtificat cor, gratia eſt, quæ quotidie creatur, & cordibus infunditur noſtris. Et hanc etiā Chriſtus ipſe nobis meruit. Nam eatenus opus Chriſti, cæterorum hominum præſtat operibus, quòd propter vnionem Deitatis, non ſolùm ſibi mereri præmium potuit, verumetiam nobis gratiā & gloriam. Et has conferri miniſterialiter, hoc eſt, per Sacramentorum adminiſtrationem in poteſtate Sacerdotum eſt. Nec de carne & ſanguine

In operib⁹ Chriſti duo ſunt, meritū & ſatisfactio

Gratia cor iuſtificat.

Chriſti Lutherus ipſe dubitat, quin facultatem Sacerdotes habeant vtriuſque conſecrandi. De Fide verò ſæpè diximus, quòd ea non ſemper eſt viua. Sed & ſæpè quum ea viua fuerit, quanquam tunc reatus aufertur, & peccati culpa prorſùs aboleatur, reliquiæ tamen peccatorum haud abluuntur penitus. Sed eas vel per ſatisfactionem noſtram, vel per condonationes legitimè conquiſitas deleri neceſſum eſt.

Indulgētiæ autem ſunt remiſsiones ſatisfactionis, quæ nihil faciunt ad iuſtificationem, ideo inſignis eſt blaſphemia, merita Chriſti in hoc ſordidum opus mortis ponere. LVTH.

EPISC. Duplex iuſtificatio, altera reatum, altera reliquias peccati tollit.

Duplex intelligatur neceſſe eſt iuſtificatio. Altera quę fit per gratiam à reatu peccati, altera quę fit per expiationem à peccati reliquijs. Vtraque certè non parui momenti putanda eſt, neque poteſt alterutra vocari ſordidum opus mortis, niſi ab improbis & blaſphemis. Nam culpa quę per gratiam aboletur, multò ſordidior eſt, quā reliquiæ, quæ poſt culpam remanent, & tamen ab hac nullas omninò gratia ſordes contrahit. Quod ſi gratia nullis per deletionem culpæ ſordibus inquinetur, multò minùs hæc ſecunda iuſtificatio dici poterit opus mortis ſordidum, quum iam per priorem iuſtificationem, culpæ ſordities abluta ſit. Neutra igitur, aut opus mortis, aut opus ſordidum, exiſtimari debet. Sed vtraque ſuo modo purgat, illa reatum, iſta reliquias, quæ poſt reatum in animo remanent. Et ſicut illa præſtat vitam peccatoribus, ita & iſta iuſtificat eos ad gloriam, ad quam intrabit nemo, niſi priùs ab ijs reliquijs fuerit expurgatus.

LVTH. Præter hæc nullis ſcripturis ſua probant, ſed ſola impia illa extrauagante Cle. vj. ex opinionibus Thomæ inſulſiſsimis, & meris figmentis concepta.

EPISC. Ex ſcripturis abundè monſtrauimus, manere poſt deletam culpam, peccatorum reliquias. Ex eiſdem & has cōdonari poſſe docuimus apertiſſimè. Sed & tandem ob condonata, nullum diuinæ iuſtitiæ præiudicium fieri, palàm oſtendimus. Prȩter hȩc, quid amplius quiſquam exigere debet, non intelligo, & is maximè, qui nec ſcripturis, nec efficacibus argumentis contrarium affirmat. Sed finge (quod facis) nos ſcripturas nullas habere. Num pro noſtra parte non ſatis fuerit Eccleſiæ totius auctoritas? Num concilia duo pleniſsima per optimos Pontifices tam vita, quàm doctrina probatiſsimos accita non ſufficient? vt interim nihil de extrauagante dicam, quam tu tam contumelioſè vocas impiam: neque de opinionibus D. Thomæ, quas tu velut inſulſiſsimas contemnis, & nihil aliud eas facis, quàm mera figmēta: quũ nemo cōpos mentis fuerit, qui non pluris vnũ Thomam æſtimet, quã Lutheros decem.

LVTH. Ad hæc merita Chriſti ſunt neceſſaria & præcepta haberi, ſicut & Fides, ſic 1. Corint. 1. dicit nobis Chriſtum eſſe Dei virtutem, & Dei ſapientiam: & Roman. 5. nos in ſolo ſanguine eius iuſtificari: & Roman. 4. ipſum poſitum propitiatorium in ſanguine ſuo. Sed indulgentię nec neceſſariæ nec præceptæ ſunt, ſicut nec fidem habent, ideo nihil faciunt ad ſalutem prorſus.

EPISC. Gratiam certè, quæ ſola ſalus animi eſt, non cōferunt indulgentiæ. Sed tamen ob id non ſunt reſpué-

reſpuendæ, quum in alium finem profuerint non mediocriter. Conducunt enim ad celeriorem introitum in gloriam, quemadmodum & venialium remiſsiones. Quis enim tam imprudens eſt, vt remiſsiones venialium ſi poſſet conſequi, repudiare voluerit, quum tamen neque iſtę gratiam conferunt, neq; pręcipiuntur haberi. Nemo certè ſiue cum venialibus, ſeu cum reliquijs mortalium, cæleſte regum ingredietur. Quamobrẽ & ambæ neceſſariæ ſunt, hoc eſt, tam venialium remiſsiones, quàm reliquiarum mortalium expurgationes. Cęterùm quanquam ad gratiam conſequendam indulgentiæ parum adiuuerint, pleriſque tamen occaſionem præſtant quærendæ gratiæ, quam alioqui nunquam eſſent quæſituri: ſed ob criminum multitudinem deſperantes, ſe præcipites in omne flagitium darent. Tuas verò ſcripturas (quas hîc adducis) ſi quis excutere vellet, oſtenderet facilè quàm nihil faciunt ad inſtitutũ tuum. Quid enim ſi Chriſtus Dei virtus ſit, & Dei ſapiẽtia, num non eò magis paſsionum eius tolerantia, pro reliquijs offenſarum noſtrarum erit ſatisfactoria? proculdubio. Et ſanguis Chriſti (quo ſolo iuſtificamur) non ſemper effunditur, ſed ſemel effuſi virtus adhuc remanet, tam præſentibus quàm futuris peccatoribus communicanda. Quamobrem quum huius ſatisfactionis, peccator non protinus, vt Fidem habet, particeps efficitur (ſic enim omnes qui cũ Fide ex hoc ſeculo diſceſſerint, protinus euolarent.) Fit igitur, vt huius ſatisfactionis theſaurus in ærario communi totius Eccleſiæ, diſpẽſandus relinquatur.

Indulgentię etſi gratiam non conferãt, celeriorẽ tamen aditũ in gloriã parãt.

Indulgentię pleriſq; gratię quęrendæ occaſionem præbent.

LVTH.

Quòd verò dicunt, merita Chriſti accipi du-

pliciter, vno modo per modũ ſatisfactionis, alio per modum iuſtificationis, reſpondeo: Quid mihi & iſtis figmentis?

EPISC. Non ſunt figmenta Luthere, quòd opera Chriſti ſint & meritoria, ſimul & ſatisfactoria. Nam quicquid præſtantiæ conceditur operibus hominum, id operibus Chriſti negare non licet. Atqui ſuperiùs oſtendimus, opera piorum hominum, maximè pœnalia, pro peccatoribus aliquando fuiſſe ſatisfactoria, ſimul & ſibijpſis nihilominus meritoria. Neque enim fieri poteſt, vt quiſquam (qui fortè charitate ductus, ſiue pro viuis, ſeu pro mortuis, aut precatur, aut ieiunat, aut eleemoſynas largitur, aut deniq; ſacrificium altaris offert) mercede fruſtretur operis ſui. Nam certè quò cuiuſq; charitas purior eſt, & ſyncerior, eò lubentiùs hæc facit pro alijs quàm ſeipſo. Nec eſt dubium quin maior charitas mercede cumulatiori præmiabitur. Sed nec amplitudo præmij, qua quis ob charitatem ſuam donatur in cœlo, quicquam obſtat, quò minùs ipſe ſatisfactionis fructus ad vtilitaté proximi conuertatur, quum nihil minuat ex gloria Chriſti, quòd ſuæ redemptionis opus innumeris profuerit. Quamobrem velis nobis Luthere, hæc in operibus tam Chriſti, quàm cæterorũ hominum diſtinguéda ſunt, nempe meritum, & ſatiſfactio. Quiſquis enim iſta ſecernere, vel nequeat, vel nolit, aut ingenij certè craſsities in cauſa eſt, aut peruerſa malignitas: quum & ſæpè videamus apud ſeculares principes, quorum tamen haud infinita benignitas eſt, vt quiſpiam intercedens pro alterius offenſa, non ſolùm illam obtineat, verumetiam & ampliorem apud eos gratiam plerũ-

Meritum & ſatisfactio in operibus ſecernenda.

que ſibi conciliet. Quòd ſi princeps aliquis ſecularis, cuius eſt vel nō ſyncera, vel non immēſa benignitas, vnicam alicuius aulici operam, ceu ſatisfactoriam pro altero acceptet, & ob eandem nihilominus interceſſori gratiam augeat ampliorem, quis non videt Deum optimum maximum (cuius puriſsima benignitas omnem limitem ſupergreditur) non idipſum eorum operibus tribuere, qui ſibi ſunt chariſsimi. A ſimili.

Scio merita Chriſti etiam accipi hodie per modum pecuniæ. Et in quo ſcelerum abuſu non pretexuntur hodie merita Chriſti? Hac fingendi libidine quiduis è quouis facere licebit, etiam Deum ex ipſo Satana, quod & faciunt atq; fecerunt impij iſti indulgentiarij adulatores. LVTH.

Hæc nihil aliud ſunt, quàm mera conuicia, & contumeliæ in pontificem ſummum, & fautores ipſius, ad quæ ſæpe te conuertis, quum argumenta tibi ſolidiora defuerint. Neque poteſt profectò quoduis indicium eſſe perſpicatius hominis à veritate deſtituti, quā quum ita furiat, ac debacchetur in alios tam maledicentiſsimè. Quam rem & ipſe teſtaris in defenſione 33. concluſionis tuæ aduerſus Silueſtrum. Euidens (inquis) ſignum eſt deſtituti à veritate, furor & indignatio. Sic enim agis, vt certè neſciam, an tuam hanc eximiam cæcitatem demirer, an deplorem potiùs: qui non erubeſcis eodem volutari luto, quo cæteros conſpurcari moliris. Sed hactenus pro hoc articulo. EPISC. Suo telo repercuſſus Luth.

ARTICVLVS XVIII.

INdulgentiæ ſunt piæ fraudes fidelium, & remiſsiones bonorum operum, & ſunt de numero LVTH.

mero eorum, quæ licent, & non de numero eorũ quæ expediunt.

EPISC. Multos fortaſſe mouet, indulgentijs iſtis non vſqueadeo fidere, ꝙ earũ vſus in Eccleſia videatur fuiſſe recentior, & admodum ſerò repertus apud Chriſtianos. Quibus ego reſpondeo, nõ certò conſtare, à quo primùm tradi cœperunt. Fuit tamen nonnullus earum vſus (vt aiunt) apud Romanos vetuſtiſsimus. Quod vel ex ſtationibus in vrbe frequentatiſsimis intelligi datur. Sed & Gregorium primum aiunt, aliquas ſuo tempore conceſsiſſe. Neque cuiquam obſcurum eſt, quin poſterioribus ingenijs multa ſint, tam ex euangelijs, quã ex ſcripturis cæteris, nunc excuſſa luculẽtiùs, & intellecta perſpicatiùs, quàm fuerant olim. Nimirũ, aut quia veteribus adhuc nõ erat perfracta glacies, neq; ſufficiebat illorum ętas, totum illud ſcripturarum pelagus adamuſsim expendere: aut quia ſemper in ampliſsimo ſcripturarum campo poſt meſſores quãtumuìs exquiſitiſsimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Sunt enim adhuc in euangelijs, loca pleraq; ſatìs obſcura, quæ non dubito, poſteritati multò fient apertiora. Cur eñ iſtud deſperabimus, quum ideo traditum ſit Euãgelium, vt à nobis penitus & ad vnguem intelligatur? Quoniam igitur in Eccleſiam ſuam amor Chriſti non minùs nũc quàm antea fortis perſeuerat, cuius etiam poteſtas nihil hactenus eſt imminuta, quumq; ſacer ille ſpiritus perpetuus eiuſdem Eccleſię cuſtos, & ædituus fuerit, cuius dona tã indeſinẽter, & æq; copiosè fluũt, ſicut ab initio: quis ãbigere poteſt, quin ad eorũ (quę iã in Euangelio ſuperſunt incognita) clarã notitiã, ingenia poſte-

Non certè cõſtat vnde ſit ortæ indulgentiæ.

Nonnulla in Euangelijs adhuc exponẽda

poſteriorum illuſtrabuntur. Cæterùm (vt dicere cœpimus) multa ſunt, de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quę tamen poſteriorum diligentia ſubortis dubitationibus iam euaſerunt perſpicua. Nemo certè (vt ad negocium noſtrum redeamus) iam dubitat orthodoxus, an purgatorium ſit, de quo tamen apud priſcos illos, nulla, vel quàm rariſsima fiebat mẽtio. Sed & Græcis ad hunc vſq; diem, non eſt creditum purgatorium eſſe. Legat qui velit Græcorum veterum cõmentarios, & nullum quantum opinor, aut quàm rariſsimum de purgatorio ſermonem inueniet. Sed neque Latini, ſimul omnes ac ſenſim, huius rei veritatem conceperunt. Neq; tam neceſſaria fuit, ſiue purgatorij, ſeu indulgentiarum Fides in primitiua Eccleſia, atq; nunc eſt. Nam tunc vſqueadeo charitas ardebat, vt paratiſsimi fuiſſent ſinguli pro Chriſto mortem oppetere. Rara fuerunt crimina, & ea quæ contigerunt, magna fuerant canonum ſeueritate vindicata. Nunc autem bona pars populi, magìs Chriſtianiſmum exueret, quàm rigorem canonum pateretur: vt non abſq; maxima Sancti ſpiritus diſpenſatione factum ſit, quòd poſt tot annorũ curricula, purgatorij Fides, & indulgẽtiarum vſus, ab orthodoxis generatim ſit receptus. Quã diu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quęſiuit indulgentias. Nã ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentijs opus erit? His enim, ſi nullum fuerit purgatoriũ, nihil indigebimus. Contemplantes igitur aliquandiu purgatoriũ incognitum fuiſſe: deinde quibuſdam pedetentim, partim ex reuelationibus, partim ex ſcripturis fuiſſe creditum,

Multa nũc perſpicua quæ olim obſcura.

De purgatorio apud priſcos mẽtio rara.

ditum,atq; ita tādem generatim eius Fidem ab orthodoxa Eccleſia fuiſſe receptiſsimā, facillimè rationem aliquam indulgentiarū intelligimus. Quū itaq; purgatorium tam ſerò cognitum ac receptū Eccleſiæ fuerit vniuerſæ, quis iam de indulgentijs mirari poteſt, quòd in principio naſcentis Eccleſię nullus fuerat earum vſus? Cœperunt igitur indulgentiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquādiu trepidatum erat. Tunc enim credibile eſt ſanctos patres accuratiùs cogitaſſe, quibus modis aduerſus illos cruciatus, ſuis gregibus conſulere potuiſſent, & ijs præſertim, quibus ætas non ſufficeret, ad complendam per canones inſtitutam pœnitentiam. Legentes igitur inter cætera, tantam Petro ſuiſq; ſucceſſoribus, in euangelio collatam à Chriſto fuiſſe poteſtatem, vt quicquid ille ſolueret in terris, ſolutum foret & in cælis, & eam exactiſsimè librantes, non dubitârunt Petri ſucceſſores (modò fideliter & prudenter id negotium egerint) pœnas (quæ pro reliquijs peccatorum nō ſufficienter hîc expiatis, in purgatorio luerentur) cōdonare poſſe. Animaduertebant enim propenſiores ad clementiam illos eſſe debere, quàm ad rigoris diſtrictionem: ſimulque perpendebant, quòd cùm ſacerdotibus poteſtatem donaſſet Chriſtus, animas ab æterna pœna liberandi, multò magis talem in Eccleſia reliquit auctoritatē, quæ poſſet à purgatorij pœnis identidem abſoluere. Ex hoc fonte (ni fallor) indulgentiæ manarunt, & ad magnum animarum commodum, ſi per ſummos pōtifices ritè concedantur, ſimulq; rectè ſuſcipiantur à pœnitentibus. Neque negauerim, quin earum abuſus vtrobique fieri poteſt. Poteſt enim & conceſſor

Cœperunt indulgentiæ, ſimul atq; purgatorij metus mortales inuaſerat.

Vnde manarunt indulgentię.

ceſſor

ceſſor indulgentiarum, id ſiniſtro quodam intuitu facere, ſimul & ſuſcipiens eas, anſam ex eis accipere viuendi negligentiùs. Et quid eſt, quantumuìs homini neceſſarium, quo non ipſe queat abuti, modò animum ad id intenderit. Cęterùm ea culpa, non rei (qua quis ad eum modum abutitur) imputanda eſt, ſed abuſori potiùs. Non ſunt igitur indulgentiæ fraudes fidelium, neq; remiſsiones bonorum operum, ſed illis (vt diximus) cõmodiſsimè reſarciuntur, quę peccatoribus deſunt, ad iuſtã pœnæ taxam, pro peccatis debitæ perſoluendam. Sed iam Lutherus pro ſua parte loquatur.

LVTH. Erraui fateor, vbi dixi, Indulgentias eſſe pias fraudes fidelium: ſic enim à multis prouerbio dici audieram, quos tunc imitabar. Reuoco ergo & dico: Indulgẽtias eſſe impijſsimas ſceleratiſsimorum Pontificum fraudes, & impoſturas, quibus & res, & animas fidelium fallunt & perdunt. Sed & hanc propoſitionem cum præcedente & quatuor ſequentibus reuocaui libro de Captiuitate Babylonica.

EPIS. Hæc reuocatio iuxta prouerbium eſt, Mandrabuli more. Procedit enim hæc tua peruerſitas ſemper in deterius. Nam vt priùs erraueras, ita nunc, & multò quidem magìs aberras à ſcopo. Quæ res opinor, ſatìs ex ijs, quæ priùs diſſeruimus, eſt dilucida. Tu certè fallis fidelem plebem, qui contra patrum omnium ſententias, ſimul & totius Eccleſię tot retrò ſeculis vſurpatam conſuetudinem, polliceris auditorio tuo pœnæ ſimul & culpæ plenariam remiſsionem, cuius pollicitationis, nullã vales præſtare ſecuritatem. Quamobrem ipſe merus impoſtor es, & plebis omnino ſeductor,

non

non ipſi pontifices ſummi, quibus & euangelium fauet, & generale ſubſcripſit concilium, ac recentiorum interpretum cœtus vniuerſus. Neq; enim à veteribus hæc res in quæſtionem venit. Conſentiunt tamẽ & hi, peccatores ad ſatisfactionem obligatos manere poſt remiſſam culpam. Quod ſolũ ſatis eſt, ad tuas impoſturas dilucidè manifeſtandas, & ad errorem tuum conuincendum, quo non vereris abſolutos aſſerere, tam à pœna quàm à culpa liberos eſſe factos.

LVTH. Probaui enim ſuperiùs ſatisfactionem aut nullam requiri à Deo, aut prorſus irremiſsibilem eſſe ab homine quam requiſierit, ideo indulgentias iſtas prorſus nihil eſſe.

EPISC. Nec probâſti, nec probabis vnquã, niſi priùs & ſcripturas ſacras, & interpretes omnes (quotquot præceſſerunt) erraſſe docueris. Nihil hactenus opinor (quod ad hanc rem attinet) in hoc aſſertionum libello prætermiſſum à nobis eſt, cui non abundè ſatisfecimus: quin etiam oſtendimus cùm ex Patribus orthodoxis, tum ex ſcripturis, dilucidis, peccatores ſublato reatu peccati, nihilominus ad pœnam teneri, quę peccatis debetur actualibus, non vt tu videri vis, originali duntaxat. Sed & eã oſtendimus eſſe remiſsibilem, cùm alijs modis cõpluribus, tum per condonationes à ſummo conceſſas Pontifice.

LVTH. Sic enim Adæ & Heuæ omnibusque nobis impoſuit laborem & mortem.

EPISC. Plurimum intereſt, inter Adæ peccatum, quod is in paradiſo commiſit, & noſtrum, quod videlicet ab eo contraximus. Illud nimirum in ipſo peccatum actuale fuit, quum tamen in nobis originale ſo-

Inter Adæ peccatũ & noſtrum plurimum intereſt.

le ſolùm dicatur. Cæterùm ex eo perſpicuum eſſe tibi poteſt, quòd non protinus ablata culpa, tollitur & pœna. Neque enim dubito, quin Adam ſtatim (vt reſipuit) acceperit culpæ condonationem. Veruntamen ea condonata, nihilominus Adam remanſit ad pœnam obligatus. Sed, inquis, hanc pœnam tollere ſummus põtifex haud potuit. Eſto non potuit. Num igitur & cæterorum hominum (quę peccatis eorum actualibus debentur) pœnas auferre non poterit? Non conſequitur. Nam ſatis apertum eſt, eiuſmodi pœnas multis alijs modis deleri poſſe, qui tamen haud aliunde vim habẽt, quàm ex verbo Chriſti, per quod & indulgentiæ fulciuntur. Diſſoluuntur enim illæ pœnæ vel eleemoſynarum largitione, quia dixit Chriſtus: Date & dabitur vobis: vel fraternæ iniuriæ dimiſsione, quia dixit idem: Dimittite & dimittetur vobis: vel demũ aſsidua precatione, quia dixit: Petite, & accipietis. Et cur non identidem pontificis condonatione? quando & ab eodem Chriſto dictum eſt: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Luc. 6.

LVTH. Sic occidit & percuſsit multos in ſcriptura ſancta pro peccatis.

EPISC. Veriſsimè. Sed quid inde moliris? Si velis inde colligere, quòd pœna peccatis debita diſſolui nõ poteſt, ſequeris tuam ſolitam dialecticã, quę prorſus inualida eſt. Nam etſi multos pro ſuis peccatis afflixit Deus, quibus nulla pœnæ facta ſit remiſſio, præter has tamen plurimi fuerunt, quibus animaduerſionem hauddubiè remiſit. An non ad preces Aaron (quemadmodum antè recenſuimus) plaga vehementer ſæuiens in populum ceſſauit? Ad preces Aaron plaga ceſſauit.

Num.16. Et ad preces Moſis, num lepra ſororis ſuæ poſt ſeptem dies non fuerat curata? Et Dauid ſeipſum affligente (quum peſtis triduum eſſet in populum graſſatura) num bidui vindicta ſublata non erat? His nimirum exemplis & innumeris alijs, quæ paſsim in ſcripturis inueniuntur, clariſsimè patet, pœnam peccatis debitam ad aliorum preces auferri poſſe.

LVTH. Sic & Pſalm. 88. dicit: Si peccauerint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Ideo merum figmentum eſt, quicquid de indulgentijs dictum, & creditum eſt.

EPISC. Ineptiſsima nimirum conſequutio. Neq; enim oportet ob id indulgentias merum figmentum eſſe, quòd nequeāt inflictas à Deo pœnas abſoluere. Alioqui foret & ſacerdotalis abſolutio merum item figmentum, quum neque ipſa virgam dei ſemper auerſatur. Et tamē ipſe fateris eam non ſolùm culpam, verumetiam pœnam auferre penitùs. Deus enim, ſi peccator à nequitia ſua reſipiſcens in ſe metipſum animaduertere ſtudeat, paratus eſt, flagellum & virgam cohibere ſuam: id quod proximus eiuſdem pſalm. verſus indicat. Miſericordiam autem meam, inquit, non diſpergam ab eis, vbi ſiue Hieronymus is fuerit, ſiue alius quiſpiam interpres, ſubijcit in hunc modum: Sicut diuina ſeueritas terret, arguente iuſtitia, ita pietas reparat, moderante clementia.

Nota quomodo nō ſint indulgentiæ cōtēnendæ.

LVTH. Non enim Papa poteſt hoc verbum dei tollere. Damnent ergo pſalmum iſtum, tum credam indulgentias aliquid eſſe.

EPISC. Eſto, Papa nequeat hoc verbum Dei tollere. Sed neque Sacerdos id poteſt, cui tamen tu tribuis, à

iſ, à pœna ſimul & culpa ſoluendi poteſtatem. Nihil ergo repugnat pſalmus iſte veritati indulgentiarum, ſicut neque ſacerdotali poteſtati contradicit. Neq; potes ignorare profectò tu, qui toties euoluiſſe te iactitas ipſam Bibliam, Deum ſæpe deſtinatas animaduerſiones propter pœnitudinē populi reuocâſſe clementer, & eaſdem etiam inflictas non rarò ſubduxiſſe. Quò maior hauddubiè tua peruerſitas eſt, & impudentia, quum iſta proferas, aduerſante conſcientia tua. Nam tibi ſatìs conſcius es, te contra ſcripturas ſacras iſta palàm aſſerere.

LVTH. Sed & Hebræ. 12. docet Paulus, nos à Deo patre diſciplinari, & 1. Corin 11. iudicari & corripi à domino, ne damnemur.

EPISC. Sed & idem ipſe Paulus ſeipſum diſſoluit quum dicit: Si noſmetipſos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur: Nam iuxta Paulum, hoc loco iudicari, corripi eſt. Quia ſequitur: Dum autem iudicamur, à domino corripimur. Poſſumus igitur Dei correptionem vitare, ſi noſmetipſos dijudicauerimus, hoc eſt, ſi dignè librata peccatorum noſtrorū magnitudine, pœnitentes confugerimus ad miſericordiam dei. Sic enim per eleemoſynas, per ieiunia, perq; noſtras ac aliorum precationes, Dei flagellū prǣuenire poſſumus. Et inter hæc quid prohibet ſi verbo Chriſti, de condonationibus à Pontifice datis, verè confidamus, nec proinde ſegniores, ad opera bona reddamur. Quid inquam prohibet, quò minùs hac humiliatione noſtra ad indulgentiarum ſuſceptionem, etiam Dei flagellationē effugiamus? Nam idē qui promiſit ob eleemoſynę largitionem, munditiam animi conſequuturam,

1. Cor. 11.

Iudicari eſt corripi.

Pe indulgentias irā dei effugimus.

pollicebatur futurã in cælis condonationem, per eas venias, quas ipſe Pontifex fecerit in terris.

LVTH. At ſanctiſsimus ille vicarius Dei in terris docet ſe poſſe tollere, & remittere quæ Deus imponit: tam pulchrè conuenit cum principe & rege ſuo, ſicut Belial cum Chriſto.

EPISC. Nunquam deſinis vbique ſtrophas, & malignas cauillationes tuas interſerere. Nuſquã certè docet ſummus Pontifex ſe poſſe tollere, quæ Deus impoſuit, aut contra ipſius beneplacitum & ordinationem, ſe velle moliri quicquam. Veruntamen hoc ex Chriſti verbis, ſe poſſe polliceri confidit, nẽpe quòd pœnã eam condonare poſſet, quam Sacerdos arbitrio ſuo dignam cenſuiſſet, & quantam, vel ex Canonibus, vel ex ſcripturis, æquam exiſtimaſſet, quæ ſecundum iuſtitiam diuinam imponeretur. Et quid vetat, quò minùs hanc pœnam ſummus Pontifex condonare poſſet, quàm poſſet ſacerdos culpam, pro qua debetur illa pœna? Et maximè quando tam abſolutè conceſſerit ei Chriſtus, vt, Quicquid ſolueret ſuper terram, eſſet ſolutum & in cœlis. Qui enim dicit quicquid, is penitùs excipit nihil.

LVTH. Si tamen aliquid eſſent indulgẽtiæ, quid aliud quàm remiſsiones bonorum operum eſſent? Nonne remittunt ſatisfactiones? Quid autem ſunt ſatisfactiones, niſi bona opera, bonæq; paſsiones? vt etiam hac ratione peſtilentiores fuerint indulgẽtiæ, ſi aliquid eſſent, quàm nunc dum nihil ſunt.

EPISC. *Indulgentię nõ ſunt bonorum operum remiſsiones.* Et hîc peruerſiſsimè cauillaris. Neque enim indulgentię ſunt bonorum operum remiſsiones. Nã ſummus Pontifex hoc non agit, vt qui ſuſcipiunt indulgentias ob eas ad bene operandum fiant remiſsio-

miſsiores. Quin potius vt (cùm tanto iã intelligãt ære alieno ſeſe liberatos, quo pridem erant preſſi) alacriores inde reddantur, ad ſanctè ſyncereque viuendum. Nec intelligis (opinor) ipſe, quum aſſeras vnumquemque curatum à pœna peccatis debita, ſuos abſoluere parochianos, quòd à bonis eos abſoluit operibus, aut quòd remittat opera bona. Cæterùm quum ais, quòd indulgẽtiæ ſatisfactiones remittunt, falſum eſt. Non enim ſatisfactionem vllam remittunt, ſed obligationem duntaxat qua peccator ad ſatisfactionem tenebatur. Diuerſa nimirum ſunt obligatio ad pœnam, & ſatisfactio pro pœna. Nam obligatio vinculum eſt. At ſatisfactio non eſt vinculum, ſed vinculi magìs ſolutiua. Quamprimum enim quis ſatisfecerit, vinculum (quo tenebatur) abrumpitur. Soluit itaque ſummus pontifex obligationem ad pœnam, vt iã non amplius ad eam pœnam teneatur pœnitens. At ſatisfactionem non tollit, quia poteſt nihilominus peccator (modò ita voluerit) ſatisfacere, quanquam ad eam de cætero non obligetur. Veruntamẽ ſi fecerit eam, tutiùs & meliùs eſt facturus. Nam quemadmodum antè diximus error, euenire nonnunquam poteſt, tam in eo (qui tales indulgentias largitur) quàm etiam in eo, qui ſuſcepturus eſt eas, vt longè tutius fuerit eandem ſatisfactionem (ſi per ætatem & vires ei liceat) complere, quàm omnino prætermittere.

Diuerſa ſunt obligatio ad pœnam, & ſatisfactio pro pœna.

LVTH.

Quæ fraus ſceleratior, quàm hominibus bona opera remittere, & licentiam dare pigritandi ſub ſpecie pietatis, ad pecunias tantùm exugendas?

EPISC.

Si tantùm ad pecunias exugendas, & non magìs ad animarum vtilitatem aſpiciatis, qui largi-

Salus animarum in

largiendis indulgentijs vnicus debet eſſe ſcopus.

tur indulgentias, vereor ne perparum iſtiuſmodi indulgentiæ ſuſcepturis profuturæ ſint. Nam fidelis & prudens, in hoc negotio miniſter quiſpiam exigitur. Verùm ſi priuatis affectibus remotis, animarum inprimis commodo proſpiciat, auſim aſſerere, nullum ita ſcelus, aut fraudem ſubeſſe condonationibus: ſed plurimum ijs profuturas, quicunq; ritè ſuſceperit eas, & maximè aduerſus ignis purgatorij cruciatus. Quòd ſi quiſpiam ob eas licentiùs & negligentiùs viuat, pontifex in culpa nõ eſt, ſed ille qui tam vtilibus rebus in malum ſuum abutitur. Neq; enim pontifex, aut opera bona remittit (vt antè diximus) aut pigritandi licentiam dat cuiuis, quin potiùs hortatur, vt deinceps viuãt circumſpectiùs, ne ſi denuò labantur, deterior euadat eorum conditio.

LVTH. Reuoco etiam quòd dixi eas eſſe de numero eorum quæ licent, hoc enim verum eſſet ſi aliquid eſſent. Quia quod non eſt præceptum nec conſultum, prorſus nec expedit, nec neceſſarium eſt, ſed merè licitum & arbitrarium.

EPISC. Argutia iſta tua, mera quędam argutia eſt, & nihil habet ſoliditatis. Quòd, inquis, non eſt præceptum nec conſultum prorſus, nec expedit, nec neceſſarium eſt. Non conſequitur. Nam vtì ſuprà diximus, remiſsiones venialium peccatorũ, nec præceptæ ſunt, neque conſultæ: & tamen vehementer expedit, ac neceſſarium eſt, vt venialia peccata nobis remittantur, priuſquam hinc migrauerimus, alioqui propter hæc hauddubiè patiemur ignis purgatorij cruciatus. Quod ſimiliter & de reliquijs mortaliũ, haud dubito futurum. Nam ſi non priùs illæ, ſiue per indulgentias, ſeu per alios modos expurgen-

purgentur, ignis illius omnino perferemus grauamen. Quanquam igitur earum condonationes, in ſcripturis neque præceptæ fuerint, neque conſultæ, neceſſarium tamen eſt (ſi vitare cupimus illius ignis concremationem) vt priuſquā hinc exierimus omnino condonentur nobis.

At tales eſſent indulgentiæ. Nunc autem dico, eas eſſe de numero eorum, quæ fallunt & perdūt, quū ſint nihil niſi fraudes ſceleratorum ſanguiſugarum populi Dei. LVTH.

Bona verba quæſo. Satis oſtendiſſe me puto, nō eſſe fraudes indulgentias, nec ijs falli quenquam, modò tā ille qui ſuſcipit, quàm qui largitur, vterque faciat animo recto. Si charitas magis, quàm cupiditas moueat concedentē, & ſi ſuſcipiens non inde negligentior, aut ad peccandum audacior efficiatur, nihil ambigo, quin ad illum finem profuturæ ſint, quo fuerant conceſſæ, hoc eſt, vt à pœnis purgatorij liberent. Neque ſolùm id, verumetiam ad augmentum gratiæ conferunt: quando nemini conceduntur, niſi propter operis aliquid quod in ſe pietatem contineat. At proinde quærens indulgentias, ad boni operis exercitium excitatur, quo & meretur nonnihil, dum fuerit in gratia. Sed & Fides eius etiam (quę cum primis neceſſaria eſt) ſemper aliquid promeretur. Tantum igitur abeſt, vt fallant indulgentiæ, vt & contrà, magis proſint, ac promoueant plurimum. Atque hæc ſufficiunt, ad huius articuli confutationem. EPIS.

ARTICVLVS XIX.

INdulgentię his qui veraciter eas conſequuntur, non valent ad remiſsionem pœnæ pro pecca- LVTH.

tis actualibus debitæ apud diuinam iuſtitiam.

EPISC. Tres Euangelij ſcripturas Lutherus, perinde ac ſi nihil omnino diuerſitatis habuerint, velut vná ſæpè confundit, quum inter ſe tamen (niſi vehementer fallor) diſcriminis habeant plurimum, & longè diuerſas in Eccleſia poteſtates inſinuét. Prima eſt, quæ traditur Matthæi decimoſexto: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœlis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Altera eſt, quæ ſcribitur Mat. 18. Amen dico vobis, quęcunque alligaueritis ſuper terrã, erunt ligata & in cœlo. Et quæcunque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta in cælo. Tertia verò penult. Ioan habetur: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.

Quomodo explicãdæ ſunt dictæ ſcripturæ Matth. & Ioan. & quid inter ſe diſcriminis habét.

De duobus itaque poſtremis loquamur primùm. Illa profectò (quod & manifeſtè patet ex ijs, quæ circunſtant) ad iuriſdictionem Eccleſiæ, & ad forum, vt aiunt, publicum, ſpectat magìs. Nam poſtquam dixiſſet Chriſtus: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, illico ſubiũxit: Amen dico vobis: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, & cætera. Quibus verbis hauddubiè poteſtatem dedit Apoſtolis, quatenus poſſent à communione Eccleſiæ ſeparare quemlibet, qui vel animo prorſus obſtinato nolit Eccleſię decretis obtemperare. Sed illa Ioannis penult. planè ſpectat ad forum priuatum, & ad clàm ferendum in peccatorem iudicium pro ſuis admiſsis. Diuerſæ ergo ſunt hæ duæ ſcripturæ, & ad officia prorſus diuerſa pertinent. Sed & alterum adhuc diſcrimen adeſt, nempe quòd illa ligandi poteſtatem tribuit,

ista

iſta retinendi peccati facultatem. At non eſt idem ligare & retinere, quum ligare ſit recens vinculũ inijcere: retinere verò potius ſit, in eodem ſeruare ſtatu quo pridem quiſquam fuerat. Sed neque Luthero prorſus idẽ eſt remittere & ſoluere Sic enim in confirmatione articuli ſecundi ſcripſit: Aliud eſt omnia peccata remitti, aliud tolli. Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitùs tollit. Tertiũ inſuper diſcrimen eſt, quòd præter ingentem verborum diſcrepantiam, ſit etiam in eis longè contrarius ordo. Nam in illo Mat. 18. de ligatione priùs mentio fit, ac ſubinde de ſolutione. Sed in iſta Ioannis, de remiſsione priùs agitur, ac ſubſequenter de retentione. Non eſt itaque credibile quòd eandem omnino facultatem per vtramque Chriſtus voluit indicari. Sed vt rectè credit eccleſia, hęc in Sacerdotes omnes competit, illa ſolos maiores, hoc eſt, Epiſcopos, reſpicit duntaxat. Cæterùm iã veniamus ad primam, nempe quæ ſcribitur Matt. decimoſexto: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœlis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis. Hæc profectò non minùs ab illarum vtraque diſtat, quàm inter ſe diſsideãt ipſæ. Et principiò patet, inter hãc & tertiam intereſſe plurimum ob eaſdem rationes, quibus oſtendebatur diſcrimen ſecundæ ad tertiã. Quum enim ex ijſdem locis petitę ſint, ſimili modo conficiunt, quòd hęc prima non poteſt à tertia non diſsidere. Quamobrem hoc reliquum eſt, vt quid inter primam ac ſecundam interſit iam exquiramus. Harũ ſanè varietatem ſuperiùs articulo decimotertio collegimus, tum ex eo, quòd in prima fit mentio

Inſigne numeri diſcrimen. Tibi dabo claues.

de clauibus regni cœlorum, & vbique de cœlis pluraliter. In ſecunda nec de cœlorum clauibus mentio fit, neque de cœlis alicubi, ſed de cœlo ſingulariter vtrobique. Quod certè diſcrimen Origeni, quemadmodum illic diximus, videtur inſigne, & ducit annotandum. Sed & iſtud item aduertendum eſt, quòd in altera quidem diſtributio ſuper pluralitatem cadit, in altera verò ſuper ſingulare, quod nemo non perſpicit aliquantò latiùs eſſe porrectum. Nam in illa dicitur: Quæcunque ſolueris, in hac verò: Quodcunque ſolueris. Ad hæc adde, quòd ſolus Matthæus vtramque nobis tradidit, nec alius Euangeliſtarum, vllam de alterutra facit mentionem. Nec eſt veriſimile, quòd idem Euangeliſta tanta verborum diuerſitate duas has ſententiolas vno ſolo capite diſtantes extuliſſet, ſi cenſuiſſet eas ad eãdem omnino rem pertinere, & non variam in his exprimi poteſtatem. Huc accedit, quòd ſi Petrum Chriſtus præpoſuit cæteris, & ampliori voluit auctoritate donari, (de qua poſtea dicturi ſumus) quis iam non facilè diſcriminis huius rationem intelligit? Nempe vt prima quidem propter poteſtatis amplitudinem (quæ ad omnes cælos extenditur) ad ſolum Petrum pertineat: Secunda verò, quæ non vſqueadeo latè patet, ſed ad vnum duntaxat cœlum, cæteros concernat Apoſtolos. Quoniam igitur diuus Petrus in ſuis ſucceſſoribus ſemper in Eccleſia repręſentatur, & in cæteris Epiſcopis Apoſtoli, quibus deinde ſubſunt ſacerdotes, quis non aduertet, ex ijs cõpoſitiſsimum ordinem in Eccleſia conſtitui, & cuique pro ſuo gradu congruam collatam eſſe poteſtatem? Nimirum vt infimis liceat à reatu peccatorum

rum abſoluere, id quod Chriſtianis omnibus apprimè neceſſarium eſt. Deinde medijs præter hæc in foro publico aperta crimina vindicare. Sũmis denique præter hæc ex plenitudine ſupremæ poteſtatis, tam ijs, quàm illis pœnas debitas cõdonare. Atqui Lutherus nullum ordinem admittit, ſed rẽ omnium pulcherrimam, hoc eſt, ordinatiſsimam cuiuſque ſtatus diſtributionem aufert ab Eccleſia, confunditq́; prorſus omnia, ſacerdotes Epiſcopis æquans, & plebem ſacerdotibus, paremq́; mulierculis cum ſummo Põtifice tribuit poteſtatem. Multò ſanè rectiùs Eccleſia cum euangelio conſentit, decorum in ijs ordinem ſeruans. Nam quid ordine pulchrius? & contrà quid confuſius eſſe poteſt, quàm vbi nullus eſt ordo? Cæterùm Lutherus hęc verba (quę Petro dixit Chriſtus) multis modis extenuare laborat. Et primùm, quòd eadẽ omnino contendit eſſe, quæ cæteris dicta fuerant Apoſtolis. At palàm conſtat rem aliter ſe habere. Neque enĩ Chriſtus, quæ Dei virtus, & Dei ſapientia fuit, quique nec iota quidem protulit vnquam, abſq; iuſta ratione, non abſque cauſa credendus eſt toties in altera cœlos ingeminaſſe pluraliter, & in altera non niſi cæli ſingularirer feciſſe mentionem. Nec poteſt huius cauſa prorſus alia reddi, quàm quòd in his, diuerſum omnino poteſtatis gradum voluit deſignari. Rurſum ex hoc reſtringere molitur, quòd Petri ſucceſſorẽ affirmat nihil amplius ex ijs verbis arrogare ſibi poſſe, quàm quòd horũ auctoritate pœnas per canones inflictas tollere queat. Et hoc itẽ longiſsimè diſsidet à vero. Quod vel inde conſtare poteſt, quia priuſquam canones vlli fuiſſent conditi, Petrus hanc poteſtatẽ accepit

Lut. indigeſtam Eccleſiæ molem ſtruere conatus, ordinatiſſimã cuiuſque ſtatus diſtributionẽ tollit.

à Chri-

Manifeſtus Luth. error.

à Chriſto. Non ergo propter canones (qui nondũ inſtituti fuerant) hac Petrum auctoritate donauit Chriſtus. Liquet igitur quanta ſit horum verborum amplitudo, & maximè quòd Chriſtus nullo poteſtatem iſtam limite coartauit, ſed abſolutá & cum ſumma plenitudine contulit. Quid enim pleniùs & abſolutiùs dici potuit, quàm quodcunque ligaueris & ſolueris? Quiſquis enim hoc dicit, nihil excipit. Nullum profectò vinculi genus hîc eximitur. At perſpicuum eſt, obligationem peccatoris ad pœnam pro peccatis debitam, vinculum quoddam eſſe. Sed & illud ad rem haud parùm cõferet, ſi diligenter exquiramus, quanam occaſione Chriſtus hæc verba protulerit. Nam ex ea longè magìs perſpicuum erit quod aſſerimus. Poſtquá enim Petrus palàm fuiſſet confeſſus, Chriſtum eſſe filium Dei, pro merito confeſsionis huius, audiuit à Chriſto viciſsim ad ſe dictum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Fortaſsis arcanum iſtud myſterium adhuc non fuerat cæteris omnibus reuelatum. Et ſi fuerat, ſolus tamen Petrus hoc iam ore ſuo teſtabatur. Propter quod & ei Chriſtus ſubiunxit: Et ego dico tibi. Chriſtus hauddubiè cunctos interrogauit, quẽ nam ſe crederent eſſe? Sed quia ſolus Petrus confeſsionem hanc ſuæ Fidei protulit, ſoli Petro Chriſtus viciſſim reſpondit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus.

Tanta Petro pro fidei ſuæ cõfeſsione data poteſtas.

Quis aliorum quæſo nomenclaturam hanc à Chriſto ſortitus eſt, quàm Simon, qui & dictus eſt Petrus? Solùm ergo Petrum iam allocutus eſt Chriſtus, quum nemo cæterorum vocatus ſit Petrus, Et ego, inquit, dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc

Nemo cæterorũ apoſtolorũ vocatus eſt Petrus.

hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum: Et quodcunque ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Ecce pro merito ſuæ confeſsionis, hæc Petro dicta fuerunt, atque id etiam poſtquam Chriſtus Eccleſiæ ſue meminit ædificandæ, atque aduerſus inferorum portas ſtabiliendæ. Sed adhuc non deſiſtet occurſare Lutherus: Non poteſt, inquit, ex ijs verbis inferri tam amplisſima poteſtas. Neq; enim latiùs extendi poterit ſolutio, quã ligatio. Quamobrem ad ea duntaxat, quę per Petrum ligata ſunt referri queũt & ſoluta. Sed & hoc falſum eſſe paucis mõſtrauimus. Nullus enim Petri ſucceſſor, ſed nec Petrus ipſe, cuiuſuis innocentis animum potuit alicuius delicti mortalis reum conſtituere. Potuit vtiq; Petrus leges condidiſſe, quas ſi quis contẽpſiſſet, trãgreſsionis reus fuiſſet effectus. Verùm non tunc Petrus, ſed tranſgreſſor ipſe ſeipſum reũ conſtituiſſet, nimirum qui ſua ſponte leges illas eſſet prætergreſſus. Sed Petrus, aut Petri ſucceſſor, neminem facere poteſt reum alicuius peccati mortalis. Veruntamen Petri ſucceſſor, id quod ipſe nequaquam diffiteris, poteſt quemque peccatorem à mortali quocunque delicto penitùs abſoluere. Latiùs ergo ſolutionem, quàm ligationem extendi, quis iam non perſpicit? Nam ad lethalem vſq; culpam ſolutio porrigitur. Sed non ad eam vſque protenditur ligatio, quum ſolus peccator ſua ſpõte ſeipſum in culpa ligare queat. Verum quidem eſt, quòd vbi quis lethale facinus admiſit, hunc Petri ſucceſſor anathematis vinculo (donec reſipiſcat)

Latiùs ſolutio quã ligatio accipitur.

ſcat)

ſcat)ligare poterit. At ipſe iā peccator ſeipſum an tè reū fecit, alioqui iuſtè ligari nō potuit. Veruntamen (vbi ligatus eſt peccator) tum ſucceſſor Petri non modò vinculum anathematis, verumetiam culpæ nodum planè diſſoluit. Quamobrem & latiùs patet ſolutio quę duplex, vinculū tollit, quàm ligatio, quæ ſolùm vnum. Cæterùm quia tertium vinculum adhuc relinquitur in peccatore, nimirum obligatio quædam ad pœnam pro peccatis debitam, & hanc ex plenitudine ſuę poteſtatis, idē Eccleſiæ princeps & caput, nempe ſucceſſor Petri, delere poteſt. Alioqui mendacium (quod abſit) feciſſet Chriſtus, qui nullo penitùs excepto vinculo, pollicitus eſt illud in cælis omninò fore ſolutum, quodcunq; ſuper terram Petrus ſoluiſſet. Ex quibus nimirū & huius articuli deprehenditur error, quo dicit Lutherus indulgentias his, qui veraciter eas conſequuntur, non valere ad remiſsionem pœnæ, pro peccatis actualibus apud diuinam iuſtitiam debitæ. Sed iam de hoc ſatìs.

Ab omni vinculo abſoluit Eccleſiæ princeps.

ARTICVLVS XX.

LVTH. SEducuntur credentes, indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles.

EPISC. Ego certè non dubito, quin multis profuerint ad fructum Spiritus conſequendum. Quod & paucis oſtendere conabimur. Nunquam indulgentiæ conceduntur, niſi pro certo quodam opere, quod ſpeciem habeat pietatis. At eiuſmodi opus quiſquis præteritorum pœnitens, intuitu Dei fecerit, non poteſt non mereri: quum iam in charitate conſtitutus ſit, & charitas (vt ait Auguſtinus) augeri meretur. Adde quòd plerique ſpe conſequēdi in-

Indulgentias eſſe ſalutares.

di indulgentias, ſuos animos ad Deum leuant, ſeque ipſos digna pœnitudine, & confeſsione præparant, quò fieri valeant earum participes, quod ſanè facturi nequaquam eſſent, niſi talium indulgentiarum cōceſsione fuiſſent prouocati. Huc accedit, quòd non ſit parui momenti ad fructum Spiritus, vel comparandum, vel augendum, Fidei in Deum renouatio. Quum igitur Chriſtus Petro, ſuisque ſucceſſoribus fuerat pollicitus, quòd ab omni vinculo poſſent abſoluere peccatores, accedit quiſpiam huius verbi fiducia, qui ſe grauiſsimis ob ſua ſcelera cruciatibus obnoxiū intelligit, condonationem à pontifice petiturus, nihil de Chriſti verbo prorſus hæſitans. Is hauddubiè Fidem renouat ſuam. Et quoniam ipſius Fides, antè per Sacerdotis abſolutionem formata fuiſſet, oportet quòd iam nō ſolùm eius obligationis, qua tenebatur ad pœnam, condonationem ſuſcipiat, verumetiam ampliorem apud Deū gratiam hauddubiè promereatur. Porrò gaudium (quod & alius ſpiritalis fructus eſt) dici reuera non poteſt, quantum peccator ex indulgentijs conſequitur, quum intelligit ſeſe, nō à culpa modò, verumetiam à pœnarum acerbitate peccatis ſuis debita, penitus liberatum. Pacem verò quis exprimat, quam peccator ſic abſolutus poſt ſuſceptas indulgentias, in corde conſcientiaq; ſua ſentit, quæ nimirum omnem ſenſum exuperat. Sicq; demum & ad cæteros ſpiritales fructus excitatur, ad lōganimitatem, patientiam, benignitatem, bonitatem, manſuetudinem, & temperantiam Falſum igitur eſt, quòd ſeducuntur credentes, indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles. Conducunt enim vehementer

Indulgentiæ ad fructum Spiritus fideiq; renouationem ſunt vtiles.

Vtilitas in indulgentiarum.

menter ad omnem Spiritus fructum ſalutarem. Sed dicet fortè quiſpiam, maior pars hominum ob eas licentiùs viuunt. Non reclamo. Sed idem faciunt identidem, ob immenſam clementiam dei, & ob ſummam ipſius ad miſerendum pronitatem. Quid ergo? Dei clementiam damnabimus? Haudquaquam, ſed miſeros & ingratos peccatores, qui tanta abutuntur clementia. Neque ſecùs hoc loco facere quempiam decet. Neutiquam inceſſere conuenit indulgentias, ſed ipſorum peccantium malitiam, qui ſæpiùs araneorum more, venenum illic hauriunt, vnde ſalubrem ſuccum haurire potuiſſent. At hæc ſufficiunt pro articulo.

ARTICVLVS XXI.

LVTH.

INdulgentiæ neceſſariæ ſunt ſolùm publicis criminibus, & propriè conceduntur duris ſolummodò & impatientibus.

EPISC.

Cunctis peccatoribus neceſſariç indulgentiæ.

Nos cunctis peccatoribus (qui pœnarum debitores fuerint) neceſſarias eas eſſe nõ ambigimus, nedũ publicè criminioſis. Cæterùm quoniam articulus iſte nullam habet probationem, hîc operæprecium erit Lutheranis obiectionibus reſpondere, quas opponit aduerſus tria, quæ quidem ſtatuere moliti ſumus ſub arriculo. xvij. quum primùm de indulgentijs loqui cœperimus. Primum erat, manere, vt plurimum poſt deletam culpam, pœnç cuiuſdam obligationem pro peccatis. Secundum erat, quòd ea pœna tolli poteſt per indulgẽtias à ſummo Pontifice conceſſas. Tertium, quòd nihil ex eo diuinæ iuſtitiæ derogabitur, quum abundè reſarcietur ex Chriſti ſanctorumque meritis, quicquid ex pœnæ perſoluendæ taxa, peccatori de-

ri defuerit. Hîc Lutherus primùm in reſolutione ſua, de virtute indulgentiarum concluſione 5. nobis occurrit. Sex pœnarum genera commemorãs, primam gehennæ, ſecundam purgatorij, tertiam quam appellat voluntariam & euangelicam, quartam, quę dei virgâ peccantibus infertur, quintam quæ per canones infligi ſolet, ſextam quã licèt nolit agnoſcere, tamen diſceptandi gratia fingit, vt eam improbet. Primam aſſerit in ſummi Pont. poteſtate non eſſe, quod & vniuerſam Eccleſiam opinari conſtanter affirmat. At iſtud non vſquequaque verum eſt. Facilè quidem aſſentior, ſummum Pont. non poſſe quempiam à gehennę pœnis eripere, poſtquam eis ſemel per mortem addictus fuerit. Verùm ante mortem (quàm diu quis hîc vixerit) ſicut eum Pont. à culpa poteſt abſoluere: ita poteſt & à gehẽnę pœnis liberare. Alioqui poſſunt & inferorum portę aduerſus Eccleſiam præualere. Sed neq; ſtaret & aliud Chriſti promiſſum, nempe: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Secundam verò (quæ eſt purgatorij) ſimiliter aſſerit, nullius hominis ſubeſſe poteſtati. In quo ſimiliter eum erraſſe non dubito. Tum quia certum eſt, pleroſque diuorum ſic in terris vixiſſe, vt pœnas illas (poſtquam hinc deceſſerint) euaſerint penitùs. Tum, quòd vbi maior illa poteſtas Eccleſiæ conceditur, nempe liberandi pœnitentes ab ęterna gehennæ pœna, multò magis ea non deerit, quæ à tẽporaria purgatorij pœna poſſet eripere. Tertiam ſubinde, quam voluntariam & Euangelicam vocat, dicit, nec licere Põtifici tollere. Quoniam hæc (vt ait) pręcepta fuit à Chriſto. In qua re profectò (niſi toties eam expertus fuiſſem) demirarer plurimum

Sex pœnarũ genera.

Prima.

Secunda.

Tertia.

mum hominis inconſtantiam, quippe qui ſecum in hac parte vehementer pugnat. Quod vt palàm fiat, oportet hîc recenſeamus, quę locis alijs de hac pœnitentia diſſeruerit. Vult nimirum hanc voculam ex Græco verbo μετάνοια traductam eſſe, & μετανοεῖν nihil aliud eſſe quàm reſipiſcere, aut vt expreſsiùs dicat, tranſmentari. Propter quod & aliquando pœnitẽtiam optimam aſſerit nouam eſſe vitam: aliquando verò non ſufficere nouam vitam, ſed etiam oportere foris operari varias carnis mortificationes, pro qua re diuum Paulum adducit, quem agit pręcipere ad Romanos duodecimo, vt corpora noſtra offeramus hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem: & ſecundo Corinthiorum ſexto, quòd exhibeamus noſmetipſos in multa patiẽtia, in ieiunijs, & vigilijs & cætera. Et Chriſtum citat Matt. quinto, & ſexto. qui docet ieiunare, orare, eleemoſynas dare, & hęc omnia tenet eſſe præcepta. Nonnunquam tamen affirmat, opera noſtra nihil omnino valere, ſed ſolam cuique ſufficere Fidem. Atqui iam cum homine congrediamur. Si præceptum ſit Luthere, pœnitentiam agite. Quibus quæſo præceptum eſt? aut ijs qui gratia carent, & vitæ nouæ non ſunt adhuc participes? aut ijs, qui nouam habent vitam? At non iſtis hoc rectè mandari videtur, quippe quum iam ipſi vitam habeant nouam, neque poteſt ad eos aptè dici, tranſmentemini, ſeu mentem aliam habeatis. Habẽt enim ipſi bonam mentem, & vitam bonam, neque poſſunt hanc mutare, niſi iam ex bona prauam faciant, quod opinor nolis, facerent. Sed hoc fortè velles, vt ſe meliores quotidie redderent. At hoc neſcio, an tuæ doctrinæ conueniat, qui libe-

tatem

Luth. in cõſtantia.

Pœnitẽtia Lut. q̃d ſit.

Quibus dictum ſit, pœnitentiã agite.

tatem arbitrij negas. Neque certè iſtud μετανοεῖν eſt, hoc eſt, quemadmodum tu ais, ſenſum alium & mentem induere. Supereſt igitur, vt nō ijs qui iam mutati ſunt, dicatur, illud tuum μετανοεῖτε, hoc eſt transmentemini: ſed illis, qui vitę nouæ nondū facti ſunt participes. Ad quem modum (haud tibi valde repugno) ſi dixeris Chriſtum, Ioannemque Baptiſtam, & Petrum in Act. Apoſt. fuiſſe locutū. Eis autem iſti ſunt locuti, qui nondum gratiæ fuerant participes, non autem illis, qui iam verè fuiſſent vitam ingreſsi nouam. Quamobrem nec omnibus hoc dictum fuit Chriſtianis, nedum nō præceptum fuerat. Credo tamē alibi commonefactos à Paulo chriſtianos, quatenus carnem ſuam crucifigant, hoc eſt, vicijs carnis repugnēt, nec ſic tamen, vt ijs verbis ad perpetua ieiunia Chriſtiani teneantur, aut non liceat quibuſlibet veſci, modò temperanter idipſum fecerint. Nam alioqui certè periret chriſtiana libertas, quam ipſe tantopere prædicas. Sed quid moror? Apertiſsimum eſſe cunctis poteſt, vel non cadere mortificationem ſub præcepto, vel non adeo cadere, vt in ſe quiſq; tantam exerceat, quantam ſua caro ferre poſſet. At ſufficiet tantam agere, quanta ſatis fuerit ne ſuperetur à vitijs. At hæc mortificatio tam ijs, qui leuiſsimè peccauerunt, quàm illis, qui in maxima ſunt prolapſi ſcelera, communis eſt, & ab illis plerunque rigidior exigitur, quū ſint adhuc viribus integri, membraque ſimul habeant viuidiora. De cæteris verò, cùm ſint ob ſuas priores intemperantias cōfracti magis, & viribus ampliùs exhauſti, mitior carnis requiritur cruciatus. Sed præter hanc, certum eſt, (vti ſuperiùs docuimus) modò ſacris &

Carnis mortificatio an cadat ſub pręcepto.

literis & interpretibus fides adhibenda ſit, maiorem pœnitentiam à ſceleratis expoſci debere, cùm nulli ſit rationi conſentaneum, vt ij, qui minimũ & qui plurimum deliquerint, ad paria iudicētur. Huc accedit, quòd hæc mortificatio carnis, quam Lutherus vocat pœnam euangelicam, ſolùm reſpicit cautelam futurorum, hoc eſt, ne peccator quiſquam relabatur ad vitia. Verùm hæc, de qua iam loquimur, priorem vitam ſpectat magis, nimirum vt pro priſtinis peccatis hac pœna ſatisfiat Deo. Et hæc eſt (quam opinamur in manu ſummi Pontificis eſſe) vt infrà latiùs dicemus. Sed hactenus pro tertia pœna. Quartam ait eſſe flagellationem
Quarta. à deo miſſam, de qua pſalm. 88. ſcriptum eſt: Si deliquerint filij eius, & legem meam non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Et ad Heb 12. Flagellat omnem filium, quem recipit. Et hanc affirmat in manu Pon. non eſſe. Neq; nos admodum reluctamur. Cæterùm quòd ait, eam tolli poſſe, per impoſitionem aliarum pœnarum, abs lectore cupimus annotari. Ad quod & Niniuitarum exemplum intro-
Ionæ. 3. ducit, qui per pœnitentias ſuas humiliter ſeſe affligentes, meruerunt auertere flagellum ſubuerſionis, vrbi comminatum ſuæ. Hìc illum percunctarer, an cùm hoc meruerint, erant in gratia, an gratiæ tum expertes? At iſtud ſi dixerit, iam non ſibi cohęret, quum ſub articulo ſexto doceat, omnem eiuſmodi contritionem, quæ paratur ex deteſtatione peccatorum, ponderando eorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, hypocritam facere vnumquenque, & magis quàm priùs erat, peccatorem conſtituere. Sin illud aſſeruerit potiùs,
non

non effugiet tamen, quin ijs pœnis ita ſatisfecerint Deo, quatenus eius indignationem penitùs amolirentur. Adde, quòd nec dubium eſt, quin hæ pœnæ pluſquam euangelicæ fuerant, & ſuprà quàm exigebatur ad Euangelicam illam, alioqui (quum ſit hæc iuxta tuam opinionem cunctis præcepta) magno diſcrimine viuimus omnes, quum neminē reperies, qui more Niniuitarum tantam indies agat pœnitentiam. Verùm hoc oportet, ſi tamen illa pręcepta fuiſſet. Perſpicuū igitur inde nobis eſſe poteſt, aliam pœnā hanc fuiſſe, quàm ſolam Euangelicam, & eſt ea nimirum, quam ſatisfactoriam vocamus, & ad quam peccatorem obligari credimus, protinus vt à culpa ſoluitur, & ab æterna gehennæ pœna. De quinta verò pœna, quam canonicam ille vocat, nihil moror in manu Pontificis eſſe: quanquam demirer Lutherum hoc pontifici permittere, vt quod Eccleſia tota decreuit, hoc ipſe poſſet, vel tollere, vel moderari. Nā ſi hoc poſſet, non eſt ambiguum, quin illius auctoritas, aut totius Eccleſiæ poteſtatem ſuperabit, aut æquabit ſaltem. Id quod Lutherus (ſat ſcio) nullo pacto ſit admiſſurus. Cæterùm quid ſi canones iſti nunquam fuiſſent inſtituti? Num propterea nullam pontifex habuiſſet auctoritatem? Neque enim credibile eſt, propter ſolos hos canones (qui nōdum erant conditi) poteſtatem tantam à Chriſto (quātam ſuprà memorauimus) illi fuiſſe tributam, & tamen ad harum pœnarum remiſsionem, Lutherus contrahit ſummi Pontificis poteſtatem. Non enim inquit, priores quatuor poteſt remittere, & quam aliam ergo remittit niſi canonicam? Sed nō hic illi reſpondebo, quemadmodum ipſe reſpon-

Alia ſola Euangelica pœna, quæ ſatisfactoria dicitur.

Quinta.

det ſibi, facilè cuique fuerit ſuas ipſius reſpõſiones diluere. Dixi pridem, obligatum eſſe peccatorem ad pœnam ſuis peccatis debitam, poſtquam ſibi culpa dimiſſa fuerit. Et hanc aio, Pontificem remittere poſſe, quum cuiuſlibet ſpiritalis vinculi ſoluendi ſuſceperit à Chriſto poteſtatem. Superius enim haud ſemel oſtendi, culpam momento poſſe tolli, ſed tamen orthodoxorum omnium ſententia poſthac manere pœnę debitum. Sed hîc Lutherus calumniatur, Pontificem mutare ius diuinum, & id relaxare, quod iuſtitia diuina inflixit. Et quidni mutet ius diuinum, cui iuris diuini mutandi ſit conceſſa poteſtas? An non iure diuino quiſquis reus peccati mortalis fuerit, æternas luet pœnas? Et tamen pontifex hunc & à reatu, & ab æterna pœna liberare poteſt. Quid ergo prohibet quò minùs poſſet temporariam pœnam (quæ ſecundum diuinam iuſtitiam peccatis debetur) auferre, quum æternæ pœnę reatum & debitum antè ſuſtulerit? Facetijs quoque Lutherum non pudet in re tam ſeria ludere. Nam ait, Chriſtum dedita opera reſtrinxiſſe clauem ad terram, futurum ſciens, quòd perforaturi alioqui eſſent omnes cælos. Atqui ludat vt velit. Nobis eſt ſatìs, ſi quicquid ſuper terram ſoluerit Pontifex, hoc in cælis fuerit ſolutum. Hoc promiſiſſe Chriſtum nemo Chriſtianus poterit inficiari. Quamobrem confiteamur oportet, ſummi Pontificis auctoritatem latiùs protendi, quàm ad ſolas pœnas canonicas auferendas. Ad illas nimirum quæ pro peccatis debentur, ſi nulli canones fuiſſent. Nemo enim tam cęcus eſt, vt non videat iure ipſo pœnas deberi peccatis, tametſi canones nunquam fuiſſent inſtituti.

Culpa ſublata, pœnę manere debitum.

Nota mutationem diuini iuris.

tuti. Nam ob id ſolùm canones à patribus excogi- Quare ca-
tabātur, quatenus ex eis conijceret ſacerdos quan nones ex-
tam cuique peccato pœnam imponeret, quę certè cogitati.
pœna (vel ſi nunquam fuiſſent canones) iurè debebatur. Et hæc nimirum eſt ſexta pœna, quam Luther⁹ agnoſcere non vult. Nam hæc neq; æterna gehennę pœna eſt, neq; purgatorij tēporaria, neq; ea quæ per Dei virgam infligitur. Sed neq; illa eſt, quam Lutherus vocat euangelicam. Nam ea non eſt peccatis prioribus debita, ſed ad cautelam duntaxat futurorum ſpectat. Neq; eſt ſola canonica, quandoquidem (ſi canones nulli vnquā fuiſſent) ipſa nihilominus fuiſſet debita. Cæterùm quia rationes alias complures, in eadem cōcluſione producit, eas etiam diluamus erit neceſſe. Primùm obijcit, quòd nulla auctoritate ſcripturæ, doctorum canonum, aut ratione probabili, poteſt doceri, talem eſſe aliquam pœnam. Et vehementer abſurdum eſſe dicit, quòd in Eccleſia quicquam doceatur, cuius nec in ſcriptura, nec in doctoribus, nec in canonibus, neque ſaltem rationibus poteſt cauſa dari. Hæc Lutherus. Cui reſpondemus, his omnibus modis peccatorem ad pœnam teneri, ſatìs abundè ſuperiùs fuiſſe mōſtratū. Et niſi vereremur prolixitatis tędio lectorem afficere, multò plura ſuperſunt, quę producamus. Nonnulla tamen (ne quis putet ſcripturas in hoc negotio deeſſe) ſuperioribus adijciemus. In Leuitico ſic ſcriptum eſt: Leuit. 5.
Anima quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis, vt mali quid faceret, vel bene, & non fecerit, & illud ipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaq; poſtea intellexerit delictum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat agnum de gregi-

Euāgelica pœna cautelam duntaxat futurorum reſpicit.

bus,ſeu capram,orabitque pro eo Sacerdos,& pro peccato eius,& dimittetur ei.Ecce quomodo non ſufficit ingemiſcere & (quemadmodum tu dicis) à peccatis reſipiſcere,ſed oportet inſuper agnum aut capram offerre,quod eſt ſatisfacere pro peccato.Nam iubet Moſes,vt non ſolùm pœnitentiã agat, verumetiam offerat alterutrum horum pro peccato.Cæterùm inquies fortaſsis,idem eſſe pœnitentiam agere,& hoc offerre.Si velis ad hũc modum cauillari,ſaltem iſtud reſpondeas quæſo.Nũ poſt impartitam peccatori gratiam, hoc offerendum putes?An priùs,quàm ſit factus gratiæ particeps?At non opinor tuæ doctrinę conquadrare,vt dixeris hoc ſacrificium ante gratiam Deo gratum fore.Sin ergo dixeris,id poſt gratiam offerendum, tum erit dilucidum,non ad culpæ condonationẽ (quæ iam facta eſt) hoc pertinere, ſed ad ſatisfactionem potiùs pro pœna culpę debita.Rurſum in Daniele traditur, quòd quum Nabuchodonoſor audierat ſomnij ſui terribilem expoſitionem,Daniel ei mox conſuluit,vt eleemoſynis peccata ſua redimeret.Tum enim (ſi tamen Auguſtino credimus)facti ſui pœnitens erat.Sed & Hieronymus ſuper Danielem idem affirmat, & inſuper quod dilata fuit in eum ſententia,per menſes xij. Tam diu enim expectauit eum Deus ad ſatisfaciendum pro peccato. Quam ſi facti pœnitens erat,tibi fuit etiam in gratia.Ad quid igitur attinebat,eleemoſynis peccata redimere, niſi per ſatisfactionis modum?Sed ex nouo quoque teſtamento,quæris teſtimonium. Audi primùm Ioannem Baptiſtam, qui quum turba minis eius eſſe territa vehementer,& rogaſſet eum,quidnã eſſent facturi, reſpondit:

Satisfacere oportet ꝓ peccatis.

Dan 4.

dit: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas ſimiliter faciat: Hęc opera quæ fieri iuſsit, nimirum eleemoſynæ fuerunt, & eadem extra charitatem facta, nihil tua ſententia profuerunt. Quamobrem quum poſt reſipiſcentiam iniuncta fuerant, palàm eſt ad ſatisfactionem ea pertinere. Similiter & Paulus gaudere ſe dicit, quòd triſtati fuiſſent ad pœnitentiam Corinthij. Et laudat eam triſtitiam quæ ſecundum Deum eſt, nimirum quòd ipſa pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. At ſi triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam operatur, prior adſit (oportet) ipſa triſtitia cordi, quàm pœnitentia, quæ per triſtitiam efficitur, quum effectum cauſa ſequatur nunquam, ſed præcedit magis: triſtitia ergo hæc (quę pœnitentiam in ſalutem ſtabilē operata fuit) aut erat abſque gratia, & iam vides eam non feciſſe illos hypocritas, aut magis quàm antè fuerant, peccatores, quod ipſe tamen aſſeris in articulo ſexto. Aut erat ſub gratia, & iam pœnitētia, quę ſubſequitur, quid aliud erit, quàm pro pœna peccatis debita, nonnulla ſatisfactio? Nam intelligis, quæ proximè ſequuntur. Ecce enim hoc ipſum, ſecundum Deum contriſtari vos, quantam in vobis operatur ſolicitudinem, hoc eſt ſtudium emendandi, quod deliquiſtis, defenſionem, hoc eſt ſecundum Hieronymum, ſatisfactionem præcepti. Sed indignationem nimirum in voſipſos, pro malis, quæ geſsiſtis: Sed timorem, ne ſimile quidpiam in futuro vobis contingat: Sed deſiderium in melius proficiſcendi: Sed emulationem præſtantiarum virtutum: Sed vindictam, hoc eſt, caſtigationē veſtri pro peccatis. Si quis ad hunc modum vellet

Quantis Patriarcharum & ſanctiſsimorũ virorũ exẽplis probatur pœnã peccatis debitam manere.

ab exordio ſcripturarũ cuncta recenſere, quibus continetur, poſt dimiſſam culpam remanere pœnam peccatis debitam, non puſillus profectò liber prodiret. Nam vt à primo homine Adam incipiamus: quis dubitare poteſt, illum (qui tanta fuerat ſapiẽtia præditus) poſt offenſam ſtatim reſipuiſſe? Neq; tamen illico fuerat à pœna peccato ſuo debita liberatus. Quid Moſes & Aaron, quibus in pœnam aut faſtus, aut incredulitatis ſuæ, nõ erat permiſſum, vt populum Iudaicum in terram promiſſionis inducerent? Num credis eos diu antè non fuiſſe reconciliatos in gratiã? Remanſit tamen in vtroq; pœna peccato debita. Sed & Maria Moſeos

Num. 20.

ſoror, quis ambigit, quin à murmure contra fratrem ſuum concepto, reſipuiſſet? & cum deo fratreq́; ſuo redijſſet in gratiam, veruntamen in peccati pœnam & ſatisfactionem ſeptem dies leproſa permanſit. An non fratres Ioſeph, diu poſtquam

Num. 12.
Gene. 13.

hunc vendiderant, pœnas facti ſui dederunt in Aegypto? vt & Rubẽ clamaret: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum. Et tamen credibile non eſt Patriarchas tantos nunquam interea pœnituiſſe, neque culpam eis fuiſſe dimiſſam.

1. Reg. 2.

Quid Hely memorẽ? qui quum audierat à Samuele negligentiam ſuam acerbè puniendam, patienter reſpondit: Dominus eſt. Quod bonum eſt in oculis ſuis fiat. Hæc tanta ſuæ voluntatis ad diuinam voluntatem conformitas non me ſinit vt credam, quin citò pœnituerit. Veruntamen pœna nihilominus ſubſequuta eſt. Neq; enim iam in eius, vtpote ſenis, poteſtate fuerat correctio filiorum, aut fortaſsis & ipſi iam emendati fuerunt. Sed & Dauid, de quo ſuprà diximus poſtquam intelle-

xit

xit adulterij culpam ſibi fuiſſe remiſſam, non deſtitit tamen in ſeipſum animaduertere, multò ſeueriùs, quàm expoſcebat illa, quam Euangelicam pœnam Lutherus vocat. Afflictus ſum, inquit, & Pſalm.37.
humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Et paulò pòſt: Quoniã ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in cõſpectu meo ſemper. Quo- 2.Par.26.
niam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. His confine eſt, quòd Azarias rex, qui & Oſias dictus eſt, Ananiæ regis filius, qui quòd patris veſtigia bona ſequutus fuiſſet, in ſcripturis laudatur, quòd tamẽ incenſum adoleuerit, offenſam dei grauem incurrit, ob quod & lepra percuſſus, ita permanſit aduſque diem obitus ſui. Veriſimile tamen eſt, & hunc pœnituiſſe, quia iam perterritus templum exijt properãter, & in domo ſeorſum habitauit, relicta filio ſuo regni ſui gubernatione: cæterùm pœna peccato debita non relaxabatur. Eodèm pertinet, quòd Ezechias rex, (ta Eſai.39.
metſi culpa fuiſſet ei remiſſa) non tamen eius pec- Luc.1.
catum, omni penitus caruit punitione. Multa prætereo. Neq; tamen alienum eſt ab hoc negotio ſi referamus, quod Zachariæ prophetæ contigit. Quis credat enim (quũ eſſet vir ſanctiſsimus) non ſuæ protinus incredulitatis pœnituiſſe, ac in gratiam cũ Deo redijſſe? Non fuit tamen ſublata pœna mutitatis inflictæ, priuſquã filius ei natus fuiſſet. Vides igitur in omnibus ijs ſcripturis, apertũ eſſe, quòd pœna quædam peccatis remanſit debita, quanquam culpa pridem remitteretur. Sed & Paulus, quid, te quæſo, donauit illis, qui inter 2.Cor.2.
Corinthios peccauerũt? Neq; enim de ſolo illo, qui paternum polluit thorum (vt ait Hieronymus) iã

loquu-

loquutus eſt, ſed & de cæteris pluribus. Quid inquam aliud eorú ciuis donauit Paulus, quàm remiſsionem pœnæ? Fuit enim fornicator ipſe iam in charitate conſtitutus & gratia, quod & Paulus ipſe teſtatur, quum ipſos Corinthios moneat, vt confirment in illo charitatem. Neque enim confirmare potuerunt quod non erat. Condonauit itaque Paulus, non culpam (quæ cum charitate non cohabitat) ſed pœnam, quæ certè peccatis debita ſuperfuerat. Sed hactenus pro ſcripturis. Iam quid Patres in eadem re teſtentur, memorabimus.

Cōdonauit Paulus Cor. non culpā, ſed culpæ pœnam.

Ex prædictis nimirum ſcripturis atque alijs id genus plurimis, orthodoxi patres compertiſsimum habuerunt, in peccato præter reatum, pœnam inſuper peccato debitam contineri. Propter quod & aſſerunt, cordis contritionem & oris confeſsionem haudquaquam ſufficere, ſed operis præterea ſatisfactionem requiri. In corde (inquit Chryſoſtomus) contritio, in ore confeſsio, in opere tota humilitas: hęc eſt perfecta & ſalutifera pœnitudo. Sic enim ait ſermone de Pœnitentia. Sed quid vnicum ex patribus hîc memorem? quando ſuperiùs aduerſus articulum quintum non ſolùm Chryſoſtomum, verumetiam Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, Origenem, Leonem primum, Hieronymum, Cyprianum, & Caſsianum, huic ſubſcripſiſſe monſtraui. Quorum ſententias ſi Lutherus ignoret, quanta eſt hominis inſcitia? Quòd ſi norit, quanta eſt eius impudentia: qui tot ſanctiſsimis, eiſdemque doctiſsimis patribus contradicere non veretur, palamque negare, quòd nec per ſcripturas, neque per doctores poſſet oſtendi, aliquam eiuſmodi pœnam peccatis eſſe debitam. Id

quod facit concluſione quinta inter reſolutiones de virtute indulgentiarum. Cæterùm præter hæc, quanquam nemo non videat, quàm id ſit identidem rationi conſentaneum, tamen quia Lutherus eodem loco negat rationem probabilem afferri poſſe, neq; iſtud præmittemus. Sed experiemur, an id poſſet ratione quoq; doceri. Quiſquis iuſtitiæ rationem dignè perpendit, mox intelliget culpam haud aliter, quàm per iuſtam pœnæ ſumptionem, & dationem ordinari poſſe. Nam hoc ad iuſtitiam verè pertinet, vt ſi quid in eam ſit commiſſum, id haudquaquam inultum remaneat, ſed per iuſtam vindictam in ordinem redigatur. Legat, quiſquis velit Platonem, legat Ariſtotelem, aut cæteros philoſophos, qui de ratione iuſtitiæ quicquam tradiderunt, & omnino reperiet apud hos neceſſariũ eſſe, vt qui contra legem commiſerit, pœnas luat, neque aliter ex iniuſto iuſtus iteratò fieri poſſet. Id quod & diuus legislator Moſes non ignorauit, Deut. 25.
quum dixit: Pro menſura peccati, erit & plagarum modus. Quẽ locum Origenes ſuper Num. differẽs, homilia octaua, dicit hunc in modum: Si peccator ſum, nunquid eadem erit mihi pœna ſi ſemel peccaui, quæ ſi ſecundò, & tertiò, ac frequentiùs peccem? Non ita erit, ſed pro modo, & numero, & mẽſura peccati, etiam pœnæ quantitas metienda eſt. Quapropter & in Apocalypſi traditum eſt: Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date Apoc. 18.
ei tormentum & luctum. Sicut igitur ad iuſtitiæ decorem ſpectat, vt pro benefactis probi, iuſtum ſuſcipiant præmium, ita & pro noxis improbi pœnas dent commeritas. Neque ſeruatur iuſtitiæ pulchritudo, vbi quiſquam abſque condigno ſupplicio,

cio, leges impunè violare ſinitur. Non abhorret igitur à recta ratione, imò quadrat plurimũ, quòd quum ex immenſa clementia ſua Deus, ad culpæ condonationem ſit vſqueadeo propenſus, vt vel propter intenſum cordis gemitum peccatori protinus ignoſcat, expectet nihilominus ab eo pœnam, & iuſtũ pro delicti qualitate ſupplicium: cuius ipſe vel in hac vita, vel in purgatorio luendi, poſt remiſſam culpam manet omnino debitor. Cæterùm vt etiam ex Canonibus rem iſtam comprobemus. Negat enim Lutherus, & ex eis hãc rem doceri poſſe. Sic de pœnitentia diſtinct. pri. capite porrò. de peccatoribus loquens dicit, quòd ſi ſui iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hîc in ſe voluntariam pœnam ſeuerisſimæ animaduerſionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lacrymis ex vera cordis contritione fluentibus, extinguent æterni ignis incendia. Et eadem diſtinctione ſic ſcriptũ eſt: Vide benignum Dominum miſericordiam cum ſeueritate miſcentem, & ipſius pœnæ modum iuſta & clementi deliberatione penſantem, & ideo non in perpetuum tradidit pœnæ delinquentes, ſed quanto, inquit, tempore ſeruierunt cuſarſaton, hoc eſt octo annis, diſce & hoc ô tu auditor quiſquis ille es, qui tibi conſcius es alicuius erroris, & quanto tempore erraſſe te noſti, & quanto tempore deliquiſti, tanto nihilominus tempore, humilia teipſum Deo, & ſatisfacito ei in confeſſione pœnitentiæ. Non expectes vt humiliet te cuſarſaton, & inuito neceſsitas extorqueat pœnitentiam: ſed ipſe præueni ipſius tortoris duritiã, quia ſi teipſum emendaueris, ſi teipſum correxeris pius

Suffragia canonum. De pœni. diſt. pri. ca. porrò.

eſt

eſt Dominus & miſericors, qui vindictam temperet ab eo qui illam pœnitendo prę̨uenit. Et rurſus, de pœnitētia diſtinct. iij. productior. ſcriptum eſt: Productior eſt enim pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa, ſi cum illa finiretur & pœna, ac per hoc, vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ pœnitentiæ, temporaliter detinet hominem pœna, quem iam ad damnationem æternam reum non retinet culpa. Ad hæc xxvj. quæſt. vij. pro qualitate, citatur octaua Synodus, ad hunc modum: Pro qualitate delicti, tempus pœnitentię impendatur. Multa ſunt in Canonibus id genus alia, quibus monſtratur apertè, manere pœnæ debitum, poſtquam remiſſa fuerit culpa. Sed ijs omnibus Lutherus non permouebitur, quin potius obijciet, à nullo hominum pœnas illas (de quibus tot exempla protulerim) auferri potuiſſe. At quid ſi nemo hominum potuiſſet eas auferre, palàm tamen eſt eiuſdem generis pœnas (quæ partim erant intentatæ, partim inflictæ) condonatas fuiſſe. An non ipſi Niniuitæ (quibus vrbis ſuę comminatum fuerat excidium) per ieiunij tamen & pœnitentiæ ſeueritatem, hanc abs ſe cladem auerterunt? Et Nabuchodonoſor ſi Danielis fuiſſet cōſilium ſequutus, hoc eſt, eleemoſynis peccata redemiſſet, vitaſſet & ipſe flagellum in ſe deſtinatum. Sed & ſi decem iuſti fuiſſent in Sodomis reperti, qui pro cæteris oraſſent, non ignem & ſulphur pluiſſet Deus ſuper vrbes illas. Quid Achab & Manaſſem reges alioqui ſceleratiſsimos memorem? quibus tamen ob ſuam pœnitentiam ignouit deus, nec in eos animaduerſionem quam meditabatur

Citiùs Herculi extorqueas clauam, quā̄ Lut. pertinaciam.

Ionæ 3.

Dani. 5.

Gene. 18.

tur

tur exercuit. Sed hactenus pro pœnis intentatis. Iam pro ijs quæ cœptæ ſunt infligi. Nunquid ira Dei in Hebræos ſæuiente, non profuerunt preces Aaron aduerſus plagam, qua tam ſeueriter erant illi percuſsi? Obtulit enim (vt Num. 16. ſcribitur) Aaron Thymiama, & ſtans inter mortuos ac viuentes, deprecatus eſt pro populo, & ceſſauit plaga. Sed & Dauid (quum eſſet triduana peſtis in populum, quem numerari fecit, immiſſa) num tam acerbè ſeipſum non afflixit, vt diem vnum duntaxat ea clades durauerit? Multa ſunt eiuſmodi in ſcripturis, non ſolùm veteris, verumetiam noui teſtamenti (niſi prolixum nimis fuerit omnia recenſere) quibus dilucidum eſſe poteſt, pœnas à Deo vel intentatas, vel inflictas, per pœnitentiam & ieiunia, perq; piorum preces, & per eleemoſynas auferri poſſe. Quo fit, vt etiam alterum Lutheri argumentum parui momenti ſit. Sic enim argutatur ſecundo loco: Si, inquit, eſſet talis pœna aliqua, non tamen ad remiſsionem Papę pertineret, quum ſit voluntaria, vltra canones impoſita, imò non impoſita, ſed ſpontè ſuſcepta. Verũ hîc haud rectè colligit. Neque enim pœna de qua iam agimus, aut eſt adhuc per Sacerdotis arbitrium iniũcta, aut ab ipſo pœnitente ſpontè ſuſcepta: ſed ipſa eſt, quæ iurè peccato debetur, & ad quam peccator obligatus remanet, ſiue Sacerdos eam iniunxerit, ſeu non iniũnxerit, & hanc nos aſſerimus Petri ſucceſſorem, auctoritate pollicitationis, per Chriſtum Petro factę, poſſe condonare. Quod autem dicit, per tertiam & quartam abundè ſatisfieri diuinæ iuſtitiæ, ſecundum menſuram, quam nouit Deus. Certè quãtum ad quartam attinet, multa

2.Re.vlt.

Pœnas à Deo vel intẽtatas vel inflictas per pœnitẽtiam & preces auferri poſſe.

Alter Luthe. cauillus.

ta differt Deus in aliud vſque ſeculum, neque ſemperhîc ad vnguem vſque caſtigat. Sed neque tertium pœnæ genus reſpicit peccata, quæ prçterita ſunt, ſed pro futuris duntaxat adhibet cautelam. Porrò quod ſubiungit, nempe quòd non legitur vſpiam Deus aliquam requiſiuiſſe, niſi tertiam aliquando & quartam. Quid ſi non legatur? non propterea conſequitur, vt nulla ſit. Hunc argumentandi modum oſtendimus eſſe tibi conſuetũ, quem & omnis dialectica clamat inualidum eſſe. Sed planè falſum eſt quod aſſeris. Nam quũ apud Iohelem legitur: Cõuertimini ad me in toto corde veſtro, hoc fuiſſet ſatis iuxta ſentẽtiam tuam, nimirũ vt reſipiſcerent: ſed nõ hoc contentus Dominus adiecit: In ieiunio & fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et paulò ſuperiùs: Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis tuæ. Et rurſum ad Sacerdotes: Accingite vos & plangite Sacerdotes, lamentamini qui miniſtratis altari, ingredimini, dormite in ſaccis miniſtri Dei. Hos vtique cruciatus adeo ſeueros, neque tertia pœna, quæ Euangelica dicitur expoſcit. Sed neque ad quartam pœnam vllo modo pertinent. Rurſum in Eſaia legitur: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletũ, & ad planctum, ad caluicium, & ad cingulum ſacci: quæ nimirum pœna, nec tertia nec quarta dici poteſt. Nam ſi tam grauis Euangelica pœna fuerit (quã tu dicis præceptam eſſe) quid de Chriſtianis innumeris, ne dicam omnibus, futurum ſit, horror eſt cogitare. At quid tibi, aut vnum aut alterum prophetarum hîc cito? quando Hieronymus ipſe fatetur, vocibus omnium Prophetarum

Iohe.2.

Iohe.1.

Eſa.22.

Aſtutia Lutheri. nos vocare Deum ad pœnitentiam, hoc eſt ad pœnam debitā pro peccatis. Quam ſi nos noſtra ſponte dederimus, ille præterea nullam (ſi tamen Paulo credimus) illaturus eſt. Cęterùm de Magdalena & adultera, quod ex alijs dici miratur, hanc abſq; ſatisfactione fuiſſe dimiſſam, illam verò nequaquam, iam ſolitis ſtrophis vtitur, nimirum vt proprias diluat obiectiones, quò ſua pars munitior eſſe videatur. Sed non eſt dubium, quin abſque ſatisfactione, Chriſtus vtriq; potuit ſua relaxaſſe peccata. Nec tamen ſi hoc feciſſet, trahi id iam debet Sacerdotibus noſtris in exemplū. Verùm ſi ſatisfeciſſent (ꝙ mihi veriſimilius eſt) neutra ſatisfactio cēſeri debet, aut de tertia, aut de quarta ſpecie fuiſſe. Primùm, non de quarta dici poteſt alterutra, quia non inflicta à Deo. Sed nec de tertia, quia nec tantam verecundiam, nec tantam ignominiam, ſed neque luctum, aut triſtitiam tantam, ipſa tertia pœna poſtulaſſet, quā Lutherus vocat euāgelicam. Quod verò proximè ſubinferre molitur, nēpe poteſtatem ſoluendi parem eſſe, nec excedere poſſe ligādi poteſtatem, paulò antè falſum eſſe docuimus. Quòd poſtremò dicit, neminem eſſe ſub iuriſdictione Papæ, quantum ad primam, ſecundam, tertiam, quartam, & ſextam, æquè falſum eſſe monſtrauimus. Nam Papa liberans à culpa, liberat & à gehennæ pœna, quæ prima eſt, & liberās à ſexta, quod & oſtendimus per eum fieri poſſe, liberat à pœna purgatorij, quæ ſecunda eſt. De tertia verò & quarta non reluctamur. Corollarium autem (quod inducit) nihil in ſe veritatis continet. Nam ſepè diximus, non ob id ſolùm deberi pœnam, quòd ſic Eccleſia ſtatuit, ſed fuiſſe debitam,

etiam

etiam ſi nullus vnquam ob hãc rem canon fuiſſet êditus. Canones enim ob id ſolùm inſtituti fuerunt, vt à Sacerdotibus dinoſceretur, quæ pœna fuiſſet peccatis debita. Expers & illud oĩno veritatis eſt, quod ſequitur: nẽpe quòd per vitã nouam maximè ſatisfit Deo. Neq; eſt diuo Cypriano quicquam auditu magis odioſum, quàm iſta ſit aſſertio. Nam apud eum nihil fermè crebrius eſt (quum de pœnitentia loquitur) quàm ſatisfactionis vocabulum, quam & affirmat non breuem eſſe debere. De ſcripturis (quas continenter adducit) prima eſt, Pœnitentiam agite. Ego paucis hîc ab eo percontari ſoleo: An hoc Baptiſta dixerit his, qui iã in gratia conſtituti fuerant? an expertibus gratiæ? Si dixerit expertibus gratiæ, iam non conſtat Lutherus ſecum, quum affirmet nullum opus ante gratiam peccatori conferre poſſe quicquam, quin potiùs obeſſe plurimum. Sin in gratia conſtitutis loquutum fuiſſe Baptiſtam dixerit, quis nõ videt, eleemoſynam (quam indixit) ad ſatisfactionem pertinere. Ait enim: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Quòd ſi hoc ad præceptum pertinere contenderit, & proinde ad pœnam euangelicam, quid non erit ſub præcepto? Et cur non hoc etiam ipſis militibus, & publicanis iniunxerat, ſi de præcepto fuiſſet? Baptiſta certè non aliter, quàm pro prioribus indixit peccatis. Neque enim ſe difficilem exhibere iam debuit, ne quos ad Chriſtum allicere ſtuduit, effugaret magis. Porrò quod ex Ezechiele producit, facilè diluetur. Si cõuerſus fuerit impius ab impietate ſua, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vitâ viuet, & non morietur. Primum hîc reſpon-

Quare inſtituti ſint canones.

Conſtringitur. Lut.

Luc. 3.

Ezec. 33.

pondemus, quòd ijs verbis nihil pollicetur aliud, quàm vitam gratię, ad quam conſequendam non exigitur ſatisfactio, & ideo nihil hoc facit aduerſum nos. Sed rurſum dicimus, quòd iudicium & iuſtitia magnam in ſe continent ſatisfactionem. Si quis enim dignè libret ſuorum peccatorum magnitudinem, & ſubinde iuſtè vindicet ea, is nimirum hoc iudicium & hanc iuſtitiam exequens, nō paruam facere putandus eſt ſatisfactionem. Neq; talem quis condignam facere poteſt, etiam ſi plures victurus eſſet vitas. Quo ſit vt neque illud obſtet nobis: Beati qui faciunt iudicium & iuſtitiam in omni tēpore. Simili modo poſſumus & ad illud de Michea reſpondere. Vbi Micheas dicit: Indicabo tibi ô homo, quid ſit bonum, & quid dominus requirat à te, vtiq; facere iudicium & diligere miſericordiam, & ambulare ſolicitum cum Deo tuo. Dicimus quòd iſta ſufficiunt ad vitam gratiæ, nō autem ad purgatorij pœnas euadendas, niſi quis per iudicium accipiat, ſeueram condemnationem ſui, & per miſericordiam eleemoſynæ opera. Nam hæc ſola poſſunt conſcientiam à peccatis expiare, & pro reliquijs peccatorū ſatisfacere deo, quando & Chriſtus pollicetur daturis eleemoſynam, omnia munda fore. Hactenus igitur niſi fuimus ea conuellere, quæ Lutherus obiecit aduerſus id genus pœnæ, quam nos ſextam vocamus, nempe pro peccatis debitam, quæ certè re ipſa deberetur, ſi neq; gehenna foret, neq; purgatorium, neque euangelica diſtrictio, nec dei caſtigatio, nec demum vlli canones vnquam fuiſſent inſtituti. Et hāc aſſerimus, multis modis (Chriſto ſic promittente) deleri poſſe, nunc per eleemoſynas, nūc per dimiſ-

Judicium & iuſtitia non vulgaris ſatisfactio.

Mich.6.

Epilogus.

dimiſsionem iniuriæ fraternæ, nũc per bonorum virorum preces,& demum per auctoritatẽ S. Pont. traditam ex ipſo verbo Chriſti, quod certè per ſe ſolùm ſufficit, omnem pœnam (quantacunque fuiſſet peccatis debita) facillimè condonare. Neq; enim credibile eſt, id fruſtra fuiſſe dictum à Chriſto, poſt illam expreſſam ſuę diuinitatis cõfeſsionem,& habita priùs de ſtabilitate Eccleſiæ ſuæ memoria,& de clauibus item regni cælorum Petro cõferendis. Sed hæc ſufficiunt, vt dilucidum fiat, indulgentias alijs etiam vtiles eſſe, quàm ijs qui publicis criminibus irretiti ſunt, & qui duri ſunt & impatientis animi. Et hæc pro articulo.

ARTICVLVS XXII.

SEx generibus hominum indulgentiæ nec ſunt neceſſariæ, nec vtiles: videlicet mortuis, ſeu morituris, infirmis, legitimè impeditis, his qui non commiſerunt crimina, his qui crimina commiſerunt, ſed non publica, his qui meliora operantur. LVTH.

Nullis profectò magìs neceſſarię ſunt indulgentiæ, quàm eueſtigiò morituris, quippe quòd eis iam tempus non ſufficiat, ad agendam pœnitentiam, hoc eſt, ad ſatisfactionem pro peccatis. Quo fit, vt quod reliquum eſt pœnæ, pro peccatis debitæ (niſi priùs per indulgẽntias fuerit cõdonatum) ſeueriùs & acerbiùs expiabitur in purgatorio. Sed hîc diutius remorari lectorem nolo, quòd hunc articulum vnà cum proximè ſuperioribus Lutherus ipſę fatetur ſe reuocaſſe. Quo tamen ingenio idipſum fecerit, mox videbimus. EPISC. Indulgentiæ iã morituris maximè neceſſariæ.

Has propoſitiones, vt dixi, reuocaui antea, ro- LVTH.

gauiq; & adhuc rogo omnes, tum Bibliopolas, tū lectores, vt ea quę de indulgentijs diſputata & ſcripta à me ſunt, exurant.

EPISC. Ecce vides, lector, quonam ingenio Lutherus hunc articulum reuocauit. Malo certè, prauoq́ue. Nam antè nonnihil indulgentijs deferebat, eas quibuſdā fuiſſe neceſſarias aſſerens. At nunc prorſus nullius momenti facit, neminique profuturas aſſerit penitùs. Sic nimirum eorum ſuperbia, qui Deum oderunt, aſcendit ſemper, & magìs atq; magìs increſcit.

LVTH. Neſciebam enim tum, cùm ea laborarem, Papam eſſe Antichriſtum, qui his & ſimilibus operationibus erroris, Satana imperante, orbem perderet Chriſtianum.

EPISC. Mirum eſt, quāta ſit odij virtus ac poteſtas: quæ ſic faſcinat hominem, vt iam videat & ſentiat, quod priùs non aduerterit, hoc eſt Chriſti vicariū Antichriſtum eſſe. Quos iam (te quæſo Luthere) nouos oculos induiſti? quibus nunc ſummus Pontifex tibi videatur Antichriſtus? An non hoc didiciſſe potueras ab illis præclariſsimis magiſtris tuis, vt Ioanne Vuiclefo, & Ioanne Huſs, cæteriſq; Boëmicæ factionis principibus, à quibus & perdoctus es alia non diſsimilis farinę plurima? Sed iam deſperas in gratiam te poſſe redire Pontificis. Quo fit vt nullum non moueas lapidem, quò tantæ poteſtati ſummam confles inuidiam. Sed expendamus, an tu non magìs (imperante Satana) perdere tuis erroribus, orbem ſatagis Chriſtianum. Si nos fallat Pontifex, fallit & Eccleſia, quæ veritatis firmamentum eſt, fallit & Spiritus ſanctus, perpetuus Eccleſię cuſtos, fallit & Chriſtus ipſe, qui nec

Vis odij Lutherum nouis odijs ornauit, vt facilè videat quod nuſquam eſt.

por

portas inferi præualituras aſſeuerabat aduerſus Eccleſiam ſuam. Nam Pontifici planè ſuffragãtur hęc omnia. Sed tu Luthere, qui contemptis omnibus ijs, tuo confidis cerebro, Chriſtianum orbem fallere ſtudes. Et non abſque ſuggeſtione ſatanæ, quem credibile eſt, quum ſis tot & tantis atq; tam impijs immerſus erroribus, præceptorem fuiſſe tibi, quos nec aliunde, quàm ab ipſo cõcepiſſe potueris. Nam propè cuncta moliris euertere, quæ tota credidit hactenus Eccleſia, quæque patres orthodoxi nobis antea tradiderunt, vt non dubitem, ex eorum eſſe te numero, de quibus Paulus ad Timotheum ſcribit: Seductores proficient in peius, errantes & in errorẽ mittentes. An non tua dogmata iam indies euadunt peſtilentiora, & quotidie creſcit ac augetur errorum cumulus? Sed vt ad indulgentias veniamus. Quid in his facit Pontifex, quò fallatur per eum orbis Chriſtianus, magìs quàm per te? Nihil aliud illi pollicetur, quàm pœnæ pro peccatis debitæ condonationẽ, cui & Chriſtus ampliſsima ſua pollicitatione ſubſcripſit. Tu verò tantundem tribuis cuiuis ſacerdoti. Nam affirmas non ſolùm culpam, verumetiam pœnam omnem peccatis debitam, condonatam eſſe, per cuiuſlibet Sacerdotis abſolutionem, hoc tu non vereris aſſerere, quum tamen huic tuæ ſententiæ, contradicant omnes orthodoxi patres. Iam ergo reſpondeas, precor, vter ex vobis potiùs imponit orbi Chriſtiano? an Pontifex, qui tam verbo Chriſti, quàm Patribus totus innititur? An Lutherus, qui tam verbo Chriſti, quàm cæteris orthodoxis patribus reluctatur?

Aequa lance perpende, lector, pontifex ne à Lutherus magis fallat.

LVTH.

Fixa eſt ſententia diuina Pſalm. 88. Viſitabo in

virga iniquitates eorum, qua indulgentiæ, quæ virgam iniquitates viſitantem impijſsimè præſumũt remittere, funditus ſubuertuntur, & nihil niſi inane nomen eſſe monſtrantur.

EPISC. Nunquam eas pœnas, quæ Dei virga peccatoribus infliguntur, indulgentias poſſe remittere quiſquã (opinor) aſſeruit. At quid prohibet, quò minùs hi, qui pia Fide ſuſceperint indulgẽtias, prę uenire queant flagellum Dei? quando & Deus optimus piè confidentibus in ſe, tantopere ſit propenſus ad veniam. Cæterùm antè monſtrauimus, pœnam, quę pro peccatis debetur, & ad quam poſt reatum ſublatum, manet adhuc peccator obligatus, non vno tantùm deleri modo. Neq; enim ſemper hæc pœna per Dei virgam expiatur. Alioqui nec Paulus nobis erit audiendus, qui pollicetur nos haudquaquam à Deo corripiendos fore, ſi priùs ipſi noſmet dijudicauerimus. Si noſmet igitur ipſi dignè caſtigauerimus, effugiemus vtique flagellum Dei. Noſtra enim caſtigatione ſatisfieri poterit pœnæ, quæ peccatis debetur. Quamobrem nihil oportet, vt in eiuſmodi, qui de ſeipſis ſupplicium ſumunt, ſæuiat virga Dei. Neque pſalmus ipſe contrarium affirmat, quum nec de omnibus loquitur, ſed de ijs duntaxat, qui nolunt reſipiſcere, ſed dereliquerunt legem Dei, & in eius iuſtitijs incedere contempſerunt. Sic enim idem pſal. habet: Si autem dereliquerint filij eius legẽ meam, & in iuſtitijs meis non ambulauerint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorũ. Nihil igitur aduerſum nos, qui reſipiſcentibus miſericordiam pollicemur, facit pſalmus iſte. Poteſt inſuper & pœnæ dictæ ſatisfieri per alienam

Seſe corrigentes Deus non corrigit.

Pſal. 88.

alienam caſtigationem, vtpote ſi quiſpiam vir ſan ctus eo animo ſe afflixerit, vt in alterius vtilitatem id cedat, ac pro peccatis alterius omnino ſatisfaciat. Ad quem ſanè modum haud defuerunt ſancti, de quibus antè diximus, quod idipſum ex magna feciſſe charitate leguntur. Et demum nec iſtis modis ſolis, Deo ſatisfacere queunt peccatores, verumetiam per canonicam pœnam à ſacerdote congruenter impoſitam. Cæterùm vtcunque fuerit, niſi (priùs quàm hinc migrauerimus) ei prorſus debito ſatisfiat, in purgatorio tantundem luituri ſumus. Neq; enim peccatum aliquod euadere poteſt penitus inultũ, & abſq; omni prorſus vindicatione, aut in ipſum qui deliquit, aut in alium qui talem vindicationem ſubierit illius commodo.

Aliena caſtigatio pœnã tollit.

LVTH.

Nec curanda hominum reproborum diſtinctio de cerebro ſuo conficta, de pœnis medicatiuis & ſatisfactorijs.

EPIS.

Temeritas Luth. quid non contẽnit?

Temeritati tuæ rectè conuenit, omnia contemnere. Attamen veritas eſt nemini contemnenda. Porrò verum eſſe conſtat, vel ex ſcripturis ipſis pœnas quaſdem fuiſſe medicatorias, quæ non erãt ſatisfactoriæ, quales opinor tolleraſſe Paulum, ob ſtimulum carnis ſuæ, quibus inani gloriæ & arrogantiæ (quæ alioqui ex magnitudine reuelationũ ſuarum ei propendebat) medela pararetur. Neq; enim pœna quæuis, quæ vel infligitur à deo, ſemper ob ſatisfactionem adhibetur peccati. Nam cæcus ille (qui à natiuitate ſua paſſus eſt oculorum orbitatem) nequaquam ob ſua peccata ſic punitus fuit, ſed magis, vt in eo manifeſtaretur gloria dei. Et Iob ſimiliter atque Tobias, non alia ratione tot calamitates perpeſsi ſunt, quàm vt ex eis

alij diſcerent patientiam. At ediuerſò Nabuchodonoſor, & Maria ſoror Moſi, cæteriq́ue complures ob iuſtitiam caſtigati ſunt, nimirũ vt aliquouſque peccatis eorum ſatisfieret. Sed & Dauid (poſtquam intellexit peccati ſui reatum ſibi fuiſſe dimiſſum) nõ deſijt tamen dicere: Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Nunquam hæc profectò dixiſſet, ac multa id genus talia, niſi perſuaſiſsimum haberet, ſe remanſiſſe ad pœnas aliquas obligatum. Quamobrem ex ijs perſpicuũ eſſe poteſt, non omnes vno fine pœnas immiſſas à Deo fuiſſe: ſed quaſdam ſatisfactionis, quaſdam ſolius medelæ cauſſa.

Pſalm. 50.

Pœnarum aliæ ſatisfactoriæ, medicatrices aliæ.

LVTH. Verba pſalmi clarè docent, peccata & iniquitates virgâ viſitari.

EPISC. Quidnam aliud hæc pſalmi verba ſibi velint, non intelligo, niſi quòd filij Dauid, qui legem Dei dereliquerint, verberibus adigantur ad Deum reuerti, ſi nolint idipſum facere ſua ſponte. Quòd ſi ſua ſponte reuerſi fuerint, & in ſemetipſos dignè pro commiſsis animaduerterint, non video quî poſſes ex pſal. probare, quòd Deus hac animaduerſione non flectetur ad veniam ex clementia ſua. Neque enim conſueuit Deus bis in idipſum iudicare. Iudicaret autem bis in idipſum, ſi poſtquam ipſi ſemetipſos dijudicauerint, ipſe denuò vellet eoſdem iudicare: id quod facturum Deum omninò Paulus negat. Nequaquam igitur verba pſalmi clarè docent id quod tu moliris, & maximè quando pollicetur Deus in eodem pſalmo, ſe non cohibiturum ab illis miſericordiam ſuam. Miſericordiam

Deus ſua ſponte ſe affligentes veniâ proſequitur.

cordiam (inquit) meam non diſpergam ab eis, neque nocebo in veritate mea.

Et nemo niſi inſanus queat negare, virgam illã eſſe pœnam pro peccatis inflictam, ſiue hanc ſatiſfactionis, ſiue alterius negotij dixeris. LVTH.

Geminum intellectum habet is tuus ſermo, quũ aſſeris, Dei virgam eſſe pœnam pro peccatis inflictam. Poſſunt enim verbera pro peccatis infligi, quatenus per ea quis excitetur à peccati ſomno, quemadmodum ſępe contigit filijs Iſrael, de quibus & ſcriptum eſt: Quum occideret eos, reuertebantur ad eum. Et alibi: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, & poſtea accelerauerunt. Poſſunt & eadem intelligi pro peccatis inflicta iam his, qui conuerſi ſunt, quemadmodũ & Dauid accidit, qui ſimul atq; pœnituerit ob cenſum populi factum, virgam tamen Dei ſuſtinuit, qua & vehementer afflictus fuit, nimirum ex peſte, quæ multum atrociter deſæuit in populum. Neuter horũ ſenſuum nõ ſufficit ad huius Pſalmi veritatem. De poſteriori ſatìs apertum eſt. Et de priori quis negare poterit, quòd ſi Deus quempiã verberibus adegerit ad reſipiſcentiam, quin iam virga viſitauerit ipſius iniquitates, & in verberibus eius peccata? Nemo tamẽ rectè colliget, quòd poſtquam quis à peccati ſomno per Dei virgam ſic fuerit excuſſus & expergefactus, quòd nihil pœnę debitæ ſuperſit, quæ per indulgentias deleatur, quod tamen ipſe moliris. EPISC. Pſalm. 15. 2. Reg. vlt.

Non ergo credas, etiam ſi angelus de cælo aliud docuerit, contra tam manifeſtam ſcripturam, nedum ſi draco blaſphemus de curia Romana aliud fremat. Nõ remittet homo, vt tollat viſitationem huius virgæ. LVTH.

EPISC. Ante victoriam laudes canit.

Iam furere incipis, perinde ac ſi triumphaueris, quum nihil feceris minùs. Quid enim colligis ex hac ſcriptura, quam iactitas vſqueadeo manifeſtã eſſe? Num hoc, quòd non aliter diuinæ iuſtitiæ ſatisfieri poteſt, quam per virgam iſtam? At hoc falſum eſſe pluribus docuimus. Neque enim ſequitur: Viſitabo in virga iniquitates eorum. Ergo nõ aliter, niſi per hanc virgam peccatis ſatisfieri poteſt. Quis non videt huius argumẽti ſtolidiſsimas ineptias? Nam ita Paulus, vt diximus, parùm verax fuiſſet dicens: Si noſmetipſos dijudicauerimus, nõ vtique iudicaremur. Deſine igitur iſtiuſmodi maledictis ſummum inceſſere Pontificem, cui & impudentiſsima quidem impingere multa mendacia ſoles. Cuiuſmodi & hoc vnum eſt, quòd huius virgæ viſitationem ſuis indulgentijs tollere pollicetur: quum tamen ille nunquam iſtud ne cogitauerit quidem. Quanquam & poteſt populus harum indulgentiarum confidentia, ſic ad vitæ melioris emendam excitari, vt ab eis auertatur indignatio Dei, ſuumq; gladium ipſe cohibeat, quem eſſet alioqui vibraturus. Sed hactenus hæc reſpõdiſſe ſufficiat.

1.Cor.11.

ARTICVLVS XIII.

LVTH.

Excommunicationes ſunt tantùm pœnæ externæ, nec priuant hominem communibus ſpiritualibus Eccleſiæ orationibus.

EPISC. De excommunicatione. Ex Fidei er

Si quis vel vnum errorem ſemel admiſerit, inde plures quotidie ſuboriuntur, quemadmodum in Luthero iam fieri manifeſtum eſt. Nam error quẽ de Fide concepit, errores alios ſibi peperit innumeros. Opinatur enim Fidem vel ſolam cuiq; ſufficere.

ficere. Quo fit, vt Sacramentis nihil tribuat, ſatisfactionem, omnino tollat, contritionem item aliquam exiſtimet obeſſe peccatori. Sed neque neceſſarium eſſe, vt quis omnia mortalia ſua confiteatur, licereque ſordidiſsimis & ſceleratiſsimis (modò Fidem habeant) ad Euchariſtiam accedere. Ac demum vnumquenque ſua Fide, bonorum omnium (quæ totius Eccleſiæ communia ſunt) ita fieri participem, vt nec per indulgentias ei maiora conferri poſsint, quàm habeat, neque per excommunicationes auferri. Ad hos nimirum errores, alioſque plurimos, adegit eum error, quē de Fide mordicùs tenere decreuit. Cōtigit enim hîc Luthero quemadmodum homini cuidam quòpiam profecturo, qui malè ſuū iter ab initio per loca multis diuiſa ſepibus inſtituit. Is enim (vbi primam ruperit ſepem) ad alteram veniēs, & eam pariter euertat oportet, ac ſubinde tertiam & quartam, atque reliquas omnes (quotquot obſiſtunt itineri ſuo) demoliri neceſſum erit: aut tandem retrouerti, & aliundè ſibi querere feliciorē ingreſſum. Ad hunc modum profectò Lutherus mihi viſus eſt feciſſe. Nam principiò de Fide parùm rectam imbibit opinionem. Sed quum eam defendere conſtituit, reluctabatur ei Sacramentorum efficacia, quam idcirco protinus amoliri conatus eſt. Poſt hanc ei obſtitit ſatisfactio, quæ quum opus quoddam ſit, & ad iuſtificationem peccatoris conducat plurimum, hanc etiam tollere quamprimum curauit. Pariter & de cæteris (ne ſim prolixior) idem omnino ſtuduit efficere. Quicquid demum opinioni ſuæ (quam de Fide ſibi firmauit) aduerſabatur, hoc euertere modis omnibus eſt molitus. Cęterùm (vt ad

Innumeros ſibi Luth. perperit errores.

Quare excommunicationes Lut.dānat.

ad articulum tandem veniamus) quia vidit *Lutherus* futurum, vt ſi per excommunicatione, cuiquam habenti fidem, auferri poſſent ſpiritalia bona, iam non ſola Fides ſufficeret. Idcirco ſtudet & hanc poteſtatem excommunicationibus tollere, docetque eas externas tantummodo pœnas eſſe, nec priuare quenquam poſſe communibus Eccleſiȩ precationibus, alijſq; ſpiritualibus bonis. Sed iam ipſum audiamus.

LVTH. Hanc ſatis firmiter probaui in ſermone de excommunicatione.

EPISC. Primùm igitur operæprecium fuerit, hîc tuam recenſere probationem, quam in eodem ſermone producis, & eādem (ſi poſſumus) deinde refellere. Diſtinguis illic fidelium communionem bifariam, quarum alteram internam vocas & ſpiritualem: alteram externam & corporalem. Illam dicis conſtare Fide, ſpe, & charitate in Deum: Hanc dicis eſſe participationem Sacramentorum, quæ fidei, ſpei, & charitatis ſigna vocas. Eandem inſuper ad communionem vſque rerum vſus, colloquij, habitationis, aliarumque corporalium conuerſationum extendi vis. Aſſeris deinde, quòd ſicut nulla creatura poteſt animam, illa priori ſpirituali communione, vel communicare, vel excommunicatam reconciliare, niſi ſolus Deus: ita nec poteſt alius quiſquam communionem illam ſpiritualem tollere, ſeu quēquam excommunicare, niſi homo ipſe ſeipſum per peccatum proprium. Sicq; tādem ex his colligis, excommunicationem Eccleſiaſticam, eſſe communionis externæ dūtaxat priuationem, hoc eſt, Sacramentorum, funeris, ſepulturæ, publicæ orationis, atque id genus cæterorum. Hȩc

Luth. argumētatio inanis.

ſanè

ſanè totius argumentationis tuæ ſumma eſt, quæ mihi profectò plurimũ habere fuci videtur, perparum verò ſolidæ veritatis. Quid enim ſi nemo Fidem, ſpem, aut charitatem auferre poſſet ab homine, niſi per peccatum has ipſe tollat ſibi, num nõ reſtant alia quæ per excommunicationem tollantur? Neq; nos negamus, quin indignè quiſpiam interdum excommunicetur, quum nihil inde prorſus diſpẽdij patiatur. Sed nos de illo, qui iuſtè fuerit excommunicatus, loquimur. Cuiuſmodi ſunt hi, qui plerunq; Fidẽ retinẽt, amiſſa charitate. Qualis nimirum & Corinthius ille fuerat, quem Paulus ſatanæ tradidit. Nũ (te quæſo) Corinthius iſte poſt traditionem & excommunicationem, quam ei Paulus inflixit, non iam in ampliorem (quàm antè fuerat) detruſus eſt ſatanę poteſtatẽ? Quid enim prohibet quò minùs id fieret? quum & de Iuda legimus, bis eum in poteſtatẽ ſatanæ veniſſe: ſemel quum concepit animum tradendi Chriſtum, atq; iterum, quãdo buccellam accepit à Chriſto. Sic nimirum & Corinthius ille, ſemel (quum peccauit) ſub ditionem ſatanæ venit, ac denuò (quum excõmunicatus fuerat) & tunc multò quidem euidentiùs. Intellige quę dico. Corinthius ille primò per baptiſmum cõmunionis Eccleſiaſticæ factus fuit particeps. Deinde per culpam charitatem amiſit, & dilapſus eſt in aliquam diaboli ſeruitutem: & quanquam erat ſpiritaliter in ſe mortuus, nimirum quia charitate caruit, erat tamen adhuc per Fidem Eccleſiæ membrum, & myſtico corpori coniunctus. Quo ſanè factum eſt, vt non quantum voluit ſatanas in illum potuit ſæuire. Obſiſtebant enim ei preces, & cætera ſpiritualia totius

1. Cor. 5. Corinthi' à Paulo excommunicatus.

Iudam bis in poteſtatẽ ſatanæ veniſſe legimus.

Attende lector.

tius Eccleſię bona, quorũ erat adhuc aliquo modo Corinthius ille particeps, ne pro ſua libidine ſatanas vexaret hominẽ. Quid enim aliud (te precor) ſatanæ malitiam cohibuit tunc magìs, quàm poſtea? nempe cùm illius poteſtati datus erat Corinthius. Aut cur non æquè prius vexauit illum, ſi nõ minùs tunc ab eo fuerat poſſeſſus? Verum inquies: Etſi maiorem in corpus accepit poteſtatem, non tamen in animam identidem. At iſtud illic haudquaquam probas. Bene quidem oſtendis, nihil ijs nocere poſſe, qui charitatis ſunt participes. At de alijs, qui propter admiſſa ſua charitatem amiſerũt (de quibus magìs attinebat loqui) nullam inducis probationem. Quæ res omnem argumentationem tuam prorſus inualidam reddit. Nam de ijs, & non de illis firmari neceſſe fuit, quòd excommunicatio nullum inferat animæ nocumentum. At inquies: Paulus adiecit vt ſpiritus eius ſaluus ſit in die domini. Quid tum? An non interea diſpẽdium Corinthius ille paſſus fuit, etiam in anima? Profectò. Nam & ſi Corinthio Paulus hanc intulerit excommunicationem, ob finalem animę ſuę ſalutem (modò Corinthius æquanimiter eam tuliſſet, & iuſta pœnitudine ſeipſum emendaſſet) ipſe nihilominus bonorum ſpiritualium, quæ in Eccleſia quotidie multiplicabantur iacturam interea paſſus eſt non modicam. Quod ſi per hanc excommunicationem haudquaquam reſipuiſſet, ad maiorem damnationis cumulum tandem ei conuerteretur. An Chriſtum credis, quando buccellam Iudæ porrexit id ad detrimentum Iudæ feciſſe? An non potiùs, vt Iudas tanta beneuolentia reſipiſceret? Et tamen accepta buccella, mox intrauit

Buccellam à Chriſto accepit Iudas vt reſipiſceret.

in eum ſatanas ad mali ſui cumulum. Multò magìs hîc,cũ ex inſtituto Paulus Corinthium ab Eccleſia ſeparauit, & tradidit ſatanæ. Nunquid tu non malum putas à Chriſto ſeparari?& malũ quidem animæ? quum & hæc inuiſibilis vnio ſecundum animam potiùs, quàm ſecundum corpus facta ſit. At inquies. Iampridem per peccatum fuit ſeparatus à Chriſto. Fuit certè nec viuaciter coniunctus, nec tamen penitus à Chriſto diuiſus. Habuit vtique per Fidem nonnullam vnionem,quẽ admodum & membrũ aliquod expers vitæ, quod tamen corpori per neruos & pellem coniungitur, & nonnullo fouetur corporis calore. Ad quem modum & Corinthius ille (priuſquam fuerat excommunicatus) Eccleſiæ per Fidem iungebatur,& per Eccleſiæ bona ſpiritualia fouebatur nonnihil. Sed poſtquã anathematis gladio percuſſus fuit, haud aliter à cõmunib. Eccleſiæ bonis ſeparabat, quàm brachium à corpore, ſi penitus diſſecatũ ſit, vt nihil ab eo fomenti prorſus ſuſcipiat. Ex quo nimirum tuus error apertus eſt, qui negas excommunicatum anathemate ſeparari, aut ſatanæ tradi, ſed antè fuiſſe ſeparatũ & ſatanæ traditum. Excõmunicationẽ verò contendis, haud aliud quàm ſignũ illius ſeparationis eſſe. Sic enim ais ſermone tuo de excommunicatione, quarto loco: Excõmunicatio ſi iuſta eſt, ſignificat potius animã eſſe diabolo traditã & Eccleſię communione ſpirituali priuatã, quia fertur ſuper eum, qui peccato mortali ſeipſũ priuauit cõmunione charitatis, & diabolo ſeſe tradidit. Nos quòd ſeipſum priuauerit bona parte cõmunionis ſpiritualis, & quòd aliquouſq; ſeipſum ſatanæ tradiderit, non refragamur. Quã diu tamẽ

Comparatio elegãs.

remanſit in corpore, non per excommunicationẽ omnino ſeparatus, non omni penitùs emolumento bonorum illorũ ſpiritualium caruit, neq; omnino in ſatanæ venit poteſtatem. Quę duo iam firmabimus. Et primùm iſtud quod poſterius eſt. Exploratum cunctis eſſe poteſt, nõ fuiſſe mentitum Paulum, quũ dixit, ſe decreuiſſe in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis Corinthijs, & ſuo ſpiritu vnà cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, quatenus fornicator ille traderetur Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus eius ſaluus eſſet in die Domini Ieſu. Non hìc dicit Paulus, quòd ſit traditus, ſed quòd ſit tradendus. Quæ res adhuc dilucidior eſt apud Timotheum, vbi ait ſe Hymenæum & Alexandrum ſatanę tradidiſſe, vt diſcant non blaſphemare. Si non verè tradidiſſet eos ſatanæ, iam cõſtat falſum dixiſſe Paulum, qui ſeipſum aſſerit hoc feciſſe. Sed & illud quod ſequitur, nẽpe vt diſcant nõ blaſphemare, rem ipſam indicat manifeſtiùs. Quomodo enim didiciſſent non blaſphemare, niſi per hãc traditionẽ, accepiſſet in eos ſatanas apertiorem aliquam vindicandi poteſtatem. Sed & Corinthius ille, quem ſatanę Paulus tradidit in interitũ carnis, vt ſpiritus eius ſaluus fieret, quomodo non iam grauiorem à Satana moleſtiam incurrerit, quàm antè ſit perpeſſus? Palàm eſt igitur excommunicationem non ſolùm ſignificare traditionem factam Satanæ, ſed per illam itẽ excommunicatum iam eidem efficaciter tradi. Porrò quòd ante excõmunicationem nemo ſit penitus omni bonorum ſpiritualium emolumento priuatus, vel ex eo conſtare poteſt, quòd malis etiam profuerit plurimum, inter bonos cõuerſari. Nam

1. Tim. 1.

Hymenęus & Alexander à Paulo Satanæ traditi.

vt bonus poteſt operibus cõmunicare malignis, quod & diuus Ioannes teſtatur epiſtola ſecunda: ita poſſunt viciſsim & mali, bonorum operibus aliquouſq; communicare. Certum eſt, quando Stephanus pro ſe lapidantibus exorabat, preces eius Saulo profuiſſe: quanquã & tunc is eſſet inimicus Chriſti, & acerrimus quidem. Quid ergo dicemus? Paulo, quum infidelis erat, ac infideliũ ſocius, Stephani precatio profuit, & fideli cum fidelibus conuerſanti, tametſi peccatori, totius Eccleſiæ ſuffragia nihil omnino conferent? Adiumento quinetiã fuit cuidam mortuo, quòd inter Heliz ęi fuiſſet oſſa ſepultus, queadmodum 4. Regum 13. ſcribitur, & nihil adminiculari poſſet peccatoribus, quòd in medio ſanctorũ, conuerſari ſinuntur? Adminiculatur hauddubiè. Veruntamen quum per excommunicationem abſcinduntur à totius Eccleſiæ corpore, iam ab omni bonorum ſpiritualium ope ſeparantur. In quo ſeparationis malo tamdiu perſeuerant, quã diu permanſerint in ſua pertinacia. Clarum igitur ex ijs opinor eſſe, quòd non ſatis firmiter abs te probatus is articulus fuerat, ſermone illo, quem tu ſuper excommunicatione ſcripſeras.

Bonorum conſortiũ malis prodeſſe.

Acto. 7.

Excommunicatus ab omni ſpirituali bono ſegregatur

LVTH. Etiam per ipſorummet verba, vbi Papa dicit li. vj. de ſent. excommuni. medicinalem & nõ mortalem, non eradicantem eſſe excommunicationem. At ſi priuaret ſpiritualibus cõmunibus bonis, certè mortalis eſſet, quia animam ſepararet à Deo.

EPISC. Sunt quædam ſanè bona ſpiritalia, quibus excommunicatio neminem priuare queat, nempe Fides, ſpes, & charitas. His hauddubiè nemo per excommunicationem priuatur. At præter hæc ſunt alia, quæ non parùm ipſis peccatoribus inter

iuſtos commorantibus opitulantur, vti ſuprà diximus. A quibus nimirum ſeiungit excommunicatio, multiſq́; nõ corporalibus modò, verumetiam ſpiritualibus eum incommodis afficit, quiſquis excommunicatur. Et tamen medicinalem eſſe, quid prohibet? Nam vt ea quæ purgant corpus, tametſi multis alioqui damnis ipſum afficiant, mederi tamen dicuntur. Sic pari modo, quid obſiſtit, quò minùs id animæ ſalutare medicamen dicatur, quod ad ſalutẽ eius finalẽ exhibetur: quanquam intereà ſpiritualis nocumenti nonnihil inferat? Nam ſuo bono, ſpiritale diſpendium anima patitur, ſi per hoc diſpendium, ex morte poſſet ad vitam reuocari. Nihil ergo pro tuo dogmate facit illud cap. Quum medicinalis lib. vi. de quo tantopere gloriaris.

LVTH. Ego, autem fortioribus nixus ſum, quia in poteſtate hominis non eſt, vt quis credat vel non credat. Sola autem Fides vel incredulitas, copulat, vel ſeparat animam Eccleſiæ Dei, ſicut Chriſtus dicit Marci vltimo: Qui crediderit, ſaluus erit: qui non crediderit, condemnabitur.

EPISC. At iſtud fulcimentum (cui te nixum dicis) quàm ſit inualidum, puto nos pluribus oſtendiſſe, quoties de Fide tecũ diſſeruimus. Sed nec grauabimur, hîc alia quædam adijcere. Si ſola Fides vel incredulitas copulat vel ſeparat animam ab Eccleſia Dei, quomodo verũ eſt, quòd peccator (qui adhuc Fidem retinet) per mortale peccatũ ſeipſum priuauerit omni communione charitatis, & diabolo ſeſe tradiderit? Hoc nimirum eodem ſermone, ſub quarto membro tu affirmas. Multi ergo ſeparantur à communione charitatis, atque ita conſe-

conſequenter ab Eccleſia Dei, qui Fidem nihilominus habent. Nam & Corinthius ille (qui per Paulum ſeparatus ab Eccleſia fuerat) Fidem tamen habuit. Non ergo ſola Fides animam copulat, quam ab eccleſia Dei diſiūgere ſola poſſet incredulitas, ſed & malè citas hîc euangelium. Neq; enim Marcus ita recenſuit Chriſtum: Qui crediderit, ſaluus erit, ſed adiecit: Et baptizatus fuerit. Non enim abſq; baptiſmo ſufficit Fides, ſicut nec abſq; gratia. An non Eſau Deo credidit? de quo & Paulus ad Hebræos tradit, quòd cum lacrymis fruſtra benedictionem inquiſiuit. Qui enim cum lacrymis benedictionem quærit, videtur idipſum ex Fide facere. Et ſi ſola Fides ſuffeciſſet, mirum eſt, cur non fuiſſet eam benedictionem conſequutus. At Paulus affirmat, eum non inueniſſe pœnitentiæ locum. Cæterùm dices, te de Fide formata iam loqui. Tum extra cauſam declamitas. Nam in hoc omnino tecum conuenimus, quòd qui talē Fidem habet, nihil ei nocet excommunicatio, quū is in gratia ſit, atque culpa vacet, ob quam ſolam vibrari iurè poſſet excommunicatio. Sed de illo nobis eſt ſermo, qui cū Fide poſſeſſa, mortalis fuerit peccati reus. Is nimirū eſt ceu membrū quoddam in ſe mortuum, quod tamen vnitum corpori, refocillationem ab eo nonnullam accipit. Quid enim (te quæſo) membrum aliquod mortuum (quod & ſæpè videmus) vnitum corpori præſeruat à putredine? Quid, inquā, aliud, quàm vnio ipſa? Nam ſi diſſectum hoc membrum eſſet à corpore, confeſtim putreſceret. Sic & peccator quàm diu manet in Eccleſia, communibus aliquandiu ſuffragijs Eccleſiæ, boniſque cæteris eiuſdem ſpiritali-

1. Cor. 5.

Mar. vlt.

Heb. 12.

Peccator ceu mēbrū in ſe mortuum.

Cōparatio efficax.

ritalibus fouetur. At ſimulatq; per excommunicationem ab Eccleſiæ gremio diſiunctus fuerit, iã omnis boni ſpiritalis communione priuatur.

LVTH. Nullus eſt ferè articulorum, qui manifeſtioris ſit veritatis, quàm iſte, vt ego non poſſum ſatis laudare diuinam prouidentiam, quæ draconem iſtũ antiquum cũ Papa & rabidis papiſtis ſuis ſic excęcauit, vt in tam claram veritatem, etiam à ſeipſis ſtatutam impingerent, qua vel vna cęcitate totius huius bullæ auctoritatem, non modò mihi, ſed toti orbi meritò contemptam reddiderunt.

EPISC. Conuiciorum & calumniarum tuarum nullus eſt finis. Quid iam habes iuſtæ rationis, quòd ad iſtum modum debaccharis? Nihil enim pro te facere decretalem illam (quam à papiſtis dicis eſſe ſtatutam) ſuperiùs oſtendimus. Atque tantò minùs facit, quàm nihil quod in eadem adijcitur, nempe quod ſequitur: Dum tamẽ is, in quem lata fuerit, non cõtemnat. Quo verbo ſatìs dilucidum eſt, in quos medicinalis fuerit excommunicatio, nimirum in eos qui reſipiſcunt, neq; pergunt in obſtinatia ſua. Verùm obſtinatis & pertinacibus nõ medicamen eſt, ſed gladius interimens. Nam hi contẽnunt Eccleſiam, cui datum eſt à Chriſto, gladium hunc in proteruos & contumaces filios exerere. Nam quemadmodum in Synagoga, mors temporalis per corporalem animaduerſionem infligebatur: ita nunc & in Eccleſia, qui ſpiritali gladio feriuntur, mortem incurrunt æternã, niſi confeſtim à pertinacia ſua reſipiſcant. Propter quod & Auguſtinus quæſtione triceſimanona ſuper Deuteronomium affirmat, quòd hoc agit in Eccleſia iam excommunicatio, quod in veteri lege feciſſe legitur

Null' Lut. conuiciandi vel modus vel finis.

Excõmunicatio in Eccleſia idẽ facit, quod in veteri lege interfectio.

tur interfectio. Cui ſuffragatur & Cyprianus epiſtola vndecima, libri primi. Interfici Deus iuſsit, ſacerdotibus ſuis non obtemperantes, iudicibus à ſe ad tempus conſtitutis, non obedientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncíſio carnalis manebat: nunc autem quia circuncíſio ſpiritalis eſſe ad fideles ſeruos Dei cœpit, ſpiritali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum de Eccleſia eijciuntur. Neq; enim viuere foris poſſunt, cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe, niſi in Eccleſia poſsit. Hactenus ille. Sed iſta ſufficiunt ad huius articuli conuulſionem.

ARTICVLVS XXIIII.

LVTH. Docendi ſunt Chriſtiani plus diligere excommunicationem quàm timere.

EPISC. Id profectò nouum eſſet docendi genus, quo neminem ex ſacris & orthodoxis auctoribus hactenus vſum fuiſſe legimus. Affirmat enim diuus Gregor. quòd ſententia paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta fuerit, timenda eſt. Et Auguſt. huic aſtipulatur, de excommunicatione loqués: Nihil ſic debet formidare Chriſtianus, quàm ſeparari à corpore Chriſti: ſi enim ſeparatur à corpore Chriſti, non eſt membrum eius. Si non eſt membrum eius, nõ vegetatur Spiritu eius. Quiſquis autem (inquit Apoſtolus) Spiritum Dei non habet, hic nõ eſt eius. Hęc ille. Docet & Ambroſ. omnia priùs tentanda, quàm ad hoc diſciplinæ genus veniatur. Cũ dolore, inquit, amputat̃, etiã quę putruit pars corporis, & diu tractatur, ſi poteſt ſanari medicamentis, & ſi non poteſt, tunc à medico bono abſcinditur. Sic epiſcopi affectus boni eſt, vt optet ſanare infir-

Immedicabile vuln⁹ enſe reſecãdum eſt.

mos, ſerpentia auferre vlcera, adurere aliqua, non abſcindere. Poſtremò (quod ſanari non poteſt) cũ dolore abſcindere. Hæc Ambro. ca. 27. libri 2. de officijs. Intelligis hîc ex Ambroſio, cuncta prius eſſe tentanda medicaméta, quàm exeratur excommunicatio, quæ nõ aliter ab Eccleſiæ corpore peccatorem abſcindit, quàm ab humano corpore ferro ſecatur mẽbrum, quod putre prorſus eſt & inſanabile. Quòd ſi medico ſpiritali, nimirum epiſcopo, tam moleſtum eſſe debet, quempiam hoc gladio ferire: quantò magìs præcauendum eſt ei, qui percutitur, ne quicquam is agat, quo iurè poſſet ad hunc modum feriri, & ab Eccleſię corpore penitus reſecari. Timenda eſt igitur excommunicatio, & modis omnibus fugienda, tanquam gladius, tãquam occiſio, tanquam ipſa mors, quæ pertinacẽ hauddubiè ſeparat à Chriſto, neq; ſinit eũ (qui excommunicatur) bonorum Eccleſiæ ſpiritualiũ eſſe participem. Nam in hoc ſtatu ſi mori quempiã contigerit, extra Eccleſiam moritur, extra quam nulla ſalus eſt. Et is hauddubiè, qui ſic moritur, perpetuis gehẽnæ cruciatibus adiudicabitur. Quę ſola ratio meritò poteſt cuiq; metũ & formidinem excommunicationis incutere. Nam id cum primis metuendum eſt, in quo tantum animæ diſcrimen imminet, vt ſi caſu forſitan illo moreretur in ęternum periret. Quando igitur nemo, vel ad momentũ, de vita certus eſſe poteſt, quis non videt, quàm ſit metuendum, vel ad vnam horam excommunicari? Cæterũ erroris tui cauſa, vel ex eo ſuboritur, quòd exiſtimas, ſacerdotes nullam ſuper hominũ animas obtinere poteſtatẽ. At hunc errorem tuũ nec paucis verbis Chryſoſtomus conuellet in dialogo

Excommunicatio modis omnibus timẽda eſt & fugienda.

ſogo de dignitate ſacerdotum, lib. 3. cap. 5. Hi qui terram, inquit, incolunt, atq; in ea conuerſantur, cœleſtia diſpenſare meruerunt, & poteſtatem acceperunt, quam neque angelis, neq; archangelis dedit Deus. Neq; enim ad illos dictũ eſt: Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; ſolueritis, erũt ſoluta. Habent quidem & mundi principes vinciẽdi aliquam poteſtatem, ſed qua in ſolis corporibus vti licet: hoc autẽ vinculum, quod ſacerdotibus commiſſum eſt, ipſam contingit animam, tranſitq́; cælos, vt ea quæ operati fuerint ſacerdotes deorſum, Deus confirmet in cælis, ſentẽtiamq́; ſeruorum Dominus ipſe corroboret. Quid ergo reliqui eſt, ſi omnis eis commiſſa eſt poteſtas cælorum? Et paulò pòſt: Quæ poteſt inueniri maior poteſtas? Omne iudicium dedit pater filio. At hoc video, à filio totum ſacerdotibus eſſe commiſſum, ac ſint ſicut iam tranſlati in cælum, & humanam tranſcendentes naturam, atq; à noſtris infirmitatibus liberati, in tantum inuecti ſunt principatum. Hæc Chryſoſtomus. Ex quibus dilucidum eſt, quantam in ſubditorum animas. habeant ſacerdotes poteſtatem. Sed iam Lutheri probationem expendamus.

Poteſtas Sacerdotalis à Chriſto commiſſa.

Omne iudicium pater dedit filio, filius autẽ ſacerdoti commiſit.

LVTH.

Probatur, quia ipſe Papa dicit eam eſſe medicinalem, non mortalem ſed diſciplinantem. Sed id quod medicinale & viuificans eſt, nemo debet timere, niſi ij, qui hanc bullã compoſuerunt, furioſi ſcilicet, qui medicinam & vitam timere, & non amare docent, imò amari damnant, & timeri mandant. Neq; enim ipſos furioſos videas ſic à communi ſenſu omnium rerum abhorrere, vt vitalia, & medicinalia timẽda cenſeant. Verùm digna bulla

ſuis auctoribus. Quis non ſuperbiat damnatus ab his perditis & miſeris hominibus?

EPISC. Si non ipſe diffiſus eſſes probationi tuæ, nō tot maledictis & probris eam ſuffarcinaſſes, ad quæ ſemper confugis, quum tibi ſolidiora defuerint argumenta. Sed ipſa tibi conſcientia teſtis eſt, eam nullius ponderis eſſe. Neq; decretalis affirmat excommunicationem eſſe viuificātem, neq; id cum tuo dogmate conſtare poteſt, quum tua ſententia, Quicquid fit in non habente gratiam, obeſſe credendum ſit magìs, quàm prodeſſe: quemadmodum de contritione quantumuìs ingenti, ſuperiùs articulo ſexto tradidiſti. Vbi igitur quiſpiam pro mortali iuſtè excommunicatur, quum iam is gratia careat, quomodo poteſt ea excommunicatio ſalutaris viuificaq; ei fore? Poteſt nimirum occaſio quibuſdam eſſe reſipiſcendi, & eatenus medicinalis eſt. Verùm contumacibus, & ijs qui perſiſtunt in malitia ſua, qualis tu Luthere mihi viſus es, profectò lethalis, & prorſus mortifera. Quod & decretalis ipſa palàm indicat. Sic enim illic habetur: Quū medicinalis ſit excommunicatio non mortalis, diſciplinans non eradicens, dum tamen is in quem lata fuerit non contemnat. Ecce ſi is in quem lata fuerit excommunicatio, contemnat eam, tum planè mortalis eſt & eradicans. Cæterùm cunctis exploratum eſt, eam vſqueadeo cunctis metuendam eſſe, vt corporalem quamlibet pœnam quis optaret ſubire magìs, quàm ſemel excommunicari. Sicut & manus (ſi loqui norit) omnem potiùs cruciatum ſe malle perferre confiteretur, quàm ſemel à ſuo corpore ſeparari. Cæterùm hactenus pro articulo.

ARTICVLVS XXV.

LVTH. Romanus pontifex Petri ſucceſſor non eſt, nō eſt Chriſti vicarius ſuper omnes totius mūdi Eccleſias ab ipſo Chriſto in beato Petro inſtitut⁹.

EPISC. Iam tandē præſtare conabimur, quod toties antè ſumus polliciti, nimirū oſtēdere, quòd ſummus pontifex ſit totius Eccleſiæ caput. Quod & bifariā efficere moliemur. Primùm ſcripturis, quibus multæ prærogatiuæ Petro tribuūtur. Deinde Patrum omnium orthodoxorum, qui ſpectatiſsimi ſunt, teſtimonijs. Et hæc quidem ante cōgreſſum faciemus. At in ipſa conflictatione, præter hæc, alias eiuſdē rei cōfirmationes accipiet lector, adeo crebras, vt niſi pertinacia nimia cæcutiat, perſpiciet hauddubiè, Lut. odio quodā & animi ſui malignitate, potiùs hęc contra Pontificē euomuiſſe, quàm vlla ſubnixum veritate. Sed agè, primùm ex Petri prærogatiuis, quę nō paucæ ſunt, iſtud oſtēdamus.

Petri pręrogatiuæ ex Euāgelijs. PRIMA.

Inter quas ordine prima eſt, quòd mutato nomine Chriſtus illum Cephan, hoc eſt, Petrū vocari cēſuit, quum antea Simon vocabatur. Mutatio nominis indiciū ſemper fuit altioris cuiuſdam myſterij, quod vel ex veteri teſtamento patet, ex nominibus commutatis Abraham, Sara, Iſraēl: vt nec iam abſq; grādi myſterio Chriſtum putemus, huic Apoſtolo nomen indidiſſe nouum. Tribus nimirum Apoſtolis, qui ex cæteris apud Chriſtū maioris erant auctoritatis, hoc eſt, Simoni, Iacobo, Ioanni, nomina ſolus Chriſtus indidit. Nam hi dicti ſunt Boanerges, hoc eſt filij tonitrui. Simon verò, Petrus vocabatur. Sic enim Marcus tradidit vbi duodecim Apoſtolorum recenſet nomina.

Tribus Apoſtolis nomina Chriſtus indidit. Mar. 3.

Et impoſuit, inquit, Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedęi, & Ioannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges. His tribus præ cæteris Chriſtus familiariùs vtebatur, quos plerunque ſolos ſuę conuerſationis teſtes aſſumpſit. Nam hi ſoli (dum transfigurabatur) præſentes erant, & quũ Iairi filiam ſuſcitabat, & quum paulò ante paſsionem orabat prolixiùs, vt non ſine cauſa ſolis iſtis impoſuerit nomina. Simon tamen (vt ſingularis eius prçeminentia fieret apertior) nomen haud aliunde, quàm ab ipſo Chriſto deriuatum accepit. Chriſtus enim (vt teſtatur Paulus) petra fuit. Ac proinde à Chriſto petra, dictus eſt Petrus. Nimirum vt hac nominis deriuatione, Chriſtus nobis præſagiret, Petro ſuas vices, & prçcipuam auctoritatem fuiſſe committendam. Nam alioqui, curà ſeipſo nomen hoc deſumptum, Petro communi-

Secunda. caret? Huc accedit ſecunda prærogatiua, quòd quanquam Petrus non erat vocatione primus, euangelia tamen vbique primas partes ei tribuiſſe conſtat. Fuit equidem Andrea Petrus quantum ad

Matt.10. vocationem poſterior, veruntamen in ordine, primus huic tribuitur locus. Sic enim Matthæus ſcribit: Porrò duodecim Apoſtolorum nomina ſunt

Mar.3. hæc: Primus Simon, qui vocatur Pętrus, & c. Simi-

Lucæ 6. liter & Marcus & Lucas hunç primum faciunt. Nec eſt credendum Euangeliſtas ſuis arbitrijs, quenquam (qui vocatione poſterior fuerat) collocaſſe primum, niſi certò ſcirent, eundem à Chriſto fuiſ-

Tertia. ſe cæteris præpoſitũ. Tertia ſubinde prærogati-

Mat.16. ua eſt, quòd propter illam eximiam diuinitatis Chriſti confeſsionẽ, nempe Chriſtũ eſſe filiũ Dei viui, Petro fuit dictum à Chriſto: Beatus es Simon

Bar-

Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam:& portæ inferi non præualebũt aduerſus eam. Perſpicuum eſt, hęc non cæteris, ſed ſoli Petro fuiſſe dicta, quando nemo cæterorum, ſed ſolus Petrus vocatus fuit Simon Bariona. Et hanc tanquam inſignem Petri prærogatiuam, Interpretes omnes vnanimiter annotarunt, de qua & fuſiùs mox dicemus. Quarta verò poſt hãc ſequitur, quòd ſoli Petro nominatim, claues regni cœlorum Chriſtus fuerat pollicitus. Cæteri ſanè ligandi ſoluendique poteſtatem acceperunt, ſed in cęlo ſingulariter:Petrus autem pluraliter in cœlis. Simul & non vnius cœli, ſed cœlorum claues Petro à Chriſto promiſſas audiuit. Nec hîc mihi quiſpiam dixerit, eandem vtrobique poteſtatem ſignificari. Nam mihi perſuaſiſsimum eſt, niſi voluiſſet Euangeliſta diuerſam aliquam rationem, & diſcrimen hîc aliquod in his verbis indicaſſe, nequaquam tanta fuiſſet vſus varietate, præſertim quum vno duntaxat intermiſſo capitulo, vtrunque tradat: & illud Petro pluraliter fuiſſe dictum, & iſtud ſingulariter cæteris Apoſtolis. Sed & hæc Origenes diligentiùs obſeruandum indicauit. Cęterũ & de ijs latiùs antè diſſeruimus. Quinta ſubinde prærogatiua non parui ponderis eſt, quòd in ſoluendo didragmate, Chriſtus Petrum ſolum præ cæteris omnibus Apoſtolis, ſibi tanquã parem adiunxit. Quæ res tam apertum indicium, cuiuſdam præeminentiæ fuit in Petro futuræ, vt inde mox inter cæteros (vt apud Matthæum patet) oborta quęſtio fuerit, qs futurus eſſet maior

Quarta. *Mat.16.* *Quinta.* *Mat.17.* *Mat.18.*

in re-

in regno cęlorũ. Sed de hoc pluſculũ infrà dicturi ſumus. Sexta prærogatiua nec obſcura certè, nõ multò pòſt ſequitur. Facta enim inter apoſtolos contentione (cuius & Lucas meminit) quis eorum videretur eſſe maior: Chriſtus exẽplo ſuo docet, quem in modum is ſe gereret, qui maior inter eos eſſet futurus. Et mox ad Petrum conuerſus ait: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. An nõ his verbis palàm tribuit Chriſtus Petro, maiorem quandam præ cæteris ſublimitatem? Præſertim, cùm protinus, vt docuerat, quem in modum is qui maior eſſet futurus, ſeipſum gereret erga cæteros, ſubiecit, Satanam omnes illos expetijſſe, ſe tamen oraſſe pro Petro, quatenus ipſe perſiſteret in Fide, vt ſic tandem cõuerſus confirmaret & cæteros. Niſi enim hoc ita ſe habere dixerimus, inſoluta manebit quæſtio: Quis apoſtolorum videretur eſſe maior. At ad hũc modum erit planè diſſoluta. Nam eum hauddubie (qui cæteros confirmaret) maiorem inſtituit.

Sexta.

Lucæ 22.

Septima prærogatiua fuit, quòd ad Petrum nominatim Angelus miſerit ipſas mulieres, quæ tam illi, quàm cæteris apoſtolis nunciarent, ſurrexiſſe Chriſtũ. Ite, inquit, dicite diſcipulis eius & Petro. Magnũ id omninò fuit indiciũ præcellentiæ Petri, quòd eum angelus magìs quàm cæteros nominauit. Sed hîc fortè quiſpiam dixerit, hoc ad conſolationem Petri fuiſſe factum, nẽpe ne deſperaret, quòd ter antè negaſſet magiſtrum ſuum Chriſtum. Quaſi non abundè Chriſtus illum conſolari potuit, qui ſoli Petro præ cæteris apoſtolis primùm

Septima

Mar. vlt.

Mar. 16.

mũ apparuiſſe legitur. Certè qui dignatus fuerat ſeipſum illi rediuiuũ oſtẽdere, potuit omnem ab eius animo deſperationẽ amoliri. Vtrumq; certè magnitudinis Petri non leue fuit argumentum, & quòd priùs quàm cęteris apoſtolis, Petro Chriſtus apparuit, & quòd ad illũ nominatim angelus nuntians ipſas miſerit mulieres. Sed & vt tertiũ ijs accumulemus: Nunquã certè niſi Petrus fuiſſet præ cæteris iluſtrior, tam inſignẽ eius lapſum, omnes Euãgeliſtę tãto ſtudio expreſsiſſent. Octaua pręrogatiua fuit, quòd primus ipſe Chriſti monumẽtum ingreſſus erat. Et iſtud haud infimum indiciũ eſt præſtantiæ Petri. Nimirũ quòd quum in eũ locum priùs introierit, vnde ſurrexerat Chriſtus, primus Chriſti vices in Eccleſia poſt Chriſtum eſſet geſturus. Potuit enim Ioannes priùs ingredi, quippe qui curſu pręuenerat Petrum. Currebant enim (vt teſtatur Euangelium) ambo ſimul: at Ioannes pręcurrit citiùs Petro, & quũ veniſſet prior ad monumentũ ſubſtitit, nec eſt introgreſſus. Verùm Petrus vbi venit ad monumentum, mox introijt. Primus ergo Petrus Chriſti locum intrauit, qui poſt Chriſtũ primus erat in Eccleſia futurus.

Octaua.

Ioan. 20.

Nona prærogatiua fuit, quòd præ cæteris Petro nominatim ſuarũ ouium curam cõmiſerit Chriſtus. Neq; id negligenter fecit, ſed cum ingenti ſtudio & apparatu. Quum enim eſſent & cæteri præſentes, Petrũ percontatus eſt, num ſe plus quàm illi diligeret. Simon Ioannis, inquit, diligis me plus ijs? Reſpondit ei Petrus: Etiã Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit igitur ei Ieſus: Paſce agnos meos. Et quum ad hunc fermè modũ, iterum, ac tertiò Petrũ interrogaſſet, an ſe diligeret, Petroq; toties id affirmã-

Nona.

Ioan. vlt.

affirmante,tertiò ſuarum ouium ei curam iniun-git.Paſce,inquit,oues meas. Quod documentum adeo clarum eſt pro magnitudine Petri, vt haud ſcio, an vllum potuit eſſe luculentius. Nam his verbis abundè teſtatus eſt Chriſtus, totum ouile ſuum, hoc eſt, Eccleſiam vniuerſam vnà cũ agnis & ouibus,adminiſtrationi Petri fuiſſe creditam.

Decima.

Decima prærogatiua fuit, quòd poſt hæc omnia, ſingulariter ei Chriſtus dixerit: Sequere me. Quo ſanè verbo ſignificatur,Petri quędam præ cæteris in ſequela Chriſti præeminentia. Quod & Chryſoſtomus diligenter annotauit:His,inquit, verbis,iterum curam, & familiarem in eum affectum,Chriſtus oſtendit.Inſinuat vtique Chriſtus, de Petro ſibi curam ampliorem eſſe, quàm de cæteris, quòd illi ſpeciatim dixerit: Sequere me. Qua re & Petrus iam audacior factus, interrogat de Ioanne (quem nouerat à Chriſto fuiſſe dilectum intimiùs)quid eſſet futurum,& an ipſe pariter ſequeretur. Neque enim in cœna fuit auſus interrogare de Iuda, ſed Ioannem tunc mediatorem ſibi fecit. At nunc viciſsim, poſtquam Petro Chriſtus tanta communicaſſet(vt ait Chryſoſtomus) & orbis terrarum curam demandaſſet, ſimul & teſtatiſsimum feciſſet eius amorem,Ioannes tacet,Petrus aũt loquitur,& quęrit ipſe à Chriſto,dicẽs:Hic autem quid?Sed audit à Chriſto rurſus ingeminatum ſibi:Tu me ſequere.Porrò ſequuti ſunt,& Chriſtum cęteri,ſed Petrus propiori mortis ſimilitudine: nimirum,vt ſimili quodam præ cæteris eum imitaretur mortis genere,cuius in Eccleſia vices præ cæteris erat adminiſtraturus.Quiſquis igitur has decem prærogatiuas exactè penſitat,

Ioannes tacet Petrus loquitur.

tat, atque inuicem adglutinat, quaſi linum lino nectens, nihil dubito, quin eius conſcientia rem ita verè ſe habere fatebitur. Hoc eſt, Chriſtum voluiſſe Petrum maiori quàm cæteros auctoritate pollere, ſuumq́; vicariū in terris eum cōſtituiſſe, ſimulq́ue ei totius Eccleſiæ commiſiſſe curam, pariter & adminiſtrationē. Cur enim ei præ cæteris cognomētum ex ſeipſo petitum adhiberet? Cur in ordine primum conſtitueret? Cur ſuper ipſum ædificandam Eccleſiam polliceretur? Cur donaret clauibus regni cælorum? Cur ſibi Petrum ſolum adiunxit in ſoluēdo didragmate? Cur pro ſolo Petro, ne is deficeret in Fide, orauit, quatenus ipſe cōuerſus confirmaret cæteros? Cur ſoli Petro ſingulariter & priuſquam cæteris apparuerit? Cur ſimili mortis genere, hoc eſt, in cruce finiri, voluit eū? Cur, inquā, vni Petro præ cæteris tot inſignia contuliſſet Chriſtus, niſi quia vicarius eius eſſet futurus, & toti Eccleſiæ ceu princeps & caput præficiēdus? Sed hactenus ex Euāgelijs. Iam quibus veſtigijs idipſum ex Actis Apoſtolorum, & ex ijs, quæ poſt Chriſti aſcenſionem Petrus geſsit oſtendi poterit, indagabimus. Multa fortaſsis prima fronte, non parùm huic inſtituto videbuntur aduerſari, quæ tamen ſi diligentiùs expendantur, nō ſolùm non officient, ſed & conducent plurimùm. Neque enim Petro tum par fuit omninodā exercere poteſtatem, ſed ad multa neceſſe fuit condeſcendere, partim humilitatis, partim vnitatis gratiā. Nā qui ſic vrgebantur, vt immutarent ea, quæ Chriſtus ipſe poſtremis etiam verbis fieri mandauit, nempe de baptizandis gētibus, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſimul & id genus alia non-

Omniū Petri prærogatiuarū collectio.

Confirmationes ex Actis Apoſtolorum.

nulla, quemadmodum articulo decimoſexto memorauimus, quid mirum ſi de ſuo iure quiſquam nonnihil imminui pateretur? Petrus tamen vbique ſic ſuam à Chriſto ſibi traditam exequutus eſt poteſtatem, vt cuiuis compertiſsimum eſſe poſſet, illum principem & caput fuiſſe cæteris.
Prima. Act.1. Principiò quidem, quum ipſe congruum & rationi conſentaneum eſſe iudicabat, vt in locum Iudę quiſpiam ad ſacrum illum duodenarium explendum ſufficeretur, habuit ſuper ea re concionem, ad reliquam tum naſcentis Reipublicę Chriſtianæ multitudinem. Erant enim tunc haud multò plures quàm centum .xx. Quibus & placuit ratum habere, quod tum hortabatur Petrus, atque ita ſorte Matthiam delegerunt, vt is Iudæ locum ſuppleret. Atqui dicet hîc quiſpiam: Non ergo Petrus hunc elegit. Certè. Sed vide qua ratione ductus, id permiſit alijs. Quibuſdam ſanè Ioſeph (qui & iuſti cognomen habuit) videbatur eo munere digniſsimus, quibuſdam verò Matthias, Nam in hos duos conſenſit tota multitudo. Petrus igitur, ne ſuo ſenſui nimis inniti videretur, & ne quicquam offenderet vnitati, ſimulque & ſucceſſores futuros erudiret, hoc geſtorum ſuorum initio, neminem in eiuſmodi muneribus conferẽdis, ſuum affectum ſequi debere, voluit ſortibus hoc negocium agi, quatenus in eo nullus humano affectui locus pateret, ſed tantùm diuinitùs fieri crederetur. Propter quod & Dionyſius cap. 5. Eccleſiaſticę Hierarchiæ ait: Oportet, inquit, pontificem ſanctum non motu proprio ſacerdotales ordinationes conficere, ſed ſub Deo agente has, pontificaliter cœleſtiq; celebrare munditia. Hęc ille. Ob has, inquam,

inquam, rationes ſuę poteſtatis amplitudine tum vti voluit Petrus. Veruntamen auctor ipſe præcipuus fuit totius rei geſtę, quemadmodum ex Actis palàm conſtat. Huic confine eſt & illud, quòd quũ completis diebus Pentecoſtes, omnium linguis tota ipſa multitudo, dono Spiritus in eos de cælo miſsi loqueretur: confluentibus ad miraculi nouitatem populis, ac ſtupentibus cunctis (qui tum aderãt) omnium nationum, & multis id miraculi temulentiæ cuidam aſcribentibus, ſolus Petrus, vt princeps & caput cæterorum, concionem habuit, qua ſtultam illorum opinionem ex ſcripturis confutauit apertiſsimè, perſuaſitque pluribus, Ieſum (quem ipſi crucifixerant) conſcenſis cœlis, ſanctũ inde ſpiritum iuxta prædictionem ſuam, & aliorũ prophetarum vaticinia, ſuper credentes tum effudiſſe. Qua concione ſic permota fuit ipſa multitudo, vt conuerſi ſint ex auditoribus ipſa hora, circiter tria millia. Et hîc aduerte, quem in modũ ſcriptura ſeorſum à cęteris, Petrum nominatim exprimit. Stans, inquit, Petrus cum vndecim, quod & ca. 5. ſimiliter facit. Reſpondens autem Petrus & Apoſtoli dixerunt: Num ita ſeiungeret eum à cæteris ſcriptura, ſi non maior in eo quàm in cæteris fuiſſet auctoritas? Tertiò, nec illud prętereundum eſt, quod proximè ſequitur, quũ videlicet occaſione claudi, quẽ Petrus in nomine Ieſu Chriſti ſanabat, tertiã habuit ad Iudæos concionem, qua & cõuertit ex eis quinq; millia. Nec dixerit hîc quiſquam Ioannem etiam affuiſſe. Affuit vtique Ioannes. At ſolus Petrus hominem ſanauit. Argentum (inquit Petrus) & aurum non eſt mihi: quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge &

Secunda. Act. 1.

Act. 5.

Tertia. Act. 3.

ge & ambula. Ecce Petrus in ſua ipſius perſona ſolùm claudo loquitur. Nec potuit ea res latêre populum, quum is quem ſanabat, claudus fuiſſet ab vtero matris ſuæ, & operâ ſuorum quotidie baiulabatur, atque ad quandam templi portam reponebatur, eleemoſynæ petẽdæ gratia. Vides vt hoc inſigne miraculũ, & ſanè primum, quod à quouis apoſtolo poſt Chriſti reſurrectionem factum legitur, ipſi Petro velut Apoſtolorum principi, ſit inſcriptum, ſimulque & conciones (quotquot hactenus habitæ fuerunt) non aliundè manauerint, quàm ab eodem Petro.

Quarta. Acto.5. Quarto loco ſuccurrit & illud, quod de Anania & Saphira ſcriptum eſt, in quorum fraudulentiam Petrus ſeueriter animaduertit. Nam & illi rebus ſuis & poſſeſsionibus diuenditis, non vniuerſum precium attulerũt ad pedes Apoſtolorum, quemadmodum cæteri, ſed aliquam ſibi ſepoſuerant portionem. Quo factum eſt, vt primùm vir, deinde paulò pòſt & vxor, quæ facinoris etiam conſcia fuerat (Petro fraudem vtriq; palàm obprobrante) diuino iudicio percuſsi, protinus expirârunt. Quis iam non apertiſsimè cernit, eximiam præ cæteris in Petro fuiſſe poteſtatẽ, quum ad eius verbum vterque alter poſt alterum, (facto tamen horarum trium interuallo) tam celeriter interierint.

Quinta. Accedit ad hęc & quintò. Quòd cùm Apoſtoli cæteri, multa ſigna prodigiaque palam ederent in populo, de nullo tamen id ſcriptura nominatim hactenus expreſſerat, quàm de ſolo Petro. Sic enim de illis ſcriptum fuit: Per manus apoſtolorũ fiebant ſigna & prodigia multa in plebe. (Acto.5.) De Petro verò traditum eſt conſequẽter, quòd tam viri, quã mulieres, in plateas infirmos exportabant,

tabant, illicq; in lectulis, & grabbatis eos reponebant, vt illac tranſeuntis Petri, vel vmbra ſaltem adumbraret illorum quẽquam. Quòd etiam ęgri, & qui vexabantur à ſpiritibus immũdis (quos multitudo vicinarum ciuitatum eius rei gratia Hieroſolymam attulit) omnes ab eo ſanabantur. Ecce quantum hîc diſcriminis inter Petrum cæterosq; ſcriptura facit. Iſti per manuum impoſitionem ſanabant, Petrus verò per ſuam ipſius vmbram. Illi confuſim & indiſtinctè, Petrus verò ſolus & nominatim. Illi denique (cùm plures eſſent) plurimos, at Petrus ſeorſum omnes, quotquot ex vicinis vrbibus, ad eum ſanandi cauſa confluxerant. Occurrit iam ſexto loco, de cõſtitutis miniſtris ſeptẽ. Quem ſanè locum hi, qui nullam Petro præ cæteris auctoritatem tribuunt, obijcere ſolent. Atqui ſi res accuratiùs expẽdantur, perſpicuum erit, eã nihil nobis obfuturam. Primùm non erat ea res magni momenti, ſed quod à quouis epiſcopo fieri quotidie cernimus. Deinde nec Apoſtoli, ſeptẽ hoc diaconos elegerunt, ſed permiſerunt id negocij, diſcipulorum vniuerſæ multitudini. Tertiò vide, quia res hoc exigebat. Fuit enim murmur Græcorum aduerſum Hebræos, eò quòd non ſatis accuratè proſpectum fuerat illorũ viduis. Ob quod & miniſtrorum horum electio, toti multitudini permittebatur, ne ſi fortè quiſquam parùm diligens huic officio præficeretur, amplioris in ipſos Apoſtolos murmuris inde ſurgeret occaſio Quartò & iſtud aduerte, quòd non alia ratione res hæc refertur à Luca, niſi vt cõſtaret nobis, Stephanum & Philippum (quorum acta conſequenter explicat) ex numero ſeptem Diaconorum fuiſſe. Quid

Sexta. Acto. 6.

enim de conſtitutis vbique locorum Epiſcopis nō meminit potiùs, quàm de ſeptem illis miniſtris? Neque enim quiſque Apoſtolorum, ſibi à ſuo arbitrio ſuſcepiſſe credendus eſt Epiſcopatum. De qua tamen re, nihil certi refert Lucas. Atqui notū eſt, Paulū Epiſcopos inſtituiſſe Titum & Timotheum, quibus & poteſtatem fecit presbyteros locis congruis diſponendi. Quid igitur dicemus? Licuiſſe iſtud Paulo, Petro non licuiſſe? Quid dici poteſt abſurdius? Sed & Chryſoſtomus affirmat ſe credere, Iacobum à Petro totius orbis magiſtro, fuiſſe Hieroſolymis epiſcopum conſtitutum. Quis ergo dubitare poteſt, quin & de cæteris quibuſdam idem à Petro ſit factum: Nec tamen iſta memorat Lucas. Nihil ergo nobis oberit electio miniſtrorum, quin proderit magìs, quod ex eo iam claruit, maiora Petro fuiſſe reſeruata. Cæterū adhuc fortè dicet quiſpiam: Non ſolum Petrum eis manum impoſuiſſe, ſed vnà cum Petro cæteros ité Apoſtolos. Profectò. Sed hoc nihil derogat auctoritati Petri. Nam hoc ideo factum eſt, vt quò plures eſſent comprecatores, qui manus imponerent, tantò copioſior in electos deſcenſura gratia ſperaretur. Septimo loco quod ad rem noſtram pertinet, offertur ex Actis de Petri geſtis in Samaria. Id quod etiam aduerſarij ſolent nobis opponere. Nimirum quòd Petrus eò miſſus fuerat per Apoſtolos, quo moliuntur, & illum nihil præ cæteris Apoſtolis plus auctoritatis habuiſſe. Veruntamen ſi diligentiùs animū intendant, intelligent id nō imbecillum eſſe pro Petri auctoritate teſtimonium. Primùm res erat vehementer ardua, tum propter Magum quendam nomine Simonem, qui miris

Iacobus à Petro Epiſcopus inſtitutus.

Septima. Act.8.

ris illam gentem præſtigijs illuſerat, vſqueadeo vt crediderint in illum omnes, à minimo vſque ad maximum, appellantes illum dei virtutem, quę vocatur magna. Tum profectò Chriſti verbum, qui prædixit Apoſtolos etiam in Samaria teſtes ſibi futuros. Et quanquam Philippus ipſos Samaritas, ſua prædicatione ſimul & miraculis conuertiſſet, non potuit tamen eis ſigno ſenſibili conferre ſpiritum, vt metus fuerat, ne mox in priſtinos errores relaberentur. Ob has igitur aliasque rationes, neceſſaria fuit præſentia Petri, cui comes erat Ioannes adiunctus. Nam cum his duobus hactenus præcipuè cooperatum fuiſſe ſpiritum, Apoſtoli compertiſsimum habuerunt. Erant enim hi duo pariter in ſanatione claudi præſentes ad portam ſpecioſam templi. Erant & inſimul, quando ad Petri prædicationem conuerſi ſunt ex Iudæis quinque millia. Erant & hi pariter in carcerem cõiecti. Sed & vnà coram Sacerdotibus & pontificibus examinati, die poſtera facti ſui rationem reddiderunt. Quid ſi negotij difficultas præſentiam ſummi pontificis expoſceret, cuiuſmodi & Cardinalibus omnibus viſum fuit, quando Pius ſecundus expeditionem in Turcas parabat, num ea profectio derogauit auctoritati ſuæ quicquam? an nõ auxit eam potiùs? quum negotij moles præſentiam tantæ poteſtatis expoſceret. Sic nimirum & magnitudo Petri magìs innotuit ex hoc facto. Nã à Philippo priùs baptizati, protinus vt in eos manus Petrus impoſuit, Spiritũ ſanctum acceperũt, id quod Philippus alioqui ſanctiſsimus, & Spiritu plenus præſtare nõ valuit. Sed & inſignem illum magum Simonem, pecunia cupientem emere donum

Act.3.
Act.4.
Act.8.

ſancti ſpiritus, ita repreſsit, vt etiam adegerit ad ve niam implorandam. Octauo loco dilucida fit Petri auctoritas, ex viſione cœlitùs oſtenſa, qui poſitus in mentis exceſſu vidit cœlum apertum, atque inde vas quoddam velut lintheum magnú, quatuor initijs alligatum, ſubmitti è cœlo in terrá, in quo erant omnia quadrupedia terræ, beſtiæque, & reptilia, & volatilia cœli. Et facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca. Qua nimirũ viſione, Petrus admonebatur etiam gentes incorporare Chriſto. Gentium enim immunditiæ per quadrupedia terrę, perque beſtias, ac reptilia & vo latilia cæli, ſignificabantur: & illas iam Deus intra lintheum Eccleſiæ recipiendas decreuit. Propter quod & Petro iuſſum erat, vt mactaret eas primũ, hoc eſt, per verbum Dei (quod & gladio quouis vtrinque incidente penetrantius eſt) tetrum pecca ti ſanguinẽ effunderet, eiſque ſubinde veſceretur, hoc eſt, more cibi traijceret eas in Eccleſiæ corpus, & incorporaret eas Chriſto. Nũ iſta non indicant, Petrum totius Eccleſię caput fuiſſe? Cui ſic iuſſum eſt etiam gentes in Eccleſiam recipere, & eas corpori Chriſti adunare, ſimul & cui myſterium iſtud (quod adhuc cæteros Apoſtolos latuit) tam aperte fuerat monſtratum. Et ne ſcrupulus aliquis dubitationis eum teneret, ſic ter fuit admonitus. Inſuper & eueſtigiò poſt viſionem venerunt à Cornelio viro gentili, quidam accerſendi Petri gratia, quatenus illum in Fide Chriſti erudiret. Nam & ita præmonitus ab angelo Cornelius fuerat, vt quoſdam eius rei gratia mitteret ad Petrũ, Petroq́; iuſſum eſt identidem à ſpiritu, ne quicquam hæſi taret vna cum illis ire. Quum igitur acceſsiſſet ad

Octaua.
Acto.11.

Cor-

Cornelium Petrus, habita concione, nondum fini tis verbis, cecidit illico ſuper omnes gentes, quæ tũ aderant, ſpiritusſanctus. Nonò, quũ diu poſthac, ob ſubortam quæſtionem ſuper obſeruatione legaliũ, habita fuiſſet Synodus, in hac Petrus, vt princeps, & caput cæterorum, ſuam ſententiam primus dixiſſe refertur, nempe quòd gentibus ad Chriſti Fidem conuerſis non eſſet hoc iugum imponendum, & maximè, quũ per ipſius verba (Deo ſic eum præ cæteris ad hoc munus eligente) gentes aliquæ credidiſſent, ſanctumque (ſimiliter vt Iudæi) recepiſſent Spiritũ. Quã ſentẽtiam ſubinde Paulus & Barnabas confirmabãt, & poſtremò Iacobus, quippe quem & decuit in ſua ſede, totius Synodi recenſere decretum. Fuit enim is (vt ſuprà diximus auctore Chryſoſtomo) per Petrum illic inſtitutus epiſcopus, quanquam ab alijs referatur, id à Petro, Iacobo & Ioanne fuiſſe factum. Et ſane credibile eſt Petrum id feciſſe, ex conſenſu cæterorum. Decimò, confert & illud, quod ad Gal. ſcribit Paulus, poſt annos tres ſe veniſſe Hieroſolymam, Petri viſendi gratia, & apud eundem mãſiſſe dies quindecim. Et vide quanam epiſtola Paulus id teſtatur. Nimirum in ea, qua cæteris apoſtolis ſuam auctoritatem æquare vel enixiſsimè conatur, & qua ſeipſum contraponit Petro. Nempe quòd erat ipſe in gentium apoſtolatum miſſus, quemadmodum Petrus in circunciſionis. Quanquã certè non potuit ignorare Paulus, Petro ſpeciali quadã reuelatione fuiſſe commiſſum, vt per eum in gentes ſancti ſpiritus gratia infunderetur, & maximè, quum interfuit concilio Hieroſolymitano, vbi Petrum audierat hanc ſibi reuelationem

Nona.

Petrus vt princeps & caput cæterorũ, in ſynodo ſententiã primus dixit.

Galat. 1.

factam expoſuiſſe toti concilio. Cæterùm ne ſuam Paulus apud Corinthios auctoritatem minueret, non quid Petro Chriſtus, ſed quid ſibi copioſè donauerat, retulit. Et certè quidem id facere potuit, quando pſeudoapoſtoli ſub colore Petri magnos introduxerunt inter Corinthios errores. In hac tamen epiſtola tantum honorem ſe Petro detuliſſe vel ingenuè confitetur, quòd eius viſendi gratia, ſe Hieroſolymã veniſſe teſtatur. Nam, vt Hieronymus ait, quanquam non diſcendi ſtudio Petrum conueniſſet, qui & ipſe eundem prædicationis habebat auctorem, honoris tamen deferendi cauſa id fecit. Quam rem & Ambroſius pariter atteſtatur. Dignum, inquit, fuit, vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apoſtolos, cui delegauerat Saluator curam Eccleſiarum. Nõ vtique vt aliquid ab eo diſceret, qui iam ab auctore didicerat, à quo & ipſe Petrus fuerat inſtructus, ſed propter affectũ apoſtolatus, & vt ſciret Petrus hanc illi datam licentiam, quam & ipſe acceperat. Hæc Ambroſius. Quis iam non certo certius, ex his tot locis, partim ex Euangelio, partim ex Actis Apoſtolorum depromptis, intelligit Petrum fuiſſe principem, & caput totius Eccleſiæ? Neque enim Spiritus ille ſanctus hanc rem in ſcripturis toties inculcaſſet, tamque varijs inſinuaſſet modis, niſi voluiſſet eandem à cunctis firmiſsimè credi. Cæterùm ijs iam adiungamus ad ſacrorum interpretum teſtimonia, quibus apparebit, eos ad hunc ſenſum priores illas ſcripturas intellexiſſe. Nã & hoc ſecundo loco fuimus polliciti. Mihi quidem videtur, haud mediocriter huic inſtituto conducere, ſi docere queam Eccleſiæ proceres vnanimiter ita ſenſiſſe.

Sacrorum interpretum, teſtimonia, quibus Petrũ cæterorũ & principẽ & caput eſſe conſtat.

ſenſiſſe. Nam ijs omni iure Fides maior adhibenda eſt, ſententiam ſuam ſcripturis aſtruentibus, quã Luthero quantumuìs pertinaciter negãti. Quamobrem & illorum ſentẽtias in medium afferemus. Hilarius primùm, quum alijs locis, tum lib. 6. de Trinit. ſic ait: O miſerę ſtultitiæ furor impius, non intelligens beatæ ſenectutis Fideiq́; martyrem, & martyrẽ Petrũ, pro quo pater rogatus eſt, ne Fides eius in tẽtatione deficeret: qui iterata à ſe dilectionis in deũ poſtulata profeſsione, tentari ſe adhuc tanquam ambiguum & incertum, tertia interrogatione congemuit. Per id quoq; à domino poſt tertiam tentationis purgationum infirmitatem, paſce oues meas, ter meritus audire, qui in cunctorum apoſtolorum ſilentio, Dei filiũ reuelatione patris, intelligens vltra humanæ infirmitatis modum, ſupereminentem beatę Fidei ſuę confeſsione locum promeruit. Hæc ille. In qua ſententia palàm alludit quatuor Petri prærogatiuis ſuperiùs introductis, & tandem aſſerit Petrum propter confeſsionẽ beatæ Fidei ſuæ, locum ſupereminentẽ inter Apoſtolos promeruiſſe. Subſcribit & Ambroſius ſermone quodam de pœnitentia Petri: Quum, inquit, tertiò interrogaretur à domino, Simon amas me? Reſpondit tertiò: Domine tu ſcis quia amo te. Ait dominus: Paſce oues meas. Et hoc tertiò, quod quidẽ dictũ ad compẽſationem prioris profecit erroris. Qui em̃ dominũ tertiò negauerat, tertiò confitetur, & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit. Videte ergo quantum fletus profuerit Petro, antequam fleret lapſus eſt, poſteaquam fleuit electus eſt, & qui ante lacrymas præuaricator extitit, poſt lacrymas

Hilarius.

Ambroſi᾽.

paſtor-

paſtor aſſumptus eſt, & alios regendos accepit, qui priùs ſe ipſe non rexit. Hæc Ambroſ. Quibus profectò verbis teſtatur, Petrum poſt lacrymas omnibus Chriſti ouibus præfectum fuiſſe paſtorem, & eas in ſui regiminis curam accepiſſe. Leo quoq; ſermone ſecundo de pontifice aſſumptionis ſuę anniuerſario, ſic ſcribit. De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuerſarum gentium vocationi, & omnibus Apoſtolis, cunctiſque Eccleſiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes ſint, multique paſtores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus. Magnum & mirabile, dilectiſsimi, huic viro conſortium potentiæ ſuæ tribuit diuina dignatio, & ſi quid cum eo commune cæteris voluit eſſe principibus, nunquam niſi per ipſum dedit, quicquid alijs nō negauit. Hactenus ille. Ecce tria quæ plurimum annotanda ſunt. Primum, quòd vnus Petrus, vniuerſarum gētium vocationi, & omnibus Apoſtolis, & cunctis Eccleſiæ Patribus præponitur, ita vt ſit omnium ſacerdotum & paſtorum ipſe ſub Chriſto paſtor & rector primarius. Alterum, quòd huic diuina dignatio, ſuæ potentiæ conſortium tribuerit. Tertium denique, quòd ſine Petro nihil eorum, cuiquam dedit, quod cęteris permiſit Apoſtolis. Aſtipulatur & Gregorius in regiſtro Epiſtola triceſima ſecunda. Cunctis, inquit, Euangelium ſcientibus liquet, quòd voce dominica ſancto, & omnium Apoſtolorum Petro principi Apoſtolo, totius Eccleſiæ cura commiſſa eſt. Ipſi quippe dicitur: Petre amas me? Paſce oues meas. Ipſi dicitur. Ecce Satanas expetijt cribrare vos ſicut triticū, & ego pro te oraui, Petre, vt non defi-

Leo.

Gregorius

deficiat Fides tua,& tu aliquando conuerſus,confirma fratres tuos. Ipſi dicitur: Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ędificabo Eccleſiam meam & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum,& quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatū & in cœlis:& quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et rurſum inter homilias ſuas 21. Qua in re conſiderandum nobis eſt, cur omnipotens Deus eum,quem cunctæ Eccleſiæ præferre diſpoſuerat, ancillæ vocem pertimeſcere, & ſeipſum negare permiſit. Quod nimirum magnæ actum eſſe pietatis diſpenſatione cognoſcimus, vt is,qui futurus erat paſtor Eccleſiæ, in ſua culpa diſceret qualiter alijs miſereri debuiſſet. Hactenus Gregorius. Vides igitur & hoc auctore, Chriſtum Petro totius Eccleſiæ ſuæ curam commiſiſſe, proptereaque priùs permiſiſſe eum labi, vt in ſua culpa diſceret, qualiter alijs, quibus paſtor futurus eſſet, meſereri debuiſſet. Ad hæc Cyprianus, tractatu iij. de ſimplicitate prælatorum, docet vnitatem Eccleſiæ ab vnitate epiſcopatus Petri pendêre, & quanquam ex Chriſti verbis poſt reſurrectionem habitis, parem cæteris cum Petro poteſtatem facit,nimirum quantum ad remiſsionem peccatorum ſpectat. Nam in ea re non maiorem Petrus, quàm quiſquam cæterorum poteſtatem habuit, tamen ex alijs quæ priùs dixerat, ita præfert Petrum vt exordium Eccleſiæ, poſt Chriſtum à Petro, tanquam ab vnitate quadam fuiſſe profectū affirmet. Et paulò inferiùs, Epiſcopatus eius,quem vnum eſſe dicit, ſingulos aſſerit in ſolidum non niſi quandam tenêre partem: ipſum deniq; fatetur vnum

Cur Petrus labi permiſſus.

Cyprianus

Vnitatem Eccleſię ab vnitate epiſcopatus Petri pendere.

vnum caput, vnamque originem eſſe cunctis, ſed & vnam identidem omnibus communem eſſe matrem, Eccleſiam videlicet, fœcũditatis ſucceſſibus copioſam. Adde, quod & alibi ſæpe fatetur Cyprianus, ſuper hunc Petrum, Eccleſiã ædificatam fuiſſe, quemadmodum inferiùs adhuc dicturi ſumus.

Auguſtin⁹.

Auguſtinus item ſerm. 124. de tempore. Credendę inquit, erant Petro apoſtolo claues Eccleſiæ, imò creditæ ſunt ei claues regni cœlorum. Credenda quoque ei erat populorum innumera multitudo, quæ eſſet pro ſuæ naturæ vitijs, paſſionibus, culpis inuoluta atque peccatis. Denique ſic ad eum Saluator dicit: Tibi, inquit, dedi claues regni cœlorũ. Deinde ſequitur, dicẽs: Quęcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, videlicet, vt in clauibus fidelis ianitor, in ſententijs eſſet clementiſſimus diſpenſator. Erat enim reuerà hic Petrus paulò durior & ſeuerior, ſicut eius auſteritatem ſtruncata ob Chriſti iniuriam ſerui principis Sacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus, tamque ſeuerus ſi donum non peccandi à Domino fuiſſet adeptus, quæ venia commiſsis populis donaretur? Sed iccirco diuinæ prouidentiæ ſecretum ita temperauit atque permiſit, vt primus ipſe laberetur, ac rueret in peccatum, quò erga peccantes duriorem ſententiam proprij caſus intuitu temperaret. Quantum igitur diuini muneris erga ſalutem hominum, quantum curæ, quantumcunq; ſolicitudinis impẽdatur, aduertite. Totius corporis morbum, in ipſo capite curat Eccleſiæ: & in ipſo vertice, componit membrorum omnium ſanitatem: in ipſa confeſsionis Chriſti crepidine, in ipſo immobili fidei fundamento, in Petro

Exordium Eccleſiæ poſt Chriſtum à Petro dimanans.

Mat. 16.

tro ſcilicet illo, qui dixerat: Etiam ſi me oporteat mori tecum, non te negabo. Hęc ille. Ecce Petrum hîc Auguſtinus vocat, & caput Eccleſiæ, & verticē membrorum, ipſamq; confeſsionis Chriſti crepidinem, & demum immobile fidei monumentum, cui & claues Eccleſię & innumeram populorū multitudinem aſſerit à Chriſto fuiſſe cōmiſſam. Conſentit & ijs Hieronymus. Nā præter hoc, quod cùm alibi tum in commētarijs epiſtolæ ad Gal. Petrum vocat principem apoſtolorum, aduerſus Iouinianum, lib. 1. ſcribens Poſtquam obiecerit ſibi, quòd ſuper Petrum fundatur Eccleſia, Reſpondet, quòd licèt idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, tamē inter duodecim vnus eligitur, vt capite cōſtituto, ſchiſmatis quoq; tollatur occaſio. Hoc Hieronymus. Nec eſt vt quiſquam hîc dicat, hanc electionem Apoſtolos ex ſe feciſſe. Nam palàm eſt ex multis ſcripturis ſuperiùs introductis, non Apoſtolos, ſed Chriſtum hunc delegiſſe, qui futurus eſſet totius Eccleſiæ paſtor, & princeps, & caput cęterorum: à quo promanaret Eccleſiæ concors vnitas, & omnis diuiſio ſchiſmatica tolleretur. Nam proculdubiò, niſi talis eſſet quiſpiam, qui capitis vicem in Eccleſia gereret, tam ob rebelles ſuprimēdos, quàm ob controuerſias & lites dirimendas, in ſchiſma faciliter incideremus. Hîc vides, Luthere, cunctos Eccleſiæ proceres vnanimiter conſentire, Petrum fuiſſe caput & principē Eccleſiæ. Quòd ſi quiſquam velit ad hunc modum in medium adducere cæteros, hoc eſt, Bedam, Bernardum, Rabanum, Remigium, Hugonem, & Richardum, alioſque innumeros, facillimè id quidem facere poſſet. Verùm illi quos produximus, longè ſpectatio-

Hieronymus.

res

res ſunt. Cæterùm inquiet aliquis, hi, (quos citaſti) Latini ſunt, qui propterea videri poſſunt, in Eccleſiæ Romanæ gratiam hæc dixiſſe. Cui reſpódeo, non eſſe credibile, tot Patres, non minori ſanctitate, quàm doctrina conſpicuos, tanta concordia rem affirmaſſe quę non illorum iudicio veriſsima fuit. Veruntamen ſi quis malit Græcos audire, non deſunt ex eis quorum aperta citemus teſtimonia. Ex quibus nimirum ſententia noſtra teſtatior erit, quò magìs conſtat Græcos Eccleſiæ Romanæ ſemper aduerſatos fuiſſe. Græcos igitur audiamus. Chryſoſtomus inprimis apud Græcos auctor celeberrimus, id crebrò palamq́ue teſtatur in Commentarijs ſuper Euangelia, tam Matthæi quàm Ioannis. Illic Homilia 55. Petrum caput vocat ijs verbis. Vt futura, inquit, Eccleſia, tot tantisq́ue fluctibus impetu irrumpentibus, immobilis maneat, cuius paſtor & caput, piſcator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitate ſuperet, hæc omnia Chriſtus (quæ ſolius Dei ſunt) pollicetur ei ſe daturum. Ecce quomodo Chryſoſtomus Petrum, quem alioqui piſcatorem & hominem ignobilē fuiſſe dicit, paſtorem vocat, & caput Eccleſiæ, & aſſerit ei promiſſa, quæ ſolius Dei ſunt. Et paulò ſuperiùs, eundem os & verticem appellat totius conſortij. Quid igitur, inquit, Petrus omnium apoſtolorum os, & vertex conſortij totius, quum omnes interrogat eſſent, ipſe ſolus reſpondet? Et ſimiliter homilia 87. ſuper Ioannem. Quid tandē, inquit, alijs omiſsis Petrum affatur? Os erat Apoſtolorum & princeps, propter quod & Paulus eū præter alios viſurus aſcendit, ſimul vt ei Chriſtus oſten-

Chryſoſtomus.

Græcorū teſtimonia quibus luce clariùs omnibus patet, quātà petrus præ cæteris auctoritate polluit.

oſtenderet iam ſibi fiduciã habendam. Tanquam enim negationis obliuiſceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit, neque exprobrat, tantùm dicit: Si amas me, fratrum curam ſuſcipias. Et infrà vocat idem Chryſoſtomus Petrum, totius orbis magiſtrum, traditque Iacobum ab eo fuiſſe cõſtitutum Epiſcopum Hieroſolymitanum. Et idem de laudibus Pauli. Non, inquit, hic ſolus talis fuit, ſed ille quoque qui fuit Apoſtolorum caput, qui ſæpe dixerat, paratum ſe eſſe pro Chriſto animam tradere, & tamen mortem vehementer horruerat. Hæc Chryſoſtomus. Subſcribit huic, & alter quidam ex Græciæ epiſcopis, Euſebius videlicet, libro ſecundo, capite xiiij. Eccleſiaſticæ hiſtorię. Continuò, inquit, in ipſis Claudij temporibus, clementia diuinæ prouidentiæ, probatiſsimum omnium Apoſtolorum & maximum, Fidei magnificentia, & virtutis merito, primorum principem Petrum, ad vrbem Romanam, velut aduerſum humani generis communem perniciem, repugnaturum deducit. Ducem quendam & magiſtrum militiæ ſuæ, ſcientem diuina prælia gerere, & virtutum caſtra ductare. Hæc ille. Ecce quantis Euſebius Petrum effert præconijs: omnium Apoſtolorum probatiſsimum, ac maximum, & primorum principem, Fidei magnificentia, & virtutis merito. Quibus accedit & Cyrillus, & ipſe quoque Gręcus, qui de Petro loquens ait, quòd quum Chriſtus ab Apoſtolis quęreret: Vos autem quem me eſſe dicitis? Petrus vt princeps, caputque cæterorum, primus exclamauit: Tu es Chriſt⁹ filius Dei viui. quibus apertè Cyrillus teſtatur, Petrum fuiſſe principem & caput omnium Apoſtolorum. Similiter &

Euſebius.

Cyrillus.

Origenes. Origenes ſuper initium Euangelij Ioannis, & idem Grȩcus quoque. Nemo, inquit, nos exiſtimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis enim eſſet altior Apoſtolorum illo, qui eſt, & dicitur vertex eorum? Ecce & Origenes Petrum verticem apoſtolorum vocat.

Athanaſi⁹. Athanaſius quoque Græcus Liberio Papæ ſcribens, de hȩreticis mentionem facit in hunc modum. Mutauerunt, inquit, gloriam Catholicæ Eccleſiæ, propria nouitate, ſiue per ea, quȩ illicitè in eius defenſione geſta ſunt, hæreticam turbulentiam introducentes, illud competenter ad nos retinentes, quod bene ad Ieſum filium Sirach dictum eſt: Vſque ad mortem, certa pro veritate, & Dominus pugnabit pro te, huius rei gratia, vniuerſalis vobis à Chriſto IESV commiſſa eſt Eccleſia, vt pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis: quia dum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Hȩc ille. Ecce teſtatur hîc Athanaſius, vniuerſalis Eccleſiæ curam, Liberio quondam pontifici Romano fuiſſe commiſſam.

Theophilus. Sed & Theophilus eiſdem aſtipulatur, illud Lucæ explicans: Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Petrus, inquit, cui iam commiſſa Eccleſia fuerat, quaſi omnium curam gerens inquirit, vtrum ad omnes Dominus parabolam protuliſſet. Hæc Theophilus.

Baſilius. Subſcribit & Baſilius libro ſecundo aduerſus Eunomium, de ſignis quibuſdam Petrum exprimentibus verba faciens. Per hanc vocem, inquit, intelligimus Ionam, qui fuit ex Bethſaide, Andreæ fratrem, qui ex piſcatore in apoſtolatus miniſterium vocatus eſt. Qui quoniam fide præſtabat, Eccleſiæ in ſeipſo ædificationem ſuſcepit.

Hæc

Hæc Baſilius. Quib. verbis aperit, ſe ſenſiſſe quòd ſuper Petrum ædificata fuiſſet Chriſti Eccleſia, & quòd Petro præ cæteris eximia quædam à Chriſto fuiſſet tradita poteſtas. Dionyſius item, plerunque ſummum, plerunque verticalem, appellat Petrum præ cæteris, vt nihil mirer, quũ veteres iſtos ita conſpirare video, quòd in Florentino concilio, tam Græci quàm Armeni, reiectis priſtinis erroribus Eccleſiæ Romanæ ſe ſubdiderint in hunc modum: Diffinimus ſanctam apoſtolicam ſedem, & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Romanum pontificem ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum, & verum vicarium Ieſu Chriſti, totiuſque Eccleſiæ caput & omnium Chriſtianorum patrem & doctorem exiſtire: & ipſi in Beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum & in geſtis Oecumenicorum, & in ſacris canonibus continetur. Hactenus ex concilio. Neque res hęc raptim & properanter concluſa fuit, ſed tractu menſium quindecim, acerrimis interim hinc inde ſuper hac re diſceptationibus habitis. Græcis & Armenis pro ſua parte tam ſcripturarum, quàm auctorum veterum teſtimonia proferentibus: Latinis contrà pro ſua. Cæterùm, vti Blondus refert, qui tum Eugenio fuerat à ſecretis, ſummo tandem animorum conſenſu conuenerunt omnes, vt & Græcorum oratores omnia decreta Synodi palàm approbarent hac ſubſcriptione quæ ſequitur: Nos igitur oratores nomine noſtro, noſtriq; reuerendi patriarchæ, & omnium Armenicorum, ſicut & veſtra ſanctitas

Dionyſius

Blondus.

in ipſo Decreto atteſtatur, hoc ſaluberrimum Synodale Decretum, cum omnib. ſuis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & ſtatutis, omnemque doctrinam in ipſo deſcriptam, nec non quicquid tenet & docet ſancta ſedes apoſtolica, & Romana Eccleſia, cum omni deuotione & obedientia acceptamus, ſuſcipimus, & amplectimur. Illos quoque doctores & ſanctos Patres, quos Eccleſia Romana approbat, reuerenter ſuſcipimus. Quaſcunque verò perſonas, & quicquid ipſa Romana Eccleſia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis, ac damnatis habemus: profitentes tanquā veri obedientiæ filij, nomine quo ſuprà ipſius ſedis Apoſtolicę ordinationibus & iuſſionibus fideliter obtemperare. Hanc ſanè concordiam, Franciſcus Comes Mirādulanus, vir egregia literatura, teſtatur ſe ſuis oculis inſpexiſſe, manu Imperatoris conſignatam. Dilucidum igitur eſt, non modò Latinorum calculis, verumetiam Græcorum, Petro tanquam Apoſtolorum principi, & capiti totius Eccleſiæ curam & adminiſtrationem fuiſſe commiſſam. Sed iam tempus eſt, vtĪtherū audiamus, ſua ſtatuere molientem.

LVTH. Hunc facillimè probo per experientiam. Nunquam enim fuit ſuper omnes eccleſias totius mūdi Roma. Pontifex: ſed neq; adhuc eſt, neq; vnquā in futurū erit, vt ſpero. Quid ergo neceſſe eſt, multis in hac re digladiari, cùm ipſe omnium ſenſus nobis oſtendat rei veritatem? Neq; enim ſuper Eccleſias Græciæ, Indiæ, Perſidis, Aegypti, & Affricæ vnquā fuit, neq; adhuc eſt, quod cum magna querela & dolore confitentur ipſimet, fruſtrà tā multis ſtudijs in hac rem conſumptis.

Quid

Quid eas Eccleſias, quæ tam procul ſitę ſunt, me- EPISC.
moras? Potuiſſes exempli gratia Boëmorum Ec-
cleſias nominaſſe, aut aliorum qui ſe ſeparарunt
ab Eccleſia Romana, de quibus maiorem notitiā
habere poſſumus. Nos tamen pro cunctis vnam
reſponſionē dabimus. Aut enim ex malitia ſe ſub-
trahunt, aut ex veniabili quadam ignorantia: quē
admodum de quibuſdam crediderim magis: cuiuſ
modi ſunt plerique ſimpliciores, qui vel per tui ſi
miles ſcripturarum interpretes, in errores abdu-
cuntur: vel fortaſsis nunquam audierunt quicquā
hac de re diſceptatum. Hos, ſi nulla idipſum inge-
nij prauitate fecerint, ſed implicitè crediderint cū-
cta, quæ docuerit Chriſtus, libenter etiam hanc
veritatem credituri, modò fuerint eam ab alijs do-
cti, non facilè condemnarim. Sed illos (qui ex ma-
litia ſe ſubtraxerint) palàm auſim aſſerere, nihilò
magis ad Eccleſiam orthodoxorum pertinere, quā
eccleſias Arrianorum, aut Donatiſtarū, aut alio-
rum id genus hominum. Nam horum congrega-
tiones, Satanæ potiùs conciliabula dicendæ ſunt,
quàm Eccleſiæ Chriſti. Nihil itaq; prohibet, quò
minùs quiſque Petri ſucceſſor dicatur Chriſti vica
rius ſuper omnes Eccleſias, quæ ceu membra quæ-
dam vni catholicæ ſunt Eccleſiæ connexa. Quod
& abundè ſatis eſt ad tuam probationem refellen-
dam. Secundò reſpondemus, quòd non ſolùm eo-
rum, (qui iam ſunt in Eccleſia Chriſti) ſed & alio-
rum omnium etiam Turcarum, & Iudæorum cu-
ra ſpectat ad ſummum Pontificem, quāquam ipſi
nolint hanc in ipſo poteſtatem agnoſcere. Quid e-
nim ſi rebellis quiſpiam & obſtinatus epiſcopi ſui
iuriſdictioni reclamet, num propterea non perti-

nebit ad ipſius curam?pertinebit hauddubiè. Sic nimirum & de cūctis hominibus, quantumuis rebellibus certum eſt, quòd ad ſummum pontificem ſpectat eorum cura. Nam & Chriſtus dixit, alias oues habuiſſe ſe, quæ nō erant adhuc ex ouili ſuo. Quo verbo poſſumus intelligere, non ſolùm eas, quæ iam intùs fuerant in ouili, verùm eas etiam quæ foris vagabantur. Quando igitur Petro commiſit Chriſtus omnium ſuarum ouium curam, & paſtorem ipſum ſua vice ſuffecit, quis dubitare poteſt, quin ad ſucceſſorem Petri, hoc eſt, ad ipſum, qui pleno iure ſuccedit in Petri locum, cunctorum hominum, bonorum iuxtà ac malorum, cura pertineat? vſqueadeo, vt quātùm in ſe fuerit, ſtudere debeat omnes ad ouile Chriſti, hoc eſt, ad Eccleſię gremium & vnitatem reducere. Per hanc itaq; curam, quá ſic tenetur ille cunctis, ſiue ſubditis, ſeu rebellibus, ſuperintendere, ſtudiumq́; ſuum fideliter adhibere, quò celeriùs redeāt ad ouilis vnitatem, omnino ſuper omnes omnium hominū congregationes, ſummus Pontifex in beato Petro fuiſſe creditſ inſtitutus. Neq; enim rebellio, quēquā ab oī paſtoris cura ſtudioq́; penitus eximere poteſt.

LVTH. Sed dicent, de iure non de facto loquimur, & non quid faciant, ſed quid facere deberent eccleſiæ illæ rebelles quærimus.

EPISC. Acu (quod aiunt) rem tetigiſti. Sic enim hauddubię ſunt dicturi. An tu Paulum exiſtimas non ſuper eas Eccleſias fuiſſe conſtitutum, quæ poſtquam ad Fidem ab eo conuerſæ fuerant, non perſtiterunt in ea Fide, ſed per pſeudoapoſtolos factę ſunt rebelles? Num hæc rebellio ius Pauli ſuſtulit? Nequaquam. Sic neque Petri profectò, ſucceſſorumque

rumq; eius, propterea ius ablatum eſt, quòd ipſorum moderationi plures hominum congregationes ſubdi neutiquam ſe patiantur, neque gubernationi ſe ſubijciant.

Reſpondeo, hoc pro me facit. Si enim iure diuino inſtitutus eſſet hic primatus, eſſet ſine dubio aliquando impletus, cùm non prętereat à lege Dei vnum iota, quod non impleatur etiam portis inferi non præualentibus contrarium. LVTH.

Conſultiùs reſpōdiſſes, ſi particulam hanc adieciſſes, vel implebitur. Nam certum eſt, quòd à lege Dei vel vnum iota nō præteribit, quin aut iam impletum ſit, aut in poſterum implebitur. Cæterū adhuc omnia, nequaquam impleta ſunt. Neque enim hactenus perfectè completum eſt illud: Et erit vnum ouile, & vnus paſtor. Fuit nimirum Eccleſia Chriſti, vt ſemper vna, ita ſemper vnum ouile. Et fuit hoc ouile priuſquam gentes ad Fidem cōuertebantur. Sed Chriſtus illis verbis intellexit Gentes, & Iudæos in vnum pariter ouile fore coadunandos, quod adhuc futurum eſt, quādo reliquiæ Iſraël ſaluæ fient, & Gentes omnes conuertentur ad Chriſtum. Nam ſi dixeris iam completum eſſe propter eos, qui ex vtriſq; tam Iudæis, quàm Gentibus nunc ad Chriſtum conuerſi ſunt, iam ergo completus eſt (vt ſic dicam) paſtoratus Chriſti, quē quum ipſe eundem contulit Petro, neq; paſtoratus iſte quicquam aliud ſit, quàm primatus Petri, certè & primatus Petri iam impletus eſt. Neq; enim quenquam ad Chriſti paſtoratum dicere potes attinere, qui non idem attineat ad Petri paſtoratum, & proinde ad primatum eiuſdem. Eligas igitur vtrum horum libebit magìs, impletum iam eſſe, EPISC.

vel adhuc implendum, hoc Chriſti verbum: Erit vnum ouile & vnus paſtor. Si dixeris iam impletum eſſe, propter eos qui nunc ſunt, vnius Eccleſiæ filios, & in iſtos item neceſſe eſt fateare iam impletum eſſe Petri primatum. Nam qui Petri primatum ſpernit, Chriſtum ſpernit, nec iurè poteſt vnquam Eccleſiæ filius dici, ſed ab Eccleſia ſeparatus eſt. Sin dixeris adhuc non impletum, ſed implendum fore, iam ipſe tuam ipſius argumentationem diſſoluiſti, vt nos pluribus reſpondere nihil oporteat.

LVTH. Et omnia quæ Deus pręcepit, ſunt ab aliquibus ſaltem impleta, & quæ promiſit, ſunt ſimpliciter & ſemper & vbique impleta.

EPISC. Neutrum horum vſquequaque verum eſt. Neq; enim primum illud tuum admittit dogma, nempe quòd omnia quæ Deus præcepit, ſunt ab aliquibus ſaltem impleta. Quis enim iuxta tuam opinionem, aut illud pręceptum: Non concupiſces, adimpleuit vnquam? aut iſtud: Diliges Dominum Deũ tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex omnibus viribus tuis? Non potes igitur ipſe quouis aſſerere pacto, quòd omnia (quæ præcepit Deus) impleta ſunt ab aliquibus. Sed & ſecundum etiam à vero diſsidet. Nam promiſit Deus, omnia Chriſto fore ſubijcienda, quod hactenus (Paulo teſte) non eſt impletum. Necdum, inquit, videmus omnia ſubiecta ei. Pollicitus eſt & Chriſtus, ſuum Euangelium per totum orbem prædicatum iri. Sic e-
Mat. 24. nim Matthæus ait: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe, in teſtimonium omnibus Gentibus. Et Marcus ita: Et apud omnes Gen-
Marc. 13. tes oportet prius hoc Euangelium prædicari. Di-

uus

nus tamen Auguſtinus aſſeuerat, ſuo tẽpore nondum in partibus Aethiopiæ, fuiſſe quibuſdam Gentibus auditum Euangelium. Quod & ante ipſum Origenes homilia 28. multis verbis diſſeruit. His accedit & illud, quod paulò antè recenſuimus, de vno ouili, & de vno paſtore, quod neque hactenus integrè completum eſt. Falſum igitur & illud eſt, quòd omnia quæ promiſit Deus, ſunt ſimpliciter & ſemper, & vbique impleta.

At primatus iſte, ne vna quidem hora impletus eſt vnquam. LVTH.

Primatum hunc impleri, geminum habet intellectũ. Poteſt enim plenitudo primatus huius intelligi, vel quantum ad poteſtatis donum, vel quantum ad poteſtatis exequutionem. Si vis horum diſcrimen exẽplo dinoſcere, ſic habe. Teſtatur Chriſtus, omnem ſibi poteſtatem datam in cœlo & in terra. Plenam hauddubiè Chriſtus & integram à patre poteſtatem hanc accepit. Sed tamen huius poteſtatis exequutionem non exercuit hactenus plenè. Neque enim (vt diximus) hucuſque cuncta ſubiecta ſunt ei. Sic quanquam Petrus non ſit hactenus vſus plena ſuæ poteſtatis executione, nihil ob id oportet, vt non plena fuerit ei donata poteſtas. Chriſtus hauddubiè primatum hunc ei pleniſsimè contulit, ſuper omnes omnium hominũ congregationes. Iudæorũ ſimul & gentium, quanquam ad hunc vſq; diem, nec illi, neque ſucceſſoribus ſuis omnes ſubiectæ ſunt. EPISC.

Impoſsibile autem fuiſſet, eum non impleri, ſi vel præceptus vel promiſſus fuiſſet. LVTH.

Primatus iſte nimirum pleniſsimè datus fuit, & à Petro ſuſceptus. Sed tu de ſubiectione loqueris, EPISC.

quam ego præceptam fuiſſe non dubito, ſimul & promiſſam, neque tamen hactenus impletam, ſed implēdam aliquando. Nimirum quando illud implebitur, quòd erit vnum ouile & vnus paſtor, & quando reliquiæ Iudæorum ſaluæ fient, quæ videlicet adhuc nequaquā implentur. Palàm eſt itaque, tuam probationem pro vtraque parte prorſus inefficacem eſſe. Nos tamen vtramq; partem admittimus, & quòd iſta ſubiectio præcepta fuerat omnibus, qui ſe velint ſaluos fieri, & quòd promiſſa quoque fuit, quanquam adhuc non ſit impleta, quod & cūctis eſſe poteſt compertiſsimum.

LVTH. Eligant ergo quod volunt, Deus primatum Petri inſtituit ac promiſit, & nunquam impleuit. Ergo mentitus eſt. Si non mentitus eſt, nunquam inſtituit neque promiſit.

EPISC. Et in hac quoque ratiuncula tua planiſsimè deliras, quod vel ex ijs apertiſsimū eſt, quę ſuprà fuiſſe promiſſa memorauimus, necdū tamen impleta. Nam ſatìs eſt ad veritatem promiſsionis, ꝙ id vel tandem impleatur, quod promiſſum eſt, neq; ſic mentietur, qui promiſit. Quanquā certè (quantū ad primatus attinet veritatem) Petrus & ſucceſſores eius à Chriſto plenarium acceperūt, licèt eiuſdem executionem non adhuc plenam exerceant, neq; ſubiectionem plenā cuncti qui tenentur, hactenus exhibuerint. Sed hoc primatus veritatē nō eripit: quę non in ſubditorum arbitrio, ſed in ipſo præſide ſita eſt, cui fuerat primatus ipſe donatus.

LVTH. Hanc ratiunculam, neq; ſoluunt, neq; ſoluent vnquam omnes papiſtæ in vnum cahos confuſi.

EPISC. Puderet te profectò, niſi frontis eſſes perfrictiſſimæ, tam inaniter fuiſſe gloriatum de tam futili ratiun-

ratiuncula, perinde ac ſi planè ſolidiſsima fuiſſet, ac prorſus inſolubilis, cùm nec tantillum quidem valeat. Sed neque ſic contentus, conuitium inſuper adiecisti, cunctis primatus huius fautoribus, quaſi prorſus eos viceris, quum certè nihil feceris minùs. Hæc an tuam profeſsionem deceant, alij viderint. Ego tuis conuitijs non reſpondebo.

LVTH.

Præterea quid non audeant præſumere? qui primatum tribuunt Rom. epiſcopo: ſi non mouentur inſuperabili & à ſeipſis confeſſo argumẽto. Quòd omnes Apoſtoli æquales fuerunt Petro.

EPISC.

Ex his quæ præmiſimus abundè colligitur, nõ omnino pares fuiſſe Petro cæteros Apoſtolos. Fruſtrà enim tot prærogatiuis donaſſet eum Chriſtus, ſi nulla prorſus in re fuiſſet cæteris maior. Sed eius prçeminentiam teſtatus fuit apertiſsimè Chriſtus, quando propoſitæ à cçteris quæſtioni, quis eorum eſſet maior, ipſe reſpondit, miniſtrum illum oportere fore, qui maior inter eos eſſet futurus, ſimulq; Petro ſubiunxit, Simon, Simon, Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Ego autem oraui pro te, vt non deficiat Fides tua, & tu aliqñ conuerſus, confirma fratres tuos. Nónne verbis iſtis apertiſsimè prodidit Chriſtus, maiorem inter eos futurum fuiſſe Petrum, pro quo Chriſtus ſe pollicitus eſt oraturum, quatenus ille cõuerſus confirmaret cæteros? An tu nihil iſtud opinaris, poſſe videlicet cçteros confirmare? Pares fuiſſe nõ negauerim, quantum ad remittendorum peccatorum attinet poteſtatem, & pares item in gradu Sacerdotali fuiſſe conſtitutos. Verũ iſta non inferũt omnimodam paritatem. Nam alijs gradibus multis anteceſsit illos Petrus. Nemo enim illorum primus

Matt. 20.

Maior inter Apoſtolos Petrus qui cæteros confirmare à Chriſto iubetur.

mus præter Petrum conſtitutus fuit. Nemo præter eum cognomentum accepit à petra Chriſto deriuatum. Solus item ipſe regni cælorum claues ſibi promiſſas audiuit. Ab ipſo quoque tanquam ab vnico poſt Chriſtum principio, ſuā Chriſtus pollicitus eſt emanaturam eccleſiam. Pro Petro iuxtà ac pro ſeipſo Chriſtus tributum pependit, non pro cęteris. Pro Petro quinetiam oraſſe ſe Chriſtus aſſeruit, quatenus ille poſſet cæteros apoſtolos cō firmare. Petro ſingulariter Chriſtus, & priuſquam cæteris apoſtolis apparuit. Petro ſuarum ouium curam cęteris audientibus, vel tertiò cōmiſit Chriſtus. Sed & eundem præ cæteris eodem mortis genere, quo priùs ipſe paſſus fuit, præmonuit ab hac vita migraturum. Quid ſimile fecit pro cæterorum aliquo?

LVTH. Et nullum eorum ipſe elegit, fecit, confirmauit, miſit, aut aliquid mandauit.

EPISC. Iam ſolita vteris dialectica tua. Sed mera negatiua nihil efficit. Quid ſi non elegerit, neque fecerit, aut confirmârit eos in Apoſtolos. Num propterea non potuit Chriſtus illum præ cæteris feciſſe maiorem? Hôc certè maior fuit, quòd (auctore Chriſto) confirmauit in Fide cæteros. Et quanquam non miſiſſe legitur aut mandaſſe quicquam illis, an ob id non licuit miſiſſe & mandaſſe, quum tanta fuerit ei data poteſtas, illos in Fide confirmandi? Pro ſubrogando ſanè quopiam loco Iudę, primus ipſe cæteros hac de re commonuiſſe traditur, & quum ſorte Matthias electus eſſet, hunc Petrus ſuffeciſſe dicitur in Apoſtolorum numerū. Sic enim ſacer ſcribit Dionyſius cap. quinto Eccleſiaſticę Hierachię. Et Beda in Actis tradit, quòd Petrus

trus numerum Apoſtolorum duodenarium integrauit. Nec certè repugnant Apoſtolorum Acta, quum in illis ſcriptum ſit, quòd annumeratus eſt Matthias cum vndecim Apoſtolis. Et quis alius quàm Petrus, illũ cæteris annumerauit? Congruebat ſanè, quatenus per eum, qui primus fuit inter apoſtolos, & ſortis euentus promulgaretur, & electus cooptaretur cæteris.

LVTH. Quid enim facerent, ſi ſemel miſſum aliquem à Petro poſſent oſtendere, ſicut nos oſtendimus Petrum ab alijs miſſum? Act. 8.

EPISC. Mirum eſt, quòd non aduertis ipſe, quàm bellè quadrat iſtud cum Petri maioritate. Nonne dixit Chriſtus, miniſtrum illum eſſe debere, qui futurus eſſet inter Apoſtolos maior? Sic ergo decuit Petrũ, ſui magiſtri prædictionem implere, vt miniſtrum ſe cæteris exhiberet. Quanquã hoc negotium tantæ fuit arduitatis (vti ſuperiùs oſtendimus) vt vel maximè Petri præſentiam expoſceret. In quo nimirum eximia Petri magnitudo varijs modis euaſit illuſtrior. Partim ex Simonis Magi reprehẽſione, partim ex donatione ſancti ſpiritus, quam Philippus pręſtare non valuit. Cęterùm quia pluribus hac de re ſuprà diſſeruimus, ſimul & de Ioanne, qui quum fuit inter cæteros, poſt Petrum, cum primis habitus, vnà tamen cum Petro miſſum fuiſſe conſtat, vt ex ijs tam egregijs nuntijs, rei difficultatem apertiùs intelligeremus. Quoniam, inquam, de ijs omnibus latè ſuprà diſceptauimus, iam vela contrahentes pergamus ad alia.

Miſsio Petri auctoritatẽ eius auget.

LVTH. Miſer ille homo Romanus Epiſcopus ſuam eccleſiam Romanam, neque regit, neque paſcit, ſed neque poteſt. Deinde curiam ſuam omnium ſce-

lerum

ſerum lernam, etiam nutrit ac fouet, & totius orbis eccleſias ſibi arrogat ad regendum, imò nec ſuam perſonã regere iam à multis ſeculis potuit. Tam craſſas tenebras temeritatis adhuc non palpamus? Et hęc ſigmenta verborum incompoſitiſsima adhuc admittimus, verè credentes eum verè paſcere ac regere velle, aut poſſe omnes eccleſias, qui ſuam proximam etiam vaſtat. Lupus in ſuo ouili, paſtor erit in alienis?

EPISC. Faciat nec ne ſummus Pontifex ea, quæ caput & paſtorem deceant, alienum eſt ab inſtituto noſtro. Nos hoc loco tantùm inquirimus, an caput reuera ſit, & paſtor à Chriſto conſtitutus. Nec defenſionem ſcelerum (ſi quibus abundat Romana curia) iam ipſi meditamur, ſed an Petro, ſucceſſoribusque ſuis tanta ſit à Chriſto collata poteſtas, quanta creditur, & aſſeritur à ſacris omnib. interpretibus. Parum certè tuæ cõuenit religioni (qualiſcunq; fuerit ille) miſerum eum appellare, cui tot ſacri interpretes, tanta vel ab ipſo Chriſto tributa confitentur. Sed iam perſpicio ſatìs argumenta deeſſe tibi, cùm ad iſta (quæ mera conuitia ſunt) fugias. Nũc enim quum nequeas argumentorum viribus illius auctoritatem minuere, malitiæ tuæ venenum ſaltem in illum conſpuere ſtudes.

Quæſtio eſt de poteſtate, non de ſceleribus perſonæ.

LVTH. Vnum hoc ego admiror, cur totus orbis hoc primatu carere non poſsit, cuius opus & officium nunquam ſenſit, nec vnquam ſentire poteſt? Quid enim principatus ſine opere, imò contrario opere? Si eccleſia ſtat ſine illius opere & officio, etiã ſine ipſo primatu ſtabit, & ſine dubio meliùs ſtabit, per inde enim eſt, ac ſi nullus ſit, cuius opus & officium nullum eſt.

Chriſtus vnũ aliquẽ ſuo gregi præſidere voluit.

An

An totus orbis hoc primatu carere poſſet, id EPISC. tuo cerebro diſcutiendum relinquo. Chriſto ſanè videbatur opportunum, vt vnuſquiſque ſuo gregi præficeretur, qui ſuarum ouium, non harũ quidem, aut illarum, ſed generatim omnium curam gereret. Quod quàm ſit rationi conſentaneum, mox dicemus. Si verò ſuũ officium non agat ſummus Pontifex, aut Chriſti gregem curare negligat, non propterea cõſequitur, vt eiuſmodi magiſtratus non ſit orbi toti neceſſarius. Sic enim & Diœceſes plurimas ſuis Epiſcopis carere poſſe, facilè cauillaberis. Atque ita ſi tibi credimus, non modò pontificatum illum ſummum, ſed minores etiam pontificatus complures ab Eccleſia prorſus auferemus. Nec demiror ſanè, ſi non difficulter admiſeris iſta, quando vel abſq; Sacerdotibus Eccleſias quaſlibet regi poſſe dogmatizes. Et nec Sacramentis, neq; Sacerdotibus opus eſſe cuiquã, ſed Fidem ſolam, & Dei verbũ ſufficere cunctis opinaris. Nos verò, qui ex Chriſto & Paulo didicimus, in Eccleſia varios eſſe gradus & ordines oportere, non modò Sacerdotes, verumetiam Epiſcopos, & ſummũ etiam ipſum Pontificem (qui cæteris præſit) neceſſarium penitùs exiſtimamus.

Quid ergo garriunt miſeri, papatum eſſe oportere, ad regendam Eccleſiam vniuerſalem, ne ſit acephala? quando regitur ab illo? Non eſt acephala, quæ capitis, neque motum, neque ſenſum, imò contrarium experitur? Væ maledictis illis figmentis, quibus tot animas fallunt & perdunt, dicentes: Caput caput Eccleſiæ, quum nullum ſit capitis vſpiam indicium. LVTH.

Multis rationibus congruebat, & vnus vice EPISC.

capi-

Rationes multę, quibus congruit vt vnus vice capitis Eccleſiam regeret.

capitis toti præſideret Eccleſiæ. Sic enim in Synagoga (quæ fuit vmbra duntaxat Eccleſiæ) præfuit vnus, qui & princeps Sacerdotum dicebatur: ſub quo multi gradus & ordines fuerunt. Sic & Eccleſia triumphans, cui velut exemplari noſtra militās reſpōdet, vnum habet præſidē Deum ſibi: ſub quo nouem angelorum ordines eſſe, cunctis eſt creditum. Quomodo igitur Eccleſia, quæ media inter vmbram & exemplar eſt, ex vna quidem parte reſpiciens vmbram, ex altera verò ſpectās exemplar, carere poteſt vnitate præſidis? Sed & ſi naturæ modum intueamur, proſpiciemus, omnem multitudinem, quæ quouis modo dicitur vna, nunquam non ad vnum ceu caput & principium referri. In arboribus multi ramorum ordines ſunt, ſed ij omnes ab vnitate radicis proficiſcuntur. In animantibus multa quoq; membra, ſed hęc omnia regun tur vno capite. Ad hęc, vt Cypriani verbis vtar, Rex vnus eſt apibus, & dux vnus in gregibus, & in armentis rector vnus, & demum in politia quauis, non perperam inſtituta, referri debet ad vnum, totius rei prorſus adminiſtratio. Ex quibus nimirum diſcere poſſumus, nunquam poſſe Eccleſiam rectè gubernari, niſi tanta varietas ordinum ad vnum referatur. Id quod ex tribus fiet dilucidum. Primùm quoties lites emergunt de rebus fidei, & quoties incidit de ſcripturarum ſenſu controuerſia, neceſſe eſt vt aliquem ſupremum iudicem habeamus, cuius iudicio ſtabitur: De qua re pluribus antè ſub veritate tertia diſceptatum eſt. Deinde quum plerunq; neceſsitas vrgeat, vt generalia concilia celebrentur, per quendam ceu principem (cuius mandato cæteri parituri ſunt) conuocari facilius

Prima. Secunda. Tertia. Quarta.

liùs poterit Epiſcoporum Synodus. Nam alioqui fortaſsis accerſiti nequaquam accederent. Tertiò propter contumaces reprimendos,& maximè quũ inter ſe diſſentiant Epiſcopi, neceſſaria eſt capitis vnitas,quæ ſtudeat eos ad concordiam reducere, ne fautoribus hinc inde multiplicatis, puſilla principiò lis in pernicioſum tandem ſchiſma prorumpat. Vides ergo,ſi non ſpontanea malignitate cæcutias,papatus neceſsitatem.Sed tu conuitijs (vt ſoles)paginas reples.

LVTH. Quàm verè dixit Petrus,ſecundæ epiſtolæ Petri ſecundo: Et fictis verbis in auaritia de vobis negotiabuntur.

EPISC. Hoc ad ipſum ſpectat Luthere,modò cætera recẽſueris Petri verba. Nam paulò antè dixit Petrus: 2.Pet.2. Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo,ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis,& eum qui emit eos,Deum negant, per quos via veritatis blaſphemabitur.Et tum proximè ſequitur iſtud,quod ipſe memoras. Sed illa tu prætermittis,quæ te tuis coloribus depingunt.Ecquis alius præter te,ſectas perditionis introducere molitur?Eccleſia nimirum ea,quæ ductu ſacri Spiritus à maioribus noſtris, viris vtique non minori vitæ ſanctimonia, quam eruditione præſtantib.accepit,ad hunc vſque diem ſequitur. Sed eam tu nunc tuis nouitatibus ſcindere paras, & viam veritatis(quam hactenus ipſa tenuit)execrandis blaſphemijs tuis,iam conſpurcare ſatagis.

LVTH. Tamen quò magis pateat operatio Satanæ in errore iſto, videamus quibus verborum fallacijs & figmentis, eum primatum probauerunt. Primùm adducunt illud Matth.16.Tu es Petrus,& ſu-

per hanc petram ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum. Quodcunque ligaueris ſuper terram,& c.

EPISC. Quodcũq; ligaueris & c.

Pro ijs Chriſti verbis explicandis, aduertendum eſt:Eccleſiam haud confuſam quandam, & indigeſtam eſſe congeriem,ſed ordinatiſsimã chriſtianorum congregationem.In qua varios(vt nuper diximus) ordines, & gradus eſſe conſtat, qui tandem ad vnum,ceu caput & principem referendi ſunt. Eam à Petro Chriſtus exordium ſumere voluit,& ab ipſo per ſucceſsiones continuas ad finem vſque ſeculi perdurare. Compertiſsimum equidem eſt, pontifices ſummos,alterum poſt alterum hactenus in eccleſia ſucceſſiſſe, nec interruptam fuiſſe ſucceſsionis huius continuam progreſsionem, ad hunc vſque diem. Qua ſucceſsione præter cætera,diuus Auguſtinus haud mediocriter in fide ſe firmatum fuiſſe teſtatur,atque in eccleſiæ gremio fuiſſe retentum ſtabiliter. Tenet me, inquit, ab ipſa ſede Petri (cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem dominus commendauit)vſque ad præſentem epiſcopatum,ſucceſsio ſacerdotum.Hanc hauddubiè ſucceſsionem arbitramur generationem illam intelligi debere, de qua

Mar.13.

Chriſtus in euãgelio dixit:Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc,donec omnia fiãt. Hæc,inquam,quę tunc cœpit.Neq; enim cuiquam dubium eſſe poteſt,Apoſtolos ipſos iã præterijſſe, ſimul & cæteros vniuerſos, qui tum ſuperſtites erant,nec tamen ad hunc vſque diem,impleta eſſe cuncta, quæ tum prædixerat Chriſtus. Palàm eſt igitur, ea verba de chriſtianorũ generatione,quæ

à Pe-

à Petro tunc ſumpſit initium, intelligi debere. Et certè non abſque ſumma Dei prouidentia curatum eſt, vt Petrus in ea mundi parte ſedem firmaret ſuam, vnde continua nobis, & interrupta pontificum & ſacerdotum ſucceſsio, propagata ſit. Diſcurre per cæterorum apoſtolorum ſedes, & iam aut omnes vacuas inuenies, aut non legitimos habere ſucceſſores. Nec Paulus, nec Ioannes, nec Iacobus, neque cæterorum fermè quiſquam, ſucceſſionem hodie reliquit vllam. Soli Petro, ſuā ſucceſsio permanſit incolumis. Quamobrem & huic rectè dictum fuit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædificabo eccleſiam meam Quam profectò ſucceſsionem, quū nec tyranni, nec hæretici, nec machinæ demum vllæ diabolicæ, hactenus infringere valuerunt, aptè ſubiunxit Chriſtus: Et portę inferi non præualebunt aduerſus eam.

Sedes Petri firmata Romæ.

Soli Petro ſua ſedes manet incolumis.

LVTH.

Hîc per petram intelligunt poteſtatem Petri, ſeu Papæ monarchiam illam, ſuper quam ædificari volunt totam eccleſiam, id eſt, Eccleſiam ſubijci huic poteſtati. Hæc adulteratio & deprauatio huius verbi Chriſti, & impijſsima, & intolerabilis eſt.

EPISC.

De poteſtate monarchica diſquirem⁹ aliàs. At interea conſtat per petram in ijs verbis Petrum intelligi poſſe, quemadmodum iam explicauimus. In qua re certè nihil ipſis verbis adulterationis, aut deprauationis à nobis illatum eſt, quin potiùs ſēſum verè germanū eis reddidimus. Cui & ſpectatiſsimi conſentiunt ſacrarum literarum interpretes. Et Hieronymus imprimis, qui rem aperit citra fucum omnem. Nam ſuper Matth. ipſa Chriſti verba ſic interpretatur: Ego, inquit, dico tibi. Quid eſt quod ait, Et ego dico tibi? Quia tu mihi dixi-

Super Petrum, teſte Hier. ædificata Eccleſia.

ſti:Tu es Chriſtus filius Dei viui: Et ego dico tibi, non ſermone caſſo,& nullum habente opus, ſed dico tibi, quia meum dixiſſe & feciſſe eſt: Quia tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiã meam .Sicut ipſe lumen apoſtolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraque ex domino ſortiti ſunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in petram Chriſtum,Petri largitus eſt nomen. Ac ſecundum metaphoram petræ rectè dicitur ei:Aedificabo Eccleſiam meam ſuper te:Hæc Hieronymus.En ſuper Petrum ædificanda fuit Eccleſia. Aedificabo,inquit,Eccleſiam meã ſuper te. Aſtipulatur & huic Chryſoſtomus homilia quinquageſima quinta,ſuper Matthæum. Hæc,inquam, omnia quæ ſolius Dei ſunt,ſe Chriſtus pollicetur daturum Petro. Ita & pater ad Hieremiam dicebat: Sicut columnam ferream, & ſicut murum æneum poſui te. Sed ipſum quidem gentium pater, hunc autem vniuerſo terrarum orbi Chriſtus præpoſuit. Et paulò pòſt ad lectorem ait: Tu verò mecũ ex ijs omnibus,quanta ſit Petri poteſtas intellige. Ego tibi dico,inquit, Tu es Petrus, & ego ſuper te ædificabo eccleſiam meam,& tibi dabo claues regni cælorum. Hactenus ille. Vides & hîc ſuper Petrum ædificandam Eccleſiam eſſe. Baſilius item oſtendit idipſum aduerſus Eunomium,libro ſecundo,quanquam paucis.Per hanc, inquit,vocem Petrum intelligimus Ionam, qui fuit ex Bathſaide, Andreæ fratrem ,qui ex piſcatore in Apoſtolatus miniſterium vocatus eſt.Qui quoniam Fide præſtabat, Eccleſiæ in ſeipſo ædificationem ſuſcepit. Hęc Baſilius. Ecce & hic affirmat Petrum Eccleſiæ in ſeipſo ædificationem ſuſcepiſſe. Ambroſius etiam

tiam apertiſsimè Petrum affirmat petram fuiſſe, ſupra quam Chriſtus erexit Eccleſiam ſuam. Pro ſoliditate deuotionis, inquit, Petrus eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait Dominus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram edificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus Fidei fundaměta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemque contineat. Petra ergò pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus: Bibebant autě de ſpirituali con ſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus, rectè conſortium meretur nominis, qui conſortiũ meretur & operis. In eadě enim domo Petrus fundamentum poſuit. Petrus plantat: dominus incre mentum dat. Dominus irriguum ſubminiſtrat. Hæc Ambroſius, ſermone quadrageſimoſeptimo, de fide Petri. Subſcribit & huic Cyprianus, epiſtola quadam ad Quintinum. Nec Petrus, inquit, quě primum dominus elegit, & ſuper quem ædificauit Eccleſiam ſuam, quum Paulus de circuncïſione poſtmodum diſceptaret, ſe vindicauit, ſeu aliquid inſolenter, aut arroganter aſſumpſit: vt diceret ſe primatum tenere, & obtemperari à nouellis & poſteris ſibi potiùs oportere. Ecce & hîc multa notãda ſunt. Principiò, quòd Dominus Petrũ primùm elegit. At non vocatione profectò, ſed dignitate. Deinde, quòd ſuper Petrum ædificauit Eccleſiam ſuam. Tertiò, quòd de primatu etiam facit mentionem. Et rurſum epiſtola iij. ad Cornelium: Petrus, inquit, ſuper quem ædificata ab eodem Domino fuerat Eccleſia, vnus pro omnibus loquens, & Eccleſiæ voce reſpondens, ait: Domine, ad quem

Petra Chriſtus, & petra Petrus dicitur, ſed diuerſa ratione.

bimus? verba vitę æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Hęc Cyprianus. In quo nec diſſentit ab eo quem ſolitus eſt magiſtrum appellare, nempe Tertullianum. Nam is libro de præſcriptionibus hæreticorum, de Petro ſic interrogat: Latuit aliquid Petrum ædificandæ eccleſiæ petram dictum, claues regni cœlorum conſequutum, & ſoluendi, & alligandi in cœlis & in terris poteſtatem? Ecce quòd affirmat Petrum dictum fuiſſe petram ædificandæ eccleſiæ, quodque regni cœlorum claues conſequutus ſit, & poteſtatem ſoluendi ligandique in cœlis & in terris? Et is Tertullianus ex antiquiſsimis Latinis erat, & temporibus Apoſtolorum vicinus. Hilarius quoque de Petro loquens, & eadem interpretans verba, ſuper Matthæum, ſic ait: Beatus hic eſt, vt vltra hominum oculos, & intendiſſe, & vidiſſe laudatus eſt, non id quod ex carne & ſanguine erat contuens: ſed Dei filium cœleſtis patris reuelatione conſpiciens, dignuſque iudicatus, qui quod in Chriſto Dei eſſet, primus cognoſceret. O in nuncupatione noui nominis fœlix eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas ſit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo. Hactenus Hilarius. Accedit his beatus Leo ſermone quodam de anniuerſario pontificiæ ſuę aſſumptionis die, prædicta Chriſti verba pertractans, ait: Et ego, inquit, dico tibi, hoc eſt, ſicut

> Eccleſiæ fundamentũ Petrus.

meus

meus pater tibi manifeſtauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam. Quia tu es Petrus, id eſt, quum ego ſim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum, ego fundamẽtum, præter quod nemo poteſt aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia. Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Hæc ille. His aſſentitur & Gregorius libro vj. epiſtola xxxvij. ad Eulogiũ: Quis, inquit, neſciat ſanctam eccleſiam in Apoſtolorum principis ſoliditate firmatam? qui firmitatem traxit in nomine, vt Petrus à petra vocaretur, cui veritatis voce dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorum. Cui rurſum dicitur: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Iterumque: Simon Ioannis amas me, paſce oues meas. Itaque cùm multi ſint Apoſtoli, pro ipſo tamen principatu, ſola Apoſtolorum principis ſedes, in auctoritate conualuit. Hæc Gregorius. Auguſtinus inſuper libro cõtra epiſtolam Donati, de Apoſtolo Petro ſermonẽ faciens, quanquam alibi petram Petri Fidem interpretetur, hîc tamen affirmat, quòd in Petro tanquam in petra, fundata ſit eccleſia, ſuamque ſententiam confirmat carmine quodam Ambroſij, qeuod de Gallo gallinaceo ſcripſit, nimirum iſto: Hoc ipſa petra eccleſiæ canente culpã diluit. Et idem inter ſermones de tempore, ſermone xvj. eadem omnino verba recenſet, quæ ſuprà protulimus ex Ambroſio. Sed & de ſanctis, ſermone xxvj. ſic ait: Primum ſignum mirabile, quòd beatus apoſtolus Petrus

ſecit, claudo, pedum reſtituendo (vt diximus) veſtigia. Audiſtis frequenter ipſum Petrum à domino petram nuncupatum, ſicut ait: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Si ergo Petrus petra eſt, ſupra quam ædificatur Eccleſia, rectè priùs pedes ſanat, vt ſicut in Eccleſia Fidei fundamentum continet, ita & in homine, membrorum fundamenta confirmet. Rectè, inquam pedes Chriſtiano curat, vt iam non trepidus quis, nec imbecillis poſſit ſupra petram Eccleſiæ ſtare, ſed robuſtus & fortis incedere. Hactenus Auguſtinus. Nec diſſentit Origenes, ad hunc modum ſcribens; Magno illi Eccleſiæ fundamento, petræque ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam ſuam, vide quid dicatur à domino: Modicæ Fidei quare dubitaſti? Hoc Origenes homilia 5. ſuper Exodum. Intelligis ex ijs noſtram ſententiam, cui tot maiores eccleſiæ, tam Græci, quàm Latini ſuffragantur, non adulterinam eſſe, neque verborum Chriſti dapravatricem. Nos itaq; cum ijs, & ij nobiſcum ſentiunt, Petrum exordium Eccleſiæ Chriſti fuiſſe, & ab eodem Chriſti Eccleſiam profluxiſſe, velut à ſummo capite, & ſupremo poſt Chriſtũ. Ab ipſo certè promanauit Chriſtianorum (qui iam ſunt, quique poſthac futuri ſunt) generatio: cuius & ſucceſſio perpetuabitur finem nullum habitura, quandiu ſeculum hoc durauerit. Nonne cernimus Chriſtianos è Sacerdotibus naſci, Sacerdotes autem ex epiſcopis, Epiſcopos quoque ab ipſo pontifice ſummo (quoties neceſſe fuerit) propagari? ſed & ipſum denique qui iam ſummus eſt, ab ipſo Petro per ſucceſſionem, quæ nullis dæmonum inſidijs hactenus inter-

Petrus exordium Eccleſiæ Chriſti.

ter-

terrumpi potuit, rectiſsima quadam linea deſcendiſſe.

Quod euidenter monſtrabo, in hunc modum. **LVTH.** Chriſtus dicit, quòd portæ inferi non ſunt præualituræ vnquam aduerſus hanc, ſiue petram, ſiue Eccleſiam ſuper petram ædificatam. Nihil enim refert, ſiue aduerſus petram, ſiue aduerſus Eccleſiam non præualere intelligantur, imò periculóſius eſt aduerſus petram, quàm aduerſos Eccleſiā præualere illas, cum ruente petra, Eccleſiam ſuper petram ſitam neceſſe quoq; ſit ruere, non autem econtrà. Quum autem nemo poſsit negare, Papam & omnem poteſtatem eius ſæpius fuiſſe vnà cum ijs, qui ſub eo etiam pertinaciſsimè agũt, ſub peccato & impietate, peſsimoq́; abuſu, ac per hoc portas inferi horribiliter in eos præualuiſſe, eoſque occupauerint, maximè in hodiernam diem poſsideant, quum hodie non ſeruiat ea poteſtas, niſi ad vaſtationem Eccleſiæ, vt omnium ſenſus cognoſcit, manifeſtum eſt, petram aliud quippiam ſignificare, quàm poteſtatem illam portis inferi tam horribiliter ſubiectam & ſeruientem.

Per petram Petrum intelligi poſſe, multis aperuimus. **EPISC.** Et ſtat inuicta prorſus interpretatio noſtra, ſtant & ſententiæ patrum inuictæ, quas antè memorauimus. Nihil his obſiſtunt illa tua blateramenta, quæ tot verbis effutiueras. Quid enim ſi præualuiſſent aſtutiæ dæmonum in quoſdam ex ſummis pontificibus? Succeſsio tamen hæc (quæ à Petro ſumpſit initium) omnino perſeuerat, nec violentiſsimis tyrannorum infeſtationibus, nec acerrimis hæreticorum argutijs, ſed nec vlla Satanæ malignitate valuit vnquam impediri. Manet

Petrus, huius generationis immobile fundamentum. Nec ab hoc principio ſuo poteſt vllis aduerſariorum inſidijs eccleſia diuelli. In quoſdã ex pontificibus, fraudes præualuiſſe diabolicas non refragor. Præualuerunt & in Petrum, citrà quàm ad ipſum ea verba Chriſtus habuerat, nimirum quia peccato ſuccubuit. Et quem ex vniuerſa mihi dabis Eccleſia, qui non etiam interim peccato ſuccubuerit? Veruntamẽ aduerſus hanc eccleſiæ promanationem à Petro, præualere dæmonum artes, nec potuerunt, nec poterunt vnquam. Quamobrem, per petram rectè Petrus intelligitur, & per eccleſiam quoque promanatio chriſtianorum à Petro, aduerſus quam inferorum portæ nunquam ſunt præualituræ.

Quid per petram & quid per eccleſiam.

LVTH. Quare impiam & intolerabilem blaſphemiam eſſe dico, per petram, qua ſolus Chriſtus, id eſt, verbum & Fides eius inſuperabilis ſignificatur, intelligere poteſtatem illam monarchicam, Satanæ ſeruam & officinam. Sola enim Fides in Chriſtum eſt, quæ nullis inferi portis ad vllum peccatum poteſt ſuberti.

EPISC. Hæc inter cæteras, vna ex Strophis tuis eſt, nec ſanè rariùs abs te vſurpata: nempe quum vnum aliquid duabus aut pluribus, queat rebus accommodari, tu talem adhibeas fucum, vt vni ſoli, cæteris excluſis, appropriari videatur. Sed excutiamus quàm dialecticè idipſum facias. Tria quidem ſunt, Petrus, poteſtas Petri, & Fides. Tu colligere ſtudes, ſuper Fidem, cæteris excluſis eccleſiam ædificatam eſſe, & quòd aduerſus fidem, præualere nequeant inferorum portæ. Num igitur hæc conſequutio tibi iuſta videtur? Non ſuper Petri poteſtatem

ſtatem ædificatur Eccleſia, ergo ſuper ſolam fidem ædificatur? Et ſimiliter iſta: Portæ, inferi præualuerunt aduerſus poteſtatem Petri, quamobrem non de poteſtate Petri, ſed de ſola Fide Chriſtus eſt loquutus. Primũ hęc poſterior conſequutio tua multifariã vitioſa eſt, tum quòd verba Chriſti palàm eſt, rectiùs ad eccleſiam referri debere, quàm ad petram. Et portæ, inquit, inferi non prȩualebunt aduerſum eam, nimirum Eccleſiam, de qua proximè loquutus eſt. Quanquam ergo non potuerint hæc verba de poteſtate Petri congruẽter intelligi, intelliguntur nihilominus de Eccleſia, & non quod tu moliris de ſola Fide. Deinde nec ſatìs efficaciter adhuc oſtendiſti, quòd aduerſus poteſtatem Petri præualuerint inferorum portę. Neque enim ſequitur: Præualuerũt in Petrum, aut in ſucceſſores Petri, ergo præualuerunt in poteſtatem, quæ vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus per Chriſtum data fuit. Nam integram & incolumem eam poteſtatẽ eſſe, non ambigimus, tam in epiſcopis quàm in Sacerdotibus, nedum in ſummo pontifice, quantumuìs ipſi vitijs inquinati fuerint. Tertiò, non tantam habet Fides in quouis homine firmitatem, quantam habet hæc poteſtas à Chriſto pontifici tradita. Nemo enim vſqueadeo ſtabilis in Fide eſt, vt labi non poſſet, alioqui non dixiſſet Paulus: Qui ſtat videat ne cadat. Quæ res vel in Petro fuit euidẽtiſsima, qui ter magiſtrum ſuum Chriſtum negauit. Verùm poteſtas iſta, quam Petro & Sacerdotibus dedit Chriſtus, nullis dæmonum artibus poteſt infirmari. Præualeat quantumcũq; libuerit Satanas in homines, aduerſus hãc certè poteſtatẽ præualebit nunquã. Sed inquies: Neque aduerſus

Poſteriorís argutię Luth. confutatio.

1. Cor. 10.

Eccleſia ſemper manebit in Fide.

Eccle-

Eccleſiæ Fidem præualere poteſt vnquã. Hoc ideo fit, quoniam aduerſus Eccleſiæ ſucceſſorem nunquam præualebit. Semper enim Eccclesia perdurabit in Fide. Quia ſemper hæc generatio, & ſucceſſio promanans à Petro, perpetuabitur. Cæterùm ex Eccleſia nullum deſignabis membrum, de quo certũ aſſerere poſſes, quòd eius fides non periclitabitur. Et vbi, te quæſo, manet Eccleſiæ Fides? An tu ſeparatam aliquam Fidem Eccleſiæ ſeorſum manere putas, ex qua pendeat Eccleſia? Non alia certè eſt, quàm quæ in mentibus hominum reponitur. Quamobrem, quum in ſingulo quoque chriſtiano Fides periclitari poteſt, poteſtas tamen Petri manet incolumis, multò ſolidiùs à poteſtate Petri deriuatur Eccleſia, quàm ſuper alicuius hominis Fidem collocetur. Sed iam priorem ſimiliter conſequutionem expendamus. Eccleſia tametſi non fuiſſet ædificata ſuper poteſtatem Petri, potuit nihilominus ſuper Petrum ædificari, & non ſuper ſolam Fidem excluſo Petro. Quamobrẽ nec conſequitur: Non eſt Eccleſia ſuper hanc poteſtatem ædificata, igitur ſuper ſolam Fidem ædificatur. Cæterùm, vt ingenuè fatear, hanc conſequutionem inſinuas magìs, quam explicas. Inuoluis enim hanc rem tuo more, neq; vſquam apertè probas, quòd non ſuper Petrum ædificata ſit Eccleſia. Sed callidè priori parte verborum Chriſti dimiſſa, mox incipis ab altera, nimirum hac: Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, hoc eſt, iuxta tuam expoſitionem, aduerſus petram. Nimirum vt ita verſutè poſſes inferre, per petram intelligi non poſſe poteſtatem hanc (in quam vt ais horribiliter inferorum portæ præualuerunt) ſed Fidem

Vbi Eccleſiæ Fides manet.

ſolam.

ſolam. De ſuperiori verò particula nihil explicatim diſſeris. Ad id oportuit cum primis. Niſi enim oſtẽderis, ſuper Petrum nõ fuiſſe ædificatã Eccleſiã, nihil agis. Sed hanc callidè pertranſis, & repugnãte dialectica, colligis Fidem ſolam eſſe, aduerſus quam portas inferi non præualituras affirmauit Chriſtus. Quum tamen ipſe rectiùs intelligi poteſt de Eccleſia, quàm de Fide eſſe loquutus. Neutrum igitur expugnaſti, aut quòd ſuper Petrũ, aut quòd ſuper poteſtatem Petri, non ſit erectum ædificium Eccleſiæ, quum tamen alterutrum abundè ſufficiet pro noſtra parte.

Patet ergo quàm inſigni blaſphemia, multi pontifices in ſuis decretis petram detorſerunt ad ſuam potentiam: & verbum ædificare, ad eccleſiæ externam ſubiectionem. Si enim ædificãtur ſuper petram, qui Papæ monarchiam colunt, neceſſe eſt vt portæ inferi nihil in eos poſsint. Quum verò portę inferi in nullos homines plus poſsint, quàm in eos, q̃ religioſiſsimè Papę ſubiecti ſunt (ſunt em̃ omnium, quod videmus, ſceleratiſsimi & impijſſimi omnium dæmonum & vitiorum ſerui) patet, quòd nihil minùs poteſtas illa ſit, quàm petra iſta, & illi nihil minùs ſint, quàm ædificati ſuper hanc petram. LVTH.

Iſto more argumentandi, nec Eccleſia ſuper petram ædificabitur. Quis enim eſt ex tota eccleſia, qui prorſus omni peccato careat? Et maximè ſi tua dogmata ſequamur. Quum aſſeras in omni opere bono peccatum eſſe, & opus quodque bonum optimè factum, veniale nihilominus eſſe peccatum: ſed & veniale quodlibet ſuapte natura mortale eſſe. Quòd ſi quoduis eccleſię membrum, EPISC.

ſic immerſum eſt peccato. Et tota pariter Eccleſia peccatis erit immerſa. Nam quid aliud eſt corpus aliquod totum, quàm omnia ſua membra? Sed & tibi ſerua diaboli ſit neceſſe eſt eccleſia,& eatenus ſub illius poteſtate, quatenus ea peccatis eſt ſubiecta. Qui enim confitetur, inquis, ſe non habere Dei regnum,quod petit quũ orat:Adueniat regnũ tuum,certè ſeruum diaboli ſe ex parte confitetur. Hæc tua verba ſunt,negare non potes.Quòd ſi diaboli ſerua ſit Eccleſia,propter peccatum,quo certè carere nõ poteſt,& propter abſẽtiã regni dei,quomodo tibi ſuper petrã ędificatur?Quòd ſi ipſa non obſtãtibus peccatis ſuper petram ædificata ſit,cur non etiam alij(de quibus loqueris)poſſunt etiam

Alia ratio. ſuper petram ædificari?Ad hæc:Si per petram,vt tibi placet,ſola Fides intelligi debeat.Et tibi aduerſus hanc nec dæmones prçualere queunt.Quomodo cernimus in tantã quotidie Chriſtianorũ multitudinẽ præualere dæmones,quũ tamẽ illi ſe Fidẽ habere confiteantur?Quòd ſi dixeris, in homines dæmones præualere,non in illorum Fidem.Sic & ego vicißim tibi reſpondeo,non in poteſtatẽ pontificum,ſed in ipſos pontifices,quatenus homines ſunt,poſſe dæmones præualere.Quamobrẽ & ſubruit iſta conſequutio,quam affers: Si ædificantur ſupra petram,qui Papæ monarchiam colũt neceſſe eſt,vt portæ inferi nihil in eos poſsint.

LVTH. Adeſte ergo huc Papa & omnes papiſtæ in vnũ, conflate ſtudia veſtra omnia in vnum,ſi fortè poſſitis hoc vinculum diſſoluere.Saltem hęc auctoritas contra vos euicta triumphataq; eſt.Nónne hęc auctoritas hactenus fuit veſtrum vnicum præſidium?Nónne per omnia Decreta iactata ceu rupes

inui-

inuicta huius poteſtatis? Prorſus in nullo alio verbo vobis credimus, donec hoc mendacium & hãc blaſphemiam dilueritis. Suſpecti, inquam, eritis in omnibus alijs, ſemel deprehenſi in tam craſſa temeritate deprauandi verbi Dei.

Hæc iam exprobras orthodoxis Eccleſiæ Catholicæ membris, quę ſuo capiti ſtudioſè fauent, vt par eſt. Et ego viciſsim eadem in te verba retorquebo. Huc adſis & tu Luthere, cũ Lutheranis omnibus tuis, & omnia ſtudia veſtra in vnum conflate, neque vnquam efficietis, quin vera prædixerit Chriſtus: Nempe, quòd ſuper petram, hoc eſt Petrum, ædificaturus eſſet Eccleſiam ſuam. Stat contra vos hæc auctoritas inuicta, quæ etiam de vobis triumphat, & triumphabit. Neque vnicũ hanc nobis præſidium eſſe credatis, quum non deſint plura & ſanè quàm hæc multò validiora, quæ nũquam infirmabitis. Et vt ex illis viginti locis, quos ſuprà recenſui, partim ex euangelijs, partim ex apoſtolorum Actis, duos ſolos memorem, nempe de didrachmate, quod pro ſe & Petro Chriſtus per ſolui voluit: & de oratione, quam prò ſolo Petro fecit Chriſtus, ne deficeret in Fide, quatenus ipſe cõuerſus confirmaret cæteros. Hos, inquam, duos locos nullis verborum ambagibus, nullis fucis, nullis impoſturis, pro veſtra parte contorquebitis vnquam. Et iam Luthere, poſtquam hîc tantopore gloriaris, & exultas, quaſi rem euiceris, dic mihi precor, vtrauis harũ id rationum feceris? An quia craſsioribus ingenijs (licèt aliter tua cenſeat conſciẽtia) videri vis, hîc perperiſſe victoriam? Et tũ demiror quomodo te non pudet, qui religionẽ ꝓfeſſus es, ad hunc modũ illudere plebi Chriſtia-

Solutio didrachmatis.

Oratio Chriſti pro Petro.

næ.

nę. An magìs, quòd ex animo rem ita verè ſe habere confidis? & tum certè nullo deinceps alio verbo credendus es, donec hoc mendaciũ & hanc blaſphemiam dilueris. Suſpectus, inquam, eris & meritò quidem in omnibus alijs, ſemel deprehenſus in tam craſſa temeritate deprauandi verbi Dei.

LVTH. Mitiùs ſanè erraſſetis, ſi per petram intellexiſſetis ſanctum Petrum, quem aliquot ſancti Patres fundamentum Eccleſiarum appellârunt.

EPISC. Si vel vnicus ex ijs (quos produximus) hoc affirmaſſet Luthere, non is vſqueadeò leuis eſſet auctoritatis, quin tibi tuiſque præponderaret. Quamobrem quum tot ſint, & ex mactis ſpectatiſsimiſque, quis non ijs omnib. Fidem adhibebit magìs, quàm vni Luthero, & eidem in tot iam pridem, & tam craſsiſsimis depręhenſio mendacijs?

LVTH. Sed propter Fidem ſuam, non propter potentiam externam id dixerunt. Non enim idem eſt: Sanctus Petrus, propter Fidem verbi Chriſti, & poteſtas papæ ſine Fide & verbo, ſuperabilis per portas inferi.

EPISC. Quacunque dixerint patres id ratione, compertiſsimum eſt, eos id de Petro ſenſiſſe concorditer. Et certè propter Fidei ſuæ confeſsionem, hoc ei Chriſtus pollicebatur, & priùs item, quàm Chriſtus poteſtatis illi creditæ fecerit mẽtionem. Priùs enim dixit ad eum Chriſtus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, ac deindè paulò pòſt: Et tibi dabo claues regni cœlorum. Cæterùm hi qui Petro ſuccedunt, tametſi non parem habeant cum Petro Fidei firmitatem, ſucceſſores tamen Petri ſunt, per quam ſucceſsionem hactenus eccleſia perpetuatur. Neque ſolùm in

Petri locum ſucceſſerunt, verumetiam in poteſtatem cum Petro paré, ſaltem quantum ad ligandi, ſoluendiq; pertinet auctoritaté. Quæ poteſtas nimirum inſuperabilis eſt, nec per vllas inferorũ portas infringi valebit, quantũuis hi peccato ſubiaceant, qui præditi ſunt eà poteſtate.

Quòd ſi etiam aliquot patres in ſententia veſtra habeatis, fruſtrà eos iactatis. Quia nos clarum euangelij ſenſum habemus meritò omnibus præferendum. LVTH.

Non aliquot ex patribus, Luthere, ſed omnes ad vnum pro noſtra ſententia faciunt, & ſuos huic addunt calculos. Quod quum ipſi faciant tam vnanimi conſenſu, fruſtrà tu prouocas ad Euangelium, quaſi patres illi non intellexerint Euangelium. Sed & Tertullianus, libro de præſcriptionibus hæreticorum, potenter oſtendit, hæreticos haudquaquam admittendos ad ineundam de ſcripturis prouocationem, quinetiam eiſdem interdictã eſſe docet de ſcripturis diſputationem, cùm in ipſo congreſſu firmos fatigent, infirmos capiant, medios cum ſcrupulo dimittãt. Non eſt igitur interpretationi tuæ, Luthere, de euangelio contra tot eccleſię proceres credendum: quum aliter ipſi, vno ore, cuncti dictũ Euangeliũ ediſſerant. Cæterùm finge neminem eorum ſic interpretatum fuiſſe, ipſa tamen euangelij verba pro nobis militant apertiſsimè, quæ tu per vim torques, & in diuerſum ſenſum rapis vel inuitiſsimè. Id quod monſtrabo adhuc luculentiùs. Tu ſupra Fidem ſolam vis Eccleſiam ædificari. Nos ſuper fidelem Petrum, qui primus Chriſtum verè confeſſus erat fuiſſe filium Dei. Alij quidem antea, confeſsi ſunt Chriſtum eſ- EPISC.

Interdicta eſt hæreticis ſcripturarũ interpretatio.

ſe Dei filiũ, tam Nathanaël, quàm qui in nauigio ſedatam viderant tempeſtatem. Sed hi Chriſtum, quendam inter multos à Deo magìs dilectum putabant, non autem ex ipſa patris natum ſubſtantia. Petrus verò filium Dei ex ipſa Dei ſubſtantia genitum confitebatur. Cuius confeſsionis merito dictum eſt illi: Beatus es Simon Bariona. Solus vtique Petrus hac nomenclatura notus erat, nempe, quòd erat Simon filius Ionæ. Quamobrem & in hunc ſolum, quicquid ſequitur referri dèbet, non ad cæteros. Nemo enim illorum fuit Simon Bariona, præter Petrum. In præconium itaq; Petri, ſimul & ſuæ confeſsionis præmium Chriſtus, quæ ſequuntur omnia protulit. Beatus es, inquit, Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Non enim hęc docere te potuit pater tuus Ionas, qui caro & ſanguis eſt: ſed pater meus cœleſtis, qui Spiritus eſt, hæc tibi cælitùs reuelauit. Miſerum te progenuit Ionas pater tuus: At ediuerſò beatum hac reuelatione, meus pater effecit te. Cæterùm, & ego, quia me ſic confeſſus es eſſe filium eius, pluſculum adijciam. Ego viciſsim dico tibi, quòd tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Magnum ſanè donum fuit, quod Deus pater contulerat Petro, nempe reuelationem diuinitatis filij ſui, quam adhuc nec Iudam, nec alios quoſdam ex apoſtolis, accepiſſe reor. Sed iam Petro propter vſum huius doni, Chriſtus præmium longè cumulatius adiecit. Verùm agè, ſingula quæſo verba diligentiùs expendamus. Primùm illud excutiamus, cur dixerit: Aedificabo Eccleſiam meam. An non erat Eccleſia iam pridem ædificata? Erant certè iam olim qui

Quale donũ Petri.

Quare Chriſtus dixerit, ædificabo Eccleſiam.

qui Chriſtum crediderunt. Nihilq́; inter illorum & noſtram Fidem interfuit, quàm quòd illi venturum Chriſtum crediderint, nos autem veniſſe. Sed quia primus omnium Petrus hanc Fidem confeſſus erat, iccirco Chriſtus non à prioribus illis, ſed à Petro voluit exordium Eccleſiæ ſuæ ſumere. Nã hi quos Chriſtus iam colligere venit, peculiariter ad Eccleſiam Chriſti pertinebant. Propter quod & congregationem hanc, quæ cœpit à Petro, peculiariter ſuam Chriſtus vocabat Eccleſiam. Quoniam igitur hæc futura iam erat, idcirco dixit: Aedificabo eccleſiam meam. Cæterùm vt intelligamus ſuper Petrum eccleſiam hanc ædificari. Quid aliud eſt Petrus (ſi quis interpretetur) quàm ſaxũ? Et quid aptius cogitari poteſt, quod ceu fundamẽtum, in ædificio quouis locetur, quàm ſolidum ſaxum? Porrò quid inter ſaxum & petrã intereſt? Nihil omninò, niſi ſola vocis diuerſitas. Penſitemus itaque, quàm appoſitè ſequitur. Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ędificabo Eccleſiam meam. Audis hîc Petrum, ſeu petram: audis ædificationem: audis & Eccleſiam. Quid eſt aliud Eccleſia, quàm viuorum lapidum, non cõfuſa quidem, ſed ordinatiſsima conſtructio? Lapidum, inquam, rationalium, qui Fide non mortua viuunt. Propter quod & ipſe Petrus ait ad ędificatos: Et ipſi tanquã lapides viui ſuperædificamini domos ſpirituales. Hæc nimirum domus eccleſia non poteſt non intelligi. Quando igitur apertum eſt, Eccleſiam ex eiuſmodi lapidibus conſtructam eſſe, quid tam coactè fundamentum aliud huic ædificio quæris, quàm quod ijs congeneum ſit? Quum enim homines hanc ſtructurã, ceu viui lapides, ingrediuntur,

Petr' quid aliud quã ſaxum?

I. Pet. 2.

quod fundamentum aliud citra CHRISTVM, magis congeneum erit, quàm ipſe Petrus? Quem & propterea ſaxum Chriſtus nuncupauit. Cæterùm quātum ad Fidem attinet, palàm eſt nullum huius ædificij membrum, carere poſſe Fide. Nam ſi Fide caruerit quiſpiam, iam foris eſt, & non in ædificio. Quòd ſi quodque membrum Fidem habere neceſſe ſit, quomodo non etiam vnumquodque debeat Eccleſiæ fundamentum dici? Nam cur huius, aut illius fides, pro fundamento magis reputabitur, quàm alterius cuiuſlibet? Neque enim (opinor) ſeparatam aliquam Fidem, & imaginariam (quæ non ſit in mentibus hominū) eſſe fingis, ſuper quam ædificata ſit Eccleſia. Quòd ſi cuiuſlibet chriſtiani Fidem aſſerueris Eccleſiæ fundamētum eſſe, iam quæque pars huius ædificij, fundamentum erit, & nihil præter fundamenta totum ædificium continebit. Quod ſi dixeris, quis non videt, quàm monſtruoſam hanc ſtructuram efficies? Fides hauddubiè qualitas quædam eſt tam fundamento, quàm cæteris huius ædificij partibus, omnino neceſſaria. Sed fundamentum quid aliud eſt, quàm primum & pręcipuum Eccleſię membrum? cuiuſmodi nec cogitari quidem Fides poteſt, cùm ea nequaquā ſit cęteris congenea membris Adde, quòd neque Fides iam primùm cœpit, ſed in ipſis etiam priſcis fuerat. At eccleſię futuræ fundamentum, Chriſtus iam primùm iecit & locauit. Ad hæc, nec Chriſtus hoc modo fundamentum Eccleſię dici poterit, quum Fide careat, vtpote, qui vera ſemper fruitus ſit viſione Nobis verò Chriſtus etiam fundamētum eſt, nec duo tamen ob id erunt fundamenta, quum Petrus non niſi vicem occupet

Fidem nō eſſe fundamentum eccleſiæ.

pet

pet Chriſti. Et propterea vides, petræ nomen, quod Chriſto propriũ erat Petro fuiſſe cõmunicatum. In ſignum cuius & didrachma pro ſe & Petro duntaxat, ſoluit. Pro Petro quinetiam orauit, vt ipſe cõfirmare poſſet cæteros. Sed & ſolius Petri ſedes, ad hunc vſque diem abſque hęreſeos aliqua nota manet inuiolata, ſolidiorq́ue ſaxo quolibet ipſa perdurat. Iam ſi quis reliqua velit explicare, quomodo nec conſtructionem hãc diruere valeant inferorum portæ, ſimul & quomodo claues cælorum ſoli Petro fuerãt promiſſæ: perſpiciet, omnia vel ſole clariùs, pro noſtra ſententia penitùs dimicare; ſed & cunctos ſenſu carere communi, ſimul & quauis talpa cæciores eſſe qui id non vident.

LVTH. Atque ne alienis virtutibus glorier, Ioannis Huſs, iniquiſſimè à vobis combuſti, hæc eſt victoria, in hoc verbo Chriſti, imò ipſius Chriſti, ob quem ille exuſtus eſt. Non enim ex meo capite, ſed ex illius libro de Eccleſia ſcripto, & à vobis damnato, hæc habeo.

EPISC. Impudentia Luth.

Dignus hoc magiſtro diſcipulus es, cuius peruerſiſsimo dogmate gloriaris. At hoc es illo nequior, quòd poſtquam illum noris totius Concilij ſententia fuiſſe condemnatum, illius tamen hęreſim te ſuſcitare non pudet. Nec potes illius condemnationem imputare ſummo pontifici, quippe, quòd hi qui ſententiam in illum tulerunt, & brachio tradiderunt ſeculari, multis pontifici nominibus tum parum accepti fuerãt, & mores pontificios modis omnibus ad normam redigere curârunt. Non igitur hoc egerunt, aut in pontificis gratiam, aut per pontificem inducti, ſed ſola ve-

ritate permoti, nimirum quòd compertiſsimum habuerant, hominem contra ſanctorum interpretum communem aſſertioně, etiam contra ſcripturas ſacras, ſuo ſenſui pertinaciter adhæſiſſe. Neq; negare potes, quin de Sacramento altaris non rectè ſenſit, ob quem errorem, etiam te iudice, vel emendandus vel condemnandus eſſet. At hoc etiã demiror, quomodo te non pudet hoc magiſtro gloriari, quem non ignoras, errore tam peſtilenti fuiſſe prolapſum, & in eodem ad mortem vſq; perrexiſſe, vel ſumma pertinacia.

LVTH. Alteram quoq; afferunt auctoritatem Ioannis vltimo. Dixit Ieſus Petro: Simon amas me? paſce oues meas &c.

EPISC. Si cuique liceat ad hunc modum ſcripturas ab inuicem ſeparare, atque ſeparatas ſeorſum vellicare, quid eſſe firmum poteſt, & à calumnijs tutum? Ingětem ſanè ſcripturis iniuriam facit, qui ſic eas aggreditur. Sed oportet accuratiùs penſitare, ſi quas alias habuerint, vnà ſecum conſpirantes. Nã quò maiorě habet ſcriptura quæuis cum alijs multis confœderationem, tantò fulcitur magis illa connexa, quàm ſi ſeiungatur à cæteris. Vt enim ſcitè quidam ait: Quæ non proſunt ſingula, multa iuuant. facillimè quiſpiam equinæ caudæ ſingulos vellicabit pilos, at ſimul cunctos euellere nemo facilè poteſt. Scylurus (vt eſt apud Plutarchũ) quum relictis octoginta maribus filijs, obiturus eſſet, iaculorum faſciculum vnicuiq; proponens, confringere iubebat. Verùm ſingulis ſe id poſſe negantibus, ipſe cùm ſingula iacula excepiſſet, facilè omnia perfregit: Sic illos docěs, ſi vnà eſſe perſeuerarent, firmos validoſq; fore: Sin diſſoluti diſsiděteſq;

Lutherus ſcripturis iniuriam facit.

teſquè forent, infirmos ac debiles futuros. Sic nimirum & confœderatio ſcripturarum plurimum habet roboris, & ſimul iunctæ multò validiores ſunt, quàm ſi quis eas carpſerit ſeorſum ſingulas. Quam rem & Lucas in Actis docuit, de Chriſto tradens, quòd Apoſtolis præbuerat ſeipſum viuum poſt paſsionem ſuam in multis argumentis. Porrò ſi quis hæc argumenta ſeorſum ſingula carpſerit, nullum earum proteruienti ſatis fuerit efficax, tametſi cuncta ſimul, rem commonſtrét vel apertiſsimè. Vt igitur hęc ſcriptura, cui iam calumniari ſtudes, genuino robore nequaquā deſtituatur, conſyderabimus quantam non modò cum cæteris noui teſtamenti ſcripturis, verumetiam veteris habeat conſpirationem. Neque enim ſemel aſtruit Paulus, quædam eſſe diuini iuris, & euāgelici, quæ tamen ex veteri teſtamento deprompta ſunt, quēadmodum & illud eſt (exempli gratia) quòd Apoſtolis licuit ab illis victum exigere, quibus prædicabant. Hoc nimirum id eſt, quod ad Corinthios nono Paulus docet eſſe diuini iuris. Et quonam argumento? Scriptum eſt, inquit, in lege Moſi: Non alligabis os boui triturāti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Nam propter nos vtique ſcripta ſunt. Quoniam debet in ſpe, qui arat arare. Hactenus ex Paulo. Vides itaque Dialecticam Pauli, qua (ſumpto veteris legis teſtimonio) probet aliquid euangelici iuris eſſe. Neq; id ſanè ratione caret, quum nihil aliud erant omnia veteris legis, quàm figurę quędam legis nouæ, & quædam adumbrationes eorum, quæ in euāgelio continentur. Propter quod & ipſe Paulus ait: Vmbram habens lex futurorum bonorū. Et alibi:

Act. 1.

1. Cor. 9.

Deut. 25.

Pauli dialectica.

Heb. 10.

1.Cor.10. Omnia in figura contingebant illis. Palàm eſt igitur Synagogam Iudæorũ, eccleſiæ (quæ iam Chriſtianorum eſt) vmbram quandam fuiſſe, & populum illum huius populi fuiſſe figuram. Sed & iter quod illi per ſolitudinem egerunt verſus terram eis promiſſam, noſtrum iter, quod per huius mundi deſertum agimus, verſus patriam cæleſtem, quæ nobis eſt promiſſa, ſignificat. Cæterùm ductores populi, nempe Moſes & Aaron, ſuis adumbrationibus carere non poſſunt. Cernimus plerunq; lucente ſole, quandam arborem ramis dilatatam, folijs opertam, onuſtamq; pomis, ſuper tellurem vmbram proijcere, vſqueadeo ſibi ſimilem, vt quicquid ramorum, foliorum, aut fructuum in arbore fuerit, id in vmbra quiddam habeat ſibi reſpondens. Et viciſsim, quicquid in vmbra contineatur, id quiddam in arbore ſolidum reſpiciat. Vt & oculis vmbram cum arbore conferens, & vmbræ quãlibet portiunculam obſeruans, dicere poteſt: Hæc vmbræ portio hanc arboris partem ſpectat, & iſta notat ramum, illa folium refert, alia pomum repræſentat, ſic & quædam ſtipitem, quędam autem arboris ſummitatem. Quamobrem ſi cuncta (quæ Iudæis contigerunt) futurorum vmbræ fuerant, neceſſe fuerit eiuſmodi duos inuenire, quorum alter ſub altero duxerit in hac eccleſiæ peregrinatione, quales conſtat Moſen & Aaron fuiſſe Iudęis. Nam quãdo cætera videmus, tum vel ad amuſsim reſpondere: nempe Pharaoni, diabolum: Aegypto, peccatum: Exitui ab Aegypto, exitum à peccati tenebris: Iudæis, chriſtianos: iter, itineri: deſerto, mundum: cæleſtem patriam, Iudææ: ita Moſen & Aaron velut vmbras item quaſdam ſuis veritatibus

Pulcherrimum de arbore exemplum figurarum explicatio.

Chriſtus & Petrus chriſtianorum duces, quẽadmodum gẽti Iudaicæ Moſes & Aaron

bus reſpondere neceſſum eſt. Et hi nimirum ſunt Chriſtus & Petrus. Quod & nos quatuor indicijs comprobabimus. Primum erit ratione ſarcerdotij. Erant itaque Moſes & Aaron ſacerdotes veteris legis. Chriſtus autem & Petrus legis nouæ. Cæterùm vt à ſolo Deo Moſes conſecratus, fratrem ſuũ Aaron vnà cum cæteris huius filijs in ſacerdotes conſecrauit, ita tamen, vt Aaron eſſet cæterorum princeps: Sic & Chriſtus à ſolo patre Deo ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech effectus, Petrũ ipſum vnà cum cæteris apoſtolis conſtituit eiuſdem ordinis ſacerdotes. Sed Petrum cæterorum principem effecit, cui vel ſoli ſuam nuncupationem communicauit, vt diceretur à petra Petrus, quum antea Simon vocabatur, hoc cognomine prorſus indicans Petrum ſupra cæteros vicarium ſuum eſſe conſtitutum. Sed hîc operæprecium fuerit audire, quid Lutherus obiectet. In libello namque cui titulus eſt, Reſolutio de poteſtate Papæ, verſiculum hunc tractat, imò lacerat magìs: Moſes & Aaron in Sacerdotibus eius. Anacletus enim qui poſt Petrum quartus fuit, inter paucula quædam, quæ ſuo tempore Decreta ſcripſit, hoc verſiculo vtitur ad idem inſtitutum, quod & nos meditamur. Extant nimirum in varijs huius regni monaſterijs pulcherrima volumina, quæ canones apoſtolorum, & quaſdam pontificum decretales epiſtolas, ſimul & concilia Patrum continẽt, quorum voluminum quædam Bedę temporibus ſcripta fuiſſe creduntur. Et tamen audacia Lutheri nihil veretur hanc decretalem Anacleti, aut Gregorio nono, aut Bonifacio octauo, aut Clemẽti quinto tribuere. Semper (hauddubium eſt) fuêre canones

Anacleti decretales.

nes apoſtolorum ſumma apud patres habiti reuerentia, ſed & hanc Anacleti decretalem citant vetuſtiſsimi decretorum compilatores, vt de ea dubitari non poſſet, niſi quis velit Academicorum more, cuncta in dubium reuocare. Cæterùm quem in modum Lutherus hanc decretalis huius partē diſcerpere ſtudet, iam attendamus. Quid, inquit, audio? quàm non fruſtrà hos canones lego? quàm egregiè diſco ſcripturas intelligere? Sic Lutherus.

Mos Luth. Cæterùm hîc aduerte Lector. Iam puluerē ob oculos offundere molit̄. Quoties ijs ſtrophis incipit ludere, iam ſecurus ſis illi ſolida deeſſe argumenta. Quod & rei exitus comprobabit. Primum, inquit, documentum: Qui vnum ſolum ſummum Sacerdotem, in veteri lege noui, nunc didici duos fuiſſe primos. Hoc ſibi Luthe. ſatìs putat ad rem totam eludendam. Sed mihi reſpondeat. Compertum eſt Aarō fuiſſe Sacerdotem ſummū, & à Moſe fuiſſe conſecratum vnà cum cæteris ipſius filijs. Conſtat & Moſen haudquaquā illi ſubditum fuiſſe, cùm nec ab eo cōſecratus fuiſſet, nec ab aliquo filiorum eius, ſed à ſolo Deo. Adde, quòd in omnibus negotijs, quæ ad Deum attinebant, Moſes erat, quàm Aaron ſuperior. Sed & ſcripturæ paſsim præferunt Moſen, quemadmodum in Pſalm. legitur: Deduxiſti populum tuum in manu Moſi & Aaron: & alibi locis compluribus. Quamobrem & Moſes abſolutè ſummus fuit: Aaron verò non abſolutè, ſed comparatione cæterorum. Sicut & in noua lege, Chriſtus abſolutè & ſimpliciter ſummus eſt: Petrus verò non niſi cæterorum comparatione. Et quid hoc modo prohibet duos eſſe ſūmos? Sed iam ſecundum documentum quod irridet,

Lutheri documenta. Primum.

Pſalm. 76:

det, audiamus. Secundò, inquit, etiam nouam grā- Secundū.
maticam vide: In Sacerdotibus eius, idem eſt quod
primi inter eos fuerunt, quum hucuſque hoc ver-
ſu pſalmi intellexerim, nihil aliud dici, quàm Mo
ſen & Aaron ſacerdotes, vel de numero Sacerdo-
tum fuiſſe, ſicut Samuel inter inuocantes nomen
eius, nihil de primitate vel cogitans. Hactenus il-
le. Cui reſpondemus id nobis ſatis eſſe, quòd ne-
gare non poteſt, vtrunq; fuiſſe Sacerdotem. Nam
ex hoc facilè colligetur, vtrunq; fuiſſe ſummum,
alterum ſimpliciter, alterum ex comparatione,
quemadmodum prædiximus. Tertium documen- Tertium.
tum quod eludere nititur Lutherus, eſt, ſummum
Sacerdotem veteris legis fuiſſe figuram Rom. pon
tificis. Et iſtud eludere conatur hoc pacto: Apo-
ſtolus, inquit, ad Hebr. me mirum in modum de-
cepit, cum vniuerſis Eccleſiæ doctoribus, docens,
non Rom. pontificem, ſed Chriſtum ſolum fuiſſe
per ſummum & vnum pontificem ſignificatū. Hęc
Luth. Nos vero negam⁹ Paulū hoc docuiſſe, quòd
ſolus Chriſtus per Aaron fuiſſet ſignificatus, ſed
nec vllus interpretum id vnquā aſſeruit. Tribus e- Heb. 7.
quidem perſonis quæ legi veteri nonnullam tri- Heb. 9.
buebant dignitatē, hoc eſt, Angelo, Moſi, & Aarō, Exo. 24.
Paulus Chriſtum in ipſa epiſtola comparat & ſin-
gulis horum oſtēdit, Chriſtum fuiſſe ſuperiorem.
Primum Angelo, deinde Moſe, tertiò pariter & Aa-
rone Et docet certè Paulus per vtrunq; horū, Chri
ſtum fuiſſe ſignificatum. Per Aaronem quidem,
quia ſummus iſte pontifex dicebatur. Per Moſen
verò, quòd vt is lecto oī mandato, ſanguine cun-
cta aſperſit: Ita & Chriſtus proprio ſanguine effica
tiùs reſperſit omnia. Sed quid prohibet eandē rem
diuerſo-

Quomodo Aaron ſigura Petri ſuit, varijs modis oſtéditur.

diuerſorum eſſe figuram? Quoties in ſacris literis iſtud nobis occurrit? An non Leo Chriſtum figurat? Figurat inſuper & diabolum. Sed & fermentũ alibi Fidem, alibi peccatum ſignificat. Non conſequitur itaque: Aaron Chriſtum ſignificat, ergo ſolum Chriſtum. Sed potuit & figura Petri fuiſſe, vt & reuera fuit, quemadmodum & Anacletus in ſua decretali teſtatur. Moſes igitur & Aaron Chriſtum & Petrũ figurabant, vt ſicut Aaron ſub Moſe princeps erat Sacerdotum, ita Petrus ſub Chriſto, princeps apoſtolorum fuit. Propter quod (vt diximus) à ſemetipſo Chriſtus ei nomen indidit: Et ſuper eum identidem, ſe pollicebatur ſuam eccleſiam ędificaturum, necnon & claues regni cælorum ei ſe daturum, vt quicquid Petrus ligaſſet in terris, in cęlis ligaretur, & quicquid ſoluiſſet, id etiam in cælis eſſet perſolutũ. Hanc ſanè rem, paulò ſuperiùs oſtendimus, tot eccleſiæ procerum ſententijs ita fuiſſe roboratam, vt nemini chriſtiano deinceps liceat ſuper hac ambigere quicquam. Quid enim ſi Lutherus calumnietur ijs, qui põtifices ipſi fuerunt, & dicat eos quiddam humanum paſſos? quemadmodum & de Leone primo, viro doctiſsimo, ſimul & ſanctiſsimo cauillatur. Quid tamen habet, quod latinis cęteris obijciat, qui ſanè quaſi tot eccleſiæ ſydera, tam eruditione, quàm vitę ſanctimonia fulſerunt? Nihil profectò: niſi voluerit in ſuſpicioné eos adducere, quòd Latinæ fauiſſét eccleſiæ, ac proinde Romano pontifici plus quàm æquum eſſet, detuliſſent. Veruntamen de Græcis, qui neque pauci ſunt, nihil habet penitus, quod obiectet. Iſtud igitur indicium tot patrũ calculis comprobatum, non parui momenti cunctis eſſe debet,

debet, verè Chriſtianis. Sed iam alterum etiam indicium huius rei proferamus. Alterum eſt, quod iam inter reſpondẽdum adduximus, nempe quòd quemadmodum Aaron comparatione cæterorũ, ſummus habebatur, & princeps, & caput, quanquã ipſo Moſes adhuc ſuperior erat: Sic & Petrus cæterorum comparatione ſummus, & princeps, atque caput dicitur, tametſi Christum habuerit ſuperiorem. Quam rem vel ex Euangelio palàm oſtẽdemus. Erant vtique Romanis Iudæi tributarij, pro quo & cenſus annuus à ſingularum familiarum capitibus exigebatur, ad valorẽ didrachmatis pro ſingulo quoque capite. Venerunt igitur exactores ad Petrum, eius rei gratia (quemadmodum Euangeliſta Matthæus enarrat) Petrum percontati, num eſſet magiſter eius tributum ſoluturus? Chriſtus itaq; iuſsit Petro, quatenus ipſe mox accederet ad mare, ſtateremque illic in ore piſcis reperiendum, exactoribus daret. Erat autem ſtater duplex didrachma. Voluit itaque Chriſtus, non pro ſe ſolo tributum hoc dari, quanquam ipſe caput eſſet totius familiæ, verumetiam pro Petro, cui ſuas vices committere meditabatur. Quando igitur hoc tributum pro nemine pendebatur, qui non eſſet alicuius familiæ gubernator & caput, & Chriſtus vtriuſque nomine dari iuſsit, tam ſuo quàm Petri, palàm eſt quòd Petrũ eccleſiæ totius gubernatorem inſtituit, & totius familiæ ſuæ caput. Propter quod & Auguſtinus libro quæſtionum noui & veteris teſtamenti quæſt. 75. ſic ſcribit: Didrachma capitum ſolutio intelligitur. Et paulò pòſt Saluator quum pro ſe & Petro dari iubet, pro omnibus exoluiſſe videtur. Quia ſicut in Sal-

Secundò. Petrus cæterorũ comparatione ſummus dicitur, tametſi Chriſtũ habuerit ſuperiorem.

Mat. 17.

Saluatore erãt omnes cauſa magiſterij, ita & poſt Saluatorem in Petro omnes continentur. Ipſum enim conſtituit caput eorum. Hactenus ille. Ecce Petrum hîc Auguſtinus affirmat caput à Chriſto cęterorum fuiſſe conſtitutum, ac propterea quum pro ſe Chriſtus eſſet tributũ ſoluturus, pro vtroque tam pro Petro, quàm pro ſe voluit ipſum pendi, quò cæteri liberi forent. Nam familia ſub capite comprehẽditur. Duplex igitur didrachma Chriſtus dari iubet, quum tamen ſimplum exigebatur, nimirum vt hoc facto ſuam familiam duo ſignificaret habere capita. Quis itaque non perſpicit, & hoc indicio, Iudaicam vmbram Moſis ac Aaronis Euangelicæ veritati, hoc eſt, Chriſto & Petro, vel adamuſsim conquadrare? Accedit his & tertium. In vmbra illa Iudaica, Moſes apud Deum Aaronis agebat negotium. Aaron vicißim apud populum vice Moſi, negotia Dei gerebat. Sic enim in Exodo Moſi conſtitutum fuit à Deo. Ipſe (inquit nimirum Aaron) loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Tu autem eris ei, in ijs quæ ad Deum pertinent. Sic, inquam, in vmbra fuit Iudaica. At quomodo reſpondet huic vmbræ Chriſtianorum veritas, iam inueſtigemus. Dixit enim uerò Chriſtus ad Petrum: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat Fides tua. Quem quæſo rogauit Chriſtus pro Petro, quum is eſſet in tanto diſcrimine conſtitutus, vtpote per Satanam expetitus, vt tanquam triticum cribraretur? Quem, inquam, niſi Deum patrem? Fuit ergo Chriſtus tanquam os Petro, in ijs, quæ ad Deum attinebant, nempe quum patrem orabat, ne Fides Pe-

Duplex didrachma duo familiæ Chriſti capita indicabat.

Tertiò.

Exod. 4.

Lucæ 22.

tro

tro deficeret. At Petrus viciſsim, quomodo fuit os vice Chriſti, in ijs quæ ſpectabant cæteros? Nimirum quia ſequitur: Et tu aliquando conuerſus, cõfirma fratres tuos. Num ipſe qui cæteros in Fide confirmabat, non erat os Chriſti? An non eius rei gratia vel maximè Chriſtus in hunc modum venit? Quid enim potiùs quàm Fidem Chriſtus vbique quærebat? Quamobrem cùm Petrus in Fide cæteros confirmabat, velut os Chriſti, tum ipſius vice fungebatur. Quiſquis hunc locum dignè penſitauerit, inueniet certè Moſen & Aaron, mirificè Chriſto & Petro conquadrare, non aliter quàm vmbram corpori, de quo pendet. Simul & perſpiciet, iſtud ingẽtem Petri prærogatiuam eſſe, quòd ſuum negotium ſic apud patrem egit Chriſtus, vt ille viciſsim Chriſti negotium, apud cæteros ageret Apoſtolos, nimirum vt illos in fide cõfirmaret. Sed & hoc aduerte, quod Auguſtinus eundem locum enarrans ait: Non orauit Chriſtus pro Iacobo & Ioanne, atq; pro cæteris, ſed pro Petro, in quo continebantur cæteri. Erat enim (vt ſuprà memorauimus ex eodem Auguſt.) Petrus conſtitutus caput cæterorum & totius familię Chriſti. Quamobrem ſub ipſo compræhendebantur cæteri, quẽadmodum & ſub capite familia continetur. Quartum indicium hoc eſt, quòd quemadmodum Moſes conſcenſurus montem, vt cum deo colloquium haberet, poſt ſe reliquit Aaron, cui & vices ſuas ſuper curanda plebe commiſit. Sic & poſt paſſionem ſuam Chriſtus cœleſtem montem ad patrem conſcenſurus, Petro ſuarum ouium curam tradidit. Conſcendit enim Moſes in montem Synai, vt cum DEO negotia populi tractaret.

Quartò. Exod. 24.

Con.

Hebr.9. 1.Ioan.2. Chriſtus cæleſtem collem aſcéſurus, Petro ſui gregis curam commiſit. Ioan.vl.

Conſcendit & Chriſtus cæleſtem illum montem, vt(quemadmodum Paulus teſtatur)appareat vultui Dei pro nobis,& ſicut Ioãnes tradit,vt eſſet pro nobis apud patrem aduocatus. Priuſquam igitur cælum aſcendiſſet, Petro ſuum gregem paſcendũ commendauit, id quod non oſcitanter fecit, ſed ſeriò quidem,& cum ingenti ſtudio. Ter enim(cæteris illic præſentibus)Petrum percontatus eſt,nũ plus quàm illi ſe diligeret:Simon Ioannis,inquit, diligis me plus ijs? Soli Petro loquebatur, & præſentes cæteros indicabat. Nec erat alius quiſquam inter eos, qui Simon Ioannis vocabatur. Ad ſolũ itaque Petrum hæc interrogatio ſpectabat, quandoquidem & ipſe præ cæteris magis dilexit Chriſtum. Diligis,inquit,me plus his? Apoſtolos nimirum indicans tunc præſentes. Licuit hìc eadem falitate rogaſſe cunctos, num ſe diligerent, ſi non magis propter Petrum, quàm cæteros hæc dicebãtur. At ſolum Petrũ hauddubiè ſciſcitabatur Chriſtus, an ſe plus quàm cæteri dilexiſſet. Solus itaque Petrus reſpõdit dicens:Etiã domine, Tu ſcis quòd amem te. Subiungit ideo Chriſtus:Paſce agnos meos. Potuit & hìc ſubſtitiſſe Chriſtus, ſi non rem vehementer ſeriam,& quæ cordi ſibi plurimum fuerat, iam tractaſſet. Iterum itaque percontatur Petrum:Simon Ioannis diligis me? Et iterũ Petrus reſpòdit: Etiam domine, Tu ſcis quòd amem te. Adiecit Chriſtus ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Quod ſi quis ad verbũ interpretetur, eſt, Rege oues meas, ποιμαίνω certè vtrumque ſignificat, & paſcere, & regere. Sed quum Chriſtus iam mutarit verbum, certè nobis inſinuat,& ſenſum voluiſſe mutare. Et non incongruè quidem. Nam cùm agni nouellos & teteriores

neriores deſignant Chriſtianos, eos mitiùs tractari iubet Chriſtus, & paſci ſolùm. Oues autem (quibus robuſtiores indicantur) duriùs (quum opus fuerit) coërceri mãdauit. Cæterùm ne paſtus iſtis negetur, quærit tertiò Chriſtus: Simon Ioannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Quamobrem & reſpondit: Domine tu omnia noſti, tu ſcis quòd amem te. Subiecit itaque Chriſtus: Paſce oues meas. Ecce iam tertio loco paſcendas eaſdem oues Petro commendauit. Et hoc nimirum poſt ſuam reſurrectionẽ fecit Chriſtus, quum eſſet ſummum illum montem, cælum videlicet, ad patrem conſcenſurus. Confer itaque diligenter inuicem hæc omnia, & niſi te malitia prorſus excæcauerit, perſpicies, nullam vmbram ſuo corpori congruere poſſe magìs, & adamuſſim exactiùs reſpondere, quàm vmbram illam Iudaicæ adminiſtrationis, rerum Chriſtianarum veritati. Sed cauillatur hìc Lutherus, per oues iſtas Iudæos ſolos intelligi debere. Dicat ergo nobis, cur non apud Iudæos Petrus ſedẽ locauerit ſuam? Cur Iudæos relinquere nõ metuit, & ad Gentiũ curam ſe conferre? An non ad Samaritas conceſsit, qui Iudęis odioſiſsimi fuerant, vt & illis ſpiritum ſanctum daret? An nõ Acta teſtantur, per Petrum, & in nationes effuſam fuiſſe ſpiritusſancti gratiã? Cur auſus fuiſſet relictis Hieroſolymis Antiochiã diſcedere, atq; ita tandem Romam? Iſta planè conuincunt, non Iudæos modò, verumetiam vniuerſos (quicunque pertinuerint ad ouile Chriſti) Pẽtro fuiſſe creditos. Sed & orbis totius curam ipſi fuiſſe commendatam, vel ex eo patet, quòd apud eam vrbem (quæ totius orbis tum caput fuerat)

Agni teneriores deſignabant Chriſtianos, oues verò adultos.

Act. 8.

ſedem poſtremam delegerit. Quis hoc humana fa
ctum induſtria credat, & non diuino potiùs inſti-
gante ſpiritu? Qualem enim ſedem haberet hodie
Petrus, vel Hieroſolymis, vel Antiochiæ? Profectò
ſi nullum aliud eſſet teſtimonium, euentus ipſius
rei, palàm docet, omnia firma eſſe quæ de Petro cre
dimus. Sed quum huic vndique tot ſuffragentur
teſtimonia, tam ſacrorum interpretum, quàm e-
tiam veteris ac noui teſtamenti, quis tam inſanus
eſt, vt ijs non adhibeat Fidem? Liquet igitur quàm
iniquè Lutherus hanc ſcripturã ſeorſum vexet, &
vellicet, relictis omnibus alijs, cum quibus tantam
ipſa confœderationem habet. Sed iam quibus ca-
uillis eam eludere ſtudet, aduertamus.

Orbis totius cura Petro commiſſa.

LVTH. Hîc volunt omnes oues Petro & Papæ commiſ-
ſas, iterum ſolita impietate verbũ Chriſti figmen-
tis ſuis adulterantes.

EPISC. Tu profectò pro ſolita loqueris impudentia
tua, non autem patres vlla ſcripturas impietate a-
dulterantur. Res nimirum apertior eſt, quàm vt
facilè queat adulterari. Quid enim in ijs verbis
obſcurum eſt? palàm eſt ad quem dirigit ſua ver-
ba Chriſtus: ad eum qui Simon Ioannis vocaba-
tur, quæ nomenclatura non alteri quàm Petro cõ
ueniebat. Nec ſeorſum, & in aurem hæc dixit Pe-
tro, ſed cęteris audientib. iuſsit agnos paſcere, iuſ
ſit itẽ oues regere, ſimul & paſcere. Et ne cuiquam
dubium foret cuius agnos & oues paſceret, adiecit
vbique, meas. Quotquot igitur ad Chriſtum atti-
nebant, ſiue agni, ſiue oues, illis verbis Petro con-
mendabantur. Sed ne quis Iudæos ſolos exiſtima-
ret oues Chriſti fuiſſe, Chriſtus alibi ſe teſtatur,
alias oues habere pręter Iudęos. Alias oues, inquit
habeo,

Ioan. 10. Nõ tantũ Iudæi, ſed omnes homines Petro commiſsi.

habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili. Quid hîc coactum eſt aut contortum, aut demum (vt tuis vtar verbis) quid hîc fictum aut adulteratum eſt? quòd ſi Petro tum commiſſæ fuiſſent oues Chriſti, conuenit vt Petri ſucceſſor (quiſquis ipſe fuerit) eadẽ ſolicitudine teneatur. Niſi quis dixerit pro ſolis il lis (qui tum nati fuerant) Chriſtum obijſſe mortẽ: ſanguinemque ſuum effudiſſe, quod planè falſiſſimum eſt. Quamobrem ſi poſterorum curam habuiſſet Chriſtus, vt & habuit, & iam habet hauddubie nihilò minorem, non ſolùm hanc ſolicitudinem Petro commiſit, ſed & ei quiſquis Petri locum & ſedem eſſet occupaturus. Neq; enim pro ſo lis præſentibus, dixit Chriſtus: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Nam illi propediem morituri fuerũt. Quã. obrem de ſucceſsione fidelium id debet intelligi, cum quibus (licèt non corporaliter) virtute tamẽ ſua præſens eſt Chriſtus, & erit ſemper ad finem vſque ſeculi. Ipſa ſucceſsio & generatio (de qua ſupra diximus) perdurabit in æuum. Quando igitur & nos (qui iã in Eccleſia præſentes ſumus) nihilominus Chriſto curæ ſimus, quàm qui tum præſentes fuerant, neque minoribus quàm illi verſamur periculis, æquum eſt vt quiſpiam loco Petri deputetur, cui iam pro præſentibus ouibus ſolicitudo committatur, quemadmodum & tunc Petro factum fuit. Mat.18.

LVTH. Chriſtus enim amare & paſcere exegit. Illi verò impudenter contra os Chriſti dicunt, non eſſe neceſſarium amorem paſtori, cùm poteſtas ſit ferenda, etiam ſi in malo ſit vſu, & non amet.

EPISC. Quid agis Luthere? cur non probas, ꝙ Petro non

fuerunt oues à Chriſto commendatæ? Cur ad calumnias te conuertis? Quid hoc ad rem noſtram, ſi paſtor non paſcat, aut non amet? Nos, an Petro ſuas oues paſcendas Chriſtus commiſerit diſquirimus, & nō an Petrus rectè ſuum officium egiſſet. Tu iam aliud introducis, nimirum an amor paſtori neceſſarius fuerit, & an ferenda ſit poteſtas, quæ malo fuerit in vſu, & non amauerit gregem. Hæc certè quum extra cauſſam noſtram ſint, nihil ad me.

LVTH. Deinde verbum paſcere, veneno ſuæ gloſſæ exponunt pro eo, quod eſt præſidere & ſuperiorem eſſe. Et ſic verbum Chriſti extinguunt, & contrarium ſenſum ſub eodem proponunt.

EPISC. Inficiàs ire non potes, quin duplici verbo Chriſtus illic ſit vſus. Bis nimirum dicit, βόσκε, quod eſt paſce, & ſemel ποίμενε, quod eſt vel rege, vel paſce. Quod verbum etiam habetur ſecundo Pſal. Rege eos in virga ferrea. Vbi Græcè ſcriptum eſt, ποιμανεῖς. Similiter & in Act. Apoſtolo. 2. cap. Attendite vobis, inquit Paulus, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, vbi pro verbo regere, habetur ποιμαίνειν. Ad hæc. 1. Pet. quinto ſic tradu xit Hieron. ad Euagrium: Presbyteros in vobis pre cor compresbyter & teſtis paſsionum Chriſti, & futuræ gloriæ, quæ reuelanda eſt particeps, regite Eccleſiam Chriſti. Vbi etiam Græcus codex habet ποιμάνατε. At regere certè præſidis & ſuperioris eſt. Quamobrē nec venenū aliquod ſubeſt huic gloſſæ, neque per eam Chriſti verbum extinguitur, ſed neque ſub eodem (quod tu tamen aſſe-

Aliud eſt paſcere, aliud regere

aſſeris) ſenſus proponitur contrarius.

Dico ergo: Si poteſtas mala eſt ferenda, hoc nõ docetur à Chriſto, in hoc verbo. LVTH.

Satìs apertum eſt ex ijs Chriſti verbis, oportere vnumquemque (qui cupit ad ouile Chriſti pertinere) ouis habere ſymbolum, hoc eſt ſimplicitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam. Non enim murmurat aduerſus paſtorem vel iniquum ouis, non conqueritur, non conuiciat̃, non gregẽ ſcindere parat, nec ſodales abducere meditatur. Væ (inquit Iudas) illis, qui in contradictione choræ perierunt. Et paulò antè: Quũ Michaël, inquit, Archangelus, cum diabolo diſputans altercaretur de Moſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ, ſed dixit: Imperet tibi Deus. Quòd ſi Michael Archangelus ſic cum diabolo ſe geſsit, quis tu es, qui aduerſus poteſtatem à Deo conſtitutam, hoc eſt, aduerſus Eccleſjæ principem, tot & tam virulenta iacularis, imò fulminas conuicia. Ouem certè nõ dixerim, ſed omni vipera ſæuiorẽ. EPISC. In Epiſt.

Hîc non niſi amans Chriſti Petrus requirit̃, qui ſi amans Chriſti non fuerit, nihil ad eum verbum iſtud. Quare ſequetur, & Papam non eſſe Papam, ſi non amat Chriſtum: & eum qui amat, etiam non Papam eſſe Papam, ſi hoc verbo papatus inſtituitur. Amor, inquam, hìc inſtituitur, non poteſtas, quæ ſine amore eſſe poteſt. LVTH.

Petrus vtique, quia prę cæteris amplius amauit, hanc à Chriſto prę cæteris accepit prærogatiuam, vt cunctis illius ouibus ceu paſtor præficeretur. Neque ignorare potuit Chriſtus, quis præ cæteris eſſet ſui ſtudioſus magìs. Et ſanè deceret eum, qui ad tantum faſtigium ſublimaretur, ampliori quã EPISC.

Primatus manere poteſt, vbi nõ fuerit amor.

cæteros amore Chriſtum proſequi. Veruntamen quia diuerſa res eſt primatus iſte, quàm amor, poteſt alter ac altero ſeparari: Et poteſt manere primatus, vbi non fuerit amor. Neque enim quum iſta Chriſtus Petro dixit, amorem tunc ei contulit, ſed amanti dedit primatum. Priùs igitur amor fuit in Petro, quum non eſſet is primatus, & potuit etiam ex amore poſtea Petrus decidere, primatu manente nihilominus. Nam quàm diu non fuerat à Spiritu ſancto confirmatus, potuit hauddubiè peccaſſe mortaliter, & tibi certè ſic peccauit, etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum, quemadmodũ in commentarijs tuis ad Galat ſcribis. Perijt igitur amor manente primatu. Quamobrem & falſa ſunt hæc omnia, quæ colligere moliris. Neque enim oportet, vt primatum amittat Papa, quoties non fuerit amans Chriſti. Neque ſequitur. Papam non eſſe Papam, ſi non amet Chriſtum, Sed neque quiſquis amauerit, hunc oportet eſſe Papam. Falſum & iſtud eſt, quòd hoc verbo (Simon amas me) papatus inſtituitur, quum hoc verbo duntaxat ſciſcitatur Chriſtus, nihil autem inſtituit. Falſum eſt & poſtremum, quòd ſine amore nequeat hæc poteſtas eſſe. Nam ſicut manet abſoluendi poteſtas, & baptizandi, atque etiam conſecrandi euchariſtiam, amore per peccatum ſublato: ita manet & hæc poteſtas, quanquam ad tempus deperierit amor. Cæterùm hîc tu patriſſas, priores patres tuos imitatus, hoc eſt, hæreticos, qui negant poteſtatem eiuſmodi ſpiritalem niſi ſuper amore fundatam. Quod & à pleriſque doctiſſimis copioſè ſatis exploſum eſt.

LVTH. Secundò verbum paſcere ſignificat, non præſidere,

dere, ſed ſeruire. Non enim poteſtatis, ſed ſeruitutis verbū eſt, licèt & hîc ſuis torſionibus, illuſionibus, & confuſionibus verborum, poteſtatem illam ſeruitutem faciant. Verùm quum paſcere ſit, Euangelium Chriſti prædicare & tractare: impoſſibile eſt, vt papatum ſignificet, quum aliud ſit eſſe Papam, vt videmus, & aliud Euangelij miniſtrū, vt non poſsint ambo eodem verbo ſignificari, niſi quomodo petra ſignificauit illis papatum & Fidem Chriſti.

Dixi ſuprà, Chriſtum hîc duobus verbis vſum fuiſſe, quorum alterum ſignificat paſcere & regere: alterum paſcere duntaxat. Vtrumque ad Papam ſpectat, nimirum eſurientes verbo paſcere, & duros regere virga iuſtæ correctionis. Neque quicquam obſiſtit impugnatio tua. Quoniam & ſi pontifices, nunc alijs preſsi negotijs regnent ſolùm, non paſcant, fuêre tamen optimi pontifices, qui munus vtrumque, tam regendi, quàm prædicandi, per ſeipſos impleuerunt. Quanquam igitur alterum verbum obſequium indicet magis, quàm poteſtatem, & ſeruire potiùs, quàm præſidere: tamen alterum ediuerſò poteſtatem, & præſidentiam inſinuat potiùs, quàm ſeruitutem. Neque repugnant iſta mutuò, quando & Chriſtus mandauit, vt qui maior inter eos foret, eſſet idem tanquam minor: & qui princeps, ſicut miniſtrator. Porrò de petra quid ſignificet, ſatis ſuperque ſuprà diximus. EPISC. Tā regere quā paſcere ad pontificem attinet.

Eademque ratione concluditur, toties Eccleſiā ſine papatu eſſe quoties Papa nec amat, nec paſcit, id quod & verum eſt. LVTH.

Quid quando dormit Papa? quid quum aduerſa EPISC.

Propter peccata nõ amittitur papatus.

laborat valetudine? quid quum negotijs vrgentiſſimis occupatur, vt otium prædicandi nullum ei ſit? Num toties Papa non erit Papa? Sed & quis tam confirmatus eſt, vt nunquam peccet mortaliter? Quòd ſi tunc papatum amiſerit, quomodo recuperabit ipſum, quęſo? Num oportet vt denuò iam eligatur? Et certè ſi peccato pontificatum amittat, non poteſt non inuaſor eiuſdem eſſe, donec ab electoribus iteratò ius ei reſtituatur. Quod & toties oportet fieri, quoties illum peccare contigerit. Sed hæc quis non videt, quàm ſint abſurda, & quanta paſsim ex his incommoda ſequantur?

LVTH. Nam vbi non eſt verbum Dei, ibi non poteſt eſſe Eccleſia, quum per verbum naſcatur, alatur, viuat, & ſeruetur: quum autem Papa multis ſeculis, nec amauerit, nec pauerit, vbi manſit papatus & eccleſia? præſertim quum Eccleſiam ſine papatu, id eſt, amore, & paſtu eſſe non poſſe tam fortiter aſſerant.

EPISC. Iſta parum ſibi cohærent. Primùm illud verum eſt, quòd Eccleſia durare nõ poteſt ſine verbo Dei, quum per ipſum naſcatur, alatur, viuat, & ſeruetur. At quid prohibet interea per alienum, quàm per pontificem ipſum Eccleſiæ verbum Dei miniſtrari, quum pontifex legitimè fuerit impeditus? Atque ita pontifex manebit pontifex, & Eccleſia ſeruabitur incolumis, alio quopiam verbum admi niſtrante. Non probo tamen quòd pontifex (niſi quum vrgentibus negotijs occupetur) Eccleſiam non paſcat. Veruntamen ſi neglexerit hoc facere, non protinus ob id adimitur ei pontificatus. Nulla enim conſequentia iſtud ſubinfertur: Non concionatur pontifex, ergo non eſt pontifex. Neque

Eccleſia eſſe poteſt abſq; põtificis paſtu.

eſt quiſquam, qui vel papatum aſſerat abſque amore & paſtu, vel Eccleſiam ſine pontificis amore & paſtu nequaquam eſſe poſſe, præter vnum Lutherum, & qui lepra pari laborant.

LVTH. Verũ ad hac rationes oculos & aures claudunt, qui tamen, ſi viceſimam partem huius roboris pro ſe haberent, cœlum & terram clamoribus replerent, quum nec ſic vociferari deſinant, cùm nihil niſi mendacia infirmiſsima pro ſe habeant.

EPISC. Miror impudentiam tuam, qua te non pudet has rationes vocare, quum nihil ſint minus. Meri cauilli ſunt, & ineptiæ meræ: nihil omninò rationis habentes. Malè profectò ſentire videris de pręſentis ætatis ingenijs, ſi putes ea non poſſe deprehendere, quàm ſint inania, friuolaq́; quę adduxeris, & tamen de ijs gloriaris perinde ac ſi eſſent robuſtiſsima. Quis ferre poſſet hanc tuam comparationem, qua negas pontificis fautores, vigeſimam habere partem tui roboris, quum illi pro ſua ſententia tantam habeant confœderationem, & veteris & noui teſtamenti, cum tot celebratiſsimis auctoribus, tot ſcripturas ex euangelio, & Actis tam apertiſsimas: tu verò quàm pauciſsimos ex auctoribus affers, & eoſdem vel non intellectos, vel alijs ſibi contradicentes locis. At ex ſcripturis nullum omnino producis teſtimoniũ, quod non vel ineſficax ſit, vel non contra tuam potius opinionem faciat. Et tamen cœlum & terram reples clamoribus, neque deſinis vociferari, tanta eſt audacia, & inuerecundia tua, quum nihil tamen aſſeras, quod perſpicacibus alicuius momenti ſit. Sed vt tua in te regeramus, mera mendacia multiplicas, & eadem infirmiſsima. Magnam certè congeriem

Loca quædam ex reſolutione Luth. de poteſtate Papæ conuulſa.

in tua reſolutione ſuper poteſtate Papæ cumulaſti, quorum quædam hoc loco, quæ præ cæteris digna viſa ſunt, quibus reſpondeatur, recenſebimus. Illud in primis quod ex Actis allegas: Petrum & Ioannem ab alijs apoſtolis miſſos fuiſſe Samariam, quàm nihil pro te faciat, ſuperiùs oſtendimus. Sed & illud Chriſti: Qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor, & qui pceſſor, ſicut miniſtrator, Si Hieronymi, ſimul & Eraſmi traductionem ſequamur, nihil inſeruit tibi. Sic enim hi traduxerunt: Qui maior eſt in vobis, fiat ſicut iunior, & qui princeps, ſicut qui miniſtrat. Hîc certè Chriſtus quanquam ad humilitatem inuitet, affirmat tamen inter eos quendam eſſe maiorem & principē, id quod aduerſum te palàm facit. Cæteri (quos producis ex Euangelijs) loci, eandem rem tractāt, hoc eſt, hortantur ad humilitatem, quam ſi Romani pontifices, pompa, faſtuque ſepoſitis, aliquando prȩſtarent, nihil haberes, quod vel hiſceres aduerſum eos. Atque vtinam vel tandem aulæ ſuæ mores reformarent, ambitione, auaritia, luxu fugatis. Alioqui nunquam iſtiuſmodi maledicis, ſilentium imponent. Porrò quæ ex Actis ad oſtendendam Petri cum cæteris apoſtolis æqualitatem citas, tantum abeſt, vt pro te faciant, vt & noſtrā partem adiuuent plurimum, quemadmodum ſuprà docuimus. Præter has ſcripturas (quoad ſcio) nullā attuliſti, cum quib. ſi quis noſtras conferat, facilè videbit, quantum te numero ſcripturarum ſuperamus. Ex auctoribus verò tres duntaxat illic memoras, Hieronymum, Cyprianum, & Gregorium. Et hi profectò ſi tibi quicquam faueant, parum conſtabunt ſibi, quòd in tantis auctoribus

Primus.

Secundus.

Tertius.

neuus

neuus eſt, & macula nequaquam admittenda. Hieronymum primo loco citas in Epiſt. ad Euagrium, vbi presbyteros (vt ais) pares facit Epiſcopis. Verùm ſi diligẽtiùs expendas, quid hîc Hiero. molia tur, intelliges cur hoc loco tantopere presbyteros extulerit. Faciunt plerunq; ſcriptores, quemadmodum hi, qui quum virgã curuam dirigere ſtudeãt, tantò magìs eam retrorſum flectunt, quantum in contrariam partem antè fuerat inclinatior. Quod & Hieronymus hoc loco facit. Diaconum enim quendam, qui ſe presbyteris antetulit, reprimere conatur. ob quam rationem presbyteros tot verbis efferre ſtudet. Sed lege Hieronymum alijs locis, quos ſuprà citauimus, & perſpicies neminem Romanæ ſedis & pontificiæ dignitatis aſſertorem ſeueriorem eſſe, quàm Hieronymum. Legas etiam eiuſdem epiſtolæ calcem, quæ ſic habet: Et vt ſciamus, inquit, traditiones Apoſtolicas ſumptas de veteri teſtamento, quod Aaron, & filij eius, atque Leuitæ in templo fuerũt: hoc ſibi epiſcopi, & preſbyteri, & diaconi vendicent in eccleſia. Hoc Hieronymus in eiuſdẽ ad Euagrium epiſtolæ calce. Aduerte primùm hîc diſcrimen poſitum inter epiſcopos, presbyteros, & diaconos, ex traditionibus Apoſtolicis ad nos manaſſe, quæ non ſunt minoris auctoritatis, quã ipſemet apoſtolicæ ſcripturę. Deinde ꝙ hoc diſcrimẽ deprompſerint apoſtoli ex veteri teſtamẽto, vbi ſimiles tres ordines fuerũt, hoc eſt, Aaronis, filiorum eius, & Leuitarum. Quis ignorat Aaron ſummũ fuiſſe ſacerdotem, & longè maiori præditum poteſtate, quàm cæteros inferiores? Nã vt Paulus ad Hebræos teſtatur: Solus pontifex quotannis, ſecundum tabernaculum (quod ſanctũ ſan-

Ob quas Hiero. preſbyteros tãtũ extulit.

Diſcrimẽ epiſcoporũ, ſacerdotum, & diaconi.

Heb. 9.

ſanctorum dicebatur) ingreſſus eſt (id quod cæteris non licuit) ſacrificandi gratia. Sed & huius imperio qui non obtemperabat, morte fuerat plectendus. Non ita cæterorum imperio ples tenebatur obedire. Ecce quemadmodum Epiſtola quam citas, ſummi pontificis auctoritatem non mediocriter commendat. Nec obſiſtunt ea teſtimonia, quæ ex Petro, Paulo, Ioanneque producit. Nam eadem inducit in Epiſtola ad Ruſticum epiſcopum Narbonenſem, vbi tamen presbyterum ab Epiſcopo diſtinguit, & Epiſcopum aſſerit eſſe legem presbyteri, presbyterumque ætatis nomen eſſe, Epiſcopum verò dignitatis. Presbyteros adhuc Apoſtolis reſpondere facit, ſed Epiſcopum Chriſto. Ac demũ vt celſiorem omnibus Epiſcopum oſtendat, ſic ait: In foſſarijs ſpiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt: In oſtiarijs, doctores: In lectoribus, prophetæ: In ſubdiaconis, angeli: in diaconibus, archangeli: In presbyteris, apoſtoli: In Epiſcopis, Deus. Hæc Hieronimus illic. Nec eſt vt quiſquam cauilletur, hanc non eſſe Hieron. quandoquidem ipſe ſtylus rem palàm indicat. Nec obſtat, quòd etiã ad Damaſum ſcripta legatur. Potuit enim eam Hieron. ſcripſiſſe duobus, & potuit nũc integram nunc truncatam êdidiſſe. Porrò quantum ad commẽtarios in Tim. attinet, quis dubitat ipſum aliorum opiniones crebrò referre? Quod & ipſe teſtatur, in ſua defenſione ad Auguſt. ſcribẽs. Et hactenus pro Hieronymo. Cyprianus autem, niſi velis eum ſibi repugnantem efficere, nobis apertiſsimè ſuffragatur, nimirum in illis teſtimonijs, quæ ſuprà protulimus. Sed & idem epiſtola 2. lib. 3. ſcribit ad Cornelium pontificem ſummum, ſe non

Epiſcopus presbyteri lex eſt.

Epiſcopus Chriſto, presbyteri apoſtolis cõparãtur.

Quartus.

priùs

prius quoſdam (qui negarunt primatum ſummi pontificis) intra ſuam Eccleſiam admiſiſſe, quàm ipſi primatum illum denuò confiterentur, in hũc modum: Nos, inquiunt, Cornelium epiſcopũ ſanctiſsimæ Catholicæ Eccleſiæ erectum à Deo omnipotenti, & Chriſto domino noſtro ſcimus. Nos errorem noſtrum confitemur. Circumuẽti ſumus perfidiæ loquacitate factioſa amentes. videbamur quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico homine habuiſſe. Syncera tamen mens noſtra ſemper in Eccleſia fuit, nec ignoramus vnum Deum eſſe, & vnum Chriſtum eſſe Dominum, quem confeſsi ſumus, vnum Spiritum ſanctum, vnum epiſcopum in Catholica Eccleſia eſſe debere. Hæc Cyprianus. Ecce Cyprianus adegit eos, primatum ſummi pontificis palàm confiteri, Corneliumque tum Rom. pontificem ab omnipotẽti Deo, & Chriſto Ieſu fuiſſe toti Eccleſiæ erectum, debereque in Eccleſia Catholica vnum epiſcopum eſſe, quemadmodum in eadem eſt vnus Deus pater, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, & vnus Spiritus ſanctus. Denique quantum ad Gregorium ſpectat, eiſdem verbis quæ ex ipſo producis, teipſum condemnas, & diluis cuncta, quæ ex eodem citâras. Gregorius, inquis, primus lib. 4. regiſtri, epiſtola. 32. licèt per auctoritates illas, paſce oues meas, & tu es Petrus, &c. Petro apoſtolorum principi, totius Eccleſiæ curam à domino commiſſam dicat: tamen in hac cura nullum epiſcopum ei ſucceſſorem patitur. Hactenus tua verba ſunt. Vides quemadmodum pro nobis facit prior huius ſententiæ pars, nempe qua fateris Gregorium ex illis duabus ſcripturis aſſeruiſſe, Petrum apoſtolorum fuiſſe principem, eidemque

Quintus.

Gregorij teſtimonio ſeſe iugulat Lut.

demq; totius eccleſiæ curam à domino fuiſſe commiſſam. Hæc pars copioſè pro nobis militat. *Alteram* verò partem, nempè quòd Gregorius in hac vniuerſali cura nullum epiſcopum Petro ſuccedere patitur, qua ratione ſtatuere conaris, iam dicā. Nimirum ex eo quod in eadem epiſtola ſequitur. Sic, inquis, ait Gregorius: Cura totius Eccleſiæ, & principatus Petro committitur, & tamen vniuerſalis apoſtolus non vocatur. Ex hoc probatum putas, quòd Gregorius nullum, in hac generali cura patitur epiſcopum Petro ſuccedere. Sed qualis iſta probatio eſt, Petrus non vocatur vniuerſalis apoſtolus, ergo non erat vniuerſalis, nec ſucceſſorem habuit, cui commiſſa fuerat vniuerſalis Eccleſiæ cura. Quanquam enim humilitatis gratia talem nuncupationem renuerit Petrus, fuit nihilominus reuera talis, id quod Gregorij verba confitentur. Nam Gregorius affirmat, totius Eccleſiæ curam, & principatum fuiſſe Petro commiſſum. Et quis non eſt Eccleſiæ Pontifex vniuerſalis habendus, cui totius vniuerſalis Eccleſiæ cura, principatusq; committitur? Non igitur hac ratione Lutherus conuincit, quòd Gregorius non patitur aliquē epiſcopū in hac cura Petri ſucceſſorem fuiſſe. Neque enim ſequitur: Non patitur Gregorius quenquam dici & vocari vniuerſalem: ergo neminē patitur vniuerſalem eſſe, aut quòd nō patitur in illā Petri generalem & vniuerſalem curam, alium vllum ſuccedere. Certè quicquid de Petri ſucceſſoribus in Eccleſia Romana Gregorius ſtatuiſſet, omnino pati non debuit, Antiochenum epiſcopum vniuerſalem vocari. Et quanquā recuſaſſet ipſe Gregorius nomen vniuerſalis, quum ei per Synodum

Calci

Calcidonenſem fuiſſet oblatum, nō id fecit, quia non reuerà fuerat vniuerſalis, ſed ambitionis vitandæ cauſa, & vt cæteris exemplum præberet, fugiendi nomina tam glorioſa. Neq; certè credendum eſt, tantam Synodum (ſi non eo nomine Gregorius fuiſſet dignus, aut non diuino iure ſic vocari licuiſſet) hoc illi nomen vnquam in gratiam adulanter obtuliſſe. Et hactenus pro Gregor. Cernis igitur, quàm nihil pro te faciant auctores iſti. Et prȩter hos tres, alium recenſuiſti neminem. Cæterùm & hos, & cæteros tam Grȩcos, quàm Latinos, pro noſtra parte ſubſcribere, ſuperiùs palàm conſtitit. Hiſtorias demum, & ratiunculas congeris. Sed quantum ad hiſtorias attinet, quum ſingula (quæ ex ijs producis) facti ſint, non iuris, nihil ad nos. Ratiunculȩ verò quales fuerint, vel ex hac vna metiemur cæteras, hanc inuenies lector inter hiſtorias & rationes loco nono poſitam. Sic enim illic ratiocinatur: Quid ad hoc dicemus? Veráne illa ſentẽtia, quam tota Eccleſia, omnia etiam decreta, omnes doctores tenent, eſſe videlicet epiſcopos apoſtolorũ ſucceſſores, vt diſt. 21. ca. In nono. Si eſt falſa, quid iactatur tãta auctoritate. Si vera, quomodo ſolus Rom. põtifex eſt ſucceſſor vnius apoſtoli Petri, & cæteri oẽs Rom. põtificis ſunt ſubditi? Cur non & alij apoſtoli habẽt ſucceſſores, aut fuerunt cæteri apoſtoli ſucceſſores vnius Petri? Cur cæteris apoſtolis aufertur ſua gloria, & tribuitur ſoli Petro? Cur non quilibet epiſcopi habent, quod apoſtoli eorum habuerunt? quum Romanus habeat quod Petrus, ſuus ſucceſſor habuit. Muta ergo verbũ & dic, quòd epiſcopi ſunt apoſtolorũ ſucceſſores, ſed vnus epiſcopus Ro. eſt vnius apoſto-

Ratio Lutheri.

apoſtoli ſucceſſor. Summa rationis eſt: Epiſcopi di cuntur apoſtolorum ſucceſſores, ergo ſicut Petro ſuccedit Rom. epiſcopus, ita cæteris apoſtolis Epiſcopi cæteri. Sed attende lector, quanti Lutherus venditat hanc rationem. Iſta ratio fateor (inquit) niſi ego ſum inſenſatior trunco, cogit & omnium obſtruit os, eſſe epiſcopos omnes æquales. Hactenus de ratione Lutheri. Nos autem principiò reſpondemus, Decretum iam citatum, plurimùm aduerſari Lutheri inſtituto. Nam planè teſtatur Petrum Apoſtolorum fuiſſe principē, quippe quem primum à Chriſto ligandi, ſoluendiquē poteſtatem aſſerit accepiſſe. Legat quiſquis velit Decretum, ſic prorſus inueniet. Deinde negamus illic inueniri, quòd epiſcopi ſunt apoſtolorum ſucceſſores. Nuſquam enim ea verba leguntur in toto Decreto. Verùm ſic habetur: Ipſis (hoc eſt Apoſtolis) decedentibus, in loco eorum ſurrexerunt epiſcopi, hoc eſt, Apoſtolos epiſcopi referebant, non quòd in locum cuiuſuis Apoſtoli quiſpiam ſucceſſerit epiſcopus. Sed & ipſa verba de cæteris vndecim, Decretum accepit & non de Petro. Nam poſtquam decretum aſſeruerit Chriſtum voluiſſe Petrum apoſtolorum eſſe principē, illico ſubiungit. Qui etiam iubente domino, in toto orbe terrarum diſperſi, Euangelium prædicauerunt. De illis nimirum Apoſtolis hoc dicitur, quorum Petrus conſtitutus fuit à Chriſto princeps. Neque enim ſuiipſius princeps eſt dicendus. Et tum proximè ſequitur: Ipſis quoque decedentibus, in loco eorum ſucceſſerunt Epiſcopi. Nec dixit, in locis eorum, ita vt cuilibet Apoſtolorum quiſpiam ſuccederet Epiſcopus, ſed in loco eorum, hoc eſt, iuxta mentem

Rationis Luth. confutatio.

tem Decreti, quòd apoſtoli ſub Petro typum geſſerunt epiſcoporum, quemadmodũ & paulò pòſt aſſerit .lxxij. diſcipulos typum presbyterorum gerere, vt iam in Eccleſia Romanus pontifex, Petrum omnium principẽ referat, qui & vices geſsit Chriſti: poſt ipſum epiſcopi cæteros repræſentent apoſtolos: tertio quoque loco presbyteri .lxxij. diſcipulos exprimant. Hoc planè Decretum ſentit. Stat ergo Romanum pontificem, ſolum Petri ſucceſſorem eſſe, quia verè ſuccedit in ſedem Petri, nedum eum refert. Cæteri epiſcopi loco cæterorum apoſtolorum ſunt: quia referunt eos, non quia ſucceſſerint in eorum ſedes. Quis hodie, vel Ioannis, vel Andreæ, vel Iacobi, vel alicuius cæterorum, occupat ſedem? Stat & Romanum pontificem cæteris epiſcopis prælatum eſſe, quemadmodum & Petrus apoſtolorum princeps fuerat. Et hęc demũ ſucceſsionis gloria, cæteris adempta eſt Apoſtolis, ſoliq́ue Petro collata, vt aliquando tandem intelligas, Petro totius orbis terrarum curam fuiſſe commiſſam, & ab ipſo ceu capite quodam & fundamento poſt Chriſtum, Eccleſiam promanaſſe. Quam promanationem inferorum portæ nunquam interrumpere præualebunt. Sed nimia prolixitate fatigo lectorem. At non poſſum aliter huius hominis ineptias detegere. Alteram & huic ſimilem illic e veſtigio rationem ſubdit, quam quia inuictam vocat, identidem ſubijciemus. Reſponde inquit, ſi Roma. pontifex præcepto Dei eſt vicarius generalis in tota Eccleſia, ſequitur ineuitabiliter peccare eos, imò eſſe hęreticos, qui non ſub eo fuerint. At tunc Eccleſia tota primitiua, ſaltem vſq; ad 400. annos, cum tot martyribus & ſanctis,

Ro. ponti. Petrum & ſuccedit & refert.

Cæteri epiſcopi Apoſtolos ſolũ referunt.

hæretici erunt. Obſecro quid prodeſt tantam blaſphemiam in eccleſia pro fumidæ poteſtatis pompa ſtatuere? Deniq; etiam S. Petrus erit hæreticus, qui ante Rom. eccleſiam cum Apoſtolis fuit Hieroſolymis, vincit me hæc ratio inuicta. Reſpondemus. Romanus pontifex diuino iure, & prærogatiua, quæ per Chriſtum Petro donabatur, vicarius eſt in tota Eccleſia generalis. Nec tamen ſequitur ineuitabiliter eos omnes peccare, & hæreticos eſſe, qui primatum hunc non agnoſcunt, ſi tamen id non fecerint, ingenio malo & animo pertinaci. Poteſt enim vel ſimplicitas eos excuſare, quòd non aduerterint, vel quòd non exegerit ab eis hanc obedientiam Rom. pontifex. Suprà diximus enim Corinthios diuino iure victum Paulo debuiſſe, quem tametſi nec ipſe petijt, nec illi præſtiterunt, non ob id, aut is, aut illi peccauerunt, nec erant habendi tanquam hæretici. Veruntamen ſi Paulus iſtud ceu debitum quoddam exegiſſet, tũ certè quiſquis recuſaſſet reddere, peccaſſet mortaliter. Et ſi pertinaciter docuiſſet non reddendum, planè fuiſſet hæreticus. Sic & ſi qui ſint, qui ſubduntur Roma. pontifici, quum ipſe nullam ab eis exigit obedientiam, nec illi nulla id proteruitate non præſtent, non facilè dixerim eós, aut peccare, aut hæreticos eſſe. Cæterùm ſi quis animo proteruo, vel non ſubditur Romano pontifici, vel dogmatizat nõ debere cunctos ei ſubdi, is & peccat, & hæreſim tenet hauddubiè, nec poteſt in hanc partem vlla, vel pro Boëmis, vel pro Græcis, afferri excuſatio. Super qua re & diua Brigitta, fœmina ſanctiſsima, diuinisque viſitationibus clariſsima, talem accepit reuelationem. Nam libro ſeptimo

1.Cor.9.

mo reuelationum eius, capite decimo nono ſcriptũ eſt, Chriſtum hæc illi, inter cętera dixiſſe: Græci hi qui ſciunt, quòd omnes Chriſtianos tenere oportet vnam tantùm fidem Chriſtianam Catholicam, & vni tantummodo ſubeſſe Eccleſiæ Romanæ, vnumq́ue ſolum vicarium meum generalem in mundo, videlicet Romanum pontificem, ſupra ſe ſpiritualem habere paſtorem, & tamen nolunt ſe eidem Eccleſiæ Romanæ, & vicario meo ſpiritualiter ſubijcere, & humiliter ſubiugare, propter eorum pertinacem ſuperbiam, aut propter cupiditatem, vel propter carnis petulantiam, ſiue propter aliquod aliud, quod ad mundum pertinet, indigni ſunt poſt mortem, veniam à me & miſericordiam obtinere. Alij verò Græci qui deſideranter vellent, ſed ſcire non poſſunt, tamen ſi ſcirent, & poſſent, deuotè & libenter ſuſciperent, & Rom. Eccleſiæ ſe humiliter ſubiugarent, & nihilominus ſecundum ipſorum conſcientias, in ſtatu & Fide ſua in qua ſunt, abſtinent à peccando, & piè viuunt, iſtis talibus poſt ipſorum mortem in ſupplicijs miſericordia mea debetur. Hactenus ex reuelatione. Ex his profectò dilucidum eſt, rationem (quam ſic iactaſti) non ſolùm non inuictam, verumetiam nullius omnino ponderis eſſe. Sed & Græcorum imperium huius ſanctiſsimæ fœminæ minas perſenſiſſe creditur. Nam potuit & ad hunc perſtitiſse diem, modò permanſiſſent ipſi in obedientia, quam dudum Eccleſiæ Romanæ præſtiterunt. Quoniam & in eadem reuelatione Chriſtus Brigittæ dixiſſe legitur: Sciant etiam Græci, quòd eorum imperium & regna ſiue dominia nunquam ſtabunt ſecura, neq; in pace

tranquilla, ſed inimicis ſuis ſemper ſubiecti erunt, à quibus & grauiſsima damna ſuſtinebunt, & miſerias diuturnas, donec ipſi cum vera humilitate, & charitate Eccleſiæ & Fidei Romanæ ſe deuotè ſubiecerint. Hoc certè dictum fuit longè priùs quã perfido Mahumeti Conſtantinopolis in prædam data fuit. Sed quia minas iſtas parùm curarunt, imò contempſerunt, idcirco iam & totum amiſerunt imperium. Nec alia ſanè ratione crediderim alias nationes, quæ dudùm Chriſtianæ fuerunt, ſua pariter amiſiſſe regna, nempe quia pontifici Roma. colla ſubdere recuſârunt. Quando igitur has rationes, de quibus tantopere fidit Lutherus, vt eas vocet inuictas & potentes ora cunctorum obſtruere, ſi tamen ipſe non fuerit inſenſatior trunco, iam conſtat nec pilo dignas eſſe: quid de reliquis opinandum ſit, lectoris iudicio duxi relinquendum.

Ratio quare multorum regna perierunt.

LVTH. Reliquum eſt ergo, vt ſicut Auguſt. & ipſimet ſentiunt, hunc locum Ioannis, nihil ad monarchiam, ſed ad generalem omnibus paſtoribus Eccleſiarum doctrinam pertinere.

EPISC. Semper mihi ſuſpectus videris Luthere, quoties Auguſtinum citas, non indicans eius rei locum pro qua illum producis. Nam & in ſuperioribus deprehenſus es, & mendaciter eum recenſuiſſe, quum locum non indicaris. Neque enim dubito, ſi palàm pro te facerent eius verba, non prætermiſiſſes ea recenſere, ſimul & oſtendere locum. Nuſquam equidem apud eum legi, quòd is locus nihil ad monarchiam Petri faciat, nec opinor te poſſe docere, quonam loco ſic dixerit. Vnum ſcio, quòd Auguſtinus vbique Petrum facit primum & principem

cipem Apoſtolorum, ac magiſtrum & caput cæterorum, in quo & cæteros contineri dicit, ſicut in capite cuiuſuis familiæ reliqua comprehenditur multitudo. Quando igitur Chriſtus hîc eidem Petro ſuarum ouium tradit curam, quod & Augustinus apertè confitetur, quomodo non illum etiam hoc loco præficit, & præponit cunctis? Quiſquis enim ouem Chriſti ſe confitetur, eum ijs verbis oportet ſubijci Petro. Propter quod & Chryſoſtomus hunc locum enarrans, Petrum etiam principem apoſtolorum vocat, & totius orbis terrarũ curam aſſerit hîc ei fuiſſe commendatam. Nec certè quicquam id minuit auctoritatem Petri, quòd ipſe typus ſit cæteris Eccleſiarũ paſtoribus, à quo & ipſi generalem paſcendi doctrinam accipiant. Nullus enim ſcripturę locus ita cuidam eſt accommodatus perſonæ, quin & indę cæteri complures exemplum trahere queant.

Qui ſe ouẽ fatetur, Petro ſe ſubiecit.

Et eam Eccleſiam quæ ſub Papa regitur, quia ſine amore & paſtu verbi Dei regitur, nihil minùs quàm Eccleſiam eſſe. LVTH.

Profectò ſi tam diu ſteterit Eccleſia Romana ſine amore & paſtu verbi Dei, quis non inde ſolidiùs confirmabitur, vt prædictis Chriſti verbis credat? Quippe quum ipſe pollicitus antè ſit, portas inferi nequaquam aduerſus Eccleſiam (quæ ſuper Petrum cõſtituta eſt) præualituras. Nam video nunc illam perpetuari ſolo Chriſti vaticinio, non aliquo merito pontificum. Sed tibi Fidem adhuc Luthere non habeo, quin in vrbe illa plurimi ſint, qui non ſolùm ament, verumetiam creberrimè cæteros inſtruant in verbo Dei. EPISC.

Et ipſum Papam nihil minùs quàm paſtorem LVTH.

Eccleſiæ Dei eſſe, ſed idolum aduerſarium Chriſto & Euangelio eius.

EPISC. Hoc eſt quod moliris. Huc ſpectant omnia quę garris. Solo Romanorum odio rem hanc peſſimam aggreſſus es. Doluit ſanè tibi tot moleſtias audire, quas Romani Germanis tuis inferũt. Quas quum aliter amoliri nequeas, nullum non moues lapidem, quò pontificis auctoritas, aut tollatur funditus, aut certè minuatur. Quo fit, vt torqueas, & per vim trahas ſcripturã ſacram in ſenſum omnino repugnantem, nihilque non agis, quò Romanis inuidiam concites apud cunctos. Sed eſto, patria tibi chara fuerit, certè pro religione, quam es profeſſus, multò chariores eſſe deberent Deus & ſcripturæ. Fruſtrà niteris aduerſus Deum. Gamalielis illud non ignoras: Si eſt ex deo, ſtabit. Stabit vtique, velis nolis, Eccleſia Romana. Schiſmatis quidem auctor eſſe poteris. Nam & diſceſsionem futuram Paulus prædixit. Sed væ homini illi, per quem diſceſsio fiet. Poſtquam omnia feceris Luthere, manebit Petri ſucceſſor, qui ſi mores aliquando ſuæ curiæ reformare ſtuduerit, non dubito quin te valde pœnitebit horum.

Act. 5.
2. Theſ. 2.
Schiſmatis auctor Luth.

LVTH. Vbi ergo nũc ſtabit fictitius iſte primatus? poſtquã duo hi loci, quibus nititur principaliter, prorſus contra eum facere conuincuntur.

EPISC. An conuiceris, aliorum erit iudicium. At certè calumniarum & conuiciorum aduerſum hos locos, abundè ſatis congeſsiſti. Sed hoc non eſt conuincere. Hi nimirum loci cum tot ſcripturis, ac ſanctorum patrum aſſertionibus vſqueadeo colligantur, & indiſſolubiliter adglutinantur, vt infirmari non poſſint, niſi cæteris omnibus infirmatis.

Si quicquam valeat, aut Pauli, aut Lucę dialectica, qua vel ille colligit ex vmbra veritatem, vel iſte ex multis argumentis Chriſtum reſurrexiſſe: facilius Ioui (quòd aiunt) ſuum fulmen eripueris, & ex Herculis manu detraxeris clauam, quàm huic primatui veritatem auferas. Stat nimirum, & ſtabit primatus iſte, non fictitius (vt tu cauillaris) ſed verus. Quis enim vnquam hæſitare de hoc primatu poterit, qui vel alterum prædictorum locorum probè intellexerit atque expenderit, quàm expreſsis verbis Chriſtus Petrum cæteris præpoſuerit apoſtolis. Quòd ſi deinde reliquos Euãgelij locos & Actorum contulerit, qui non pauci ſunt, ſed & veterem adumbrationem aduerterit, quàm adamuſsim his reſpondeat. Ad hæc ſi probatiſsimorum interpretum adiecerit teſtimonia, aut demum (quod non leuiſsimi ponderis eſt) euentum rei trutinauerit, quomodo non Hieroſolymis, nec Antiochiæ, nec alibi locorum poſtremam ſedem elegerit Petrus, quàm in ea vrbe, quæ tum erat totius orbis caput, in qua iam ad hunc diem proſperatur, quum cæterorum apoſtolorum ſedes, vel parũ venerantur, vel prorſus euanuerint. Quiſquis, inquam, hæc omnia ſimul ceu linum lino (vt in prouerbio eſt) connexuerit, & tua quàm ſint inania friuolaque perpenderit, quanquam aduerſus ipſum pontificem odio furias pluſquam agreſti, non poterit opinor amplius ſuper hoc primatu dubitare.

Sedes Petri proſperabitur.

LVTH. Non ergo tantillum curo, quòd longitudinem temporis, & multitudinem conſpirantium mihi obiectent, quòd talibus argumentis mundus contra apoſtolos quoq; vſus fuerit, & tamen ab hoc

veritatem euangelij recentem, à paucis & idiotis prædicatam, redarguere non potuerunt.

EPISC. Non fuit æquũ certè, vt contra apoſtolos quicquam præualeret conſuetudo, quantumuìs longęua. Quando illi, quę docuerant apertiſsimis omnia miraculis confirmârunt. Et tu Luthere ſi tot, & tam euidentib. tua dogmata miraculis aſtrues, totus fortaſsis orbis tibi crediturus eſt. Sed noſtra interim ſatis copioſè nõ miraculis modò, verumetiam ipſius Chriſti verbis, & priorum patrum cõcordibus ſententijs, qui iam pridem Spiritu ſancto fuerant inſtructi, ſtabilita ſunt, vſqueadeo vt ſi non iſtis ſolidati fuerimus, erimus omni vento mobiliores, ſemper diſcentes, & nunquã ad ſcientiæ veritatem peruenientes. Et hactenus ad huius articuli confutationem ſufficere putamus.

ARTICVLVS XXVI.

LVTH. VErbum Chriſti ad Petrum, Quodcunq; ſolueris ſuper terram, &c. extenditur duntaxat ad ligata ab ipſo Petro.

EPISC. Nihil oportet vt in hoc articulo prolixi ſimus, quando ſuperiùs de hoc non ſemel diſſeruimus. Errorem igitur huius, hoc loco paucis demonſtrabimus. Petrus neminem ligare potuit ad peccatũ, potuit autem ſoluere quotquot ad eum acceſſerunt, tam à reatu peccati, quàm à pœna peccatis ipſis debita. Quamobrem hæc verba non ad ligata ſolùm à Petro, verumetiam ad ea, quæ nunquam ligauit Petrus, extenduntur. Adde, quòd ſi neminem Petrus ligare potuiſſet, niſi per excommunicationis vinculum, tum ſi nullum vnquam excommunicaſſet, nullum potuit ſoluiſſe, ſed nec eos qui

per alios fuiſſent excommunicati ſoluere potuiſſet vllo pacto. Accedit ijs, quod alibi Lutherus affirmat, neminem videlicet excommunicari poſſe, niſi qui ſeipſum antè per peccatum proprium excommunicauerit. Petrus ergo neminem inuitum, & qui non ſua ſponte peccaſſet antè mortaliter, ita ligare potuit, hoc eſt, excommunicatione vincire. Quamobrem ſi nec alium quenquam poſſet ſoluere, nullo pacto veram, hoc verbo Chriſtus Petro contulit poteſtatem, ſed merè fictitiam, quũ neque verè liget aut ſoluat Petrus, verùm iudicet ſolum, quæ ſint ligata ſolutáve. Fruſtrà ergo dixit Petro Chriſtus: quodcunque ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in cœlis. Sed iam æquum eſt, vt Lutherum audiamus.

LVTH. Primùm nego ad ſolum Petrum hoc Chriſti verbum eſſe dictum, neque ego hoc vnquam dixi. Interrogauit enim omnes diſcipulos dicens: Quem vos me eſſe dicitis? Et Petrus omnium perſona reſpondit: Tu es Chriſtus, ita & in omnium perſona accepit claues.

EPISC. Probabile eſt, non omnibus fuiſſe reuelatum, quòd Chriſtus eſſet filius Dei, & vide qua ratione. Nam quod Paulus dicit de Iudęis, Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Idem, de Iuda dicendum opinor, ſi Iudas cognouiſſet, Chriſtum fuiſſe filium Dei, & dominum gloriæ nunquam crucifigendum vendidiſſet. At planè Iudas illum fuiſſe filium Dei cognouiſſet, ſi fuiſſet hoc ei reuelatum. Conſequens igitur eſt, hoc omnibus haudquaquam fuiſſe reuelatum. Sed neque ſingulariter Chriſtus beatificaſſet Petrum, ſi res hæc tam arcana cæteris æquè reuelata fuiſſet,

Nó omnibus apoſtolis reuelatamonia.

atque fuerat Petro. Nunc autem ſoli Petro *dixit* Chriſtus: Beatus es Simō Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Potuit ad omnes pari compendio dixiſſe: Beati eſtis vos, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis, ſed pater meus. Cęterùm quia nomine proprio compellabat Petrum & ei factam reuelationem aſſeruit, iccirco veriſimilius eſt, ſolum Petrū beatificaſſe, & eidem pro confeſsione ſuæ Fidei, claues donaſſe regni cælorum. Neque enim quia credidit, clauium accepit promiſsionem, ſed quia primus confitebatur. Multi enim olim crediderunt, quibus ea promiſsio facta non fuit. Ob id igitur, quia primus & ſolus confitebatur Petrus, iccirco vel ſoli, ceu confeſsionis ſuæ præmium claues conferebantur. At, inquies, tibi veriſimilius contrarium videri, nempe quòd ſoli Petro claues hæ conferebantur. Sed iſtud quî probas? Cernis quantum verba ipſa pro noſtra parte faciant, & quantum omnes interpretes ſacri noſtræ ſententiæ ſubſcribant. Nec ignoras totius Eccleſiæ conſenſum, & vis vt (contemptis his omnibus) tui capitis vertiginem ſequamur, hoc an æquum fuerit, lector quiuis iudicet.

LVTH. Quare notandum, quòd ſanctitas ſanctiſsimi domini Papæ, hoc loco mentitur, ſicut eſt moris eius atque ſtili.

EPISC. Qua in re (te quæſo) mentita eſt ſanctitas ſanctiſsimi domini noſtri? Lege articulum. An nō ita ſe habet verbum Chriſti ad Petrum? &c. An non ad Petrum loquutus eſt Chriſtus? Quis hoc negare poteſt? Sed, inquies: Non ad ſolum Petrum loquutus eſt. Iſtud non aſſerit articulus. Neq; enim dicit:

Impudētia Luth. in ſummum ſacerdotē.

dicit: Verbum Chriſti ad ſolum Petrum:ſed verbum Chriſti ad Petrum. Quis hoc loco poterit excuſare mendacium tuum?Et tamen hîc(vbi palàm ipſe mendax es) non te pudet ſummo pontifici, & eidem inculpato, mendacium impingere. Conſtantinus Cæſar, cùm Epiſcopi ſe mutuò criminarentur, ſic dixiſſe fertur: Si proprijs oculis peccare ſacerdotem viderim,mox operire vel mea chlamide peccantem ſtuderem. Ecce laicus inferiorum epiſcoporum vera crimina tegere ſtudet, & tu Luthere(qui religionem profeſſus es)ſummo ſacerdoti fictum crimen imponere non erubeſcis? quin & inſultas velut mendaci,quum ſit tamẽ ipſe veraciſsimus.

LVTH.

Quòd autem poteſtas ſoluendi latior ſit,quàm poteſtas ligandi,æquè mentitur ſanctiſsimus ille, non enim hoc poterit probare vllo modo.

EPISC.

Soluendi poteſtas latiùs protẽditur,quã ligandi.

Quid eſt quod non audeas Luthere?tanta eſt temeritas impudentiæ tuæ. Nimis quàm temerè iactitas,hoc probari non poſſe,nempe latiorem eſſe ſoluendi poteſtatem,quàm ligandi.Quod nos ita breuiter oſtendere tentabimus.Summus Pontifex ſoluere poteſt à peccato,quod nunquam ligauit, aut ligare potuit: Ergo latiùs extenditur ſoluendi poteſtas, quàm ligandi.Hoc ſcio nunquam dilues,niſi velis negare ſummum Pontificem à peccato ſoluere poſſe. Quod ſi feceris,negabis etiam omninò poteſtatẽ vllã his verbis cõtineri,ac proinde cõfiteberis,fruſtra Chriſtũ aliquam,de ligandi ſoluendíue poteſtate,feciſſe mentionem.Quoniam ſi peccatum non ſoluat Pontifex, quid eſt ꝙ ſoluat?Nec eſt quod ad canones cõfugias,vt dicas Põtifices ad pœnas canonũ ligare poſſe quempiã.

&ab

& ab eiſdem ſoluere. Quoniam anteaquàm de canonibus quicquam erat cogitatum, hæc poteſtas Petro collata fuit. Et ſi nunquam fuiſſent Canones conditi, non ob id fruſtrari potuit donatio Chriſti. Soluere igitur Pontifex à peccato poteſt. At neminem inuitum, hoc eſt, qui nolit peccare, ligare poteſt peccati vinculo. Quamobrem, quum idipſum non ligauit, quod tamen poteſt ſoluere, neceſſum eſt, vt ſoluendi poteſtas longiùs porrigatur quàm ligandi.

LVTH. Quia ſicut Chriſtus dicit: Quodcunq; ſolueris, ita dicit: Quodcunq; ligaueris, vtrobiq; eodem ſigno vniuerſali vtens, quare parem vtranq; poteſtatem, apertiſsima verba probant Chriſti.

EPISC. Quid ſi Chriſtus vtatur eodem vtrobiq; ſigno? Num propterea neceſſum erit, tot per Petrum eſſe ligabilia, quot & per ipſum ſolubilia ſunt? haudquaquam. Quæ res apertior fiet, ſi Chriſti pollicitationem ad multitudinem hominum contraxerimus, perinde ac ſi dixiſſet Chriſtus: Quoſcunque Petre ligaueris homines in terris, erunt & in cælis ligati, & quoſcunq; ſolueris homines, erunt identidem in cœlis ſoluti. Quis dubitat, ex hominibus complures eſſe, qui mortali peccato careant. Et hi niſi ſponte ſua deciderint in peccatum, ligari per pontificem nequeũt, quod & ipſe Luthere mordicùs aſſeris, & creberrimè quidem. Sunt ediuerſò plerique qui mortalibus grauantur admiſsis, quos (non eſt dubium) pontifex, modò ſuis parêre monitis voluerint, abſoluere poteſt. Perſpicuum igitur eſt, plures eſſe quos Petrus ſoluere poteſt, quàm quos ligare: ac proinde conſtat ſolutionem latiùs patêre, quàm ligationem.

Vt

Vt nihil moueant quæ ſanctiſsimus in contrarium blaſphemat, non enim ei credimus nuda dicenti, multò minùs contra apertam veritatem inſanienti & blaſphemanti. LVTH.

Quæ (te quæſo) Pontificis hîc vlla blaſphemia eſt? Nonne veriſsimum eſt, ita Chriſtum dixiſſe Petro? Quodcunque ligaueris, &c. Et nunquid non oſtendimus, ſoluenda longè plura eſſe quàm liganda? Quòd ſi pauciora ſint hæc quàm illa, quis non illico videt, ſoluendi longiùs, quàm ligandi poteſtatem propagari? Quod ſi verum ſit, vbi quęſo falſi quicquam dixit ſummus pontifex? An non ipſe magìs blaſphemiam contra Chriſtum & eius euangelium iacularis? Tu planè ſi datam ijs verbis vllam Petro fateris poteſtatem, ea erit qua peccatum ſoluitur, quod nequaquam Petrus antè ligauit. Atque ita porrectior erit ſolutio, quàm ligatio. Et tu qui hoc negas, inſanis, & blaſphemas in ſanctum euangelium. Sin verò nullā Petro datam poteſtatem aſſeris, ita mendacem facis Chriſtum, quæ ſumma quoque blaſphemia eſt. Atque hæc ad conuulſionem articuli ſufficiunt. EPISC.

ARTICVLVS XXVII.

Certum eſt in manu Eccleſiæ aut papæ prorſus non eſſe, ſtatuere articulos fidei, imò nec leges morum ſeu bonorum operum. LVTH.

Nō hîc me fugit quoſdam opinari, & inter hos in primis Ioannem Scotum, cuius acumen mihi ſummopere probatur, quòd Eccleſia non poteſt, quicquid ipſa velit, verum aut non verum conſtituere. Sic enim ipſe diſtinctione. xj. quæſtione. iij. quarti, de communicatione ſubſtantiæ panis (quæ EPISC. Eccleſia nō. poteſt quicquid vult.

fit in

ſit in corpus Chriſti) credenda, loquẽs dicit, quòd quanquam Innocentius tertius in concilio *Lateranenſi* decreuerit idipſum fore credendum, non fuit tamen in poteſtate Eccleſiæ hoc verum facere, aut non verum, ſed Dei inſtituentis. Cæterùm tametſi nequeat ſummus pontifex, vnà cum Concilio, hoc eſt, Eccleſia catholica, quicquam aut verũ, aut falſum facere, ac proinde nouos articulos Fidei conſtituere, tamen quicquid hi nobis credendũ tradiderint ceu Fidei articulum, id cũctos, verè Chriſtianos, haud aliter quàm articulũ Fidei quendam, oportere credere. Quod & ipſe Scotus eodem affirmat loco. Dicendum eſt, inquit, quòd Eccleſia declarauit iſtum intellectum eſſe de veritate fidei in illo ſymbolo edito ſub Innocentio tertio, in concilio Lateranenſi firmiter credimus, & cæ. Vbi explicitè ponitur veritas aliquorum credendorum, magìs explicitè, quàm habebatur in ſymbolo Apoſtolorum, vel Athanaſij, vel Niceno. Et breuiter quicquid ibi dicitur eſſe credẽdum, tenendum eſt eſſe de ſubſtantia fidei, & hoc poſt iſtã declarationem ſolennem factam ab Eccleſia. Hæc Scotus. Cuius verba non iam ob id cito, quòd te putem his velle cedere: ſed vt intelligas quantum Eccleſiæ Scotus detulit, qui tamen alioqui ſuo iudicio, plurimum ſolet tribuere. Sed Eccleſiam credidit eatenus ſpiritu ſancto fuiſſe afflatam, vt errare in iſtiuſmodi rebus haud potuit. Propter quod & ſubdit: Supponendum eſt, quòd eccleſia Catholica eo ſpiritu expoſuit, quo tradita eſt nobis Fide, ſpiritu ſcilicet veritatis edocta. Et ideo hunc intellectum elegit quia verus eſt. Non quòd hunc verum eccleſia fecerit, ſed à Deo traditum explicauerit,

cauerit, directa in hoc vt creditur à ſpiritu veritatis. Hæc Scotus. Si igitur argumentamur: Non inanem nobis pollicitationem Chriſtus fecit, quando ſpiritum veritatis promiſit in Eccleſia manſurum, qui nos de omni veritate certiores faceret. At inanis fuiſſet iſta pollicitatio ſi concilium legitimè conuocatum, & eo præſertim intuitu, vt de fidei negocijs Eccleſia certior fieret, errare permitteretur. Quamobrem certò credendum eſt, quicquid cōcilium ſic à pontifice congregatum decreuerit eſſe de ſubſtantia fidei, id tanquam articulū Fidei recipiendum eſſe. Confirmabimus iſtud hoc modo. Nam vnde ſcimus, quis fuerit articulus Fidei an ſecùs, niſi per Eccleſiam? Sed neq; Euangelia ſcimus euangelia eſſe, niſi per Eccleſiæ diffinitionem. Negat enim Auguſtinus ſe fuiſſe crediturum Euangelio, niſi quia catholicæ priùs crediſſet ecclеſiæ, quæ teſtimoniū Euangelio perhibuit. Et certè Spiritus ipſe veritatis (quo verè credimus eccleſiam regi) nunquā pateretur eā in ijs negotijs hallucinari. Sed & de legibus morum, ac bonorū operum (quandoquidem ſuperiùs oſtendimus, nō ſolam Fidē nobis ad ſalutem ſufficere, ſed opera bona ſimiliter exigi) quis ambiget, quando pontifici ſimul & toti concilio viſum fuerit, mores & opera quædam cōdemnare, tanquam chriſtianorum ſaluti cōtraria, quin ea fugere (velut animarum ſuarum perniciem) ſinguli Chriſtiani teneātur? Alioqui Paulus fruſtrà dixiſſet: Obedite præpoſitis veſtris. Et Chriſtus itē: Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et alibi: Qui Eccleſiā non audierit, ſi tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. At quando potiùs Eccleſiam audituri ſumus, quàm quū Pontifici conciliū conſentit, &

Argumentatio.

Heb. 13
Luc. 10.
Mat. 18.

tit,& Pontifex concilio? Nam hi (procul omni con trouerſia) catholicam eccleſiam repręſentãt. Sed iam cum Luthero congrediamur.

LVTH. Probo hunc ſic 1. Corint. 3. Fundamẽtum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus: hîc habes fundamentum ab Apoſtolis poſitum, at omnis articulus Fidei eſt pars huius fundamenti, quare poni alius articulus, quàm poſitus eſt nullus poteſt. Superædificari autem poteſt, vt idem dicit: Et ideo Papa debet nobiſcum poni & ſuperędificari, non autem ponere: oĩa enim credẽda ſũt in ſcripturis expoſita plenè.

EPISC. Si cuncta credenda, plenè ſunt in ſcripturis expoſita, mirum eſt, aut vnde tibi cum patribus de ſcripturis tantum eſt diſsidium? aut quibus oculis ipſe cernas, quod illi contueri nequaquam potuerunt? Sed vt iſta prætermittamus, dic mihi vbi in
1. ſcripturis inueniam diem dominicã obſeruari præceptum, quem tamen Eccleſia colẽdum præcepit? Nec eſt hoc neotericum inuentum, ſed à primordijs Eccleſię traditum, & à Chriſtianis hactenus accuratiſsimè cuſtoditum. Veruntamen quia non habetur in ſacris literis, iam per te, non ampliùs obſeruandum eſt, neque credendum obſeruari.
2. Dic rurſum vbi iuſſum fuerit in ſcripturis, diuorum imagines eſſe venerandas? Certè ſeptima Synodus (quæ fuerat 367. patrum) cõdemnauit execratores earum, & voluit omnes Chriſtianos eas
3. digna veneratione complecti. Dic tertiò, quæ ſcriptura tradat, patrem ingenitum dici? Nam Auguſtinus hoc ipſum in ſcripturis nuſquam inuenire ſe potuiſſe teſtatur. Et tamen ad ſubſtantiam fidei
4. pertinet. Sed nec quòd filius omouſios dictus alicubi

cubi fuerit (ſi credimus Auguſtino) poſſet illic inueniri, & tamen hoc ipſum eſt articulus Fidei. Dic 5.
qua ſcriptura cogemus proteruientem, vt fateatur Spiritum ſanctum à patre ſimul & à filio procedere? & tamen idipſum eſt articulus Fidei. Dic v- 6.
bi reperiemus, quòd Paſcha non alio, quàm dominico die celebrandum ſit? profectò nuſquam in ſacris literis iſtud comperies. Et tamen hoc à priſcis ills obſeruari diſtrictiùs imperatũ eſt. Dic vbi ſcri 7.
ptũ ſit in ſacris literis, quòd baptizatus ab hæretico non debeat rebaptizari? Et tamẽ hoc (etiam au ctoritate Cypr. renitente) poſt mortem eiuſdem Cypr. per concilium Carthaginienſe decretum fuit. An non Chriſtus aſſeruit multa ſe habuiſſe, quæ dicturus apoſtolis fuiſſet, ſi tunc ferre ea potuiſſent? Et vbi quæſo ſunt illa ſcripta? Sed & Pau- 8.
lus poſt ſuum reditum quædam Corinthijs pollicitus eſt ſe diſpoſiturum. Cætera, inquit, quum venero diſponã. Et hæc in ſacris literis nuſquam ſcripta inuenies. Falſum igitur eſt, quòd omnia quæ vel ad Fidem pertinent, vel ad leges morum & operũ, plenè ſunt in ſcripturis expoſita. Id quod oportet cõfitearis, alioqui probatio tua nulla eſt. Reſiduum autem argumentationis tuæ, nullius momenti eſt. Quid enim ſi Chriſtus (quod & nos affirmamus) Fũdamẽtum ſtatuatur? Num proptere a cuncta quæ nobis credenda ſunt, in ſcripturis plenè ſunt expoſita? Quid hac conſequutione poteſt ſtolidius cogitari? Sed & Petrum quid prohibet in Chriſto fundari, & nihilominus eccleſiaſti cæ ſtructuræ fundamentum eſſe? Nobis enim fundamentum omnino primum Chriſtus eſt. Subinde poſt Chriſtum Petrus. Tibi verò nec Chriſtus

Omnia quæ ad Fidem attinẽt in ſcriptura eſſe expoſita falſum eſt.

Fundamẽtũ Eccleſiæ

Fundamentum eſſe poteſt, quando Fides (quam tu Fundamentum collocas) in Chriſto nequeat eſſe. Per Fidem vtique Chriſtiani ſuper Chriſtum fundantur. At hæc Fides haudquaquam in ipſo Chriſto eſt, ſed in ipſis Chriſtianorũ pectoribus. Quam quia Petrus primùm cõfeſſus fuerat & ipſe primus poſt Chriſtum lapis viuus in huius ædificij ſtructura repoſitus fuit.

LVTH. Permitto tamen, quòd Papa condat articulos ſuæ Fidei, & ſuis fidelibus, quales ſunt: Panem & vinum tranſſubſtantiari in Sacramento: Eſſentiã Dei nec generare, nec generari: Animam eſſe formam ſubſtantialem corporis humani: Se eſſe imperatorem mundi, & regem cæli, & Deum terrenũ: Animam eſſe immortalem. Et omnia illa infinita portenta in Romano ſterquilinio decretorum, vt qualis eſt eius Fides, tale ſit Euangelium, tales & fideles, talis & Eccleſia, & habeant ſimilem labra lactucam, & dignum patella ſit operculum.

EPISC. Currus bouẽ trahit. Permittis ipſe Pontifici? Bene ſcilicet agetur cum Pontifice, ſi neceſſum ei ſit ex tua permiſsione pendêre. Sed vbi (te quæſo) Pontifex regem cæli deumque terrenum ſe vocauit? Quis te ferre poteſt ita ſemper & vbique mẽdacem? Illud verò, eſſentiã Dei nec generare nec generari, quid tibi videt, verúmne, an falſum hoc exiſtimas? Si falſum putes, quòd eſſentia generat, aut generatur, cur debeat tolerari? An opinaris, vel minimum de Deo mendacium, leue quiddam eſſe? Quando igitur tui ſimiles nihil veriti ſunt, hoc de Deo mendacium confingere, qualem tu Pontificem illum dixiſſes, qui paſſus hoc fuiſſet impunè doceri? Rectè igitur Pontifex (qui tũ fuit) Chriſtianos admonuit, quid

ſuper

ſuper hac re credere debuiſſēt. Sed nec cęteri (quos obijcis) articuli, ſuis carent rationibus. Id quod palàm oſtenderem, niſi quòd ex verſutia quadam eos introduxiſſe te iā video. Hoc in te ſæpiùs obſeruaui, quoties efficaces tibi deſunt probationes, ad conuicia te vertis, & alia moues, quæ nihil ad rem attinent. Firmandus abs te potiùs articulus eſſet, quo certum aſſeueras eſſe, quòd non ſit in manu eccleſiæ, aut Papæ, ſtatuere articulos Fidei, nec leges rectè operandi. Sed quum iſtum nequeas probare, ne nihil interim egiſſe videaris, tuo more latras in pontificem.

LVTH. Non verò, qui nō Papani, ſed Chriſtiani ſumus, ſcimus, quòd nihil eſt Fidei & bonorum morum, ꝙ non abundè in literis ſacris ſit expoſitū, vt neq; ius, neq; locus ſit, alia ſtatuendi vllis hominibus.

EPISC. Tu te his verbis hoc ſcire iactitas, quibus palàm cunctis oſtentas inſcitiam tuam. Nos enim plurima ſuperiùs memorauimus tam credenda, quàm facienda Chriſtianis, quæ nuſquam in ſacris literis habētur. Nec ſatìs eſt, quòd dixeris te hoc ſcire, niſi præter hoc, iuſtas item adduxeris probationes. Mihi profectò neutiquam ſatisfacis, quum te ſcire dixeris, niſi me quoque feceris idipſum ſcire. Rectiùs aliqua recenſuiſſes, de quibus ambigitur an in ſacris literis contineantur, & indicaſſes vbi reperiri queant, quàm tot aliena citaſſes decreta, nēpe de panis & vini tranſſubſtantiatione, de eſſentia Dei nec gignēte, nec genita, de forma ſubſtantiali corporis humani, atque alia nonnulla, quę nihil ad rem pertinent. Nos (vt vides) recenſuimus plurima, quæ nemo verè Chriſtianus negare poterit, ad Fidem & bonos mores pertinere,

Notatur Lutheri inſcitia.

nec tamen vbi ſint abundè tradita vel expoſita in ſacris literis, vllus indicare poteſt. Et tu nihilominus (tanta eſt inuerecundia tua) audes aſſerere: Nihil eſſe fidei & bonorum morum, quod non abunde ſit in ſacris literis expoſitum,

LVTH. Porrò ceremonias potuit Eccleſia ordinare, ſed eæ in arbitrio ſunt omnium fidelium, ſicut dicit 1.Cor.7. Empti eſtis pretio, nolite fieri ſerui hominum. Et Col.iij. Videte ne quis vos decipiat per inanem philoſophiam & fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum.

Inanis Lutheri philoſophia.

EPISC. In Ceremonijs profectò quiſquis repoſuerit ſpẽ ſalutis, longè fallitur. Attamen haudquaquam inutiles habendæ ſunt ceremoniæ. Tolle ceremonias ab Eccleſia, & apud maximam Chriſtianorũ partem dei cultum ſtatim extingues. Fac ne quiſquam leuet manus, néve genua flectat, aut ne tundat pectus, aut oret non velato capite, aut non in pedes erectus ſtet, dum legitur Euangelium, aut id genus reliqua prætermittat, videbis intra paucos dies, eam (quam vocamus deuotionem) euaneſcere penitùs. Nam ea, quæ adhuc viget in paucorum Chriſtianorum pectoribus, quanquam ſit pertenuis illius cultus ſcintillula, ceremonijs tamen enutrit̃. Et niſi ad has cogerẽtur Chriſtiani, propediẽ, aut null[9], aut quàm frigidiſsimus cultus Dei futurus eſt. Neque ſcripturæ, quas adducis, ceremonias damnant. Quum enim Paulus ait: Empti eſtis pretio, nolite fieri ſerui hominum: Hoc propter eos dixit, quorum aliqui ſe Paulo, quidam Apollo ſe addicebant, velut in hominibus ſpem ſalutis ſtatuentes, atque per hunc modum in miſe-

1.Co.7.

ram ſe tradentes ſeruitutem. Sed & alia ſcriptura Pauli nihil aduerſus eas ceremonias, quibus eccleſia iam vtitur, militat: ſed veteres Iudæorum obſeruantias duntaxat vitare iubet.

Concedo ergo Papam habere poteſtatem condendi leges, ſicut Aſſur Nimbrod habuit, vt eſſet robuſtus venator in terra coram Domino, vt extinguat libertatem Chriſtianam. LVTH.

Tu videri vis Chriſtianæ libertatis aſſertor eſſe, quum nihil ſis minùs. Nam tua libertas mera ſeruitus eſt. Sola Fides tibi liberum facit quemq;, quãtumuìs inquinet vitijs vel ſordidiſsimis. Tuæ libertatis eſt Eccleſiæ ſacramenta contẽnere, quę ſemper apud patres fuêre ſacroſancta. Tantam tu Chriſtianis libertatem, imò veriùs licentiam permittis, vt nullis alijs Eccleſiæ legibus obtemperẽt, quàm quæ in Euangelijs aut Apoſtolicis literis palàm ſunt traditæ. Tua libertas omnem ceremoniarum odinem euertit, confuſionemque proinde maximam pariet tandem in Eccleſia Dei. Aptè profectò libertatem hãc tuam depinxit diuus Petrus, quum vetuit Chriſtianis, ne quaſi velamen haberent malitiæ libertatem. EPISC. Specioſa Luth. libertas, Aegyptiaca ſeruitute deterior. 1. Pet. 2.

Probatur hęc poteſtas per illud Chriſti Mat. 24. Videte ne quis vos ſeducat, multi enim venient in nomine meo dicentes, ego ſum Chriſtus, & ſeducent multos. LVTH.

Quis non videt hanc ſcripturam teipſum exprimere? quippè, qui tot ſub Chriſti prætextu ſeduxeris, & quotidie ſeducis. Quis non hîc ſtrophas tuas exploratiſsimè cernit, quum Chriſti vaticinium (quod tibi nemo non obijceret) tua vafrities adaptat pontifici? Quis alius (quæſo) ple- EPISC.

bem ſeducit potiùs, quàm qui eam auertit à patrum commentarijs, in quibus ab apoſtolorum temporibus, ad hanc ætatẽ vſq; Chriſtiana plebs ſcripturam ſacram didicerit. Ab his paſcuis nunc tandem Lutherus abducit plebem, atque id quidem ſub prætextu nominis Chriſti. Quis itaque non aduertit hunc ex eorum eſſe numero, de quibus Christus dixit: Multi venient ad vos in nomi-

Matth.24. ne meo, & ſeducent multos.

LVTH. Et iterum: Quum videritis abominationẽ ſtantem in loco ſancto (quæ dicta eſt à Daniele propheta, qui legit intelligat.) Surgent enim pſeudo prophetæ, & pſeudochriſti, & ſeducent multos. Tunc ſi dixerint: Ecce hîc aut illic eſt Chriſtus, nolite credere: dabunt enim ſigna & prodigia, vt in errorem ducant, ſi fieri poteſt etiam electos. Ecce prædixi vobis.

EPISC. Et hæc ad te quoq; ſpectant & tui ſimiles. Quiſquis enim prætexẽs Euangelium, hæreſim docet, rectè dicitur abominatio ſtans in loco ſancto. Et eiuſmodi Chriſtus ipſe pſeudoprophetas & pſeudochriſtos vocat, à quorũ erroribus admonet cauendũ. Propter hanc quoq; cauſam, & ſpiritũ ipſe veritatis miſit, quo ſicophantias eorum Eccleſia diſcerneret. Nec erit quiſquam ab eis tutus, niſi qui doctrinæ per Eccleſiam traditæ firmiter adhæſerit. Ob quam rationem, & Paulus eam vocat columnam, & firmamentum veritatis.

Abominatio eſt ipſe Luth.

LVTH. Et 1. Tim. 4. Spiritus manifeſtè dicit, quia in no-

1.Tim.4. uiſsimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohiben-

hibentium nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt veritatem.

LVTH.

Profectò & prior huius pars te deliniat ad vnguem. Nam vbi credis alibi manere Fidem, quàm in Ecclesia Christi? Ego (inquit Christus ad Petrum) rogaui pro te, vt non deficiat Fides tua. Petri Fides, ne dubita, ſemper in ſucceſsiōe Petri manebit, quæ eſt Ecclesia. In hac Fide iampridē educatus ipſe fuiſti quam nunc deſeris, & ab ea diſcedis, attendens ſpiritibus erroris, non veritatis. Nam ſi veritatis attenderis ſpiritui, eccleſiam vtique non contemneres, in qua ſpiritus veritatis & reſidet, & loquitur. Palàm igitur eſt, te non veritatis audire ſpiritum, ſed attendere ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.

EPISC.

Ecce non ſolùm hîc probatur poteſtas papiſticarum doctrinarum & legum, ſed etiam admonitio noſtri, vt ab ijs pſeudomagiſtris caueamus, qui ceremonijs hîc & illic Chriſtū oſtentantibus, nos à Fide ſyncera alienant. Nā & Danielis 8. prædixit Antichriſtum fore regem impudentem faciei, hoc eſt ſicut Hebræus habet, potētem ſpeciebus, pompis & ceremonijs externorū operū, extincto interim ſpiritu fidei, ſicut videmus impletum, tot religiōibus, ordinibus, collegijs, ritibus, veſtibus, geſtibus, ædificijs, ſtatutis, regulis, obſeruantijs, vt numerum nominum eorum vix recites, quorū nullus euangelium curat, donec irrita facta ſint omnia mādata Dei, præſertim princeps iuſtitiæ Fides Chriſti, propter traditiones has hominum impiorum. Et hæc quidem milites fecerunt. Et hæc regno Antichriſti conueniebant.

EPISC. Hîc te video, pulueré ob oculos effundere molitum, nimirum ex Hebraica literatura. Sic iſtud ingenium tuum prorſus Anaxagoricum, quicquid vult, vbilibet ſe poſſe reperire confidit, & vnamquamlibet ſcripturam perſonæ cuilibet adaptare. Quo fit, vt anſam iam ex Hebræo captatam, moliris in pontificem torquere, quæ nihil ad eum ſpectant. Vt donemus igitur hunc locum ſic traduci poſſe, non quadrat tamen in pontificem id quod ſequitur: Et intelliget ęnigmata, ſeu potiùs (vt quendam redidiſſe legi) diuinationes. Porrò quòd in arte diuinandi pontifex peritus fuerit, nondum à quoquam audiui. Sed planè Hiero, ac cæteri interpretes, de Antiocho filio Seleuci literam hanc interpretantur, quam tu per vim torquere conaris ad pontificem, vt eum Antichriſtum facias. Si nobis ad hunc modum ſcripturis vim inferre liceret, multò quadrãtiùs hæc in te competere doceremus. Nam ſi quis tuas verſutias expendat, mendacia numeret, impudentiam exploret, hypocriſim excutiat, conuitiãdi libidinem exprimat, charitatis prætextum aperiat, malitiæ venenum detegat, cæteroſque dolos & artes innumeras (quibus inſe cõflatus es) depingere velit, nonne plures te formas ac ſpecies habere monſtrabit quàm Protheus habuiſſe refertur? Profectò verius hæ tuæ dici poſſunt ſpecies, quàm quas attribuis pontifici. Quid enim tanta religionum varietas, & cætera (quæ congeris) ad pontificem ſpectant? aut quomodo poterunt hęc omnia ſpecies & formę dici pontificis? Eccleſię nimirum iſta varietas, rectiùs exiſtimabitur. De qua & ſcriptum eſt: Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato cir-

Ingenium Lutheri Anaxagoricum.

Pſal. 44.

to circundata varietate. Et ſanè perquam mirificè facit hæc varietas ad Eccleſiæ decorem, ſi quis nō colubrinis, ſed columbinis eam oculis inſpexerit. Neque certè pontificem inceſſere deberes, ob hāc tam multiformem varietatem, ſed ſanctiſsimos illos patres potius, Baſilium, Hieronymum, Augu-ſtinum, Benedictum, Dominicum, & Franciſcum, quorum vel minimo nequaquam conferendus es. Hoc ſemper malè habuit progenitores tuos, hoc eſt, priorum hæreſum ſeminatores, quòd tanta fuiſſet in Eccleſia religionū varietas. Tu potiùs (quod iam incumbit tibi) articulum aſtrue, quemadmodum promiſeras, & deſine vim ſcripturis inferre, quò pontificem Antichriſtum eſſe monſtres. Certum enim eſt ex ſacris literis, hauddum Antichriſtum veniſſe, niſi forſan tu nobis Antichriſtus ſis futurus. Iſtis nugis, quod tibi in morē eſt, nos in obliuionem prioris inſtituti moliris inducere. Redi potiùs ad inſtitutum, & proba nobis articulum, quemadmodum es pollicitus, nempe, quòd nec Eccleſia, nec Pontifex poſſet quicquam de nouo credēdum, aut operandum ſtatuere, præter ea quæ in ſacris literis explicantur, id quod ſcio nunquam comprobabis. At propterea nugas iſtas introduxiſti, quemadmodum ſoles, quoties tibi ſolida defuerint argumenta. Sed iſta pro articulo ſufficiant.

Religionū diuerſitas priores hæreticos ſēper malè habuit.

ARTICVLVS XXVIII.

LVTH.

SI Papa cum magna parte Eccleſiæ ſic vel ſic ſentiret, nec etiam erraret, adhuc non eſt peccatum aut hæreſis contrarium ſentire, præſertim in re non neceſſaria ad ſalutem, donec fuerit per

concilium vniuerſale alterum reprobatum, alterum approbatum.

EPISC. Secum frequenter diſsidet Luth. & ideo veritatis hoſtis.

Nihil magìs tibi Fidem abrogat, & tuum dogma commõſtrat eſſe veritatis expers, quàm quòd in eo tam parum tecum conſtes, & tibi tam malè cohæreas. Nam (vt quidam ait) omnia vera veritati conſonant, falſum autem tam à ſeipſo, quàm à veritate diſcrepat ſemper. Tuum igitur dogma quando nec ſibi conuenit, nec veritati, meritò cũctis exibilandum eſt. Sed agè, iſtud doceamus ita ſe habere. Proximo quidẽ articulo, tibi diſplicuit in eccleſia tanta ceremoniarum varietas: Nunc autem in hoc articulo, nõ diſplicet animorũ diſſidium. Et vtrum horum quæſo, magis indecorũ Chriſtianis eſſe cenſes, animis ne? an ceremonijs diſsidere? Animis profectò, quiſquis non inſanit, dicturus eſt. Nam ſi debeant ſe Chriſtiani, ritibus & ceremonijs inuicem conformare, multò magìs animorum ſenſus inter eos vnus eſſe deberet. Et tamen tu permittis Chriſtianos animis diſſentire, ceremonijs verò diſsidere non pateris. Quàm pulchrè ſcilicet tibi congruis. Cæterùm cùm tria ſint, quæ Chriſtiano cuiq; conueniant, animus, corpus, & opera, quicquid de corporibus & operibus hominum fuerit, quæ nequeunt non multiformia eſſe, tamen inter Chriſtianos animorum vnitas deberet eſſe coniunctiſsima. Quam ſanè rem & Paulus, Corinthios per Dei nomen diſtrictiùs adiurat obſeruare. Obſecro, inquit, vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & nõ ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadẽ ſcientia. Ecce quomodo non tibi ſolùm, verumetiam

1. Cor. 1. Paul. animorũ vnitatem Corinthijs iniungit:

etiam

etiam Apoſtolicę veritati repugnas plurimùm. Iubet enim ipſe Chriſtianos, vt idipſum omnes dicant. Et tu doces licere Chriſtianis diuerſa dicere. Damnat ille ſchiſmata, tu ſchiſmata probas. Ille vnã mentem, vnamq́; ſententiam cunctis eſſe vult, tu ſingulis diuerſam & diſsidentem eſſe permittis, atq; nõ ſolùm fratribus inter ſeſe, verũetiam à pontifice, & ab Eccleſia diſsidium admittis, defendisq́; nõ eſſe peccatũ, ſic ab eis Chriſtianos diſſentire. Hîc iam vrgebo te paucis. Si peccatum hoc nõ fuerit, id quod tu nimirũ aſſeris, vtiq; nec improbandum erit, profectò tibi probandum ſit oportet. Nã apud te mediũ nullum eſt, neq; opus aliquod tibi neutrum, aut indifferens vllo pacto creditum. Quoniam igitur iſtud, vt audis, Paulus reprobat, palàm eſt tuæ ſententiæ repugnare Paulũ. Quamobrẽ aut ipſe falſa docuit, quod (ſcio) nemo dicturus eſt, aut tuum dogma, velut totius veritatis expers, meritò cunctis erit explodendũ. Porrò, quòd ais, concilium expectari debere, certè Paulus de concilio nihil eſt loquutus, ſed ſuæ voluit Corinthios auctoritati confidere. Quod & quéq; facere Chriſtianum decet, poſtquam pontifex vnà cum Eccleſia, ſic ſentiẽdum fore, ſemel docuerit. Cæterùm quem in modum hunc articulum firmes, iam audiamus.

Lut. Chriſtianis pectora pugnantia facit.

LVTH.

Hæc in indulgentijs dixi, minùs tunc rerum peritus. Stultè enim dixi, quare articulum damno ipſemet: quum enim in eo quæſtio de rebus non neceſſarijs ad ſalutem verſetur, nõ debui Papæ aut concilio tribuere tantum poteſtatis, vt è non neceſſaria re, neceſſariam facere poſſent. Sed ſic debui dicere, ſicut & nunc dico: Si Papa & cõcilium

lium ſic deſiperent, vt in rebus non neceſſarijs ad ſalutem determinandis, tempus & ſtudia perderent, habendi & contemnendi eſſent pro fatuis & inſanis, cum omnibus ſuis determinationibus lar ualibus, cùm tam multa ſint neceſſaria ad ſalutẽ, quæ ſola tractari oporteat.

EPISC. Si de rebus ad ſalutem nihil conferentibus (dimiſſis vtilioribus) pontifex cum concilio tractet, non iſtud probarim. Sed plerunque, res quædam vni videtur neceſſaria, quæ forſitan alteri ſuperuacanea iudicatur. Quamobrem oportet inter Chriſtianos, quendam loco iudicis conſtitui, cuius decreto par eſt cæteros omnes obtemperare. Nam alioqui maxima inter Chriſtianos erit diſſenſio, quibuſdam aſſerentibus, rem quampiam ſaluti conducibilem eſſe, quibuſdam contrà negantibus. Et quis, te queſo, iudex potior habendus eſt de re quauis, an ipſa fuerit ad ſalutẽ neceſſaria, quam is qui fuerat in hoc muneris à deo deſtinatus? maximè quum ei bona pars Eccleſiæ conſenſerit. Neque enim credibile eſt, Chriſtum (quũ ipſe corporaliter eſſet in cœlum aſcenſurus) ita ſuam Eccleſiam, abſque omni duce & rectore deſtitutam reliquiſſe, vt nemo prorſus eſſet ad quem in rebus dubijs diffiniendis, in litibus & controuerſijs dirimendis, in reprimendis opinionum nouitatibus, in rebellionibus & contumacijs coërcendis, ac demum in ſedandis cæteris eccleſiæ perturbationibus accederent Chriſtiani, ſed oporteret pro leuiſsimis quibuſuis negotijs congregare concilium. Quis tam impudens eſt, vt non perſpiciat, quantum hæc res in Eccleſia confuſionem fuiſſet paritura, ſi nemini talis auctoritas commiſſa fuiſſet.

Iudex quidam inter Chriſtianos conſtituendus.

ſet. Quando igitur is,qui primus eſt, & totius Eccleſiæ princeps, cuique totius orbis cura, Chriſti decreto commiſſa fuit, hunc vel illum ſenſum vnà cum cæteris Eccleſiæ proceribus approbauerit. iſtis nimirum alios(qui reliqui ſunt)niſi rationem efficaciſsimam in contrarium attulerint, ſe conformare decebit. Quod niſi fecerint,Pauli decretis planè contraueniunt,qui iubet vt idipſum dicturi ſint omnes,ne ſint inter eos ſchiſmata,ſed quòd ſint omnes in eodem ſenſu,& in eadem mente perfecti. Quiſquis huic præcepto repugnat, non video quis eum à peccato poterit excuſare.

LVTH.

Talis autem fatuitas eſt,quòd de indulgentijs, de primatu Papę,de tranſſubſtantiatione panis,& infinitis alijs nugis, ad rem nihil pertinentibus, ſæpiùs in concilijs determinârunt,de quibus Paulus, 1.ad Timoth. 4. Stultas autem & aniles fabulas deuita.

EPISC.

Scriptura non eſt iudex.

Hoc eſt quod dixi. Quoniam hæc tuo palato fatua videntur, quæ tamen alij cenſent non eſſe fatua,cur in his tibi vis credat potiùs, quàm pontifici,vel Eccleſiæ toti?Iam omnino iudex quiſpiã audiendus eſt, cuius iudicio ſtare cunctos decet Chriſtianos.Tu ſcripturã vis eſſe iudicẽ,ſed hanc rationib.plurimis,oſtendimus iudicem fieri non poſſe,& maximè cùm acriores nunquã inter Chriſtianos,quàm de ſcripturis habitæ ſint contentiones, vt ſuper his neceſſe fuiſſet alios habere iudices.Nam hæretici vſqueadeo pertinaciter illi ſenſui,quem ſemel de ſcripturis imbiberint,adhærẽt, vt dirumpi citiùs ſcripturas paterentur, quàm à ſuis opinionibus diuelli. Si non hoc animo fuiſſent Arrius,Macedonius, Eutices, Donatus,Pelagius,

gius, ac Hæreſiarchę cæteri, nemo mihi credat. Quòd ſi cõpertiſsimũ ſit eos tales fuiſſe, cur tuo iudicio de ſcripturis cõtra Põtificis & eccleſiæ decretum ſtabimus? Aequum hoc tibi videtur, vt tu iudex cunctorum habearis? Verbis Euangelij te cõpello, quis te iudicem conſtituit ſuper nos? At hoc certè moliris, quum neque Pontificem, neque bonam eccleſiæ partẽ, neq; concilium ipſum generale, ſed ſcripturam ſacram ſolam admittis iudicẽ. Et hanc hauddubiè nõ alia ratione, niſi quòd ſperas eã adinſtar naſi cęrei te vertere poſſe in quãlibet partem. Cęterùm quantum ad hos articulos attinet (quos tibi nugas placet appellare) quoniã de duobus prioribus nonnihil antè diximus, de tertio iam identidem breuiter diſſeremus. Ego certè perſuaſiſsimũ habeo, eccleſiam errare non poſſe, in ijs quæ ad ſubſtantiam Fidei pertinẽt, ſimul & credo, ſcripturas id omnino velle, maximè quũ probatiſsimo pontifici concilium generale conſentit. Nam Pontificem vnà cum concilio, non eſt dubium, Eccleſiam vniuerſalem repræſentare. Quum igitur in Euchariſtia panis ſubſtantiam, in ſubſtantiam corporis Chriſti conuerſam eſſe, concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio credendum cenſuit. Et ijs pontifex (vt Platina, vir alioqui parum Sacerdotibus fauens, teſtatur) fuit in quouis vitæ genere probatiſsimus, & planè dignus, qui inter ſanctos Pontifices numeretur. Quis ergo dubitare poteſt, quin id (quod iſte pontifex cum toto concilio diffiniuit) verè ſit credendum? Porrò quòd tua ſententia, nec Pontifex, nec eccleſia poteſt articulum Fidei nouum condere, idipſum ego facilè concedo, tametſi non omnino

Quare Luth. vult ſcripturã eſſe iudicẽ.

iuxta

iuxta ſenſum tuum. Neque enim opinor Pontificem vnà cum concilio poſſe quicquid libebit indiſcriminatim decernere, de ſubſtantia Fidei eſſe, ꝙ non antè fuerat de ſubſtantia Fidei. Nam in eorũ arbitrio non eſt ſitum (vt Scotus ait) vt quicquam tale vel non tale faciãt, ſed ſpiritu potiùs veritatis edocti, id quòd reuera pridem de ſubſtantia Fidei fuerat, iam declarãt eſſe de ſubſtantia fidei. Quando igitur palàm eſt Pontificem illum, Innocentiũ inquã tertiũ, tam doctrina, quàm ſanctitate pręſtãtem, cũ toto concilio declarâſſe, tranſſubſtantiationem panis credendã eſſe, quis ambigere poteſt, quin idipſum priùs fuerat de ſubſtãtia Fidei? Neq; enim (vt ſcitè Scotus ait) ob id vera fuit hæc diffinitio, quoniam illi potiùs hanc partem, quàm contrariam diffinierũt: ſed retrorſum magìs, hoc eſt, ob id illi partẽ hãc diffinierũt, quia vera fuit, & ꝗa Spiritus veritatis nequaquã eos aberrare permiſit.

LVTH. Laudo ergo egregiam Bullã iſtam, quæ Papæ & concilio tribuit negotiũ rerum non neceſſariarũ ad ſalutem: neque enim digni ſunt alio negotio, quàm vt ſtatuant, definiant, ſeruent aliena, impertinentia & non neceſſaria ad ſalutẽ. Quid enim illis & ſaluti? Sed & Bulla ipſa, & proles imitatur parentes ſuos, ferè non laborat, niſi in articulis ad rem prorſus nihil pertinentibus. Quum ergo è nõ neceſſarijs neceſſaria faciant, & hæc neglectis interim Fidei documentis pro articulis, obtrudant populo Dei, non intelligimus adhuc eos, operante Satana, operationibus erroris eccleſiam vaſtare? Qui enim poteſt eſſe niſi error, quod quũ neceſſariũ non ſit, neceſſarium arbitrio hoĩm efficit, vt hoĩm ſpẽ ædificent ſuper arenã, vt credant neceſſarium,

rium, quod neceſſarium non eſt. O vos impijſsimi animarum ſeductores, quàm ſceleratè illuditis populo Dei.

EPISC. Recipit ſe in ſua caſtra Lutherus.

Iam id (quod & lectorem ſæpiùs admonui) quis non aduertit? Ecce Luth. ad conuitia ſe vertit, quoties efficacia defuerint argumenta. Nihil hactenus attulit pro huius articuli roboratione. Nuſquam enim probat, quòd liceat à pontifice, & à bona parte Eccleſiæ diſſentire, aut quòd non ſit pontificum cõcilio ſentienti credendum penitus. Nos verò docuimus id neceſſarium eſſe creditu, quod pontifex cum Eccleſia decreuerit eſſe credendum, non quòd Eccleſia quicquam verum faciat, ſed quod id, quòd antè verum fuerat, quanquam à pleriſque dubitatum, iam explicatiùs & apertiùs verum eſſe diffinierit.

LVTH.

Igitur ſiue Papa, ſiue pars, ſiue cõcilium ſic aut ſic ſentiat, nemini debet eſſe præiudicium, ſed abundet quiſque in ſuo ſenſu, in ijs rebus quæ neceſſariæ non ſunt ad ſalutem.

EPISC. Chriſtiani diuerſum non ſequantur.

Non poſſunt non eſſe neceſſariȩ res ad ſalutem ipſæ, quas pontifex cum concilio tales eſſe declarauit: non quòd illas pontifex efficiat ſalutares, ſed quia pridem tales fuerant, idcirco pontifex à ſpiritu inſtructus iam eas eſſe ſalutares diffiniuit. Præiudicatum igitur eſt cuique Chriſtiano, ne diuerſum ſequatur ſenſum, hoc eſt, ne diſſentiat ab ijs, quæ ſummus pontifex vnà cum concilio credẽda decreuit, ſed ijs oportet, & Fidẽ & conſenſum pariter adhibere. Quis em̃ alio pacto ſcire poteſt, quæ pro veris Euangelijs Chriſti tenenda fuerit, & quæ reſpuenda, niſi per eccleſiæ decretum? Sed non ita, quòd Eccleſia poteſt quicquam euangelium

lium efficere, quod non antè fuerat euangeliũ, aut id repudiare, quod verum ſit euangeliũ: ſed ſpiritu veritatis infallibiliter edocta, quatuor nobis euangelia tradidit, quibus nos firmã adhibere Fidem oportet, atq; ad hunc modum de cęteris, quę pontifex cum Eccleſia decernit, credendum eſt.

LVTH.

In libertatem enim vocati ſumus, vt nõ ſit neceſſe credere verum, quod alius homo ſentit vel dicit, contenti eis credere, quæ in ſcripturis docti ſumus.

EPISC.

In libertatem ſanè vocati ſumus, ſed hac abutimur libertate, quando licentiùs, aut ſentimus, aut loquimur, quàm eccleſiæ decreta permittunt. Tunc enim libertas noſtra, malitiæ velamen eſt potius, quàm libertas. Nec verum eſt (quemadmodũ tu prætexis) quòd vrgetur quiuis credere, quicquid alius quilibet credit, ſed quicquid pontifex cum concilio credendum decernit, id omninò credere tenetur quiuis, quanquã in ſcripturis idipſum non habeatur. Nam plurima ſunt (vtì ſuprà diximus) quę tenemur credere, ſimul & facere, de quibus nihil in ſcripturis agitur. Cæterùm ingentem his verbis licentiam Sacerdotibus concedis, quum iam tua ſententia non tenebuntur ad tam prolixas preces, quas horarias vocant, nec ad alia multa, ad quæ per Eccleſiam obligata ſunt, quoniam in ſacris literis nuſquam iſta præcipiuntur.

De libertate in quã vocati ſumus.

Defectus Lutheri.

LVTH.

Si verò Papa poterit vllo iota probare, ſe habere ius condendi etiam minimam legis literam, nedũ articulos Fidei ſtatuendi, libenter hæc reuocabo.

EPISC.

Sępè diximus, quòd Papa, quanquam nouum articulum Fidei condere nequeat, tamen ſi cũ concilio generali, quiddam, ceu Fidei articulum cre-

dendum decreuerit, id quiſque Chriſtianus recipere & credere tenetur, certus quòd eccleſia ſpiritu veritatis regitur, in ijs quæ ſunt Fidei. Cæterū quis hîc tuas artes non deprehendit, qui Pontificem oneras huius rei probatione, quum tibi potius incumbit probare tua. Pontifici non deſunt, quæ pro ſua parte copioſè producat. Sed tu qui tuis hęreſib. totam vexas eccleſiā, quid hactenus ad hunc articulum comprobandum attuliſti?

LVTH. Vſum & præſumptionem, quibus hactenus prę-ualuit, non curo: ſcripturas ſanctas quæro, quandoquidem omnia quæ in Eccleſia fiunt, è ſcripturis ſanctis auctoritatē & exemplum habere debēt.

EPISC. Certè quæ præcipiuntur ab Eccleſia, non abſq; ſcripturarum auctoritate præcipiūtur, quāquam ipſa, quę ſic præcipiuntur, non ſemper in ſacris literis prodita ſint. Dies enim dominicus, aliaq; id genus multa (quæ ſuprà recenſuimus) ab eccleſia præcipiuntur obſeruari, & non ſine ſcripturarum ratione, nec tamen ipſa reperiuntur in ſacris ſcripturis vſquā expreſſa. Sed & apoſtoli multa poſt aſcenſionem Chriſti ad patrem, nobis tradiderūt, nec ſine auctoritate Chriſti, quanquam antea de eiſdem nihil ab ipſo palàm accepiſſent.

Multa nobis tradita per Apoſtolos tantùm.

LVTH. Sicut dicit Deut. quarto: Non addetis ad verbum ꝙ loquor vobis, nec auferetis ex eo. Et Zach. ſecundo: Legem Dei requirent ex ore Sacerdotis, quia angelus Domini exercituum eſt.

EPISC. Quid tibi velis cum ijs ſcripturis Luthere? Si tuū inſtitutū ex ijs probari confidis, falleris quàm lon giſsimè. Nam citrà quàm priorem enuntiaſſet Moſes, multa ſunt adiecta, multa quinetiā adempta ſunt. An tu putas hæc non obligare chriſtianos

quæ

quæ Chriſtus eatenus adiecit, vt chriſtianorum iuſtitia fieret, quàm Iudæorum cumulatior? Sed inquies: De Chriſto Moſes prædixit, quòd illi nõ minor quã ſibi Fides adhiberetur. Hoc tamẽ reſponde. Cur ipſius Chriſti verbis, & ijs præſertim, quæ proximè diſceſſurus dixerat, nempe de baptiſmatis forma detrahere quicquam auſi ſint Apoſtoli? Cur de nõ edẽdo ſuffocato & ſanguine legẽ à Chriſto nunquam traditã, ipſi gentibus impoſuerunt? Aut cur poſteaquam Apoſtoli ſemel hanc legem impoſuiſſent, auſus fuerat Paulus eandem immutare? Scribit enim ad Timotheum: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, quod cũ gratiarum actione percipitur. Vnde factũ eſt, vt nullo non ciborum genere veſcerentur Chriſtiani. Quã obrem aut illos omnino condemnabis, aut quum eodem ſpiritu iam regatur eccleſia, cuius inſtinctu docti ſunt Apoſtoli prędicta facere, confiteberis eccleſiæ præceptis iam eſſe Chriſtianis omnib. ęqualiter obtemperandũ. Sed & aſſentieris eccleſiæ iam licere, pro ratione temporum & perſonarum, alia quædam adijcere prioribus pręceptis & inſtitutis, nihilò minùs quàm Apoſtolorum licuit temporibus. Cæterùm porrò altera (quam affers) ſcriptura perparum ad rem facit. Quid enim ſi lex Dei requirenda ſi ab ore Sacerdotis? Num propterea ſequitur, quòd nemo Sacerdotibus, niſi in ijs duntaxat (quæ in ſacris literis prodita ſunt) obtemperabit? Quis non videt hanc conſequutionem, quàm nihil omnino roboris habeat? Hæc igitur ad huius articuli confutationem ſufficiunt.

Apoſtoli aliquid à Chriſti verbis detraxerunt.
Act. 15.
1. Tim. 4.

Fatua Lutheri concluſio.

ARTICVLVS XXIX.

LVTH. Via nobis facta eſt eneruandi auctoritatem conciliorum & liberè contradicendi eorũ geſtis, & indicandi eorum decreta, & confidenter confitendi quicquid verum videtur, ſiue probatum, ſiue reprobatum fuerit à quocunq; concilio.

EPISC. Non poteſt quiſquam articulus hoc vno peſtilentior excogitari. Tollit enim vniuerſum totius Eccleſiæ robur, ſed & animos Chriſtianorum prorſus incertos reddit, cui potiſsimum credere debeant. Nam ſi generali concilio ſecurè credi non poſſet, cuius erit auctoritati credendum? Neque enim quiſquam audire potuit vnquam vniuerſalem eccleſiam (poſtquam ſemel ipſa per orbem diſperſa fuerat) hoc vel illud affirmantem. Sed nec poſsibile fuit, vt in vno loco tanta multitudo congregaretur, vnde poſſet audiri. Quamobrem ſi concilio plenario, quod pontificis & ſingularum prouinciarum aſſenſu coadunatur, certò credi non poſſet, haud ſcio, cui Fidem indubiam adhibebimus. Neq; enim erit internoſcendi facultas, hęreti cũ ab orthodoxo, quũ ille non minori conſtantia contendat, apud ſe veritatem ſcripturarum eſſe, quàm orthodoxus apud ſe: ſi nullum præter ſcripturas, eius litis iudicem admitti patiamur. Si pontificem recuſamus, ſi concilia contemnimus, non particularia ſolùm, ſed etiam ipſa plenaria: quid iam reliquum eſt, niſi vt is præualeat, qui loquacior fuerit, & contentioſior, atque temerarius magìs: quemque non pudet mendacia pro veriſsimis audacter aſſerere, modò poſſet vtcunque mendacium fucare ſuum, vel contortis ſcripturis, vel argutijs veriſimilibus, vel (ſi cætera deſint) conuitiis & probris in contranitentes acerbiſsimè iaculatis.

tis. Enerua Conciliorum auctoritatem, ſit licentia cuique contradicendi geſtis eorum: Sinatur quiſque pro ſuo cerebro conciliorum eſſe iudex, & ſi libet condemnator: Nihil curet quiuis, quicquid à concilijs ſiue probatum, ſeu reprobatum ſit, ſed impunè quiſque pronunciet quicquid ſuæ temeritati verum videbitur: & tum, nunquid eiuſmodi, qualem ſuprà depinximus, non maxima Fides à bona Chriſtianorum parte firmiter adhibebitur? profectò. Sed tunc qualem habituri ſumus ecclesiam? quàm inconſtantem, quámve ancipitem? omni chamæleonte mutabiliorem, atque verſatiliorem omni cothurno? Si Luthero, ſi Arrio, Macedonio, Neſtorio, Eutichi, Eluidio, Donato, Iouiniano, Pelagio, Vuiclefo, magìs quàm concilio generali credendum ſit, quomodo poſſet deinceps eccleſia columna dici, firmamentumque veritatis? Quis vnquam adeo captus eſt oculis, vt nõ perſpiciat, quàm futura ſint omnia confuſa, promiſcua, turbata, incondita? Aut quomodo non vacillabit omnium Chriſtianorum Fides, ſi propter quaſlibet phantaſticas hæreticorum opiniones (quæ nunquam non inſurgere conſueuerunt in Eccleſia) nouis & nouis quotidie dogmatibus imbuemur, & vniuſcuiuſq; ſomnijs credendum ſit magìs, quàm pontifici cum vniuerſo concilio? Sed iam audiendi Luth. tempus eſt.

LVTH. Quã maligniter, & inſidioſè ſanctiſsimus ille Chriſti vicarius captat mea verba.

EPISC. Iam aduertit, in quas anguſtias perduxerit eum ſua temeritas, & negare ſtudet, quæ palàm ſcripſerat, atque ita ſubterfugere, ſed non effugiet. Quomodo pontifex tua verba Luthere captat neſcio,

Capra ſibi gladiũ.

ſed tu profectò maligniter & inſidioſè contra pontificem, atque adeo totam Eccleſiam iſta ſcripſiſti, volens per hunc modum tuis hæreſibus auctoritatem conciliare. Cuius rei non minimam ſpem concepiſſe videris. Nam cùm ipſe ſcolaſticos omnes pro nihilo reputes, cunctoſque ſacros interpretes (qui tibi non ſubſcribunt) omnino reijcias, Pontificum decreta reſpuas penitùs, conciliorumque acta prorſus contemnas, confidaſque te poſſe, pro maligno ingenio tuo, ſcripturas inuertere, quomodo non iam Lutherus, vel ſolum ſe regnaturum ſperat, & pontificem vnà cum orthodoxis & Eccleſia conculcandum opinatur?

LVTH. Sic enim ponit hunc articulum, ac ſi ego voluerim concilijs reſiſti pro cuiuſuis libidine.

EPISC. Tua certè verba magìs aperta ſunt, quàm vt reuocare iã poſſes. Si bulla pontificis, aliter tua verba (quàm ipſe ſcripſiſſes) recenſuiſſet, tum rectiùs incuſaſſes pontificem. Sed quum palàm aſſeras, viam vobis factam, nempe tibi tuiſque confœderatis, eneruandi conciliorum auctoritatem, & liberè contradicendi eorum geſtis, & indicandi eorum decreta, & confidenter confitendi quicquid verum videtur, ſiue probatum, ſiue reprobatum fuerit à quocunque concilio: quum hæc tam planè ſcripſeris, non eſt ſubterfugiendi locus. Nam qui dicit à quocunque concilio, nullum omnino concilium excipit. Sed & ijs verbis licentiam cuique facis ſequendi quicquid ſibi verum videbitur, nihil obſtantibus cuiuſcunque Concilij decretis.

Palinodiã occultè parat.

LVTH. Ego enim docui concilijs diſſentire, & reſiſtere, ſi

re, ſi

re, ſi quando contraria vel ſcripturæ, vel ſibijpſis ſtatuiſſent.

EPISC. Quicquid alibi docueris nihil refert, quandoquidem hæc abs te fuiſſe ſcripta, negare non poteris, hìc hauddubie loqueris non ſolùm de concilijs illis quæ vel ſibi, vel ſcripturis contraria ſtatuerunt, ſed generatim de vnoquoque concilio, prorſus nullum excipiens.

LVTH. Scripturam, inquam, volo iudicem eſſe conciliorum.

EPISC. Et ego quoque ſcripturam non recuſo iudicem, modò non hæreticus eam, ſed orthodoxus interpretetur. Si ſcriptura per ſeipſū loqui norit, aut ſi Spiritus veritatis in ſcripturis loquens audiri poſſet, eſſet ipſa nimirum optima ſui interpres. Sed hęretici crebriùs eā ita trahunt, & intorquent ad ſenſum ſuum, vt ſcriptura per eos deprauata concilijs repugnare videatur, quum ipſis alioqui maximè quadret.

LVTH. Quod dixi, propter concilia illa nouiſsima, in quibus nihil definitum eſt, iuxta ſcripturas, ſed omnia ſecunda mera hominum ſtatuta & ſomnia, ſi qua optima ſtatuta ſunt, vt potiùs hominum conciliabula, quàm Eccleſiæ concilia dicere poſsis. Nam quid Conſtantiæ ſtatutum ſit videbimus infrà.

EPISC. Si de nouiſsimis concilijs illud voluiſſes intelligi, non tam generatim, de quocunque concilio fuiſſes loquutus. Neq; dixiſſes viam vobis factam eneruandi conciliorum auctoritatem, cùm is ſermo protinus de cunctis accipitur. Neq; ego penitùs cuiuſcunq; cōcilij decreta probāda cenſeo, ſed eius quodcunq; fuerit in Spiritu ſancto pontificis

Vltra vallum progreſſus iā reprimit ſeſe.

auctoritate, cunctisque premonitis, quorum intereſt adeſſe conuocatum. Tale concilium in ijs, quæ ad Fidem pertinent, errare non poſſe firmiter opinor. Cæterùm quædam erant concilia, quę nec in Spiritu ſancto, neque pontificis auctoritate cõgregabantur, cuiuſmodi nonnulla fuêre Donatiſtarum, in quibus ipſi iactitabāt ſe multos epiſcoporū centenarios habuiſſe. Fuit & Arimini quoddam olim celebratum numeroſa epiſcoporum multitudine, ſed nec Spiritu ſancto, nec pontificis auctoritate congregatum, de quo Hieronymus affirmat, quòd in eo ſub nomine vnitatis & fidei, ſcripta fuit infidelitas. Et huius concilij res geſtas Damaſus Papa nouo conuocato concilio reſcidit penitùs. Fuit etiam Conſtantinopoli concilium contra ſanctorum imagines, pari modo ſine Spiritu ſancto, ſineque pontificis auctoritate coactū: in quo 330. fuerant epiſcopi. Sed hoc concilium poſtea reuocatum fuit, non modò per Stephanū papam in Romano concilio, verumetiā per Synodum ſeptimam omnino condemnatum: ſed & cõtra cunctos defenſores eius anathema ſeueriſsimè fulminatum erat. Pręter hæc & quædā fuerunt concilia, per pontificis auctoritatem congregata, ſed abſque Spiritu ſancto, quale fuit concilium Stephani ſexti (quemadmodum Platina ſcribit) aduerſus prædeceſſorem ſuum Formoſum, cuius acta magis odio parcitus, quàm vllo charitatis affectu reprobauit. Similiaque nonnulla ſubſequuta ſunt, quum (vt Platina tradit) longo tempore poſthac fieri conſueuit, vt acta priorum pontificum ſucceſſores aut infringerét, aut omnino tollerent. Dilucidum igitur ex ijs eſſe poteſt, multa

Platina.

con-

concilia frequenter erraſſe:ſed nos de plenarijs loquimur, quæ per pontifices conuocata fuerunt, & quibus ijdem plenũ in Spiritu ſancto prębuerũt aſſenſum. Nam ſemper mihi ſuſpecta vidẽtur, vbi vel à concilio pontifex diſsideat, vel concilium à pontifice, niſi manifeſtiſsima pontificis culpa factum id fuerit. Verùm vbi mutuò conſenſerint, & in charitate conuenerint, non eſt dubium, quin quicquid ad Fidem pertinens decreuerint, id firmũ ſolidumque cunctis habendum ſit.

LVTH. Quòd ſi etiam nunc dicerem, cuilibet pro libidine licere concilijs reſiſtere, rectè dicerem, quia articulo præcedente confitetur ſanctiſsimus vicarius Dei, ſe in concilijs determinare ea, quę non neceſſaria ſunt ad ſalutem, eaq; poſſe vertere in neceſſaria, ideo non ſolùm reſiſti licebit, ſed etiam ſicut delirum aut morionem rideri à morionibus oportet, vt qui in rebus ſacris tanta vel leuitate, vel amẽtia etiam iocari & nugari tum audeat ipſe, tum cogat alios.

EPISC. Profectò niſi frontis eſſes perfrictiſsimæ, te pudeeret toties de pontifice mẽtiri Nihil huiuſmodi pontifex in articulo ſuperiori dixit. Errorem certè tuum reprobauit, quo tibi placet, quatenus cuique liceat abſque peccato ſentire contrarium eius, quod pontifex cum magna ſentit eccleſię parte. Ego tamẽ nihil ambigo, quin pontifex vnà cũ concilio poſſet ea quę pridem abſque periculo ſalutis explicitè non fuerunt credita, facere neceſſaria creditu. Quod ſi poſſe conſtiterit, quis iam negabit illum, ex non neceſſarijs ad ſalutem, poſſe facere neceſſaria? Palàm enim eſt articulum de proceſsione Spiritus ſancti à patre, ſimul & à filio, ſine

Ex non neceſſarijs poſſe facere neceſſaria.

diſcrimine ſalutis aliquandiu non fuiſſe creditũ. At poſteaquam per concilium & pontificẽ approbatus erat de ſubſtantia fidei fuiſſe, iam cuncti de neceſsitate ſalutis illum credere tenẽtur. Neq; ita tamen, quòd pontifex hunc, ceu nouum articulũ condiderit, ſed quòd eum (qui priùs de ſubſtantia fidei fuerat) iam de nouo talem eſſe declarauerit.

LVTH. Adduxi aũt pro mea ſententia Panormitanũ, de elect. C. Significaſti, dicentem plus eſſe credẽdum vni priuato fideli, quàm toti concilio, aut papæ, ſi meliorem auctoritatem vel rationẽ habeat. Cur hũc non damnauit ſanctiſsimus Chriſti vicarius? Quid in meis verbis odioſè criminatur, quæ aliunde pendent? ſi vni priuato plus credendum eſt, quàm concilio, in aliquo caſu, nónne auctoritas cõciliorum quoq; ſubiecta eſt eidẽ priuato fideli?

EPISC. Primò. Multa ſunt à nobis hîc dicenda. Et primũ, quòd nõ rectè nobis obijcias hîc Panormitanum. Nam quid hunc producis, quem in iure ſolùm, nõ item in theologia doctum fuiſſe probè noſti? Et certè quãdo ipſe tam odioſè iuriſtas inceſsis, ineptè ſuades, vt nos eis contra theologos Fidẽ adhibeamus. Secundò. Deinde, quum ſint magni nominis theologi & ijdem haud exiguo numero, qui contrà ſentiunt, cur huic vni Fidem adhibendam cenſes, tanta reiecta multitudine? Tertiò. Tertiò, ſi tu quæ paulò ſuperiùs aſſeruit Panormitanus admittere velis, nos ea lege pollicemur, eadem haudquaquam reiecturos. Sin tu legem iſtam ſpreueris, et nolis prioribus Panormitani verbis teneri, non æquum poſtulas, vt iſta quæ ſubſequenter dixerit verba nos obligare debeant. Sic vtiq; paulò ſuperiùs ſcripſit idem Panormitanus: Licèt poteſtas fuerit data papæ &

toti

toti eccleſiæ: papæ tamen fuit attributa tanquam capiti, vnde debet moueri corpus.ad diſpoſitionem capitis. Audis hæc verba Luthere? Admittas ex ijs oportet, pontificem eſſe caput Eccleſię, & ad eius moderamen reliquum corpus moueri debere. Iſtud ſi conceſſeris, & nos, (quod reliquum eſt) non aſpernabimur. Quartò, videamus an ipſe Panormitanus ea ſolidè probet quæ dixit, an ſecùs. Concilium, inquit, errare poteſt, ſicut aliàs errauit ſuper matrimonium contrahendum inter raptorem & raptam, & dictum Hieronymi meliùs ſentientis poſtea fuit prælatum toti concilio, vt probatur 26. quæſtione. 2. in ca. Tria, iuncto ca. Placuit. Hęc Panormitanus. Huic nos reſpondemus, quòd non ex ijs capitulis efficaciter oſtenditur, quòd ſolus Hieronymus ſe contra concilium oppoſuit. Nam Meldenſe concilium priùs idipſum diffiniuit, nempe quòd raptori liceret peracta pœnitentia, raptam in coniugem ducere, quemadmodum paulò ſuperiùs eadem quæſtione, cap. Si autem, conſtat. Non rectè igitur ex hoc facto, Panormitanus colligit, plus credendum eſſe vni priuato fideli, quàm toti cõcilio. Quintò, finge neminem præter Hieronymum, huic oppoſuiſſe ſeſe concilio, tamen quia Concilium hoc plenarium non fuit, nec Põtificis auctoritate conuocatum, vtì Iuriſtæ tradunt, nihil facit aduerſum nos.

Quartò.

Quintò.

LVTH. Sed finge Panormitanum hoc non dixiſſe, quid ad Paulum dicemus qui Galat. 1. dicit: Si angelus de cælo aliud euangelizauerit, anathema ſit. Vide hìc ſanctiſsime Papa, Paulus anathema iubet eſſe, etiam ſi angelus de cælo aliud docuerit. Et quantò magis anathema eſſe debet, ſi papa de

terris.

terris, vel Concilium de inferno aliud docuerit.

EPISC. Certè ſi Angelus de cælo quicquam aliud docuerit, hoc eſt, diuerſum & repugnans Euangelio, non iniuriâ foret anathematizandus. Sed quid prohibet alia, præter ea quæ in Euangelio continentur, queque vel ad illuſtrandam Fidem, vel ad bonos mores conferri poſſent, adijcere? Nihil profectò. Nam id priores Patres (vt ſuprà non ſemel oſtendimus) ſępenumero fecerunt, vt nihil hîc ſit, cur incuſes Pontificem, quem tu toties cum ironia Sanctiſsimum nominas.

LVTH. Idem. 1. Corinth. xiiij. Quod ſi ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Nonne & hîc Apoſtolus, docenti & maiori obſtruit os, vbi ſedenti, & inferiori aliquid fuerit reuelatum, & planè maiorem ſubijcit minori? quid ergo ſibi arrogat papa & cōcilium, contra hæc ſcripturæ ſanctæ exempla & documenta?

EPISC. Nihil omnino locus iſte, aut certè quàm minimum pro te facit. Nam Paulus hîc molitur, quòd in Corinthiorum Eccleſia nullus fieret vocum tumultus, ſed vt ordine quodam imperturbato, ſcripturæ cunctis exponerentur. Propter quod & præmiſit inquiés: Prophetę verò duo aut tres loquantur, cæteri verò dijudicent. Ecce duos aut tres in hoc officium deputari voluit, ita quòd non ſimul omnes loquantur, ſed viciſsim vnus poſt alium, ne confuſio vocum fieret. Ob quod & iuſsit ei, qui priùs verba fecit, protinus, vt paratum alterum ad loquendum viderit, conticeſcere. Neque alia ratione ſubiecit Paulus, quod tu iam citaras. Quòd

1. Cor. 14. ſi ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Et profectò niſi conſorti dicturo mox ille ceſſerit, vterque

que ſimul verba faciet, atque ita confuſionem nõ exiguam parient auditorio. Porrò qui præſentes fuerint, facilè dijudicabunt, ſi propiùs ad rem loquatur, alioqui velut impudens, confeſtim exibilabitur. Cæterùm neque voluit Paulus, ipſum qui ſermonem inchoaſſet interrũpi, niſi fuiſſet alteri quiddam, quod plebem potiùs ædificaret, reuelatum. Et ſanè, cui reuelatum quippiam eiuſmodi fuerit, is meritò dignus eſt, qui præ cæteris audiatur. Sed priuſquàm ipſi Fides vlla fuerit adhibita, dijudicare quid dixerit auditores debent. Cæteri (inquit Paulus) dijudicent. Quod & in Concilijs identidem fieri notiſsimum eſt. Audiuntur ſinguli, ſi quis de re propoſita quicquam dicere velit, & tandem quod omnium calculis maximè comprobatur (ſiue põtifex, ſeu quiuis inferiorum id dixerit) id in modum decreti redigitur. Ad vniuerſum itaque cœtum dijudicare ſpectat, quid quiuis dixerit. Et nemo propriæ ſententiæ ſuæ iudex admittitur. Neque credibile eſt, ſi plenarium concilium, ea charitate, quæ Chriſtianos decet, congregetur, quin id quod de neceſsitate præſens negociũ ſpectat eorum alicui, qui præſentes fuerint, potius reuelabitur, quã externo cuilibet. Ex ijs itaque (quę diximus) nemo non intelligit, hanc ſcripturam quam ex Paulo produxiſti, nihil aduerſus conciliorum auctoritatem facere.

LVTH.

Paulus etiam reprehendit Petrum Galat. 2.

EPISC.

Quid ſi reprehenderit? Nũ propterea nulla concilijs remanebit auctoritas? hoc enim eſt, quod te probare iam oportet. Neque enim iam de pontificis auctoritate, ſed conciliorum diſſerimus magìs. Atqui neque licet cuiuis, quod licuit Paulo. Profer quem-

Non cuiuis licet quod Paulo licuit.

quempiam, qui Pauli dotes æquare poſſet, qui ſic vocatus à Chriſto, ſic miſſus ad homines, tanta ſide illuſtretur, tanta charitate ferueat, ſapientia tãta præſtet cæteris, tot reuelationibus afflatus ſit, miraculis denique cuncta (quæ dixerit) comprobet tam apertiſsimis. Talem (inquam) profer, & (nihil hęſito) concilium hunc audiet quàm libentiſsimè. Verùm non ita, ſi quiſpiam Arrius, aut Neſtorius, aut Macedonius, aut alius horum ſimilis emerſerit, qui pro ſuo cerebro, ſcripturas contra Patrum omniũ ſententias inuolueret: nemo Chriſtianus aut pontificem, aut concilium, ab eiuſmodi bellua reprehendi ſuſtineret.

LVTH. Et Iacobus Actorũ. xv. mutauit Petri ſententiã.

EPISC. Certè, ſi Iacobus Petri ſententiam mutauit, falſum eſt quod Hiero. ad Auguſtinum ſcribit. Nam poſtquam paucis Petri ſermonem perſtrinxiſſet, illico ſubdidit: Tacuit autẽ omnis multitudo, & in ſentẽtiam eius Iacobus apoſtolus, & omnes ſimul presbyteri tranſierunt. Ecce palàm hîc affirmat Hiero. Iacobum vnà cum cæteris in Pauli ſententiam tranſijſſe. Et ſubiungit protinus: Hæc non debent, inquit, moleſta eſſe lectori, ſed & mihi & illi vtilia, vt probemus antè apoſtolum Paulum non ignoraſſe, Petrum principem eſſe huius decreti, legem poſt euangelium non eſſe ſeruandam. Hoc Hiero. Ex quo ſatìs apparet, Iacobum haudquaquã ſententiam Petri mutaſſe. Sed finge rem ita ſe habuiſſe, nempe quòd Iacobus Petri ſententiam mutaſſet, quid iſtud cõciliorum auctoritati præiudicat? Nemo prohibitus in eo cõcilio fuit, ſuam ſententiam dicere. Sed licuit cuique, quod ſenſerit liberè pronunciare. Petrus primùm, ceu princeps &

caput

caput loquutus eſt. Deinde Paulus & Barnabas. Poſtremò Iacobus. Cæterùm decretis concilij nemo repugnabat, ſed concordibus animis omnes conſenſerunt. Nihil igitur concilio derogabat, quanquam à Petro Iacobus diſſenſerit. Quo & perſpicuum efficitur, non poſſe tuum inſtitutum ex eo probari, vel ſi donauerimus hoc ipſum tibi, nempe quòd Iacobus mutarit Petri ſententiam, quod tamen ex Hieronymo falſum fuiſſe conſtat. Sed & hodie, dum per pontificem concilia celebrantur, licebit cuiuis, qui ſe putat meliorem habere ſententiam, etiam ſi à pontifice diſsideat, in medium eam proferre: ſic tamen, vt eam non pertinaciter defendat, ſed aliorum ſubmittat iudicio.

LVTH.

Nec ipſi Apoſtoli in ſuo concilio quicquam ſtatuerũt de ſola præſumptione Spiritus, ſed per ſcripturas ſua probauerunt.

EPISC.

Act. 15.

Apoſtoli docente Spiritu ſancto multa geſſerunt, quæ nulla ſcriptura corroborari potuerunt.

Cuius, te precor, Spiritus præſumptionem intelligis? humanínе? an diuini magis? Si diuini, falſum eſt. Nam alioqui, cur ijdem apoſtoli dixerunt: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis? Et Paulus ait: Spiritus manifeſtè dicit. Neque hæc certè, de quibus ita loquuntur, priùs erãt in ſcripturis tradita. Sed & pro ſeptem diaconis, qui per concilium deputati fuerunt, nullam Apoſtoli ſcripturam attulerunt, neque pro alijs id genus multis, quæ docente Spiritu recenter adiecta fuerant. Quòd ſi nihil præter ſcripturarum auctoritatẽ, aut fecerint, aut docuerint apoſtoli, quomodo quæſo, cõtra Chriſti mandatum expreſſum, baptiſmatis formam auſi ſint immutare?

LVTH.

At nos incomparabiliter minores, ſtatim vt nobis

bis quicquam rectum viſum fuerit, concilij titulo in articulum Fidei vertimus.

EPISC. Vtcunque fuerint ij, qui iam ſunt in eccleſia, minores apoſtolis, eadem nihilominus eccleſia iam eſſe creditur, quæ tunc fuerat, nimirum apoſtolorum temporibus, paremque vtrobique ſortita poteſtatem. Neq; enim pro ſolis illis Chriſtus ſuum fudiſſe ſanguinem, neque pro ſolis illis ſanctum è cælo demiſiſſe Spiritum putandus eſt. Quamobrem, vt illi concilio Spiritus nonnulla mutarunt, ita nunc quid prohibet eccleſiam cum pontifice ſimilia facere? Præſertim quum quotidie nouis ſuccreſcentibus morbis, noua neceſſe ſit remedia prouidere. Non habuit (fateor) eccleſia primitiua, tot explicatos articulos fidei, quot habentur hodie. Nimirum quia nondum hæretici tot emerſerant. Si nunquam aliquis Arrius emerſiſſet, non hodie forſitan inter articulos haberetur filij conſubſtantialitas, quam Auguſtinus affirmat nuſquam in ſcripturis eſſe repertam. Sic propter Macedoniũ, Neſtorium, Eutichen, Theodorum, Macharium, & alios ingenti numero, explicatior eua ſit articulorum numerus. Nam quia compertiſsimum habuerunt patres, pleroſque Chriſtianos plus ſatìs hæreticis fuiſſe credulos, apprimè neceſſarium fore dixerunt, eorum errores cõdemnare, & quæ pro ſingulis erroribus eregionè credenda forent, per concilia decernere. Quamobrem, quòd hodie tot articuli nobis traditi ſint, hæretici fuerũt in cauſa, qui tot peſtilẽtes hæreſes nobis ſuſcitarunt. Nam hi ſcripturas longè quidem irreuerentiùs tractârunt, quàm ipſi milites (de quibus ſuprà loquutus es) tunicam Chriſti inconſutilem.

Hi certè reuerebantur hanc tunicam ſcindere, ſed hæreticos ſacras literas dilacerare nihil puditum eſt. Hæc itaque pro articuli huius exploſione ſuffi cere putamus.

ARTICVLVS XXX.

Aliqui articuli Ioannis Huſs condemnati in concilio Cōſtantienſi, ſunt Chriſtianiſsimi, veriſsimi, & Euangelici, quos nec vniuerſalis eccleſia poſſet damnare. LVTH.

Plus ſatìs bonarum horarum, ob hos articulos tuos cōfutandos abſumpſimus, ne nūc iteratò nouis articulis nos oneres. Sic enim (renitente prouerbio) Thylaco maior erit acceſſoria ſarcinula. Sed nobis eſt ſatìs, quòd per ipſum Conſtantienſe concilium (in quo viri totius Chriſtianitatis tam eruditione, quàm morum probitate ſpectatiſsimi fuerunt) articuli dicti condemnati ſint. Neque enim credibile eſt, tot & tam egregios patres (niſi priùs accuratiſſimè dictos articulos excuſſiſſēt) eos aut iugulare voluiſſe, aut carbone penit' notare. EISC.

Erraui, & hunc articulum reuocaui, & adhuc reuoco, in hoc quod dixi, aliquos articulos Ioannis Huſs eſſe euangelicos. Quare nunc ſic dico: Non aliquos ſed omnes articulos Ioannis Huſs Conſtantiæ eſſe damnatos ab Antichriſto, & ſuis apoſtolis in ſynagoga illa ſatanæ, ex ſceleratiſsimis Sophiſtis congregata. LVTH.

Iam experior, quod olim puer audiui, vel ob id cauendos hæreticos, quòd ex eorum cineribus, alij facilè renaſcantur. Nunc enim in te reuixiſſe video Ioannem Huſs. Cæterùm hoc vnum conſultiſſimè prouidit Deus, vt nemo veſtrum plenè cum cę EPISC. Inteſtina hæreticorum bella.

teris conſentiat,ſed in quàm plurimis ab inuicem diſsideatis,& vnus alteri frequentiùs aduerſetur. Nec ipſe Ioannes Huſs præceptori ſuo Vuiclefo ſubſcripſit in omnibus. Nec tu Ioanni tuo, quemadmodum infrà mox videbimus.

LVTH. Et in faciem tuam ſanctiſsime vicarie Dei, tibi liberè dico,omnia dãnata Ioannis Huſs eſſe euangelica & Chriſtiana:tua autem omnia prorſus impia & diabolica:Ecce reuocationem quam tua Bulla exegit,quid vis amplius?

EPISC. Quid iſta nũc exprobras huic pontifici,qui necdum natus fuit,quum hęc agerentur?Inſanis profectò. Nam fingas iniquiſsimè damnatum fuiſſe Ioannem Huſs, non potes tamen hoc facinus in iſtum impingere,niſi cunctas priorum pontificum res malè geſtas in huius caput accumulare velis. Quod ſi moliris,cur non pariter & cuncta bona, quorum priores optimi pontifices auctores fuerunt,huic etiam referas accepta?Neque enim rectè cuncta prædeceſſorum ſuorum mala congeſſeris in eum, niſi pariter & eorundem bona feceris ei cõmunia.Quod ſi conceſſeris,quomodo non ſumma temeritas in verbis tuis erit?quũ aſſeris omnia, quæ Pontificis huius ſunt,impia & diabolica eſſe.

LVTH. Secundò non rectè faciunt, qui me Huſsitam vocant.Non enim mecum ille ſentit.

EPISC. Hoc eſt quod paulò antè dixi:Neminem vnum cum alijs conſentire,id quod apertiſsimum eſt,erroris & falſitatis(quæ in vobis eſt)indicium.Nam vero cuncta cõſonant:Falſum autem tam à ſeipſo quàm à vero diſsidet ſemper.Tu quanquam de Sacramentis cæteris peſsimè ſentis,non negas tamẽ, quin in Euchariſtia verũ Chriſti corpus contineatur,

Erroris in hæreticis indicium euidẽs,mutuũ inter ipſos diſsidium.

tur, id quod Ioannes Vuicleſus auus tuus prorſus negauit. At benedicatur Deus, qui vos eodem ſchiſmate laborare facit, quod in eccleſiam ipſi totis viribus introducere molimini.

Sed ſi ille fuit hæreticus, ego plus decies hæreticus ſum, quum ille longè minora & pauciora dixerit, velut inchoans lucem veritatis aperire. LVTH.

Si verum eſt (quod dixit Chriſtus) ex verbis ſuis quiſque condemnabitur, Profectò verba tua te condemnabunt. Ex ore nimirum tuo iudicandus es. Ego quidem nihil dubito, quin Ioannes Huſs, qui potiùs ignem pati voluit, quàm tot eximios audire patres, propriæ ſententiæ contra eccleſiam nimis quàm pertinaciter adhæſit. Ac proinde manifeſtarium cunctis hæreticum ſe fuiſſe prodidit. Quòd ſi tua cõfeſsione plus illo decies hæreticus ipſe ſis, nemini ſuccenſere potes, qui te vocat hæreticum. Sed ais illum inchoaſſe aperire lucem veritatis. Profectò ſi lux veritatis (quam olim Eccleſia per Chriſtum recepit) ita prorſus euanuit, vt per hãc rimam neceſſe fuit reparari, fruſtra Deus in mũdum poſt tot prophetas filium ſuum miſit. Sed et filius poſt Apoſtolos fruſtrà ſpiritum ſanctũ in Eccleſia reliquit: Si lux iſta veritatis ſic extincta fuit, vt per Ioannem Huſs reſtituẽda foret, mirum eſt, quòd nec in huius hominis vita, nec poſt eius mortẽ, Chriſtus vlla pro lucis illius confirmatione miracula nonſtraſſet. Nam ita facere conſueuit, quoties nouam aliquam doctrinæ lucem aperire voluit mundo. EPISC. Luc. 19.

Hoc ideo dico, vt intelligat lector, quàm ſcelerati & impij fuerint homicidę illi Conſtantienſis Concilij Pontifices & Phariſæi, qui illum exuſſe- LVTH.

runt, quum ego me fatear Chriſtianum, nolimq́;
eorum damnationem agnoſcere.

EPISC. Cupis vt intelligat Lector, quàm ſcelerati & impij fuerint homicidæ, nempe pontifices & phariſæi (ſic enim vocas eos) qui tempore Conſtantienſis Concilij Ioannem Huſs exuſſerunt. Cuius rei duas probationes adducis. Alteram, quòd tu te fateris Chriſtianum eſſe: Alteram, quòd ipſe nolis eorum damnationem agnoſcere. Non opinor lectorem quenquam, niſi tui ſimilem, ijs rationibus adduci poſſe, vt tibi credat. Nam quid ſi nolit vnus fraterculus damnationẽ hanc (quæ à tot ſanctiſsimis eccleſiæ proceribus emanauit) agnoſcere: Num ob id tam reuerendo conuentui minor adhibenda ſit Fides? Quòd autem te Chriſtianum eſſe fateris, quomodo non & in hoc te mendacem lector ſuſpicabitur? quum tot de eccleſia, de ſcripturis, de Chriſti vicario mendacia finxiſſe maniſeſtiſsimè conuincaris.

Vide lector & ride firmiſsimas Luth. rationes duas.

LVTH. Niſi fortè ideo permiſſus eſt exuri, quia non paratum detulit Ro. idolo & ſuis ſatanicis ſtatutis operationibusque erroris. Conatus enim fuit vir ille & pius & doctus, id quod & ego in principio conabar, vt decretis papalibus veritatis opinio ſalua maneret. At ijs ſaluis, ipſum perire neceſſe erat vnà cum Chriſto & Fide & veritate.

EPISC. Validiſsimum argumentum eſt, prophetas & apoſtolos ab eodem auctore veritatis, nẽpe Deo fuiſſe miſſos, quòd inter ſe maximè conueniebãt, nec in ſuis diſcrepabant aſſertionibus. Et è diuerſo ſignum euidentiſsimum eſſe cuiq; poteſt, quòd à patre mendacij, nimirum diabolo, ſuſcitati ſunt hæretici, quòd nemo repertus eſt ex eis, qui nõ ab

altero

alterò diſsideat. Ecce confiteris iam ſecundò, tibi non probata fuiſſe cuncta Ioannis Huſs, & maximè, quòd ille tantum detulit Rom. pontifici. Quo factum putas, vt ſit permiſſus exuri, alioqui nihil eum læſiſſet ignis. De te fortaſsis, qui nihil omnino defers pontifici, ſed quibus poſsis probris & cõ uitijs illum inſectaris, viſuri ſumus hoc miraculũ, quòd ignis non auſit te contingere.

Igitur Ioannes Huſs non repugnare videtur, quò minùs ſit Monarchia papæ, hoc tantùm agit, impium pontificem non eſſe membrum Eccleſię, multò minùs papam, ferẽdum tamen, ſicut quemuis alium tyrannum. LVTH.

Rectè profectò Monarchiam credidit Ioannes Huſs, nec dubito, quin à ſacris literis adactus fuerit idipſum confiteri. Et certè (quemadmodum ſæpè diximus) niſi reliquiſſet in Eccleſia Chriſtus vicarium aliquem & ducem, poſtquam in cœlum ipſe conſcendiſſet, maxima totius Eccleſiæ fuiſſet inde ſuborta confuſio. Vix enim aliqua multitudo, aut ſibi, aut cum alijs, in ijs quæ Fidei ſunt cõ ueniret, ſed vbique factiones & ſchiſmata forent: vbiq; ſectarum & opinionum varietates, tam quo ad fidem, quàm quo ad bonos mores attinet. Nulla cuiuis Chriſtiano certitudo foret, cuius potiſsimum ſententiã ſequeretur. Et denique, quantum vnus hodie ędificaret, alius cras demoliretur. Quamobrem in hoc probandus fuit ille Ioannes tuus, quòd Monarchiam verè crediderit. Et contrà tu, qui diſsides ab eo vehementer improbandus. EPISC.

Ego verò etiam ſi ſanctus Petrus hodie præſideret Romæ, negabo Romanum Epiſcopum eſſe LVTH.

 papam.

papam. Papa enim res ficta eſt in mundo, neq; fuit, neque eſt, neque erit, ſed fingitur eſſe.

EPISC. Non ſatis eſt iſta dicere, niſi validiſsimis item argumentis, quę reuinci nequeant, eadem compro baueris. Tibi fortè videris robuſtiſsima produxiſſe argumenta, ſed aliorum iudicium erit, an ea per nos abundè ſint conuulſa. Nos papatum oſtendimus non eſſe rem fictam, vt tu putas. Atq; id multis quidem & ſcripturarum, & ſacrorum interpretum teſtimonijs, quæ n denuò non erit opus recenſere. Sed qui deſiderat ea, legat ſi placet arti culi 25. confutationem.

LVTH. Quare ipſam ſedem beſtiæ nego, nihil moratus, ſit ne bonus, an malus qui in ea ſedet. Sedes, inquam, quæ ſit ſuper omnes ſedes, nulla eſt in Eccleſia ſuper terram, iure diuino, ſed omnes ſunt ęquales. Quia vna Fides, vnũ baptiſma, vnus Chriſtus, vnus pater, qui operatur omnia in omnibus, qui eſt ſuper omnia, per omnia, & in omnibus. Ad Epheſios 4.

EPISC. Nos non ſolùm ex Latinorum interpretum ſen tentijs, verumetiam ex Græcorum ſuffragijs, Romanam ſedem oſtendimus principatum ſupra cæteras obtinere. Quam rem & iterum ex Cypriano confirmare non grauabimur. Is enim epiſtola 8. libri primi ſic ſcribit: Deus vnus eſt, & Chriſtus vnus eſt, vna Eccleſia, & Cathedra vna, ſuper Petram Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut Sacerdotium nouum fieri, præter vnum altare, & vnum Sacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit. Adulterum eſt, impium eſt, ſacrilegum eſt, quodcunque humano furore inſtituitur, vt diſpoſitio diuina violetur. Ecce hic

ce hîc Cyprianus palàm fatetur Cathedram vnã, in vna Eccleſia, voce Domini & diuina diſpoſitione fundatam, quam alibi, quàm in Romana ſede præfigere non poteſt. Rurſum in epiſtola tertia eiuſdem libri ſic ait: Poſt iſta adhuc inſuper (pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto) nauigare audent, & ad Petri Cathedram, atque Eccleſiam principalem, vnde vnitas Sacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, quorum Fides, Apoſtolo prędicãte, laudata eſt, ad quos perfidia habere non poteſt acceſſum. Hæc ille. Ex quibus liquet Eccleſiam Rom. principalem Eccleſiam eſſe, & in ea Cathedram vnam diuina fundatam diſpoſitione. Nec tua ſcriptura quam ex Paulo citas, quicquam illis Patribus aduerſatur. Quid enim ſi Fides vna fuerit, & vnum baptiſma, & Chriſtus vnus, atque pater vnus. Num ob id nulla Eccleſia poteſt alia ſuperior eſſe? Nihil oportet. Nam eadem ratione colligeres omnes Chriſtianos æquales eſſe debere, quod tamen Paulus apertè negat, quum in eadem epiſtola, & eodem capite, varios gradus in Eccleſia Chriſtum ſtatuiſſe teſtatur.

Ephe 4. Varios in Eccleſia gradus Chriſtus ſtatuit.

LVTH. Deinde decretales Papę non dico Apocryphas, ſicut Vuiclefus & Huſs dicere iactantur, ſed impias & Chriſto aduerſarias, ſolo Spiritu ſatanæ afflatas, qua cauſa & eas exuſsi cum fiducia.

EPISC. Quid aliud ijs verbis iactas, quàm temeritatem & impietatem tuã? Paulò ſuperiùs, te plus decies, quã illi fuerunt, confeſſus es hæreticũ fuiſſe. Nũc certè multò magis præ illis te & temerarium & impium oſtentas impudentiſsimè. Quis dubitare poteſt, & illam impijſsimam temeritatem, & hanc im-

pudentiſsimam iactantiam ab ipſo ſpiritu Satanæ fuiſſe concitatam? Ex illorum te prodis eſſe numero de quibus ſcriptum eſt: Lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſsimis.

Prouer. 2.

LVTH. Fortaſsis & in hoc peccauit Ioannes Huſs, quòd duodecim conſilia Euangelica fecit, quum non ſit niſi vnicum virginitatis ſiue cœlibatus. In qua tamen re, deceptus eſt per impiam Thomiſtarum theologiam.

EPISC. Non ſolùm Thomas & Thomiſtæ, verumetiam ex probatiſsmis auctoribus complures docuerunt alia, quàm ſolius virginitatis, aut cœlibatus pleraque per Chriſtum tradita fuiſſe conſilia. Auguſtinus in multis locis, ſuper ſermone Domini in mō te ſubnotauit, nullos niſi perfectos ad ſingula teneri, quæ Chriſtus illic tradidit. Et idem inter peccata facit diſcrimen, vt non omnia gehennæ ſupplicio digna arbitretur, niſi quæ præceptis Chriſti contrauenıunt. Sed & Baſilius palàm affirmat, cōſilium fuiſſe non præceptum, quum dixit Chriſtus: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Falſum eſt igitur quod aſſeris, vnicum eſſe virginitatis ſiue cœlibatus conſilium. Cæterùm, quia ſuper hac re prolixiùs, in cōmentarijs ſermonis eius (quem in monte Chriſtus habuit) diſſeruimus, iſta ſufficiant.

Plura quã ſolius virginitatis conſilia euangelica.

LVTH. Ita boni iſti viri, ea quæ in Ioanne Huſs, optima ſunt, damnauerunt: quæ verò non bona, probauerunt.

EPISC. Quale ſit in his rebus iudicium tuum, abunde ſatis ſuprà cuiq; conſtitıt. Tu damnanda probas, & reprobas quæ probatiſsima ſunt: tu bona, mala facis, & mala vicisſim bona. Quamobrem & prophetæ

phetæ interminationi te relinquimus, qui talibus minatur inquiens: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Eſa. 5.

LVTH. Articulos Ioannis Huſs omnes damnatos ſuſcipio, paratus defendere eos, per Chriſti gratiam, inuito illo rerum portento & abominatione, quæ ſedet in loco ſancto.

EPISC. Nunquam iſtud per Chriſti gratiã facies, quanquam per ſatanicæ fraudis inſtinctum, idipſum moliri poſsis. Hoc certè mihi viſus es impudentiſſimè facere, quòd ei tantum inniteris, quem & in quibuſdã erraſſe palàm cõfiteris. Nã ſi diuino fuiſſet cõcitatus ſpiritu, Spiritus ipſe non tã pertinaciter eum in errore ſuo perſeuerare fuiſſet paſſus. Docuiſſet enim illum vnctio Spiritus (ſi tamen id ipſum diligenter imploraſſet) ne tot erroribus inuolueretur. Sed vnum iſtud mihi queſo dicas: Nũ tu præ illo maiorem adeptus es certitudinem, ne poſsis errare? Si iam tibi compertum ſit illum erraſſe, qui vel ad ignem vſque permanſit in errore ſuo, quæ tibi reuelatio facta nunc eſt, quòd non ipſe ſimiliter errare poteris, & à diabolo ſeduci, quemadmodum & ipſe ſeductus fuit? Hoc ſi velis exactiùs tecum expendere, non inuenies credo, quod reſpondeas.

LVTH. Verùm omnia Ioannis Huſs, & ſi ab illis probata, non admitto, vt dixi,

EPISC. Optimè pro nobis facis, quòd toties prædicas, ab illo te diſſentire. Nam quum ſint alia plurima quæ meam Fidem aduerſus Eccleſiæ communes hoſtes roborant, hæc tamen eorum inter ſe diſcre-

pantia palàm oſtēdit eorum dogmata non aliunde fuiſſe profecta, quàm ab erroris, & mendacij patre, nimirum Satana, qui peſtes iſtas in hoc ipſum excitauit, vt Eccleſiæ Fidem quibuſcunq; poſſent machinis oppugnarent. Porrò quæ meam Fidem aduerſum hos hæreticos roborant, hæc ſunt:

Primum. Primùm, quòd Chriſtus & Apoſtoli, non ſolùm apertiſsimè tales futuros prædixerunt, verumetiā vt ab ijſdem caueremus præmonuerunt ſtudioſiſſimè.

Secūdum. Deinde, quòd nullus eorū hactenus vllo miraculo clarus fuerat, quum tamē ad ſui dogmatis confirmationē ignis incendium nonnulli paſſi ſint.

Tertium. Tertiò, quòd nulla prorſus eorū cinerib. vſquā habita ſit veneratio, quū tamen ea reliquijs martyrum paſsim à Chriſtianis deferatur.

Quartum. Quartò, quòd eorum libri & dogmata per ſcriptores orthodoxos, cōfutata ſunt: & venenum quod intus latuit plenè renudatum.

Quintum. Cæterùm ediuerſò non pauci ex patribus, quorum eruditionem & doctrinā approbauit Eccleſia, tam in vita, quàm in morte clariſsimis effulſerūt miraculis. Eorū quoque cineres & oſſa ſumma veneratione per ſacras ędes habentur. Libri deniq; leguntur, & approbantur ab omnibus. Hæc, inquam, meam Fidem roborant, vt orthodoxis potiùs, quàm hæreticis credā. Cæterùm præter hæc, & illud (quod primo loco poſitū eſt) nimirum quòd tāta ſit inter illos dogmatum repugnantia, pleniſsimè conuincit, nō ex ſpiritu veritatis, ſed erroris potiùs impulſos eos fuiſſe, vt tanto molimine rectam eccleſiæ Fidem euertere ſtuderent. Nam ſi diuini Spiritus inſtinctu fuiſſent iſta moliti, profectò concordiam ipſe pręſtitiſſet veritatis, ſimulq; ſuppeditaſſet cętera, quibus

bus eorum conatus potiorem eſſent effectum ſortiti. Sed pro hoc articulo iam ſatis.

ARTICVLVS XXXI.

IN omni opere bono, iuſtus peccat. LVTH.

Referre plurimum opinor, an aſſeramus iuſtum neminem carere peccato, an iuſtum in omni opere ſuo peccare. Nam vt illud omnibus pro conſeſſo eſt, ita iſtud vehementer offendit plurimos. Illud enim vbique ſacris literis & ſacris interpretibus optimè quadrat. Nam in Eccleſiaſte ſcribitur: Non eſt homo iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet. Et in Pſal. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et in oratione quã Chriſtus voluit etiam iuſtos precari, dicitur: Dimitte nobis debita noſtra. Et in epiſtola Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. Cęterũ quòd in omni opere bono iuſtus peccet, id quũ auditur non abſq; graui offendiculo, corda multorũ percutit. Nec me fugit, quin extendendo nomen peccati, facilè poſſet articulus nõ excuſari ſolùm, verũ etiam defendi. Sed quid opus eſt, quum de re conſtiterit, pro voce pluribus digladiari? Peccatũ vtiq; nihil verè dici poteſt, niſi quod rationem habeat voluntarij. Quicquid enim voluntarium non eſt, id nec peccatum quouis pacto cenſeri debet. Hoc Auguſtinus ipſe crebrò teſtatur, quum alibi, tum contra Fortunarum diſputatione ſecunda: Ego inquit, dico peccatũ non eſſe, niſi propria voluntate peccet̃. Et hinc eſſe pręmiũ, quia propria volũtate recta facimus. Et paulò ſuperiùs: Qui non volũtate peccãt, non peccãt. Hoc omnib. præterquã Lutheranis

EPISC. Aliud eſt iuſtum neminem carere peccato, aliud iuſtum in omni opere ſuo peccare.

Eccl. 7.
Pſal. 142.
Mat. 6.
1. Ioan. 1.

Peccatum quid ſit.

ranis apertum arbitror atque perſpicuum eſſe. Cuius rei paulò pòſt, idem Auguſt. exemplũ hoc profert: Si quis verbi cauſa, ligaretur ab aliquo cæteris membris, & de manu eius falſum ſcriberetur ſine eius propria voluntate, quæro, ſi hoc iudici patefieret, poſſet hunc hominem falſitatis crimine condemnare? Hęc Auguſt. En Ambroſ. item affirmat libro 1. de Iacob & vita beata cap. 3. Nemo, inquit, tenetur ad culpam, niſi voluntate propria deflexerit. Cæterùm ab Aug. Lutherus in hoc negotio ſuppetias ſperat maximas. Nam & ille neminē in hac vita, plenißimam aſſequi poſſe charitatem aſſeuerat. Quo fit vt nemo ſit, qui non in quouis opere bono deficiat à ſumma charitatis plenitudine. Propter quod & Lurherus irreuincibiliter ſe collegiſſe putat, iuſtum in quouis opere bono peccare. Sed vt non omninò negârim neminem ſummam charitatis plenitudinem in hac vita conſequutum fuiſſe, non ita facilè conceſſerim quamlibet huius plenitudinis deficientiam eſſe peccatum. Nam quum non ſit in poteſtate iuſti, quouis opere propoſito, non deficere ab illa ſumma plenitudine: ſi iam omnem eiuſmodi deficientiam peccatum eſſe dixerimus, confitebimur & aliquod non voluntarium eſſe peccatum. Id quod ſententiæ Auguſtini, ſimul & Ambroſij, cæterorumque patrum penitus aduerſatur. Non eſt igitur quæuis à ſumma charitatis plenitudine deficientia, peccatum: ſed ea ſola, quam vitare potuimus, quæ & proinde non poteſt non voluntaria dici. Tritißimum enim eſt illud Auguſtini: Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt. Nec eſt vt quiſquam obijciat, nec hac ratione venialia delicta peccata dici

poſſe,

poſſe, quum & nemo vitare poſſet cuncta venialia. Cæterùm tametſi nemo cuncta queat cauere venialia, cauere tamē poteſt (modò ſit adiutus gratia) ſingulum quodque veniale, quod propoſueris. Sed longè aliter ſe habet hęc, de qua loquimur, deficientia. Nam quodcunque propoſueris opus iuſto, & ille quantamuìs adhibuerit diligentiam, non poterit tamen illud agens, ab ipſa ſumma charitatis plenitudine non deficere. Quamobrem & manifeſtum eſt, aliquam deficientiam non eſſe ſpontaneam, ac proinde nec peccatum eſſe. Quæ res vt adhuc dilucidior euadat, tria diſtinguemus hominum genera. Primum eſt eorum, qui nonnihil operis faciūt quod charitati repugnat, quemadmodum hi, qui furtum, adulterium, homicidium committunt, qui longiſsimè deficiunt à charitate. Alterum eſt eorum, qui charitatis opus aliquod agunt, ſed per negligentiam, quæ ſubrepit, vel ex incogitantia, vel ex humana fragilitate, non omnem, quem (ſi intenderent animum) adhibere poſſent, conatum exhibent. Et hi quoque deficiunt ab aliquo charitatis gradu, quem conſequi potuiſſent, modò fuiſſent in rem attentiores, quanquam non penitus à tota charitatis exorbitant latitudine, quemadmodum priores defeciſſe conſtat. Tertium genus eſt eorum, qui gratiæ adiutorio totam animi contentionem (quantum per carnis fomitem menti repugnantem licet) adhibent operi charitatis. Et hi nihilominus ab ipſa ſumma charitatis plenitudine deficiunt, quanquam is defectus omninò ſit inuoluntarius, & penitus contra volūtatem operantis. Inter hos itaque tres defectus hoc diſcriminis eſt, quòd primus

Tria hominū genera. Primum.

Secūdum.

Tertium. Tres deficientiæ gradus.

mus

mus eſt mortalis culpa: Secundus eſt venialis: Tertius verò nec mortalis, nec venialis, quia nihil habet voluntarij. Primo defectu multos in ſuis operibus hodie carere non dubito. Quia plerią; ſunt in Eccleſia (quantum opinor) qui mortalibus careant delictis. Secundo verò tametſi nemo viuentium in cunctis ſuis operibus careat, iuxta illud: 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: non deſunt tamen, qui in aliquo opere ſuo nō peccent, quod vel ex ſcripturis enitar oſtendere, ſi priùs Hieron. huic meæ ſententiæ monſtrauero ſubſcripſiſſe. Sic enim Hieron. 3. lib. aduerſus Pelagianos ſcribit: Nos dicimus, poſſe hominem non peccare, ſi velit pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quàm diu intentus eſt, animus, quàm diu chorda nullo vitio laxatur in cythara. Quòd ſi paululum ſe remiſerit, quomodo, qui aduerſo flumine lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis, quò non vult, ducitur. Sic humana conditio, ſi paululum ſe remiſerit diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe nō poſſe, cognoſcit. Hæc Hieronymus. Ecce quàm diu fuerit animus hominis attentus, nec ſe remiſerit, ſed pro viribus iam poſsibilibus, gratia cooperante, ſeipſum ad Deum erigit, nō peccat, hoc eſt, in illo opere peccato caret. Cæterùm quia per laſsitudinē animi, nequit ſeipſum quiſquam ſemper in hoc ſtatu tenere, ſed crebrò per ſubrepentem fragilitatem remittitur animus, hoc quā primum fit, illico delabitur ad veniale peccatum. Quē admodum & de Paulo mox exemplum producit: Putás ne, inquit, apoſtolum Paulum eo tempore

In aliquo opere quidam non peccant. Quomodo homo poteſt nō peccare.

Hieronymi de Paulo exēplū.

quo

quo ſcribebat, Lacernam ſiue penulam quam re- 2. Tim. 4.
liqui Troadæ apud Carpũ, veniens affer, ac libros
& maximè membranas, de cæleſtibus cogitaſſe my
ſterijs? Remiſit ergo iam animum ſuũ Paulus, ne-
que penitus ad cœleſtia fuit attentus, & tamen eũ-
dem aliàs crebriùs vſqueadeo fuiſſe attentum nõ
dubito, vt totis viribus ei pro ſtatu viæ poſsibili-
bus, ferebatur in Deum. Fuit ergò quando Pau- Triplex
lus defecit à charitate mortaliter, nimirum ante Pauli defe
cõuerſionem ſuam. Fuit (ſi Hieronymo credimus) ctio.
& quãdo defecit à charitatis gradu, ſed venialiter.
Vtpote quum poſt conuerſionem, per quandam
laſsitudinem, & ſubrepentem in eum humanam
fragilitatem remiſit animum. Fuit & tertiò, quan
do nec venialiter, nec mortaliter defecit, & tamen
defecit, quia nemo vnquam in hoc corpore poſi-
tus, ſummam charitatis plenitudinem valuit aſſe
qui. Sed agè, Paulum ipſum audiamus, hæc de ſe
ipſo prędicantem. Ad Philip. enim ita ſcribit: Non
quòd iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Ecce Philip. 3.
negat hîc ſe pleniſsimam & perfectiſsimam cha-
ritatem accepiſſe. Et tamen paulò pòſt ſubiungit:
Quicunq; perfecti ſumus, idem ſentiamus. Suprà
negauit Paulus ſe perfectum fuiſſe, quòd pro ſtatu
viæ nemo ſummam illam perfectionem aſſequu-
tus ſit. Et iã ſe numerat tamẽ inter perfectos: quo-
niam pro ſtatu viæ perfecti cenſentur, qui pro vi-
ribus ſibi permiſsis, omnino ſectantur, vt appre-
hendant, quemadmodum apprehenſi ſunt à Chri
ſto Ieſu, & qui eorum quæ à tergo ſunt, obliti, ad
ea, quæ à fronte ſunt enitentes, iuxta præfixum ſi-
gnum, inſequuntur ad palmam ſupernæ vocatio-
nis dei. Huic nimirum operi, tametſi nemo ſemper
totis

totis viribus animum intendere poteſt, quoties tamen id fecerit (quanquam non omni prorſus peccato careat ex operibus reliquis) tamen quantum ad hoc opus attinet, peccato carere nō dubito. Paulus igitur in quibuſdā operib. ſuis peccato caruit. Alioqui quū raptus in tertium cœlū, operam dedit audiendis arcanis illis verbis, quæ non licet homini loqui, peccaſſe credendus eſt. Adde, quod Paulus affirmat eum qui matrimonio iungit virginē ſuam benefacere, atque ita benefacere, vt non peccet. Nam ſuprà dixerat: Si acceperis vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. Quòd ſi quis in actu nubēdi, ſic poteſt bene facere vt nō peccet, multò magìs in illis præcellentibus operibus ſuis Paulus omni vacaſſe peccato, iuſtiſsimè creditur. Sed & idem Paulus. 1. Corint. 16. iuſtos monet, quatenus ita vigilent, vt non peccent. Euigilate, inquit, iuſti & ne peccetis. Id quod neutiquam feciſſe credendus eſt, ſi nullo prorſus opere poſſent non peccare. Ad hæc, Chriſtus eum, cuius oculus verè ſimplex fuerit, hoc eſt, intentio recta, nullam in opere ſuo tenebrarum habere partem aſſerit. Quòd ſi nullam habet tenebrarum partē, certè nec peccati quicquam in eo præſertim opere poſsidet, quum Paulo Chriſtoque peccata tenebras dici notiſsimum ſit. Adde, quòd Petrus in epiſt. 2. cap. 1. poſtquam egregias aliquot virtutes enumeraſſet, ſubiungit: Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Ecce Petro non peccat, quiſquis illas virtutes operatur. His accedit, quod Ioannes in epiſtola. 1. tradit de perfecta charitate, quam & eum aſſerit aſſequutum eſſe quiſquis verbum dei cuſtodit: Qui, inquit, ſeruat verbum eius, verè

Paul. iuſtos monet ne peccēt.

Mat. 6.

2. Pet. 1.

1. Ioan. 2.

verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Cæterũ hæc
perfectio non eſt pleniſsima charitas, qualis futu
ra eſt in patria, ſed qualẽ hîc adiutus quis per dei
gratiam aſſequitur. Nimirum quoties animus (vt
Hieron. ait) ad inſtar chordæ cuiuſdam in cytha-
ra protenſæ, quantum carnis fomes ſinit, in Dei
proximiq́; amorem intenditur. In hoc opere pro-
culdubiò nec mortale, nec veniale peccatum repe
rietur. Adminiculatur & Iacobus, qui dicit: In mul Iacob. 3.
tis offendimus omnes, hoc eſt, nemo tanta circun-
ſpectione viuit, quin offendat in pluribus. De ve-
nialibus ipſe loquitur. Quòd ſi nullum opus pec-
cato carere poſsit veniali, eadem facilitate dixiſ-
ſet: In ſingulis offendimus omnes, quemadmodũ
dixit, in multis offendimus omnes. Senſit ergo Iaco
bus quædam eſſe iuſtorum opera, quæ peccato ca
reãt veniali. Ex quibus opinor ſatis liquere, Non
in omni opere bono peccare iuſtum. Sed Luthe-
rus quia malè cœpit, nullum non mouet lapidem,
vt etiam inchoatũ malum, malè conſummet. Vt
enim qui ſemel à tramite recto diuerterit, quò lõ-
giùs pergit, eò longiùs aberrat ab itineris fine: Sic
nimirum & Lutherus facit. Nam quum Dei præce
pta nobis impoſsibilia fecerit, quid aliud ex eo ſe
quitur, niſi vt ea nõ facientes, ipſi ſemper & in om
ni opere quantumuìs bono peccemus. Illum igi-
tur errorem ſemel ingreſſus Lutherus, nunquam Dei præ-
errare deſinit, ſed ab errore in errorem facilè præ cepta
cipitatur. Cæterùm Dei præcepta nobis eſſe poſsi cuique
bilia tã ſcripturæ ſacræ, quàm orthodoxi patres poſsibi-
vbique clamant. Nam in Euangelio Chriſtus ait: lia.
Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et Io- Mat. 11.
annes affirmat, mandata dei grauia non eſſe, ne- 1. Ioan. 5.

Deus impoſsibilia non prçcepit.

dum impoſsibilia. Et Hieronymus ad Damaſum inquit: Execramur etiam eorũ blaſphemiam, qui dicunt impoſsibile aliquid homini prçceptũ eſſe, & mãdata non à ſingulis poſſe ſeruari. Et aduerſus Pelagianos ait: Deus poſsibilia mandauit, hoc nulli dubium eſt. Et Auguſt. plerunq; teſtatur, nec Deũ aliquid impoſsibile homini pcepiſſe. Similiter & Chryſoſtomus ait: Poſsibile eſt Dei iuſſa perficere, ſi modò velimus omnẽ naturæ trepidationem alacriter virtute ſuperare. Nihilq; impoſsibile eſt eorum, quæ à Chriſto hominib. imperantur. Hoc Chryſoſtomus. Sed & ratio ſuadet hoc ipſũ. Quoniam ſi Deus exigat ab homine, quod homo vtcunq; adiutus prçſtare poteſt, quum id non fecerit, meritò culpã incurrit. Cæterùm ſi quod exigit Deus eiuſmodi fuerit, vt iſtud homini præſtare ſit impoſsibile, quomodo non magìs DEVS id iubendo, quàm homo non faciendo, videri poterit iniuſtus? Quamobrem cùm omni careat iniuſtitia, quicquid homini mãdat, poſsibile ſit oportet. Et idcirco dicit Auguſtinus: Nec impoſsibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt. Nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Tota igitur (vt aiunt) via Lutherus aberrare cœpit cum duobus vltimis præceptis, vetitam nobis eſſe voluit carnis concupiſcentiã, quã hauddubiè nemo vitare poteſt. Et tamen eandem ille peccatum vocat. Quo fit vt dum illam poſitionẽ tueri conatur, vndiq; corradat, quicquid ijs vtcunq; poſsit ſuffragari. Propter quod, & eò tandem amentiæ peruenit, vt iam dicat etiam in omni opere bono peccatum eſſe. Sed nunc tempus eſt, vt rationes eius audiamus.

Deus impoſsibile præcipere neqt, quia iuſtus eſt.

Finitis

Finitis tandem articulis illis nugalibus, in quibus nec pietas, nec eruditio doceri vel audiri potuit, ſed de ſuperbia & abuſu Romanæ abominationis coacti ſumus perdere verba, operas & tempus: reuertimur nunc ad res ſerias & ſalutares, nempe ad gratiam, liberum arbitrium, peccatum, de gloria hominum ad gloriam Dei tranſeuntes, de quibus rebus & primis articulis nonnihil tractauimus. LVTH.

Vtinam & tu nugarum item aliquando finem faceres, vt & articulorum illorum feciſti. Et vtinã cum ijs melioribus articulis, meliores ipſe mores inducere velis, & à conuitijs ac maledictis iſtiuſmodi ceſſare, quę profectò cauſam tuam deteriorẽ efficiunt. Ac religioni tuæ parùm conueniũt, ſed & doctrinæ Chriſti plurimùm aduerſantur. EPISC.

Hunc autem articulum ego in Galatis meis, deinde in reſolutionibus, atque aduerſus doctrinales damnatores, & incendiarios Louanienſium tam copioſè: præterea eundem duo eruditiſsimi viri theologi D. Andreas Carleſtadius, & Ioannes Dolitius editis libris ſic declarauerunt, vt in aduerſarijs incredulis nihil aliud videam, quàm aures aſpidis ſurdæ, & obturantis auditum ſuum, ſeu vt Apoſtolus ait, ad fabulas eos conuerſos, à veritate auditu auerſo. Quid illi admittent, qui nubes has teſtimoniorum ſanctorum non admittunt? Attamen inſtandum eſt mandante eodem Paulo, opportunè, importune, ob hoc ipſũ, quòd ſanam doctrinam volunt obtinere. LVTH.

Adhuc te video pergere in prioribus nugis tuis, & eos conuitijs inceſſere, qui tibi reluctãtur, quum ſatius eſſet, validis aut ſcripturis aut argu- EPISC.

mentis eoſdem reuincere. Quid enim damnatores tuos, doctrinales, & incendiarios atq; incredulos probro vocas? cùm iſti cuncta hæc rectiùs in te retorquebunt. Et te veriùs aures aſpidis ſurdę, & obturantis auditũ ſuum habere contendent, qui nec Eccleſiæ, nec ſacris auctoribus Fidem habeas. Sed hęc aliquando miſſa facias, & argumentis validioribus inſiſte.

LVTH. Quid ergo meum articulum damnant? damnent illud Eſa. 64. Et facti ſumus immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ.

EPISC. Teſtimonium illud nihil pro te facere, non vno ſolùm oſtendimus modo. Et primò iuxta Hieronymi interpretationem. Nam eo tempore dixerat hæc Eſaias (vti Hieron. hunc locum interpretatus, affirmat) quando necdum Saluator aduenerat, nec de vtero virginali naturæ noſtræ, atq; ſubſtantiæ aſſumpſerat hominem, hoc eſt, ſub tempore legis, quãdo populus imaginem terreni portauit, non autem adhuc imaginem ſupercœleſtis. Vbi etiam paulò pòſt & illud conſiderandum idẽ Hieronymus admonet, quòd iuſtitia, quæ in lege eſt, ad comparationem Euangelicæ puritatis, immunditia nominetur. Quam rem & multis ſcripturæ teſtimonijs cõfirmat, quæ quiuis illic legere poteſt. Sed & tandem ita cõcludit: Si quis igitur poſt Euangelium Chriſti, & aduentum filij Dei pædagogæ legis obſeruat ceremonias, audiat populum confitentem, quòd omnis illa iuſtitia panno ſordidiſsimo comparetur. Ex quibus verbis (ſi Hieronymo credimus) duo colligere licet. Alterũ quòd Eſaias hìc de Chriſtianorum iuſtitia nequaquam

Teſtimoniũ Eſaię nihil pro Luthero facere.

PRIMO.

Duo in verbis Eſaiæ notanda.

ſit loquutus. Alterum, quòd ea, quæ tum dixerat, in perſona populi fuêre dicta magìs. Eligat ergo lector, an Hieronymo velit, an Luthero potiùs habere Fidem. Deinde ſi Hiero. hæc non dixiſſet, ipſius tamen Eſaiæ verba, quæ proximè ſequuntur, idipſum docent, nempe, quòd in perſona grauiter peccantium, hæc dicta ſunt: Et cecidimus quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ, quaſi ventus, abſtulerunt nos. Non eſt qui inuocet nomen tuũ, qui conſurgat & teneat te. Nec eſt putãdum, quòd vir iſte ſanctiſsimus Eſaias non inuocaret nomẽ dei, aut quòd iniquitates eius, perinde atque ventus quidam, ſeparaſſent eum à Deo, ſed de populo potiùs hæc dixiſſe manifeſtum eſt. Neque enim de illorum numero credẽdus eſt Eſaias fuiſſe, qui non inuocarent nomen Dei, ſed flatu diabolico per ſuas iniquitates deciderunt. Nam hi non iniuriâ ſordidi, velut mulieris menſtruatæ pannus, habendi ſunt. At inquiet Lutherus, ſeipſum Eſaias annumerat illis. At hoc non cogit, vt & ipſe cum illis habeatur ſceleratus. Nam & Hieremias idem facit, atque Prophetæ cæteri. Sic enim Hieremias, qui tamen dum eſſet in matris vtero, ſanctificatus erat, ſe peccatoribus annumerat dicens: Dormiemus in confuſione noſtra, & operiet nos ignominia noſtra, quoniam Domino Deo noſtro peccauimus nos & patres noſtri ab adoleſcentia noſtra vſque ad diem hanc, & non audiuimus vocem Domini Dei noſtri. Hæc Hieremias tertio capite.

SECVNDO. Eſai. 64. Hiere. 3.

TERTIO.

Tertiò dicimus, quòd ex verbis ipſis dilucidũ eſt, hanc Eſaiæ querelam, deplorationem alicuius calamitatis eſſe, quæ non erat continua. Quando dicit eos tum factos vt immũdos & omnes iuſtitias

ſuas, quaſi pannos mẽſtruatę, quodq́; cecidiſſent, quaſi foliũ, vniuerſi. Et quòd iniquitates ſuę, quaſi vẽtus abſtuliſſent eos, nec eſſet inter eos, qui inuocaret nomen dei. Quòd ſi non perpetua fuiſſet hæc querela, ſed tẽporaria, quomodo poterit ex his verbis Lutherus colligere, quòd in omni opere, quocunq; tempore perpetrato, peccatũ fuerit. Nam licèt in eorũ operibus pro illo tẽpore peccata non defuiſſent, nihil oportet, vt alijs itidẽ temporibus ſingulum quoduis eorum opus, peccato fuiſſet inquinatũ. Erat enim quãdo nomen inuocabant Dei. Et quando non, quaſi ventus, iniquitates eorum abſtuliſſent omnes, & tunc non erant omnes immũdi, neq; ſicut pannus menſtruatę cũctæ iuſtitię ſuæ. Sed neq; tunc in vnoquoq; opere peccabant. Porrò quòd temporaria ſolùm fuiſſet hæc conqueſtio, verba quæ prope finẽ capitis eiuſdem ſcripta ſunt perſpicuè dilucidãt: Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta. Sion deſerta facta eſt, & Hieruſalem deſolata domus ſanctificationis noſtræ, & gloriæ noſtræ, vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinam. An non iſtud manifeſtat cuncta priora pro illo populo, ſimul & pro captiuitatis tempore fuiſſe dicta? quãobrem & hæc ſcriptura nihil contra nos facit.

LVTH. Et illud Eccle. 7. Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

EPISC. Omittis hîc Luthere cauſalitatis notam, qua palàm docetur, hanc ſcripturã ad alterius probationem fuiſſe introductam. Nimirum ad iſtam: Sapientia confortauit ſapientiã ſuper decem principes ciuitatis. Cuius ratio redditur conſequenter:

Non integrè reddit ſcripturas Lutherus.

Eccle. 7.

Non

Non eſt enim, inquit, homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Senſus igitur eſt, quòd ſapientia (quæ Chriſtus eſt) ſeu gratia Chriſti cõfortabit ſapientem, pluſquam vllus principatus. Quoniam abſq; ſapiẽtiæ ſeu gratiæ illius adiutorio, nemo quantumuìs iuſtus ſuis viribus cauere peccatũ poteſt. Et quid proderit habẽti principatũ, ſi per peccatũ ipſe diaboli mancipium efficiatur? Dilucidum eſt igitur hanc ſcripturã non aſſerere, quòd in omni opere, quod iuſtus facit, idem peccat. Nam ad hunc modum nulla prioris ſententię ratio reddi poteſt, ſed oportet ſubintelligi, niſi diuina quis fuerit adiutus ſapientia. Hæc ſi defuerit ei ſapientia (quæ Chriſtus eſt) quæq; plus confortat & roborat ſapientem, quã decem principes ciuitatis, non euitabit peccatũ. Cæterùm & in Hebræo non eſt præſentis temporis, peccat, ſed futuri peccabit, perinde ac ſi dixerit: Nõ eſt iuſtus, qui nunquam peccabit. Nam de præſenti certũ eſt, aliquod opus eſſe, quod ſic DEI gratia protectũ eſt, vt careat peccato. Maximè quũ dicat Ioannes: Sanguis filij eius mundat nos ab omni peccato. Quod tũ fieri Hieronymus aſſerit, quando vel baptiſma, vel ſacramẽtum abſolutionis accipimus. Sic enim loquitur aduerſus Critobolum: Quod autem ſcriptum eſt, Et ſanguis Ieſu filij eius mundat nos ab omni peccato, tam in confeſsione baptiſmatis, quã in clementia pœnitudinis accipiendum eſt. Opus igitur illud (quo vel baptiſma ſuſcipimus, vel abſolutionis Sacramentum) caret omni peccato. Cæterùm hoc non eſt in noſtra poteſtate, peccato carere, ſed Dei gratia, propter ꝙ Hieron. ſubijcit: Aliud eſt mũdari à Deo, aliud per ſe eſſe ſine vitio.

Opera quæ manifeſto peccato carent.

1. Ioan. 1.

Suis viri-bus ne-mo pec-cata fu-giet.

Suis itaq; viribus nemo poteſt in vllo opere, quod facit carere peccato, ſed per gratiam & auxilium Dei poteſt, per ſapiẽtiam (quæ Chriſtus eſt) poteſt. Et propterea dixit Salomon: Sapientia confortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis, quia non eſt iuſtus in terra, qui facit bonum, & non peccet, niſi per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) fuerit adiutus.

LVTH. Obſecro, qui vniuerſas iuſtitias noſtras immundas dicit, nónne opus bonum, peccato pollutum aſſerit?

EPISC. Diffiſus igitur de hac ſcriptura Lutherus, mox reuertitur ad priorem, quæ ſanè nihilò meliùs ipſũ iuuat. Neq; enim de noſtris, vt dixi, loquutus eſt operibus, ſed Iudæorum, & eo nimirum tempore, quo ſub captiuitate poſiti, nec templũ accedere, nec ſecundum inſtituta legis Moſaicæ ſacrificia potuerunt offerre. Quo factum erat, vt cùm priſtinis vti purificationibus minimè licuerit, ſe penitùs immundiſsimos exiſtimarẽt. Propter quod & in eorum perſona dixit Eſaias: Et facti ſumus immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Nec voluit Eſaias hanc querelam pro quouis tempore cunctis Iudæis accommodatam eſſe, ac multò minùs Chriſtianis. Nam dũ floreret Eccleſia, quomodo potuiſſent in eam cætera quæ ſequuntur quadrare? Omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Quis iſtud quauis extorſione poſſet ad Eccleſiam florentem contrahere? Cæterùm finge ſcripturam illam ad Chriſtianos, ad quemq; iuſtum attinere, non aliter tamen accipi poteſt, quàm pro ſingula cuiuſque viri iuſtitia. Nã opera, vt tu mox dicturus es,

Verba Eſaiæ in florentẽ Eccleſiã accõmodari non poſſunt

non

non faciunt quenquam iuſtum, ac proinde non ſunt dicenda iuſtitiæ. Satìs igitur eſt ad huius ſcripturæ veritatem, quòd nullius iuſti vita ſic ſplendeat, quin multis venialium peccatorum maculis reſpergatur. Vt non iniuriâ (ſi diſtrictiùs à deo iudicetur) multò fœdior eius apparebit conſpectui, quàm turpis aliquis menſtruatę pannus. At ex iſto nequaquam cõſequitur, quòd vnumquodq; opus cuiuſq; iuſti ſic ſit fœdatũ. Poteſt enim iuſtitia cuiuſuis iuſti, quæ ex totius vitæ ſuæ cõflatur actionibus, propter admixta venialia ſic polluta videri, quũ tamen aliqua ſint eiuſdem opera quæ non polluantur. Quamobrem non conſequitur: facti ſumus immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, igitur & pollutũ erit opus vnumquodque quod à nobis proficiſcitur, vt verè debeat dici peccatum.

Damnenț & illud Pſal. cxlij. Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens. LVTH.

Facilę donamus neminem viuere, qui ſic iuſtificatur, vt omni prorſus peccato careat. At nõ propterea neceſſũ eſt, quatenus in omni opere quod facit, idem peccet. Nam inter hæc, vt ab initio diximus, plurimùm intereſt. Neq; iſtud ex illo conſequitur. Non enim rectè ſubinfertur: Nemo tam iuſtus eſt, vt omni prorſus peccato careat, quocirca iuſtus in omni opere bono peccat. Nã aliud eſt, & longè diuerſum, in omnibus peccare, & in aliquo non peccare. EPISC.

Deus enim iuſtus iudex, bonum opus damnare non poteſt. Cùm autem hìc dicat, non iuſtificari vllum viuentem, etiam ſeruum Dei planum eſt, LVTH.

nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium dei ſuſtinere, quare nec plenè bonum eſt.

EPISC. Iſta mihi videntur haud ſatis cohærere. Deus iudex bonum opus damnare non poteſt. Et nullũ opus bonum poteſt iuſtum iudicium Dei ſuſtinere. Nam ſi bonum opus fuerit, id per priorem à Deo damnari non poteſt. Et idem per poſteriorem damnatur, quia non poteſt ſuſtinere iuſtum iudicium Dei. Quo fit, vt damnabitur, & non damnabitur, quæ non cohærẽt in eodem. Sed hîc elabi conaberis, quòd de opere plenè bono vis dictum tuum intelligi. Ergo & iſtud fuit adijciendum in priori, & ſic dixiſſes: Deus iuſtus iudex opus plenè bonum damnare non poteſt. Sed iam oportet doceas, nullum opus eſſe plenè bonum, id quod hactenus non feciſti. Nam hęc ſcriptura non de ſingulo quoque opere, ſed de ſingulo quoque viuente debet intelligi. Et fieri poteſt, vt quis, tametſi multa, quæ plenè bona ſunt, operafeciſſet, propter vnicum tamen quod inter cætera malum eſſet iuſtificatione ſua fruſtraretur. Quamobrem & collectio qua iam vteris, prorſus inefficax eſt: neque enim oportet, quòd ſi dixerit propheta, non iuſtificari vllum viuentem etiam ſeruum dei, quòd nullum propterea bonum opus poſſet iuſtum iudicium Dei ſuſtinere. Sic enim tu moliris inferre verbis iſtis, quum (inquis) hîc dicat propheta non iuſtificari vllum viuentem, etiam ſeruum dei, planum eſt, nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium Dei ſuſtinere. Sed hæc tua cõſueta dialectica eſt.

Malè cohærētia.

LVTH. Et ad ea, quæ primis articulis diximus redeundo, probauimus hominem ſanctum, ſpiritu concupiſ-

cupiſcere aduerſus carnem, & carne aduerſus ſpiritum. Eſſeque per hæc duo cum Apoſtolo Paulo, ſeruum peccati ſecundum carnem, & ſeruum dei ſecundum mētem. Ac per hoc perſona ipſa iuſti, partim eſt iuſta, partim peccatrix.

EPISC.

Et nos etiam lectorem oratum facimus, ne ſit ei moleſtum legere noſtras ad eoſdem articulos reſponſiones. Sic enim opinor intelliget, illum (qui mente ſeruit Deo) non item peccato, ſecundum veram peccati rationem, ſeruire poſſe. Nam vt illis reſponſionibus noſtris nonnihil adijciam, Paulus ad Romanos 6. prohibet omnino ne ſeruiamus peccato. Vetus, inquit, homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Et infrà: Gratias autem Deo, quòd fuiſtis ſerui peccati, liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Abſit igitur, vt dicamus bonos viros, carne ſeruire peccato, ſecundū veram rationem peccati: Sed propter fomitem dūtaxat quem prorſus abijcere nullo modo poſſunt. Circunferentes enim hunc fomitem in carne ſua, quum ipſe fomes à Paulo peccatum vocetur, propter hunc fomitem dicuntur carne ſeruire legi peccati. At hoc non eſt ſecundum veram peccati rationem peccato ſeruire. Nam ita Paulus ſibijpſi non cohęreret, quod eſt abſurdum dicere. Neq; ſi iuſtus in carne ſic ſeruiat legi peccati, propter hoc oportet, vt perſona iuſti partim peccatrix dicatur, niſi quatenus occaſione fomitis huius in veniale peccatum labatur. Veruntamen ſi fomes verè peccatum eſſet, rectè colligeres. At nos omnino reclamamus, & prorſus negamus fomitē aut motū fomitis (cui non aſſentitur volūtas) verè pctūm eſſe.

Fomes verè pec catū nō eſt.

Si

LVTH. Si ergo omnis perſona ſimul peccatrix eſt, dum iuſta eſt, quid euidentiùs ſequi poteſt, quàm vt opus quoque partim ſit bonum, partim malum.

EPISC. Sicut fomitem negamus eſſe peccatum, ſic nec admittimus quamcunque perſonam hoc fomite præditam eſſe peccatricem. Id quod de paruulis baptizatis ſuprà cõſtitit. Quos apertiſsimum eſt, nec originale peccatum habere, nec actuale: ſed eſſe per ſanguinem Ieſu Chriſti prorſus ab omni peccato mundatos. Similiter & adulti, momento ipſo, quo baptizantur, omni peccato vacant, & tamen fomite non carent. Cæterorum vtroſq; (ſimulatque manente gratia collapſi fuerint in aliquod veniale) concedimus partim eſſe peccatores, partim iuſtos. Nec tamen inde rectè colligis, quòd opus quodlibet ab eis patratum, partim bonum ſit, & partim malum, niſi docueris ex veniali peccato, ſimul & ex gratia bonum opus vnumquodque proficiſci, nimirum vt ita poſſet gratia ſuam in illo opere partem vendicare, & peccatum item ſuam. Sed illud nos omnino negamus.

LVTH. Cùm Chriſtus dicat & natura monſtret, talé eſſe fructum qualis eſt arbor, vitium arboris certè in fructu ſentitur.

EPISC. Certè Chriſtus ex arbore bona, bonum prodire fructum affirmat. Omnis, inquit, arbor bona, bonos fructus facit. Vbi & per arborem bonam, hominem gratia iuſtificatum intelligit. Cæterùm gratia, ſi Paulo credimus, multò potentior eſt, quàm fomes. Sed non ſicut delictum, inquit Paulus, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multò magìs gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures

Matt. 7.

abunda

abundauit. Gratia igitur quum ſit fomite potentior, quid prohibet, quò minùs opera quædam, hoc eſt, fructus quoſdam producat, vitio carentes & peccato? Nam ſicut fomes in malis hominibus vſqueadeo dominatur, vt nullum fructum nõ faciat malum: ita par eſt, vt viciſsim gratia in bonis dominetur, vt aliquem fructum pariat, qui ſit inculpatè bonus. Cæterùm quod de naturæ documento producis, nihil ad nos pertinet, niſi monſtrare queas, omne opus ex fomite ꝓficiſci, quod nõs omnino damnamus. Nam radicem boni operis Paulus charitatem facit, ad Ephe. 3. Radicati, inquit, in charitate & fundati. Sed & voluntas per gratiam multa profert opera, tanto niſu, tantaq; contentione, vt fomes nec tantillum in eis habeat, quod culpæ poſsit imputari.

Ephe. 3. Radix boni operis charitas

LVTH. Non enim opera bona faciunt iuſtum (vt ſæpę diximus) ſed iuſtus facit opera bona. At talia faciat neceſſe eſt, qualis eſt ipſe: imperfectus, imperfecta: iuſtus, iuſta: malus, mala. Si hæc ratio & auctoritas non mouet, neſcio quid moueri poſsit.

EPISC. Hæc certè ratio non conuincit, quin iuſtus poſſet opus quoddam facere, in quo nullum ſit peccatum. Neque enim prorſus verum eſt, quod aſſumis, nempe quòd bona opera nõ faciunt iuſtum. Nam articulo primo ſuperiùs oſtendimus, duplicem eſſe iuſtificationem. Alteram, quæ per gratiã acquiritur ante omnia opera, quemadmodum in paruulis fieri conſtat, quando baptizantur. Alteram in adultis per bonorum operum accumulationem, nempe reſiſtendo fomiti, & eum quotidie minuendo. Primam iuſtificationem tametſi non præſtent opera, præſtant tamen ſecundam

Quam iuſtificationem opera præſtant.

coope-

cooperante gratia, quæ vires tam operibus, quàm etiam aduerſus fomitem præbet. Quum autẽ ſubinfers: At talia faciat neceſſe eſt, qualis eſt ipſe, quid ex hoc tibi velis, haud intelligo. Num opinaris fomitem & gratiam ſimul ad boni operis concurrere productionem? Si ſic opinaris, erras haud dubiè. Nam Paulus quædam omnino tribuit fomiti, quædam ſoli gratiæ. De fomite ſic ait ad Romanos ſeptimo. Si (quod non volo ego) hoc facio, nõ iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Ecce negat ſe perpetrare, quę ſibi prorſus inuito prorumpunt in carne, ſed peccatum affirmat hæc operari. Non ergo ſibi, ſed fomiti (qui tyrannidem exercet carnis) hæc tribuit Paulus. De gratia verò ſic loquitur. 1. ad Cor 15. Copioſiùs quàm illi omnes laboraui, non ego tamẽ, ſed gratia Dei, quę mecum eſt. Ecce Paulus ea (quib. anteceſsit cæteros Apoſtolos) opera, gratiæ diuinę tribuit non fomiti. Niſi igitur gratiam, aut imperfectam, aut malam eſſe putes, quomodo poteris in eius operibus aſſerere quicquam delituiſſe peccati? Erãt nimirum hæc opera Pauli iuſta, perfectaq́;, quãtum ad humanam iuſtitiam ſpectat. Nam alia creditur hominum eſſe iuſtitia, quàm angelorum, & iſtorum adhuc alia quàm Dei. Si iuſtitiam Angelorum cum Dei conferas iuſtitia, num non imperfectam eam cenſebis, & ab ipſa ſumma rectitudine longiſsimè deficientem? profectò. Veruntamẽ ipſa peccato caret, & lõgè perfectior eſt, quàm humana quæuis iuſtitia. Simili modo ſi iuſtitiam humanam cum angelica componas, quanquam imperfecta ſimul & iniuſta videatur, habet nihilominus ipſa limites ſuos, quos ſi prætergreſſa non

fue-

fuerit, nihil abſurdum eſt, vt opera quædã pariat abſque peccato.

Fortè dicent & admittẽt, iuſtum in opere bono deficere quidem, ſed nõ peccare. Verùm ſuperiùs abundè probaui, hunc defectum eſſe verè peccatum. LVTH.

Paulò ſuperiùs oſtendi, quempiam poſſe trifariam deficere, vel à tota latitudine charitatis, vt quum peccat mortaliter: Vel ab aliquo gradu, quem (ſi fuiſſet attentus) potuiſſet conſequi. Et is defectus eſt venialis. Aut tertiò, à ſumma charitatis plenitudine, cuius nemo vnquam in hac vita compos eſſe poteſt. Et is defectus, nec eſt mortalis, nec venialis, ſed abſque omni peccato. Si igitur de hoc tertio defectu loqueris, quum dicis, te ſuperiùs abundè probaſſe defectum hunc eſſe peccatum. Ego viciſsim aſſero, te neutiquã hoc probaſſe, nec vnquã poſſe probare. In qua re non recuſo quenquam iudicem, modò rationes eas legat, quas tam aduerſus hũc, quàm aduerſus ſecundũ articulum antè produximus. EPISC.

Eſt enim omiſsio illius præcepti: Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, ex omnibus viribus tuis, ex tota anima. Cùm autem caro reſiſtat ſpiritui, clarum eſt, quòd vires carnis non diligãt Deum, ac per hoc peccant in hoc præceptum. LVTH.

Tametſi quum cumulatiùs quiſpiam, ſublato fomite, diliget in patria, tamẽ hic etiam, qui quãtum poteſt per fomitis impedimentum, conatu diligit: is nihil omittere dicẽdus eſt, quod ad hoc præceptum attinet. Nam ſi poſsibilia ſint pręcepta Dei (quemadmodũ eſſe ſuprà docuimus) non plus à nobis exigit Deus, quàm quod per gratiam eius EPISC.

adiu-

adiuti, præſtare valebimus. Quum enim vires omnes pro noſtra fragilitate poſsibiles, diligendo deo ſumus impartiti, ſi quid præterea defuerit culpæ, nequaquã is defectus nobis imputabitur. Id quod ex Auguſtino manifeſtè confirmabimus. Is enim in libro de Spiritu & litera cap. vlt. ſic loquitur: Dici poteſt quædam iuſtitia minor huic vitæ cõpetens, qua iuſtus ex fide viuit, quamuis peregrinus à domino, & ideo per Fidem ambulans nõdum per ſpeciem, non abſurdè dicitur, etiam ad iſtam pertinere ne peccet. Neque enim ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio dei, quãta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum eſt. Ecce Auguſtinus, cui & Hieronymus aſtipulatur, vt mox dicemus, duplicem opinatur hominis iuſtitiam. Alteram pro futura vita maiorem, vbi plenè diligemus abſque vllo fomitis reniſu. Alteram minorem, quæ in hanc vitam competit, qua diligimus non ita plenè. Affirmat tamen Auguſt. haud abſurdè dici, quòd ad hanc iuſtitiam quoque pertinet, ne quibuſdam operibus peccemus. Et quod culpę nõ eſt deputandũ, quanquam non ſit nobis tanta dilectio Dei, quanta futuræ cognitioni, quæ plena & perfecta erit, debetur. Plurimos eiuſmodi iuſtos ſcriptura memorat, qui tametſi plerunq; propter animi laſſitudinem etiam ab hac minori iuſtitia defecerint, nihilominus in multis operibus ſuis, eadem gnauiter adiutorio gratiæ præſtiterunt. Talem Enoch fuiſſe nõ ambigo, de quo liber Geneſeos affirmat, quòd ambulauit cum Deo. Talem & Noë quem eadem ſcriptura virum iuſtum & perfectum vocat. Talẽ & Abraham, cui dixit Deus, Ambula coram me, &

Quorundam iuſtorũ catalogus.

Gene. 5.

Gene. 6.

Gene. 17.

eſto

eſto perfectus. Talem & Iob, quem ſcriptura vi- Iob 1.
rum ſimplicem & rectum uocat. Talem & Dauid,
de quo deus ipſe teſtatur ad Hieroboam loquens:
Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodi-
uit mādata mea, & ambulauit poſt me in toto cor
de ſuo. Num putas fomitem in carne Dauid non
huic inſtituto reniſum fuiſſe? Renitebatur pro-
fectò. Et tamen audis Deum ore ſuo teſtari, quòd
ille toto corde ſuo poſt Deum ambulauit. Sed & Pſal. 118.
idem non eſt veritus ad Deum dicere: In toto cor-
de meo exquiſiui te. Et deprecatus ſum faciem tuā
in toto corde meo. Et rurſum: Clamaui in toto
corde meo. An non hunc amâſſe putas, quantum
ad huius viæ iuſtitiam ſuffecerat, ex toto corde
ſuo? Sed vires, inquis, carnis nō dilexerunt deum,
ac per hoc peccauerunt. Ego certè non intelligo,
quemadmodum vires carnis (quæ nulla rationa-
li voluntate ducuntur) aut deum diligere, aut pec
care queant: Sed tamen quid de carne ſua dixerat Pſal. 83.
idem ipſe Dauid, non ignoras. Cor, inquit, me- 2. Reg. 6.
um & caro mea exultauerunt in deum viuum. Et 1. Par. 29.
2. Reg. 6. ſcribitur, quòd totis viribus ſaltabat an
te dominum. Et 1. Para. 29. quòd totis viribus pa-
rauit impenſas domus Domini Dei ſui. Si fomes
quicquam reſtiterit, vt reſtitiſſe non eſt dubium,
præſertim quum in Deum viuum (vt ait) exulta-
uerit eius caro, ea reſiſtētia nec Dauidi tribuenda
fuit, ſicut neq; Paulus eam ſibi tribuit, quum ait:
Iam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in Ro. 7.
me peccatū. Si fomes carnis quicquam viriū à di-
lectione Dei ſubtraxerit penitùs inuito, id huic
certè vitio verti non debet, neque culpę deputari.
Nam ſi quiſquam onuſtus ingenti pondere ferri,

Pulchra compa ratio. montem aliquem, quanta poſſit celeritate conſcendere moliretur, certum eſt eum multò celeriùs id facturũ onere depoſito, quàm cùm ſic onuſtus eſſet. Veruntamen ſi pro virium ſuarum poſſibilitate conaretur aſcenſum illum perficere, nihil amplius ab eo iurè deberet exigi. Atque ità nimirum eſt, quantum ſpectat ad dilectionem Dei. Nam etſi fomes ſuo pondere renitatur, ſi nos tamen gratiæ vigilanter innixi, pro noſtra virili dilexerimus, quoties id agimus, audemus aſſerere, nullum in illis operibus eſſe peccatum. Cæterùm quia propter animi laſsitudinẽ (vt ait Hieronymus) nemo ſic in perpetuum perſeuerare poteſt, iccirco nemo viuit, qui non multoties offendat & peccet, propter quod & idem Hieronymus ait Critobolo: Nec quia ad breue poſſum, cogis me vt poſsim iugiter, hoc eſt, nec quia poſſum aliquoties non peccare, oportet vt in perpetuum carere peccato queã. Cuius rei rationem eueſtigiò ſubdit: Poſſum ieiunare, vigilare, ambulare, legere, pſallere, ſedere, dormire, nunquid in perpetuum? Hæc Hieronymus li. iij. aduerſus Pelagianos. Poſſem & alia ſanctorum virorum exempla, quæ ſententiam noſtram confirment, innumera producere, quemadmodum de Aza, quòd ſcriptum eſt, cor eius fuiſſe cum Deo perfectum. De Ezechia quoq;, quòd rectum fecerit in oculis domini. Et

3. Re 15. vt idem ait de ſeipſo: Obſecro domine memento

4. Re 20. quomodo ambulauerim in conſpectu tuo, in veritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tuis fecerim. Sed priora confido ſuffectura.

LVTH. Si enim ſic elabi volunt per nomen defectus, ne peccatum cogantur admittere, elabor & ego, & dicam

dicam adulterium non eſſe peccatum, ſed defectum. Qua enim ratione illud carnis concupiſcere contra ſpiritum non eſt peccatum, eadem & adulterari non erit peccatum.

EPISC.

Præcluſimus hanc tergiuerſationem tibi. Non elaberis ad hunc modum. Perſpicuum enim opinor eſt ex ijs, quæ diximus, inter hos defectus ingens interuallum eſſe. Nam adulter, vt diximus à tota charitatis latitudine defecit, per opus quod agit, charitati penitùs repugnans, nimirum quia peccat mortaliter. At hi, de quibus iam loquuti ſumus, quanquam à ſumma charitatis plenitudine (quam expectamus in cœlo futuram) defecerint, habuerunt nihilominus pro ſtatu viæ, & (vt Hieronymus ait) pro tempore, pro loco, pro poſsibilitate corporea, iuſtam charitatis menſuram, quę ſaltem in quibuſdam operibus omni peccato careat. Propter quod & iuſti vocabulum (vt ait Hieronymus) poſsident. Non enim ex eo quòd parua peccârunt, iuſtitiæ nomen admittunt, ſed ex eo, quòd multa bona fecerunt, iuſti vocabulum poſsident. Nequaquam igitur ad hunc modum elabi poteris. Porrò carnis concupiſcere, nec in iuſtis ipſis, nec in adulteris peccatum eſt, ſed conſenſus in concupiſcentiam ſolus, quem, quia iuſti nũquam contra Dei mandatum admittunt, iccirco iuſti nomenclaturam meritò ſunt ſortiti.

Iuſtitiæ nomen ob paucas labes non deperditur.

LVTH.

Quanquam (vt dixi) proprium ſit eorum inuentum, appellare defectum, quod ſcriptura peccatũ appellat. Et ſicut ipſi fabulantur, ſuos defectus non eſſe contra legem, ſed defectiones à lege, ità ego quoq; negabo adulterium eſſe contra legem, ſed ſolum defectum à lege.

EPISC. Si potes ita frontem perfricare, vt inter hos defectus nihil intereſſe contendas, nullo vnquam impudentiæ metu reuocari poteris, quò minùs pergas in errore tuo, nempe quo putas defectum in adulterio nihilò magis peccatũ dici poſſe, quã defectum à ſumma charitatis plenitudine. Cæterùm ſi queas ex ſcripturis hunc defectum oſtendere peccatum eſſe, vtì nos illum oſtendemus, victoriam vltrò concedemus tibi, & arena (quod aiunt) cedemus illico.

LVTH. Et quid faciunt his ſuis loquutionibus, niſi quòd alijs quidem verbis, idem quod Pelagiani docent? An referre putas, quibus verbis veritatem eludas, & mendacium ſtatuas? Quid enim ex ea doctrina capit auditor, quàm ſe poſt acceptam gratiam, mundum eſſe iam gratia ad peccati vlterioris purgationem nõ egere? id quòd proprijſsimè Pelagianum eſt, ſed ſub verbis Catholicis propoſitum. Ita Chriſto non habent opus ad iuſtitiam, niſi in primo inſtanti contritionis, niſi quòd Pelagiani, nec ipſo primo inſtanti, gratia indigere voluerunt.

EPISC. Neminem certè vſqueadeo mundum opinamur quicunq; ſumus orthodoxi, quin poſt ſemel acceptam gratiam, adhuc eadem egeat. Non ſolũ vt in priſtina peccata non relabatur, verumetiã vt cętera futura vitet, atq; carnis fomitem quotidie magis ac magìs imminuat. Quod qui ſentiunt, lõgiſsimè diſsident à Pelagianis. Nam ij liberũ arbitrium exiſtimant, abſq; gratia quodq; peccatũ vitare poſſe. Nos autem ſine gratia peccatũ poſſe cauere putamus neminem. Nullis ergo verbis nos veritatem eludimus, aut mandatũ ſtatuimus. Tu potiùs

Pelagianorum error.

tiùs videris, quibus id facias, qui contra cunctos eccleſiæ patres aſſeris, neminem, (quantũuis adiu uetur gratia) vitare poſſe peccatum vllo prorſus opere, ſed in quouis opere, quantumuis bono, iu ſtum peccare. Sic enim dicens, quum Pelagianorũ hęreſim vitare cupias, incidis in Manichęos, quod eſt iuxta prouerbiũ, vitare Scyllam & in Charybdim incidere. Tua nimirum hęreſis deterior eſt & magìs ab eccleſia diſsidet, quàm Pelagianorũ. Lege quotquot hactenus cõtra Pelagianos quicquã ſcripſerunt, & hoc vbiq; teſtãtur ſibi cum Pelagianis conuenire, quòd præcepta dei poſsibilia ſunt, & quòd à libero poſſunt arbitrio ſeruari. Sed hoc diſsidere, quòd Pelagiani contendunt, id ſine gratia fieri poſſe, orthodoxi contrà, non ſine gratia. Tu verò non ſolùm pręceptorum poſsibilitatem negas, verumetiam arbitrij libertatẽ tollis funditùs. Quare multò pernicioſiorem hoſtem eccleſię te conſtituis, quàm fuerant Pelagiani. Et Manichæorum errores ſectaris apertiſsimè.

Flammã fugiens, in ignẽ decidit.

Luthera na hære ſis multò peſtilentior q̃ Pelagi anorum

LVTH.

Cur non damnant Grego, ſuper Iob. 9. dicentem: Sanctus vir, quia omne meritum virtutis noſtræ vitium eſſe conſpicit, ſi ab interno arbitrio, diſtrictè iudicetur, ideo rectè ſubiungit. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei vnũ reſpondere pro mille. Nónne articulum hunc meum hìc Gregorius euidenter docet?

EPISC.

Gregorium tuæ ſententiæ repugnare, non ex vno ſolùm oſtendi poteſt loco. Nam ad Auguſtinum Anglorum apoſtolum ſcribens, ait: Bonarum eſt mentium illic agnoſcere culpã vbi culpa non eſt. Ecce in aliquibus operibus opinatur Gregorius nullam culpam eſſe. Similiter & Moraliũ

ſecundo, capite 9. ſuper illo verbo: In omnibus his non peccauit Iob, neque ſtultum aliquid contra Deum loquutus eſt, ait in hunc modum: Beato Iob & oris teſtimoniũ prohibeẽ & cordis. Priùs enim dicitur, nõ peccauit, & tunc demũ ſubditur: Neq; ſtultum aliquid cõtra Deum loquutus eſt. Qui enim ſtultum loquutus non eſt, culpam à lingua compeſcuit. Sed quum præmittitur, non peccauit, conſtat quòd murmurationis vitium etiã à corde reſtrinxit. Nec ergo peccauit, nec ſtultum loquutus eſt. Quia nec per conſcientiam tacitus timuit, nec linguam in contumeliã relaxauit. Ecce Gregorius cum ſcriptura confitetur, ſanctum hũc virũ in his, quæ hactenus geſsit, nec corde nec lingua peccaſſe. Quę duo membra quiſquis poterit à pctõ tueri, is omnino poteſt in aliquo opere non peccare. Nam de lingua Iacobus dicit: Qui non offendit in verbo, hic perfectus eſt vir. Et de corde Chriſtus ait: De corde exeunt, quæ coinquinant hominẽ. Et idem Gregorius li. 10. ca. 16. ſuper illo verbo: Leuare faciem ſine macula. Omne peccatũ, inquit, aut ſola cogitatione committitur, aut cogitatione ſimul & opere. A quib. duobus quiſquis manum & mentem immunes ſeruauerit, hunc ex conſenſu ſcripturæ Gregorius docet, poſſe faciem ad Deum ſine macula leuare. Quòd ſi ſine macula certè & ſine peccato poteſt, quum peccatũ vnumquodq; ſit macula quædam. Sed & alijs locis pluribus hũc ſanctum virum, in pleriſq; ſuis operibus Grego. oſtendit caruiſſe peccato. Cæterũ vt ad ea verba, quæ ex libro nono protuliſti, tandẽ reſpondeam, Prætermittis hic ea, quæ rem totam elucidant. Neq; enim abſolutè Greg. aſſerit, in ſingulis

Iaco. 3.
Mat. 15.

Pætermiſſa à Luthe.

lis virtutibus noſtris eſſe peccatum:ſed de virtute iuſtitiæ noſtræ loquitur, quum diuinæ fuerit iuſtitiæ comparata. Sic enim inchoat ſermonem ſuum. Verè ſcio, quòd ſi ita ſit. Et non iuſtificabitur homo compoſitus Deo, homo quippe, quũ Deo non componitur, iuſtitiam percipit, compoſitus amittit. Ecce hoc principio Grego. aſſerit hominem, ſi non conferatur cum Deo, iuſtitiam aliquam habere, ſed hanc protinus vt deo fuerit cõpoſitus, hominem amittere confitetur. Cuius cauſam ſubdit. Quia quiſquis ſe auctori bonorum comparet, bono ſe, quod acceperat, priuat. Qui enim accepta bona ſibi arrogat, ſuis contra Deum donis pugnat. Vnde ergo deſpectus erigitur, dignum eſt, vt erectus inde deſtruatur. Hucuſque Greg Etiam ſequuntur verba quæ Luthe. memorat. Sanctus autem vir, quia omne virtutis noſtræ meritum vitium eſſe conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtrictè iudicetur, & c. Hoc profectò, non de aliqua vna peculiari virtute vult intelligi, ſed de iuſtitia ipſa, quam ſuperiùs nominauit, quæque virtutes noſtras omnes complectitur, ſimul & totius humanæ vitæ progreſſum Huius vtique iuſtitię meritum, ſi ab interno arbitro diſtrictè iudicetur, multis vitijs ſcatet, propter opera plurima, quę venialibus non carent delictis Licèt enim aliqua ſint opera, quæ peccato careant, tamẽ multò maior eſt eorum numerus, quę venialiter ſaltẽ inquinantur. Et quanquam venialia nobis parui momenti putentur, tamen in oculis Dei (modò ſe cenſorem diſtrictum exhibeat) parua nõ ſunt. Iuſtitia igitur noſtra propter talium operum arenã, innumeris videri poteſt reſperſa maculis, & ve

Homo cum deo non collatiuè iuſtitiam habet, ꝙ deo coomparatiuè illico amittit.

ſut pannus mẽſtruorum ſordibus inquinatus. Veruntamen propter alia quædã opera, quæ per gratiã Dei omni peccato caruerũt, iuſtitiam noſtram clementiſsimus ipſe reſpicit. Atqui ſi totius huius iuſtitiæ meritum, ſeuerus ipſe iudex diſtrictiùs excuteret, profectò nõ tam propter opera bona meritum inueniretur, quàm propter maculas venialium ipſa cenſeretur vt vitiũ. Hęc hauddubiè mẽs Gregorij fuit. Cæterùm quanquam ipſa tota vita, velut vitium exiſtimaretur propter ipſas venialiũ reſperſiones, nihil tamẽ oportet, vt nullũ in ea ſit opus quod non polluatur. Et proinde nõ rectè colligis, quòd in omni opere bono peccatum ſit. Nã eiuſmodi (vt diximus) iuſtitia, quędam habet opera, quæ prorſus omni peccato vacãt: quædam quæ ſaltem venialibus inquinantur. Propter quod & Hieron. aduerſus Pelagianos, duplicem diſtinguit iuſtitiam, quemadmodum & Auguſtinum feciſſe paulò ſuperiùs conſtitit. Perſpicuum eſt, inquit, duas in ſcripturis ſanctis eſſe perfectiones, duasq; iuſtitias. Primam perfectionem, & incomparabilẽ veritatem, perfectamq; iuſtitiam, Dei virtutibus coaptandam. Secundam autem quæ competit noſtrę fragilitati, iuxta illud quod in pſalm. dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs. Hoc Hiero. li. 1. contra Pelagianos. Hæc certè iuſtitia, quæ noſtræ fragilitati competit, eadem eſt, de qua Greg. hîc loquitẽ, dicens, quòd homo quãdiu non componitur Deo, ſed ſeorſum conſideratur, iuſtitiam habet, q̃ tamen compoſitus Deo, protinus amittit. Et huius iuſtitiæ meritum ſi diſtrictè iudicetur, vitium poſſe cenſeri. Non negat tamẽ, quin hæc iuſtitia multa pariat opera, quæ peccatis

Duplex pfectio.

Pſal. 142.

tis

tis carent, immò teſtatur hoc pleriſque in locis, vt diximus, apertiſsimè. Alioqui quomodo leuaſſet interdum ſuam faciem Iob abſq; macula? Et quomodo ſæpius inter operādum, nec mente, nec manu peccaſſet, ſed nec corde, aut lingua? Certè quiſquis dum operatur, in nullo horum peccat, is in illo ſaltem opere, peccato caret. Nō igitur ex præfatis verbis, articulum tuum Gregorius (vt tu aſſeris) euidenter docet. Iob.11.

LVTH. Idem ſuper illud eiuſdem: Si habuero quippiā iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor. Vt enim, inquit, ſæpè diximus, omnis humana iuſtitia iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtrictè iudicetur.

EPISC. Prioribus illis verbis Iob non negat, ſe quippiā iuſtum habere: Sed ſi habuero, inquit, quippiam iuſtum, hoc eſt, ſi opus aliquod iuſtum (quod nihil habeat omnino culpæ) fecero, qualia dubio procul habuit plurima, non defendam hoc eſſe iuſtum, ſed meum iudicem deprecabor, ne propter alia in quibus peccaui, me condemnet. Cuius cauſam ſubijcit Gregorius. Quia omnis humana iuſtitia, vt ſæpè diximus, iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtrictè iudicetur. Cæterùm ijs verbis non conficitur in omni opere bono iuſtum peccare, ſed iuſtum non carere peccato. Quod & nos confitemur, ſimul & humanam iuſtitiam, tametſi quædam pariat opera peccati expertia, parere tamen & alia, quæ peccatis ſaltem venialibus inquinantur. Propter quæ velut iniuſtitia quædam planè conuincitur, ſi cenſorem diſtrictum nacta fuerit.

LVTH. Et Auguſtinus libro nono Confeſs. Væ homi-

num vitæ, quantumcunque laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur.

EPISC. Neq; teſtimonium iſtud Auguſtini quicquam refragatur ijs, quæ iam diximus, ſi non ſeorſum illud à cæteris illic ab eo dictis, exemeris. Loquitur enim illic de matre ſua, quam ſuprà mirificis extulit laudibus. Nunc autem hæc ſubiungit: Quanquam enim illa in Chriſto viuificata etiam nondum carne reſoluta, ſic vixerat, vt laudetur nomen tuum in Fide moribuſque eius, non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptiſmum regeneraſti, nullum verbum exijſſe ab ore eius contra præceptum tuum. Et dictũ eſt à veritate, filio tuo: Si quis dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehẽnæ ignis. Et væ etiam laudabili vitæ hominũ, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Quia verò non exquiris delicta vehemẽter, fiducialiter ſperamus aliquem apud te locum inuenire indulgẽtiæ. Quiſquis autem enumerat tibi vera merita ſua, quid tibi enumerat niſi munera ſua? O ſi cognoſcant ſe omnes homines, & qui gloriantur in Domino glorientur. Ego itaque laus mea, & vita mea, Deus cordis mei, ſepoſitis pauliſper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago nunc pro peccatis matris meæ deprecor. Hæc Auguſtinus illic. In quibus verbis bonos actus ſuæ matris à peccatis eiuſdem ſeparat, & vera merita dicit munera fuiſſe Dei. Veruntamen haud negat, quin propter alia, quæ deliquerat, ſi tota matris vita diſcuteretur exactius, non poſſe Dei ſeuerum ſuſtinere iudicium. Tantum igitur abeſt, vt Auguſt. hoc loco quicquam pro te faciat, vt etiam ſuis verbis vehementer condemnet articulũ tuum,

Vera merita munera dei.

Auguſtini verba Lutherũ condemnant.

tuum,quãdo vera matris ſuæ merita, Dei munera confitetur. Et bonos ipſius actus à peccatis eximit,ità vt pro illis quidẽ gratias agat:pro ijs verò precetur veniam. Quamobrẽ & palàm eſt, in pontificem ea quæ ſequuntur,iniquiſsimè te iam oblatrâſſe,& nimis quàm cinicè.

Vides ergo ô miſer ſanctiſsime, quorũ ſententias impia tua Bulla damnâris? Certũ eſt cum ijs ſcripturis & patrũ ſententijs permanere, & te idolum abominationis cũ fiducia cõtemnere. Nõ ergò meus ille articulus, ſed Eſaiæ, Dauid, Salomonis, Pauli, Chriſti, Auguſtini, Gregorij inuentus eſt, cũ quibus damnari ab Antichriſto iſto, ſuperba gloria eſt. Hac enim diabolica damnatiõe firmatur opinio illa, Papam eſſe Antichriſtũ. & Romanã curiam ſedẽ Satanæ, & abominationẽ deſolationis eſſe in Babylone illa myſtica. Amplius non fallit ſpecie veritatis, ſicut hactenus fecit, ſed prodit ſeipſam abominatio iſta peccati & perditionis. LVTH.

Profectò nullus horum (quos iactitas) tuæ ſententiæ quicquam in hac re ſubſcripſit, neque Eſaias, neque Dauid, aut Salomon ipſe, neq; Paulus, aut Chriſtus. Sed neque Gregorius, aut Auguſtinus in ijs teſtimonijs (quæ iam ab eis citâras) imò contra te potius (vt oſtendimus) ſinguli pugnant efficaciſsimè. Pro noſtra verò parte dimicant ſcripturæ, quas ſuprà citauimus. Dimicat Chriſtus, qui teſtatur in habente oculum ſimplicem dum operatur, nullam in eius opere tenebrarum partem eſſe. Dimicat Paulus qui clamat: Nihil ergo damnationis eſt ijs, qui ſunt in Mat. 6.
Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnẽ ambulãt, Rom. 8.
ſed EPISC.

ſed ſecundum ſpiritum. Poteſt igitur quiſpiam, ita ſecundum ſpiritum ambulare, vt in aliquo ſal
Iaco.3. tem opere nihil habeat damnationis, aut peccati, quo damnetur. Pugnat Iacobus, qui non dixit,
1.Ioan.1. in omnibus, ſed in multis offendimus omnes. Pugnat & Ioannes, qui prorſus affirmat ſanguinem Ieſu mūdare nos ab omni peccato, quod fieri ſal-
Iudas tem debet in opere aliquo, quemadmodum & teſtatur Hieronymus. Pugnat & Iudas, qui dicit: Et qui potens eſt vos ab omni peccato ſeruare. Ergo poteſt ita nos in aliquo ſaltem opere ſeruare immunes. Cæterùm præter hæc ſcripturarum teſtimonia, certat pro noſtra parte Hieronymus, qui ſic aduerſus Pelagianum ſcribit: Tu dicis non eſſe hominem ſine peccato, ſed eſſe poſſe, quum econtrariò ego tibi tribuam quòd negâſti, Eſſe hominem ſine peccato per dei gratiam, & tamē per ſe non poſſe. Ecce per dei gratiam adiutus poteſt in aliquo opere iuſtus cauere peccatū. Certat Auguſtinus pro nobis, quum Pelagiano pro ſe teſtimonium Hilarij proferenti reſpondit, capite 60. libri de natura & gratia, cōtra Pelagianos: Quid dixit, inquit, Hilarius contra id quod dicimus? Vel quid iſtum adiuuet verè neſcio, niſi quia poſſe eſſe hominem mūdo corde, teſtatus eſt. Quod quis negat? Sed gratia Dei per Ieſum Chriſtū dominum noſtrum, non ſola arbitrij libertate. Ecce hîc Aug. confitetur etiam ex Hilario poſſe hominem per Dei gratiā eſſe mundo corde, quod (quū nequeat fieri in cunctis operibus) in aliquo tamē erit, neceſſe eſt. In quo libro citantur etiā teſtimonia Chryſoſtomi, Sixti Papæ & martyris, atq; etiā Hieronymi, quibus vbiq; ſubſcribit Aug. gratia

dei,

dei, non ſola arbitrij libertate, peccatũ in aliquo opere vitari poſſe: ſed & Origenes huic etiam accedit ſententiæ ſuper Lucam homilia 2. Qui volũt peccatis ſuis oſtendere aliquam excuſationẽ, æſtimant nullum eſſe abſque peccato, & vtuntur teſtimonio, quod in Iob ſcriptum eſt: Nemo mũdus à ſorde, nec ſi vnius quidẽ diei fuerit vita eius ſuper terram. Numerabiles autem menſes eius. Cuius ſonum tantummodo proferunt, interpretationem penitus ignorantes. Aduerſus quos breuiter reſpõdebimus. Quoniam abſq; peccato eſſe, in ſcripturis dupliciter intelligitur. Vt ſit alterũ, nunquam omnino peccaſſe, alterum peccare deſijſſe. Si igitur aiunt eum abſque peccato dici, qui nunquam peccauerit, & nos aſſentimus, nullum eſſe abſque peccato, quia omnes homines aliquãdo peccauimus, licèt poſtea virtutem ſequuti ſumus. Si verò ſic intelligunt, hominẽ nõ eſſe abſq; peccato, vt negẽt quempiam poſt vitia, ita ſe ad virtutes referre, vt nunquam omnino peccet, falſa eorum ſententia eſt. Eccè quàm apertè ſentẽtiam eorum falſam Origenes eſſe teſtatur, qui negant quempiam ita ſe ad uirtutes poſt vitia referre, vt nunquam omnino peccet. Ergo aliquando eſt, quando Origeni non peccat iuſtus. Conſentit eiſdem etiam verbis Ambroſius in ſuis ſuper Lucam commentarijs. Vides iam Luthere, quot pro noſtra parte, contra te reluctantur? Quamobrem ſi nihil aliud ipſe robuſtius habeas, quo firmes articulum iſtum, conſultiùs faceres meo iudicio, ſi tãdem ab hac inſania reſipiſcas, quam fruſtrà gloriaris, & ſcripturas, & patrumſententias huic articulo tuo fauere. Vt de conuitijs taceam, quæ tã

Abſq; pc̃tõ eſſe dupliciter intelligitur.

ſuperbè

ſuperbè contra pontificem iacularis, perinde ac ſi ſolidiſsimis eſſent fulcita præſidijs, quum nihil ſint minùs. Sed hactenus ad articuli tui labefactationem iſta ſunt dicta.

ARTICVLVS XXXII.

LVTH. Opus bonum, optimè factum, eſt veniale peccatum.

EPISC. Quoniam articulo proximo ſatis ſuperq; mõſtrauimus virum iuſtum pleraque opera facere, quæ peccato prorſus omni careant, nihil opus eſt multis ad huius articuli cõuulſionem. Nam ſi iuſtus aliquid operis faciat in quo non peccat, protinus ex eo ſequitur, opus optimè factum, nec veniale peccatum eſſe. Nam hoc opus nec peccatum eſt, nec vllo cenſeri poteſt inquinari peccato.

LVTH. Hic manifeſtè ſequitur ex priore.

EPISC. Profectò, ſi prior articulus tuus verus eſſet, opus vnumquoq; quod à quouis, quantumuìs iuſto proficiſcitur, non modò veniale peccatum, verumetiam eſſet & mortale. Nam quis mortaliter eum peccare non dixerit, qui mandato Dei cuiuis contrauenerit? Si is non peccet mortaliter, haud ſcio quis dici poterit mortaliter peccare. Verùm is, huiuſmodi putandus eſt, quicunque vel non diligit ex ſumma charitatis plenitudine (ſi tamen hoc tam rigidè ſit intelligendum, vt tu interpretaris) vel qui aliquando patitur in ſe carnis concupiſcentiam, ſi tamen hæc DEI mandato prohibeatur. Nam alter (ſi tibi credimus) peccat contra præceptum illud quod & primum & maximum à Chriſto vocatur: Nempe, diliges Dominum Deũ tuum ex toto corde, &c. Alter aduerſus poſtrema

Opus q̃-que à iuſtiſsimo perfectum, ſi Luth. audiendus, non ſolùm veniale, ſed & mortale eſt.

duo præcepta, quibus (vt aſſeris) omnis carnis concupiſcētia, prohibetur. Et quāquam cætera quoque præcepta coneris impoſsibilia monſtrare: Hæc tamen ſic ſe habent ſententia tua, quòd nemo (quicquid operis boni moliatur) effugere poteſt, quin vel in illud de dilectiōe Dei, vel in iſtud de concupiſcētia, protinus impingat. Verùm hęc quàm horrida ſint auditu, nemo (qui quicquam ſapit) non intelligit.

Niſi quòd addendū eſt, quod alibi copioſiùs dixi, hoc veniale peccatum non naturâ ſua, ſed miſericordiâ Dei tale eſſe. LVTH.

Quòd peccatum veniale ſolum ex Dei miſericordia veniale ſit, in hoc tecum ſentio. Sed quoniam & nos mortale quoque peccatum, per Dei miſericordiam fieri poſſe veniale credimus, vellem apertiùs nobis exponeres, quid ipſe diſcriminis arbitreris, inter mortale venialeque peccatum ſtatui debere. Nec opinor te dicturum, quin mortale, protinus vt fit, effuget ab animo gratiam, & in odio DEI conſtituat ipſum peccatorem. At veniale non ita. Quòd ſi mortale gratiam auerſetur, non autem veniale, profectò palàm eſt, non mediocre diſcrimen eſſe venialis à mortali, nec exiguum inter ipſa repoſitum interuallum. Hactenus conuenire te par eſt, vt opinor, nobiſcum de veniali mortalique. Cæterùm in hoc diſſidemus, quòd tu quemcunque defectum à plenitudine ſummæ charitatis, peccatum, & ad minus veniale putas. Nos verò tres deficientiæ modos ponimus, quorum primum eſſe mortalem exiſtimamus, eò quòd ſua ſponte & ex inſtituto contra Dei mandatum agat. Secundū autem venialē opi-

EPISC. Venialis peccati à mortali diſcrimen.

opinamur, quod præter inſtitutum, & ex leui quadam negligentia, per laſsitudinem animi ſubrepentem, naſcitur. Poſtremum denique non dubitamus, omni prorſus carere peccato. Nimirũ quia penitus nihil habet in ſe voluntarij.

LVTH. Non enim dixit Dauid, Non præmiabitur, ſed non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Non iuſtificari certè eſt damnari: ita omne opus iuſti damnabile eſt, & peccatum mortale, ſi iudicio Dei iudicetur.

EPISC. Huic ego viciſsim reſpondeo, non dixiſſe Dauid, nullum opus viuentis, ſed nullum viuentem iuſtificari. Aliud eñ (vt diximus) eſt opus aliquod viuentis, aliud ipſe viuens, qui multa complectitur opera. Nos ingenuè confitemur, neminem eſſa qui non in multis delinquat. At viciſsim haud veremur cum patribus aſſerere, fuiſſe quoſdam, qui in aliquo ſaltem opere nihil deliquerunt, quales exemplis multis è ſcriptura petitis, complures oſtendimus fuiſſe, quibus & iam adijcimus Zachariam & Elizabeth, de quibus Lucas tradit: Erant, inquit, iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela. Ecce non dixit Lucas, vt tuo interim argumento vtamur, quòd erant ante homines, ſed ante Deũ iuſti. Quod quid aliud eſt, quàm quòd oculis dei iuſti fuerant. Neque dixit, in aliquibus mandatis ſed in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini: & demũ adiecit, ſine querela. Nullum ergo mandatorum Dei non operati ſunt abſque querela. Et quomodo te quæſo potuerũt mandata cuncta ſine querela peragere, ſi quędam illorum impoſsibilia fuiſſent? Putas iſtos nõ

Lucæ 1.

per-

perpeſſos fuiſſe concupiſcentiam carnis,aut ſummam illam charitatis plenitudinem in ſuis operibus habuiſſe? Neutrum profectò verum eſt. Et tamen hîc Euangelium affirmat eos ante Deũ fuiſſe iuſtos,& inceſsiſſe in omnibus mandatis, & iuſtificationibus ante Deum ſine querela,nõ hominum dico, quorũ haud dubiè latebit oculos, quę clã Zacharias & Eliſabeth intra cordiũ ſuorũ penetralia gerebant,ſed abſq; querela corã Deo. Nec tamẽ eos omni prorſus caruiſſe peccato reor in ſuis omnibus operibus,ſed ſaltẽ in cõpluribus, id confiteamur oportet. Quærit hoc loco ſuper Lucam Origenes,Quomodo poteſt euenire, vt in omnibus mandatis & iuſtificationibus Dei quis ambulans ſine querela ſit? cui breuiter ſe reſponſurum pollicetur. Niſi hoc, inquit,ita eſſet, nunquam in alio loco noſceremus ſcriptum referri: Iuſtè id quod iuſtum eſt ſequere. Niſi enim eſſet iuſtum aliquid, quod non iuſtè ſequeremur, nequaquã nobis præciperetur, vt iuſtè id,quod iuſtum eſt ſequeremur. Quando enim facimus mãdatum Dei, & in conſcientia noſtra, vanæ gloriæ ſordes reſpergimus,vt placeamus hominibus,aut alia quæcunq; non placent Deo, boni operis cauſa præcedit, & quamuis faciamus pręceptum Dei, tamen illud abſq; querela non facimus,& iniuſtè id quod iuſtum eſt ſequimur. Difficile eſt ergo ambulare in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela, ſecũdum teſtimonium & laudem Dei in Chriſto Ieſu. Quę laus reddenda eſt in die iudicij,ab eo cui omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal eius, vt recipiat vnuſquiſque quæ per corpus geſsit, ſiue bona, ſiue mala.

Rom. 14. Omnes enim ſtabimus ante tribunal Dei, vt recipiamus quod meremur in Chriſto Ieſu. Hæc Origenes. Vt igitur ad inſtitutum redeamus: Non dixit, inquis, Dauid, Non præmiabitur, ſed non iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuens. Et hoc nos concedimus: quippe, quia nemo viuentium eſt, qui penitus omni peccato careat. Sed ex hoc non ſequitur, quemadmodum ipſe moliris inferre, quòd nullū opus cuiuſlibet viuentis omni peccato careat. Nam & Zacharias & Elizabeth, ac alij complures, de quibus antè loquuti ſumus, in multis operibus ſuis peccato caruerunt, tametſi non penitus in omnibus. Niſi enim in multis operibus peccato caruiſſent, non dixiſſet Euangelium eos ante Deum fuiſſe iuſtos, & inceſsiſſe ſine querela. Propterea Hieron. aduerſus Pelagianos ait: Iob quoque & Zacharias & Elizabeth iuſti dicti ſunt, ſecundum eam iuſtitiam, quę poſsit in iniuſtitiam aliquando mutari, & non ſecūdum illam quæ nūquam mutari poteſt. Iuſtitia nimirum eorum fuit aliquibus maculis venialium peccatorū reſperſa, & hanc Hieron. eodem loco vocat iuſtitiam & perfectionem, quæ competit fragilitati noſtrę, iuxta illud, vt ait, quod in pſalmis dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuēs. Porrò quum ſubijcis Luthere, Non iuſtificari, certè eſt damnari, atq; ita omne opus iuſti eſt damnabile. ineptiſsimè colligis. At ſic colligendum eſſet: Omnis itaq; iuſtus viuens eſt damnabilis, & non omne opus iuſti. Quod certè non inficior, ſi Deus vnumquemque diſtrictè iudicaturus eſſet, quum nemo viuentium omni careat peccato. Rurſum neque iſtud rectè ſubinfers, Peccatū

Iuſtitia duplex.

veniale damnabile eſt, ſi diſtrictè iudicetur. Ergò peccatum veniale, mortale eſt. Nam ſuprà conſtitit inter nos, quòd mortale peccatum fugat à nobis gratiam, propter quod & meritò damnādum venit, nō autem identidem veniale. Quod diſcrimen abundè ſatis eſt, vt veniale dici mortale nequeat.

LVTH. Et Auguſtinus non dixit, Væ vitæ hominū aliquo modo laudabili. Sed væ quantumcunq; laudabili. Væ autem iſtud, damnationem ſonat. Et quantūcunq; laudabilis vita, optimā vitā ſonat.

EPISC. Væ vitæ hominum Auguſtinus dixit, & non væ ſingulis hominum operibus. Nam vita nullius eſt vſqueadeo integra, vt nō multis ſit reſperſa venialium ſaltem peccatorum maculis, verùm opera multa ſunt viuentium, quæ diuus Auguſt. peccato carere nō negat. Vt & manifeſtū eſt ipſo eodem loco, vnde tu citâras eius hoc teſtimoniū. Nam ibi confitetur, quædam eſſe vera merita, & munera Dei. Sed & bonos actus matris ſuæ ſeorſum à peccatis ſeparat, pro illis quidem gratias agens: pro iſtis verò veniam implorans. Optima igitur vita (quia peccato non prorſus caret) ſi diſtrictè iudicetur, damnabilis eſt. At hoc nihil officit, quin talis vita quædam habeat opera, quæ penitus nullo peccato labefactantur.

LVTH. Et Gregor. non dixit, Iuſtitia humana conuincitur imperfecta, ſed iniuſtitia eſſe, ſi iudicio Dei iudicetur.

EPISC. Iuſtitia quæuis humana (ſi diſtricto Dei iudicio iudicetur) conuincitur iniuſtitia eſſe propter ipſos venialium peccatorum neuos, quibus ipſa reſpargitur. Veruntamē (ſi non ſimul opera quę-

Ad Auguſtinũ Anglorum epiſcopũ.

dam haberet peccati expertia) nec humana iuſtitia dici poſſet. Quamobrem & in hoc, quod Gregor. humanam aliquam iuſtitiam eſſe cõfitetur, comprobat eam & opera quædam habere, quæ peccato careãt, & in quibus omninò nulla ſit culpa. Quemadmodũ & alibi dicit, piarũ eſſe mentiũ illic agnoſcere culpam, vbi nulla eſt.

LVTH. Item non dixit, aliquod meritum noſtrum vitioſum, ſed omne meritum vitium eſſe.

EPISC. Neq; certè dixit omne meritum noſtrum vitiũ eſſe, ſed viro ſancto Iob ita videri. Sic enim ait: Sanctus vir, quia omne meritum virtutis noſtræ vitium eſſe conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtrictè iudicetur. Nõ ijs verbis aſſerit, omne meritum iuſtitiæ noſtræ vitium eſſe, ſed ità conſpici viro ſancto, ei nimirũ, qui opera ſua cũcta veritus eſt. Atqui nec abſolutè pronuntiauit hoc ipſum, ſed iſta conditione, nempe, ſi ab interno arbitro diſtrictè iudicetur. Cæterùm cur totum noſtræ iuſtitiæ meritũ, ſi diſcutiatur exactiùs, vitiũ videri poteſt, nõ ſemel ſuprà diximus. Nimirũ quòd inter pura merita, nemo quãtumuis iuſtiſsimus fuerit, non intermiſcet multas veniales negligẽtias.

LVTH. Quare his Patrum & ſcripturæ rupibus nixus, reuoco vel modero hunc articulum hoc modo: Opus bonum optimè factum veniale peccatũ eſt ſecundum miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundum iudicium Dei.

EPISC. Si bonum opus optimè factũ, mortale peccatum ſit ſecundũ iudiciũ Dei, cur Deus ob eiuſmodi opera, non illico ſuam aufert gratiam, quemadmodum pro mortalibus eum facere nemini dubium eſt? Verùm cõtrà, pro bonis operibus opti-

mè

mè factis,innumeros cōſtat ex ſcripturis Deo ve- Bonis o-
hementer placuiſſe. Num non in Geneſi Deus ad peribus
Abrahā loquitur dicēs? Per memetipſum iuraui, multi
quia feciſti hāc rem,& nō pepercisti filio tuo vni- Deo pla-
genito ꝓpter me, benedicā tibi, & multiplicabo cuerut.
ſemen tuū &c.Aduerte quid dicit. Quia,inquit,fe-
ciſti hanc rem.Et Phinees(quemadmodū Nume-
ri 25. cap. traditur) pro opere quodā,quod ingē-
ti zelo patrauit, audiuit: Ecce do ei pacē fœderis
mei.Et erit tā ipſi,quàm ſemini eius pactū Sacer-
dotij ſempiternum,quia zelatus eſt pro Deo ſuo.
Sed & Deut.12.ſcriptū eſt:Obſerua & audi om̄ia,
quæ ego præcipio tibi,vt bene ſit tibi & filijs tuis
poſt te in ſempiternū, quum feceris quod bonū
eſt,& placitum in conſpectu Domini Dei tui. Et 1.Ioan.3
Ioannes dicit: Quicquid petierimus, accipiemus
ab eo,quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea,
quæ ſunt placita corā ipſo,facimus.Ecce quomo
do bonis operibus placemus Deo,quæ (ſi fuerint,
vt tu dicis,ſecundum iudicium eius mortalia) ꝑ-
fectò magis odio,quàm gratia digna forent.

Neq; enim ego tam hæreticè ſum loquutus,ſi- LVTH.
cut Gregorius, qui totum meritum non ſolùm
vitioſum,ſed vitium eſſe aſſerit.

Non hoc aſſerit Greg. neq; vſquā dicit, quòd EPISC.
totum meritum iuſtitiæ noſtræ vitium ſit,ſed ità
viſum eſſe viro ſancto Iob. Vir, inquit, ſanctus,
quia omne virtutis noſtræ meritum, vitium eſſe
conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtrictè iudice-
tur. Et qd mirū eſt, vt diximus, ſi ſic illi videbat̄,
q ſua cūcta verebatur opera, & maximè quū pro-
ximè antè dixit. Verè ſcio, quòd ità ſit, quòd non
iuſtificetur homo cōpoſitus Deo. Minima enim

ſcintilla iuſtitiæ Dei, protinus humanam iuſtitiam tenebris offundit maximis, vt tota vitium putetur magìs,& ſupplicio longè dignior, quàm vllo præmio.

LVTH. Vide in quas palinodias me cogit Antichriſti Romani rudiſsima ruditas, & impijſsima impietas, qui quum ſit homo peccati, & filius perditionis, ſatisfacturus his ſuis nominibus, conatur nobis abſcondere peccata noſtra, & ſecum in peccatis incraſſare, & ad perditionem trahere.

EPISC. Opinabar ſanè te nugis & cõuitijs cunctis impoſuiſſe finem, neq; in his amplius verba, tẽpus, operas perditurum. Sic enim paulò antè pollicitus es. Sed iam cõperio verũ eſſe, quod in euangelio veritas dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Noſti Luthere, nemo melius, q̃d de praua lingua Iacobus copiosè diſſeruit. Nihil ampliùs hîc quàm vnũ iſtud verbũ te percontabor, quod inter cætera diuus ille propoſuit. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcẽ & amarã aquam? Id ſi fieri nõ poteſt, quomodo putabimus ex fonte cordis tui dulcem poſſe fluere charitatem, ex quo tam amarulenta prodeunt conuitia?

Iacob. 3.

LVTH. Quid eſt homo peccati, niſi qui peccare docet, qui peccata abſcõdit, & iuſtitiã iactat, qui timorẽ Dei extinguit, & fiduciam operũ exigit, homines ſuperbire & præſumere facit, miſericordiã & iudiciũ Dei longè à facie noſtra ponit? At hoc facit qui negat bonum opus eſſe peccatum, ne homines in timore & humilitate, ad miſericordiã Dei vnicum refugium confugiant. Væ illi.

EPISC. His profectò maledictis immeritò pontificem inceſsis Luthere. Neq; enim ſolus ille docet, opera bo-

ta bona quædam carere peccato, ſed orthodoxi, cuncti interpretes, atq; vniuerſalis prorſus eccleſia. Tu nec vnum quidem producere potes qui tecum ſentiat, Opus optimè factum eſſe peccatū.

Ingentē Luther. peccādi feneſtrā omnib' peccatoribus aperit.

Et certè quū hoc dicis, magnā ipſe peccatoribus nō peccandi ſolùm, verumetiā excuſandi peccata præbes anſam. Quod & Orig. ſagaciter olfaciens, ſuper Lucā affirmat: Qui volunt, inquit, peccatis ſuis oſtendere aliquam excuſationem, æſtimant nullum eſſe abſq; peccato, hoc eſt, in omni opere (quod faciunt) peccare cūctos & opinantur & aſſerunt, quò ſuā pallient peccandi conſuetudinem. Cæterùm quis hîc non videt, quantum hæc verba torqueas, & per vim vel inuita conaris adaptare pontifici, quem hominem peccati vocas, & filium perditionis. Multò certè rectiùs vtrumq; vocabulum in te competit. Primùm, quum ille ſub Deo pater patrum ſit, cuius & tu filius eſſe deberes, haud rectè filius abs te vocatur. Nam eius filij ſunt omnes, quicunq; Catholicam Eccleſiam, matrem communem agnoſcunt. Et hi nimirum acquiſitionis filij dicuntur, non perditionis. Nam hos Deo genuit ipſa communis mater. Cæteri verò (qui vel huic patri vel matri maledixerint) Deo perditi ſunt, & meritò perditionis filij vocantur. Nā hi ſectas perditiōis (vt eſt apud Petrum) introducunt. Et apud Paulum filij dicuntur ſubtractionis in perditionem. Quamobrē in te rectiùs, quàm in pontificem hoc vocabulum competit, vt perditionis filius eſſe voceris Nēpe qui matrē Eccleſiam contemnis, & patrem tuum tantis probris, & maledictis inſectaris. Secūdum etiam vocabulum aptiùs in te quadrat,

Filius perditionis.

2.Petr.2.

Heb.10.

Homo peccati.

drat, quàm in pontificem. Nam homo peccati verius ille dicitur, qui peccatum amplificat, & qui fimbrias eius dilatat, quàm qui minuit, & in anguſtũ cogit. Quum igitur tuũ dogma, peccatum amplificet, & extendat ad omnia opera etiã quãtumuis bona, pontifex aũt cum Eccleſia contrahat in anguſtiorem limitem, tu potiùs homo peccati cenſendus es quàm põtifex. His accedit, quòd tu peccandi fiduciam præbes, qui pœnam peccatis nullam deberi ſuades. Tu timorẽ extinguis Dei, qui ex ipſo proſtibulo, citra conſcientiæ quantumlibet excuſsionem, mittis vel ſordidiſsimos & ſceleratiſsimos ad ipſam euchariſtiam. Tu deniq; nimium ſecuros de Dei miſericordia reddis peccatores ipſos, quos & Fidei mortuæ confidentia fallis, & foues in flagitijs. Sed iſta pro huius articuli confutatione ſufficere putamus.

ARTICVLVS XXXIIII.

LVTH. HAereticos comburi, eſt contra voluntatem Spiritus.

EPISC. Neque hæreſis hæc neoterica eſt, quippe quæ multos annos iam vexauit Eccleſiam. Nihil enim hæretici magìs cupiunt, quàm vt ſuis peſtiferis dogmatibus, impunè poſsint Chriſtianam inficere plebẽ, cui deuorandæ ſtudẽt auidiùs, quàm ouibus lupi. Propter quod & lupos eos Chriſtus in Euangelio vocat. Attendite, inquit, à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecùs autem ſunt lupi rapaces. Et quis tam imprudens eſt, vt lupos cum ouibus cõmittat? aut non potiùs arceat illos ab ouili? Sed inquies, Aliud eſt arcere, aliud interimere. Arcere

Matt. 7.

licet

Interimẽdi hęretici, vbi nō aliter tueri poteris gregem.

licet, Nam hoc permiſit Chriſtus. At interimere non licet. Ego quidem & interimẽdos opinor vbi nō potes aliter ſaluare gregẽ. Quam rem & Chriſtus ipſe mihi viſus eſt, apertè ſatis indicaſſe, quãdoquidem & rapaces lupos vocauerit eos. Quis enim rapacem lupum (vbi gregi metuit ſuo) non priùs occiderit, quàm ſinat oues ab ipſo dilaniari? Quis eſt qui neſciat, quòd paſtori charior eſſe debet ſuarum ouium ſalus, quàm luporum vita? Quamobrem quum alterutros perire neceſſe ſit, hoc eſt, aut oues, aut lupos, quid ſtolidius cogitari poteſt, quàm ita lupis indulgere, vt gregis tandem vniuerſi iacturam patiaris? Id quod hauddubiè futurum eſt, ſi lupos non interemeris. Et vt iſtis lupis nemo prudens paſtor ita fauere debet, vt interim oues pereant: ita nec hæreticis parcendum eſt, ne per eorum virulenta dogmata depereant orthodoxi. Nam hæreticorum ſermo multò pernicioſior eſt hominibus, quàm ouibus lupi. Sermo enim illorum (vt ait Paulus) velut cancer ſerpit. Quod genus morbi, niſi quàm primùm ei ſubueniatur, vt nullum admittit remedium, ita nec hæreticorum ſibilus (vbi ſemel eius virus per aurem ad cor penetrauerit) remedium accipit vllum. Nam irremediabiliter (vt Hieronymus ait) mentes auditorum vulnerat. Quamobrem ſi liceat, feras non arcere ſolùm, ſed etiam interimere, ne pecudibus noceant, multò magis id licebit de hæreticis ſtatuere, ne tantam animabus Chriſti ſanguine redemptis, inferant peniciem. Nam qua, precor, alia ratione Chriſtiano gregi contra lupos iſtos ſuccurrere poteris? Num cenſuris Eccleſiæ? Sed has ipſi contemnunt penitus. An amiſſio-

2.Tim.2.

nis rerum ſuarum metu? Sed iſti nec Deum, nec homines metuunt. An exilio? Sed per literas hæreſes diſſeminare ſuas poterũt. An carceribus? At cuſtodes crebrò per illos corrupti ſunt. Breuiter, quòcunque locorum viuere permittantur, nunquam ab eorum dentibus tuta fuerit Chriſtiani gregis ſalus. Cęterùm quibus articulum iſtum rationib. confirmat Lutherus, iam attendamus.

LVTH. Primùm ab experientia totius eccleſiæ probo, quæ ab initio ſui vſque huc nullũ combuſsit hæreticum, nec aliquando comburet. Mirum autem eſſet, in tot ſeculis non eſſe aliquos combuſtos, ſi voluntas ſpiritus hoc voluiſſet.

EPISC. Multa ſunt Luthere, de quibus mirari poſſumus, quæ tamen haud ſatis iuſtam probationẽ faciunt, eorũ q̃ cupimus. Mirum eſt etenim, ꝙ citra, quã Ananias & Saphira propter fraudem puſillæ pecuniæ factam, morte mulctati ſint, de nemine altero per tot annos ſic vindicatum legitur. Et tamẽ hoc nõ probat, quin illud proceſſerit ex volũtate ſpiritus. Tu priùs rationem redde, cur vſqueadeo ſeueram vltionẽ in principio naſcentis Eccleſiæ, & ob rem tã exiguam ſpiritus ille ſumpſerit, quum tamen citra id temporis nihil eiuſmodi factum ab eodem legatur. Et ego tibi ſubinde referam, cur tandẽ poſt tot annorũ curricula, ſpiritui placuit, vt in hæreticos tã ſeueriter animaduerti conſtitueretur. Hæretici nimirum in re longè maioris momẽti, quàm pecunia ſit, hoc eſt, orthodoxa Fide Chriſtianorum animos circumueniunt, ac miſerabiliter interimũt. Id quod cuiuis Chriſtiano videri debet incóparabiliter grauiꝰ, q̃ fraudari quoſuis, quantumuis maxima pecuniæ ſum-

Actor. 5.

Seuera vltio ſpiritus in naſcente Eccleſia.

ſumma. Sed & iſtud item reſpondere poſſumus, Reſponſio.
quod & Auguſtinus Donatiſtis reſpondit, ad Bonifacium ſcribens: Obiecerant enim illi, quòd p Apoſtolos nunquam ab imperatoribus aut regibus terræ fuerat petitum, vt vim inferrent hæreticis. Quibus & Auguſtin. ait: Quis tunc in Chriſtum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem legis inferendo ſeruiret? Quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius? Nondum autem agebatur, quod paulò pòſt in eodem Pſalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrã. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea, quæ contra iuſſa Domini fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit quia homo eſt, aliter quia etiam & rex eſt. Quia homo eſt, ei ſeruit viuendo fideliter.

Aug. Donatiſtis de vi hæreticis inferenda.

Pſalm. 2.

Quia verò etiam rex eſt, ſeruit, leges iuſta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore ſanciendo. Sicut ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa, quæ contra Dei præcepta fuerant conſtructa deſtruẽdo. Sicut ſeruiuit Ioſias, talia & ipſe faciendo. Sicut ſeruiuit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerẽdo. Sicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, de quo iam diximus, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo ſeruiunt Reges, in quantum ſunt Reges, quum ea faciunt

4. Re. 23.

Dan. vi.

Dan. 3.

ciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere niſi Reges. Quum itaque nondum Reges Domino ſeruirẽt temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania aduerſus eum, & aduerſum Chriſtum eius, vt Prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtique tunc poſſent impietates legib. prohiberi, ſed potiùs exerceri. Sic enim
Ioan.16. ordo temporum voluebatur, vt & Iudęi occiderẽt prædicatores Chriſti, putantes ſe officium Deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus: Et gentes fremuerunt aduerſus Chriſtianos, vt omnis patiẽtia mar
Pſal.71. tyrum vinceret. Poſtea verò quàm cœpit impleri quod ſcriptum eſt: Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes ſeruient illi. Quis mente ſobrius, Regibus dicat: Nolite curare in regno veſtro à quo tueatur vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri? Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe, ſiue religioſus, ſiue ſacrilegus, quibus dici nõ poteſt, non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus? Cur enim, quum datum ſit diuinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia permittantur? An Fidem non ſeruare leuius eſt animam Deo, quàm fœminam viro? Hactenus Auguſtinus Donatiſtis reſpondet, & in eodem opere dicit: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Quo factum eſt, vt quum mitiora medicamina nihil omninò profeciſſent, ad acerbiora tandem neceſſitas eccleſiam adegit. Hæretici primùm amiſsione pecuniæ mulctati fuerũt, quemadmodũ Aug. illic oſtendit. Ait enim: Piiſsimæ memoriæ Cæſarem Theodoſium, in omnes hæreticos legẽ promul-

mulgaſſe, ꝙ ſingulus quiſque decem auri libris mulctaretur. Poſthunc & alij quoque grauiores adiecerunt pœnas, vt exilij & bonorum omnium amiſsionem, ſperantes ita peſtem iſtam reprimi poſſe. Cæterũ interea virus hoc ſerpebat in Chriſtianos, nec vllum proficere medicamen potuit, q̃ diu ſuperſtes remanſit hæreticus. Nullus grex (quantamuis curæ ſuæ vigilantiam adhibuiſſet paſtor) ab hęreſeos infectione peſtifera tutus eſſe potuit. Quocirca neceſſe fuit, aut per ſupplicium mortis, hęreticos auferre, aut neces animarum innumeras & quotidianas ſuſtinere.

Qualis fuerit olim ĩ hęreticos animaduerſio

At dicent: Conſtantię Ioannes Huſs, & Hieronymus de Praga exuſti ſunt. Reſpondeo, Ego de hæreticis loquor. LVTH.

Nec ſolos iſtos memorabunt, ſed præter hos alios item haud paruo numero, quos in varijs mũdi partibus fuiſſe combuſtos apertiſsimũ eſt. Sed & Ioannem Vuiclefum magnum illorum parentem, hîc ꝑtermittis, cuius apud nos cadauer (poſtquam exhumatus fuit) erat ignibus iniectum. Et hos (quãquam ipſe nolis id agnoſcere) palàm eſt hæreticos fuiſſe. Quod vel ex Tertulliani deſcriptionib. facilè monſtrabo. Sic enim ipſe libro de præſcriptionibus hæreticorum eoſdem varijs deſcribit coloribus. Imprimis, inquit, quis cathecuminus apud eos, quis fidelis incertum eſt. Pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. Ecce color vnus quo depinxit hæreticos, qui qdem adamuſſim non illorum ſolùm, verũetiam tuæ doctrinæ congruit. Nullis enim ſacramentis poteſtatem ipſe tribuis, qua fidelis à cathecumino diſcriminetur, ſed vniuerſos fide metiris, ſolam fidem aſſe-

EPISC.

Vuiclef neotericorum anteſignanus.

Primus

Secund. rens cũcta præſtare. Sequitur & alius color in Tertulliano. Etiã Ethnici ſi ſuperuenerint, ſanctũ canibus & porcis margaritas, licèt non verſis iactabunt. An nõ & hoc tibi cũ illis cõmune eſt? Aſſeris enim ſceleratiſsimos peccatores (modò fide acceſſerint) ſecurè poſſe diuinum iſtud percipere ſacramentum. Sola, inquis, fides facit eos puros & di-
Tertius. gnos. Sequitur tertius apud eundem. Simplicitatem volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocant. Nunquid & tu dicis optimam ad hunc modum pœnitentiam, nouam eſſe vitam, vt neque ſatisfactionem vllã fieri permittas? Sequitur quartus. Pacem quoque
Quart'. paſſim cum omnibus miſcent. Et iſtud vobis cõuenit, qui nullas excommunicationes fieri ſuſtinetis. Prolixum foret vniuerſam eius deſcriptionem recenſere, ſed paulò pòſt ſequitur & quin-
Quintus. tus. Ipſæ mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audent docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Tu verò Luthere quid non cum Vuiclefiſtis iſtis audes permittere mulieribus? Puer, inquis, aut mulier, & quilibet Chriſtianus abſoluere poteſt. O rẽm pudendam, & Chriſtianorum auribus penitùs ex ecrandam. Sed & alibi teſtaris, eoſdem itidem Euchariſtiam poſſe conficere. Sequitur in Tertul
Sextus. liano ſextus. Ordinationes eorum temerariæ. Et paulò pòſt. Nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Nũ & tibi laici cuncti ſacerdotes non
Septim'. ſunt? nempe per illud Petri. Vos eſtis regale ſacerdotium. Sequitur in eodem ſeptimus color. De verbi adminiſtratione quid dicam? cùm hoc ſit negotium illis non Ethnicos conuertendi, ſed

nostros

noſtros euertendi. Et hoc Luthere vobis ſemper ſtudium fuit, vt hos (qui verè orthodoxi ſunt) ad veſtra dogmata peruerteretis. Sequitur paulò pòſt octauus. Cæterùm, nec præſidibus reuerentiam nouerũt. Qualẽ te q̃ſo nõ ſolũ iſti quos recẽſuiſti, ſed & Vuicleſus tu⁹ atq; etiã tu ipſe Luthere, ſummo pontifici Chriſti vicario cæteriſq́; præſidibus eccleſiæ reuerentiam exhibetis. Vbique dilucidũ eſt ex libris veſtris, vt nihil mihi neceſſe fuerit in præſentiarum aliud memorare. Sequitur in eodem nonus. Deniq; penitùs inſpectæ hæreſes omnes, in multis cum auctoribus ſuis diſſentientes deprehenduntur. Et tu profectò malè cohæres, cum illis magiſtris tuis. Nam vt cætera taceam, tibi verum Chriſti corpus in euchariſtia eſt, q̃d illis ſolùm creditur eſſe figura. Illi primatum, vtcunque tolerant ſummi Pontificis, tu nihil ei cenſes deferendum. Poſtremus color quo depingit eos Tertullianus, eſt. Negant hæretici Deum timẽdum, itaque libera ſunt illis omnia & ſoluta. Et tu Luthere, timorem doceri prohibes, amorem ſolùm inculcans. Sic enim amori totum tribuis, vt timori relinquas nihil. Quadrat igitur in te & tuos, hęc hęreticorum deſcriptio, quam Tertullian⁹ non heri tradidit, ſed retrò non paucos annorum centenarios.

Octau⁹. Nonus. Lutheri à ſuis maioribus diſsidiũ. Decim⁹. Hæretici Deũ timẽdũ negant.

LVTH. Nam Ioannem Huſs & Hieronymum viros catholicos cõbuſſerũt, hæretici ipſi & apoſtatæ & Antichriſti diſcipuli, vt ex ſuperiùs dictis patet.

EPISC. Non eſt hoc nouum Luthere, quòd orthodoxi vobis hæretici putantur. Sic Marcionitæ fecerunt & Valentiniani. Vtrique ſe catholicos & orthodoxos dici voluerunt, cæteros appellarunt

Marcionitæ. Valẽtiniani.

Nouatiani. hæreticos. Sic Nouitiani ſe catharos, hoc eſt puros, vocant, cæteros omnes impuros. Sic Arriani
Arriani. cunctos (qui verè orthodoxi fuerunt) criminabātur, tanquam fidei ſcripturarumq́ue peruerſores.
Donatiſtæ. Et Donatiſtæ ſe ſolos in Eccleſia fuiſſe prædicabant, cæteros omnes foris ab Eccleſia. Eiuſmodi calumnijs hæretici ſemper ſuam improbitatem defendere moliti ſunt. Et tu Luthere patrum tuorum veſtigijs incedens, nunc eos qui (quantum ad doctrinam fidei ſpectat) verè catholici ſunt, hęreticos & apoſtatas atque diſcipulos Antichriſti facis. Ac ediuersò quos Eccleſia pro hæreticis condemnauit, tu catholicos appellas. Sed vę ijs (inquit Eſaias) qui dicunt bonum malum, & malum bonum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucē. Si nihil aliud eſſet, niſi ꝙ iſtos approbas, quos eccleſia tot patribus congregatis, carbone notauit, hoc vnum ſufficeret ad tui condemnationē.

LVTH. Quorum exemplum & multi alij homicidæ imitati, in diuerſis locis ſanctos Chriſti exuſſerūt & occiderunt, inter quos Hieronymus Sauanorola cum ſuis numerandus videtur.

EPISC. Hieronynum Sauanorolam non ob id exuſtum opinor, quòd contra Fidem quicquam publicè docuerit, ſed propter cotumaciam & excommunicationis contemptum. Satìs enim ex libris (quos edidit) exploratum eſt, neminem tuas aſſertiones condemnaſſe magìs, quàm Hieronymum illum. Quod & erit perſpicuum, ſi quis per ſingulas decurrere velit, præter vnam illam de excommunicatione. Nam Romanum pontificem vbiq; caput totius eccleſiæ fatetur. De Sacramentis per omnia Catholicè loquitur. De Sacerdotio, de Eucha-

cha-

chariſtia, de pœnitentia conſentit cum Patribus. Nihilq; prorſus in eius doctrina reprehendi meretur (quoad meminerim) præter hoc ſolùm, quod ad excommunicationis articulum attinet, quodque tam apertè ſe contumacem præſtitit, contra cenſuras Eccleſiæ.

Secundò ex ſcriptura, Eſaiæ ſecundo. Conflabũt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. LVTH.

Significatur his verbis diuturnitas pacis, quæ facta eſt nato ſeruatore noſtro Chriſto Ieſu. Propter quod & Hieron. hũc locũ interpretatus, ait: Omne bellandi ſtudium vertetur ad pacem. Et pro diſcordia erit in toto orbe concordia. Gladij mutabuntur in vomeres, & lanceæ in falces. Vt omiſſo furore bellandi, agriculturæ ſeruiant, & vberrimas falcibus meſſes ſecent. Et paulò pòſt: Veteres reuoluamus hiſtorias, & inueniemus vſq; ad viceſimum octauum annum Cæſaris Auguſti, cuius quadrageſimo primo anno Chriſtus natus eſt in Iudæa, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam, & ſingulas nationes contra vicinas gentes arſiſſe ſtudio præliandi, ita vt cæderent & cæderentur. Orto autem Domino ſaluatore, quando ſub præſide Syriæ Cyrino prima eſt in orbe terrarum facta deſcriptio, Et Euangelicæ doctrinæ pax Romani imperij præparata, tũc oĩa bella ceſſauerũt. Hæc Hieronymus His ergo verbis non interdicitur quò minùs de hæreticis iuſtum per ignes ſumatur ſupplicium. EPISC.

Eiuſdem 11. Non occident & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo. LVTH.

Neq; is locus quicq̃ prohibet, quò minùs ex EPISC.

urantur hæretici. Nam de regulo & aſpide cæteriſque venenatis aut feris animantibus(de quib. antè loquutus eſt)intelligi debet. Nocere(inquit Hieronymus)&occidere nequaquam poterunt venenata priùs animalia, eos qui habitauerunt in mõte ſancto Dei, quod interpretatĩ Eccleſia. De quo

Mat. 3. in Euangelio dicitur: Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. At ne hæc putemus dici de monte Sion iuxta Hebræorum errorẽ, ſequenti verſiculo euangelicæ prædicationis ſacramenta monſtrantur. Quia repleta eſt terra ſcientia Domini. Hactenus Hieronymus. Ecce ijs qui ſcientiã habẽt Domini, nihil nocere poteſt aſpidis aut reguli venenum, neque tales regulus aut aſpis occident, quamdiu velint Eccleſiæ cohærere. Et quid ꝑ regulos & aſpides intelligi magis debeat, quàm hæretici? qui virulento ſibilo ſtultorum animas interimunt.

LVTH. Et Chriſtus apoſtolis nihil prorſus armorũ commiſit, nec aliam pœnam impoſuit, quàm vt haberetur pro Ethnico, qui Eccleſiam non audiret. Matthæi. 18.

EPISC. Iam ad conſuetam redis Dialecticam. Sæpè diximus, argumento negatiuo nihil confici. Quid enim ſi Chriſtus non exurendos hæreticos inſtituerit. Num ob id paſtor vigilans eos patietur impunè Chriſti gregem deuorare? Parùm equidem iſtud prudentiæ boni paſtoris conueniret. Sed & Chriſtus Eccleſiæ ſuæ multa permiſit inſtituenda, de quibus ipſe nihil antè tradidit. Quamobrẽ nec ſatis efficaciter colligis, iſtud minimè debere fieri, quod Chriſtus antè nũq̃ inſtituit. Sed & illud potiùs erat oſtendendum, vbi Chriſtus id fieri

ri vetauerit vſquã. Simul & iſtud conſidera, quid fecerit Chriſtus nummularijs in templo ſedentibus, & ijs qui columbas illic vendebant. An nõ flagello de funiculis facto cecîdit eos, ac fugauit è templo ſubuerſis eorũ menſis & cathedris? Quod ſanè pluſculum eſt, quàm tanquàm Ethnicos habere, qui nummularijs hoc fecerit, quod is hæreticis tot animarum necatoribus, quas & ipſe tã carè mercatus eſt, non feciſſet?

Et Apoſtolus Tit. 3. hæreticum hominem vitari docet, non occidi iuſsit armis vel igne. LVTH.

Et hæc argumentatio ex eadem Dialectica proficiſcitur. Non iuſsit Paulus, inquis, hęreticos igne vel armis occidi, quare nec occidendi ſunt. Sed reſpondeo: Nec Paulus iuſsit ſuſpendi fures, & tamen niſi per leges in furtum animaduerteretur, nulla foret ciuibus, vel in oppidis, tuta ſecuritas. Et ſanè quemadmodum reipublicæ neceſsitas exigit, vt patibulo fures adiudicentur: ita & publica ſalus animarum expoſcit, vt ad ignis ſupplicium condemnentur hæretici. EPISC.

Et ad Corinthios dicit: Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt manifeſti fiant. LVTH.

Fieri non poteſt quin ſint hæreſes. Nam vt nemo poteſt ex horto ſuo malam omnem herbã prorſus euellere: ſic nec ex Eccleſia penitùs eradicare quis poterit omnem hæreſim. Naſcuntur enim hæretici ex malo ſemine, quod diabolus in eccleſiæ agro ſeminauit, nec deinceps vnquam extirpari potuerunt. Agant magiſtratus quicquid velint, exurant & mactent hæreticos, non efficient tamen, quin ex eorum cineribus illico naſcantur & alij. Nec ijs verbis iubet Paulus, vt hæreſes tolle- EPISC.

Vnde oriunt hęretici.

rentur, nec cenſet hæreticos ingenio ſuo permittendos. Sic enim Hieronymus hunc locum ediſſerit: Non hoc, inquit, dicit Apoſtolus quia debent eſſe hæreſes. Sed quia Corinthij inter ſe ſciſſuras habebant, ideo dicit: Oportet hoc eſſe, & neceſſe eſt hæreſes eſſe. Sicut ſi dicas. Ille qui tantũ bibit, neceſſe habet inebriari. Sic & Paulus dixit: Quia tales conditiones habetis, neceſſe eſt vos etiam vſque ad hæreſes peruenire. Hæc Hieronymus

LVTH. Sed quid hîc dicet, Domine ſanctiſsime, Sanctitas veſtra: Lucæ 9. vbi diſcipuli volebant ignem de cælo deducere, & ciuitatem perdere, compeſcuit eos Chriſtus dicens: Neſcitis cuius Spiritus filij ſitis? nõ venit filius hominis animas perdere, ſed ſaluare.

EPISC. Facilè tibi reſpondebit Sanctiſsimus, Iacobum & Ioannem, hîc à Chriſto iure fuiſſe reprehenſos. Quoniã iſtud vindicãdi ſtudio fieri petierunt, nõ ob ſalutem animarũ. Cæterùm nõ ita reprehẽdendi ſunt magiſtratus, qui de hæreticis eo ſolo intuitu ſupplicium ſumunt, ne multarũ animarũ ſalus periclitetur Nec habet hîc locũ, qđ illic obiecit Chriſtus. Non venit (inquit) filius hominis animas perdere, ſed ſaluare. Nã hac via non paruus animarũ numerus ſaluatur, quas certũ eſt alioqui fuiſſe perituras. At ſpes eſt, inquis, vt reſipiſcat hæreticus. Nulla penitùs. Et maximè, poſtquàm ſemel aut iterum admonitus, non emendauerit ſeſe. Nam is (vt ait Paulus) euerſus eſt, & ſuopte iudicio condemnatus. Quando igitur nulla ſpes eſt, vt hæreticus ab errore ſuo reſipiſcat, quin veriſimilius eſt, vt innumeros ſecum tra-

Iacobus & Ioẽs iurè à Chriſto correpti. Lucæ 9.

Tit. 3.

trahat in perniciem, quis, cui ſalus animarũ cordi eſt, illum diutius cuperet eſſe ſuperſtitem? At inclementia eſt, inquis, hominem ignibus tradere. Non refragor, modò nihil idipſum fuerit merit⁹, taliſq́; ſit, cuius vita vel ſibi, vel alijs eſſet profutura. Sed eiuſmodi hominem, cuius vita prolixior, tam ſibi quàm cæteris, ſummam eſſet allatura iacturam, nec rei temporariæ ſolùm, de qua minùs eſſet curãdum, ſed & oĩm precioſiſsimæ, hoc eſt, rectæ in Deum fidei, talem inquam ſeruare nõ inclementia ſolum, ſed ſumma foret crudelitas. An non multis partibus præponderat gehennæ ſupplicium, cuiuis cruciatui, qui poteſt in hac vita cogitari? At hoc quantò prolixiùs viuere ſinit̃ hæreticus, tãtò ſibi cumulatiùs augeat, neceſſum eſt. Quãobrẽ ſi diutiùs fore ſuperſtes permittat̃, tam ſuo damno, quàm cæterorum pernicioſo diſpendio tolerabitur.

Hoc eſt, quod & ego dixi, & dico, Chriſto magiſtro, eos qui igne perſequuntur homines, non eſſe boni ſpiritus filios. Cuius tunc? mali ſpiritus, qui erat homicida ab initio. LVTH.

Quid mali ſpiritus erat in Chriſto, quando flagris è templo numularios eiecit, columbarumq́ue cecîdit vendicatores? Nihil omninò, quin potiùs eximia charitas. Quid item in Petro, quando de Anania & Saphira ſumptum fuerit mortis ſupplicium? nihil quoque malitiæ, ſed ſalutis alienæ ſtudium. Nam illorum exemplo terrere voluit cæteros, & pluris faciendos oſtendit aliquot animarum millenarios, quàm vnius homunculi, ſuæq́ue conſortis ſalutem. Et in magiſtratib iden EPISC. Mat. 11. Actor. 5.

tidem, qui publicę quietis ſtudio malefactores pa tibulis affigunt, & maioris faciunt vnius oppidi, imò regni tranquillitatem, quàm paucorum hominum vitas, nihil maligni ſpiritus eſſe putatur, ſed amoris potiùs & charitatis erga Remp. exhibitio. Et demum qui membrum putidum, & totino xium corpori, quum deſperatur in illo ſanitas, gladio reſcindit, & à reliquo ſeparat corpore, mul torum membrorum ſaluti conſulit, & pluris facit totius corporis incolumitatem, quàm vnius mébri vitam cæteris nocituram. Propter quod & Hi eronymus ait: Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, intereant. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, per totum orbem eius flāma populata eſt. Et alibi clamat: Quæ eſt iſta miſericordia, quæ iſta bonitas, vni parcere, & omnes in diſcrimen adducere? Hæc Hieronymus.

LVTH. Chriſtus non voluit vi & igne cogere homi nes ad fidem.

EPISC. Nec iſtud in primordio naſcētis Eccleſiæ fieri congruum fuit, quando per ſtultos cōuertere ſa pientes, & per imbelles voluit robuſtos ad Fidem trahi. Nunc verò qui ſunt ad Fidem conuerſi, hi cogendi ſunt quatenus in Fide perſiſtant. Quòd ſi prauis erroribus, aut ſuam, aut aliorum peruertant Fidem, poſtquam ſemel aut iterū admoniti non emendârint ſeſe, tanquā inſanabilia membra (quæ cæteris quoque perniciem allatura ſint) gladio ſecularis poteſtatis reſecanda ſunt. Ad quid enim gladium alioqui portat ſecularis

Secularis poteſtas

pote-

poteſtas, niſi ob ſalutis publicæ cõmunes hoſtes interimendos? Nam & hæc poteſtas à Deo eſt, neque ſine cauſa, vt Paulus ait, gladiũ portat. Quòd ſi liceat poteſtati ſeculari, ob ſalutem Reipub. tẽporariam, neci dare ſalutis huius perturbatores, quantò magìs id facere poteſt ob ſalutem ſpiritalem, quæ & æternæ ſalutis initium eſt. Quamobrem & hæreticos, qui ſalutis huius inimici capitaliſsimi ſunt, quiq; peſtifero ſuorum dogmatum ſibilo Chriſtianorum animos interimunt, mox vt incorrigibiles reperti fuerint, huius poteſtatis imperio ſunt reprimendi, & vel gladio vel igne tollẽdi penitùs.

gladium ad quid portat. Rom. 13.

LVTH. Dedit ob id gladium ſpiritus, vt in hoc pugnarent, qui ſui ſpiritus filij ſunt.

EPISC. Dedit vtique gladium hunc, quo pugnaremus aduerſum incredulos. Verùm vbi certò conſtiterit, hoc pugnandi genere nos nihil profecturos, quin magìs & ipſis hæreticis, & noſtratibus obfuturos, illico receptui canendum eſt. Quod & non ſolũ ex illis (q̃ ſuperiùs recẽſuimus) Tertul. admonuiſſe liquet, verumetiam ex ijs quæ ſequũtur. Quid promouebis, inquit, exercitatiſsime ſcripturarum? quum ſi quid defenderis, negetur ediuersò. Si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentionem. Nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille verò, ſi quis eſt (cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum) vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magìs ad hæreſes diuerget, hoc ipſo motus, quòd te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi diuerſa parte ſtatutum. Certè & pari altercatione

incertior diſcedet neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc vtiq; & ipſi habēt in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere, nobis potiùs adulteria ſcripturarum & expoſitionum earum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergò non ad ſcripturas prouocandum eſt, nec in ijs conſtituendū certamen, quibus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. Hæc Tertul. Ecce quàm paucis armaturam, in qua confiditis, vobis abſtulit penitus.

LVTH. At gladiū ſpiritus, quod eſt verbum Dei, Dominus Papa cum ſuis papiſtis, ſubter ſcamnum inter blattas & tineas poſuerunt.

EPISC. Quid iſti faciant haud ſcio, fuerunt tamen ante hæc tempora ſanctiſsimi patres, qui ſingulis dominicis, ad populum Homilias declamitārūt. Extant enim adhunc diem eorum conciones, pręſertim Leonis & Gregorij, quas & in eccleſiaſticis officijs legimus. Quòd ſi recenſiores Pontifices id officij non præſtiterint, hoc aut multitudini negotiorum (quibus obruuntur) aſcribi debet, aut ſi culpa fuerit, non ea ſedi culminive apoſtolico meretur imputari, ſed ijs, qui deſidia quadam negligunt munus hoc obire, tam ſibi quàm ſuis apprimè frugiferum.

LVTH. Et rurſum facti ſunt robuſti venatores, & Nimroddi ī terra, q̃ denuò in Deo Chaldeorū q̃ Vr ſeu ignis fuit, omnia q̃ volunt faciunt. Ne quid Babylon nouiſsima diſcrepet à Babylone priſca. Illa exuſsit patres Chriſti: Iſta exurit filios Chriſti. Et vtriuſq; idem Deus Vr, ſemper vrit & ſęuit.

EPISC. De cæteris eorum factis (quorum ſum ignarus) nihil diſputo. Verùm, quòd liceat

pon-

pontificibus, eos, qui de hæreſi poſt abiurationē eius denuo conuicti ſunt, poteſtati tradere ſecuları, ſatis opinor dilucidum eſt, ex ijs quæ ſuperiùs diſſeruimus. Nec ſi poteſtas ſecularis tales hæreticos exurat, propterea Chriſti filios putabitur exuſsiſſe. Nam eiuſcemodi diaboli filij ſunt, non Chriſti. Diabolus enim mendacij pater eſt, & illi probè patriſſantes, errores & mendacia de ſcripturis ſacris fingere non erubeſcunt. Et volunt hoc impunè licere ſibi. Prætexunt enim pietatem, quū ſint ipſi tamen animarum ſæuiſsimi deuoratores. Venient (inquit Chriſtus) ad vos in pellibus ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et quid ſunt iſtæ pelles ouium, niſi Chriſtiani nominis forinſeca ſuperficies? Quid lupi rapaces, niſi ſenſus & ſpiritus ſubdoli, quibus ad infeſtandū Chriſti gregem intrinſecus inhiant? Volunt igitur hi lupi ſpecie quadam clementiæ, ſuis parci corporibus, quum ipſi tamen oues & gregē Chriſti plus quàm crudeliſsimè dilaniant.

Hæretici traduntur poteſtati ſeculari.

Matt. 7.

LVTH. Sed ipſi quoq; in ſuis ſacerrimis Canonibus ꝓhibent Clericis arma, & Clericū foro ſerulari traditum, volunt per Eccleſiam efficacibus precibus redimi à morte. Verùm ijs verbis ludunt in mortibus innocentum.

EPISC. Haud rectè vocas eos innocentes. Nam haudquaquam innocētes hi ſunt, qui poteſtati ſic traduntur ſeculari, ſed ab innocentia quàm longiſſimè diſtant. Nec verbis ludit Pontifex, imò ſeriò res agitur. Didicit enim Eccleſia tādem, quòd his (qui ſic relapſi ſunt) nullum adhiberi medicamē poſsit. Multis etenim ac varijs hoc negotium eccleſia tentauit modis. Primùm certè cuiuſdam pe

Quā varijs Eccle

ſia modis hære ticos reuocare tẽtauit.

cuniæ mulcta, deinde bonorum omniũ amiſsione, tertiò per carceres, quartò per exilium, quintò per pœnas quaſcunq; forum ſeculare duxerit infligendas: ſic tamen vt vita ſeruetur hæretico. Cæterùm, quũ pontifices nihil his modis ſe profeciſſe comperiſſent, verùm contrà potiùs in Mãdrabuli morem (quod aiunt) rem in deterius proceſsiſſe, nec dominicum gregem ab illorũ rabie quouis pacto tutũ ſeruari potuiſſe, quàmdiu ſuperſtites hęretici fuiſſent: decreuerũt tandẽ, vt relapſi & ſuper hoc cõuicti, ſine omĩ audiẽtia, ſeculari poteſtati traderẽtur, quẽadmodũ extrà de hæreticis in ca. Ad abolendã, apertè, liquet. Porrò, ꝙ ais eos velle Clericũ foro ſeculari traditum, per Eccleſiã efficacibus precibus à morte redimi, nuſquam id ſcriptũ inuenies, præterquam in ca. Nouimus, de verborũ ſignificatiõe, quod neutiꝗ de ſingulo quoq; degradato loquit, ſed de falſario aut grauiter flagitioſo, qualis & hæreticus eſſe poteſt, qui poſt primam condemnationem perſiſtit in hæreſi, nec animum habet ad Eccleſiã redeundi. Eiuſmodi ſi Clericus fuerit, primùm degradari debet, ſubindè verò degradatus, poteſtati tradendus eſt ſeculari (quemadmodum extrà de hæreticis cap. Excommunicamus, proditum eſt) animaduerſione debita puniendus. Pro hoc, (quamdiu non conſtiterit eum fuiſſe relapſum in hæreſim, quantumuìs aliàs grauiter deliquiſſet) Eccleſia poteſt efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum ſententia (quæ per ſeculares in eũ lata eſt) moderetur. Cæterùm de relapſo, ne verbũ quidem habetur in toto ca. Nouimus.

Pro clerico nõ relapſo Eccleſia intercedere poteſt.

LVTH. Nam interim Papa Clericorum princeps cum omni-

omnibus regibus cruentiſsimè belligeratur: imò quæ ſtrages nō illius imperio fiunt? Quando non inuocat brachium ſeculare, & morte vtraq; terret mundū? Et tamen interim Clericus ipſe primus nō fert arma, tū efficaciter orat pro occidēdis, dū inſtat ne mors eorū differatur, in omni orbis angulo exquiſitiſsimè perquirantur. O Satan, O Satan, O Satan. Væ tibi cū Papa & papiſtis tuis, qui tam impudenter in rebus tam ſerijs Eccleſiæ luditis, & animas cum corporibus occiditis.

EPISC. Non laudantur pontifices belligeri.

Nec ego bellorum patronus vnquā eſſe volo. Nec pōtifices qui negotijs bellicis immiſcēt ſeſe, laudârim vnquā, niſi maxima fuerint adacti neceſsitate. Sed iſta palā eſt te ob id memorâſſe, vt pontificibus inuidiā conſles. Verùm hoc tu mihi reſponde, quid ſi quiſpiam excōmunicatus nolit à communione fidelium, & ab ingreſſu Eccleſiæ cohibere ſeſe, num pontifex id tolerare deberet? Nō id dices opinor. Nam iſto præſente ceſſare debent omnia ſacra. Neq; tamen æquum eſt, vt propter vnius aut paucorum obſtinatiam, cæteri qui nihil deliquerunt, myſteriorū ſolamine deſtituantur. Id quod ſanè fiet, niſi dum alij ſacris interſint, canes etiam contra Chriſti præceptū, myſteriorum efficiamus participes. Quamobrem & ijs omnino vis inferenda eſt, arceriq; debent ab ædibus ſacris. At quid ſi multos habeant ſuæ contumaciæ cōſortes, vt nec plebanus cū Sacerdotibus & Clericis poſsit eos eijcere? An nō iam aduocare neceſſum eſt brachium ſeculare, quatenus vi & armis illi contumaces redigantur in ordinem? Ne videlicet per eorū malignitatē omnia cōfundantur. An nō ſatius eſt, vt iſti pereāt, quàm vt rebus Chri-

Chriſtianorum ordo nullus omnino ſeruetur? Si bella non licent, cur militibus accipere ſtipendia licet? num ijs Baptiſta non dixit? Contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Sed & Auguſt. Bonifacio comiti conſulere nō veretur, vt bellum iuſtum aggrediatur. Graui, inquit, de pugna conquereris, dubites nolo, vtile tibi tuisq́; dabo conſilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulſet auctoris. Hæc Auguſt. epiſtola 194. Quæ certè moriturus haud ſcripſiſſet, niſi compertiſsimum habuiſſet Chriſtianis licere bella Quòd ſi Chriſtianis bella nequaquam prohibeantur, quid tu Luthere Sacerdotibus ipſa vetas, quum nullum inter hos & prophanos conſtituas diſcrimen? Sed opinor ad hunc articulum labefactandum iſta ſufficiunt.

Lucæ 3.

ARTICVLVS XXXIIII.

LVTH. PRæliari aduerſus Turcas eſt repugnare Deo, viſitanti iniquitates noſtras per illos.

EPISC. Mihi videris ex hoc articulo plurimū à te ipſo diſsidere. Quippe qui paulò poſteriùs opinaris, omnia ex mera neceſsitate prouenire, quum tamen hîc diſſuadeas contra Turcas præliandum. Nam ſi cuncta, quæ fiunt, abſoluta neceſsitate fiant, non eſt in arbitrio noſtro ſitum, an præliabimur nec ne, ſed neceſsitas ad hoc ipſum nos impellit & adigit. Quamobrem ſi neceſsitas eſt quòd præliemur, fruſtra diſſuades quò minùs id faciamus. Quoniam ſi poſſumus iſtud nō facere, quod ſuades, hoc eſt, non præliari, iam non eſt abſolutè neceſſariū, vt præliemur. Et contrà, ſi non poſſumus non facere, iam omnino fruſtrà diſſuades id à nobis fieri. Atq; ita prorſus cohærent hæ tuæ

Hîc diſſidet Luther. à ſeipſo.

aſſertiones, népè quòd à bello Turcico licet abſtinere. Et quòd omnia neceſsitate quadam abſoluta proueniunt. Sed & hac ratione nec medicorum ope, contra morbos & peſtes vti licebit, neq; aduerſus famem & cariſtiam agricolarum induſtria. Nam hæc ex Deo noſtras iniquitates viſitante ſæpiùs immitti, æquè atq; de Turcis, credendū eſt. Quamobrem ſi repugnare Deo creditur, quiſquis Turcis aduerſatur, & his item reluctari Deo putādus eſt, qui famem, ignem, peſtem, morbos, ac cætera id genus mala fugare molitur. Adde, quòd nec aduerſus carnis fomitem quicquam reluctari licet, quando propter peccatum datus nobis à Deo ſit. Eſt enim ipſe ceu tyrannus quidam ad noſtrum exercitium à Deo miſſus, & in pœnā & vindictam peccati primi, quiq; bellum indeſinenter gerit aduerſus ſpiritum noſtrum. Quamobrem & ſi iuxta rationem tuam ei reſtiterimus, Deo videbimur repugnare. Ad hæc ſi poſſeſsiones noſtras vel bello defendere licet aduerſus Chriſtianos (quemadmodum ſuperiùs oſtendimus licere non ſolùm ex Auguſt. teſtimonio, verumetiam ex Baptiſtæ doctrina, quam ipſe militibus tradidit) quantò magìs hæc aduerſus Ethnicos & Turcas facere quis poterit? Licebit igitur aduerſus Turcas præliari. Nec Deo repugnare putandus eſt quiſquis idipſum aggredietur. Cæterùm quàm parum validæ fuerint argumentationes, quas pro huius articuli probatione Lutherus adducit, iam experiamur. Lucæ 3.

LVTH. Et hunc probo duplici experientia infelicitatis noſtræ. Prior eſt, quòd hactenus nihil habuimus proſperum aduerſus Turcam, & vires eius

atq;

atq; imperium noſtris bellis aucta ſunt in immẽſum. Vbi ſi Deus non eſſet contra nos, & Turcam non haberet pro virga iniquitatis noſtræ, longè aliter ſors cecidiſſet. Adhuc tamen obſtinata cæcitate, opera Dei non agnoſcimus.

EPISC. Sed hæc probatio parùm valida eſt, quum falſum aſſumat, nẽpè, quòd hactenus aduerſus Turcam nihil habuimus proſperum. Teſtantur enim hiſtoriæ, cùm alijs temporibus, tum ſub Vrbano ſecundo, Balduinum Ciliciam, & Bohemundum Antiochiam ambos egregios duces, è Turcarum manibus recuperâſſe. Et rurſum ſub Paſchali ſecundo Hieroſolymas fuiſſe captas, Gothifredũq; Chriſtianorum omnium conſenſu, regem illic fuiſſe conſtitutum. Sub Eugenio deinde quarto Ladiſlaum Hungariæ regem, Amurati Turcarũ imperatori, armis & bello tã ſtrenuè reſtitiſſe, vt is campo cedere cogeretur. Sed & ſub Calixto tertio Mahumetes Amuratis illius filius & ſucceſſor apud munitiſsimum Belgradi oppidum, copijs eius omnibus tum præſentibus per Ioannem Huniadem, parua manu cruce ſignatorum, fugatus fuit. Sed & Caſſanus (quem Calixtus auctoritate ſua mouit, vt bellum in Turcas verteret) prælia multa proſperè geſsit, cum Othomani ducibus. Nam vno prælio xxx. millia Turcarum, & altero xl. millia cæſa ſunt. Falſum igitur eſt, quòd nihil hactenus habuimus proſperum aduerſum Turcas. At finge rem ſic ſe habuiſſe, finge nihil proſperum ſucceſsiſſe Chriſtianis. Neutrum tamen ex eo rectè colligis, vel quòd non liceat Chriſtianis cum Turcis cõgredi, vel quòd Deus rebus aduerſetur noſtris. Cõſtat enim ex lib. Iudicũ, quòd

Victoriꝫ Balduini ĩ Turcas.

Hieroſolymꝫ captæ.

Iudi. 20.

præliantibus filijs Iſrael aduerſus tribum Beniamin, ob illud memorabile ſcelus in vxorẽ cuiuſdam Leuitę cõmiſſum, tribus ipſa bis aut ter præualuit. Et tamen Iſraëli Deus ita fauit, vt non ſolùm eis licuit, imò conſultũ fuit, quatenus aduerſus Beniamin cõflictarent. Fallit igitur prior experientia, quã pro articuli huius cõfirmatione ꝓducis. Nam (vt hoc exemplo dilucidũ eſt) Iſraëlitici bis aut ter à fratribus ſuis fuſi ſunt, & ſuperati. Nec tamẽ ob id illicitũ illis fuit, aduerſus iſtos arma ſumere, neq; Deus illorũ cœptis aduerſabatur.

Quomodo fuſi ſunt filij Iſrael.

LVTH.

Prętcr hæc, non dedit nobis Deus hactenus niſi votum & iactantiã belli in Turcas ſuſcipiendi. Toties conuentũ eſt, toties cõſultatũ, toties ꝓpoſitũ, & palpauimus vota noſtra, imperãte Deo irrita fieri, donec Turcis in fabulã venerimus, dicentibus, nos bullis & literis veniarum bellare.

EPISC.

Hebræi trib⁹ potiſsimũ ex cauſis ab hoſtib⁹ ſuperati.

Liquet ex Hebræorum hiſtorijs, eos tribus potiſsimũ ex cauſis hoſtibus ſuccubuiſſe. Aut quòd negligẽtia deſidiaq; ſua, paſsi ſunt hoſtes aduerſum ſe præualere, aut quòd libidinibus deditos, & diuina contemnentes mandata, Deus eos flagellari permiſit. Aut demum quòd de ſucceſsibus ſuis nimium gloriantes, non diuinæ gratiæ, ſed proprijs viribus victorias (quas pepererunt) adſcripſerint. Horum exempla paſsim in ſcripturis occurrunt. Nec ſanè diſsimilibus ex cauſis fit vt Chriſtiani toties ab hoſtibus ſuperentur. Sæpè negligentia deſidiaque noſtra vincimur. Sic enim & Cõſtantinopolis, olim Bizantium dicta, per Mahumetem capta fuit, dum cæteri Chriſtiani nullã huic vrbi voluiſſent opẽ ferre. Nonnunquã ex eo, quòd luxum, libidineq; ſequuti, vitam

ſuam

ſuam milites in offendiculum Chriſtiani nominis fœdiſsimè conſpurcârunt. Quæ res in illa expeditione quæ ſub Vrbano aduerſum Turcas facta eſt, multarum cladiũ occaſio fuerat. Aliquoties verò quum de proſpero ſucceſſu ſuperbientes, proprijs viribus non Deo gratiam pro victorijs detulerimus. Quod malum Ioannem Huniadem, poſt clariſsimas de Mahumete partas victorias, adduxit in perniciem. At quum nihil horum in cauſa fuiſſet, nunquam aduerſum Turcas non proſperè dimicatum eſt, vſqueadeo, vt immenſas eorum copias, exigua Chriſtianorum manus diuinitùs adiuta, ſæpius fuderit fugaueritq́;. Quæ res apertiſsimè docet, Deum noſtra vota iuuaturum, ſi à vitijs reſipiſcentes, dignos ipſi nos præſtiterimus, quibus opem ipſe laturus eſſet. Cæterũ ſi Chriſtiani Turcis hactenus haud reſtitiſſent, ſed permiſiſſent, omnia quæcunq; libuiſſet facere, quantula, quæſo, pars Europæ nobis hodiè ſupereſſet? vſqueadeo ſanè profecerunt Turcæ, vt etiam Italiæ nonnulla parte potiti fuerant. Verũ opitulante Chriſto, ſimul & milite Chriſtiano ſtrenuè rem agente, protinus eiecti ſunt.

Turcæ Italia expulſi.

LVTH. Altera verò infelicitas, maioris dedecoris & ignominiæ, quòd tot iam annis paſsi ſumus nos deglubi per impoſtores & legatos Romanos, toties ad bellum Turcicum, indulgentijs ac facultatibus impudentiſsimè vẽditis, pecuniam & ſubſtantiam noſtram deuorantes, quã vidimus non ſolùm non veniſſe, quò mendaces illi & fallaces homines, venturam promiſerũt: ſed etiam in turpiſsimas eorum libidines & pompas profuſam.

EPISC. Pecunia certè cumprimis opus erit, ſi quando bel-

bellum cum Turcis geſturi ſint Chriſtiani. Nam ea neruus belli dicitur, quam & ab vnaqualibet natione Chriſtiana, conuenit in hoc negotium ſuppeditari. Neq; collectionis fiendæ quiſquã au ctor magis idoneus habendus eſt, quàm ſummus pontifex. Sed & cùm iſta cõtributio, res nõ omnino nullius meriti ſit, quid malũ eſt, ſi cõtributuris veniæ mediocriter concedantur? Nã eas alicuius momenti eſſe ſuperiùs cõſtitit. Poſtquam aũt collectio pecuniæ facta ſit, ſi per improbos in libidines & pompas turpiſsimè ſit profuſa, hoc nõ eorum tollit meritũ, qui pridem contulerunt. Nã & ſi collecta (quam Iudas Machabæus duodecim milliũ dragmarũ argenti fecerat ac miſerat Hieroſolymas) aut altera quã fecit Paulus, illic itidẽ mittenda, in manus improborum præter ipſorũ inſtitutũ veniſſet, ac in vſus fuiſſet diſtracta nefarios: Num ob id vel illi perperam feciſſent hãc collectam promouẽdo, vel hi, qui ſuas in idipſum portiũculas elargiti ſunt, retributione (quam expectarunt à Deo) fuiſſent fruſtrati? Neutrum opinor dicendum eſſe. Quamobrẽ nec altera ipſa experientia, quam attuliſti, magni cuiuſpiam ponderis eſt, vt bellum contra Turcas ineundum diſſuadeas, quando iam ſatìs exploratum eſt, vt bellum eiuſmodi pro ſalute Chriſtianorum vſqueadeò neceſſariò ſuſcipiẽdum ſit, vt niſi ſuſcipiatur, veriſimile fuerit, rem Chriſtianã propediem in ſummas anguſtias eſſe detrudendam.

2. Mac. 12
2. Cor. 8.

Bellũ aduerſum Turcas neceſſarium.

LVTH.

Verùm hæc minor querela, hoc demum oĩm atrociſsimum & intolerabile, quòd nos indulgẽtiarum negotio fallaciſsimo, primùm inanima, ſeu bruta pecora falſis perſuaſionibus occupauerunt,

runt, & ſeduxerunt ad vniuerſam noſtram ſubſtantiam cõpilandã, donec eò ventũ ſit, vt ne altare quidẽ ſit reliquũ, quod nõ ſeruiat Rom. auaritiæ, ſemp̱ nouis excogitatis imponẽdi artibus.

EPISC. De indulgentijs.

Negociũ indulgentiarũ non eſſe fallaciſsimũ, ſuprà ſatìs, opinor, conſtitit. Neq; vllis vnquam aut cauillis, aut argutijs efficies, quin pluſculum auctoritatis Petro, ſuisq́; ſucceſſoribus Chriſtus hac ſua pollicitatione cõtulerit, nẽpe, Quodcũq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutũ & in cælis, quàm illa, Quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis. Sic vſus Eccleſiæ Catholicæ tenet. Sic plurimæ ſanctorum patrum interpretationes docent. Sic & pontificum non minùs vita, quàm eruditione clariſsimorum conceſsiones dilucidè teſtantur. Quando igitur pro nobis tam clara ſunt teſtimonia, fruſtra calumnias iſtas aduerſus indulgentias nectere moliris. Quid enim, ſi quidam ad auaritiæ ſuæ ſatietatem explendam, & ad vniuerſam Germanorum ſubſtantiam cõpilandam his abuſi fuiſſent? Num ijſdem propterea non poſſet alius rectè vti? An non ſatìs apertum eſt, vſibus hominum vſqueadeo nihil eſſe conducibile, quo quis abuti non poſſet? Quòd ſi nihil in vſus hominum recipi debeat, præter id quo nemo poſſet abuti, nec ignem, nec aquam admitteremus. Vnũ hoc admiror, quòd te non pudet, tot & tam eximijs pontificibus (de quorum vitæ ſanctimonia nemo dubitat) vſum huius negocij, quod vſqueadeo fallaciſsimum affirmas, obijcere: nec vereris aſſerere, tot grauiſsimos patres falſis perſuaſionibus ſuis occupâſſe, ſeduxiſſeq́; Chriſtianorum animos. Atq; id quidem ob ſuam explendam auaritiam.

ritiam.

ritiam. O frontem prorſus inuerecundam, & temeritatem nimis quàm inſanam. Impudētia Luth.

Sic in vindictam iniquitatis noſtræ, dedit nobis Deus è Roma truculentiores, cruentiores, inſaturabiliores Turcas, q̃ illi vnquã fieri poſſunt. LVTH.

Ah, iam tandem intelligo quid velis. Non tam ſtudes ne bellum aduerſus Turcas geratur, quàm ne pecunia ſub p̃textu belli Turcici è Germanis tuis expiletur. Hoc eſt q͛ tibi tam odioſum efficit bellum aduerſus Turcas. Ob quod & lõgè paratiorem te video, qui cum Romanis, quos & multis malis nominibus infamas, prælium ineas, quàm cum Turcis ipſis. At ni velis agnoſcere, plurimũ inter hos & illos intereſſe, vereor ne te malitia prorſus excæcauit. Sunt enim Romæ, quantum audio, viri cõplures cùm doctrina, tum ſanctitate conſpicui, quibus (quicquid erroris in curia fuerit) nihilo minùs quàm tibi moleſtum eſt. Cæteris verò licèt vita non omnino probata ſit, eandem tamen habent nobiſcum Fidem, & Sacramentorum communionem, à quibus longè Turca abeſt. Nec eſt cur illos truculentiores aut cruentiores quàm Turcas voces, quum in nulla re vobis noceant, niſi quòd pecuniæ ſubſidium à vobis poſtulant. Quam niſi contuleritis, futurum eſt, vt non pecunia ſolùm, verumetiam patria, ſimul & vita vobis per Turcas eripiantur. Exemplum vobis eſſe poteſt magna pars Europæ, quam à Chriſtianis abſtulerunt, Thracia, Macedonia, Achaia, Myſia ſuperior & inferior, aliæq́; prouinciæ multæ, quæ dudum Chriſtianorum fuerant, nunc autem per Turcas occupantur. Et qui has incolebant Chriſtiani, partim cæſi, EPISC. Pecunia belli Turcici diſſuadendi vnica Luther. cauſa.

partim acerbiſsimę ſeruitutis iugo ſubacti ſunt. Tanta fuit illorum in Chriſtianos, & tam truculenta crudelitas, vt ſtuprare matronas, virgines rapere, fœdare ſanctimoniales, adoleſcentes trucidare, pueris ad turpitudinem abuti, infantes à matrum gremijs ad cædem & cruorem abſtrahere, prȩgnantes demum fœminas vnà cum fœtibus interimere, nihil miſerebat. Quid templa ſacra memorem, quæ ſuis abominationibus Turci polluerunt? quid diuorum ſtatuas, quas in fruſta diuiſerunt? quid Chriſti ſaluatoris noſtri, ſuæq́; genitricis imagines, quas non ſolùm pedibus turpiſſimè conculcarunt, verumetiam luto deturparũt & ſtercore? Hæc nimirũ & alia multò plura, quàm iam otium commemorare ſinit, Turcas in maximum Chriſtiani nominis opprobrium feciſſe cõpertiſsimum eſt. Nec eſt, quòd ſperetis eos vobis futuros mitiores, ſi non à veſtris oppidis arceantur vi armata, robuſtaq́; manu.

Immanis Turcarũ in Chriſtianos crudelitas.

LVTH. Adhuc peiores hi Turci nos inſenſatos, præſtigijs ſuis incitant aduerſus meliores Turcas, tantùm vt interim omnia noſtra cõfiſcentur, ſub titulo belli Turcici. Et in ijs omnibus nõ eſt auerſus furor Domini, nec dum intelligimus manum Dei percutientis nos in corpore & anima, per hos Romanos turciſsimos Turcas.

EPISC. Mirum eſt, quòd te non pudeat iſta proferre, quum nihil erga vos vnquam, his, quæ iam diximus, Romani ſimile fecerint. Et niſi corpora ſimul & animas in burſis & ſcrinijs ſuis habere putes Germanos tuos, non intelligo, quem in modum per Romanos Deus vos in corpore ſimul & anima percutiat. Nihil enim præter pecuniam à

vobis

vobis exigitur, quam & hi pontifices (quos palàm eſt viros ſanctiſsimos fuiſſe) à cæteris nationibus ob communē Chriſtianorum rem, partim defendendam, partim repetendam, poſtulârunt. Et vt ab Vrbano ſecundo incipiam, quem Platina ſcribit virum fuiſſe tam doctrina, quàm vitæ ſanctitate, vel ſummo magiſtratu digniſsimum. Is anno Domini ſupra milleſimum 84. concilium habuit apud Clarummontem, in quo principes Chriſtianos ad bellum aduerſum Turcas ſuſcipiēdum animauit, in quo negotio mirificè quoque profecit. Poſt hunc Paſchalis ſecundus pontifex factus, bello cœpto fauit, quē & Platina diuinitùs electum fuiſſe tradit, diuq; renuiſſe munus pontificium, nec antè ſuſcepiſſe, quàm à populo ter acclamatum fuiſſet: Sanctus Petrus nobis Rauerium (hoc illi nomen erat) virum optimum pontificem elegit. Subinde Gelaſius, quem Platina (ſi quis, vt ait, vitam eius continentiſsimam, ſi mores, ſi doctrinam inſpexerit) virū ſanctiſsimum, omniq; laude digniſsimum aſſerit. Is non diu poſtquā aſſumptus fuiſſet in pontificē, Balduinum literis & nuntijs adhortatus eſt, vt Turcarum & Saracenorum impetum tam diu ſuſtineret, quoad in Aſiam noua ſupplementa mitterentur. Calixtus quoq; 2. quem de Deo deq; hominibus bene meritū Platina tradit, habito Laterani noningentorū patrum concilio, ex eorum aſſenſu decreuit, vt primo quoq; tēpore ſupplementa militiæ iam deficientis, Chriſtianis in Aſia bellum gerentibus ſubminiſtrarētur. Qua ſpe (vt idem Platina ſcribit) erectus Balduinus Hieroſolymitanus rex, Gazin regem Turcarum minorem

Vrba. 2. Paſcha. 2. Gelaſi⁹. Calixt. 2

Aſiam incolentiũ, cum magno exercitu in ſe mouentem ſuperat, & captum in carcerem conijcit. Damaſci quoq; regem, Hieroſolymas cum exercitu hoſtili animo petẽtem, fundit, fugatq́;, duobus millibus hoſtium cæſis, milleq́; captis. Euge-

Eugen. 3 nius item 3. quem idem Platina teſtatur Cardinales nutu diuino percitos delegiſſe, nauigio poſtquàm electus fuiſſet, ad Gallias ſe contulit, vbi Ludouico Galliarũ regi perſuaſit, vt cruce ſignatus aduerſus Turcas proficiſceretur. Poſt hos Lu-

Lucius 3. cius 3. quem & virum optimum Platina vocat, cõcilio Verone habito, Chriſtianos principes adhortatus eſt, vt noſtris in Aſia pro fide Chriſti laborantibus ſuccurreretur, nulla de ſuis iniurijs (quæ & grauiſsimæ fuerant) mentione habita.

Greg. 8. Subinde Gregorius 8. vir vtiq; ſanctiſsimus, vt Platina ſcribit, poſtquàm omnium conſenſu põtifex creatus eſſet, ſtatim nuncios & literas ad principes Chriſtianos mittit, eoſdem cohortatus, vt viribus omnibus vnà ſecũ comparato exercitu terra mariq́; Hieroſolymam ab hoſtibus

Clemẽs 3 captam recuperarent. Rurſus Clemens 3. vir ſanctiſsimus, & rerum eccleſiaſticarum componendarũ ſtudioſiſsimus, pleroſq́; principes Chriſtianos excitauit, vt arma ſumerent aduerſus Turcas, quorũ de numero præcipui fuêre, Fredericus imperator, Philippus Franciæ, Richardus *Angliæ* reges, & Otto Burgundiæ dux, ſubſequentibus (vt ait Platina) multis epiſcopis, archiepiſcopiſq́;.

Seleſtinus. Seleſtinus item tertius, vir inſigni pietate (ſi Sabellico credimus) & cui vni præ cæteris cura ſemper hæſit animo, vt Hieroſolymam ex impiorum manibus extorqueret, ingentem pecu-

niæ

niæ ſummam Richardo Anglorum regi miſit in ſubſidium, qui tum Hieroſolymam oppugnabat, inde Turcas exturbare molitus. Innocentius inſuper tertius, doctrina moribusq; inſignis, Cardinalium omnium conſenſu pontifex acclamatus, bello Aſiatico ſic adiecit animum, vt Germanos propter Henrici mortem in Aſia tumultuantes, literis, nuncijs, præmijs, pollicitationibus in officio retinere non grauaretur. Honorius identidem tertius (quem Platina bene beateq; vitam, & vt bonum paſtorem decet, duxiſſe ſcribit) Ioannem Columnam Cardinalem ad res Aſiæ componendas legatum cum ingentibus copijs, quas Innocentius ad eam rem collegerat, miſit: in quo negotio mirificè profeciſſe traditur. Nimio ſanè tædio lectores afficerem, ſi cæteros omnes commemorare voluero: nempe Gregorium nonum, Innocentium quartum, Alexandrum quartum, Gregorium decimum, Ioannem vigeſimum ſecundum, Martinum quartum, Nicolaum quartum, Innocentium ſextum, Vrbanum quintum. Quos omnes & viros optimos, ac belli Aſiatici ſtudioſiſsimos hiſtorici fuiſſe tradiderunt.

Innoc. 3

Honor. 3

LVTH.

Quid ergo dicam ego, quando hîc video plus quàm quadringētos Prophetas Baal ſuū Achab circumſtare, & vt aſcendat in Ramoth Galaad ſuis prophetijs animare, & omnia proſpera ei nunciare? Fortè ſicut Michæas, qui & ipſe odioſus erat, quia non prophetabat niſi malum, dicam & ipſe meo Achab: Ite præliamini contra Turcas, vt reſiſtatis virgę Dei, & cadatis, ſicut & ille cecidit.

EPISC. Quis te prophetam conſtituit, neſcio, niſi forſan te ſpiritus quiſquam malus inuaſerit, quemadmodũ de Saul. 1. Regum legitur, quòd inuaſit eum ſpiritus Dei malus, & prophetabat in medio domus ſuæ. Sic & tute tibi prophetiæ ſpiritũ arrogas apud tuos. Porrò nullus Romanorũ pontificum (quoad audierim) ſibi prophetiæ munus vſurpauit. Quamobrem tu videris, ne ſis ex eorũ numero, de quibus in Euangelio Matthæi Chriſtus dicit, Multi dicent mihi in illa die, *Domine* Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus? At illis ipſe reſpondebit: Nunquã noui vos. Vnũ auſim aſſerere, quicqd ipſe fueris vaticinatꝰ, multis patrũ centenarijs olim viſum fuiſſe perquam neceſſariũ, vt aduerſum Turcas bellum à Chriſtianis gereretur. Quod ni ſuſcepiſſent, nihil vero diſsimile eſt, hodie rem Chriſtianã multò (quàm ſit) minorẽ eſſe. Nam ſi vel Amurati vel Mahumeti, vel Othomano nulla manus armata mox oppoſuiſſet ſeſe, profectò (ni Deus nobis tuliſſet opem) de re Chriſtiana iam penitus fuiſſet actũ.

1.Reg.18.

Matt. 7.

LVTH. Quantò rectiùs faceremus, ſi primùm orationibus, imò totius vitæ mutata ratione, Deum ꝓpitium faceremus?

EPISC. Nemo qui ſapit, iam huic tuæ ſententiæ refragabitur. Nam vita per auſteritatem pœnitentiæ primùm emendanda eſt, ac ſubinde clementiſsimus Deus orationũ ſedulitate nobis eſt conciliãdus. Hac nimirũ via ſæpiùs expertũ eſt, Chr̃ianos aduerſus Turcas profeciſſe. Sic eñ Innocẽtius tertius fieri mãdauit, ꝙ ſingulis mẽſibus, ſeorſum viris à fœminis cõſtitutis, ſupplicationes ad Deũ fierent pro terræ ſanctæ liberatione Singulis quoq;

diebus

diebus inter ſacrorũ ſolennia, publicas oĩm proſtratiões in terra cũ Pſalmo: Deus venerũt Gẽtes, fieri decreuit. Indixit item orationi ieiuniũ, quò faciliùs ipſa penetraret ad conſpectum Dei. Calixtus quoque Pontifex tantam in precationibus fiduciam poſuit, vt mandauerit in meridie campanarum ſonitu ſignum dari fidelibus omnib. quatenus orationibus eos iuuarent, qui contra Turcas aſsiduè dimicabant. Ob quam rem, Platina ſe credere dicit, publicis illis precibus Chriſtianos ad Belligradum contra Turcas dimicantes, eoſdẽ ingenti clade ſuperaſſe. Sed & Caſſanus, qui Calixti ſuaſu bellum contra Turcas inijt, poſt egregias partas victorias ad pontificem ſcripſit, ſe tantũ de Turcis reportaſſe ſucceſſum ob preces à Chriſtianis ad Deum habitas. Da mihi tales pontifices, qui precationes aſsiduas fieri procurent. Da militem (qui qđ Bonifacio comiti cõſuluit Aug.) manibus arripiat arma, orationeque pulſet aures auctoris. Da tertiò ducem, qualem hiſtoriæ tradunt Gothifridum fuiſſe, qui (quum Hieroſolymorum eſſet rex conſtitutus) ab ambitione tã alienꝰ fuit, vt aurea recuſaret vti corona in eá vrbe, in qua Chriſtus fuerat ſpinis coronatus. Si tales duces, tales milites, talesq́ue Põtifices haberemꝰ, nemini dubiũ ſit, quin cũcta nobis aduerſus Turcas proſpera ſuccederent. Cuius rei vel vnicã hãc experientiam viciſsim opponã tibi. Quum olim vniuerſam illam terram (quæ ſancta dicitur) amiſerimus, & Turca eam integrè cum adiacentibus inſulis poſsideret: an non ad Vrbani pontificis exhortationem, cruce ſignati milites intra paucos annos eam eiectis inde Turcis, recuperarunt? Vſque

Calixtus meridianum cãpanarũ ſonitum inſtituit.

queadeo, vt Hieroſolymis Chriſtiani circiter annos centum regnarent. Alter poſt alterum, ne inde per Turcas aut Saracenos euelli potuerant, donec mutuis tandem inimicitijs & odijs ab inuicé ſeiungerentur.

LVTH. Tum idolo illi Romanus Cæſar & principes modum ponerent tyrannidis, illuſionis, perditionis animarum.

EPISC. Nunquã deſiſtis pontificibus conuiciari, q̃n ſemper eos, & rabidiſsimè quidem probris ac maledictis inſectaris. Id quod ſi feceris in vnum aut alterum è pontificibus, cuius vita publicitùs eſſet deteſtabilis, vix tolerabile foret. At quum in omnes indiſcriminatim, & cõtra ſedem illam (in qua tot olim ſanctiſsimi põtifices ſucceſſerãt) oblatres plus q̃ cynicè, quis æquanimiter hoc ferre poteſt? Nemo certè qui Chriſtianus & in Chriſtum fidelis haberi velit. Sedes illa nec paruo numero pontifices habuit doctrinæ præcellentis, ſimul & vitæ probatiſsimæ, q nec tyrãnidi, nec illuſioni, nec animarum perditioni ſtuduerunt: quorum geſta ſi cũ Cęſarib. cõferas, nõ erit, cur negotiũ Turcicum & pecuniæ collectã, his, q̃ illis credas potiùs. Nulli quoq; huic negotio magis reſtiterunt, quàm Cæſares ipſi, neq; maiorem in collectis fraudẽ fecerũt. Nã Fredericus eius nõis ſecũdus, poſtq̃ ſuſcepiſſet in ſe profectionẽ in Aſiã aduerſum Turcas, direptis Chriſtianorũ bonis, egritudinéq; & ventos excuſans, Brunduſiũ redijt. Moxq; bellũ cõtra põtificẽ Gregoriũ nonũ mouebat, cõductis in hoc Saracenorum copijs, quib. & vſqueadeo fauebat, vt vrbem & magiſtratum eis donauerit in Italia. Sed & quum Ludouicus Galliæ rex, ad exhortationem

Frederici fraus.

onem Innocentij quarti, in Aſiam contra Turcas eſſet profectus, idem Fredericus ſic totam Italiã aſſiduis peruexauit bellis, quò minùs ipſe Greg. ex Italia promiſſas copias mitteret ipſi Ludouico. Prætereo quot incõmoda Cæſares plerunq; Chriſtianis illuc proficiſcentibus intulerint, & varijs affecerint damnis. Neq; enim otium eſt, vt oĩa cõmemorem. Sed iſtud ex prædictis ſatis dilucidum eſſe poteſt, quòd ſi belli huius aliquando ſuſcipiendi neceſsitas immineat, nemini potiùs quàm pontifici pecuniæ collecta credi debeat.

Nam vt & ego prophetem ſemel, licèt non audiar, quod ſcio: Niſi Rom. pontifex redigatur in ordinem, actum eſt de omni re Chriſtiana: fugiat ſicut Chriſtus docuit, in montes qui poterit, aut vitam homicidis Romanis cum fiducia offerat in mortem. LVTH.

Et ego viciſsim auſim prophetare, ꝙ ſi Rom. põtifex in vllum ordinem redigatur, quem tu cupis, hoc eſt, vt nihil præ cæteris Sacerdotibus, aut Laicis habeat auctoritatis, de tota re Chriſtiana breuì penitùs actum erit. Si nemo præſit vt caput, qui reliquo poſsit conſulere corpori, quid aliud expectare poſſumus, q̃ vt hæreticis, nedum Turcis præda ſimus omnes futuri? Tum certè nec mõtes ipſi nobis erũt tuti quò cõfugiamus. Nam & ſi Deus noſtri miſertus, Turcarum in nos malitiam refrenet, ne trucident corpora, multò pernicioſius adhuc diſcrimẽ ab iſtis animicidis hæreticis imminebit, q ſanguinem animarum noſtrarum ſitiunt inſatiabiliter, quique truculentiores, cruentio- EPISC. Suppreſſo papa nihil nõ côtẽptũ erit.

tiores, inſaturabiliores in animas noſtras ſunt, q̃ in corpora Turcæ.

LVTH. Nihil niſi peccatũ & perditionem papatus operari poteſt. Quid vis ampliùs?

EPISC. Nimis quàm temerarium eſt iſtud aſſerere, quòd papatus nihil præter peccatum & perditionem operatur, quum nemo non ſcit, qui Pontificum vitas euoluerit, quin fuerint optimi ſanctiſſimique viri cõplures, qui munere illo functi ſunt. Et vt de cæteris taceam qui præceſſerunt Silueſtri tempora, de quibus nemo dubitat, quin fuerint ſanctiſsimi, quandoquidem & martyres fermè cũcti fuerunt, illos memorabo, qui poſt Silueſtrum ſucceſſerunt, inter quos & Seleſtinus eius nominis primus, præter peccatum & perditionem, præclara quædam opera geſsit, niſi præclarum opus fuiſſe negaueris, ingentium hæreſum confutationem. Nam eius tempore Neſtorius habita ſynodo ducentorum patrum apud Epheſum condemnatus eſt. Similiter & per Germanũ Antiſiodorẽſem epiſcopum, quem in Britaniam miſit, hæreticis inde fugatis, inſulares ad Catholicam Fidem redegit. Scotiſque ſubinde Fidei doctrinam optantibus, Palladium epiſcopum dedit, ac demum eius ſtudio magna pars Occidentis (vt Platina tradit) ad Fidem conuerſa eſt. Hæc Luthere pluſculum aliquid fuerunt præter peccatum & perditionem.

Leo primus. Poſt hunc ſucceſsit Leo primus, cuius ſanctitas tãta fuit, vt in concilio Chalcedonenſi ſumma patrum omnium concordia, ter ſanctus acclamatꝰ eſt, eiuſque monitis Attilam obtẽperaſſe ferunt, ne captam Romam deleret funditùs. De qua re quum Attila rogaretur à ſuis, cur ita feciſſet, reſpon-

ſpondit oportere ſic fieri, quando medio affatu, duo ſibi viſi fuiſſent dextra lęuaque viri, pro põtifice aſtare, qui ſtrictum ſibi ferrum intenderẽt, ſi non illius dicto temperaſſet. Damnauit & is põtifex Euticem, ſimul & fautorem eius Dioſcorum in concilio Chalcedonenſi, cui 630. antiſtites aderãt. Sed & Acephalorum hæreſim multis epiſtolis ad Chriſti fideles ſcriptis acerrimè confutauit. Ioannes item primus, quòd Arrianis non fauiſſet, in carcerem à Theodorico detruſus eſt, vbi pedore ſimul & inedia confectus interijt. Quam Theodorici ſæuitiam ultio diuina paulò pòſt (vt Platina tradit) eſt ſequuta. Agapetus quoque, quum fuiſſet à Iuſtiniano Cæſare ſuaſus, vti ſententiam & doctrinam Euthicianam confirmaret, non verit9 eſt ei reſpondere: Putabam ad Chriſtianiſsimum principem acceſſiſſe me, ſed planè Diocletianum te repperi. Qua loquendi libertate percuſſus Iuſtinianus, Fidem Catholicam amplexatus eſt. De Gregorio primo nihil opus eſt dicere, quum eius vita geſtaque cunctis notiſsima ſint. Sed & nimis prolixum foret, de cæteris catalogum retexere, quandoquidem ex hiſtorijs conſtare poterit, plurimos fuiſſe pontifices, q̃ non peccato & perditioni, ſed ediuersò ſaluandis animab. enixiſsimè ſtuduerunt, vt planè ſi non fueris impudentiſsimus, nunquam iſta dixiſſes.

Eutices hæretic9

Ioãnes. 1

Agapet9

Greg. 1.

LVTH. At quis redigȩt eum in ordinem? Chriſtus illuſtratione aduentus ſui, & non alius. Domine q̃s credit auditui noſtro?

EPISC. Non eſt vt credamus auditui tuo, quum hęc hauddubiè non aliundè, quã ab ipſo diabolo audieris. Is enim in aures tuas inſtillauit, Papam Antichri-

tichriſtum eſſe. Propter quod & autumas ea (quæ de Antichriſto ſcripta ſunt) ad illum pertinere, quum tamen aliò longè ſpectant. Neq; hæc ideo dixerim, quòd nolim aut pontificem aut aulam eius reformari, ſi quid in eorum vita fuerit à doctrina Chriſti diſcrepans. Multa vulgus in eos obloquitur, quæ ſi vera ſint, haud ſcio. Relatione tamen conſtanti res hæc aſſeritur ita ſe habere. Vtinam (ſi quid eiuſmodi fuerit) ipſi ſeipſos reformarent, & à puſillorum animis tollerēt offendicula. Nā omninò verendū eſt, niſi quàm primùm id fecerint, vltionem diuinam haud diu defuturam. Nec ſanè conueniret, vt Cæſar aut laici principes id negotij tentarent, & illos ad frugaliorem viuēdi normam adigerent. Docuit hoc exēplo ſui Cæſar Conſtantinus, vir ſanctiſsimus: qui mutuas episcoporum criminationes ſuis manibus oblatas ignibus iniecit, dicens: Haudquaquā ſe decere iudicare deos, nimirum pontifices innuens. De quibus illud intelligi poteſt: Dijs non diſtrahes. Sunt

Exod. 22

enim vice Dei iudices hominibus conſtituti. Sed olim confidant omnes alios Cęſares eiuſmodi ſe præbituros.

LVTH. Qui habet aures audiendi, audiat, & à bello Turcico abſtineat, donec Papæ nomē ſub cælo valeat, dixi.

EPISC. Ergo ſemper abſtinebitur, quū abſq; dubio papæ nomen in Eccleſia manebit, quàm diu militatura ſit in terris Eccleſia. Oportet enim vnum præeſſe cæteris, à quo totius Eccleſiæ res communis adminiſtraretur, alioqui tot futurę ſunt ſciſſurę, quot fuerint capita. Sed quoniam hac de re ſuprà pluribus diſſeruimus, nolumus iam amplius

remo-

remorari lectorem, quem iſta, precamur, ſecum diligenter expendat. Primùm ſi nemo Turcis repugnet, num credibile ſit, idem reliquis Europæ prouincijs propediem euenturum, quod alijs pridem contigiſſe deflemus? Deinde cogitet, num ſit paranda belli materies, ne quod olim Conſtantinopolitanis vſu venerit, nos idẽtidem opprimat inexpectata clades haud diſsimilis. Tertiùm, ſi parari quicquam debeat, circumſpiciat, cui potius in hoc negocio credendum ſit, quàm totius Eccleſiæ præſidi. Nam veriſimilius eſt, hunc rem communem fideliùs adminiſtraturũ, quàm alium quẽlibet. Non ſolũ, quòd illi cõmiſſa ſit totius Chriſtianitatis cura, verumetiam quia periculo vicinior eſt, & ſuam rem tum agi credet, dùm proximus ardebit paries. At is, inquies, patietur collectã in turpiſsimas libidines & pompas diſtrahi. Profectò ſi bonus eſt, non id patietur. Et quî ſcis, an quiſquam alius non ſit idem facturus? Quam ſecuritatem ipſe nobis de quouis alio præſtabis? Quòd ſi nullam ipſe præſtare poteris, & collecta prorſus fieri debeat, eaque cuipiam omninò credẽda ſit, neque poteſt quiſquam huic negotio magis idoneus aſsignari, quàm ſummus pontifex, cur eius moderationi de ſumma rei non ſtabitur ergo nõ intelligo. Sed hactenus pro articuli huius conuulſione dictum ſit.

ARTICVLVS XXXV.

LVTH.

NEmo eſt certus, ſe non ſemper peccare mortaliter, propter occultiſsimum ſuperbiæ vitium.

EPISC.

Non capio quem in modum is articulus cũ vn-

vndecimo tuo conueniat, quo quemque prorſus à peccatis ſuis abſolutum aſſeris, qui ſe crediderit abſolutum. Sic enim in ipſius articuli calce ſcribis: Crede fortiter te abſolutum, & abſolutus verè eris, quicquid ſit de contritione. Et rurſum articulo ſecundo ſic aſſeris: Si confeſſus credat ſeſe abſolutũ, veriſsimè eſt abſolutus. Sufficit igitur ex ijs articulis, vt quis ab omni peccato ſe certò ſciat abſolutum, ſi propter Chriſti verbum à Sacerdote prolatum, ſe verè crediderit abſolutum. Et ne quis dixerit, quòd de Fide ſaltem & credulitate ſua quiſpiam dubius eſſe poterit, hunc ſcrupum item in explicatione decimiquarti articuli palàm ſuſtuliſti. Sic enim illic affirmas, Fidem autem certiſsimè ſentire poteſt in corde, ſi eam habet. Quamobrem aut nemo Fidem habet, aut ſi quis eam habuerit, is omninò certus & *ſecurus eſſe* poteſt, ipſo momento, quo per Sacerdotem abſoluitur, ſe omni penitùs carere peccato. Neque enim tua ſententia quẽquam oportet omnia ſua peccata confiteri, ſed quum credens abſoluitur, tam ab ijs quæ reticuit, quàm ab illis quę confeſſus eſt, euaſit omninò liber. Quæ ſi vera ſint, falſum ſit oportet, quòd nemo certus eſt, ſe non ſemper peccare mortaliter. Tunc enim haud mortaliter peccat, quum ab omni peccato ſe verè crediderit abſolutum. Ad hæc, de gratia quoq; iuxta tuũ ipſius dogma quis eſſe poteſt certus, quòd eã habeat. Nam cùm alibi, tũ ſub articulo ſeptimo doces, eam infundi cum magna animi concuſsione. Sic enim ais: Sis ergo certus, dum homo conteritur, ſimul & gratia infunditur. Et paulò pòſt: Probaui enim ſæpiùs, inſuſionem gratiæ fieri cũ ma-

gna

gna animi concuſsione. Rurſum ſub articulo 12. dixi, inquis, per impoſsibile, quia ſatis ſuprà dictum eſt, Fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infundatur, niſi cum magna cõcuſsione animæ. Ecce Fides non ſine contritione & gratia. Quamobrem vt de fide quis certus eſſe poteſt, quòd eam habeat, & quòd eam certiſsimè ſentiat in corde ſuo, ſic conſequenter & certus eſſe poteſt, de gratia, quum ſine gratia Fides ipſa non ſit. Porrò gratia non ſecum vllo modo compatitur ſuperbię culpam, quum ſcriptum ſit: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quo Iacob. 4. fit, vt cui compertum fuerit, ſe gratiam habere, is idẽtidem certus erit, ſe carere ſuperbiæ peccato. Sed iam Lutheri rationes expendamus.

LVTH. Si ea quæ dicta ſunt in trigeſimoprimo & ſecundo intelligimus vera eſſe, & hic articulus verus eſt.

EPISC. Nos abundè ſatìs à nobis expugnatum confidimus articulum vtrumque, quod & relinquimus lectoris iudicio. Nihil etenim ſub ijs efficaciter probatum eſt, quo neceſſariò confiteamur, nos ſemper peccare mortaliter.

LVTH. Si enim opus bonum iuſti, peccatum mortale eſt, ſi ad iudicium Dei deferatur, quantò magìs tota vita mortalis eſt, ſi miſericordia non ſuccurrerit.

EPISC. Sequela neutiquam eſſet improbanda, ſi quod aſſumpſeris, verũ eſſet, nempe quòd opus quodque bonum viri iuſti, peccatũ ſit mortale. Verùm iſtud nequaquam firmabis. Putas autẽ hoc ipſum ex ſcripturis ſacris pariter, & auctorũ teſtimonijs, quæ ſub articulis ipſis produxeras abundè ſatis

conſequi. Sed planè falleris. Id quod ex noſtra reſponſione cuiuis conſtare poſſe non dubitamus.

LVTH. Breuiter, hic articulus non eſt meus, ſed Iob nono: Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea.

EPISC. Qua (te precor) arte conficies, vt ex huius viri verbis, quæ iam exprompſeris, aſſeueres articulum tuum? Nihil etenim cum hoc ſermone confine tuus articulus habet. Neq; enim negat his verbis Iob ſimplicitatem ſuam, ſed non agnoſcit dũtaxat. Si ſimplex, inquit, fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Perinde ac ſi dixerit: Nolo vt ſimplicitatẽ (ſi qua in me fuerit) meus animus agnoſcat, humiliùs vtiq; de meipſo mihi ſentiendũ eſt, quàm vt eiuſmodi quicquam de meipſo cõprobem. Cæterùm quanquam hæc per humilitatem vir ſanct⁹ dixerit, nõ ex eo colligitẽ, ꝙ in ipſo mortale pctũm delituerit, imò contrarium potiùs inferri poteſt. Nã dixit: Si ſimplex fuero. Simplex verò ſi fuerit vir ille ſanctus (vt videri quidẽ ex hoc verbo poteſt) longè receſsit ab eo quæuis peccati duplicitas, & ea maximè, quæ lethalis eſt. Quamobrem nec poteſt ex his verbis colligi, quòd fuerit in eo peccatum mortale.

LVTH. Et Gregorius ibidẽ ſuper illo, Verebar omnia opera mea, ſciens quoniam non parcis delinquenti, dicit: Quia quæ apertè egerim video, ſed quid intùs latenter pertulerim, ignoro.

EPISC. Tu particulam illic ex interpretatione Gregoriana pro tua vafricie carptim decerpſiſti, qua tuam comprobes ſententiam. Sed nos priora quędam abs te prætermiſſa, nõ grauabimur adijcere.

Ni-

Nimirum vt tua ſycophantia clariùs intelligatur. Poſtquam enim eximia quædam opera ſancti Iob Greg. in medium attuliſſet, ſubdit tandem: Quid ergo eſt, quòd mira opera faciens, hæc ipſa etiam veretur patiens, quum dicit: Verebar opera mea, niſi quòd in ſancti viri actib' verbiſq; colligim', vt ſi placere Deo veraciter cupimus, poſtquam p̄uerſa ſubegimus, ipſa in nobis etiam benè geſta timeamus. Hæc in fine. 25. cap. Sed & paulò pòſt in fine ca. 26. ſubdit: Ipſa igitur bona opera noſtra, q̄a inſidiantis culpæ euadere gladium nequeunt, niſi ſolicito quodam timore muniantur, per ſanctū virū nūc rectè dicitur: Verebar omnia opera mea, ac ſi humili confeſsione diceretur: Quæ apertè egerim, video: ſi quid in eis latenter pertulerim ignoro. Nihil aliud quàm humilitatem his in verbis docere Gregorius molit̄. Nimirū vt de noſtris operibus, quantumuìs eximijs, non efferamur: ſed metuamus ſemper, ne in aliquo minùs rectè ſint geſta. Non quòd nulla rectè geſſerimus, ſed quòd humilitate quadam timeamus, ne ſint in partu prorſus periclitata. Nam & alibi dicit: Piarum mē tium eſt, illic agnoſcere culpam, vbi nulla eſt.

Quiſq; deo placere ſtudet, etiā bene geſta in ſe timeat.

Bona opera q̄ re timēda.

Idem Gregorius apertiſsimè in fine Moralium. Quis inter iſta remanet ſalutis locus? quando & mala noſtra pura mala ſunt, & bona noſtra (q̄ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquam poſſunt. Quid dicis Gregri? pura bona non ſolū non ſunt, ſed nec eſſe poſſunt.

LVTH.

Haud rectè facis Gregoriū tuæ p̄contationi reſpōdere. Nuſquam enim hæc aſſeruit, quòd bona noſtra nō ſolū nō ſunt pura, ſed nec eſſe poſſunt. Neq; enim abſolutè bona dixit, ſed bona q̄

EPISC.

nos habere credimus, hoc eſt, quæ noſtro iudicio nobis bona vidétur, & approbantur. Nam in talibus vt plurimum nobis placemus, & cenſem us alicuius eſſe momẽti, ac proinde facilè ſuperbimus. Nam quàm primùm de noſtris operibus quantûuis puriſsimis ita iudicamus, iam ipſo iudicio noſtro facta ſunt impura. Ad puritatem enim operis tria quędam exiguntur. Nempe quòd nec lucrum ex eo ſpectetur temporarium, neque laus hominũ inde quæratur, nec demũ vt operans in eo ſibi complaceat per inanem gloriam. Vt ſic in ipſo propheticum illud impleatur: Beatus qui excutit manus ſuas ab omni munere. Propter quod & ipſe Grego. lib. 9. Moralium. cap. 26. Tres ſunt, inquit, acceptiones munerum. Munus à corde, eſt capta gratia à cogitatione. Munus ab ore, eſt gloria per fauorem. Munus ex manu, eſt pręmium per dationem. Sed iuſtus quisque ab omni munere manus excutit. Quia in eo quod rectè agit, nec ab humano corde inanem gloriã, nec ab ore laudem, nec à manu recipere dationem quærit. Solus ergo in Dei opere fraudem non facit, qui quum ad ſtudium bonæ actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicij gratiã anhelat. Hactenus ipſe Gre. Ex quib. dilucidum eſt, opus aliquod poſſe fieri tam purũ & integrum, vt in eo penitùs nulla ſit fraus. Perſpicuum itẽ eſt, quòd opera noſtra, de quibus nobis placemus, & quæ approbamus tanquam bona, pura bona non ſunt, nec eſſe poſſunt.

Ad puritatem operis tria exigunt.

Eſa. 33.

Triplex munerũ acceptio

Op⁹ qđdam ab omni fraude alienũ.

Opera q̃bus nobis placemus pura non ſunt.

Qua cõſideratione motus Gregori⁹ dixerat, bona noſtra, q̃ nos habere credimus, pura bona eſſe nequaq̃ poſſunt. Cæterũ ꝙ ad hũc ſenſum Grego

rius

rius hæc ipſa verba protulerit, apertiſsimũ eſſe poteſt, cùm ex illis, quæ toto ipſo poſtremo capite dicũtur, tum ex verbis proximè antecedẽtib⁹, quæ ſic introducit: Fatendũ eſt igitur, quòd rectã quidẽ intentionẽ noſtrã (quæ ſoli Deo placere appetit) nonnũq̃ intẽtio minùs recta (quæ de donis Dei placere hominibus quærit) inſidiãdo comitatur. Si aũt de his diuinitùs diſtrictè diſcutimur, qs inter iſta remanet ſalutis locus? quãdo mala noſtra pura mala ſunt, & bona (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquam poſſunt. En ipſa verba quæ citaſti: quibus perſpicuum eſſe poteſt, quòd non de cunctis bonis noſtris loquitur Gregorius: ſed de ſolis his, quæ nos ceu bona approbamus, & de quibus placemus nobis: ob quod & dixit, bona (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe poſſunt. Propterea, quòd in eis nobis applaudimus, & ea bona cenſemus. De quibus locutus eſt Gregor.

LVTH. Damna, mi Papa, damna hos ſanctos viros, Iob & Gregorium.

EPIS. Non eſt quòd papa damnet iſtos, cùm nulla in re vel ſibi aduerſentur, vel tuæ ſententiæ ſubſcribant, quin magis articulum tuum ipſi damnent. Neque enim Iob negat quempiam eſſe poſſe ſimplicem. Quod vbi admiſeris, iam ineuitabiliter ſequitur eiuſdem opus eſſe purum. Nam in Euangelio Matthæi Chriſtus aſſerit, Cuius oculus fuerit ſimplex, huius totum corpus lucidum erit, & quemadmodum Lucas adijcit, non habens aliquam partem tenebrarum. Tale nimirum opus omninò purum ſit, neceſſe eſt. Et Gregorius item concedit, quempiam ſic poſſe Mat. 6. Luc. 11.

iuſtum eſſe, vt manus ſuas excutiat ab omni munere, tam propriæ cogitationis, quàm alienæ laudis, atque etiam lucri temporarij. Qualem ſi dederis, eius opus hauddubiè parum erit. Tantum igitur abeſt, vt hi ſancti viri quicquam faciant pro articulo tuo, vt eundem efficaciſsimè cōdemnēt: quum ex eorum dictis palàm inferatur, quòd iuſtus opera quædam poteſt habere pura. Cæterū quòd in omni opere iuſtus peccet mortaliter, quēadmodū ipſe ſtatuere moliris, ne verbum quidē ab eis eiuſmodi prolatum eſt.

Iuſtus opera quędam habeat bona.

LVTH. Adde his ea quæ dicta ſunt, Dauid. Non iuſtificabitur in cōſpectu tuo oīs viuēs, vt & te dānet Dominus Ieſus propediem.

EPISC. Quanquā huic Dauidico teſtimonio ſatis copioſè reſpondimus Artic.32. iam itidem nonnihil adijciemus. Quicunq; ſubit iudicium Dei, de tota vita ſua iudicatur. In qua, ſi vel minimum opus repertum fuerit iniuſtum, tota vita propter hanc vnicam labeculā, ſi diſtrictè iudicetur, condemnari poteſt. Quando igitur nemo eſt, qui prorſus omni peccato careat, rectè prophetā dixiſſe credimus: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sed aduerte quid dixerit. Dixit enim omnis viuens, & non omne opus viuentis. Nam quid prohibet, quò minùs idem iudicandus alia cōplura feciſſet opera, in quibus nihil fuiſſet peccati? Nam ſi mille quis haberet opera puriſsima, propter vnicam tamen peccati labem in aliquo repertam opere, Deus (modò velit vti ſeueritate diſtricta) poſſet omnia reliqua penitùs repudiare.

Pſal.142.

Tu

LVTH. Tu doces introire in conſpectum Dei ſuperbos,& qui ſeſe damnatione dignos non eſſe iactitant coram eo,quem columnæ cæli tremūt,& ſub quo curuantur qui portant orbem,quū Dauid nō ſuſtineat iudicium eius.

EPISC. Aliud eſt, quenquam eſſe damnatione dignum propter nonnulla quæ fecerit. Et aliud,eſſe damnatione dignum, quicquid operis quiuis fecerit. Nemo enim vnquam tam purè vixit,vt nulla omninò peccati macula fuiſſet inquinat᷒. Quod & omnes orthodoxi fatentur, & ſummus item pontifex ipſe docet. Quamobrem ſi ſecundum iuſtitiæ diuinæ rigorem quiſque iudicetur, damnatione dignus videri poteſt. Cæterùm,quòd nemo diuorum vllum vnquam opus in hac vita fecerit,quod erat expers peccati,hoc ab omnibus negatur orthodoxis,& pontifex item ipſe rectè negat. Non ergò verum eſt, quòd aſſeris pontificem docere,ſuperbos introire in conſpectum Dei,& iactitare ſe non eſſe damnatione dignos,quum ille doceat omnes peccatores eſſe, & egere miſericordia Dei.

Nemo omni pctō caret.

LVTH. Et Auguſt. Væ omnium hominū vitæ laudabiliſsimæ denunciet, hoc eſt, optimam vitam dānatione dignam faciat coram Deo. Si enim digna non eſt alicuius vita tali damnatione, poterit ſeſe coram Deo ſiſtere, & gloriari in vitæ ſuæ dignitate. Sed væ abominationi iſti abominatiſsimæ, quanto impetu nos rapit in peccatum & perditionem.

EPISC. Et huic teſtimonio ſuperiùs reſpondimus, articulo.32.non dixiſſe Auguſtinum , Væ ſingulis hominum operibus, quum & ibi confitetur

matrem ſuam mera quædam habuiſſe merita,ſed dixiſſe:Væ vitæ hominum quantumcunque laudabili,quoniam nullius vita reperiri queat, quæ non quibuſdam peccatis inquinata ſit.Separat tamen Auguſtinus hoc eodem loco,quo tu teſtimonium hoc citâris, bonos actus (quos dicit egiſſe matrem) à peccatis,quæ feciſſe non negat eandẽ. Illos quidem vocat mera merita, & munera dei, pro quibus & nomine ſuæ matris gratias agit Deo, pro cæteris verò veniam implorat. Quanquam igitur optimam cuiuſque vitam damnatione dignam Auguſtinus aſſerat,modò remota miſericordia iudicetur,non tamẽ de ſingulis hoc affirmat operibus, quorum quædam vocat vera merita,& munera Dei.

Boni actus noſtri ſeparantur à malis.

LVTH. Reuoco ergo hunc articulum, & moderor in hunc modum. Nemo non certiſsimus eſſe debeat, ſe ſemper mortaliter peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſsimum comparetur, tam iniuſta enim eius vita neceſſariò eſt, quàm iuſtum eſt iudicium DEI, coram quo ſtare ipſa non poteſt.At ipſum eſt iuſtiſsimum, quare vita eius eſt iniuſtiſsima, ſoliuſque miſericordiæ velamento ſeruanda

EPISC. Aliud eſt Luthere, de vita cuiuſq; loqui, & aliud de ſingulo cuiuſuis opere:vitam nullius eſſe concedimus,quæ non aliquo fuerit peccato cõtaminata, ac proinde condemnanda, ſi remota clementia iudicetur à Deo. Cæterùm opera quædam in multis optimis viris fuiſſe non dubitamus, quæ peccato caruerint, & proinde pura merita ſint,vt nihil propter hæc oporteat, vnumquemque in omni opere ſuo peccare mortaliter.

Imò

Imò nec tu ſubterfugere poteris, quin liceat cuiuis aliquando credere, ſe non peccare mortaliter, præſertim in illo actu, quem tu tanti prædicas, vt quiſquis hunc operatur, non peccet, hoc eſt, quũ humiliter ſe peccatorẽ agnoſcit, credens per Chriſtum à peccato liberari. Sic enim Ioannem ſibi conciliare moliris, quum duo alioqui (vt tu ais) ſibi repugnantia fateatur. Nempe ſi dixerimus quia peccatum non habemus, &c. Et omnes qui ex Deo natus eſt, non peccat, & non facit peccatũ. Nam ſi mortaliter etiam ipſo actu peccet, iam nõ eſt natus ex Deo, quum per hunc actum, vtpote mortale facinus alienetur potiùs, & inimicitior Deo conſtituatur. Quamobrem & tibi neceſſariò confitendum eſt, aliquem actum eſſe cuiuſpiam, in quo non peccet, & maximè quum in eodem Ioanne ſequitur: Quoniam ſemẽ ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt.

1. Ioan. 1.
1. Ioan. 3.

Neceſſariò Luthero fatendum eſt, aliquẽ actũ eſſe purum.

Vt ſtet Paulus Rom. 3. vt obſtruatur omne os, & obnoxius fiat mundus Deo. LVTH.

Nequaquàm ex his Pauli verbis rectè colligis, nos in omni opere peccare mortaliter. Neq; voluit hoc Paulus, ſed quòd omnes peccatores ſumus, & nemo ſit qui prorſus omnis peccati fuerit expers. Iſtud enim ſufficit ad hoc, vt obſtruatur omne os, & obnoxius fiat omnis mundus Deo. Nec oportet, vt in omni peccato peccet quiſque mortaliter. EPISC.

Et 11. Concluſit omnia ſub incredulitate, vt omnium miſereatur. LVTH.

Neq; iſtud quicquam pro te facit, niſi velis nos adhuc incredulos eſſe. Sic enim adhuc & in ſingu- EPISC.

Iis operibus peccare neceſſum fuerit, quum ſine Fide nihil gratum Deo eſſe poterit. Cæterùm Paulus propterea Deum omnia ſub incredulitate conclusiſſe teſtatur, quòd gentes priùs fuiſſent incredulæ, quemadmodũ & nunc viciſsim Iudæi ſunt. Sic enim ait ad Romanos vndecimo: Sicut enim aliquando & vos non crediditis Deo, nũc autem miſericordiam conſequuti eſtis propter incredulitatem illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Et tum continenter ſequitur: Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. At iſtud ad articulum nihil facit, vt cõprobet oẽs peccare mortaliter propter occultiſsimum ſuperbię vitium. Sufficiunt igitur iſta (quæ diximus) ad articulum conuellendum.

Quomodo Deus oĩa ſub Incredulitate cõcluſit.

ARTICVLVS XXXVI.

LVTH. Liberum arbitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter.

EPISC. Duas partes habet is articulus: Priorem quòd liberum arbitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo, Poſteriorem, ꝙ quum idem facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter. Sed de priori dicemus primũ. Liberum arbitriũ præſumptuoſis, & plus ſatis audacibus hæreticorũ ingenijs, ſemꝑ velut ſcopulus erat, in quẽ impingẽtes graue ſunt naufragiũ paſsi. Manichæi primùm duas in homine mentes faciunt: alteram quam dicunt malam, & ſubſtantiã quandã mentis aduerſæ, nimirũ eandẽ quam & nos vocamus concupiſcentiam carnis. Alteram aiunt eſſe mentẽ bonã, quam & nos vocamus

camus Spiritũ. Has duas aſſerunt in hoĩbus mutuũ habere conflictũ, cùm caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Peccata verò quæ fiunt, ex mala mente ꝓficiſci contendũt, nec per liberũ arbitrium vitari poſſe quouis pacto. Iouinianiſtæ cõtrà longè q̃dem ab illis diſſentiunt, quũ negent quempiã accepto regenerationis lauacro, peccare poſſe, quẽadmodũ Auguſt. & Hieron. ꝓdidêre. Poſt hos exorti ſunt Pelagiani, quorũ hæreſis eſt, ꝙ liberum arbitrium ſuis viribus, quodq́; peccatũ vitare poſſet, neq; egeat grã qua bonũ faciat, ſed qua faciliùs operetẽ. Emerſit demum & Vuiclefus, cuius ſectatores aſſerunt cũcta neceſsitate quadã prouenire, & nihil omnino fieri contingenter, Iudamq́; & cæteros peccatores, quicq̃d egerint, ex mera neceſsitate, nõ ſpõtanea libertate feciſſe volunt. Non recta igitur, & regia via incedunt hæretici, ſed vel hàc, vel illàc nimiũ deflectentes, in ſcopulos incidunt. Aut eñ ſupra modum, libero cõferunt arbitrio, aut contrà plus quàm oportet, detrahũt ei ſemper. Propter quòd & Auguſtinus homil. 53. ſuper Ioannẽ ait: Quoſdam nimia voluntatis ſuæ fiducia extulit in ſuperbiam, quoſdam nimia voluntatis ſuæ diffidentia, deiecit in negligentiã. Illi dicunt, vt quid rogamus Deum, ne vincamur tẽtatione, ꝙ in noſtra eſt poteſtate? Iſti dicũt, vt quid conamur bene viuere, ꝙ in Dei eſt poteſtate? O Domine, o pater qui es in cælis, ne nos inferas in quãlibet iſtarum tentationũ, ſed libera nos à malo. Detrahit Manichæus, qui neminem aſſerit poſſe peccare. Iouinianus cõtrà plus quàm par eſt tribuit, aſſeuerans baptizatũ neminẽ poſſe peccare. Detrahit

Hæretici ſibi ipſi contrarij.

Vuicle-

Vuiclefus, quoſdā affirmans neceſsitate peccare. At Pelagius contrà nimirū largitur, quū dicit voluntatem, ſuis viribus ſine gratia vitare peccata poſſe. Cæterùm orthodoxi, nec ad læuā, nec ad dexteram declinantes, medium obſeruant tramitem, & liberum arbitrium, quædam ſuis viribus ſolùm, quædā auxilio diuinæ gratiæ facere confitentur. Nemo tamen eorum vnquàm arbitrij ſuſtulit libertatem: ſed omnes eam aſtruunt, & concordibus animis & quàm validiſsimè poſſunt. Auguſt. in primis (quem tamē Lutherus inferiùs pro ſe citat) de vera religione, ca. 14. ſic ait: Si nō voluntate malefacimus, nemo obiurgādus eſt omnino, aut monēdus. Quibus ſublatis, Chriſtiana lex, & diſciplina omnis religionis auferatur neceſſe eſt. Ecce quàm paucis verbis Auguſt. hunc articulum efficaciſsimè conuincit. Ad quid enim obiurgatur quis, aut monetur, ſi non ſua ſponte delinquat? Immeritò certè puniuntur adulteri, aut ſacrilegi, ſi ſeipſos ab ijs ſceleribus cohibere nō poſſent. Quòd ſi poſsint, & nolint, manifeſtum eſt, in ijs arbitrium eſſe liberum. Et rurſum paulò ſuperiùs: Nunc vſqueadeo peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Et hoc qdem ita manifeſtum eſt, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat. Quarè, aut negandum eſt peccatum committi, aut fatendum eſt, voluntate committi. Hæc Auguſt. Hierony. quoq; ad Damaſum ſcribens, ſic ait: Qui diuiſit eis ſubſtātiam. Significantiùs Græcè legitur; ϰ̀ διεῖλεν ἀυτοῖς τὸν βίον, id eſt, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem,

Peccatū eſſe voluntarium.

& vt viueret vnuſquiſq; non ex imperio Dei, ſed obſequio ſuo, i. nō ex neceſsitate, ſed ex volūtate, vt virtus haberet locū, vt à cæteris animantibus diſtaremus, dū ad exemplū Dei, ꝑmiſſum eſt nobis facere quod velimus. Vnde & in peccatores æquū iudiciū, & in ſanctos aut iuſtos, iuſtū p̄mium retribuetur. Rurſus ad Hedibiā: Deus aūt æquali cunctos ſorte generauit, & dedit arbitrij libertatem, vt faciat vnuſquiſq; quod vult, ſiue bonum, ſiue malum. In tantum autem dedit omnibus poteſtatem, vt vox impia diſputet contra creatorem ſuum, & cauſas voluntatis illius perſcrutetur. Et in altera quoq; epiſtola ad Damaſum ſcribens, ſic ait: Liberum ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatū vitare nō poſſe, quàm illos qui cū Iouiniano aſſerūt hominē nō poſſe peccare. Vterq; em̄ tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem ſemper & peccare, & non peccare poſſe, vt ſemper nos liberi cōfiteamur eſſe arbitrij. Hactenꝰ. Hieron. His ſubſcribit Ambroſius, lib. 1. de Iacob & vita beata, capite tertio inquiens: Non eſt quòd cuiquam noſtram aſſcribamus culpam, niſi noſtræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, niſi voluntate propria deflexerit. Nō habent crimen, quæ inſeruntur reluctantibus. Voluntaria tantùm commiſſa ſequitur delictorum inuidia, quòd in alios deriuemus. Voluntarium ſibi militem legit Chriſtus, voluntarium ſeruum ſibi diabolus auctionatur. Neminem iugo ſeruitutis aſtrictum poſsidet, niſi ſe priùs peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem, quaſi infirmam, accuſa-

Hominē ſemper & peccare, & nō peccare poſſe.

cuſamus ? membra noſtra arma ſunt iniquitatis,& arma iuſtitiæ. Hæc ille. Accedit his, & Leo Papa, docẽs: Nec Iudam, nec cæteros, qui Chriſto necem intulerunt, id vlla neceſsitate feciſſe, ſed ſua ſponte, & arbitrij libertate. Nunquid iniquitas perſequentium Chriſtum ex Dei eſt orta cõſilio? & illud facinus (quod omni maius eſt crimine) manus diuinæ præparationis armauit? Non hoc planè de ſumma iuſtitia ſentiendũ eſt, quia multum diuerſum, multumq́; cõtrarium eſt, id quod in malignitate Iudæorum eſt præcognitũ, & ꝙ in Chriſti eſt paſsione diſpoſitũ. Non inde proceſsit voluntas interficiendi, vnde moriendi: nec de vno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia redemptoris. Nõ enim impias furentiũ manus, immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit. Nec preſciendo, quod faciendũ eſſet, coëgit, vt fieret. Et rursùm paulò inferiùs: Quòd itaq; Dñs Ieſus Chriſtus furorem frementiũ pati voluit, in nullo auctor eorum criminũ fuit. Nec egit vt hæc vellent, ſed ceſſit vt poſſent, & ſic vſus eſt obcæcatæ plebis inſania, quomodo & perfidia traditoris: quẽ ab immanitate cõcepti ſceleris & beneficijs eſt reuocare dignatus, & verbis aſſumendo in diſcipulũ, prouehendo in apoſtolũ, monendo ſignis, cõſecrando myſterijs, vt cui nihil beneuolẽtię deeſſet ad correctionẽ, nihil occaſiõis ſupereſſet ad crimẽ. Hæc Leo ſermone decimoſexto de paſsione & reſurrectione Domini. Sed & his longè antiquior Tertul. aduerſus Marcionẽ, lib. 2. ſic ait: Nec boni nec mali merces iure pẽſaretur ei, qui aut bonus aut malus neceſsitate fuiſſet inuentus non voluntate, in hoc & lex cõſtituta eſt, nõ excludens, ſed probans

libertatẽ de obſequio ſpõtè præſtando, vel trãſgreſsione ſpontè cõmittenda, ita in vtrũq; exitũ libertas patuit arbitrij. Si enim ſemel homini ꝑmiſerat arbitrij libertatẽ & poteſtatẽ, & dignè permiſerat, ſicut oſtendimus: vtiq; fruẽdas eas ex ipſa inſtitutionis auctoritate permiſerat. Et rurſum libro de Monogamia ſic ait: Qui poteſt capere, capiat, inquit. Idem, qui nõ poteſt, diſcedat. Diſceſſit & ille diues, qui nõ ceperat ſubſtantiæ diuidẽdæ egenis p̃ceptum, & dimiſſus eſt ſententiæ ſuæ à Dño. Nec ideo duritia imputãbitur Chriſto de arbitrij cuiuſcunq; liberi ſeruitio. Ecce, inqt, poſui ante te bonum & malũ: Elige ꝙ bonũ eſt: ſi nõ potes, quia non vis (poſſe enim te ſi velis oſtendit) quia tuo arbitrio vtrũq; propoſuit, diſcedas oportet ab eo, cuius nõ facis voluntatẽ. Quæ igitur hîc duritia noſtra, ſi nõ facientibus voluntatẽ Dei, renunciamus? Aſtipulatur & Chryſoſt. hom. 60. capit. 18. ſuper Matth. ſic inquiens. Nã ſi malignitates à ſeipſis non ſunt, noli tuos ſeruos caſtigare, nec vxorem ſi peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos incuſa, nec offendentibus inimicis infenſus ſis. Nã hi oẽs, niſi ſpõtè delinquãt, non punitione, ſed miſeratione digni ſunt. Non poſſum, inquies, ita philoſophari, certè ſi non illorũ culpa quicquàm factũ cõſpexeris, ſed quadã alia neceſsitate incũbente, non poteris nõ ita philoſophari. Nã quando ſeruus ægritudine oppreſſus, iuſſa nõ fecerit, nõ modò nõ criminaris, verumetiã valde cõmiſereſceris. Quare tu ipſe reſtimoniũ perhibes nõnihil ab ipſo fieri. Et paulò pòſt. Verùm inde quoque ora iſtorum obruere facilè poſſumus, non vndique veritatis affluunt

Eccle. 15.

admi-

adminicula, ſi eos interrogabimus, quamobrem nunquā ſeruos criminantur, ſi facie formoſi nō ſint, ſi nō ꝓceri ſtatura, ſi nō quaſi volucres in eūdo, cæteraq; huiuſmodi, q̄a videlicet naturâ hæc non volūtate cōceduntur: immunis eſt ergo ipſe eius culpę, quā ſibi iam natura inuexit, nec vllus vnquā huic orationi contradicet. Cùm igitur accuſas, tunc oſtendis profectò non à natura, ſed à volūtate mala, quippiam proceſsiſſe. Nam ſi quæ minimè culpamus, ea naturæ delicta eſſe, aut ſaltem non voluntate teſtamur, patet ea ſolùm culpari, quæ voluntate committuntur. Noli ergo peruerſas in medium ratiocinationes inferre, nec ſophiſmata, & orationis contextum telis araneārum viliorem. Hactenus Chryſoſt. Et Athanaſius quoq; in epiſtolam ad Rom. ſic ait: Velim tamen intelligas, quòd quemadmodū non ficti ratione, ſed vtentium, partim hæc vaſa pretioſa redduntur, partim vilia, ex vno eodemq; luto confecta ſint. Sic in hominibus nō natura, quippe quæ mater ſit omnium, ſed voluntas hos facit ſupplicio dignos, corona illos & præmijs. Hæc ille. Nec diſſentit Dam. lib. 2. ca. 26. ad hunc modū ſcribens: Hæc ergo ſunt, quę nobis ſunt Adęq; contingentia, vt moueri, & non moueri: quippiam cum concitatione agere, & non agere: appetere quæ non neceſſaria ſunt, & nō appetere: mētiri, & non mentiri: erogare & non erogare: gaudere in quibus par eſt, & non gaudere: ſimiliter & in quibus minimè decet, & quæcunque ſunt eiuſmodi in quibus ſunt virtutis & vitij opera. Horū enim arbitrij libertatem per ſe, liberamq; poteſtatem adepti ſumus. Et rurſum ca. 27. ſic ait: Verùm homo

Athanaſius.

Damaſcenus.

homo rationalis quum ſit, ducit magìs naturam quàm ducatur: quapropter appetens vbi quippiam velit, poteſtatem habet refrenare appetitum, aut ipſum ſequi. Hæc Damaſ. Porrò quid aliud facit Origen. cap. quodam integro, lib. 3. de principijs, vbi de libertate arbitrij tractat, quàm vt oſtẽdat etiam in peccatoribus eſſe libertatem arbitrij? quod & facit tã copiosè, vt & ſcripturas plurimas, q̃ maximè videntur hãc libertatem oppugnare, clariſsimè diſſoluat. Cõſentiunt & orthodoxi cæteri, cõcordibus ſententijs, culpam peccãdi, non in Deum, neq; in diabolũ, ſed in ipſam arbitrij libertatem omninò reijciẽtes. Ex his perſpicuum cunctis eſſe poteſt, quid Eccleſiaſtici ꝓceres de libero ſentiant arbitrio, nempe, quòd nõ ſolo titulo poſt peccatum in hominibus maneat arbitrij libertas. Sed eſt aduertendum, quòd in ſcripturis libertas trifariam accipi ſolet. Prima libertas dici poteſt naturæ, quæ & apud Paulum poteſtas vocatur, hoc vel illud faciẽdi. Iuxta quam libertatem quiſq; poteſt (vt ait Auguſt.) pro ſuo arbitrio cuncta vitæ præſentis opera, quæ ex bono naturæ proficiſcuntur, operari. De quibus & multa ſubdit exẽpla, tam de bonis, quàm de malis. De bonis primùm, vt velle in agro laborare, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, atq; id genus ſimilia. De malis verò ſubijcit, vt velle idolum colere, velle homicidium, velle adulterium facere, res alienas diripere, Deum viuentem in ſecula blaſphemare, velle turpiter viuere, velle maleficia diſcere, velle inebriari, & luxuriosè viuere. Quę cuncta,

Libertatem in ſcripturis trifariam ſumi.

Prima libertas naturæ.

libero docet Auguſt. arbitrio fieri. Sed & hac libertate, quantum ad naturæ bonum ſpectat, po-
1. Cor. 9. tuit Paulus mulierem ſecum circunduxiſſe: po-
2. Cor. 11 tuit & à Corinthijs & à Theſſalonicenſibus, vitæ neceſſaria poſtulâſſe. Verùm (vt ait) noluit hac vti poteſtate. Rurſum quantum ad mala, dicit
Hebo. 1. idem ad Hebr. Voluntariè peccantibus nobis, poſt acceptam notitiam veritatis. Quòd ſi voluntariè quis peccet, nō adigitur neceſsitate, ſed ſua ſponte, & libero facit illud arbitrio. Palàm igitur ex his eſt, liberam aliquam volūtatis operationē
Secunda libertas gratiæ. eſſe cunctis, qui rationis participes ſunt, ſiue bonis, ſiue malis. Sed præter hanc, eſt & altera libertas, quæ poteſt libertas gratiæ dici. Nā idem Pau-
2. Cor. 3. lus ait: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Et hæc libertas nō niſi piorum hominū eſt, & exiſtentiū in gratia. Quanquàm neq; ab ijs ea plenè poſsideatur, quū nemo tā perfectus hîc eſſe poſsit, vt diu
1. Ioan. 1. carere queat omni peccato. Si dixerimus (inq̃t ille Chriſto dilectiſsimus) quia peccatum nō habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis
Tertia libertas gloriæ. Rom. 8. nō eſt. Tertia demū libertas eſt, quā & Paulus gloriæ libertatem appellat. Et ipſa, inquit, creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Ecce libertas gloriæ, quæ ſola plena libertas eſt, quæq; nemini mortalium in hac vita donatur, cùm nemo ſit hîc liber à ſeruitute corruptionis, ſed hanc in cælis expectamus libertatē. Prima harum libertatū eſt, poſſe velle, aut nolle, quod propoſitū eſt. Secūda eſt meritoriè velle. Tertia demum eſt, quicquid volueris, ef-
Libertas primi ficaciter exequi poſſe. Prima inquam harū libertatū eſt, poſſe velle, aut nolle quod proponitur.

Et

Et hoc certè nonnihil eſt libertatis, quanquàm hominis haud ſemper voluntas aſſequatur, ꝙ velit. Neque enī homini primò tanta fuit ante peccatū libertas, vt quicqd voluiſſet, potiretur, & tamē erat verè liber. Nō adimit igitur arbitrij libertatē, ſi voluntas cōſequi nequeat omnia, quæ velit. Nā ea libertas ſolis beatis cōuenit. Sed & meritoriè velle, nec homo primus ante peccatū ſine gratia potuit, quod & oēs confitentur, & tamē idem (vt diximus) erat verè liber: nam fuit ei libertas ad alia multa, quanquam ad illud, nulla fuerat ex ſuis viribus abſq; gratia, quia non potuit abſque gratia mereri vitam æternam. Sed neque ſi iam quiſpiam in meris (vt aiunt) naturalibus à Deo crearetur, quanquam verè libertatis eſſet compos, haudquaquam poſſet abſque gratia mereri beatitudinem. Quamobrem nec abſentia gratiæ, prorſus eripit libertatem. Cæterùm quia peccator poſt peccatum, per præſentiſsimum auxilium Dei (quod vt mox dicemus nemini deeſt) ad gratiam ſe præparare poteſt, ex hoc nimirū ingentis libertatis eſſe conuincitur. Neque enim auxilium Dei quod & cuique præſens eſt, libertatem arbitrij minuit, ſed adauget potiùs. Nec obſtat, ſi dixeris, peccatorem abſque illo auxilio non poſſe benè velle. Non enim conſequitur. Non poteſt abſque auxilio Dei benè velle, ergò non habet voluntatem liberam. Sicut nec ſequitur: Homo nec velle quicquam poteſt, abſque Dei aſsiſtentia, & generali, quam dicunt, influentia, quamobrem nec liber eſt. Nam vt influentia illa, ſemper adeſt voluntati, ita & auxilium diuinæ gratiæ, cunctis ad manum eſt præ-

Ante peccatum.

Auxiliū diuinæ gratiæ cunctis ad manum eſt præſens.

ſens. Et vide ne Ioannes euangeliſta voluit hoc
Ioan.1. ipſum, quũ dixit: Dedit eis poteſtatem filios Dei
fieri. Quibus (te quæſo) poteſtatẽ hanc fecit Chri
ſtus? An ſolis iuſtis? Nequaquàm. Nã hi, ſi qui fu-
iſſent tales, hauddubiè iam erant filij Dei. Quia
nemo iuſtus eſt, niſi per gratiam, per quam & Dei
filius identidẽ conſtituit. Peccatoribus itaq; quã-
tumuìs ingentibus, hæc poteſtas oblata eſt, vt ſi
faciant quantũ in ſe fuerit ad hanc gratiam con-
ſequendã, præſtò aderit auxilium Dei. Propter ꝙ
& Hilarius primo de Trinitate, fieri filios Dei, nõ
neceſsitatis eſſe dicit, ſed voluntatis. Quia propo-
ſito vniuerſis Dei munere, non per naturã gig-
nentium adfertur ea filiatio, ſed voluntas præ-
mium conſequitur. Ecce quòd nemo per neceſsi-
tatẽ. Dei filius efficitur, ſed poteſtatis eius eſt, an
eiuſmodi fieri voluerit. Vniuerſus inſuper hoc
munus affirmat eſſe propoſitum, & non per na-
turam gignentium acquiri, ſed per liberam volũ-
tatem auxiliante Deo. Sed & Auguſt. idem aſſerit
ſuper Ioannẽ homil. 93. Audiamus, inquit, Euan-
geliſtam dicentem: Dedit eis poteſtatẽ filios Dei
fieri, ne omninò exiſtimemus in noſtra poteſtate
non eſſe, quod credimus. Veruntamen in vtroq;
illius beneficia cognoſcamus. Nam & agendæ
ſunt gratiæ, quia data eſt poteſtas: & orandũ, ne
ſuccumbat infirmitas. Hæc Auguſt. Accedit his,
ꝙ cuiuis peccatori, niſi prorſus derelicto, libe-
rum eſt, ſuorum admiſſorũ pœnitere. Nam alio-
Rom. 2. qui non dixiſſet Paulus: Ignoras quoniam patiẽ-
tia Dei, ad pœnitentiam te inuitat? Certè ſi diui-
na patientia nos ad pœnitentiam inuitat, nõ mo
dò liberũ eſt nobis pœnitere, verumetiã eius be-
nigni-

nignitas præſtò nobis adeſt vt opituletur. Ad
hæc Apocal.2.de Iezabele, quæ ſe propheten di- Apoc.2.
xit, ac ſeduxit ſeruos Dei, ſcriptũ eſt: Dedi illi tẽ-
pus, vt pœnitentiam ageret,& noluit pœnitere à
fornicatione ſua. Verum igitur vtrunq; fuit, & ꝙ
liberum iſti fuerat pœnitere, ſi voluiſſet:& quòd
auxilium Dei, quatenus id faceret, nequaquam
illi defuerat. Quum itaq; liberum ſit cuiuis, per
Dei auxilium de peccatis ſuis pœnitere, pœniten-
tibus verò negare veniam peccatorum nemo po-
teſt,niſi Nouatianus quiſpiam, vt poſtea dicturi In pote-
ſumus: quis non videt conſequens eſſe,vt ad gra ſtate pec
tiam conſequendã ſe parare peccator poſſet.Nam catoris
ſi veniam peccatorũ quiſq; pœnitens aſſequi po- eſt,ſe pa-
terit,& ea nemini,niſi per gratiam cõfertur,quo- rare ad
modo nõ eſt liberum peccatori, vt ſe per Dei auxi gratiã.
lium ad gratiam præparet, & faciens quod in ſe
eſt,non ſuis meritis,ſed diuina miſeratione,gra-
tiã conſequatur?Quãquam igitur poſtremis dua-
bus libertatibus (quas nec Adam ad Luthe. ſen-
ſum ante peccatũ habuerat) peccator in mortali
aliquo crimine conſtitutus caruerit, manet tamẽ
ei prima libertas,quemadmodũ ſuperiùs oſtendi-
mus. Quamobrem & prior huius articuli pars, à
vero plurimum diſsidet, nempe quòd liberũ ar-
bitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo. Po-
ſterior verò pars tãetſi fuerit à nobis ſuperiùs co-
piosè cõfutata,nõnihil tamẽ hîc ob eandem cõ-
uellendam breuiter adijciemus. Si liberum arbi-
triũ,faciẽs quod in ſe eſt,peccet mortaliter,quo-
modo toties in ſcripturis peccatores excitat Deus,
vt ad ſe redire conentur?Nã ſi ſic conantes,peccẽt
mortaliter,profectò Deus eos ad mortale pecca-

tum inuitat. Sed nos quibus per prophetas id faciat Deus, aliquot locos proferamus. Eſaiæ primùm 31. Conuertimini, inquit, ſicut in profundũ receſſeratis filij Iſraël. Hiere. 3. Reuertere auerſatrix Iſraël, & non auertam faciem meam à vobis. Ezech. 18. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quid aliud his verbis præcipitur, quã vt reuerti peccatores enitantur, & faciant quantum in ſe fuerit. Talibus inuitatiunculis referti ſunt omnes prophetarum libri.

Iohel. 2. Per Iohelem dicitur: Conuertimini ad me in toto corde veſtro. Quod quid aliud eſt, quàm toto conatu veſtro conuertimini. Et per Zachariã

Zach. 1. dicitur: Conuertimini ad me dicit Dominus Deus exercituũ, & cõuertar ad vos. Ecce ſi peccator velit ad Deũ conuerti, confeſtim & ad eum conuertet Deus. Iſta profectò nequaquã dicerẽtur, ſi conatus peccatoris ad bonũ, eſſet mortale peccatũ, & niſi liberum eſſet in peccatoribus arbitrium. Similia quædam & in nouo teſtamento leguntur.

Iacob. 4. Iacobus ait: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Et Paulus ad Corinth. ait: Imitatores

1. Cor. 4. mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Et paulò pòſt: Fu-

1. Cor 6. gite fornicationem. Inaniter iſta commonuiſſet Paulus, ſi vel Corinthij liberũ non habuiſſent arbitrium, vel dũ iſta molirentur, peccaſſent mor-

Matt. 11. taliter. Sed & Chriſtus quum dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, quid imperauit aliud, quàm vt accedere pro ſua virili cuncti molirentur? Et palàm eſt eum omnibus, etiam ſceleratiſsimis hoc fuiſſe loquutum. Quamobrem neceſſe eſt, vtrunque cõfiteamur, & liberum

in eis arbitrium fuiſſe, & idipſum enitentes haud peccaſſe mortaliter. Sed Lutherum quibus modis hūc articulum aſtruere moliatur, iam auſcultemus.

LVTH. Infelix liberum arbitriū, iuſtus in bono opere peccat mortaliter vt videmus, & ipſum iactatur, ante iuſtitiam aliquid eſſe & poſſe.

EPISC. Nondum hoc vidimus. Neque hactenùs abs te probatum eſt, nempe, quòd iuſtus in bono opere peccat mortaliter. Hoc vtique ſuperiùs oſtendere conatus es. Sed vt in prouerbio eſt, & oleū & operam perdidiſti. Inanis enim omnino fuit conatus tuus. Nā & multa iuſtorum opera non dubitamus vſqueadeo bona eſſe, vt nec venialiter quidem in eis peccetur. At tibi nullum eſt opus vſqueadeo bonū, quin ſaltem venialiter in eo iuſtus peccet. Et ſi venialiter, quum tibi quoq; veniale ſit, iuxta Dei iudicium, etiam & mortale: conſequens erit, vt in omni opere bono, mortaliter etiam iuſtus peccet. Hæc eſt illa præclara collectio, qua docuiſti, iuſtū in bono opere peccare mortaliter. Neque aliam prorſus huius rei probationē ſuperiùs attuliſti. Cæterùm opinor neminem vſqueadeo mente captum eſſe, vt non perſpiciat huius tuæ collectionis ineptias. Nam ſi cuncta iuſtorū opera, mortalia peccata ſint, cur æquioribꝰ oculis iuſtos inſpectet Deus quàm impios? Dauid enim dicit: Oculi Dn̄i ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorū, vultus aūt Dn̄i ſuper facientes mala. Neq; enim cuiquā orthodoxo dubiū eſt, quin mortale peccatū (protinus vt fit) auerſetur gratiā Dei, & eum (qui quidem iuſtus fuerat) iniuſtū faciat & impium. Quamobrem & per Ezechielem dicit Pſal. 33.

Ezech.3. Dominus: Si cõuerſus iuſtus à iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatẽ, ipſe morietur, & nõ erunt in memoria iuſtitiæ eius quas fecit. Ecce quiſquis, quatumuis iuſtus fuerit, ſi tamen fecerit iniquitatem, quã patres mortale peccatũ vocant, vita gratiæ priuabitur, & nihil ei priores iuſtitię profuturæ ſunt. Sed dices, te loquutũ fuiſſe de peccato veniali ſecundũ iudicium Dei, & non ſecundũ miſericordiam eius. Tu ſcholaſticas diſtinctiões ſæpius irrides, ſed in hac, ipſe multò magis omibus te præbes irridendũ. Profectò veniale peccatũ, ſiue ſecundum iudiciũ Dei, ſiue ſecundũ eius miſericordiam nunquam eam amicitiam dirimit, qua Deus iuſtũ proſequitur. Nã ſi dirimat, tum nihil intererit inter ipſum & mortale. Sed neq; iuſtus erit iuſtus, quum nemo niſi per gratiam iuſtus ſit, qua iã ipſa caret per iniquitatẽ. Quòd ſi veniale peccatum, vitam gratiæ non aufert, palàm eſt nec ipſum mortale peccatũ dici poſſe. Nam cũ gratia vita ſit animæ, nihil huic mortiferum eſſe poteſt, quod hanc vitam non eripit, & inducit mortem. Quando igitur veniale peccatum animam gratia non priuat, mortale dici nequaquam poteſt.

Veniale peccatũ eã amicitiã nõ dirimit, qua Deus iuſtũ proſeq̃tur.

LVTH. Eſt autem articulus nixus, primo in verbo Auguſtini de Spir. & lit. cap. 4. Liberum arbitrium ſine gratia non valet, niſi ad peccandum. Rogo quæ eſt iſta libertas, quæ non niſi in alteram partem poteſt, eamq; peiorem? Eſt hoc eſſe liberum, non poſſe niſi peccare?

EPISC. Auguſtinus planè tibi non ſuffragatur, cùm vbiq; liberũ ipſe faciat arbitrium. Nã poſtquàm libro de vera religione, cap. 14. collegit, voluntate quemq; peccare, mox ſubdit: Et quoniã pec-

cari

cari non dubium eſt, nec hoc quidem video dubitandum, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Rurſum in hyponoſticon.3. Eſt igitur, inquit, liberum arbitrium, quod quiſquis eſſe negauerit, Catholicus non eſt. Ecce Luthere, vel eius teſtimonio, quem citaſti contra liberum arbitrium, hoc eſt, Auguſtini, tu Catholicus non es, ſi neges liberum voluntatis arbitrium. Cæterùm q̃ iniquè citaris Auguſtinum, cunctis erit dilucidũ, qui quid ab eo reſecueris audituri ſunt. Sic enim habet Auguſtinus eiuſdem libri quem citaras capite tertio: Nam neque liberum arbitrium quicquam niſi ad peccandum valet. *Ha*ctenus pro te facit. Sed adiecit Augu. pluſculum, quod tu prætermittis, quodque non parùm ad rem noſtram facit, & contra te, nempe particulam hanc: ſi lateat veritatis via. Quam particulam ſi non dempſeris, quid poteſt eſſe verius? Nã ſi via veritatis ignoretur, quomodo rectè poterit in ea quiſquam incedere? Sed ſi liceat auctores ad hũc modum producere, quis illorum tuæ ſententiæ non ſubſcribere videbitur? Si reſcindere liceat, ad hunc modum & eam ſententiæ particulam truncare, quæcunque tibi aduerſatur, quicquid volueris teſtimonijs auctorum facillimè ſtatues. At inquies: Poſt hanc particulam adhuc ſubijcit Auguſtinus, quod meas partes iuuat. Nam ſequitur: Et quum id quod agendum, & quo nitendum eſt, cœperit non latêre, niſi etiam delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, nõ bene viuitur. Et hoc quoque veriſsimum eſſe nemo negat. Nam bonam vitam, nullus vnquam aſſequitur ſine gratia. Sed ex hoc neutiquam infertur, quòd ſine gratia libe-

Quiſq̃s liberũ arbitriũ eſſe negauerit, catholicus non eſt.

Iniq̃tas Luth. in allegãdo

rum arbitrium non valeat quicquam, niſi ad peccandum. Quum & in peſsimis hominibus, vt idē Auguſt. in eodem libro teſtatur, inueniuntur & bona opera. Sic enim ait cap. 28. Sicut non impediunt à vita æterna iuſtum quædam peccata veni alia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam, nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur. Sed adhuc obijcies, Auguſt. hoc toto libro moliri, vt ſine gratia nemo poſſet operari bonum. At hoc nō moliri Auguſt. vel ex eo patet, quod iam proximè citauimus, nimirum opera quædam bona, vel in peſsimis hominibus inueniri, quæ & ſine gratificante gratia fieri non eſt dubium. Sed hoc conatur Auguſt. vt oſtendat ſine gratia neminem poſſe meritoriè viuere, aut opera facere quæ digna ſint æterno præmio. Hæc certè molitur Auguſt. in libro, quod & cuiuis lectori perſpicuum erit.

LVTH. Sed Auguſtino non credam. Scripturas audiamus. Chriſtus dicit Ioannis 15. Sine me nihil poteſtis facere. Quid eſt hoc, nihil, quod ſine Chriſto facit liberum arbitrium? Præparat ſe, inquiūt, ad gratiā, per opera moraliter bona. Sed ea Chriſtus hîc facit nihil, ergo per nihil ſe præparat. Mira præparatio quæ per nihil fit.

EPISC. In ſcripturis noui teſtamenti, crebriùs id nihil dicitur, quod nullius meriti ſit, quantū ad ęternæ vitæ præmium. Sic enim Paulus. 1. ad Corint.

1. Cor. 7. ſeptimo dicit: Circuncisio nihil eſt, & præputium nihil eſt. Et ad Gala. 6. In Chriſto, inquit, Ieſu, neque circuncisio aliquid valet, neque prępuțium, ſed noua creatura. Rurſum 1. ad Corinth. 13. Si habue-

buero prophetiam,& nouero myſteria omnia,& omnem ſcientiam,& ſi habuero omnem Fidem, ita vt montes transferam , charitatem autem non habuero,nihil ſum. Et infrà: Si diſtribuero in cibos pauperũ,omnes facultates meas,& ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero,nihil mihi prodeſt. Et ad Galat.6.Qui ſe putat aliquid eſſe quum nihil ſit. Ad hunc itaq; modum,intelligi debet, quod Chriſt⁹ dixit:Sine me nihil poteſtis facere, hoc eſt, nullũ meritum,aut fructum abſque me.Nam paulò ſuperiùs dixit:Sicut palmes non poteſt ferre fructũ à ſemetipſo,niſi manſerit in vite: ſic nec vos niſi in me manſeritis.Quum itaque Lutherus quærit, Quid eſt hoc nihil,quod ſine Chriſto facit liberũ arbitrium?Reſpondemus: Liberum arbitrium ſine Chriſto,ſi per Chriſtum intelligas gratiã Chriſti,ꝗ dicimus gratum facientem,multa poteſt facere,tam bona quàm mala, de quibus ex Auguſtino ſuperiùs exẽpla protulimus.Poteſt etiam præparare ſe per opera quædam bona,quę tametſi nihil ſint ſecundum vſum loquendi ſcripturarum, nõ ſunt tamen ſimpliciter nihil. Neque hoc mirũ cuiꝗ eſſe debet,quando & Cornelius (auctore Auguſt.)hoc modo ſe præparabat,& publicanus, vt refert Chriſtus, atque etiam Simon Magus per Petrum admonebatur,ita ſe præparare, quemadmodum in actis traditur. Actor.10 Lucæ 18. Actor.8.

Verùm quid illud nihil ſit,ipſe freqũeter exponit dicens:Si quis in me non manſerit,mittetur foras ſicut palmes,& areſcet, & colligunt eum, & in ignem mittunt, & ardet. Obſecro, quæ eſt tua frons meretricia ſanctiſsime vicari Chriſti, LVTH.

qua

qua ſic audeas domino tuo contradicere. Tu dicis, quòd liberum arbitrium poſsit parare, vt intres ad gratiam. Contrà, Chriſtus dicit, quòd mittatur foras vt lõgior fiat à gratia. Quàm pulchrè concordat tua bulla cum Euangelio.

EPISC. Sic Luthere, non recordaris, quod Chriſtus
Luc. 6. apud Lucam ait: Bonus homo de bono theſauro cordis ſui, profert bona, & malus contrà malum. Iam facilè conijcio argumenta deeſſe tibi, quum ad iſta conuitia te conuertas. Nec pontifici modò conuitiaris, verùm etiam Chriſto non vereris tribuere, quæ nuſquam ipſe dixit: Neque enim Chriſtus vnquam dixit, peccatorem ita mitti foras, vt longior à gratia fiat, nec poſſet ad gratiam ſe p̃parare. Nam ſi peccator ſemel exciſus, nequeat ad reditum ſe parare, vt denuò inſeratur, cur (te quæſo) Chriſtus tot parabolis ad reditum inuitauit peccatores? Cur de filio prodigo meminit, quem poſt longum miſeræ peregrinationis exilium, docet ad ſe reuerſum, ſuas cogitaſſe miſerias, eaq́;
Luc. 15. cogitatione permotum ad patrem redijſſe? Cur de
Mat. 7. oue, & drachmate perditis ſermonem habuit, aut cur petere, q̃rere, pulſare peccatores admonuit, & delictorum veniam implorare, ſi nihil iſta conferant ad gratiam impetrandam? Ego certè cũ Ambroſio, nec Iudam opinor fuiſſe repellendum, ſi facinoris ſui veniam à Chriſto poſtulaſſet. Horrendum eſt vel cogitare, in quantum deſperationis barathrum his verbis ipſe miſeros præcipitas peccatores, ſi qui tibi fidant. Quomodo enim audebunt aut de peccatis cogitare ſuis, aut ſuas ingratitudines deplorare, aut demum veniam petere de ſceleribus, ſi modis iſtis potiùs ad iracundi-
am

am Deum prouocent, quàm flectant ad clementiam? Quicquid de Bulla pontificis fuerit, tuum vtique dogma, ſat ſcio, pluſquã bis diapaſon ab Euangelio diſcrepat.

Chriſtum ergo audiamus, qui palmitis exciſi ponit quinque perditionis gradus, quib. oſtendit eũ ſe non modò nõ poſſe ad bonũ parare, ſed neceſſariò peiorem fieri. LVTH.

Iam apertè fateris, Chriſtum ijs verbis oſtẽdere, neminem, qui ſemel exciſus fuerit, ad bonũ ſe poſſe denuò parare, ſed neceſſariò fieri peiorẽ. Quod ſi verum ſit, profectò Paulus non rectè Corinthium illum qui fuit, ob inſignem fornicationem exciſus à ſtipite Chriſto, compulit ad pœnitentiam. Vt quid enim pœnitentiam ageret, qui nihilò melior, ſed neceſſariò peior eſſet futurus? Sed nec in virga ſe vẽturum, iuſtè minatus eſt, ob eos qui peccauerunt, & nondum egerunt pœnitẽtiam. Cur enim ad pœnitendũ adigeret eos, quos nouit per pœnitentiam fieri deteriores? Et infrà rurſum ait: Prædixi enim & prædico, vt præſens vobis, & nunc abſens, his qui antè peccauerunt, & cæteris omnibus, quoniam ſi venero iterum, non parcam. Profectò ſi neceſſariò peior euadat is, qui gratiam amiſit, fruſtrà Paulus aut verbis, aut verberibus, eiuſmodi prouocat ad eam denuò conquirendam. Haud rectè igitur hoc loco Chriſtũ interpretaris. Neque enim quiſquam exciſus, ita foras mittitur, vt redire non poſſet, modò quantum in ſe fuerit, diligentiam ſit præſtiturus. Chriſtus ergo nequaquam de redituris loquutus eſt, ſed de his, qui ſuos animos obfirmarunt in malitia, ſecum conſtituentes nũquam eſſe reuerſuros. EPISC. 1. Cor. 15 2. Cor. 13

Nam

Nam ipſe palàm cunctis pollicetur, Ioannis ſexto, quòd neminem foras eijciet, qui ad ſe venerit. Eum,inquit,qui venit ad me, non eijciam foras.

LVTH. Primus eſt, quòd foras mittitur, ergo non intromittitur, datur in poteſtatem ſatanæ, qui nõ permittit eum conari ad bonum: quid enim aliud foras mittere, poteſt ſignificare?

EPISC. Ineptè colligis, non poſſe rurſum intromitti, qui ſemel foras mittitur. Verum equidem eſt, quòd pro tunc non intromittitur, quando foras mittitur, ſed ꝙ poſtea nõ poſſet intromitti, neutiquam ex illo cõſequitur. Porrò tua ſententia eſt, quòd nequaquam denuò poſſet intromitti, quoniam, ais, in poteſtatem Satanæ traditur, qui nõ permittit eum conari ad bonum. Aberras Luthere, toto (vt aiunt) cælo. Nemo enim dum viuit, ſic in poteſtatem venit Satanæ, vt non poſſet ad bonũ conari. Nullis Eccleſię cõmunis matris gremiũ

1. Cor. 15. claudit, quãtũcunq; ſceleratis, modò redire velit, & pœnitentiã condignã agere. Sed & Corinthius ille, qui palàm ex gratia decidit, & ex hac vite meritiſsimè fuit exciſus, haud aliter tamen in poteſtatem traditus, niſi vt ſpiritus eius ſaluus fieret. Demiror ſanè te, qui de ſcripturarũ notitia tãtopere gloriaris, hæc adeò mordicùs aſſerere velle, neminem (qui fuerit exciſus) poſſe ad bonum ſeſe parare, ſed neceſſariò fieri peiorem, traditumque in poteſtatem Satanæ, nec permiſſum vt ad bonũ denuò redire conetur. Sed & vrges adhuc pcõtando. Quid enim inqs aliud, foras mittere, ſignificare poteſt? Poteſt vtiq; diligẽs ſcripturarũ lector tibi reſpõdere, ꝙ quũ hæc oĩa græcè præſentis tẽpo

ris ſint, ad vnum tempus referri debeant, nimirũ ad iudicij diem. Nã & tũc queẽadmodum in parabola de ſagena piſcium traditur, quòd electis bonis, mali foras mittẽtur. Sic quid prohibet de malis palmitibus idem intelligi? Tunc enim (cuiq; dilucidum eſt) colligentur exciſi palmites, & in ignẽ mittentur in perpetuum arſuri. Mat. 13.

Secundò, areſcit, hoc eſt, quotidiè peior fit ſibi relictus. LVTH.

Sed iam addis hãc particulam, ſibi relictus, id ꝙ vellẽ apertiùs explicares. Dic nobis (quæſo) quãdo tu relictũ ſibi peccatorẽ exiſtimas? An propter inopiam generalis influentiæ Dei, qua cuncta viuunt, mouentur & ſunt? An propter defectũ gratiæ gratìs datæ, qũa iuuari poteſt liberũ arbitrium, vt reſipiſcat, quomodo & filium prodigum reuerti fecit miſeriæ ſuæ contemplatio, & multi per conciones quotidie reſipiſcunt? An deniq; ꝓpter gratiæ gratum facientis amolitionem, qua certum eſt deſtitui cunctos, qui mortali peccato ſunt affecti? Hos enim tres modos tuus ille Gregorius Arriminenſis diſtinguit, & palàm aſſerit, ſine gratia, quæ faciat opera Deo vitã æternam accepta, peccatorẽ poſſe bene & moraliter agere. Nimirum pœnitere, & orare, & eleemoſynas dare, atque id genus alia facere. Hæc inquam aſſerit fieri poſſe, ſine gratia diuina gratum faciente, quãquam non omninò ſine omni auxilio gratiæ. Huius generis opera, Cornelium Centurionem, etiam auctore Auguſt. multa feciſſe tradit idem Greg. priuſquam gratiam, qua ad cæleſtis regni præmium gratificaretur, accepiſſet. Sed & cathecuminos aſſerit eodem auctore, ſimilia priuſquã bapti-

EPISC. Quando peccator dicitur ſibi relict⁹

Acto. 10.

baptizentur, operari poſſe. Si igitur eum, qui ſola gratia gratum faciente deſtitutus fuerit, ſibi ſic relictum credas, vt reuerti non poſsit, longè diſsidemus à ſententia tua. Nam innumeros ipſe fuiſſe nō dubito, qui poſtquam hanc gratiā amiſerunt, ſe tanto conatu præparârunt ad reditum, non dico abſque omni auxilio gratiæ, ſed abſq; gratia qua peccator ad cæleſte præmium accepta tur, vt in Chriſtum ſtipitem denuo ſint inſerti.

LVTH. Atque hæc ſunt opera duo liberi arbitrij, ſcilicet peccare, & perſeuerare, augeſcereque in peccatis: foras mitti & areſcere. Si enim aliud poteſt liberum arbitrium, Chriſtus certè mentitur.

EPISC. Certiſsimum eſt, non mentitum eſſe Chriſtum. Quin tu potiùs videris, ne ſis mentitus, qui falsò Chriſtum interpretaris. Cur enim mentitū eſſe Chriſtum putas? An quia dixit: Sine me nihil poteſtis facere? Nihil hoc repugnat ijs, quæ iam diximus, modò non perperam intelligatur. Nihil enim fructus, hoc eſt, meriti peccator operatur abſque gratia. Nam hæc niſi adſit operantis animo, nullum opus quantumuis optimè factum, æterno præmio dignum acceptatur. Et quicquid eiuſmodi nō eſt, id ſcriptura (quemadmodum ex Paulo docuimus) nihil vocat. Non quòd ſit penitus nihil (vt ſæpe diximus) ſed quòd non tantæ reputationis ſit apud Deum, vt æterna beatitudine prēmietur. Poteſt ergo peccator extra gratiam conſtitutus, multa facere, quibus (ſi perſeueret) diuinam ſibi gratiam poterit conciliare. Alioqui nō dixiſſet Auguſt. Si nō traheris, ora vt traharis. Nā qui nō trahit, adhuc extra gratiā eſt. Et ſi per

Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere.

pre-

precationem impetrare poſſet vt trahatur, poteſt per precationem gratiam obtinere. Cæterũ de peccatore qui reditum non molitur, facilè conceſſerim quòd quotidie magis ac magis in profundum vitiorum demergatur. Nam peccatũ (vt ait Greg.) quod per pœnitentiam non diluitur, mox ſuo põdere ad aliud trahit. Verùm nos de tali peccatore non loquimur, ſed de illo, qui reſurgere ex hac ſordida peccatorum fece, pro viribus conatur, cuiuſmodi plurimos eſſe nihil dubitamus, qui per aſsiduas preces, & multas lacrymas, ingentemq́ue pœnitudinem ad Deum redire ſtudent. Atque ita facientes, palam eſt, quòd non deterius peccant, neque peiores fiunt, aut augent ſibi peccandi malitiam. Gregor.

LVTH.

Tres ſequentes pœnæ ſunt, colligunt, ſcilicet ad iudicium, vt conuincatur cum alijs, deinde data ſententia, in ignem mittunt æternum, vbi tandem non niſi ardet, id eſt, pœnam luet æternam.

EPISC.

At cur non identidem & priores ad idem tempus referuntur? Nam vnius temporis omnia Græce ſunt, quanquam tu quædam præſentis, quædã futuri pro tuo cerebo facias. Omnia tamen hæc, ad futurum iudicij diem ſpectãt, quando cum corporibus ſuis reſurgere habent cuncti, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Tunc enim mali palmites à bonorum conſortio ſeparabuntur, & hoc eſt foras mitti. Sic enim in parabola de virginibus, quæ fatuæ ſunt foris excluduntur. Et in parabola de talentis, is qui ſuum talentũ abſcondit in terra, proijcitur in tenebras exteriores. Rurſum in parabola de ſeparatione ouium ab hædis, ſeparantur à bonis impij, & eijciũtur à facie iudi- foras mitti.

eis. Et in parabola de Sagena, quòd illic mali piſces foras mittuntur, Chriſtus ipſe de ſeparatione malorum hominum à bonis (quæ in iudicio futura eſt) docet intelligendũ. Foras ergo mitti, eſt à bonorum conſortio ſeparari. Areſcere verò tunc impij dicuntur, vel vt ſignificetur corporum qualitas cruciatibus ignis idonea, vel certè tunc areſcẽt impij, nimirum præ timore & expectatione malorum, quæ ſuperuentura ſunt eis. Tertiò colligentur ijdem in faſciculos, ad comburendum. Quartò mittentur in ignẽ. Et quintò demùm illic ſine fine ſunt arſuri. Hęc omnia toties in Euãgelijs Chriſtus inculcat, & ad iudicij diem attinere monſtrat, vt fruſtra Lutherus ad alium ſenſum ea torquere nitatur.

LVTH. Nihil ergo poſſe liberum arbitrium, non eſt vt illi fingunt, non meritorium operari, ſed eſt foras mitti & areſcere. Palmes exciſus, non ſeſe parat ad vitem, neque enim poteſt: ſed longiùs ſit à vite, & magis ac magis perit, ita & liberum arbitrium ſeu impius homo.

EPISC. Naturalis profectò palmes, quum exciſus fuerit, nõ poteſt ad vitem ſe parare denuo. Hoc rectè dicis, quia libero caret arbitrio. Verùm id myſtico palmiti non negatur, quin per libertatem arbitrij ſe parare poſsit. Quis vſqueadeo truncus eſt, vt non cernat hominem quantumuis peccatorẽ, poſſe (modò velit) precari veniam, tundere pectus, atque cum publicano dicere: Deus propitius eſto mihi peccatori. Et hac nimirum via, Chriſtus affirmat hunc Publicanum ad iuſtificationis gratiam acceſsiſſe. Falſum eſt igitur quod myſticus palmes ſemel exciſus, neceſſario peior efficitur, aut quòd

naturalis palmes.

myſticus palmes.

non

non poſſet ad gratiam denuo parare ſeſe. Nec vrget ſimilitudo producta, nimirum quia naturalis palmes nec ſenſum habet, nec arbitrij libertatem, At myſticus vtrumque poſsidet. Quo fit vt poteſt de periculis imminentibus audire commonitorem, ſimul & quum audierit, remedia conquirere.

LVTH. Geneſ. 6 & 8. Senſus & cuncta cogitatio cordis humani ad malũ prona ſunt omni tempore. obſecro, qui cunctam cogitationem cordis malam facit, idque omni tempore, quam relinquit bonam, quæ præparet ad gratiam? An malum diſponit ad bonum?

EPISC. Quanquam & multum ſycophanticè recenſeas hanc ſcripturam, non tuo tamen inſeruire poteſt inſtituto. Nam eſto fuerit omnis humani cordis cogitatio prona ſemper ad malum, quod tamen ſcriptura non aſſerit, vti mox dicemus, non inde cõſequitur, quòd mala ſit, hoc eſt, per peccati malitiam inquinata, quemadmodũ tu colligere ſtudes. Pronitatem enim hanc frenare poteſt aliquouſq; libertas arbitrij, ne mala fiat, hoc eſt, ne peccatum ipſa vel pareat, vel concipiat, Neq; enim cõcupiſcentia iſta, quando primùm ſtimulat, peccatum eſt, ſed poſtea per conſenſum mentis peccatũ ex ea concipitur. Quod & diuus Iacobus cõfitetur, Iacob. i. inquiens: Vnuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus, deinde concupiſcentia (quum conceperit) parit peccatum, peccatũ verò quũ conſummatũ fuerit, generat mortẽ. Iſta nimirũ cõcupiſcentia, de qua Iac. hic loquit̃, ipſa cordis hũani cogitatio intelligi poteſt, q̃ ſcriptura Geneſ.

tibi videtur aſſerere pronam ad malũ ſemper. Cæ-
Geneſ.6. terùm id neutiquam aſſeritur Gen. ſexto, ſed ma li-
tia duntaxat illius temporis memoratur, quo ge-
neratim vniuerſum hominum genus, ſpurca libi-
dine fuerat inquinatum. Nam paulò inferius di-
citur. Omnis quippe caro corruperat viam ſuam.
Propter hanc igitur carnis immũditiam, hoc ipſo
tempore tã latè diffuſam, ſcriptura illic prodidit,
vidiſſe Deũ, quòd multa malitia hominum eſſet
in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad
Geneſ. 8. malum omni tempore, Sic enim ad verbum Gen.
6. ſcribitur. Et hoc nimirum ad illa ſolùm tempo-
ra ſpectabat. Rurſum 8. ſic habetur: Senſus enim &
cogitatio humani cordis, in malum prona ſunt
ab adoleſcentia ſua. Quibus verbis nihil amplius
aſſeritur, quàm pronitas ad malum in ſenſu & co-
gitatione cordis humani. Sed hanc pronitatem
(vt diximus) moderari poteſt arbitrij libertas, ne
ſemper prorumpat in malum. Tu tamen vtrunque
locum callidè permiſces in vnum, nimirũ vt tuã
ſententiam ſtatuas, quum neutro loco ſic habea-
tur vt tu recenſes. Neque enim aut hic aut ibi ſic
legitur: Senſus & cuncta cogitatio cordis humani
prona ſunt ad malum omni tempore.

LVTH. Nec eſt quòd hãc auctoritatem eludat quiſquã,
quaſi cogitationem ſuam malam poſsit homo co
hibere aliquando. Quæ enim cogitatio hoc facit
aut patitur, vtraque bona eſt, ſed inter eas, quę cũ-
ctæ dicuntur, non numerabitur. Si vna bona in eo
eſſe poteſt, mentitur Moſes qui cunctas malas eſſe
affirmat.

EPISC. Nimis quàm ſophiſticè ſtringis iſta, vel ſi adeſ-
ſet

ſet vox ipſa diſtribuens, nempe cunctę, quę nequaquam hic adeſt. Nam ſi Moſes hoc 2 Gen. loco, qui ſane generatim ad omnes pertinet, dixiſſet, Senſus & cuncta cogitatio humani cordis prona ſunt ad malũ omni tempore, quod neutiquam dixit, nõ deberes tamen ita ſtringere, vt nullam omnino cogitationem, in quouis homine bonam eſſe colligas. Nam certum eſt, Noë ſaltem & ſuos multa bene cogitaſſe, quum ſcriptura tradat, eum virum fuiſſe perfectum. Quamobrem non de ſingulis humani cordis cogitationibus id accipiendũ eſt, ſed de ijs duntaxat quę per fomitis miniſterium ebulliebant. Nam erat Noë, vt cap. 6. ſcriptum eſt, Vir iuſtus atque perfectus, & cum Deo ambulaſſe legitur. Sed nec in cæteris vſqueadeo ſepulta fuit ratio, quin potuiſſent interdum quædam bona cogitaſſe. Verùm vtcunque fuerit, nec ſingula quęque cordis humani cogitatio mala fuit. Neq; Moſes mentitus eſt, qui nec iſtud de cũctis affirmauit cogitationibus, vti lectori compertiſsimum eſſe poteſt.

Geneſ. 8.

Geneſ. 6

LVTH. Inſuper textum Hebræum ſic referre licet. Quoniam quicquid cupit & cogitat cor hominis, ſolúmodo malum eſt, omni die, additur enim particula excluſiua, ad malum, quam noſtra translatio non reddidit. Nec verbum cupit, reddidit, nec plenè verbum cogitat ſeu cogitationem, vertit.

EPISC. Hoc eſt quod ſuperius dixi te ſycophanticè moliri, quatenus complices, & conuoluas in vnum hos duos locos, nimirum vt ita tuus articulus cõprobetur. Atqui nihil agis Luthere; Neuter enim ocus ita reddendus eſt. Sed Geneſ. 6. ſic habetur d verbum: Et vidit Deus quòd multa malitia ho-

minum in terra (ſupple fuit) & omnis machinatio
Ietzer. cogitationum cordis eorum mala duntaxat omni
die. Nam Hebraice Ietzer nō ſolùm cupiditatem,
Hieron. & deſiderium verumetiam figmētum ſeu plaſma-
tionem ſignificat. Sic enim Hieron.. Pſal.103. tra-
duxit, vbi vox eadem habetur. Et ipſe cognouit
Iatzar. plaſmationem noſtram, Iatzar enim fingere, ſeu
Ietzer. formare dicitur. Et inde Ietzer, fictio ſeu machi-
Ietzer. natio dici poteſt. Nomen enim eſt Ietzer, nō ver-
bum, vt cuique vel mediocriter in Hebraicis eru-
dito, dilucidum eſt. Nam ſi verbum eſſet præſen
Iotzer nō Ietzer. tis temporis (vt tibi viſum eſt) eſſet Iotzer non Iet-
zer. Alterum verò, nempe Machusheboth nomē
verbale eſt ab Chashab, id eſt, cogitauit diſcedens.
machuſeboth. Cęterū ſi recta foret traductio tua, quis adhuc nō
proſpicit iſtud pro illius ætatis hominibus fuiſſe
chashab. dictum, quando omnis caro præter Noë & ſuos,
curruperat viam ſuam, vt nihil cuperent aut cogi-
Gen. 8. tarent præter voluptates carnis. At quod Geneſ. o-
ctauo traditur, ſic ad verbum reddi poteſt. Et di-
xit Deus in corde ſuo, Non addam ad maledicen-
dum amplius terrę, propter hominem, Quoniam
machinatio ſeu deſiderium humani cordis malū à
iuuentute ſua. Et hoc nimirum generatim ad om-
nes pertinet: Quum nemo ſit qui fomite careat, à
quo praua concupiſcentia ſuggeritur indeſinēter.
At ex his verbis, Lutherus argutiam ſuam ſtabili-
re nequit, quum hic vniuerſitatis nota defuerit.
Neque enim dicitur. Omne deſiderium cordis hu
mani malum. Quandoquidem multa ſunt huma-
ni cordis bona deſideria. Cuiuſmodi & Dauid ſe
habuiſſe teſtatur, quum dixit: In toto corde meo
exquiſiui te.

Vult enim Moſes, non modo otioſas & ſpontaneas, ſed etiam ingenioſas, & eas quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, atque has etiam non niſi malas dicit, vt nihil faciāt Pelagiani iſti, qui libero arbitrio tribuunt, ſi ſtudioſè laboret, ad bonum aliquid valere. LVTH.

EPISC. Neutro ſane loco Moſes hoc dicit, vt lectori palam eſſe poteſt. Sed illic vbi particulam adijcit excluſiuam, de ſeculo tum præſenti loquutus fuit, quòd nec ad poſteritaté trahi, torqueríue debet. Altero verò loco, qui cūctos reſpicit, excluſiua particula non adijcitur, quemadmodum ſuprà docuimus. Fruſtra igitur Lutherus ex his colligere molitur, voluiſſe Moſen omnes cogitationes hominum non ſolùm otioſas & ſpontaneas, verū etiā ingenioſas, & eas quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, non niſi malas eſſe. Moſes enim de ſolis illis cogitationibus, quas caro ſuggerit, loquutus eſt, nō quas ſpiritus humanus adminiſtrat Habent enim hæc duo perpetuum in homine bellum, niſi fortè Paulum etiā mētiri dixerimus, qui ſpiritum ait aduerſus carné concupiſcere, quod & de ſpiritu humano accipiendum eſt. Quamobrem vt caro prauas, ita ſpiritus contra, bonas humano cordi cogitationes immittere putandus eſt. Neque Pelagianorum hæreſim hic habere locum vlla formido eſt, quādo nō dicimus hominem abſque gratia gratum faciente, cogitationem habere meritoriè bonam, id quod illi poſſe fieri pertinaciter aſſeruerunt. Nam hoc pręcipuè damnat in eis Aug. quòd in bono propoſito meritū poſuerint, cui merito iam merces ſecūdum debitum, nō ſecundum gratiam redderetur.

Gen. 6. Gen. 8. Gal. 5.

LVTH. Iterum Gen.6. Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Si homo caro eſt, quid poteſt in bonum? An ignoramus opera carnis propria. Galat. 5. quæ ſunt fornicatio, immunditia, laſciuia, irę, inuidiæ, homicidia &c. hæc ergo ſunt, quæ lib. ar. facit, dum facit quod in ſe eſt. Hæc autem omnia ſunt mortalia. Nam Rom. 8. Prudentia carnis mors eſt, & inimica Deo. Quomodo mors ad vitam, quomodo inimicitia ad gratiam ſe diſponet.

EPISC. Et hic rurſum ſycophantia tua cunctis innoteſcere poteſt. Satis enim noſti nō ſic Hebraicè ſcriptum eſſe. Sed quum tibi placet, nūc Hebraico ſiue Græco, nunc Latino vteris codice. Nihil apud te refert, quocunq; modo poſsis hæreſim fucare tuā.

Hieron. Negat certè Hieronymus hic haberi verbum, permanebit, ſed in Hebræo ſic ſcriptum eſſe teſtatur: Non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum, quia caro ſunt. Quam ſentētiam & hac illuſtrat periphraſi, Hæc eſt (inquit) quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad ęternos ſeruabo cruciatus, ſed hic illis reſtituam quod merentur, In quibus verbis & hoc aduertendum eſt, quòd de illius ſeculi hominibus Hieron. Moſen loqui cẽſuit. Non iudicabit (inquit) ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum. Tum enim fuerant vſqueadeo brutales effecti, vt nihil præter carnis deſideria ſectarentur.

Rabbi Samuel. Rabbi Samuel tamen apud Lyram ait hanc eſſe literæ veritatem. Non diſceptabit ſpiritus meus in homine in æternum, perinde ac ſi dixiſſet Deus. Hactenus p modū diſceptationis in ſuſpenſo tenui ſententiam, de deletione generis humani per diluuium. At nunc ſententia feretur,

retur, quia caro eſt, hoc eſt, peccatis carnalibus ſuprà modum implicatus. Hæc Samuel ille. Breuiter quotquot Hebraice ſapiunt, negát hic haberi verbum permanebit, ſed & concorditer aſſerũt id intelligi debere non de toto genere humano, ſed de illis duntaxat, qui ſeculo vixerunt ipſo. Quamobrem ſi veritatem Hebraicam ſequi volumus, nihil hęc ſcriptura pro te facit. De latinis verò mox dicemus.

Si enim ſpiritus in hominibus non manet, mortui ſunt coram Deo, Mortuus autem non vitæ, ſed mortis opera neceſſario faciet, opus autem mortis ad vitam non diſponit. Figmenta ergo ſũt omnia quæ de præparatione liberi arbitrij ad gratiã tot libris tractata ſunt. LVTH.

Qui verò Latinam ſequuntur interpretationẽ, ſpiritum hic nequaquã accipiunt pro ſpiritu Dei, quemadmodũ tu videri vis, ſed pro indignatione Dei, & carnẽ intelligũt, fragilitatem, ſeu pronitatẽ ad peccandum, vt ſit ſenſus. Nõ pergam aduerſus hominem indignari, quia fragilis eſt, & pronus ad peccandum. Sed temporaria mihi potius de illo pœna ſumenda eſt, ne pereat in æternum. Tu verò putas his verbis, DEI Spiritum hominibus ademptum fuiſſe, neque paſſũ vt in eis diutius permaneat, ac proinde mortuos cunctos aſſeris corã Deo. Sed & opera quæ faciunt omnia, neceſſario mortis opera contendis eſſe, nõ vitæ. Qualibus (vt ais) nemo ſe poteſt ad vitam diſponere. Hęc haud dubiè ſi non mera figmenta ſint, nulla vnquã à quouis cogitari figmenta potuerunt. Sunt enim meraciſſima mendacia, & contra omnem veritatem, non modo ſacrorum interpretum, verumetiam EPISC.

Lutheri figméta.

ſcripturarum, vt mox oſtendemus.

LVTH. Eſaias etiam dicit, 40. cap. ſuſcepit de manu Domini duplicia, pro omnibus peccatis ſuis. Quid hic dicent? gratiam dicit à Domino non dari niſi pro peccatis, ſcilicet pro malis.

EPISC. Niſi pudorem omnem exuiſſes, nunquam ſcripſiſſes iſta. Cedo vbi dixit hoc Eſaias, nempe quòd gratia nemini datur à Deo, niſi pro peccatis. Eſto quòd per duplicia, quæ Hieruſalem hic ſuſcepiſſe dicitur, gratia ſimul & gloria poſſunt intelligi. Num ob id tibi videtur, hæc iuſta conſecutio? Donatur huic populo gratia pro malefactis. Ergo nemini niſi pro malefactis donatur gratia. An quia Matthæus quũ nihil egiſſet boni, neque vllam antè fecerat prçparationem, vocatus fuit ad gratiam, Cornelius qui precationib. & eleemoſynis ſe prçparauit, vocari non potuit ad gratiam? Nihil oportet. Quid enim hac Dialectica fingi poteſt inſulſius. Nam de Cornelio certum eſt, quæ ante gratiam gratum facientem, eius orationes & eleemoſynæ fuerunt acceptæ Deo. Dixit enim angelus: Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in cõſpectu Dei. Cæterum Hieron. hunc locum ad literam ſic docet accipiendũ. Superius equidem Eſaias præmiſit. Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Dominus Deus veſter. Cauſa conſolationis (inquit Hiero.) remiſſio peccatorum eſt, & cauſa remiſſionis, quia ſuſcipit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Qui enim ſcit voluntatem Domini, & non facit, plagis vapulabit multis. Et paulo inferius: Iuxta hiſtoriã, inquit, recepit Hieruſalẽ de manu Domini duplicia peccata ſua, ſemel à Babylonijs ſecundo

Lutheri inſania gratiam nõ dari niſi pro peccatis

Mat. 2.

Lucæ 5.

Acto, 10.

Hieron.

Eſaię 40

cundo à Romanis. Iuxtà hiſtoriam igitur, vltio magis quam gratia debet intelligi. Duplicem eñ vltionem acceperunt peccata Hieruſalem, alterã à Babylonijs, alteram à Romanis. Propter quod & ſuperius dixit Eſaias. Completa eſt malitia eius. Quod non de malitia culpæ poteſt intelligi. Quia nondum Chriſtum occiderant, ſed de malitia pœnæ. Perinde ac ſi dixiſſet, finita eſt malitia, hoc eſt, afflictio ipſius, & demiſſa eſt iniquitas ei. Quòd ſi literalis is ſenſus huius ſcripturæ fuerit, fruſtra tu ex myſtico ſenſu colligis argumentum, vel ſi conſecutio validiſsima foret. At multo magis id fruſtraneè facis, quum neruis omnibus careat collectio tua. Cæterùm Origenes homilia quinta ſuper Mattheum, locum hũc in Eſaia prorſus interpretatur pro duplici punitione, non pro gratia duplici.

Duplicẽ vltionẽ nõ duplicẽ gratiã recepit Hieruſ. de manu Domini.

Origen.

LVTH.

Atq; id quod dicit, omnibus, id ſignificat, quòd nihil niſi peccata fecerit antè gratiam, ſeu omnia opera eius peccata fuerint.

EPISC.

Et ſimili prorſus dialectica colligis iſtud, nempe quoniam dixit Eſaias, Hieruſalem ſuſcepiſſe de manu Domini duplicia pro peccatis ſuis omnibus, ideo ſubinfers, omnia opera Hieruſalem ante gratiam peccata fuerunt. Si per gratiam intelligas eam, quæ gratis dari, non gratum facere dicitur, facilè recipio quod infers, quãquam ipſa conſecutio nullius omnino momẽti ſit. Sin per gratiam intelligi velis gratum facientem, nihil abſurdius eſt, quàm quòd ante iſtam gratiam, nemo quicquã boni fuit operatus. Nam cui nõ credibile eſt in tanto populo fuiſſe, multos Cornelij Cẽturionis ſimiles, hoc eſt, qui nondũ accepta hac

gra-

gratia, plurima feciſſent opera bona. Talem enim
Tob. 5. opinor fuiſſe Tobiã, qui non propter peccata ſua,
ſed propter oratiões & eleemoſynas ſuas acceptus
fuiſſe Deo legitur. Angelumque Raphaëlem acce-
Iud. 13. piſſe conſolatorem. Talẽ & Iudith viduã arbitror
fuiſſe, per quam nõ quia peccatrix fuerat, ſed quia
ſanctè & caſtè vixerat, atque in precationibus &
ieiunijs, ac cæteris ſuæ carnis caſtigationibus erat
aſsidua, Deus Bethuliam, & proinde totam Iudæ-
Heſt. 8. am ab Honofernis tyrannide liberauit. Et Heſter
reginã, quæ nõ propter admiſſa, ſed propter ſum-
mam humilitatem, & corporis afflictionẽ ac pre-
cationes ardentiſsimas obtinuit, vt à maximis ca-
Lucæ 1. lamitatibus per Dei gratiam eriperetur. Sed ne mul
tis morer, Zacharias & Elizabeth, quos Euãgeliſta
iuſtos fuiſſe memorat, & in omnibus Dei manda-
tis, ac iuſtificationibus inceſſiſſe ſine querela, non
propter peccata ſua, ſed propter vitæ ſanctimoni-
am, filium, quum eſſent ætate prouecti & ſteriles,
acceperunt, & talem quidem, quo maior inter na-
tos mulierum non ſurrexit.

LVTH. Si autem de manu domini contingit ſuſcipere
gratiam, pro operibus congruis quæ peccata non
ſint, falſum hic Eſaias dixit, & gratia Dei vileſcit,
vt quã penitus indignis dedit, ſicut Pelagiani do-
cuerunt, à quorũ ſenſu, niſi ſolis verbis diſtamus.
Siquidẽ & nos mereri gratiam, licet non de condi-
gno, prædicamus, quod & ipſi conceſsiſſent, neque
enim gratiam Dei tam vilem habuiſſent, vt ea di-
gno merito donari dicerent.

EPISC. Nec Pelagianos rectè docuiſſe putamus, qui ſi-
Pelagianorũ hęreſ. ne meritis nemini donari gratiam exiſtimant. Sed
neque Lutheranos, qui nemini niſi pro peccatis cõ

ferri

ferri gratiam opinantur. Sed cum orthodoxis medium iter incedimus. Nos enim aduerſus Pelagianos aſſerimus neminem poſſe mereri gratiam. Et contra Lutheranos affirmamus, neminē à gratia repudiandum eſſe, qui totis viribus eam quærit. Scimus enim dixiſſe Petrum. In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Quiſquis ergo pro ſua ætate conatur, & timere Deū, & iuſtitiam operari, Deo certè futurus eſt acceptior, & gratiam ſuam tanta & tam immenſa benignitas illi negare non poteſt. Verùm haud ita quòd quiſquis ſuis operibus ſe dignum efficere poſſet, cui gratia conferatur, vti Pelagianorū dogma fuit, ſed quòd pronior ſit Deus ad miſerandum iȷs, qui ſpe clementiæ ſuæ prouocati, ſuam pro viribus adhibent diligentiā, & nullum (vt aiunt) non mouent lapidem, quo poſſent ab eo veniam conſequi. Quid enim indignius de clementia Dei cogitari poſſet, quàm quòd ſupplicum & veniam poſtulātium lacrymis nolit flecti? ſed quòd his grauius offendatur, & inde reddatur implacabilior atque indignabundus magis.

Luther. hæreſis. Orthodoxi. Neminē poſſe mereri gratiam. Neminē à grā repudiādū qui totis virib. eā quęrit.

LVTH. Idem Eſaias ibidem. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius ſicut flos fœni. Exiccatum eſt fœnū, & flos cecidit. Quia ſpiritus Domini ſufflauit in illud. Verbum autem Domini manet in æternum. Da fœnum & florem eius. Nonne caro, homo, ſeu liberum arbitrium, & quicquid eſt hominis? flos eius & gloria, nonne eſt virtus ſapientia, iuſtitia liberum arbitrium vnde poſsit gloriari, aliquid eſſe & poſſe?

EPISC. Haud rectè florem hic intelligis Luthere. Neq; enim

enim flos graminis id dici poteſt, quod nõ ex gramine ſuppullulat. Donemus vt caro fœnum dicatur, aut gramẽ. Et eſto flos carnis, quicquid ex carne pulchrum exoritur. Eſt enim ſpecies, & decor, ac pulchritudo carnis, flos eius. Sit inſuper cogitatio carnalis, & omnis eius prudẽtia, atque vt (vno verbo dicam) quicquid ex homine (quatenus imaginem terreni refert) germinat, ſit inquam, vti flos fœni. Sed hæc noſtræ ſententiæ, nihil officiẽt. Nos enim de operibus loquimur, quę nõ caro ſuggerit, aut prudentia carnis, ſed quæ ſpiritus, nempe ſuperior animi portio, quæ carni perpetuo reluctatur. Hic enim, ſpiritus, audito verbo DEI, per fidem citra gratiam poteſt peccata ſua deteſtari, & veniam implorare, ſeduloque gratiam quęrere. Poteſt inſuper & penſata iactura, quam intulit ſibi caro, non ſolùm amiſſi temporis, verumetiam ingẽtis cumuli meritorum, de carne pœnas ſumere. Et quis iſta dicet ex carne naſci? Aut quis de ſeipſa carnem vlciſci velle ſibi perſuadebit vnquam.

Hieron. Rectius igitur hoc loco Hiero. Florem carnis, pro ſpecie carnis accipit, non pro virtute animi. Si quis, inquit, fragilitatem carnis aſpiciat, & quòd per horarum momenta creſcimus, atque decreſcimus, nec in eodem manemus ſtatu, ipſũque quod loquimur, dictamus, & ſcribimus, de vitæ noſtræ parte præteruolat, non dubitabit carnem fœnum dicere, & gloriam eius, quaſi florem fœni, ſiue prata camporum. Qui dudum infans, ſubito puer: qui puer, repente iuuenis, & vſque ad ſenectutem, per ſpatia mutatur incerta, & ante ſe ſenẽ intelligit, q̃ iuuenem non eſſe ſe miretur. Pulchra mulier, quę adoleſcentulorum poſt ſe trahebat greges, arata

fron-

fronte contrahitur,& quę priùs amori, poſteà faſti dio eſt. Quod & egregius apud Græcos ſcribit orator. Speciem corporis aut tẽpore deficere aut languore conſumi. Ecce Hieronymus hic per florem carnis, ſpeciem corporis intelligit, non fidem, nõ ſpiritũ, néue quicquã aliud ꝙ ex his proficiſcitur.

LVTH. Qua ergo ratione fit vt flante ſpiritu, exiccetur & cadat, & manente verbo pereat? Nõne ſpiritus eſt gratia, qua tu dixiſti liberum arbitrium iuuari, & eius præparationem conſummari.

EPISC. Neque minus erras in interpretatione huius vocabuli ſpiritus. Nam hic per ſpiritum interpretes intelligunt ſpiritum diuinæ ſententiæ & indignationis. Exiccata eſt (inquit Hieron.) caro, & cecidit pulchritudo. Quia furoris ſpiritus Dei atque ſentẽtiæ flauit in ea. Leuis flatus vltionis Dei, mox diſparere facit omnem carnis florem, & pulchritudinem. Neque enim ſemper deperit ſpecies carnis, ad afflatum diuini ſpiritus Nam erant complures forma corporis eximia præditi, qui ſpiritus gratiam nihilominus acceperunt. Quocirca non poteſt de hoc Spiritu accipi, quum dicitur Exiccatũ eſt fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei flauit in eo, ſed de ſpiritu furoris & vltionis diuinæ. Hieron.

LVTH. Cur ergo hic exiccatum & cecidiſſe dicit quicquid eſt etiam optimum carnis? Nondum vides Spiritum & liberum arbitrium eſſe contraria? Siquidem illo flante, hoc cadit, & non manet cum verbo. Non autem caderet & periret, ſi ad flatum Spiritus & verbi aptum & præparatum eſſet.

EPISC. Ex hoc dilucidũ eſt, quàm nihil non rapere ſtudeas, & ad ſenſum tuũ non torquere, quum & huic

ſcriptu-

ſcripturæ tātam vim inferas, vt liberum arbitriū carnem facias, & ſpiritum vindictæ, Spiritum ſanctum & gratiam. Nam ex eo quod propheta dixit: Exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei flauit in eo: tu colligis liberum arbitrium ceci diſſe ad flatum gratiæ. Ais enim. Nondum vides Spiritum, & liberum arbitrium eſſe contraria? Siquidem illo flante, hoc cadit. Sed multum aberras Luthere. Neque enim ad flatū gratię, quod tu fieri contendis, liberum arbitrium cadit, imò tunc eri-
2. Cor. 3. gitur magis, dicente Paulo. Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Iuuatur enim arbitrij libertas per gratiam Spiritus, non opprimitur: erigitur, nō obruitur, & demum à ſeruitute peccati (quo ſub Diaboli tyrānide premebatur) exempta, diuini iuris euaſit compos.

LVTH. Hiere. quoque x. ca. ſic dicit: Scio domine, quoniam non eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt dirigat greſſus ſuos. Quid potuit apertius dici?

EPISC. Duplicem hęc verba ſenſum habent, quum poſſent, vel de Babylonijs intelligi, vel de Iudæis. Superius enim de Babyloniorum acceſſu, ad vlciſcenda Iudæorum peccata dixit Hieremias. Vox au-
Hiere. 10 ditionis ecce venit, & cōmotio magna de terra aquilonis, vt ponat ciuitates Iuda in ſolitudinem. Propter quod iam ſubijcit, Scio domine, quia nō eſt hominis via eius, hoc eſt, nō proprio venit inſtinctu, ſed per te, cuius benignitaté offendimus,
Hieron. excitatus eſt contra nos, & hoc quod à Babylonijs ſuſtinemus (vt Hiero. verbis vtar) non eſt eorum fortitudinis, ſed noſtri meriti, & indignatiōis tuę. Et is ſenſus apertiſsimè quadrat prioribus. Cęterū, ſi quod proximè ſequitur aduertamus, nēpe, quòd

in perſona populi Iudaici propheta corripi poſtulat, vt vel ſic emēdetur. Corripe me Domine, verū-tamen in iudicio, & non in furore, ne fortè ad nihilum redigas me, ſic vtique ſenſum alium habere poteſt, nimirum hunc. Scio domine, quòd non eſt hominis (ſi ſuo ductui relinquatur) ſuos greſſus in iuſtitię via derigere, ſed opus eſt auxilio tuo, & ſtimulo correptionis tuæ, quoties à via cœperit deflecti, vt ſic denuò redire compellatur. Secundum verò neutrum ſenſum, homini liberum arbitrium aufertur. Nam ſiue de Babylonijs dictum intellexerimus, nempe, quòd diuino inſtinctu cōtra Iudæos acceſsiſſent, nihil tamen ipſi fecerunt, niſi ſponte ſua: ſiue de Iudæis, quòd hi iuſtitię viā incedere nequeant, niſi caſtigati. Ex hoc quoque palam eſt, quòd caſtigatio potuit eos, quum extra viam eſſent, ad reditum impellere. Quòd certè non contigiſſet eis, niſi liberum fuiſſet in eis arbitrium. Fruſtra enim flagellum quoduis adhibetur vbi neceſsitas eſt, non arbitrij libertas.

Si via ſua & greſſus ſui nō ſunt in poteſtate hominis, quomodo via Dei & greſſus Dei erunt in poteſtate eius? LVTH.

Ediſſere quęſo nobis, quid Euangeliſta ſibi velit, aſſerens datam hominibus poteſtatē filios Dei fieri? Aut enim illis datur ea poteſtas qui iam habent gratiam, & ſunt reipſa filij Dei? aut alijs qui nōdum habent, neque adhuc eam dignitatē adepti ſunt? Non illis opinor dicturus es, quū illi per gratiam, quam poſsident, filij Dei iam facti ſint. Neq; enim ſolū ita nominātur, ſed & reuera ſunt, quemadmodum & idem Euangeliſta alibi teſtatur dicens: Videte qualem charitatem dedit nobis Pa- EPISC. Ioan. 1. 1. Ioan. 3.

ter, vt filij Dei nominemur & ſimus. Quòd ſi cũctis, qui nondum acceperũt gratiam, data ſit hæc poteſtas, vt filij Dei fieri valeant, quum non ſint, cur non idẽtidem & gratiæ comparandæ facta ſit poteſtas, quandoquidem ſine gratia nemo poteſt filius eſſe Dei? Nò ſic tamen, quòd ſuis viribus aut gratiam aut filij nomenclaturam, quis aſſequi valeat, ſed quòd ſi (quantum in ſe fuerit) conetur, & obnixius paret ad hanc gratiam ſeſe, Deus optimus & benigniſsimus non ſinet eum expectatione ſua fruſtrari. Non eſt igitur, vt quiſquam dubitet ad hunc ſenſum, in hominis poteſtate ſitam eſſe viam, & greſſum ad Deum: quandoquidẽ præſto ſit Deus, cuique volenti fidem & gratiam elargiri ſuam, iam huius incomparabilis theſauri cũctis facta poteſtate.

Via ad gratiã & greſſus ad Deũ, quõ in poteſtate hominis ſunt.

LVTH.

Via enim hominis eſt ea, quam ipſi vocant, naturalem virtutem faciẽdi, quod eſt in ſe. Ecce hæc non eſt in arbitrio hominis, ſeu liberi arbitrij, quid ergo liberum arbitrium eſt, niſi res de ſolo titulo?

EPISC.

Triplex hominis via.

Triplex Dei gr̃a.

Triplex intelligi poteſt hominis via. Vna qua ſectatur carnis concupiſcentias aduerſus commonitionem ſpiritus, id quod non facit abſque generali (quam vocant) influentia Dei. Altera, qua ſequi nititur ea, quæ ſuggerit ſpiritus & reclamante carne, quod non agit abſque ſpeciali auxilio Dei. Tertia eſt, qua meritoriè graditur in via iuſtitiæ mandatorum Dei, quod ſine gratia gratum faciẽte, nec fit nec fieri poteſt à quopiam. Eſt & harum vnaquęque, modo quodam, in hominis poteſtate, arbitrioq́ue poſita, quanquam de tertia maximè dubium ſit, quam tamen iam oſtendimus in homi-

ōis eſſe poteſtate, non quòd ſuis viribus id poſſet quiſquam aſſequi, ſed per Dei gratiã, quæ nemini deeſt (vt inquit Aug.) niſi qui ſibi defuerit. Paratus em̄ eſt Deus hãc impartire cuiq; gratiam, modò quis eam congruè petierit, quæſierit, & pro ea denique pulſauerit. Alioqui Ioannes (vt diximus) haudquaquam affirmaſſet, dediſſe Deũ hominibus poteſtatem filios Dei fieri. Auguſt. Grã Dei nemini deeſt niſi qui ſibi defuerit.

LVTH. Quomodo poteſt ſeſe ad bonũ præparare, quũ nec in poteſtate ſit ſuas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur.

EPISC. Neutrum ſanè poteſt ſine Deo, nec ad bonum ſe parare, neque malum opus facere. Neque enim adulter abſque generali influxu Dei, poteſt adulterandi facinus committere, ſed neque poſtquam ipſum admiſit, ſine ſpeciali auxilio Dei conari valebit, vt reſurgat. Et ratio eſt, quoniã vtrobiq; pręſens eſt, tam generalis influxus ille, quã iſtud auxiliũ ſpeciale, nec deeſt aut hoc, aut ille cuiquã peccatori, niſi vel indurato, qualis Pharao fuerat, vel in ſenſum reprobum tradito, de cuiuſmodi Paulus loquitur ad Romanos primo. De quibus vtriſq; certum eſt, quòd auxilio Dei ſpeciali fuerunt deſtituti. At non opinor quoſque peccatores ita communiter à Deo deſeri, ſed quanquã in peccato mortali fuerint & extra gratiam, nihilominus eis hoc auxilium ſpeciale præſens eſſe, quo Deus ad eorum corda pulſat, vt intret. Hoc dixi propter patres, quorum ſententiam ſequi malui, quam ſcholaſticorum, quum in hac re mutuo ſibi pugnent. Patres enim aſſerunt neminem poſſe quicquam boni velle ſine ſpeciali Dei auxilio, nec ſufficere generalem illum influxum. Nonnulli contra Exod. 7. Rom. 1. Qui ſunt ſpeciali Dei auxilio deſtituti.

Neminē poſſe qc-quā boni velle ſine ſpe-ciali Dei auxilio. Nec ſuf-ficere ge-neralem illū influxum.

ſcholaſtici ſic contendunt hunc ſufficere, vt quis abſque illo auxilio bene moraliter agere, & bonū facere poſſet, non ſolùm ex genere, verumetiam quòd debitis vndique circumſtantijs ornatum ſit. Ac ſi ſcholaſticorum argutiā aduerſus patres admittemus, ſeq̃tur etiam vt abſq; hoc auxilio, Pharao, quantumuis indurati cordis fuiſſet, etiam hi qui traditi fuerunt in reprobum ſenſum, potuiſſent benè moraliter agere. Quod mihi ſane credibile non eſt, quū non ſolùm quantum ad gratiam gratum facientem attinet, verùm etiam auxilio Dei ſpeciali reor eos feciſſe deſtitutos. Palam equidem eſt iſtos hoc auxilio magis deſtitui, quàm cæteros peccatores. Quamobrem, quum cæteri peccatores interna præſentia gratiæ deſtituātur, hos oportet etiam externo quouis auxilio carere. Sic vt communibus inquinati peccatis, medij ſint inter iuſtos, qui ſunt in gratia, & illos à Deo derelictos, qui traditi fuerant in reprobum ſenſum. Nā iuſtus pręter influxūm, quem vocāt generalem habet auxilium Dei ſpeciale, ſimul & gratiam in eius anima pręſentem. Communes verò peccatores gratia carent interna, ſed præter generalem influxum, non deeſt eis auxilium ſpeciale, quo miris modis ſtimulantur ad reditum. Reprobi & indurati ita generalem duntaxàt habent influxum, vt cęteris careant. Sed iam ad Lutherum reuertamur. Non poteſt, inquit, ad bonum peccator ſe pręparare, cùm nec ſit in eius poteſtate ſuas malas vias facere. Si ſecludas & influxū Dei generalem, & auxiliū ſpeciale, certè neutrū erit in peccatoris poteſtate, hoc eſt, neq; bonas neque malas facere ſuas vias, poteſt. Quoniam niſi Deus eidē operanti concurrat,

Iuſti. Medij. Derelicti

currat, neutrum opus agere poteſt. Nam quantũ ad ſubſtantiam actus, etiam operibus malis cooperatur Deus, Neque tamen rectè quiſquam Deo peccatũ imputabit, Quia tametſi cooperatur Deus ad ſubſtantiam actus, non tamen ipſam deficientiam operatur, ſed hoc agit ſola voluntas: Ac propterea ſola ipſa peccat, non Deus.

Vt prouerb. 16. dicit. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus, etiam impium ad diẽ malum. LVTH.

Nihil magis vnquam execrati ſunt orthodoxi patres, quã vt peccatorũ auctor exiſtimetur Deus. Nam quia ſummè bonus eſt, ſolius boni confitentur auctorem, non peccati, quod malum eſt. Neq; patres ſolùm, ſed & ſcripturæ penitus eidẽ aſtipulantur. Nemo cùm tẽtatur, ait Iacobus, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum eſt, & neminem tentat, multò minus peccatũ ipſe facit. Et Ioannes ait: Deus lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt vllæ. At eſſent in eo tenebræ, ſi peccatum operari poſſet.. Et Chriſtus in Euangelio dicit. Solus Deus bonus eſt, nimirum quòd ab eo nullum malum procedit. Et Sapientia teſtatur, Deum non feciſſe mortem, nec in perditione viuorum lætari. Sed & Manichæi tantum abhorrent, Deo bono peccatũ tribuere, vt præter ipſum, alium conſtituant, qui ſit malorũ & peccati cauſa. Sed nec ſcripturæ (quas Lutherus producit) iſtud efficiunt. Primam enim ita Hieron. ediſſerit. Nulla (inquit Hieron.) Domino cauſa fuit creaturam viſibilem vel inuiſibilẽ faciendi, niſi volũtas ſua, vt ſuam videlicet bonitatem rationabili creaturæ (quam perpetuo beatam faceret) oſtenderet. Eum EPISC. Iacob. 1. 1. Ioan. 1. Sap. 1. Manich. abhorrẽt aſſerere Deũ bonum eſſe auctorẽ peccati qđ Lutherum nõ pudet. Hieron.

quoq; qui bonum conditionis propria ſponte deſeruit, id eſt diabolum cum ſuis ſequacib. iuſta ſeueritate damnauit. Ecce diabolus (qui ad diem malum ſeruatus eſt) nequaquam à Deo (ſi Hier. credimus) factus eſt impius, ſed ipſe bonum, quo fuerat conditus, propria ſponte deſerens, ſeipſum impiũ fecit, & damnationem promeruit. Per impium igitur hoc loco Hier. diabolum intelligit, quem negat impium à Deo conditum fuiſſe, ſed talem euaſiſſe ſponte ſua, quòd bonũ vltro deſerens, in quo conditus fuerat, ſua voluntate malus & impius eſt factus.

LVTH. Et Rom. 1. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant quæ nos conueniunt.

EPISC. Sæpe diximus animam, inter ſpiritum & carnẽ, quaſi loco medio conſtitutam, ſic vt in eius libertate fuerit, vel commonitorio ſpiritus obtemperare, vel carnis acquieſcere concupiſcentijs. Si ſpiritum audiat, habet cum primis fautorem Deum, & angelos, ac virtutum vniuerſum chorum. Sin carni inclinetur, habet diabolum impulſorem, & dæmones, ac demum vitiorum agmẽ vniuerſum. In eius arbitrio ſitum eſt vtri parti ſe velit addicere. Si carni cohęreat, tota carnalis efficitur, & talis homo ſæpius in ſcripturis caro vocatur. Sin ſpiritum ſequuta fuerit, ſpiritalis euadit. Propter quod & Paulus ad ſpiritales loquens ait: Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Anima igitur, quę ſpiritus inſtinctum deſerit, carnis concupiſcentias ſequuta, ſi ſic pergat, nec vllis velit admonitionibus redire, meritò tandem à Deo deſeritur. Et ſic deſerta, tradi dicitur in reprobum ſenſum, vt faciat, quę non conueniunt, quemadmodũ omnes

Aĩa media inter ſpiritum & carnẽ.

Rom. 7.

Qñ aĩa eſt à Deo derelicta.

ortho-

orthodoxi patres ad vnum interpretantur. Neque quiſquam eorum auſus fuit hoc malum in Deum refundere. Neque enim auctore Deo, ſed propria nequitia prolapſi ſunt ij, de quib. hoc ſcripſerat Paulus. Nam proximè ſuperius dixerat, illis Deũ inuiſibilia ſua patefeciſſe, vt ſint inexcuſabiles. Cur em̃ inexcuſabiles dixiſſet eos Paulus, ſi nõ vltro ꝓpria vnlũtate tales euaſerint? Propter ingratitudinẽ itaque ſuam, deſertos à Deo fuiſſe palam eſt, nimirum, quòd ſua ſponte delegerint impietatem, nempe quòd Deum (quem vtique nouerant) non vt Deum glorificauerint, ſed contempſerint ingratiſsimi. Nihil ergo pro te facit illud teſtimonium.

Non auctore Deo, ſed propria nequitia prolapſi ſunt reprobi.

LVTH.

Et vndecimo. quem vult indurat, cuius vult miſeretur.

EPISC.

Quoties inſtituto tuo poterint inſeruire, nemo tropos & loquendi figuras, diligentius obſeruat, quàm ipſe facis Luthere. Quamobrem & quum idem hic non facias, palam eſt id ingenio prauo fieri. Cur hic (te quæſo) ſermonis figuram non agnoſcis, quam & ſatis indicat conſuetudo cõmunis? Nam vt Origenes ait: Benigniores Domini, frequenter ad miniſtros, eos qui per multam patientiam & benignitatem, inſolentiores improbioreſque facti ſint, dicere ſolent: Ego te talem feci. Ego te perdidi. Mea patiẽtia te peſsimum reddidit. Ego inquam (qui de tuis admiſsis nõ ilico pœnas ſumpſerim) huius tantæ inſolentiæ tuæ cauſa fui. Sic nimirum vulgo dici ſolet, & figura loquendi communis hæc eſt. Nec tamen herus ſeruum, ſed ſeruus ipſe ſeipſum ſua ſponte facit improbum. Hoc quum nõ ignores Luthere, ſed & compertiſsimum

Origen.

habeas, huiuſmodi tropos in ſacris literis paſsim occurrere, quid calumniam infers verbo, quum ſatis exploratè ſenſum teneas? Profectò res hæc palam indicat parum candidi ſpiritus eſſe te.
Rom.9. Nam cur non ſimili modo, quum audis ſcripturã dicentem? Quem vult indurat, & cuius vult miſeretur. Cur inquam ſimilem figuram hoc loco nõ agnoſcis, vt Deũ intelligas nihilo magis alicuius indurare cor, quam herus aliquis, cuius nimia indulgentia ſeruus euadit contumax, aut pater quiſqiam, qui non aſsiduo flagello filij ſui duritiem, & inſolentiam fugat?

LVTH. Sicut & Exod. nono. de Pharaone dicit, In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam virtutem meam in te, ideo enim eſt terribilis Deus in iudicijs & operibus ſuis,

EPISC. Exod. 9. Hebræorum codex habet. Propterea feci ſtare te, vt oſtenderem in te fortitudinem meam, & vt narretur nomen meum in vniuerſa terra. Cui vetus litera epiſtolæ ad Romanos in hunc modum reſpondet: In hoc ipſum ſeruaui te, ad quem ſenſum intelligi debet, quod iam dicitur, Excitaui te. Nam vt medicus plerumque, damnato reo, vitam à pręſide prolixiorem impetrat, quatenus ex illius corpore, morborum cauſas inquirendo multis alijs procuret ſanitatem. Et iudex ſæpenumerò (quum poſset criminoſum ſtatim punire) procraſtinat tamen eius necem aliquot dies, nimirum vt ex diuerſis cruciatibus (quibus illum afficiat) erudiantur cęteri, atque per eum modũ cunctis malefaciendi timor incutiatur. Ita nec diſsimili fine Deus Pharaonẽ vel ſeruauit, vel excitauit, quũ eum alioqui potuiſſet merito mulctaſſe.

Exceſſerat enim Pharao peccandi modũ, propter quod & iuſtè plecti potuit, verùm nõ id protinus facere voluit Deus, ſed illius prorogauit vitam, quatenus ex flagellis eius erudirentur cæteri, diuinaquepoteſtas cunctis innoteſceret, & nomẽ Dei per vniuerſum orbem prædicaretur.

LVTH.

Sic rurſus Prouerb. 16. Hominis eſt præparare cor, Domini autem eſt gubernare linguam.

EPISC.

Non tam huius prouerbij particula poſterior, tuam ſentẽtiam iuuat, quam prior noſtram. Nam ſi fuerit in hominis poteſtate præparare cor, quis dubitare poteſt quin hoc ipſo liberũ habeat arbitrium? Si poteſt homo præparare cor, poteſt & bonis ac ſanctis ſeipſum exercere cogitationibus poteſt & prauas (modo velit) repudiare. Et hoc nimirum ingens eſt animi libertas. Neque enim loqui ſemper homini liberum eſt. Nã lingua teneri morbo, vel arceri vinculo poteſt. Neq; ſemper aut ſtare, aut ſedere, progrediue, ſeu quicquã foris operari liberum eſt, quum ab ijs agendis multifariã impediri poſſet homo, & per vim cohiberi.

LVTH.

Hoc eſt, homo multa ſolet proponere, quum tamẽ adeo nõ ſint in manu eius, opera eius, vt nec verba in hoc ipſum habeat in poteſtate ſua, coactus mirabili Dei prouidentia, & loqui, & facere, aliter quã cogitauit, ſicut in Balaã monſtratũ eſt. Num. 24, Et Pſal. 124. Non eſt ſermo in lingua mea.

EPISC.

Hoc eſt quod diximus, vim inferri poſſe mẽbris quibuſlibet humani corporis, vt non pro ſuo regantur arbitrio. Voluntati tamen inferri vis nulla poteſt. Duci quidem poteſt voluntas, cogi verò non poteſt. Quæ res item in Balaam ſatis cõſtitit. Nam etſi linguam eius ad benedicendum

Duci põt volũtas, cogi verò non poteſt. Num. 24

adegit Spiritus, manſit tamen ei voluntas libera, Studuit enim modis omnibus maledixiſſe potius Quare palam eſt in ipſo Balaā, volenti, nolendíue liberum arbitrium fuiſſe, tametſi lingua libera nō fuerat.

LVTH. Et clarius infra, Prouerb.16. Cor hominis cogitat viam ſuam, & Dominus dirigit greſſus ſuos. Ecce non ſicut homo cogitat, via eius procedit, ſed ſicut Dominus ordinat.

EPISC. Quòd Dominus gubernet linguam, aut dirigat greſſus, neutrum horum aufert homini liberum arbitrium. Dauid enim dicit: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædi-

Pſal.146. ficant eam, Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Et quanquā hęc vera ſint nihilominùs & artifices, & vigiles, ſuas operas impendunt. Neque enim ita vel ſtructurā, vel cuſtodiam ciuitatis à Deo fieri ſperamus, vt omnis illic humana, vel opera, vel induſtria ceſſet. Deo nimirum eſt tribuendum, ſi quid benè ſuccedat, quinetiam laborantes iuuat, vt eorum labores dignum exitum ſortiantur. Et ad eundem item modum, in gubernanda lingua, greſsibuſque dirigendis facere credendus eſt, vtrobique manente nihilominùs arbitrij libertate.

LVTH. Ideo & 21. dicit. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocunq; voluerit inclinabit illud. Vbi ergo eſt liberum arbitrium? figmentum eſt penitus.

EPISC. Eſto, quocunq; voluerit Deus cor inclinet Regium, num propter hoc inuitum cogiſſe creditur? Haudquaquam. Neq; enim per vim, ſed ſua ſponte magis vnuſquiſq; tractum Dei ſequitur. Queadmodum

modum ſi quiſquam à cõſilijs Regi, ſic ſe gereret, vt rex haberet perſuaſiſsimum, illũ nolle niſi quæ fuerint optima ſibi conſulere, quippe cuius prudẽtiam & fidem ſæpius antè fuiſſet expertus. An non auditis huius viri rationibus, rex facillimè, ſi quid vel aliter faciẽdum conſtituiſſet, eſſet mutaturus? Eſſet hauddubiè. Et quo melior atque prudentior ipſe rex foret, tantò libentius eſſet id facturus. Sed & quum idipſum feciſſet Rex, quis dubitaret eum ſua ſponte, nullaque vi coactum id feciſſe? Sic pari modo. quum Deus aut Regis, aut hominis cuiuſuis animum, inclinet ad hoc vel illud faciendum, nulla prorſus violẽtia voluntatem adigit, ſed potiore monſtrata ratione, potius allicit, vt aliud faciat, quàm ipſe pridem ſecum facere conſtituerat. Quòd ſi non per vim adacta, ſed ſua ſponte mutata, voluntas aliud agit, quã decreuerat, nihil eſt, cur debeat figmentum dici, & non magis res vera liberum arbitrium. Non enim vi res agitur, vt ait Origenes, neq; neceſsitate in alteram partẽ anima declinatur. Alioqui nec ei culpa, nec virtus poſſet aſſcribi, nec boni electio, p̃mium: nec declinatio mali, ſuppliciũ meretur, ſed ſeruatur ei in omnib. libertas arbitrij, vt in quodcunq; volue rit, ipſa declinet, ſicut ſcriptũ eſt: Ecce poſui ante faciem tuã, vitam & mortem, & ignem, & aquàm. Et paulò poſt. Habet ergo in arbitrio ſuo anima ſi velit eligere vitam Chriſtum, aut in mortem ad diabolum declinare. Hæc Origen. in Epiſtolã ad Romanos libro primo.

Liberũ arbitriũ nõ figmẽtum ſed vera res eſt.

Eccleſ. 15

LVTH.

Atque ſi ſcriptura nõ doceret hæc, abundè ex omnibus hiſtorijs hanc veritatem diſceremus, & vnuſquiſque ex vita ſua propria. Quis enim eſt

qui

qui omnia quæ voluit effecit? imo quis id quod cogitauit facere, non ſæpius alia ſtatim cogitatione mutauit, neſciens quomodo mutarit?

EPISC. Neque iſtud aufert à nobis arbitrij libertatem. Fieri quidem poteſt, non inficior, & fit plerunque quòd cogitatione cogitatio variatur: & ea quę nobis antè placuerunt, poſteà diſpliceant: & demũ quæ pridem voluimus, iam nolimus. Nequæ enim ſemper in eodem ſtatu permanet homo. Volũtas hauddubiè mutari poteſt, ſed quãdo mutatur, ſua ſponte mutatur, nulla vi cogitur. Cæterum nemo tam inſenſibilis eſt, vt non iſtud identidẽ experiatur, ſe quædam inſtituta perfeciſſe, quæ non mutarit. Quis enim vſqueadeó truncus eſt, vt non intelligat, ſe (quum velit) poſſe leuare ſtramen, & idẽ iteratò deponere? Nemo eſt cui non ſit compertiſſimum, ſe multa ſua ſponte facere, & quæ poſſet eadẽ libertate dimittere, modo ſibi libuerit. Quòd ſi quorundam inſtituta mutentur, non id libertatem labefactat, imò ſtatuit magis. Nam ex eo libertas eorum magis innoteſcit, nempe quòd verti poterit & mutari. Ignis enim vrit neceſſario, neque mutari poteſt, quia non eſt ei liberum non vrere. Voluntas contra, quia non ſolùm velle poteſt, ſed rurſum nolle, quod pridẽ voluerat, ideo palam eſt, in eius eſſe poteſtate ſitum vtrunque, hoc eſt, tam velle quàm nolle pro ſuo atbitrio. Pe-
Mat. 14. trus enim qui paulo antè pollicitus eſt, pro Chriſto ſe moriturum, ſubinde mutauit animum. At hoc fecit nulla neceſsitate coactus, ſed ſua ſponte, vſqueadeo vt niſi ſponte ſic feciſſet, non peccaſſet. Mori timuit, ob quod & mentiri maluit po-
Matt. 26. tius quàm mori. Negauit Chriſtum, ſed volẽs negauit

gauit, quia nondum paratus fuit pro Chriſto mori. Si tum æque paratus fuiſſet mori pro Chriſto, atque poſteà fuerat, non negaſſet Chriſtum, ſed mortẽ obijſſet potius, id quod poſtea fecit vltroneus. Voluntas itaque Petri ipſa ſe vtrobique mutauit, in altero ex ſeipſo deficiẽs, in altero per gratiam adiuta. Sed volens vtrunq; fecit, ad quod nec vi, nec neceſsitate quauis adigebatur.

LVTH. Quis audet negare, ſe etiam in malis operibus, ſæpius coactum aliud facere quàm cogitauit? An non putas huius Bullæ authores in eo fuiſſe totis & ſummis liberi arbitrij viribus, vt pro ſe contra Lutherum loquerentur? Et ecce, quã non fuerit in eorum arbitrio, hæc cogitatio & operatio, omnia enim contra ſe, in caput ſuum operati ſunt, vt nũquam legerim qui ſe fœdius abominabiliuſq; dedecorauerint, & in omnem turpitudinem errorũ, hæreſum, malitiarum, apertiſsimè tradiderũt, excæcati & ignorantes, adeo non eſt homo in manu ſua, etiam mala operans & cogitans.

EPISC. De coactione iam opinor ſatis diximus, voluntatem cogi non poſſe. Porro quantum Bulla profecerit, alij viderint. Tu verò niſi ſupra modum eſſes excæcatus, palã cerneres teipſum multò fœdius, & abominabilius dedecoratum, atque in omnem turpitudinem errorum, hæreſum, malitiarum, ac (ſi quid execrabilius cogitari poſſet) impietatum, apertiſsimè traditum eſſe, & longè magis quàm alium quenquam hæreticorum, quos ipſe vnquam legiſti. Neque enim credibile mihi fuiſſet, iam poſt tot & tam apertas expugnationes à patribus antè factas, quenquã hæc aſſere denuò voluiſſe, niſi partim fide digna relatione, partim tot liberis editis, res euidentiſsima foret.

LVTH. Eph.1. Et verè Paulus Ephe. 1. dixit: Deus operatur omnia in omnibus.

EPISC. Haud rectè citas Paulum. Neq; enim dixit vt tú ais, Deus operatur omnia in omnib, ſed quòd operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuę. Quod vtiq; verum eſt, modò ſanè intelligas. Neq; noſtram libertatem, iſtud aufert: Nam Paulus his verbis non hoc egit, quòd Deus in adulteris adulterium operatur: aut in ſacrilegis ſacrilegium. Alioqui foret apud Deum iniquitas, quod Paulus vehementer execratur. Hoc fortè fefellit te, quòd in fine capitis illius de Chriſto ſcripſit, quòd omnia in omnibus adimpletur. At hoc nihil ad hanc rem attinet, quum impleri pati ſit, non agere. Et planè Hieronymus ſic legendum aſſerit, paſſiue, nó actiue. Neque enim dixiſſe Paulum ait: Qui omnia in omnibus adimplet, ſeu qui omnia in omnibus adimpletur.

Hieron.

LVTH. Perijt itaq; hic etiam generalis illa influentia, qua garriunt, eſſe in poteſtate noſtra, naturales operationes operari: ſecus rem habere, monſtrat experientia omnium.

EPISC. Quæ (te precor) experientia monſtrat, naturales operationes in noſtra non eſſe poteſtate? Hoc præter te, reor experiri neminem. Et mirum eſſet, ſi tu ſolus ita ſis conditus, vt tam acutè cernas, quod mortaliū alius nemo facere poteſt. Ego certè vſq; adeo neceſſariam cunctis rebus generalé illam influentiā opinor, vt ſine hac, nec motus agere ſuos, nec eſſe omnino poſſe, confiteor. Per hanc etenim viuimus, mouemur, & ſumus. Quam ſi vel ad momentum ſubduceret Deus, cuncta protinus interirent. Nam vt exempli cauſa quiddam proferamus.

Generalis influẽtia cunctis reb. neceſſaria.

Acto, 7.

mus. Stella quæ ducatum ipſis Magis exhibuit, mox vt ei Deus hanc ſubtraxiſſet influentiam, rediit in nihilum. Non operatio ſolùm eius, verũ & eſſe, & eſſentia deperiit funditus. At in fornace Babylonis, vbi vera manſit ignis eſſentia, nullam tamen læſionem corporibus Danielis ſociorumque ſuorum intulit eius vis, quia non aſtitit huic operationi Deus per influentiam illam. Cooperatur itaque Deus cuique creaturæ, per huiuſmodi influxũ, non ad eſſe ſolum, verumetiam ad operationes ſingulas. Et per eundẽ exercere voluntas actũ ſuum poteſt, aut volẽdi, aut nolẽdi, quoties libuerit. Neq; id ſolùm, verumetiam operationes naturales agere, ſi non impediatur, vt ambulare, ſtare, ſedere, loqui, & id genus alia. Quæ nemo non experitur in ſuâ poteſtate eſſe. Quis enim non compertiſsimum habet, ſe poſſe per influentiam illam generalem, quum voluerit ſtare, vel ſedere, ſilere, vel loqui?

LVTH. Et vide nos inſenſatos, ipſam radicem operum, nempe vitam ipſam, quę caput eſt omnium operũ, ſcimus, omnes nullo momento eſſe in manu noſtra, & audemus dicere aliquam cogitationem eſſe in manu noſtra? Quid abſurdius dici poteſt? Qui ergo vitam noſtram in manu ſua retinuit, motus noſtros & opera, in manu noſtra poſuit? Abſit. Vnde non eſt dubium, Satana magiſtro, in Eccleſiam veniſſe, hoc nomẽ liberum arbitrium, ad ſeducendos homines a via Dei, in vias ſuas proprias.

EPISC. Ineptiſsimè colligis, propterea neminem ſuorũ operum auctorem eſſe, quia nec vitæ fuit, quæ radix eſt operũ. Nam ſatis experimur lapidẽ ſurſum proiectũ, ſuapte natura deorſum ferri, ignẽ cõtra, per

Ineptiſſima Luth. collectio.

Matt. 5.

perpetua quadam agitatione conari ſurſum. Et horum ſane motuum cauſam quãdam internã habet vterque, quæ ſic horum motuum eſt autrix quomodo ſuæ non fuerat eſſentię. Nihil enim eſt eſſentiæ ſuæ cauſa. Sed præter hæc, ea (quæ viuũt ſolùm, & non ſentiunt) etiam quiddã intra ſe, ſuorum motuum effectiuũ habere dinoſcũtur, quod vtique ſeipſum non effecit. Porro quæ ſentiunt, identidem internum quoddam principium obtinent, quo ſe crebriùs ab vno loco in alterũ queant transferre, nec tamen iſtud principium, aut illis, aut ſibi preſtitit vitam. Quum igitur ita videmus in ijs creaturis, quæ rationis & voluntatis expertes ſunt, ſoloſque motus naturales habent nõ liberos, hominem (qui longè pręcellentioris conditionis eſt) negamus intra ſeipſum ſuorum motuum habere principium, quia nec in eius poteſtate ſuam vitam habeat? Quis enim non experitur in ſeipſo vim quandam rationis, qua tam de ſuis quàm de cæterarum creaturarum naturalibus motibus iudicare poſſet, & quoſdam ita probare, vt admittat, quoſdam ſic reprobare, vt reijciat? Aut quis non ſæpius periculum fecit in ſeipſo, quum eſſet ex pręſentia cuiuſpiã fœminæ vehementer in libidinem concitatus, hunc motum nihilominus (ne lõgius progrederetur) cohibuiſſe? Quod certè non potuit, ni fuiſſet ei liberum. Quiſquis profectò ſecum caſtè, pureque viuere conſtituit, quanquam aliquando conſenſerit in libidinem, ſe tamen potuiſſe motum illum, ne peragerctur, cohibere, ſcio non negabit. Alioqui Chriſtus in Euangelio non tanta ſeueritate, cordis moechiam condemnaſſet. Sed etſi neceſsitatis, nõ libertatis eſſet

hos

hos motus ſequi, cur in foro, cæteriſq; locis publicis, vbi fœminæ viris, & viri fœminis corã præſentes ſunt, abſtinetur, vt non more canum, ſe publicitùs cognoſcant, & ea q̃ ſunt neceſsitatis peragãt? Quòd ſi dixeris humanum pudorem id prohibere: palam ex eo fit, & voluntatem ſeipſam cohibere poſſe, ne res tam omnino pudendas faciat. Dilucidum igitur eſt, quòd quanquam in noſtra manu vita (quæ radix eſt operum) nequaquam ſit, in noſtra tamen poteſtate ſitum eſt, quo motus iſtiuſmodi coërcere poſsimus, ne progrediantur ad opera, modò noſtram adbibuerimus diligentiam. Nec eſt dubium quin is (qui contra ſenſerit) magiſtrum & præceptorem habeat Satanam, Satanæque diſcipulus ſit, non Chriſti Ieſu ſeruatoris noſtri.

LVTH. Fratres Ioſeph, omnes cogitauerunt eum occidere, & ecce ipſa cogitatio adeo non erat in eorũ arbitrio, vt etiam in contrarium mox omnia cogitarent. ſicut dixi. tVos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum.

EPISC. Cogitarunt haud dubiè fratres Ioſeph eum occidere, quam etiam cogitationem mutauerũt, nulla vi coacti. Refert enim ſcriptura Iudam dixiſſe fratribus ſuis: Quid nobis prodeſt, ſi occiderimus Gen. 36. fratrem noſtrũ, & celauerimus ſanguinem ipſius? Melius eſt vt venundetur Iſmaëlitis, & manus noſtræ non polluãtur, Frater enim & caro noſtra eſt. Hæc ſanè oratione permoti, ſententiam ſuam ilico mutarunt, & vt Moſes illic ſcribit, acquieuerunt ſermonibus Iudæ. Parcentes itaque vitæ Ioſeph, eum de ciſterna leuatum, Iſmaëlitis tum fortè prætereuntibus vendiderunt. Palam eſt igitur

eos ſponte ſua feciſſe, quod fecerant Et quanquã Deus in bonum verterat hanc venditionem, quã illi ceu malum quiddam & diſpendium fore cogitabant, quid hoc arbitrij libertatem impedit? Nã arbitrij libertas, nequaquã in opere complendo reposita eſt, ſed in aſſenſu, vel diſſenſu voluntatis. Et quid ſi Deus in hoc opere non ſinebat priorem illorum cogitationem adimpleri, num propterea neminem alium patitur, vt quę cogitat, opere perficiat? Stultum eſt iſtud aſſerere, nedum impium, & auribus Chriſtianorum execrabile.

LVTH. Habes miſerande Papa quid hic obgannias? Vnde & hunc articulum neceſſe eſt reuocare. Malè enim dixi, quòd liberum arbitrium ante gratiam ſit res de ſolo titulo, ſed ſimpliciter debui dicere, liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re. Quia nulli eſt in manu ſua, quippiã cogitare mali aut boni, ſed omnia (vt Vuiclefi articulus Conſtantiæ damnatus, rectè docet) de neceſsitate abſoluta eueniunt.

EPISC. *Non oĩa de neceſſitate abſoluta eueniunt.*

Si cuncta quæ fiunt, neceſsitate quadam abſoluta proueniant, & ſi pręſcientia Dei, rebus euenturis neceſsitatem imponat, tum profectò liberũ (vt dicis) arbitrium nihil aliud eſſe poteſt, quàm titulus abſq; re. Verùm hoc apertiſsimè falſum eſſe cõuincitur, non ſolũ ex conſtanti patrum omniũ orthodoxorum ſententia, verũ etiam ratione quę palã docet, nihil humani conuerſationi pernicioſius poſſe cogitari Nam ad hũc modum induſtria penitus omnis humana periret. Quid enim aut ægris medici peritia conferret, aut agris colendis agricolæ ſtudium, aut demum vrbibus adminiſtrãdis prudentum conſilia? Nam vbi ſemel ægro perſuaſe-

ſuaſeris omnia ex mera neceſsitate prouenire, Deiq; prouidentiam rebus cunctis eventuris ineuitabilem inferre neceſsitatem, mox ille ſubijciet, ſe fruſtra medicamen aliquod ſuſcepturũ. Aut enim, inquit, Deus ex hoc morbo me conualiturum præſcit, aut emoriturum. Si conualiturum, tum fruſtra medici conſilium aut medicamen quæſiero, quum certum ſit ex hac prænotione, me neceſſario ſalutem conſequuturum. Sin emoriturum præſcierit, nihil prodeſſe medicamen poterit aduerſus preſcientiam Dei. Pariter & agricola reſpondebit, & præfectus cuiuſque ciuitatis, atque ita peritia quęuis, & induſtria, conſiliumque protinus omne ceſſabit humanum.

LVTH. Quod & Poeta voluit, quando dixit. Certa ſtãt omnia lege.

EPISC. Quaſi poetis in hac re maior addibẽda ſit fides, quàm aut Philoſophis, aut Theologis, & perinde ac non illis fuiſſet ſemper æqua libertas cũ pictoribus, fingendi quicquid libuiſſet. Mirum ſanè eſt, Poetas te velle citare, quum Philoſophos exploſeris, Sed huc adegit te neceſsitas, non tua libertas, quæ tibi nulla prorſus eſt.

Prȩſtãtia philoſophiæ Lutheranæ.

LVTH. Et Chriſtus Matthæi ſexto: Folium arboris non cadit in terrã ſine voluntate Patris veſtri qui in cęlis eſt, & capilli capitis veſtri oẽs numerati ſunt.

EPISC. Et hic etiam vt mentiaris, te fortè neceſsitas impulit. Neq; enim in toto Matthęo reperitur, quòd folium arboris non cadit in terram ſine voluntate Patris veſtri qui in cælis eſt. De paſſeribus vtiq; ſcriptum eſt, quòd vnus eorum non cadit in terrã ſine Patre veſtro. Sed donemus ita ſcripſiſſe Matthæum, non tamen protinus ex eo conſequitur

euenire cuncta de neceſsitate, cùm diuina prouidentia (quemadmodū ſupra pluribus oſtēdimus) nō auferat rerum contingentiam, neq; neceſsitatem abſolutam rebus euenturis inferat.

LVTH. Eſa.41. Et Eſaię 41. eis inſultat, dicens: Bene quoque aut male, ſi poteſtis, facite.

EPISC. Oculatius inſpicias Eſaiam, & inuenies non ad homines, ſed ad idola magis hoc fuiſſe dictum. Nam proximè antè prædixit Eſaias ad Idola loquens: Annuntiate quæ futura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos. Et continuò ſequitur: Benè quoque aut malè, ſi poteſtis facite. At hæc Luthere, tibi nequaquam imputāda ſunt, ſed neceſsitati, ſiquidē omnia de neceſsitate proueniāt.

LVTH. Vnde & ego hos liberi arbitrij ſeu Baal prophetas exhortor cum Helia. Agite, eſtote viri, facite quod in vobis eſt, tentate ſaltem aliquando id quod docetis, præparate vos ad gratiam, & obtinete quæ vultis, quandoquidem dicitis, Deum nō negare quicquam, ſi feceritis quod liberum arbitrium poteſt, vehementer turpè eſt, vt veſtræ doctrinæ nullum exemplum adducere, nullum opus vos ipſi præſtare queatis, & ſolis verbis ſapientes ſitis.

EPISC. Iacob. 5. An non tenes, quæ Iacobus ait? Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte. Si non poteſt conuerti peccator, fruſtrà Iacobus ea tradidit. Fruſtrà monuit impendendam operam conuertendo fratri. Et fruſtrà quoque tot conciones quotidie fiunt, ob cōuertendos peccatores: Sin poteſt conuerti peccator, profectò non deeſt ei libertas arbitrij, quo cōuertatur. Nam ſi neceſsitate peccator quiſquā eſt,

non

non volūtate, fruſtrà conabitur, quiſquis ipſum cōuertere ſtudebit. Nec deſunt exempla plurima, quæ proferamus, eorum qui per conciones ab erroribus, ad viam rectam, à turpi luxu, ad vitę ſanctitatem, & à maximis demùm ſceleribus ad virtutem capeſcendam ſunt conuerſi. Verùm tu, quoſcunque producemus, confeſtim clamabis, & hos per gratiam, emendationem hanc inchoaſſe. Neque iſtud nos negamus ad ſanum ſenſum, nempe, quòd non ſine auxilio gratiæ, verùm quòd tūc omnes accepiſſent gratiam gratificātem, reclamamus omnino. Præparantur enim fide, & bonis operibus, quemadmodum de catechuminis Aug. tradit. Quæ nimirum præparatio, non ſemper habita gratia gratū faciente fit, tametſi non fiat abſque omni prorſus auxilio gratiæ. Neque enim aſſenſus in articulos fidei fit abſque gratiæ auxilio, quanquam fieri poſſet ab eo, qui non adhuc per gratiam fuerit actu iuſtificatus, ſicut & in malis Chriſtianis quotidie fit, in quibus non eſt ipſa gratia quæ Deo facit ipſos gratos. Auguſt.

Verum Pelagium ſub his ſtudijs alunt. Quid enim refert ſi neges gratiam ex operibus noſtris, & doceas tum per opera noſtra dari? idem manet impietatis ſenſus, quo gratia non gratis, ſed ob noſtra opera donari creditur. Neque enim Pelagiani alia opera docuerunt & fecerunt, propter quę gratiam dari voluerunt, quam vos docetis & facitis. Eiuſdem ſunt liberi arbitrij opera, eorundemque mēbrorum, ſed alia vos eis nomina, & alia illi dederunt, ieiuniū, oratio, eleemoſynę, eadem erant, ſed vos cōgrua illi condigna ad gratiā vocauerunt vbiq; tum idē Pelagius triūphator perſeuerauit. LVTH.

EPISC. Plurimū inter orthodoxos & Pelagianos intereſt.

Plurimum (vt antè diximus) inter orthodoxos ac Pelagianos intereſt. Nam hi nec gratiam neceſſariam eſſe putant, qua cælum conſequamur, ſed poſſe vnumquenque ſuis viribus promereri beatitudinem Orthodoxi contra, negant id fieri poſſe ſine gratia. Quòd vtique diſcrimen ſatis eſt, vt orthodoxus à Pelagiano dinoſcatur. Porro quòd opera bona citra charitatem facta, nihil omnino præparent ad gratiam, falſiſsimum eſſe ſuperius conſtitit, tam ex ſcripturis, quàm ex patrū vnanimi concordiq́ue ſententia. Sed & inaniter ijs, qui grauioribus noxis preſsi reſipiſcere moliuntur, aut orare ſuademus, aut eleemoſynas dare, ſiue ieiunare, ſeu quicquam aliud operis boni facere, ſi neceſſitate ſic peccent, vt nequeant vllis modis, aut ſtudijs, Deum ſibi facere propitium. Cæterū quæ fuerit ipſa Pelagianorum opinio, ſiue quantum ab orthodoxis diſcrepet, hi (qui Pelagio cōtemporanei fuerant, & qui confutarūt eius hæreſim) multo certius nouerunt, quàm Lutherus iam poteſt noſſe, vt nihil nobis metuendum ſit pręparationes animorum ad gratiā, per orationes, ieiunia, eleemoſynas, atque peccatorum deteſtationem, & lacrymas, ac id genus alia fieri poſſe, quum idem ipſi patres, qui Pelagium vna cum ſectatoribus eius condemnarunt, iſta doceāt à peccatoribus oportere fieri, quatenus ipſi gratiam facilius impetrent.

LVTH. Fallit hos miſeros homines, rerum humanarū inconſtantia, ſeu (vt vocant) contingentia, oculos enim ſuos ſtultos mergunt in res ipſas, operaq́ue rerum, nec aliquando eleuant in conſpectū Dei, vt res ſupra res in Deo cognoſcerent. Nobis enim

ad in-

ſed inferna ſpectantibus, res apparent arbitrariæ & fortuitæ, ſed ad ſuperna ſpectantibus, omnia ſunt neceſſaria. Quia non ſicut nos, ſed ſicut ille vult, ita viuimus, facimus, patimur, omnes & omnia.

EPISC.

Nemo ſanè teipſo miſerior eſt, qui tanta Deum inſectaris blaſphemia, vt illum facias authorem omnium flagitiorum. Nam quid magis execrandum cogitari poteſt, quàm quòd Deus optimus maximus, quem Paulus velle teſtatur omnes homines ſaluos fieri, cogat eoſdem adulteros eſſe, & ſacrilegos, ac ſi quid eſſe flagitioſius poteſt? Quodque tales non ſua ſponte ſint, ſed mera neceſsitate, nempe, quia Deus vult eos tales eſſe. Quid poteſt inſanius dici? An oblitus es dixiſſe Paulum: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra? Et id quidem Theſſalonicenſibus dixit, inter quos & erant qui non omnino caſtè vixerant. Et tamen hos affirmat Paulus, Deum voluiſſe caſtè ſanctèque viuere. Sed & Dauid: Manè, inquit, aſtabo tibi, & videbo quoniã non Deus volens iniquitatem tu es. Quòd ſi nolit iniquitatem Deus, non eſt putandus iniquitatis auctor. Anathemate igitur meritò feriendus eſt, quiſquis Deum aſſerit iniquitatem velle, aut peccati alicuius authorem eſſe. Nã hoc planè falſiſsimum docet eſſe Auguſt. cùm in alijs paſsim locis, tum in libro de caſib. falſo ſibi per Pelagianos imputatis, ſic inquiens: Non caſus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium, prædeſtinatio Dei: aut excitauit, aut ſuaſit, aut impulit, ſed planè prædeſtinauit iudiciũ ſuũ, quo vnicuiq; retributurus eſt, prout geſsit, ſiue bonum.

Sacroſancta Lut. doctrina Deũ omnibus flagitiorũ auctorẽ facit.

1. Tim 2.
1. Theſ. 4
Pſal. 5.

Auguſt.
Nõ caſus ruẽtium pdeſtinatio Dei, aut excitauit aut impulit, ſed planè prędeſtinauit iudiciũ ſuum Deus.

num,ſiue malum. Quod iudicium futurum non eſſet,ſi homines Dei voluntate peccarent. Erit autem iudiciū manifeſtiſsimè, & omnis homo,quē diſcretio diuinæ ſcientiæ, in ſiniſtra conſtituerit parte, damnabitur,quòd non Dei, ſed ſuam exequutus eſt voluntatem. Ecce nec Dei voluntate peccant homines, neque quod voluit Deus, ſed quod peccator ipſe voluit, operatus eſt, propter quod & in ſiniſtra parte conſtituetur, iuſtè meritoque damnandus,nec præſcientia Dei quenquā adigit ad peccandum.Id quod apertiſsimè monſtrat in deprædeſtinatione & gratia Reſpondetur, inquit, Dei præſcientiam non cogere hominem vt talis ſit,qualem præſciuit Deus, ſed præſcire talem futurū,qualis futurus eſt, quamuis eū non ſic fecit Deus.Hæc Auguſt. Et Amb,libro.2.de vocatione omninm Gentium,poſteaquam de Dei præſcientia multa diſſeruit,tandem ſubinfert.Contra hanc inuictę veritatis ſplendidiſsimam lucem,ſolent quidem nō ſobriè dicere,ſuperfluò ad acquirenda bonorum & operum merita laborari. Fruſtrà etiam orationibus, quibus Deus exorandus ſperatur,inſiſti, ſi ex incommutabili propoſito eius Chriſtianæ gratiæ ſubſiſtit electio, nec aliter quicquam procedere poteſt quàm omnipotentis voluntate diſpoſitum eſt:Sed qui ſe ingenioſè hoc arbitrantur opponere, non intelligunt ſcientiam Dei,qui & pręterita & pręſentia, & futura complectitur,tempore nō teneri.Et tam in conſpectu eius aſtare ea quæ gerenda ſunt,quā illa aut quę gerūrūtur aut geſta ſunt. Quod quum veriſsimum ſit, non indiget mora cernendi & diſcernendi illa virtus,quæ perpetuò veroque contuitu creata,& creanda

Non Dei volūtate peccant homines

Ambroſ. Dei præſcientiā nō cogere hoēm vt talis ſit qualē pręſciuit Deus, ſed pſci. re talē futurum, qūalis futurus eſt.

anda

anda, ſimul aſpicit, & quicquid in vniuerſitate rerum per ſecula prǫfinita euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine comprǫhendit, quem ex ipſius ſummo illo perfectoque iudicio mundi huius finis accipiet. Hactenus Ambroſ.

Subſcribit his Hieron. ſuper Hieremiã, libro 5. Verbum ambiguum, forſitã maieſtati Domini nõ poteſt conuenire, ſed noſtro loquitur affectu, vt liberum homini ſeruetur arbitrium, ne ex præſcientia eius, quaſi neceſsitate vel facere quid, vel nõ facere cogatur. Non enim ex eo quòd Deus ſcit futurum aliquid, idcirco futurum eſt, ſed quia futurum eſt, Deus nouit, quaſi præſcius futurorum. Et rurſum ſuper Ezech. lib. 3. loquitur autem hæc Deus ambigentis affectu, vt liberum hominis mõſtret arbitrium, ne præſcientia futurorũ mali vel boni immutabile faciat, quod Deus futurum nouerit. Non enim, quia ille vẽtura cognoſcit, neceſſe eſt nos facere quod ille prǫſciuit, ſed ꝙ nos propria voluntate ſumus facturi, ille nouit futurum quaſi Deus. Hæc Hieron. Et Leo papa quoque ſuffragatur ſermone de paſsione Domini. 16. Nunquid iniquitas perſequentium Chriſtũ ex Dei orta cõſilio? & illud facinus quod omni maius eſt crimine, manus diuinæ præparationis armauit? Non hoc planè de ſumma iuſtitia ſentiendum eſt, quia multum diuerſum, multumque contrarium eſt id quod in malignitate Iudæorum eſt præcognitum, & quod in Chriſti eſt paſsione diſpoſitum. Non inde proceſsit voluntas interficiendi vnde moriẽdi, nec de vno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia redemptoris. Non enim impias furentium

Hieron. Nõ ex eo ꝙ Deus ſcit futurum aliquid, idcirco futurũ eſt, ſed q̃a futurũ eſt, Deus nouit, quaſi p̃ſcius futurorũ

Leo.

manus immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit: Non præſciendo quod faciendum eſſet, coëgit vt fieret. Hæc ille.

Origen. Accedit his Origen in Epiſtolam ad Rom. lib. 7. Neque in præſcientia Dei, vel ſalutis, vel perditionis noſtræ cauſa conſiſtit, neque iuſtificatio ex ſola vocatione pendebit, neque glorificari de noſtra penitus poteſtate ſublatum eſt. Nam etſi communi intellectu de præſciētia ſentiamus, non propterea erit aliquid, quia id ſcit Deus futurum, ſed quia futurum eſt, ſcitur à Deo antequam fiat. Nam etſi (verbi gratia) fingimus Deum non prænoſcere aliquid, futurum ſine dubio erat, quòd ita vtputa Iudas proditor factus eſt, & hoc ita futurū prophetæ prædixerunt. Non ergo quia prophetæ prædixerunt, idcirco prodidit Iudas, ſed quia futurus eſſet proditor, ea quę ille ex propoſiti ſui nequitia geſturus erat, prædixerunt prophetæ. Hęc Origenes.

Nō quia prophetæ dixerunt, idcirco ꝓdidit Iudas, ſed quia futurus eſſet proditor, prædixerunt ꝓphetæ.

Lucæ 17. Conſentit Chyſoſt hom. 60. ſuper Mat. Quid autem neceſſitatem ſic dicat, non quia voluntatis libertatem poteſtatemq́; liberi arbitrij tollat: nec quia neceſſitati rerum, humanam ſubijciat vitam, hoc dicit, ſed quia omnino venturū eſt prænuntiat. Quòd Lucas alijs verbis expreſſit, non eſſe ſuſceptibile dicens, quòd non veniāt ſcandala. Quæ porro ſunt ſcandala? Rectæ ac probę vitę cōfuſio atq; peruerſio, Sic etiam q̄ verſantur in ſcena, eos qui corpora peruertunt, ſcandala vocant. Non ergo prædictio ipſius ſcandala inducere putanda eſt. Non enim quia futura ſcandala prædixit, idcirco veniunt, ſed quoniam omnino ventura

erant, idcirco prædixit. Non enim fierent, ſi nollent ea excogitare nequam homines atque peſtiferi: quòd ſi ventura non fuiſſent, nec ipſe futura prædixiſſet. Ventura verò erant, quia multi erāt grauiter ęgrotantes, qui noluerunt nō agere malignè: & ipſe quod futurum erat prædixit. Sed ſi illi curati fuiſſent, quiſpiam dicet, ac nemo eſſet qui ſcandala faceret, nonne hic ſermo falſitatis crimine teneretur? Certè ſi curari ſanarique omnes voluiſſet, non dixiſſet, neceſſe eſt ſcandala venire. Sed quia ſua ſponte incurabiles futuros perſpiciebat, ideo ventura omnino prædixit. Hæc Chryſoſt. His aſſentitur & Damaſcenus libro 2. capite 30. Operæpretium eſt agnoſcere, omnia præſtare Deum, non autem omnia prædiffinire atque prdeſtinare. Præſcit enim & ea quæ in nobis: non prædiffinit autem hæc: nam non prauitatem fieri, neque cogit, neque vim affert virtuti. Hæc ille. Damaſc.

Ceſſat liberum arbitrium erga Deum, quod apparet erga nos, & temporalia: illic enim, vt Iacobus ait, nō eſt tranſmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio. Hic verò omnia mutantur & variantur. LVTH.

Vtrumque ſanè veriſsimum eſt, & Deum præſcire cuncta priuſquam fiant, & multa quoque contingenter fieri. Videntur equidem hæc ſibi repugnare, ſed minimè repugnant. Neque enim aut rerum contingētia, diuinæ prænotioni quicquam præiudicat: aut diuina rurſum prænotio rerū contingentiæ. Si Deus nō prænoſcet omnia priuſquā fierent, profectò nō eſſet Deus. Quum Deum oportet ſummè ſapientē eſſe, nec vllo poſſet ipſe carere ſapientiæ gradu. Et rurſum ſi rerum contingentia nulla EPISC. Cū præſcientia Dei ſtat cōtingentia reb.

nulla fuerit, omnis humana ceſſaret induſtria, nec agris colẽdis vllam neceſſe foret operam dare, nec pecoribus alendis vllum ſtudium, aut pueris demum rectè educandis ſolertia quęuis adhiberi deberet. Fateri igitur oportet vtrumque, nimirum, & in Deo rerum omnium futurarum eſſe prænotionem, & earundẽ nihilominùs in ſeipſis eſſe contingentiã. Quod & diuus Petrus teſtatur, inquiens:

2. Petri I. Quapropter fratres magis ſatagite, vt per bona opera certam vocationem veſtram, & electionem faciatis. Quid enim hortaretur nos Petrus ad opera bona, ſi non voluntate, ſed neceſſariò: ſi non contingenter, ſed neceſsitate quadam ea fierent à nobis? An non præſcientiæ neceſsitas, ea fieri cogeret vel Petro non hortante? Et cur per hæc affirmat Dei vocationem & electionem in nobis poſſe fieri certam, ſi Dei præſcientia neceſsitatem illis imponat? Sed vtinam ij, qui ſic rerum contingentiam negant, & cuncta fieri contendunt abſoluta prorſus neceſsitate, tam diu cruciatibus exponerentur, vt quidam rectè conſuluit, donec agnoſcerent, ſe contingenter, & non neceſſariò ſic cruciari. Neq; aliter certè ab hac inſania liberali facilè queunt.

LVTH. Et nos ſtulti, diuina æſtimamus ſecundum hæc temporalia? vt libero arbitrio pręſumamus Deum præuenire, & gratiam extorquere velut dormienti, quoties liberum fuerit, quaſi ille mutari nobiſcum poſsit, & velit quod aliquando noluit, idque noſtro libero arbitrio operante & volente. O furor furorum omnium nouiſsimus.

EPISC. Vtrumque, ſicut diximus, compertiſsimum eſt, & Deum cuncta præſcire priuſquam fiant, & nos nihilominùs noſtra ſponte, multa contingenter

opera-

operari. Quod & Auguſt. lib. 5. de ciuitate Dei palá confitetur, inquiens: Nullo modo cogimur aut retenta præſcientia Dei, tollere voluntatis arbitriũ, aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nephas eſt) negare pręſcium futurorũ, ſed vtrumque amplectimur, vtrumq; fideliter & veraciter confitemur. Hactenus Auguſtinus. Vtrũque igiter verum ſit oportet, hoc eſt, prænouit Deus quæcunque ſunt futura, & tamen liberam ſinit hominibus agendi libertatem. Nam vt idem paulò inferius dixit. Multa facimus, quæ ſi nollemus, non vtique faceremus. Neque prorſus deſerit operantes Deus, aut auxilio ſpeciali deſtituit eos, qui nituntur & ſe præparant ad rectè operandũ. De talibus enim Propheta dixit: Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Psal. 9. Nemini deeſt auxiliũm iſtud ſpeciale, niſi prorſus induratis & traditis in reprobũ ſenſum, à quibus, nec iniuria, propter ſummam ipſorum ingratitudinem, id ſubtractum eſt. Et quoniam hoc auxilium nunquam non adeſt cuique peccatori, poteſt (quum velit) ad bene operandum ſe conuertere. Quod ſi fecerit, ſcripturis innumeris pollicetur Deus peccatorum veniam. Si Ezech. 18 pœnitẽtiam, inquit, egerit impius de peccato ſuo, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et in Mat. 23 Euangel. Chriſtus dicit: Hieruſalem quoties volui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina congregat pullos ſub alis, & noluiſti. Ecce voluit Chriſtus, & ipſi noluerunt. Quamobrem & ſponte à voluntate, non abſoluta neceſsitate, Chriſto reſtiterunt. Quis ergo non videt liberum eſſe peccatori, preſertim quum non abſit auxilium Dei, quod & præſto ſemper eſt, ſe parare poſſe ad veniam? Quod

Liberũ eſſe peccatori ſe parare poſſe ad gratiam.

quum

quũ ſua ſponte, nõ coactus faciat, contingenter v-tiq; facit. Nec tamen per hoc, aut prçuenitur Deus, aut mutatur, aut de nouo quicquã vult quod antè noluerat. Quæ res tanto & tam vnanimi patrum omnium orthodoxorum aſſenſu traditur & docetur, vt horum ſententijs repugnare, non poteſt non furorum omnium furor amentiſsimus eſſe.

LVTH. Et Paulus Epheſ. 2. dicit. Eramus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri. Si omnes extra gratiã ſunt filij iræ, ex ipſa natura, ergo & liberum arbitrium eſt filius iræ ex natura ſua, multo magis ex omnibus operibus ſuis. Quid autem eſſe poteſt, natura filius iræ, niſi quod omnia quæ facit ſunt mala, non ad gratiam, ſed ad iram præparantia, imo irã merentia? Ite nunc Pelagiani, & operibus veſtris præparate vos ad gratiam, quum hic Paulus non niſi iram illis mereri omnes dicat. Melius erat ſi ſolùm dixiſſet Eramus filij iræ, ſed addens, natura, certè totum quod ſumus & facimus ex natura, nõ niſi meritum iræ, nequaquam gratię intelligi voluit. Vix breuiorem & apertiorem potentioremq; in ſcrpturis inuenias ſententiam aduerſus liberum arbitrium.

EPISC. Profectò nec iſta ſcriptura quicquã tuę peruerſitati ſuffragatur. Erámus vtique per naturam filij irę. Tales enim nati fuimus, ſed per immenſam Dei benignitatem, filij gratiæ facti ſumus. Nam ſequitur continenter in eodem Paulo: Deus autem (qui diues eſt in miſericordia) propter nimiã charitatem ſuam, quà dilexit nos, quum eſſemus mortui in peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Non opinor te dicturum,

Iphes. 2.

nos

nos ſimul & mortuos, & viuificatos eſſe, neque ſimul, & iræ filios,& gratiæ factos,ſed alterum poſt alterum viciſsim.Neque rurſum ob hoc coacti ſumus, vt gratiam reciperemus, ſed noſtro aſſenſu, & noſtra ſponte gratiam hanc accepimus,Deo liberaliter eam nobis offerente, & nos ad tantam inuitante dignitatẽ,qua fuimus alioqui indigniſſimi.Per mortem enim filij ſui Ieſu, cunctis crediturispoteſtas hæc donata eſt, nimirũ vt filij Dei fierent,modò velint in ipſum credere. Neque dubium cuiquam eſſe poteſt,quin hæc poteſtas antè ſit eis facta, quã crederent,nempè quum eſſent in peccatis mortui,& adhuc inimici Dei. Quamobrẽ quum nemo poteſt inuitus hac affici gratia,ſed opus eſt, vt vltro & ſua ſpõte quis in eam aſſentiat: & quum his offertur qui nondum amici ſunt, palam eſt,quòd amicitiam Dei quærentibus, ipſe ꝓpenſior erit ad miſerandum, quàm ijs qui contemnunt.Neque enim credibile eſt,Deum,ijs qui quęrunt eius amicitiã,& modis omnibus quibus poſſunt, conanturipſius amici fieri, difficiliorem & duriorem exhibiturum ſeſe,quàm contemptorib. maieſtatis ſuæ, præſertim ſi nihil illi de ſuis operibus præſumant, ſed de clementia Dei, ſimul & de pollicitationibus in ſcriptura ſacra, per eius filium àpertiſsimè traditis. Verũ hoc te fallit quòd etiam hanc præparationem exiſtimas natura ſola fieri,ac proinde nihil pręter irã promereri.Nam peccator quiuis non derelictus à Deo,poteſt ad eiuſmodi pręparationem faciendam, per fidem excitari,citra gratiam. Quod autem per fidem citra gratiã fit,non ſola natura fit, quum ſides omnino ſit ſupra naturã,Dei enim donũ eſt fides,vt inquit

Paulus

Paulus, & non ex hominibus. Quamobrem & apertiſsimè falſum eſt, quod colligere moliris, nempe quòd (omnia quæ facit liberum arbitrium extra gratiam,) ſunt mala, & non ad gratiam, ſed ad irã præparantia, imo iram merentia. Nam, vt oſtendimus, multa fiunt à libero arbitrio per fidem, ſupra naturam, & tamen extra gratiam, quibus non iram promeretur peccator, ſed magis ad gratiam præparatur.

LVTH. Et quid multis agimus? Ex ſupra dictis abundè cognouimus, etiã iuſtos magno certamine cõtra ſuam carnem laborare, vt faciant bonum, reſiſtitque eis liberum eorum arbitrium, & prudentia carnis, ſummis virib. concupiſcens cõtra ſpiritum, odiens ea quæ ſunt ſpiritus & legis Dei.

EPISC. Si liberum arbitrium (vt tu ais) in iuſtis illis qui magno certamine contra carnẽ ſuam laborarunt, vt facerent bonum, reſtitiſſet eis id conantibus, ergo non volentes, ſed inuiti bonũ agere conati ſunt. Quod ſi verũ ſit, nec iuſti poſſunt dici. Quis enim mereri poteſt, ob id, quod inuitus facit? Quum di-

1. Cor 9. cat Paulus: Non ex triſtitia, aut ex neceſsitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Non eſt ergo iuſtus dicendus, qui quantumuis boni faciat, nõ ſua ſponte, nec libero facit hoc ipſum arbitrio. An nõ

Rom. 7. legis Paulũ, qui de iuſtorum numero fuit, quos magno certamine compertum eſt, aduerſus carnem laboraſſe, quid dixerit? Non quod volo bonum, inquit, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago. Ecce Paulus cum ſpiritu contra carnem, vult bonum quod non facit, & non vult malum quod facit. At ſatis conſtat, velle & nolle non alterius eſſe poteſtatis quàm liberi arbitrij. Quamobrem & arbitrio

bitrio

bitrio libero, Paulum abuerſus carnem cum ſpiritu laboraſſe, certiſsimum eſt. Nequeũt igitur iſta, tuis inſtitutis conquadrare, nempe, qui liberum arbitrium, & prudentiam carnis, vnam rem videris aſſerere, quam & facis ita contra ſpiritum concupiſcere, vt ea quæ ſunt ſpiritus ac legis Dei, non odiſſe non poſſet. Cui ſententiæ, cuncti quos legerim orthodoxi patres reclamãt penitus. Nã hi mediam inter ſpiritum, & carnem, animã conſtituunt, atque in eius arbitrio ſitum eſſe dicunt, cui potius velit adhærere, ſpiritui ne, an carni magis. Poteſt enim, ſi velit prudentiam ſpiritus ſequi: poteſt & identidem prudentiam carnis. Tibi verò non hæ tres hominis partes, ſpiritus (inquam) & anima, atque caro. Quę res potiſsimum erroris tui cauſa eſt. Caro. Anima. Spiritus.

Et quomodo poſsibile eſt, vt ſine ſpiritu ex natura ſua poſsit pro ſpiritu cõcupiſcere, ſeu ad ſpiritum ſe præparare, faciendo quod in ſe eſt? LVTH.

Quòd hic aſſerit liberum arbitrium ſine Spiritu eſſe, ſi de ſancto Spiritu velit intelligi, quantum ad malos verum eſt, ſed quantum ad bonos omnino falſum. Cæterùm & in malis, quanquam abſit Dei Spiritus, poteſt nihilominùs liberum arbitriũ, non dico per naturam, ſed per fidem (quę ſupra naturam eſt) ad ipſum Spiritum ſe præparare, & pro Spiritu concupiſcere, modò non defuerit auxiliũ Dei, quod & peccatoribus deeſſe nunquam ſolet. Falſum igitur eſt, ſi pro Dei Spiritu, quod dixit velit intelligi. Nec ſanè minus eſt falſum, ſi pro ſpiritu humano velit accipi. Nunquam enim hęc Trinitas in homine ſeparatur, animæ, ſpiritus, & carnis. Sed caro ſemper (vt Paulus ait) aduerſat̃ Spiritui, & Spiritus idẽtidem carni. Anima vero media, EPISC. Gal. 5.

nunc cum carne contra ſpiritum in malis pugnat, nunc ediuerſo cum ſpiritu contra carnē in bonis. Alioqui non dixiſſet Paulus: Si autem quod nolo, illud facio, cōſentio legi Dei, quoniam bona eſt. Et quomodo Paule conſentis legi Dei? Num quia liberè volens bonum, & quod humanus tibi ſuggerit ſpiritus, id perficere nequeas? & liberè nolēs malū (quod caro ſuggerit) hoc tamen in te fomes operatur? Sic vtique legi Dei libero conſentis arbitrio, quia bona eſt. Nimirum quia vetat malum, & bonum contra præcipit.

Rom.9.

LVTH. In gratia dū fuerit, natura eius talis eſt, vt cōtra gratiam indomitum pugnet: & extra gratiam talis eſſe poterit natura eius, vt ſpiritum iuuet? Quid inſanius fingi poteſt?

EPISC. Nemo certè prȩter Manichȩum hoc dixerit, qui & naturam animæ vſqueadeo malam arbitratur, vt neque poſſet non peccare. Nam ad hunc modū liberum arbitrium tibi peccabit ſemper. Ais enim ipſum peccare quicquid ante gratiam agit, ſed & quia poſt acceptam gratiam, aduerſus ipſam gratiam idem pugnare contendis, ſimiliter & peccare confiteris. Quoniā qui contra gratiam reluctatur. à peccato non eſt immunis, atque ita iuxta te nunquam non peccabit. Sed & ſi liberum arbitriū gratiæ reluctatur, quomodo gratiam retinere poſſet? Quū gratia nō diutius in anima cuiuſuis maneat, quā ſponte retineatur ab eadē. Cȩterū non eſt eiuſmodi naturæ liberum arbitrium, quemadmodum ipſe fingis, vt ſolū ad ea, quæ mala ſunt, addictum ſit. Sed eſt naturȩ vertibilis, ad bonum, aut ad malum: & nunc carni quidem ab malū, nunc verò ſpiritui conſentit ad bonum. Quamobrem & nos retrorſum,

Liberum arbitriū quid ſit.

trorſum, hanc tuam in te collectionem verius retorquebimus, ad hunc modum. Liberum arbitriū extra gratiam poteſt auxilio Dei (quod nulli peccatori deeſt) ſe ſua vertibilitate ad ſpiritum pręparare. Ergo non eſt eius natura talis, vt ſub gratia conſtitutum, gratiæ ſemper aduerſetur.

LVTH.

Eſſet enim hoc monſtrum nouum ſimile huic. Si quis indomitam feram vinculis cuſtoditam domare non poſsit, & tamen inſanus iactet eam ante vincula, & ſine vinculis tam eſſe cicurem & māſuetā, vt ſpōte ſe domet, ſeu vt dometur, laboret.

EPISC.

Nihil enim monſtri eſt, quod nos hic dicimus. Nam hoc ipſum priores patres vnanimiter affirmarunt. Neque patres modò, verumetiam ſcripturę prorſus atteſtantur. Sic enim ad Hieremiā Deus ait cap. vigeſimo ſexto. Sta in atrio domus Dñi, & loquaris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorēt in domo Domini, vniuerſos ſermones quos ego mandaui tibi, vt loquaris ad eos. Noli ſubtrahere verbum, ſi fortè audiant, & conuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & pœniteat me mali quod cogito facere eis, propter malitias ſtudiorum eorum. Ecce mali fuerūt iſti, ad quos Hieremias miſſus erat, & niſi liberum fuiſſet eis reuerti, non dixiſſet Deus in hac ſcriptura, ſi fortè audiant, & conuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis. Sed tu mihi videris hic liberum arbitrium pro concupiſcentia carnis accipere. Hæc enim talis indomita fera eſt, qualem tu fingis. Neque enim domari vnquam poteſt ipſa concupiſcentia, quæ ſpiritui ſemper aduerſatur, ſemperq; aduerſus gratiam pugnat. At liberum arbitrium longè ab illa diuerſæ

naturæ eſt. Nam ipſum adiutum gratia, cõtra carnis concupiſcentiam ſtrenuè dimicat, & partes agit ſpiritus, factaque carnis, iuxta Pauli monita, modis omnibus mortificare ſtudet.

LVTH. Deſiſtite quæſo ab hac inſania miſerrimi Pelagiani. Si liberum arbitrium in gratia peccat, & inſanit aduerſus gratiã, ſicut cogimur omnes ſentire, & q̃runtur Apoſtolus & oẽs ſancti, certè cõtra omnẽ ſenſum eſt, vt extra gratiã ꝓbũ ſit, & ad abſentẽ ſe paret, quam præſentẽ odit & proſequitur.

EPISC. Tu potius ab inſania tua deſiſtas Luthere. Nihil enim nobis commercij eſt cum Pelagianis. Sed tu planè qui liberum arbitrium vſqueadeo naturæ deprauatæ ſtatuis, vt non poſſet non peccare, Manichæorum errore ſeductus es. Inſuper & incompoſsibilia quædam ſimul in eo coadunas, nempe gratiam & odium gratiæ. Nam affirmas liberum arbitrium pręſentem gratiã odiſſe ſemper & perſequi. Et rurſum liberum arbitrium in gratia peccare, ſimul & aduerſus gratiam inſanire. De qua re quum alios ſanctos, tum Apoſtolum conqueri facis. Sed quo (te quæſo) loco queritur Apoſtolus de libero arbitrio? De carne ſæpe queritur, & de carnis fomite. Nimirum quum clamat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Sed & hocipſum an non optauit liberè Paulus, & an non libero prorſus appetijt arbitrio? Nam ſuprà dixit. Non quod volo bonum hoc ago. Voluit ergo bonum, & libero certè voluit arbitrio, cæterùm, fomite carnis irretitus, explicare ſe non valuit, & ad effectum perducere, quod volebat.

Luther. Manich.

Rom. 7.

LVTH. Neceſſe eſt ergo mera figmenta & hyprocriſes eſſe quęcunque & docentur & fiunt ante gratiam, pro gratia impetranda: præueniri enim nos neceſ-

ſe eſt miſericordia Dei, vt velimus.

Hic hallucinaris (ni fallor) quòd putas omnes accepiſſe gratiam, qui quouis modo ſtimulantur, & præueniunt miſericordia Dei. At hoc certè falſiſsimum eſt. Pulſat enim Dei miſericordia multorum corda, quæ nondum gratiam amiſerunt, ſed ſpreuerunt oblatam. An non Chriſtus Lucæ x. Corozain & Bethſaidæ, præclaris oppidis exprobrat, non admiſſam gratiam, quæ vltro fuerat eis oblata? Væ tibi Corozain, inquit, Væ tibi Bethſaida. Quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, quæ factę ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent. An non igitur præſtò fuit illis auxiliũ Dei, modò pœnitere voluiſſent? Fuit haud dubiè. Et profectò ſi non idipſum in eorum arbitrio ſitum fuiſſet, nunquam iſtud eis Chriſtus exprobraſſet. Fuit igitur præſentiſsimum eis auxilium Dei, quo pœnitere potuiſſent, & ad gratiã paraſſe ſeſe. Quod ſi feciſſent, gratiam accepiſſent hauddubiè. Sed & in Apocalypſi dicitur ad eũ qui primam ſuam charitatem reliquiſſet. Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris. Rurſum alteri quoque qui ſpiritu mortuus erat, illic conſultum fuit vt pœnitentiam ageret. An nõ his locis palam indicatur, in arbitrio peccatoris (vt pœniteat) ſitum eſſe, ſimul & diuinam opem minimè defuturam ei, qui pœnitere velit, quique modis omnibus, quantum in ſe ipſo fuerit, id facere conetur? Ordo igitur quo peccator ad gratiam redit, eiuſmodi ſtatui poteſt. Stimulatur primùm auxilio diuinæ gratię peccatoris animus, vt peccata de-

[Margin notes: Lucæ 10. — Apoc. 2. — Ordo quo peccator ad gratiam redit.]

teſtetur. Subinde pœnitet illum eadem admiſiſſe. Verùm quoniam hæc pœnitentia non ſemper illico formata eſt, ſed poteſt adhuc informis manere, ideo tandem, aut continuato pœnitentiæ motu, aut ſacramentorum virtute, Deus gratiam infundit pœnitenti, quo pœnitentia quę prius informis erat, iam euadat formata. Non ſunt itaq; mera figmenta & hypocryſes, quæ fiunt ante ſuſceptionem gratiæ. Quia tametſi peccator nequeat abſque Dei auxilio, ſe præparare ad gratiam, poteſt tamen priuſquàm eandem admiſerit, ad eam ſuſcipiendã ſe præparare. Qua præparatione, quis cogitare poteſt inimiciorem illi Deum fieri, & non magis ad largiendum (quod poſtulat) propenſiorem? Nam vt Auguſtinus ait, Deus ex ſe bonus eſt, ſed idem rogatus magis.

LVTH. Sicut & Auguſtinus contra epiſtolas Pelagiani dicit. Quòd nolentes Deus conuertit & reluctantes. Sicut in exemplo Pauli monſtrauit, quem tũc cõuertit, quando erat ſummo ardore perſecutionis inſanus, & contrarius gratiæ.

EPISC. Nihil aduerſus ea quæ diximus, illic affirmat Auguſt. Neque enim nos aſſerimus, quòd ſine miſericordia pręueniente quiſquam poteſt benefacere. Nec tamen opinamur illa miſericordia quenquam inuitum cogi. Quod & Auguſt. eodem libro (quem tu citas) hoc eſt contra epiſtolas Pelagianorum teſtatur, vbi & de Pauli vocatione facit mentionem, capite decimonono libri primi. Quis, inquit, trahitur, ſi iam volebat. Et tamẽ nemo venit, niſi velit. Trahitur ergo miris modis, vt velit: ab illo, qui nouit intus in ipſis hominum cordibus operari. Non vt homines (quod fieri non poteſt) nolentes

lentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiāt. Dequo tractatu fuſiùs agit ſuper Ioannem, tractatu 26. vbi (& ſi non trahimur) orare monet vt trahamur. Quod vtique non moneret, niſi per orationem peccatoris, Deum crederet ad veniam flectꝰ poſſe. Sed & ouium ac puerorum exemplo docet, qualis fuerit is tractus, non violentus vtique, ſed placidus. Neque enim vim inferri voluntati, ſed amore potius eam duci putat. Talis, inquit, eſt ac ſi quum ramum viridem oſtendis oui, & illa trahitur, & quum nuces puero demonſtrantur, & trahitur ipſe. Duplex itaque tractus eſt, alter per timorem, per amorē alter. Sed prior ille ſic poſteriori inſeruit, velut amori timor. Præcedit em̄ timor, & poſt timorem amor ſubſequitur. Sic & Paulus vehementi primū timore concuſſus, ſubinde tractus amore fuit. Quemadmodū & de correctione Donatiſtarum ad Bonifacium libro primo, capite 15. ſcribit idem Auguſtinus. Quem maior timor compulit ad charitatem, perfecta charitas ab eo miſit timorem. Quando ſic timore cōcuſſus fuit Paulus, nondum fuit in gratia, & tamen Dei miſericordia ſic pręuenit eū, vt poſteà cōſentiret in gratiam, & ad eandem ſe pararet. Atque hoc eſt quod nos diximus, tria momenta diſtinguentes. Primum, quo peccator horrore quodam ſui percutiatur, id quod extra gratiam fit, quanquam non deſit auxilium gratiæ. Secundum quo peccator ſe conuertit, & parat ad gratiam. Tertium, ipſius gratiæ infuſio.

Exempla Auguſt.

Duplex tractus.

Tria mōmēta in reditu peccatoris ad gratiā deſtingui poſſunt.

LVTH.

Et Petrus non reſpexit Dominum, vt recordaretur verbi quod dixerat ei Ieſus, ſed Dominus reſpexit Petrū in media & maxima illa negatione,

& ſic recordatus verbi, fleuit amarè.

EPISC. Et hoc exemplum idem cõfirmat. Nam per negationem ſuam, Petrum ſatis conſtat à gratia deci diſſe. Sed poſteà quum reſpexiſſet eum Chriſtus, recordatus eſt verbi, quod prius ad eum dixerat. Cuius verbi recordatione vehementer animo concuſſus, exiens foras, fleuit amarè. Atque ita tertio loco gratiam accepit. Neque enim priuſquam verbi recordatus fuiſſet, accepit gratiam. Nam adhuc fuit in peccato. Nec tamen recordatus verbi fuiſſet, niſi reſpexiſſet illum Chriſtus. Chriſtus enim ante verbi recordationem Petrum reſpexit, & ad hanc recordationem miſericorditer eundem excitauit. Sic vtique miſericordia Chriſti Petrum præuenit, vt verbi prius ad ſe dicti recordaretur, & vt ſic recordantem, ingratę negationis pœniteret, atque ita per gratiam tandem aſſequeretur veniã.

Chryſ. ſponte nos vult Deus effici bonos, non neceſsitatis violẽtia.

Nemini ſine proprio conſenſu præſtatur venia. Nam vt Chryſoſtomus ait homilia. 5. de laudib. Pauli. Sponte nos vult Deus effici bonos, non neceſsitate atque violentia. Et paulò poſt. Si traheret inuitos, eriperet ipſe quod contulit, id eſt, arbitrij poteſtatem. Hæc Chryſoſtomus. Cæterùm, vt donemus vtrumq;, hoc eſt, tam Petrũ quàm Paulum abſque omni penitus præparatione gratiam accepiſſe. Num ex eo conſequitur, quòd nullus omnino poſſet ad gratiam ſe præparare? Nihil oportet. Nam hos peculiari quadam præ cæteris benignitate, Chriſtus ad ſuam attraxit miſericordiam. Sed noſtra quæſtio, de ſingulo quouis agit peccatore. An ſcilicet extra gratiam conſtitutus peccator, per Dei tamen auxilium, quod neutiquam illi deeſt, poſſet ad gratiam conſequendam ſe præparare?

rare? Cærerùm & extra cauſam iam fuimus. Nihil enim ad hūc articulum (quem tractamus) attinet. Quid enim, ſi non in mea poteſtate ſitum ſit, vt fiam ſummus pontifex, quod ex electione dominorum Cardinaliū pendet? Num protereà non ſum arbitrij liberi? Non conſequitur. Atque ita pari modo, quanquam non fuerit meæ poteſtatis accipere gratiam, quæ pendet ex dono Dei, num propterea meum arbitrium non erit liberum? Satis conſtat, peccatorem orare poſſe, eleemoſynas dare poſſe, ieiunare poſſe, quum velit, & ab eiſdem abſtinere poſſe, modò velit. Quid ſi nō fuerint hæc extra gratiam bene moraliter facta? Nihil iſtud aufert arbitrij libertatem. Sed quia peccatori liberum eſt hęc facere vel nō facere, ſatis abundè poteſt ex hoc apparare libertas arbitrij.

Videmus itaq; in huius articuli ſententia quā fallax fuerit operatio erroris, magiſtro Satana. LVTH.

Certè quantum ad libertatem arbitrij ſpectat, aut cūcti qui retro fuerant Eccleſię proceres, operante magiſtro erroris Satana, ſeducti ſunt, quod nemo ſanus dixerit: aut tu qui liberum negas arbitrium illis omnibus reclamantibus, Satanam erroris huius magiſtrum habuiſti. Nam ſi cuncta (quæ fiunt) prorſus eueniant neceſsitate, ſic vt nulla ſit arbitrij libertas, cur Paulus toties hortatus eſt fideles, vt pro ſe Deum precarentur? Sic enim ad Romanos decimo quinto ſcribit: Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſpiritus, vt adiuuetis in orationibus veſtris pro me ad Dominum, vt liberer ab infidelibus. Si cuncta neceſsitate prorſus eueniant, cedo, cur ſic obſecrauit eos Paulus? Nam tua ſen- EPISC. Rom. 15.

 tentia,

tentia, quod futurum erat, neceſſario futurũ erat non neceſsitate conſequentiæ, ſed abſoluta neceſſitate, ſic vt Deus nequiuit auertere, nedũ aliquorum precibus flecti potuit, vt auerteret. Adde cur
Mat. 10 Chriſtus eſt hortatus ſuos, aut petere quicquam, aut quærere, quum etiam non petituris, nec quęſituris euenturum eſſet, ſi neceſsitate cuncta fiant?
Luc. 12. Aut cur timere iubet eum, qui poteſt & corpus, & animam mittere in gehennam, quum nec quiſquã Deum timere poterit, ſi neceſſario non timeat: neque talis vllus, qui non timet, poterit in gehen-
Lucæ. 11. nam non mitti? Sed & cur ait Lucę 11. Viri Niniuitę ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerũt in prę
Matt. 25. dicatione Ionę. Cur inquam (ſi non fuiſſet eis liberum pœnitentiam egiſſe) condemnandi ſunt? Aut cur dicturus eſt his qui à ſiniſtris ſtatuendi ſunt? Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere. Cur, inquã, hæc illis exprobraturus eſt, & tandem eoſdem in ignem miſſurus, ſi nõ ſuę poteſtatis fuiſſet iſta facere, ſed neceſſitate prorſus abſoluta fecerunt, cuncta quæ fecerunt? His accedit quod in Euangelio Lucæ dixit ad omnes, non modo bonos, verumetiam peccatores.
Luc. 6. Dicebat (inquit Lucas) ad omnes. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Sanè quod ad omnes dixit, omnibus liberũ fuit facere voluiſſent nec ne. Alioqui Chriſtus eos nõ fuiſſet hortatus, vt hocipſum facerent. Ad hæc quũ in eodẽ Euangelio Iacobus,
Lucę. 9. & Ioannes Chriſto dixerunt, Domine, vis dicamus, vt ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos, quẽadmodum & Helias fecit. Nunquid liberũ fuit eis hoc

hoc petijſſe? Veruntamen ab hoc per Chriſtũ admoniti, deſtiterunt. Et rurſum quando Chriſtus Apoſtolis dixit: Qui vult inter vos maior fieri, fiat ſicut minor, An non ita facti ſunt minores, vt in ambitione ſua (modò ſic voluiſſent) potuiſſẽt pſeuerare? Quamobrẽ libera voluntate, nõ abſoluta neceſsitate, facti ſunt minores. Cæterùm cum his ſcripturis cũcti conſentiãt interpretes orthodoxi, perſpicuũ fit, vt nemo (niſi docente Satana) in tantum potuiſſet errorem præcipitare ſeſe. Rectè igitur ais, quòd in huius articuli ſententia (quãtum ad neceſsitatẽ operũ voluntatis attinet) fallax error introijt Satana magiſtro. Sed huius erroris ſolus Lutherus cum paucis alijs hæreticis ſe diſcipulum præbuit.

Quũ enim negare nõ poſſent, hos per gratiã Dei ſaluos fieri oportere, nec eludere poſſent hãc veritatẽ, alia via ingreſſa eſt impietas ad eludẽdũ, fingens etſi noſtrũ non ſit ſaluare noſipſos, noſtrũ tamen eſſe, parari ad hoc vt ſaluemur gratia Dei. LVTH.

Quanquam ex diſputatoribus nonnulli, quorũ iudicijs ipſe non ſubſcribo, ſentiant eũ, qui mortali peccato grauatus ſit, abſq; ſpeciali auxilio gratiæ, poſſe bene mortaliter agere, ac proinde ſe præparare poſſet, non quidem vt ex merito, ſed vt ex congruo Deus ei ſit daturus gratiam, is tamẽ eorum error, ſi quis fuerit, tuum lapſum excuſare non poteſt. Nam eſto, ſine auxilio Dei qui foris pulſat, nemo poſſet ad gratiam parare ſeſe. Nõ ob id protinus conſequitur, vt ſi quid pro gratia conſequenda conetur peccator ante gratiam, id ſit mortale peccatum. At hæc fuit altera ſectio pręſentis articuli, nẽpe, quòd dum facit liberũ arbitrium EPISC.

(quod

(quod in ſe eſt) peccat mortaliter. Hoc opinor, in-
Luc.18. telligi vis ante ſuſceptam gratiam. Peccauit ergo
mortaliter Publicanus, cùm orationis cauſa tem-
plum conſcendit, cùm ſua peccata deteſtabatur,
cùm percuſſo pectore precatus fuit: Deus propiti-
us eſto mihi peccatori. Peccauit & Zachæus morta
liter, quum non valens præ turba conſpicare Ie-
Luc.19. ſum, aſcendit in arborem Sycomorum. Peccauit &
Luc.15. filius malè frugi, qui ſuæ miſeriæ contemplatione
1.Cor. 5. reditum parabat ad patrem. Sed quid iſtos memo-
ro? Peccauit Paulus mortaliter, qui Corinthium
nondum accepta gratia, compulit ad mortale pec-
Matt.3. catum, nimirū ad opus pœnitentiæ, quod tibi an-
Luc.13. te gratiam eſt mortale. Peccauit & Baptiſta morta
liter, qui plebi nondum accepta gratia, ſuaſit vt a-
gerent pœnitentiam, quæ tibi tum ante gratiam
fuerat culpa mortalis. Peccauit demùm Chriſtus
ipſe, qui ſuis auditoribus (quorum plerique gra-
tiam haud dum acceperant) ſuggeſsit pœniten-
tiam, vel, vt tu vis, reſipiſcentiam, quę tametſi fie
ri nequeat abſque Dei auxilio, fieri tamen poteſt
citra gratiam. Nam & illos (qui ſub Ioanne reſipue
runt) non omnes accipiſse gratiam opinor, quum
neque baptiſmus eius gratiam conferebat. Liquet
igitur ex his, atque alijs cōpluribus, conatum pec-
Conatū peccatoris ad gratiam non eſſe mortale peccatū. catoris ad gratiam (qua iam caret) non eſſe morta
le peccatum, quum fiat auxilio Dei, peccatorem
ad hunc conatū excitantis. Cæterùm conatus iſte,
quia ſine Dei auxilio fruſtra fit à nobis, nō ita no-
ſter dicendus eſt, vt noſtris viribus penitus aſſcri-
batur, ſed eius laus humiliter Deo tribuenda eſt,
quum dicat Paulus: Quid habes quod non accepi-
1.Cor. 4. ſti? Dei igitur eſt, vel quòd ſaluamur, vel quòd præ-
paramur.

paramur. Quia neutrum ſine Deo fit à nobis. Noſtrum etiam vtrumque eſſe, non vereor aſſerere. Quia ſine nobis, hoc eſt, abſque noſtro conſenſu neutrum fit. Propter quod & Paulus proximè quàm ad Phillippenſes dixiſſet: Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate, præmiſit. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Quæ verba diuus Auguſt. de gratia & libero arbitrio tractans cap. 9. ſic ait: Non enim quia dixit, Deus eſt qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, Ideo liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quod ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet. Cũ timore & tremore, veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium, Hæc Auguſtinus. Philip. 2.

LVTH. Quæ (rogo) manet gloria Deo, ſi nos tantũ poſſumus vt ſaluemur per gratiam eius.

EPISC. Nihil omnino derogat eius glorię, quòd tãtum poſſumus per eius gratiam. Neque enim hoc poſſumus, niſi per opitulationem Dei. Et hoc nimirũ immenſæ largitatis eius eſt, quòd ita paratus ſit, cunctis eam imploraturis, hanc ſuam opem præſtare. Nemini enim deeſt hæc opitulatio Dei ſpecialis, qui non defuerit ſibi. Et præſertim nunc ſub hoc tẽpore gratiæ. Alioqui non dixiſſet Chriſtus: A diebus Ioannis Baptiſt. Regnum cælorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nihil ergo diuinæ gloriæ ſubductum eſt, ſi iam per inenarrabilem eius clementiam, & miſericordiæ largitatem, peccatores valeant gloriã illam ſibi rapere. Nõ quòd iſtud poſſent inuito Deo, ſed quòd per nimiam ſuam charitatem, qua vel inimicos dilexit Deus, Mat. 11.

hanc

hanc iam cunctis offert poteſtatem, nimirum vt cum humilitate confeſsionis,& veræ pœnitentię, gratiam conſequi poſſent,qua perueniāt ad cæleſtem gloriā.Propter quod & Auguſtinus ſermone 37.de ſanctis non veretur aſſerere,noſtra in poteſtate repoſitam cæleſtem illam gloriam. Repoſita eſt,inquit,in poteſtate facientis:Quia regnum cælorum vim patitur:Res iſta o homo,id eſt,regnum cæleſte aliud non quærit pretium, quàm *teipſum*, tanti valet quantum es tu:te da, & habebis *illud*. Et rurſum ſermone 20.explicās eadem Chriſti verba,dicit:A diebus Ioannis,regnum cælorũ vim patitur.Et paulò poſt: Non,inquām,ſine violentia fieri poteſt,vt vnuſquiſque iracundiam patientia, ſuperbiam humilitate commutet:amore paupertatis,diuitiarũ ac ſufficientię affluentiam ſuperet: vinolentiam ſobrietate, luxuriam caſtitate condemnet: & homo ſubito in virum transformetur perfectum, & quodammodo alter reddatur ex altero:ac ſic à talibus per violentiam regnum cæleſte diripitur. Hęc Auguſtin.Cunctis ergo qui ſuis affectibus vim inferunt poteſtas hæc facta eſt rapiendi cælum. Nam præſentiſsimum eſt eis auxilium Dei, modò nõ id ſuis viribus ſe conſequi ſperent, ſed eius auxilio munificentiæque tribuant quicquid operantur. Propter quod & Auguſtinus contra Felicem Manichæum lib.2.cap.8. Iam,inquit, diximus, & probauimus per diuinas ſcripturas, eſſe liberum arbitrium ,Deum autem eſſe liberi arbitrij iuſtum iudicem, & remuneratorem fidelium eique ſe ſubijcientium,& volentium ſanari: damnatorem autem ſuperborum & impiorum, Quia ergo ad peccatores ſanandos venit,ſanat vtique

Auguſt.

que peccata confeſſos, ſanat pœnitentes. Et paulo inferius: Qui concipiunt timorem Dei, & per liberum arbitrium ſubdunt ſe ſanandos optimo medico, & ſicut bono curatori, ita & miſericordi creatori per humilitatem confeſsionis & pœnitentiæ ſanantur. Hæc Auguſtinus. Sed quid vnum aut alterum ex Auguſtino locum produco, quum vbique teſtetur hocipſum, nempe cunctis factam ſanitatis & gratiæ poteſtatem, modò velint per cõfeſsionis & pœnitentiæ humilitatem, miſericordiæ Chriſti, & eius medicationi ſe ſubdere.

LVTH.

An parùm eſſe videtur hoc poſſe, ſi quis gratiã non habens, tantum tamen virtutis habet, vt gratiam habere, quando voluerit, poſsit?

EPISC.

Nemo parum id eſſe fatetur, ſed maximum Dei beneficium, & ex maxima Dei liberalitate nobis donatum agnoſcimus, nimirum vt cum eius auxilio poſsimus admiſſa pœnitere, & pœnitentes ab eo gratiam obtinere. Quod & futurum audet mater Eccleſia cunctis ad eius gremium confugientibus polliceri. An non infidelibus haud dũ baptizatis, apoſtoli cæleſte regnum pollicebãtur, modò credere voluerint & baptizari? At non fuit iſtud, inquis, in eorum poteſtate ſine Dei auxilio. Non refragor. Sed nullis deeſt auxilium Dei, qui ſuæ volũtatis aſſenſum exhibuerint. Auxiliũ Dei paratum eſt omnibus, tantũ hoc ab vnoquoq; requiritur, quòd ſibi non deſit, & ꝙ æq; pſto ſit huic auxilio cor ſuum aperire, atque Deus hoc ipſum præſtare paratus eſt, Vtinam (inquit Auguſtinus) tam citò peccator homo reſurgat ad pœnitentiam, quàm citò etiã Deus diffinitam vult mutare ſenten-

Auxiliũ Dei paratum omnibus.

Anguſt.

tentiam. Audi ipſum Dominum per Prophetam
Hiere. 18 ſpem maximam humano generi promittentem. Repente, inquit, loquor ad gentem, vt pro peccatis ſuis faciam eis malum, & ſi pro iniquitatibus ſuis egerit pœnitentiam, & ego pœnitentiam agá ſuper malo, quod cogitaui vt facerem eis, & non faciam. Videte fratres quanta ſit circa nos pietas Dei noſtri, & agnoſcite, vtrum velit negare miſericordiam, qui de conuerſione noſtra ſuam dixerat mutare ſententiam. Hæc Aug. inter ſermones de tempore, ſermone. 102. Quem auctorem ob id toties produco, quòd eum tuę ſententię ſuffragatorem facis. Sed & idem pleriſque locis, ſecuritaté audet promittere cunctis, qui (dum ſani ſunt) pœnitentiam agunt, & per Eccleſiæ ſacramenta Deo reconciliantur. Noſtrum igitur eſt, ſi velimus gratia potiri: non tamen ita, quòd ſolis noſtris viribus id fieri queat, ſed per auxilium Dei, quod cunctis ad manum eſt, qui non ſunt ab eo penitus derelicti.

LVTH. Quid refert ſi dicas, ſine gratia nos ſaluari cum Pelagianis, quum gratiam Dei iam ponas in arbitrio hominum?

EPISC. Dixi ſæpius, Quoniam Dei auxilium cũctis hoc tempore gratiæ paratum eſt, & ijdem liberum habent arbitrium, idcirco per confeſsionis & pœnitentiæ humilitatem, ſacramentis Eccleſiæ ſe ſubdere poſſunt, & amiſſam gratiam recuperare. Non quòd ſolis humanis id fieri queat viribus, ſed clementia benignitateq́; Dei, qui per ſcripturas ſuas id futurum ſpopondit. Hoc & orthodoxi patres cuncti, & conſtantiſsimè proteſtantur, atque vno ore prædicant, ita damnant Pelagianos, qui ſine

gratia

gratia nos aſſerũt ſaluari poſſe. Quare plurimum refert, an cũ Pelagiano quis dixerit, ſine gratia nos poſſe ſaluari, an gratiã in hominis arbitrio ſic poſuerit, vt cum auxilio Dei, quod nulli non paratum eſt, eam poſſe comparari confidat. Neminem enim niſi prorſus derelictum, non adiuuat Deus, quatenus poſſet pœnitere, peccataq́; deteſtari ſua, veniam quoque pro commiſsis implorare, modò velit ad eius clementiam ſe conuertere. Quamobrem, quũ Dei non deſit adiutorium, vt hauddubiè non deeſt, poteſt vnuſquiſq; peccator, per fidem, & liberum arbitrium prædictis inſiſtere. Quod ſi fecerit, veniam proculdubiò reportabit. Nos igitur iuxta conſilium Auguſtini, tractatu 54. ſuper Ioannem, nec ſic liberum defendimus arbitrium, vt orationem, qua dicimus: Et ne nos inducas in tentationem, auferamus. Neque rurſum ſic negamus arbitrij libertatem, vt noſtri peccati Deum conſtituamus auctorem. Sed Deo credimus tam præcipienti, quàm opitulanti, tam iubenti quid facere debeamus, quã adiuuanti, vt poſsimus implere.

Auguſt. conſiliũ

LVTH.

Videris mihi peior eſſe Pelagio, dum gratiã Dei neceſſariam in poteſtatem hominis ponis, quam ille penitus negauit neceſsariam.

EPISC.

Lut. Manichæo deterior.

Quicquid is tibi viſus fuerit, tu mihi profectò videris Manichæo deterior. Nam is reueritus Deũ bonum, auctorem mali facere, duo rerum principia conſtituit, alterum bonum, alterum malum: hoc malorum omnium ſcaturiginem faciens, illud cõtra bonorum. Tu verò nihil vereris Deum optimum maximum peccatorum noſtrorum auctorẽ aſſerere, Id quod hactenus omnes orthodo-

xæ religionis patres, ceu blaſphemiam quandam refugierunt. Et vbi Manichæus duas in homine facit naturas, alteram bonam, alteram malam: & eam, quæ bona eſt, affirmat non poſſe malefacere, & quæ mala eſt, non poſſe non peccare. Tu naturam liberi arbitrij cum prudentia carnis eandem facis, & illam aſſeris reluctari ſpiritui Dei ſemper, etiam in ſanctiſsimis viris. Cuius itidem naturam ceu feram quandam indomitam, ais gratiæ nunquam non repugnatricem eſſe, ſemperque peccare mortaliter, vel ſub gratia poſitam, etiam tũ, quum optime conatur operari. Sed & cũcta nihilominus, quæ fiunt ab eo, contendis, neceſsitate prorſus abſoluta fieri. Hæc ſi Manichæum non exprimant, aut quiddam omni Manichęo peſtilentius, ego certè nihil intelligo. Quòd verò tibi viſum eſt abſurdius, gratiam Dei neceſſariam in hominis poteſtate reponi, quàm eam negari prorſus neceſſariam, in hoc haud tui diſsimilis es, qui negas alibi ſacramentis conferri gratiã. At reclamat tibi totius Eccleſię conſuetudo vel ab ipſis Apoſtolorum temporibus hactenus obſeruata, quę credit Deũ ita ſacramẽtis infallibiliter aſsiſtere, vt quoties ritè ſuſcipiuntur, præſtetur hauddubiè ſuſceptoribus gratia. Cęterùm ſi non ſit in hominis poteſtate gratia, cur eam Paulus aſſerit manibus hominum tradi. Sic enim 1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiam, quę in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiã cum inpoſitione manuũ presbyteri. Et rurſum 2. ad Tim. 1. Reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuũ mearũ. Et Petrus in Act. apoſt. c. 2. Quomodo fuiſſet auſus Iudæis polliceri, quòd ſi pœnitere vellẽt & baptizari, Spiritus

Deum ſacramẽtis aſsiſtere.

ſancti

ſancti donum eſſent accepturi? niſi certò noſſet Deum his aſsiſtere Sacramentis. Aut qua temeritate ſuas manus ipſe & Ioannes Samaritis pręſumerent imponere, daturi Spiritum ſanctum, niſi compertiſsimum haberent, quòd ad hanc manuũ impoſitionẽ diuini numinis auxiliũ haudquaquam eſſet defuturũ. Nec Samaritæ ſolũ hoc modo Spiritum acceperunt, verumetiã cæteri, quibuſcunq; ſuas apoſtoli manus impoſuerunt. Vt & Simon magus iſtud fieri cernens, ingenti pecunia voluit hanc ſibi poteſtatem coëmiſſe. Nemini igitur dubium eſſe poteſt, quando non pro ſolis illis Chriſtus mortuus eſt, verumetiam pro nobis, quod Eccleſia Dei ſic hodie regitur, quòd per ſacerdotum manus, & Sacramentorum adminiſtrationem, Spiritus ſancti gratia, cunctis ritè Sacramenta ſuſcipientibus, communicatur.

Minus, inquam, videtur impium, gratiam in totum negare, quàm eam noſtro ſtudio & opere parari, ac velut in manu noſtra reponere. LVTH.

At non ita ſummis illis Eccleſiæ proceribus viſum fuit. Nam hi paſsim cunctis pœnitere volentibus, gratiam audent polliceri, Cyprianus in primis vbique peccatores ad pœnitentiam hortatur, quibus, ſi gnauiter eam exerceant, audacter ſpondet veniam. Et rurſum vbi dominicam orationem tractat, ſic ait: Qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam miſericordiam promiſit, & veniam ſecuturam. Subſcribit huic & Baſilius: Magnum, inquit, Chriſti humanitatis pelagus, vbi miſericordia eſt, non exigitur ratio. Vbi, inquam, miſericordia, iudicium vacat, ſalus promiſſa denique ſalutaria omnia. Itaque quamuis extra

EPISC. Cyprian. Baſilius.

gratiam ſis, clama. Dic miſerere mei, nō labra mouendo, ſed mente vocem emittens. Nam & ſilentes audit Deus. Nec locus, ſed propoſiti initium requiritur. Hęc Baſilius in exhortatione ad baptiſmum. Ecce Baſilius hic peccatorem, licet extra gratiam conſtitutum, hortatur tamen ad Deum pro venia clamare, nec veretur ſic clamanti, ſalutem polliceri. Chryſoſtomus inſuper de reparatione lapſi. Talis, inquit, mihi crede, eſt erga homines pietas Dei, quòd nunquam ſpernit pœnitentiā, ſi ei ſyncere & piè offeratur, etiam ſi ad ſummum perueniat quis malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit libenter & complectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet ſtatū. Hæc ille. Et Auguſtin. ſermone ſexageſimo ſexto de tempore. Deus, inquit, natura miſericors paratus eſt ſaluare per miſericordiā, quos non inuenit ſaluare per iuſtitiam: qui vult omnes homines ſaluos fieri, & neminem perire, quiq; per prophetam ait: In quacunque die conuerſus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur. Quamuis quiſquam ſit peccator, & impius, ſi ad pœnitentiā conuertitur, conſequi per miſericordiam veniam non dubitet. Et rurſum quinquageſimo ſeptimo ſic ait: Ergo vos dilectiſsimi fratres hortor, atque commoneo, vt ſi quis ex vobis conſcius criminū ſuorum, indignum ſe communione Eccleſiaſtica putat, dignum ſe eſſe faciat. Dicitis, quomodo aliquis dignum ſe facere poſſet? Quomodo? Niſi vt errores priſtinos relinquat, & pœnitentiā petat, vt qui criminum ſuorum ſorde pollutus fuerit, exomologeſis ſatisfactione mundetur. Hæc Auguſt. Quibus opinor perſpicuū eſt, quòd omnibus pœ-

Chryſ. Auguſt. Ezech. 33

nitere

nitere volentibus, & quantum in ſe fuerit, agere conantibus, diuina gratia ſit ad manum paratiſsima. Alioqui non dixiſſet Auguſtin. peccatorem ſe poſſe facere dignum eccleſiaſtica communione. Nouit enim auxilium Dei paratiſsimum eſſe, nouit & voluntatem peccatoris ita liberam eſſe, vt cum hoc auxilio ſe conuertere poſsit, nouit demum & Sacramẽtis diuinam vſqueadeo virtutem aſsiſtere, vt qui ritè forent ea ſuſcepturi, veniam & gratiam inde conſequerentur. Hæc nimirum omnia patribus erant perſuaſiſsima, propter quod & auſi ſunt tanta confidentia redeuntibus ſalutem polliceri.

Et tamen præualuit hæc operatio erroris, quia ſpecioſa & placens naturæ liberoque arbitrio, vt difficilè ſit eam confutare, præſertim apud rudes & craſſos animos. LVTH.

Si fuiſſet hęc operatio erroris, hauddubiè non permiſiſſet eam Spiritus veritatis, in Eccleſia pręualuiſſe tam diu, præſertim in re tanti diſcriminis. Nec miror ſi tibi difficilè ſit eam confutare, cùm tanto robore teſtiũ communita ſit. Aſſerunt eam ſcripturæ, comprobant Apoſtoli, ſacri quoque interpretes confitentur, ſed & totius Eccleſiæ perpetuus confirmauit vſus. Quanta igitur eſt veſania tua Luthere, quum videas te nõ poſſe iuſtis rationibus hãc ſententiam euertere, neque ignores tot & tam inſignia teſtimonia, prorſus tuo dogmati reluctari, quod nihilominùs in eo pergis, quaſi vel ſolus ipſe ſaperes, & ſolus Spiritu potireris veritatis. EPISC. Luth. veſania.

In cæteris autem articulis, de Papatu, conſilijs, indulgentijs, alijſque non neceſſarijs nugis, feren- LVTH.

da eſt leuitas,& ſtultitia Papę & ſuorum,ſed in hoc articulo qui omnium optimus & rerum noſtrarũ ſumma eſt, dolendum ac flendum eſt, miſeros ſic inſanire.

EPISC. Profectò niſi iam eſſes inſaniſsimus ipſe, nunq̃ iſta diceres. Tu multò magis deflendus es,qui bonarum literarum copia ſic abuteris,vt neq; te pudeat vſqueadeo palàm inſanire,vt miſeros appellites eos,qui ſcripturis aſſentiuntur, Apoſtolorum doctrinam approbant,ſacris ſubſcribũt,interpretibus.& denique totius eccleſię conſuetudinẽ,tanto tempore comprobatam,non aſpernantur. Putas orbem vniuerſum vſqueadeo ſtupidũ eſſe, vt tam illuſtri, tamque multiplici teſtimonio repudiato,Lutherũ ſequi velit? Quid amentius à quouis cogitari poteſt?

LVTH. Tantum abeſt enim, vt Papa & ſui diſcipuli myſteriũ hoc gratiæ Dei,vel vno iota intelligãt, aut aliquãdo agnoſcant, vt antè caſurũ cęlum credã.

EPISC. Veriſsimè dicis,quanquam non ex animo. Nã
Matt.24. ſuum verbum Chriſtus adhuc manſurum aſſeuerauit, poſtquam cælum tranſierit,ac terra. Ruat cælum, permiſceantur omnia ſurſum deorſumq;, ſtabit nihilominùs Chriſti verbum,nempe, quod
Lucæ 22. Petro dictum fuit: Non deficiet fides tua Petre. Et
Matt. 16. alibi. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,& portæ inferi non prǫualebunt aduerſus eam.Per portas inferi quidã hęreſes intelligunt,quippe quæ fidentes eis præcipitant ad inferos.Rectiſsimè igitur dicis,te credere cælum ante caſurum, quàm Papa,cæterique fideles agnoſcere velint iniquitatis huius myſteriũ,quod ipſe nõ pro gratia,ſed contra Dei gratiam prædicas,& quo crude-

crudelem & immitem aduerſus pœnitentes Deũ facis, atque totius iniquitatis auctorem. An non contra gratiam prædicas, qui negas pœnitentib. gratiam eſſe paratam? & Deum nonne crudelem & immitem facis, qui conantem redire peccatorẽ tua ſententia magis auerſatur. Et demùm iniquitatis auctorem, nunquid Deum conſtituis, quum omnia ab eo dicis abſoluta neceſsitate fieri?

Luther. dogmata pernicioſiſsima.

LVTH. Non ſtabit huius articuli veritas, cum Eccleſia Papæ, non magis quàm cum Chriſto Belial, & cum luce tenebræ.

EPISC. Et iſtud quoque veriſsimum eſt: Nam cùm articulus ille tuus omni veritate careat, & à patribus, ac ſcripturis apertiſsimè diſſentiat, quomodo cũ Eccleſia (quæ veritatis & Chriſti ſpiritũ obtinet) ſtare poteſt? Non vtique magis id fiet, quod & tu confiteris, quàm cum Chriſto Belial, & cum luce tenebræ.

LVTH. Papæ enim Eccleſia, niſi opera bona doceret ac venderet, aut ſola gratia nos iuſtificari ſyncere doceret, neque in hanc pompam creuiſſet, neque ad horam, ſi quo caſu creuiſſet, ſtetiſſet.

EPISC. Eccleſiam vnam eſſe (ſatis opinor) ſuperius oſtendimus, eiuſque caput eſſe ſummum pontificẽ, quem tu Papam per contemptũ appellitas. Extra hanc Eccleſiam nemini ſalus eſt, & quiſquis cũ hac non colligit, diſpergit. De moribus in ea præſidentium ipſe videris, quos, ſi parùm probi fuerint, ego non defendo. Porrò fidei doctrinam (quam ipſa docet) nihil dubito, quin omnis, qui ſuę ſalutis curam habet, eam profiteri teneatur. Quanquam enim improbis fuiſſent moribus illi, qui Moſeos cathedrã occuparunt, iuſsit nihilominùs Chriſtus, Matt. 23

vt quæ docuerint, faciamus. Neque minus quicquam auctoritatis horum doctrinæ deferendum eſt, qui Petri tenẽt cathedrã, tametſi moribus fuerint improbiſsimis. Cæterùm quòd peruerſis dogmatibus, credis eam tam latè fuiſſe propagatã, nec abſque his vel ad horam potuiſſe ſtare, in hoc lõgè abs te diſſentio. De qua re, quia ſatis ſuperque dictum à nobis eſt, art. 25. confutatione, nihil hic adijcere ſtudebimus.

LVTH. Crucis enim eſt hæc theologia, quæ damnat, quicquid Papa probat, & martyres faciunt.

EPISC. Satis cuique notum eſt, ſummum põtificem Romanamque eccleſiam vtrumque teſtamentum recipere, ſimul & apoſtolorum traditiones, atque ſacrorum interpretum commentarios, ſed & cætera quæque, quæ ad fidem ſpectant illos comprobare, cunctis apertiſsimum eſt. Quamobrem ſi theologia Luth. damnet quicquid ſummus pontifex probat & recipit, non immerito crucis theologia dici poteſt, hoc eſt, cruce, & damnatione digniſsima.

LVTH. Vnde & Eccleſia, finito martyrum tempore, optima, ac penè tota ſui parte effloruit. Mox pro cruce ſucceſsit voluptas, pro penuria opulentia, pro ignomia gloria, donec ea quæ nunc Eccleſia vocatur, ipſo mundo, vt ſic dicam, mundanior, & ipſa carne carnalior facta ſit.

EPISC. Qualis vita moreſque fuerit, aut Pontificis, aut curię, nõ eſt huius inſtituti diſſerere, ſed de doctrina potius. Si voluptates, ſi diuitias, ſi gloriam, hoc eſt, ſi mundum & carnem ſequantur, tibi forſitan exploratius eſt, quã mihi, quippe qui nunquã Romæ fuerim. Et ſi vel ipſo mundo mũdaniores ſint, vel ipſa carne carnaliores, neminem iſta minus exprobra-

probrare deceret quàm te, qui non modò cuncta neceſsitati tribuis, verumetiam Deum malorum omniũ facis aũctorem. Quid enim illi delinquũt, ſi nõ ſua ſponte, ſed neceſsitate cuncta faciant? Et quid illi peccant, ſi Dei præſcientia, vel inuitos adigat ad ea, quęcunque operantur? Mihi verò ſat eſt, non quæ faciunt, ſed quæ docent obſeruare, quum Chriſtus de Moſeos cathedram inſedentib. ita præcipit. omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite, ſecundũ opera eorum nolite facere. Matt. 23.

LVTH.

Et ego non habeo aliud contra Papæ regnum robuſtius argumentum, quàm quòd ſine cruce regnat. Prorſus nihil pati, omnibus autem abundare & excellere ſtudet, & non eſt fraudatum deſiderio ſuo. Habet quod voluit, factaque eſt meretrix ciuitas fidelis, vereque regnum veri illius Antichriſti.

EPISC.

Et mihi viciſsim huius perpetuationis, nempe quòd in cathedra Petri, ſucceſsio pontificum hactenus perpetua manſerit, nullum aliud robuſtius videtur argumentum, quàm quòd Chriſtus id futurum eſt pollicitus, quum dixit: Tu es Petrus Matt. 16. & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.
A Petro ſanè voluit Chriſtus Eccleſiam ſuam exordium ſumere, & ab eodem perpetuari quemadmodũ articulo viceſimo quinto ſatis aperuimus. Nam Petro, vt illic docuimus, poteſtas collata fuit, non paſcendi modò, verumetiam regendi Eccleſiam Chriſti. Regimen ergo Petri, quod & regimen ſummi pontificis eſt, nulla induſtria humana ſubſiſtit, aut hactenus perdurauit: ſed ſola virtute verborum Chriſti, quę nequeũt non eſſe firma, quic-

quid de cæteris huius mundi rebus cõtigerit. Cæterùm, quòd ſummus pontifex nec ſit Antichriſtus, nec quod is hauddum aduenerit, pluribus antè monſtrauimus.

LVTH. Verboſus in hac parte fui neceſsitate rei, quæ non modò per hanc Bullam (quod ne pili quidem facio) ſed per omnes penè ſcholaſticos doctores oppreſſa & extincta eſt, plus trecentis annis.

EPISC. Verboſus vtique, & præter cauſæ neceſsitatem, niſi quòd fucũ facere iam ſtudeas, & in ſcholaſticos tuæ verboſitatis culpam reijcere moliaris. Sed finge ſcholaſticos aberraſſe, quid hoc ad articuli tui fulcimentum inſeruit? Nihil omnino. Nam & ſi falſum eſſet, quòd liberum arbitrium abſq; gratiæ adiutorio poſſet bene moraliter agere, neutrũ tamen eorum, quæ tuus articulus aſſerit, inde cõſequitur. Neq; enim oportet, ſi nullum opus moraliter bonum agi poſſet ſine gratiæ adiutorio, ꝙ liberum arbitriũ ſit res de ſolo titulo, quũ arbitrij libertas per gratiæ adiutoriũ neutiquã auferatur, quumq́; præter opera moraliter bona, multa ſint alia, quę niſi quis omnino lapis fuerit, intelligit in ſua libertate ſita, vel vt faciat, vel vt nõ faciat. Quis enim dubitare poteſt, an liberum ſibi fuerit leuare ſtramẽ, & an orare poſſet, & ieiunare, & eleemoſynas dare? Nemo ſanè vſqueadeo ſtupidus eſt, vt neſciat iſta ſuæ poteſtatis eſſe. Cæterũ quum adiutorium gratiæ nemini defuerit, niſi penitus derelictis, quis ambigere poteſt, quin ante ſuſceptionẽ gratiæ, peccator agens quantum in ſe fuerit, per illud adiutorium vitare queat peccatum mortale, ſimulq́; bene moraliter agere? Quæ res perſpicua cuiuis eſſe poteſt, ex parabola, quam de phariſæo pariter

pariter & publicano Chriſtus retulit. Nam vterq; Luc.18.
quum eſſet peccator & iniuſtus, orandi cauſa tem
plum aſcendere cõſtituit. Et hoc inſtitutum, quid
prohibet quo minus potuit omni circũſtantia mo
rali veſtiri? Aſcenderũt autẽ nulla neceſsitate coa-
cti, ſed mera ſponte ſua, non tamen abſq; diuinæ
gratię ſtimulo, quo credibile eſt vtrunq; fuiſſe prę
uentum. Neq; tamẽ vt eorum animi gratia afficerentur, quum ſimul in eodem animo, gratia pecca
tumq́; mortale cohabitare nequeant, ne quis eodẽ
momẽto, ſimul & amicus dicatur, & inimicus Deo.
Sed adfuit gratia pulſans, excitans, & (vt aiunt) prę
ueniens, nondum intromiſſa. Quemadmodum &
lux ſolis dormientis oculum excitare poteſt, vt vi-
gilet, & aperiat ſeſe, qui poſtquàm aperitur, eadẽ
luce mox vtitur ad videndum. Sic nimirum gratia
præuentus vterq, fuiſſe creditur, & Phariſæus & pub
licanus, quatenus ad templum oraturus aſcende-
ret. Ad quem modum & Cornelius Centurio (ſi Acto.10.
Hieron. vel Auguſtino, vel Origen. credimus) fuit
per gratiam ſtimulatus, vt crebrius oraret, & elee-
moſynas erogaret, nondũ accepta gratia. Sed nos
ad publicanum redeamus. Is quoniam in templo
ſtans à longè, nolebat oculos in cælum attollere,
ſed percutiebat pectus ſuum dicẽs: Deus propitius
eſto mihi peccatori, venia gratiaq́; donatus eſt, re-
dijtq́; iuſtificatus in domum ſuam. Quis iam non
videt hac parabola palàm doceri, peccatorẽ oran-
do, ſuaq́; ſcelera vindicãdo, cęteraq́; faciẽdo quan-
tum in ſe fuerit, non modò nõ peccare mortaliter,
verumetiam diuinæ gratiæ preſentia ſic adiuuari,
vt poſſet bene moraliter agere, atq; ita tandẽ pro
mereri veniam. Nam ſi molitus omnia quæ poſſet

publica-

publicanus iſte, peccaret adhuc mortaliter, Deus pſi us precibus multo magis ad iracundiam prouocatus fuiſſet quàm flecteretur ad tãtam veniã. Quod quũ falſum eſſe conſtet ex Euangelio. (Nã is iuſtificatus in domũ ſuam deſcendiſſe legitur) manifeſtum eſt, quòd huiuſmodi conatus eius Deo fuerat acceptus. Liquere poteſt & idem ex duobus regibus, quos Auguſtinus ad hunc modum ſibi

Dan.4. mutuo confert: Vnde, inquit, Nabuchodonoſor

Exod. 13. pœnitentiam meruit fructuoſam? Nonne poſt innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnũ, (quod perdiderat) rurſus accepit? Pharao autem ipſis flagellis eſt durior effectus, & perijt. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum conſilium nimiũ alto ſapienti corde dijudicat, cur medicamentum vnius medici confectum, alij ad interitum, alij valuerit ad ſalutem? niſi quia Chriſti bonus odor, alijs eſt odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Quantum ad naturam, ambo homines erant, quantum ad dignitatem, ambo reges, quantum ad cauſam, ambo captiuum populũ Dei poſsidentes, quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit eſſe diuerſos? niſi quòd vnus manum Dei ſentiés, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei miſericordiſsimam veritaté pugnauit arbitrio. Hactenus Auguſtin. Ex quibus vtique verbis multa colligi poſſunt, quæ tuum articulum in vtraque parte labefactant. Nam & in Pharaone, quanquam fuerat derelictus, manere tamen arbitrium liberum. Auguſtin. planè confitetur. Id quod priorem articuli tui partem euertit. Poſteriorem verò partem ſubruit, quũ ait, quòd

Cõfutatur hæreſis. Luth. ex Auguſt. verbis.

Nabuch.

Nabucho. flagellum Dei ſentiens, ex recordatione propriæ iniquitatis ingemiſcens, fructuoſam egerit pœnitẽtiã, atq; id quidem, quũ eſſet adhuc innumeris obrutus impietatibus. Sed & tertium de quo prẹter articuli negotium diſſeruimus, palam ex iam diſputatis colligitur, nempe quòd citra gratiam, quæ gratum faciat peccatorem, non tamen citra diuinam opem peccator poteſt opera moraliter bona facere, quibus veniam à Deo promereatur, quemadmodum & publicanus, ac Cornelius Centurio, ſimul & Nabuchodonoſor ſibi gratiam comparaſſe leguntur. Nec mireris lector, quòd nos gratiam, & auxilium gratiæ toties diſtinguimus. Nam idem & Auguſtinus pleriſque locis facit. Sic enim ad Simplicianum libro 1. quæſt. 2. ſcribit. In quibuſdam eſt tãta gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum, ſicut in catechumenis, ſicut in ipſo Cornelio, antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Eccleſiæ. Hæc Auguſtin. Quibus verbis apertè docet, Cornelium, & cathechumenos habuiſſe gratiam fidei, qua iuuarentur ad opera bona, ſed non gratiam eam, quanta ſufficit ad obtinendum regnum cælorum, id quod ſolum præſtat gratia gratum faciens, quæ peccatorem Chriſto incorporat, & Dei templum ex eodem conſtituit, ac dignum efficit æterna vita. Per illam gratiam (vti paulò pòſt illic Auguſt. aſſerit) fit inchoatio quædam conceptioni ſimilis, quæ conceptio non ſufficit Chriſtiano, ſed oportet eum etiam naſci, quod fit per ſecundam gratiam, qua quis dignus ęterna vita redditur. Et quanquam Cornelius

hanc

hanc ſecundã gratiam non haberet, auxilio tamen prioris ſic orauit, & eleemoſynas elargitus eſt, vt dignum ſe præberet, cui angelus mitteretur: quẽadmodum & illic Auguſt. aſſerere non dubitauit, nempe quòd Cornelius quum ſe dignũ præberet, cui angelus mitteretur, quanquã fidei gratiam tũ habuerat, non eam tamen adhuc accepit gratiam, quanta ſuffecerat ad obtinendum regnum cęlorũ. Tanta enim (vt illic tradit) per Sacramentorum participationem, & per incorporationem Eccleſię corpori, comparatur. Quãdo igitur Cornelius, qui gratia caruit tanta, hoc eſt, gratum faciente, per orationes tamẽ & eleemoſynas dignum ſe prębuit, cui angelus mitteretur, quæ impudentia eſt aſſerere, quòd conatus quiuis peccatoris, ante gratiam iſtiuſmodi, peccatum ſit mortale: Concludit igitur Aug. hoc loco, quòd quanquã bona quædã opera præcedant ſecundã gratiam, ipſa tamẽ priorem gratiam ſubſequuntur, quia neq; catechumeni, neq; Cornelius ipſe, bona quędam opera, facece potuerunt abſq; gratia miſericordiæ Dei, quam Aug. hic intelligit priorem gratiam, tametſi nondum illi gratiam accepiſſent poſteriorem. De catechumenis inſuper idẽ Aug. li. de eccleſiaſt. dog. exactius loquitur, dicens: Baptizatis tantùm, iter eſſe ſalutis credimus. Nullũ catechumenũ, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptiſmi Sacramenta complẽtur, Ecce catechumeni poſſunt opera bona facere, tamen licet in eis agendis, mortẽ obeant, aliter quàm cum martyrio, vitam æternam non cõſequuntur. A qua certè nemo vnquam excluditur, qui poſteriori gratia fuerit

Duplex gratia.

rit potitus. Fiunt igitur à catechumenis opera bona citra gratiam poſteriorē, quæ nec alia poſſunt intelligi, quàm bona moraliter. Et rurſum in eodē lib. de libro arb. poſt peccatum, ita tradit. Manet ad quærendam ſalutem. ar. lib. id eſt, rationalis voluntas, ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalutē, id quod ſane per primam gratiā fit. Et mox ſubdit, Initium ergo ſalutis noſtræ, Deo miſerante habemus: vt autem acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi, noſtræ poteſtatis eſt: vt adipiſcamur, quod acquieſcendo admonitioni cupimus, diuini eſt muneris: vt non labamur in adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtræ eſt, & cæleſtis pariter adiutorij, vt labamur: noſtræ poteſtatis & ignauiæ eſt. Ecce quinque per ordinem adnotanda. Primū eſt initium ſalutis noſtræ, per quod intelligit primam gratiam, qua ſtimulamur ad bene agendum. Secundum eſt aſſenſus noſtræ voluntatis, quo ſequimur illam ſtimulationem, & hunc aſſerit noſtræ poteſtatis eſſe. Tertium eſt ſalus gratiæ, qua grati Deo efficimur, quæ ſolius Dei donantis eſt. Quartum eſt eiuſdem ſalutis cuſtodia, quæ non ſolùm noſtra ſolicitudine fit, ſed diuino pariter adiutorio. Quintum eſt ab hac ſalute relapſus, qui ſola noſtra ſponte, & à nobis ipſis fieri poteſt. Dilucidum igitur opinor ex ijs Auguſtini teſtimonijs eſſe, quòd in peccatore libertas arbitrij maneat, & quòd quum faciat peccator, quod in ſe eſt, non peccet mortaliter, quodq́ue nondum accepta ſecunda gratia, multa per adiutorium prioris gratiæ poſſet opera bona facere, quibus promereri veniam queat. Et quanquam in his inculcandis fuerim prolixior, id mihi potius

Opera moraliter bona.

Quinque ex Augu. verbis an notanda.

1 (Primū) 2 (Secundum) 3 (Tertium) 4 (Quartum) 5 (Quintum)

vitio vertendum patior, quàm vt Lutheri mendacijs lector hallucinetur, perſuaſus Auguſt. ſenſiſſe, quæ nunquam ſenſerit.

LVTH. Nemo enim hic nõ contra gratiam pro gratia ſcripſit, ita vt non ſit res ęque neceſſaria tractatu, quam & ſæpius optaui omiſsis friuolis illis Papẽſibus nugis & negotijs, quæ nihil ad Eccleſiã pertinent, niſi vt vaſtent, tractare: ſed longitudine temporis & magnitudine vſus, operatio Satanæ ſic inſedit, & errore iſto ſic hebetauit animos hominum, vt nullos videam qui idonei ſint vt intelligant, nedum vt nobiſcum certent.

EPISC. Si ſcholaſticorum nemo pro gratia contra gratiam non ſcripſerit, ipſi viderint. Tueantur ipſi cauſam ſuam, quòd meo iudicio facilè poſſunt aduerſus te Luthere, quum nihil hactenus in mediũ attuliſti, ꝙ nõ illico paucis verbis *exufflabũt*. Rectius mihi videris feciſſe, ſi rationes, quibus innituntur, apertè diluiſſes, priuſquã eiuſmodi probris & conuitijs, in eos ad hunc modum inſultaſſes. Sed finge iſtos deliraſſe, quid babes tamẽ quod orthodoxis patribus obiicias, quos negare nõ potes, pro gratia contra Pelagianos ſtrennuè dimicaſſe? Horum libris tuæ hæreſes palam condemnantur. Illi ſanè te Manichæum docẽt, quum aſſeras liberum arbitrium non poſſe non peccare, ſed & Manichæo quouis deteriorem, quũ Deum optimum maximum peccati auctorem facias, ſimul & liberum arbitriũ nõ aliud opinaris, quã prudentiã carnis, quæ ſpiritui & gratiæ ſemper reluctantur. Nouatianum item oſtendunt eſſe te, qui pœnitentiam negas peccatori conducibilem eſſe, priuſquã à Deo gratiam gratum facientem acceperit. Nam

Liberum arbitriũ Luthero prudẽtia carnis.

Luther. Nouatianus.

tū, quum agit peccator quicquid in ſe fuerit, affirmas tamen eum peccare mortaliter, & deteriorem inde fieri. Quam ſententiam nullus patrum non vehemēter abhorruit. Sed vnum hic recenſere nobis ſufficiet Auguſtinum: Is enim in libr. de Eccleſiaſticis dogmatibus, de venia peccatorū ſic loquitur. Pœnitentia aboleri peccata, indubitanter credimus, etiam ſi in vltimo vitæ ſpiritu quis admiſſorum pœniteat. Et paulò pòſt, venia peccatorum fideliter præſumatur ab illo, qui non vult mortē peccatoris, ſed vt conuertatur à perditione pœnitēdo, & ſaluatus miſeratione Dei viuat. Si quis aliter de iuſtiſsima Dei pietate ſentit, non Chriſtianus, ſed Nouatianus eſt. Ecce quibus verbis Aug. te Nouatianum affirmat, qui pœnitentiam aſſeris peccatorem facere deteriorem. Vuicleſiſtam inſuper quis negare te poteſt, qui cuncta de neceſsitate prorſus abſoluta prouenire, reclamantibus omnibus patribus, non vereris aſſerere? Sed & arrogantia tua plus quàm manifeſtum te facit, quiſnā fueris, quum tam ſuperbè cæteros omnes præ teipſo contemnis, quiq; nullos iudicas idoneos vt intelligant, nedum vt tecum certent. Hoc hæreticorū ſemper fuit, arroganter de ſeipſis prædicare, & placere ſibi. Sed iſtud ſupercilium quis vere Chriſtianus non abominetur. Lutherus Vuicleſiſta.

Plena eſt harum rerum diuina ſcriptura. Sed ſic vaſtata per noſtrum Nabuchodoſor, vt nec literarum facies & notitia reliqua ſit, opusq; ſit nobis quodā Eſdra, qui nouas literas inueniat, & denuo nobis Biblia reparet, quod ſpero nunc geri efflo-reſcentibus in toto orbe linguis Hebraica & Græca, Amen. LVTH.

EPISC. Et in hoc nec degeneras à priorib. hæreticis, qui ſibi ſcripturarũ notitiam ſemper arrogarunt. Vtinam ſaperes modeſtius. Nobis abundè ſatis eſt cũ patribus ſapere, contra quorum communem conſenſum, nulla tui cerebri figmenta, de ſcripturis intelligẽdis, admittere licet, niſi prorſus inſaniamus. Scripturis patres aſſentiũtur, & ſcripturæ viciſsim patribus conueniunt. Nullum inter vtroſq; diſsidium eſt, ſed ſumma concordia. Quòd ſi nunc tandem aliquis emergat, qui patres non intellexiſſe ſcripturas contendat, nec eas rectè fuiſſe interpretatos, is merito ſuſpectus haberi debet, ne potius ad Antichriſti gregem, quàm Chriſti ſpectet. Nec inficior quin ſingulus quiſq; patrum alicubi lapſus ſit: verùm quòd in re quauis aliquãti ponderis, nemo illorum veritatem attigerit, ſed omnes pariter errarint, & falſa docuerint, credere non poſſum, nec ſi quiſquam Eſdras exoriatur, & nouas denuò literas nobis exhibeat. Bonis literis ſi benè quis vtatur, non refragor quin ex eis tam ſibi, quam alijs emolumentum ingens parare poſsit: Sed nihil eſt vſqueadeo bonũ, quo quis non queat in aliorum
1. Cor. 2. perniciem abuti, Paulo ſatis fuit, annuntiare teſti
1. Cor. 3 moniũ Dei, citra ſapientiæ ſeu ſermonis eminen-
1. Cor 8. tiam. Nec ſuam prædicationem in perſuaſorijs hu
Philip. 2. manæ ſapientiæ verbis fuiſſe teſtatur, quin potius eandẽ aſſerit apud Deum ſtultitiam eſſe. Sed & alibi ſcientiam inflare dicit: vniuerſoſq; magis hortatur, vt idem ſapiant, & ſpiritus vnanimitatẽ atq; charitatẽ ſectentur, quàm mutuis iſtiuſmodi contentionibus, inter ſe conflictari. Neque hæc dico, quòd nolim bonas literas eſfloreſcere. Nã id maximoperè cupio, ſed quòd nolim quenquam eis

ad inſaniam & multorum perniciem abuti. Sed hactenus ad articuli confutationem.

ARTICVLVS XXXII.

LVTH.

PVrgatorium non poteſt probari ex ſacra ſcriptura, quæ ſit in canone.

EPISC. De purgatorio Primum.

Primũ hic dicimus, quòd tametſi non poſsit ex ſcripturis probari purgatoriũ, veritas eius nihilominus Chriſtianis cunctis credenda eſt, & maximè quum ex Eccleſiæ vetuſtiſsima conſuetudine, pro defunctorum animabus, quæ in purgatorio eſſe creduntur, commemoratio ſpecialis à Sacerdotibus in miſſa fieri conſueuit. Propter quod & Auguſtinus libro de cura pro mortuis agenda, poſtquàm oſtenderit ex ſcriptura, prodeſſe defunctis ea ſuffragia, quæ poſt mortem eorum fiunt, docet nihilominus eius rei ſufficientem probationem capi poſſe, ex longa totius eccleſiæ conſuetudine. Si nuſquam, inquit, in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret auctoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum etiam habet commendatio mortuorũ. Sed & Chryſoſtomus eandem ex Apoſtolica traditione ſcribit exortam fuiſſe, vt mox dicemus. Secundò videtur is articulus non valdè quadrare cum cæteris aſſertionibus. Nam ex eo ſequitur, quòd præter ſcripturam ſacram, aliæ nobis quærendæ ſunt probationes, quod tamen alibi tu pertinaciter negas faciendum. Iubet vtique Petrus vt parati ſimus ad ſatisfactionem, omni poſcenti rationem, de ea quæ in nobis eſt ſpe. Quando igitur nobis creditũ eſt purgatorium, vt tu paulò inferius Secundũ

teſtaris te credere purgatorium, ſuaderet q; & conſulere, quatenus ab alijs credatur, oporteut parati ſimus ad ſatisfactionem, ſi quis à nobis huius rei rationem exigat. Sed præſens articulus iam aſſerit fieri non poſſe, vt res hæc probetur ex ſcriptura ſacra. Quamobrem aliũde nobis huius rei probatio petatur, neceſſum eſt.

Tertiũ. Purgatorium eſſe affirmãt patres.

Tertiò, quum à tot patribus tam Græcis quàm Latinis, purgatorium affirmetur, nõ eſt veriſimile, quin eius veritas per idoneas probationes illis claruiſſet. Gregorius in primis præter multas hiſtorias, quas libro 4. dialogorum ad confirmandam purgatorij certitudinem adducit, etiam ſcripturas duas memorat, alteram ex Euangelio Matth. quã dicitur, quòd ſi quis contra Spiritum ſanctum blaſphemauerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia, inquit, datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de vno negatur conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur. Alteram verò ex Paulo. 1. ad Corinth. 3. profert, vbi de ædificante Paulus ait, quòd ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hieronymus item in fine 18. libr. ſuper Eſaiam ait: Sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum (qui dixerunt in corde ſuo, non eſt Deus) credimus æterna tormenta: ſic peccatorum, atque impiorum & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probanda ſunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clemantiæ ſententiam iudicis. Hæc Hiero. Et Ambro. ſuper Pſa. 118. vnumquenq; purificandum eſſe docet, priusquam in domini requiem ingrediatur. Qñ, inquit, dominus dicet. Intrate in requiem

Matt. 12.

meam,

meam, vnuſquiſq; noſtrum vſtus rhomphæa illa flammea, non exuſtus purificabitur, vt introgreſſus in illam paradiſi amœnitatem, gratias agat domino ſuo, dicẽs: Induxiſti nos in refrigerium. Hæc ille. Porrò quid Auſt. Origen. Athanaſius, Chryſ. & Dionyſius hac de re teſtentur, mox apparebit. Quando igitur tot egregij patres, purgationem fieri poſt hanc vitam vnanimiter comprobent, haud diſsimile vero eſt, quod eius rei iuſtas & efficaces habuerint probationes. Quarto quoque loco dicimus, quòd non ſit credibile purgatorium non poſſe ex ſcriptura ſacra probari, quum ſit ea res Chriſtianis omnibus vſqueadeo ſcitu neceſſaria. Prodeſt enim ipſius notitia, non ſolùm vt ex charitate ſubuenire ſtudeamus animabus illorũ, qui in pœnis illis detinentur, verumetiam nobiſipſis metum incutit, ne leuiores facilè culpas admittamus, quum certò nobis conſtiterit, nos ob eas, in illis ignibus graues luituros pœnas, nec antè nobis in cęlum aditum patere, quàm illis per acerbos purgatorij cruciatus fuerimus purgatiſsimi: confert item & ſpei noſtræ, ne protinus, vt morbus aliquis grauis & lethiferus nos inopinatos oppreſſerit, deſperemus, putantes omnia vel leuiſsima, de quibus hic non ſatisfecimus, in gehenna debere puniri. Sperare enim poſſumus admiſſa leuiora, quæ non ſatis in hac vita fleuimus, ſic in purgatorijs ignibus clemẽter expiari poſſe, vt nihil neceſſe fuerit, eorum vltionem ad gehennam reſeruari. Quamobrem apprimè neceſſaria res eſt Chriſtianis, noſſe purgatorium eſſe locum, in quo pro minutis delictis, animæ corporibus exutæ, velut aurum in fornace purgationem accipiunt, priuſ-

Quartũ.

Neceſſarium eſt Chriſtianis noſſe purgatoriũ eſſe.

quàm in cælum admittantur. Et quoniam ſcriptura ſacra, conclaue quoddam eſt omnium veritatum, quæ Chriſtianis ſcitu neceſſariæ ſunt, nemini poteſt ambiguum eſſe quin purgatorij veritas in ipſa contineatur, & quin ex ipſa quoq; probari poſsit. Valet autem hæc argumentatio contra te Luthere, qui purgatorij veritatẽ haud negas, imo cõfiteris ingenuè purgatorium eſſe. Nam inferius ais. Credo purgatorium eſſe, & conſulo ſuadeoq; credendum. Vides igitur quantum conueniat, vt huius veritatis credendæ ratio, probatioque non deſit in ſcripturis, quanquam fortaſsis vnam aliquam ſcripturã, quæ proteruientẽ adigat, vti rem velit, nolit, confiteatur, in promptu non ſit adducere. Sed poteſt eſſe nihilominus illic aliqua, tãetſi diligẽtiſsimos hactenus inquiſitores ipſa latuerit.

Purgatorium ex ſcripturis oſtenditur.

Tentabimus igitur vel ex vna, vel ex pluribus oſtendere purgatorium eſſe. Principio tamen illud firmum ſit oportet, vt diſsidentibus nobis de vero ſcripturæ ſenſu, ille verus habendus eſt, quẽ iudex Eccleſiæ catholicę conſtitutus, pro genuino ſenſu potiſsimum interpretabitur, quemadmodũ ſub tertia veritate pluribus explicauimus Nam hęreticus alium ſæpenumero de ſcripturis ſenſum colligit, quàm orthodoxus. Arrius enim huius ſcripturæ ſenſum. Pater maior me eſt, aduerſus perſonarum ęqualitatem interpretatus eſt. Eluidius etiã hanc. Et non cognouit eam donec peperit filium ſuum primogenitum, contra beatæ virginis perpetuam integritatẽ intellexit. Marcion hanc. Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictũ, ſic contorſit, vt malam eſſe Moſeos legem, & à malo principio iuxta Manichæum originẽ ſumpſiſſe, non dubita-

Arrius. Ioan. 14. Eluidius. Mat. 1. Marcion Rom. 5. Manich.

bitauerit affirmare. Baſilides item hac abuſus eſt, Baſilides
qua dixit Paulus, Ego autem ſine lege viuebam a- Rom.7.
aliquando, vt doceret Pauli animam in alio prius
vixiſſe corpore. Eunomius inſuper illud Dauidi- Eunom.
cum. Ego dixi dixi dij eſtis & filij excelſi omnes, cũ Pſal.81.
verbo Chriſti committens quo Iudæis affirma- Ioan.10.
bat ſe filium eſſe Dei, credidit haud aliter Chriſtũ
eſſe Dei filium, quàm aliquem è diuis, quos in Ec-
cleſia veneramur. Manichæi demum haud rectè
illud interpretati. Quotquot ante me venerunt, fu
res ſunt & latrones, de prophetis omnibus, & le-
ge malè ſentiebant. Sed quid lectorem iſtis mo-
rer? quum & reliqui quotquot fuerant hæretici,
non paruo ſanè numero, ſemper anſam ex perpe-
ram intellectis ſcripturis acceperunt. Quamob-
rem & dilucidum omnibus eſſe poteſt, ſcripturæ
ſenſum (quem credit hæreticus) non eſſe ſequen-
dũ, ſed quem orthodoxus ex ipſa concepit. Quoniã
igitur ſecundum orthodoxorum interpretatio-
nem, vbi Chriſtus affirmat ex Euangelio Matthæi Matt. 12.
quoddam eſſe peccatum, quod nec in hoc ſeculo,
nec in futuro remittetur, colligi poteſt aliquorum
fieri peccatorum in futuro ſeculo remiſsionem.
Quæ remiſsio certè quum purgationem talem ex-
igat (qualis nec in gehenna fit, nec in cęlo) purga-
torij ſubinfert omnino neceſsitatem. Similiter in
epiſtola Ioannis prima, quum dicitur. Eſt pecca- 1.Ioan.5.
tũ vſq; ad mortem, non dico, vt pro eo roget quis,
de peccato finalis deſperationis ab orthodoxis in-
telligitur, perinde ac ſi dixiſſet Ioannes. Pro eo,
quẽ conſtat hinc emigraſſe cum deſperatione cle-
mentiæ Dei, nullus oret Quòd ſi pro cæteris pro-
futura ſit oratio, iã palàm eſt eos alicubi detineri

cruciatos, vnde per orationes eripi valeant, At id nec eſt in gehenna, quoniam inde nulla prorſus ereptio eſt, nec in cælo, quoniam illic nihil intrat purgandum. Quamobrem oportet, ſit tertius aliquis locus, in quo crucientur, & expurgentur à peccatorum ſuorum impuritatibus. Nec eſt vt cauillum facias in verbo, viderit, quum paulò antè dixiſſet: Si quis viderit fratrem ſuum peccare peccato non ad mòrtẽ. Nam hic videre non aliter, quã pro intelligere poteſt accipi, quum nemo corporeis oculis deſperationẽ cernere valeat, ſed ſolo mentis iudicio, percipere. Atqui nec res iſta poterit antea deprehendi, quàm quiſquam hinc emigrauerit, quum & multos à deſperatione, qua pridem infeſtati ſunt, reſipuiſſe cõpertiſsimum eſt. At hæc ſcriptura triplicem ordinem eorum facit, qui cũ Deo videtur aliquid poſſe. Nã apud Paulũ Philip. 2. dicitur: In nomine Ieſu omne genu flectetur, cæ-

Apo. 5, leſtium, terreſtrium, & infernorum. Et in Apo. traditur, quòd nemo inuentus eſt in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui dignus eſſet aperire librum. At palàm eſt (quantum ad hos attinet) qui ſubtus terrã in gehenna ſunt, quòd nec genua flectant nomini Ieſu, quin contra potius, ipſum iugiter blaſphement. Sed nec de his aliqua ptobabilitas eſt aperiendi libri. Quamobrem & de purgandis (qui videlicet in purgatorio ſubtus terrã expiantur) vtrunque debet intelligi. Ex ijs itaque ſcripturis (modò catholicè interpretentur) dilucidum erit cuique purgatorium eſſe

Cæterũ an ex plurib. ſibi mutuo cõnexis ſcripturis, firmari quoq; purgatoriũ poſſet, iã experiamur.

Luc. 16. Primum iſtud ex ſcripturis cõſtat, damnatorũ ani-

mas in gehẽna iam interea torqueri, donec veniat iudicij dies, id ꝙ ex parabola diuitis Epulonis manifeſtum eſt. Conſtat itẽ ex eiſdem ſcripturis, quorundam animas in cælo iam beatas eſſe, præcipuè ſanctorum patrum, quos è limbo captiuos eduxerat Chriſtus, quemadmodum ex Pſalmis, & D. Paulo dilucidum eſt. Aſcendit, inquit, Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. Quòd ſi per ſcripturas patet quaſdã animas in gehenna cruciari, quaſdã verò iam in cælis ſumma voluptate frui, an non inde perſpicuum eſt, alias quæ nec adhuc beatę cęlo potiuntur, nec detruſę ſunt in gehennã, non eſſe penitus otioſas? Mam aut boni quicquã patiantur, aut mali neceſſum eſt. De bonis illis & malis loquor, de quibus Euangelium ait: Fili mi, recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nec eſt credibile, quòd ij omnes, qui nõ fuerint in gehennã coniecti, quòd eueſtigio migrauerint in cælum. Quamobrem & interea pro voluptatibus venialibus, quibus in hac vita pluſculum quã par fuit, indulſerũt, moleſtias aliquas oportet ſubeant, quibus emaculentur & expientur, dignique reddantur illa cęleſti ciuitate, in quã (vt in Apoca. traditur) nihil intrabit coinquinatum. Vide nunc num iſtę ſcripturæ non apertiſsimã fidem faciant, oportere purgatorium eſſe, hoc eſt, locum quendã ad expiationem animarum deputatum. Nam quũ multæ ſint, quæ nec ab hoc ſeculo vſqueadeo puræ migrarunt, vt in cęlũ protinus recipiantur, nec tam impuræ, vt mereãtur ignibus gehennæ tradi, nec demũ vnà cum corporib. extinctæ ſint: conſequens eſt, vt ſuas interea præparationes patiãtur, quibus idoneę fiant, vt cæleſti ciuitate donentur aliquando.

Pſal. 67.
Epheſ. 4.
Lucæ 16.
Apo. 21.

Sed dices per mortem deleta fuiſſet quæque venialia. At hoc alia ſcriptura te non ſinit dicere. Chriſtus enim ait Matt. duodecimo. Omne verbũ otioſum quodcunque dixerint homines, reddent de eo rationem. Vides quòd de verbis otioſis reddenda ſit ratio, quod haudquaquam fieret ſi per mortem eſſent vel penitus condonata, vel abolita funditus. Quamobrem & adhuc purganda remanent. Neque de verbis duntaxat otioſis id intelligi debet, verùm etiam de cæteris omnibus leuiorib. negligentijs, à quib. antè purgari ſingulas animas oportet, quàm in cæleſtem gloriam recipiantur. Ex his igitur ſcripturis inuicē cōglutinatis, cuiuis non omnino contumaci, purgatorij fidem aſtrui poſſe non dubitamus. Sed iam Lutheri defenſionē audiamus.

EPISC. Satis ridiculè ſophiſtę in hac re nugãtur, adducentes illud Pſal. 76. Tranſiuimus per ignē & aquā, & eduxiſti nos in refrigerium, non enim tantum habent cerebri & ſolertiæ aut cogitãtiæ, vt videãt, ſi hoc de purgatorio dictum eſt, omnes martyres totamque Eccleſiam in purgatorium iuiſſe, quum in perſona martyrum & omnium afflictorum hęc dicantur, pro quibus ipſimet ſciunt iniuriam eſſe orare. Talibus enim auctoritatibus ſtupida iſta capita, ſolent ſua probare. ſolùm vt nauſeã & abominationem faciant pijs ſpiritibus.

LVTH. Quod illi nugantur, ego non comprobo. Sed in hac re tu ſophiſta mihi multo nugacior eſſe videris, qui quum ſcriptura ſacra veritatũ omnium pelagus ſit, ex eo tamen, quòd vnum aut alterũ locũ, quē hi (quos ſophiſtas vocas) introduxerint, cōfutaſſe te credideris, colligere moliris nō è ſcriptura

purga-

purgatorij veritatem oſtendi poſſe. At cedo mihi precor, ſi quæſitum in vno aut altero maris gurgite margaritum inuenire nequiueris, num propterea negares margaritum in toto mari poſſe reperiri? Tu igitur qui cæteros appellas ridiculos ſophiſtas, vnus omnium es ſophiſticiſsimus & ridiculus maximè. Cæterùm quòd per ignem & aquā purgādę ſint animę, quę de prælio vitę huius exierint, priuſquā cælum ingrediantur, teſtatur Orig. hom. 25. ſuper Numeros, quē tu (quātum opinor) ſophiſtam nō appellabis. Tempus, inquit, belli nobis eſt in hoc mundo, pugna aduerſus Madianitas eſt, ſiue aduerſum vitia carnis noſtræ, ſiue aduerſum cōtrarias poteſtates. Spectat nos angelorum chorus, & virtutum cæleſtium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid vnuſquiſque noſtrū manubiarum reportet, & intuentur curioſius, ac ſollicitius perſcrutantur, quis noſtrum auri hinc amplius ferat, quis etiā argenti illud pondus exhibeat, quiſue lapides deferat pretioſos. Requirunt etiā, ſi quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbū. Sed & vas ligneū ſi fortè aliquis afferat, aut fictile, aut aliud eiuſmodi magnæ domus vſib. neceſſarium. Requiritur ergo diligenter, quū abierimus illuc, quid vnuſquiſque noſtrum deferat, & ſecundū ea quæ detulerit, ſecundū quòd labor eius pro cōtemplatione exuuiarum probatur, etiā manſionis ei meritū præparabitur. Probātur tamen omnia hæc, quę per ignē, per ignē: quę per aquā, per aquam. Vniuſcuiuſque enim opus quale ſit, ignis probabit. Hactenus Origen. Vt in intelligas in perſona Sanctorum omniū, hūc verſiculum dici poſſe. Tranſiuimus per

ignem

ignem & aquam,& eduxiſti nos(poſtquam his purgati fuerimus)in refrigerium. Sed & paulò pòſt. Vides,inquit,quomodo purificatione indiget omnis qui exierit de prœlio vitę huius.Ergo purgatorium Origeni probatur, per quod & omnes trãſituros opinatur,qui ſunt ex hoc ſeculo migraturi.

LVTH. Tale & illud 1. Cor.3. Saluus ipſe erit, quaſi per ignem,quum Apoſtolus ibi de igne iudicij loquatur:Dicens diem Domini in igne reuelandum.

EPISC. Non habet Græcus codex illam particulam,nẽpe Domini. Sed dies,inquit,declarabit,quod in igne reuelatur,& cuiuſque opus quale ſit,ignis ꝓbabit.Quem ſanè locum non ex Latinis modò,verumetiam ex Grȩcis aliquot pro purgatorio volũt intelligi.Ego tantum duos afferam, Orig. & Aug. Originem iam audiſti nonnihil apud Numeros alludẽtem huic loco Pauli. Sed & idem ſuper Exodũ homil.6.ſic ſcribit.Triplex nanque eſt bene agendi via,quum vel ex opere, vel cogitatiõe, vel verbo, boni aliquid agitur. Hoc enim ſignificat, & Apoſtolus quũ dicit. Qui autem ȩdificat ſupra fundamentum hoc,aurum, argẽtum, lapides pretioſos, triplicem bonorum indicens viam. Subiungit nihilominùs triplicem etiam malorum, quum dicit. ligna, fœnum,ſtipulam.Et paulò pòſt ſequitur ex Orig.Idcirco qui ſaluus fit, per ignem ſaluus fit. Vt ſi quid fortè de ſpecie plũbi habuerit admixtũ, id ignis decoquat, & reſoluat, vt efficiãtur omnes aurum bonum.Quia aurum terræ illius bonũ eſſe dicitur, quam habituri ſunt ſancti. Et ſicut fornax probat aurum,ſic homines iuſtos tẽtatio.Veniendum eſt ergo omnibus ad ignem, veniendum eſt ad conflatorium.Sedet enim Dominus &cõflat, & pur-

Triplex bene agẽdi via.

1. Cor. 3.

& purgat filios Iuda. Sed & illuc cōuenitur ſi quis multa opera bona & parum aliquid iniquitatis attulerit. Illud parum tanquam plumbum igne reſoluitur ac purgatur, & totum remanet aurū purum. Et ſi quis plus illuc plūbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt & ſi purum aliquid ſit auri, purgatum tandem reſideat. Quòd ſi aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod ſcriptum eſt. Demergetur in profundum tanquam plumbum in aqua validiſsima. Hæc Origenes. Ex cuius verbis apertiſsimum eſt, quòd hunc locum Pauli pro igne purgatorio interpretatur. Et Aug. inter ſermones de ſanctis, ſermone 4. de cōmemoratione animarum, hunc locum de purgatorijs ignibus intelligit. Multi ſunt, inquit, qui lectionē iſtam male intelligentes, falſa ſecuritate decipiuntur, dum credunt, quòd ſi ſupra fundamentū Chriſtum, capitalia crimina ædificent, peccata ipſa per ignem tranſitorium poſsint purgari, & ipſi poſtea ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iſte fratres chariſsimi corrigendus eſt, quia ipſi ſe ſeducunt, qui taliter ſibi blandiuntur. Illo enim tranſitorio igne, de quo dixit Apoſtolus. Ipſe enim ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem, non capitalia, ſed minuta peccata purgātur. Subinde memorat, quæ ſunt peccata capitalia, & quæ minuta, quibuſque modis iſta redimantur. Et ſubdit, qantum ad minuta. Quicquid de iſtis peccatis à nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum eſt, de quo dixit Apoſtolus: Quia in igne reuelabitur, & cuius opus arſerit, detrimentum patietur Hortatur itaq; demum Auguſt. vt in hoc ſeculo peccata noſtra ſic purgemus, qnatenus in futuro ille ignis purgatorius,

Exod. 15.

1. Cor. 3.

rius,

rius, aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Aſſeritque tamdiu nos in illo igne moras habituros, quoad ſupra dicta peccata tanquam ligna, fœnum, & ſtipula conſumantur, durioremque futurum illũ ignem affirmat, quã quicquid in hoc ſeculo pœnarũ, aut videri, aut ſentiri, aut cogitari poteſt. Hæc Auguſt. illic, quanquam aliter alibi. Sed iam ſenex ita populum quem fallere noluit, duxit admonendum.

LVTH. Sicut & Theſſal. 1. dicit Chriſtum de cælo reuelandum cum angelis virtutis ſuę, in flamma ignis, vindictã ſumentis, de iis, qui non crediderunt Euãgelio. Si ergo his & ſimilibus locis probatur purgatorium, verè ex ſcriptura probabitur prorſus nullum eſſe purgatorium.

EPISC. Theſſ. 1. Ignis cõflagrationis. 2. Pet. 3. 1. Cor. 3.

Apud Theſſal. certum eſt, quod de igne conflagrationis loquitur Paulus, de quo & Dauid eſt vaticinatus. Ignis, inquit, ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et Petrus item ſcripſit, Veniet autem dies Domini, ſicut fur in nocte, in quo cæli magno impetu tranſient, elemẽta verò calore ſoluentur, terra autẽ, & omnia, quę in ipſa ſunt opera, exurentur. Cæterùm nihil oportet, vt prorſus de eodem loquutus fuiſſet igne, pariter ad Corint. & maximè quum illic de die Domini non fecerit mentionem, ſed abſolutè dictum ſit. Dies enim declarabit, Qui nec iniuria poteſt de die examinis cuiuſlibet hinc migrantis intelligi. Nam hauddubiè mox vt hinc exierimus, examinãdi ſumus, alioqui cur eueſtigio quidam ad gehennam, alij ad cælum aſſumuntur? Quòd ſi locus ille, ſenſum hunc patiatur, vt & certè patitur, atque ſic interpretes quidã illum expoſuerint, neq; dubitemus,

mus, quin animę mox, vt hinc exierint, iudiciū aliquod ſubiturę ſint, vereq; credemus locū aliquē eſſe pro purgādis animabus deputatū, quid hæremus amplius, aut cur libet, vbi nullus omnino nodus eſt, aliquem diutius in hoc ſcirpo quærere?

LVTH. Vnum locum habent, cap. 2. Machabæorum 12. vſitatum, quem librum dixi, ſicut adhuc dico, nō eſſe in hac re vllius auctoritatis, quū nihil ſimile, neque in nouo, neq; in veteri teſtamēto legatur.

EPISC. Quanquam ipſe non verearis hunc librum aſſerere, nullius auctoritatis eſſe, parùm tamen huic tuæ temeritati credendum eſt, cùm auctores complures, & iidem quoque grauiſsimi, longè aliam ſuper hac re ſententiam ferant. Nam Auguſt. hunc librum ceu canonicum approbat. Sic enim 18. lib. de ciuitate Dei cap. 36. ſcribens de principum temporibus, qui poſt reſtitutum templum vſque ad Ariſtobuli principatū, rem Iudaicam adminiſtrarunt, loquitur. Quorum ſupputatio temporum, non in ſcripturis ſanctis, quæ canonicæ appellantur, ſed in alijs inuenitur, in quibus ſunt & Machabæorū libri, quos nō Iudæi, ſed eccleſia pro canonicis habet. Ecce Machabæorum libros eccleſia pro canonicis habet, quanquam Iudæis nō ſint de canone. Hieronymus quoq; ſecundo prologo ſuper libros Machabæorum ait. Machabæorum libri, licet nō habeantur in canone Hebræorum, tamen ab eccleſia inter diuinorum voluminum annotantur hiſtorias. Sed & Aug. in libro de cura pro mortuis agenda, locum eundem (de quo iam controuerſia eſt) citat, inquiēs: Poterat inquiſitioni tuę ſufficere mea breuis iſta reſponſio, ſed quia alia mouent, quibus reſpondendū exiſtimo, parumper attende.

Machabęorū libros Eccleſia ꝑ canonicis habet

in Machabæorũ libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificiũ. Rurſum quoque ſermone quadrageſimo quarto ad fratres in eremo. Defunctis inquit, cũ omni diligentia miſereri & ſubuenire ſtudeamus, attendentes & quid Iudas Machabæus fecerit, dixit enim quòd ſancta eſſet cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. Ecce quanti fecerit Auguſtinus hoc teſtimonium, vnde & non mediocris hæc tua temeritas eſſe conuincitur, quòd his libris nihil auctoritatis cenſeas deferendum.

LVTH. Et quæ neceſsitas eſt, pro purgatorio ſic tumultuari? niſi quòd Papiſtica eccleſia lucro ſuo timet, quod inæſtimabile trahit ex purgatorio.

EPISC. Vter veſtrum magis incuſari debeat, an Papa, ſi pro quæſtu ſuo velit ab alijs credi purgatorium, quod ipſe quoque credit, an tu, qui (ſolùm vt huic occurras quæſtui) ſupprimere ſtudes purgatorij fidem, quod tamen extare non dubitas. Si iudicium huius rei mihi permitteretur, tu mihi viſus es, quẽ potius cõdemnarem. Nam egentibus animabus, tuo ſtudio longè plus diſpendij, quàm Pontifici infertur. Neque enim de purgandis animabus cuiquam cura foret, ſi tibi crederetur: quæ res multo maioris eſſet detrimenti, quàm ſi tota Germanorum pecunia cederet in Pontificis lucrum. Nemini enim ambiguũ eſſe poteſt, ſi grauiſsimos ignis cruciatus animæ purgandæ ſuſtineant, vt hauddubiè ſuſtinent, quin is plurimum apud Deum meretur, qui ſic earum agit curam, vt pro earum liberatione, vel preces deuotas offerat, vel pias eroget eleemoſynas, vel ieiunijs, alijſque moleſtijs carnem affligat ſuam, aut alia demum ad piam illorum ſub-

uentionem, opera charitatis exerceat. Ad quod & Auguſt. hortatur ſermone iam antè citato: Clamant, inquit, quotidie, qui iacent in tormẽtis, clamant, & pauci ſunt qui reſpondeant, vlulãt, & nõ eſt qui conſoletur eos. O quàm grandis crudelitas, fratres mei? O quàm grandis inhumanitis, clamãt ad nos quotidie, qui dum vixerunt, multa mala pro nobis ſuſtinere voluerunt, nec eis ſubuenire curamus. O verè magna inhumanitas. Ecce em̃ infirmus iacet, & clamat, & à medicis conſolatur, clamat porcus, & omnes cum eo clamare non ceſſant, cadit aſinus & omnes eũ ſubleuare feſtinant. Sed clamat in tormentis fidelis, & non eſt qui reſpondeat. Ecce veſtra inhumanitas fratres. Eia ergo non ſic. Sed mementote fratres, quòd ſancta & ſalubris, pia & felix, & ſuauis Deo, & angelis eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à pœnis, quas pro peccatis patiuntur, ſoluantur. Hactenus Auguſt. Ex cuius verbis dilucidum eſt, magnum diſpendium purgandis animabus fieri, ſi non creditum eſſet purgatorium, nec illis modò, verumetiam nobis qui ſuperſtites ſumus, qui dum illis proſumus, nobis etiam abundè lucramur. Eſto, Pontifex ex credito purgatorio lucrum ingens aſſequatur. At qui pro liberandis animabus bona fide contribuunt, tam ſibi quàm animabus illis, tanto lucrãtur cumulatius, quanto ſpiritales diuitiæ tranſitorijs præponderant magis.

LVTH. Suo quiſque periculo hic credat, vel nõ credat: non eſt hæreticus, ſi purgatorium non credit, nec ideo Chriſtianus, ſi credit.

EPISC. Chriſtianus vtique nemo fit ex eo, quòd credit purgatorium eſſe, niſi & cætera quæq; crediderit,

quæ(vt credantur) eccleſia docet catholica. Non enim vnius alicuius articuli credulitas Chriſtianũ facit: ſed ita cunctis oportet credat, vt à nullo diſſentiant obſtinatè. Nam ſi diſſenſerit ab vno quopiam, non articulorum dico fidei, ſed quorumlibet indiſcriminatim, quos Eccleſia credendos recepit, atque id fecerit cõtumaciter, iam ſelegit ſibi, quod ab Eccleſia diuerſum credat, & hæreticus efficitur. Propter quod & Tertul. aduerſus hæreticos ſcribens ait: Si totum capitulum, nempe Pauli 1. ad Corinthios vndecimo, ad vnitatem continendam & ſeparationes coërcendas, aptes: hæreſes verò non minus ab vnitate diuellunt, quàm ſchiſmata & diſſentiones: ſine dubio & hęreſes in ea cõditione reprehenſionis conſtituit, in qua & ſchiſmata & diſſentiones. At per hoc non eos probabiles facit, qui in hæreſes diuerterint, quũ maximè diuerti ab eiuſmodi obiurgans, & docens vnum omnes loqui, & idipſum ſapere, quod & etiam hęreſes non ſinunt. Hæc Tertulllianus. Et paulò pòſt Sed & in omni epiſtola de adulterinis doctrinis fugiendis inculcans, hæreſes taxat, quarum opera ſunt adulteræ doctrinæ, hęreſes dictæ Gręca voce, ex interpretatione electionis, qua quis, ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas eas vtitur. Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, ſibi elegit. Hæc Tertullianus. Ex quibus verbus liquet hæreticũ dici poſſe, qui per dogma ſuum ab Eccleſia diuerſum, Eccleſiæ ſcindit vnitatem, nec ſinit omnes idem loqui & ſapere, ſed per priuati dogmatis electionem hæretici nomen ſortitur, in quo & ſibi damnatus eſt. Nec diſsimimiliter Auguſtinus libro octauo, de ciuitate Dei,

Tertull.

Hæreſes.

capito

capite quinquageſimo. dicit: Qui in Eccleſia morbidum aliquid, prauumque ſapiunt, ſi correpti (vt ſanum rectumque ſapiant) reſiſtũt contumaciter, ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiũt. Hæc Auguſtinus. Quando igitur eccleſia purgatorium docet eſſe credendum, quiſquis contrariũ dogma contumaciter aſſerit, is omnino ſeipſum hæreticum, facit.

LVTH. Græca enim Eccleſia, non credit, manens catholica.

EPISC. Vulgus opinor intelligis, & non ipſos Eccleſiæ Græcanicæ patres. Nam hos fauere purgatorio, libri (quos êdidere) teſtantur. De Orig. quidem duo protulimus teſtimonia, quibus palàm affirmat animas, hinc exeuntes, oportere purgari, priuſquã in cælum admittantur. Et Athanaſius 34. quęſtione de purgandis animabus, quærit. Num ſentiunt aliqua beneficia ſanctorum animæ, quum ſuper illis fiunt conuentus, & peractiones bonorum operum & oblationum? Cui quęſtioni reſpõdet, quòd ſi non aliquo beneficio participarẽt ex illo, non vtique in cura & exequijs fieret commemoratio. Ecce quòd in eccleſia Græcanica, pro mortuis ex patrum inſtitutione fiebant exequiæ, & orationes ad Deum fundebantur, quibus & defunctorũ animas Athanaſius aſſerit participare. Atqui nihil iſta prodeſſe poterunt animabus, vel quę in gehẽna ſunt vel quę in gloria, ſed ijs duntaxat, qui peccatorum ſuorũ aliquã rubiginẽ patiuntur, à qua (priuſquã in cælum eis pateat aditus) eas purgari neceſſum eſt. Quid enim ex orationibus & exequijs aliud boni caperent, quã veniam, & expiationẽ eiuſmodi?

Quòd ſi nemo pro illis precaretur, certum eſt, eas alijs quibuſdã rationibus expurgari debere. Dionyſius iuſuper capite ſeptimo eccleſiaſticæ hierarchiæ, docet ex apoſtolica traditione, precationes quaſdam animabus (quæ dignæ ſunt) poſtquam hinc exierint, prodeſſe poſſe Nec diſsimiliter Chryſoſtomus homil. 69. Bernardo Brixiano interprete. Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs, defunctorum agatur cõmemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Hæc ille. Ab apoſtolis igitur hæc inſtitutio manauit, vt inter ſacra, defunctorum ageretur memoria, quatenus, aliquid inde lucri conſequerentur. Cæterùm animabus, quæ vel in cælo beatæ ſunt, vel in gehenna damnatæ, nihil accedere lucri poteſt, quo fit vt in purgatorio eſſe locum exiſtimemus, vbi conſiſtentes ad tempus animę, deuotis interea viuorum precationibus refocillantur, & releuantur eleemoſynis. Extat & libellus græcè ſcriptus, tempore concilij Baſilienſis êditus, in quo prętèr hos, & alij complures Græcorum auctores, aduerſus hunc errorem citantur, quorum teſtimonijs aiunt Græcos in concilio Florentino ceſsiſſe, & à pertinacia ſua reſipuiſſe.

Ab apoſtolis hęc inſtitutio manauit vt inter ſacra defũctorũ ageretur memoria.

LVTH. Nec ei nocet quòd à Papiſtica eccleſia, omnium ſchiſmaticiſsima criminatur, & inſimulatur ſchiſmatis, ſolùm ob hoc, quia non ſequitur ſuos nugaces à ſe repertos articulos fidei.

EPISC. Quantum eccleſię Græcæ nocuerit, quòd ab eccleſia Romana deſciuerit, ſi nihil aliud eſſet, abundè teſtatur clades illa Conſtantinopolitana. Senſit enim tum vniuerſa Gręcia diuinam vltionẽ, quam

&futuram diua prędixit Brigitta, niſi confeſtim ad vnitatẽ eccleſiæ Catholicę conſpirarent. Quoniã igitur in vnione (quam ſunt pollicti) non perſtiterunt, ſed ad priſtinos errores tanquam canis ad vomitũ ſunt relapſi, credibile eſt, in eos Deũ adeò ſeueriter animaduertiſſe. Nihil enim potius Deus quærit, quã eccleſiæ ſuę concordem vnitatem. Nã & vnicam eam eſſe ſcripturę prędicant. Quòd ſi vnica fuerit, conuenit, vt ſingula quæq; eius mẽbra ſibi mutuo cõcilientur, nec vllum inter ea diſsidiũ ſit, aut cõtentionum varietas, ſed quod iubet Paulus, velut integrum corpus eadem ſunt mente, eademq; ſentẽtia. Non poteſt igitur nõ eſſe ſchiſmatica quęuis eccleſia, quę ſeipſam in eis (q̃ credenda ſunt) ab orthodoxa ſeparat Eccleſia. Neſcio quos intelligis nugaces articulos, iſte ſaltem de purgatorio nugatorius dici non poteſt, quem & tu te credere confiteris, alijsq́ue conſulis ſuadeſq́ue credendum, quemadmodum & proximè ſequitur. I. Cor. I.

LVTH. Ego tamen & credo purgatorium eſſe, & conſulo ſuadeoque credendum, ſed neminẽ volo cogi.

EPISC. Cur vis cogi neminẽ? Nimirum vt tibi licentia fiat quicquid libuerit, impunè docendi. Ideo vis cogi neminem, ne & tibi fortè vis inferatur, ad ea docenda quæ nolis. Sed quid periculi fuerit, vim inferre cuiquam, modò fiat id ad ſuum commodũ? Beneficium enim pręſtabis ei, quem ita coges. Et ſanè magnum beneficium eſt, ignoranti veritatem oſtendere, aberrantiq; rectam commonſtrare viã. Sed & compellendi ſunt, velint, nolint, vt eam ingrediantur. An non Chriſtus in Euangel. Lucę, parabolam referens cuiuſdam hominis qui fecit cœnam magnam, quoſdam inuitos compellẽdos do- Lucæ 14.

cuit, quatenus ad viam redirent? Exi, inquit, citò in vias & ſepes & compelle intrare. Num tu videri vis Chriſto circumſpectior: Quando igitur tibi creditum ſit purgatorium, & dignum tibi viſum fuerit quod credendum cæteris conſulas, quamobrem te queſo neminem cogi vis ad id credendū, cùm talis adactio cuique ſit vtilis, & Chriſtus eandem in euangelio docet apertiſsimè.

LVTH. Sicut ſi non credam, Thomam Aquinatem eſſe ſanctum, licet à Papa canoniſatum, non ſum hæreticus.

EPISC. Si ſit hęreticus qui diſſentit contumaciter ab ijs quæ communis eccleſiæ conſenſus, ceu credenda comprobauit, quemadmodum ſuperius ex Auguſtin. Tertullianoq; monſtrauimus, hęreticus equidē habendus eſt, qui iam ex contumacia nolit credere Tho. Aquinatem eſſe ſanctum. Nam id diſcernente ſummo Pontifice, eccleſiæ communis aſſenſus iam diu credendum admiſit. Quamobrem quiſquis huic veritati nunc vſqueadeo receptę, fuerit ex pertinacia reluctatus, non poteſt non haberi pro hæretico, quia ſibi quiddam ab eccleſiæ ſenſu diuerſum elegit quod credat. Et id nimirum eſt hæreticum eſſe, modò fecerit hocipſum contumaciter. Porrò quantum ad homines in diuorum cœtum referendos attinet, opinor non conſenties, vt quiſque ſibi (quem velit) diuum conſtituat, & pro ſancto colat, ſed eam rem ordinaria quadam auctoritate primùm cenſebis approbandam. Neque enim cunctos indiſcriminatim, aut reijcere licet, aut recipere venerandos, ſed delectus quidam adhibendus eſt. Nec poteſt quiſquam deſignari, cui munus iſtud aptius congruat, quā ei qui ſit totius

eccle-

eccleſiæ Pontifex. Quamobrem & huic (audito prius apud ſe prudentum virorum conſilio) negotium iſtud, nempe referendi quoſdam in diuos, omnino concredendum eſt.

LVTH. Quando & hi non ſunt hæretici, qui Thomam negant, licet à Papa approbatum, & confirmatum in ſuis libris.

EPISC. Hęc tua ſimilitudo nequaquã adamuſsim quadrat, nempe de doctrinæ, & de ſanctitatis comprobatione. Neque enim vniuerſam doctrinam Thomæ, Pontifex ita comprobauit, vt ſingula (quę ſcripſit) vera eſſe credantur. Imo nec Auguſtini, nec Hieronymi, nec alterius cuiuſlibet auctoris doctrinæ ſic Eccleſia ſubſcripſit, quin aliquot locis ab eis liceat diſſentire. Nam in nonnullis ipſi locis ſe planè monſtrarunt homines eſſe, atque nonnũquam aberraſſe. Quod & in vita ſimiliter eos feciſſe non negamus. Neque enim vſqueadeo purè vixiſſe putamus, vt in nullis eorum operibus peccatum aliquod inueniri poſſet. Cæterùm quia iam ſi quid in vita deliquerint, condonatum illis eſt, ita vt nihil præter ſynceram puritatem in ijs remaneat, ſi quid tamen à veritate, quomodolibet alienum ſcripſerint, id adhuc relictum eſt in eorum libris, idcirco de doctrina horum & de ſanctitate non vſquequaque ſimile iudicium fieri debet. Quo fit, vt tametſi propter aliquas humanas hallucinationes, de multis (quę dicti patres in cõmentarijs ſuis reliquerunt) dubitare liceat, ſanctitatem tamen eorum (quæ iam defecatiſsima eſt) haud licet in dubium reuocare, nec fas cuiquam eſt eos negare diuos eſſe, quanquam adhuc in eorum libris aliqui remanſerint errores. Sed hactenus

nus pro reſponſione Lutheri. Cæterùm quale purgatorium ipſe ſomniauerit, iam andiamus. Is concluſione 15. vt oſtendat timorem, & horrorem pœnarum eſſe purgatorium, multas argumentationes in medium adducit, quas nimis prolixum eſſet hic integrè commemorare, quippe quòd multa quidem & inaniter in eis prodegerit verba, quod & lector facile iudicabit. Prima ſic habet: Omnes concedunt eaſdem eſſe pœnas purgatorij & inferni, niſi quòd differunt æternitate. At ſcriptura deſcribit pœnas inferni eſſe turbationem, pauorem, horrorem, fugam. Quare? &c. Ego paucis per eandem rationem reſpondeo. Quando pœnæ, quod & tu teſtaris, eædem ſint inferni & purgatorij: Nec eſt dubium, quin Chriſtus in Euangelio paſſim aſſerat, inferni ſupplicium eſſe pœnam ignis, erit & purgatorij pœna ſupplicium ignis. Secunda Lutheri ratio 2. Theſſalon. 1. Qui non credunt Euangelio, dabunt pœnas in interitu æternas à facie Domini, & gloria virtutis eius. Inde colligit, à facie domini oritur eorum maxima pœna. Reſpōdemus, quòd, quanquam oriatur eis maxima pœna à conſpectu irati vultus Dei, & glorioſæ maieſtatis, hęc tamen haud ſemper durat, quia nō ſemper illum vultum & gloriam intuebuntur, ſed tūc ſolū cum dicetur eis. Ite maledicti in ignem æternū. Quo liquet & pauorem hunc non æternum eſſe cruciatum. Tertia ratio, eccleſia in perſona animarū pſallit & gemit: Conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. Reſpondemus nō eſſe dubium quin animæ plurimum turbentur, & grauentur in igne purgatorij. At ex eo non conſequitur, vt nihil omnino ſit purgatorū præter illā turba-

Quale purgatoriū ſomniauerit Luth.

Matt. 25.

Pſal. 6.

turbationem & pauorem, quin potius ignis ille, qui moleſtiam infert, dici meretur purgatorius. Quarta ratio. Viuentes aliqui eas pœnas guſtauerunt, ſcilicet inferni, Ergo multo magis mortuis credendum eſt, eas inferri in purgatorio. Reſpondemus verum eſſe quòd animæ defunctorum horrorem in igne purgatorij ſentiant. At nihil ob id oportet, vt horror ille vel ſolus dicatur purgatorium. Quinta ratio. Quàm multi ſunt, inquit, qui vſque hodie has pœnas guſtant, quod & probare nititur ex ſermonibus cuiuſdam Ioannis Thauleri, & ex relatione cuiuſdam alterius quem non nominat, qui ſeſe pœnas has ſæpius paſſum aſſeruit. Reſpondemus nos opinari neminem tam inſanum eſſe, vt ſpretis tot hiſtorijs, quas cum alij, tum Gregorius & Beda pro certiſsimis aſſerant, iſtis vſqueadeo nugacibus, & friuolis teſtimonijs, quæ nec multum à fabulis diſtare videntur, velit fidem adhibere. Sed nec aduertit Luth. quid alibi de timore dixerit, nempe, quòd multo magis peccatorem conſtituit, & peccare facit, nec iuuat quicquam ad gratiam cōparandam. Quomodo ergo timor iſte poteſt in purgatorio charitatis augmentum facero, quum in hac vita quenque peccatorem reddiderit peccantiorem. Sexta ratio. Ad id facit auctoritas Eccleſiæ, quæ canit: Libera eas de ore Leonis, ne abſorbeat eas Tartarus. Item, à porta inferi &c. Reſpondemus, hæc propter mutuam vtriuſque vicinitatem eſſe dicta. Nam apud Bedam quidam ad vitam reuerſus, relatis his quæ viderit, purgatorium eſſe docet cōfine gehennæ. Quòd verè tandē ſubdit Lutherus ſe credere, nec vana eſſe eccleſiæ verba. Vtinam ita verè crederet in cæteris, & fidem

firmam haberet eccleſiæ. Sed quoties inſtituto ſuo parum quadrant eccleſiæ verba, non ſolùm non credit, ſed contemnit penitus. Vides itaque le ctor quàm futiles hæ rationes ſint, quas pro commentitio purgatorio ſuo Lutherus produxit, nec aduertit quomodo poſitio ſua ſeipſam interimat. Nam hunc errorem pœnarum, quem ipſe purgatorium facit, paulò pòſt audies peccatum ab eo vocari. Sic enim articulo 39. dicitur: Animæ in purgatorio peccant ſine intermiſsione, quā diu quærunt requiem, & horrent pœnas. Ecce horror iſte peccatum eſt. Quādo igitur peccatum fœdat & polluit, multo magis is horror pollutorius erit, quā purgatorius. Neque enim eiuſdem eſt, ſordidare & purgare. Quamobrem nec horror iſte ſolus purgatorium dici poteſt.

ARTICVLVS XXXVIII.

LVTH.

ANimæ in purgatorio non ſunt ſecuræ de ſua ſalute, ſaltem omnes, nec probatum eſt vllis aut rationibus, aut ſcripturis, ipſas eſſe extra ſtatū merendi, aut augendæ charitatis.

EPISC. Duas partes habet is articulus. Alteram quòd animæ in purgatorio non ſunt ſecuræ de ſua ſalute, ſaltem omnes. Alteram, quod nullis aut rationibus, aut ſcripturis probatum eſt, eas extra ſtatū merendi, aut augendi charitatis eſſe poſitas. Sed de priore diſſeremus primùm. Probabile quidem eſt, ſingulas animas (priuſquam in purgatorium con ijciantur) de ſingulis factis, dictis, & cogitatis, reddituras rationē. Nam de dictis hoc planè teſtatur Chriſtus in Euangelio. Mat. quum dicit: Omne verbum otioſum (quodcunque locuti fuerint homines)

Duas par tes habet is articulus.

Prior pars.

Matt. 12.

nes)reddent de eo rationem in die iudicij. Eſſet autem ordo præpoſterus, ſi prius de illis ſumeretur ſupplicium, ac deinde ſumpto ſupplicio producerentur ad examen. Quamobrem oportet, vt primũ examinatæ rationem reddant, & deinde feratur in eas ſentẽtia. Quod ſi fiat, latere non poteſt animas (quæ mittuntur ad purgatorium) ſalutis ſuæ ſtatus. Norunt enim ex ſententia in ſe data, quòd mox vt purgatæ fuerint, in cæleſtem gloriam admittentur, Adde, quòd cùm ſuæ mentis vſum habeant, non minus quàm damnati, poſſunt nõ minus intelligere conditionem ſuam, quàm illis datum eſt noſſe. At iſtis per iudicij particularis ſententiam innotuit, quòd ęternos patientur cruciatus. Sed nec pœnarum immẽſitas obſiſtit, quo minus de hac re ſecum cogitent, quemadmodum de Epúlone conſtat, in quo rationis vſus minimè ligatus fuerat. Quando igitur gehẽnæ cruciatus nihilo mitiores ſunt quam purgatorij, quid prohibet, quo minus & hi q ſunt in purgatorio certiores de ſtatu ſuo ſint redditi? Huc accedit quòd angeli quibus de cõuerſione peccatorũ, dũ viuerent, gaudium fuit, vti Chriſtus in Euangelio teſtatur: Amen dico vobis, Quia gaudiũ eſt angelis Dei, ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Hi inquam, angeli qui ſic gaudebant, quum adhuc peccator amittere gratiam potuit, quantum iam gaudent, quum ſciant illum deinceps hanc amittera non poſſe. Iã haud dubiè conſolantur & admonentur, quatenus bono ſint animo, patienterque ferant illos cruciatus, nec eſt dubiũ, qnin ſalutis ſuę certitudinem frequenter eis inculcent. Pręter hæc, bonus cuinſq; angelus, cui & cuſtodiæ cura mandata fu-

Lucæ 16.

Lucæ 15.

ità

ſuit à Deo, quid iam non facit, quem non mouet lapidem, quo nihil conſolationis deſit animę iam inter purgatorij cruciatus conſtitutæ? Quando igitur inter cętera, non minimam affert conſolationem ſalutis certò ſperatæ cognitio, nempe, quòd finita purgatione, tandem ad cælum euolabit anima, quis ambigere poteſt, quin amantiſsimus ipſe comes & cuſtos fideliſsimus, angelus, inquam, eius rei memoriam crebro ſuggerat? Poſtremo ſacer inhabitator paracletus, qui & verè cõſolator eſt, per quem & Dei charitas in illis animabus diffuſa eſt, per quem & cognoſcunt ſe filios eſſe Dei, in quo & clamant, Abba pater, quique ceu pignus & arrabo quidam hæreditatis futuræ datus erat illis, nũ ipſe nunc, non certam huius hæreditatis conſequendæ ſpem facit? Nunc, inquam, exutis carne corruptibili, quæ pridem eas ita præmebat onere ſuo, quo minus dilucidæ potuerint huius ſacri ſpiritus aduertere monita? Tum vtique, quum erant in compedibus carnis, adiuuabat earum infirmitatem ſpiritus ipſe, nunc in carcere purgatorij nullum ſolamen feret eis? In corruptibili corpore cõſtitutis teſtimoniũ reddidit, quòd eſſent filij Dei, nunc in tanta calamitate poſitas, omnino deſolatas relinquet: deniq; quum in tabernaculo carnis ingemuiſſent grauatę, paracletus iſte pignus & arrabonem illis exhibuit ſeſe, nunc acerbiſsimas paſsis ęrumnas, omni ſolatio diſtituet? Perſpicuũ igitur ex ijs cuiuis eſſe poteſt, animas in purgatorio conſtitutas, oẽs de ſua ſalute ſecuras eſſe. Porrò quantum ad alteram particulam attinet, hoc eſt, an extra merendi ſtatum, & augendæ charitatis, animas defunctorum eſſe, ſcripturis aut rationibus probari

Rom. 8.

Animas in purgatorio cõſtitutas, omnes de ſua ſalute ſecuras eſſe.

Pars poſterior articuli.

bari poſsit, iam agamus. Miranda plurimum hic eſt hominis huius improbitas, quòd tam impudē-ter iſtud aſſerit, quando tam clariſsimis ſcripturis (quas ipſe non ignorat) res hæc tam ſolidè comprobatur, vt vix vllis alijs verbis aſſeuerari poſsit. An non Chriſtus ait Ioan. 9. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt? Venit nox, quādo nemo operari poteſt. Quæ verba (niſi quis obſtinatiſsimus fuerit) non poſſunt aliter accipi, quàm pro tempore mortem inſequenti, poſtquam non eſt diutius merendi tempus. Nam quum certū ſit ex literis ſacris, quòd nec beatorum nec damnatorum animæ, prorſus otioſæ ſint: ſed nec dubitare quiſquam poterit, Chriſtum ijs verbis vera dixiſſe, neceſſario ſubinfertur quòd de meritorio duntaxat opere, ſimul & de tempore præſentis vitæ ſit locutus. Dixit enim. Nemo poteſt operari. Quod & generatim de cunctis, qui iam hinc migrauerint, debet intelligi. Simile quiddam & in Eccleſiaſte ſcribitur: Quodcunque poteſt facere manus tua, inſtātér operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia, erunt apud inferos, quo tu properas. Quid hic dicimus? Num iſta non erant apud inferos, quando patres in limbo fuerunt? Erant hauddubiè. Sed tamen ideo dixit, quoniam ijs nemo mereri poteſt apud inferos. Quòd ſi patres in limbo nihil meruerint, fruſtra nobis blandimur in purgatorio merendi tempus eſſe. His cō-ſine eſt illud Apoſtoli ad Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Quem locum Apoſtoli, dum interpretaris in commētarijs eiuſdem epiſtolæ, torquere moliris contra purgatorium. Atque ideo quòd dicis te non videre, quomodo Eccle. 9.

modo ſatisfactio vel ſatiſpaſsio (quam illic tradunt auctores eſſe)non ſit operatio bona. Verũ iuxta hanc rationem, nec cælũ erit, cùm & ibi ſuas & vtique bonas operationes animę beatorum exercent. Cæterùm quia meritoriæ non ſunt tamet-
1.Cor.6. ſi bonæ fuerint(Neque enim in cælo nec in purgatorio meritoria quæpiã erit operatio) idcirco Paulus dixit, Dum tempus habemus operemur bonũ, perinde ac ſi dixiſſet: Dum merendi tempus affuerit, ne ceſſemus bonorũ operũ accumulare nobis merita. De quo nimirum tempore Paulus alibi loquitur. inquiens: Ecce nunc tempus acceptabile, ec-
Eccl. 14. ce nunc dies ſalutis. Sed & in Eccleſiaſtico legitur: Ante obitum tuum operare iuſtitiam, quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum, nimirum vnde ad meritum refocilleris. Et ſanè rationi conſentaneum eſt, quum eatenus anima corpori coniugata fuerit, quatenus in hac vita lucrum ingens bonorum ſibi compararet operum, quæ ceu theſauros quoſdam cęlo præmitteret. Conuenit, inquam, vt(poſtquam ab eo ſeiũcta fuerit) nihil deinceps poſsit promereri, aut quæſtum vllum facere cumulatiorem. Propter quod & Paulus ſecundo Cor. quinto. ait: Oportet enim nos manifeſtari coram tribunali Chriſti, vt reportet vnuſquiſque ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, ſiue bonum ſiue malum. Ecce iuxta id quod anima fecit in corpore, vel præmium, vel ſupplicium reportabit. Quamobrem exuta corpore, nihil amplius mereri poteſt. His rationibus & ſcripturis, ſi quis adiunxerit ſacrorum interpretum teſtimonia, nullum in hac re penitus dubitandi relinquet ſcrupulum. Aug. primũ in Enchiridio, c. 110.
dicit

dicit: Hic omne meritum comparatur, quo poſt hanc vitam releuari quiſquam poſſet, vel grauari. Nemo autem ſperet (quod hic neglexerit) quũ obierit apud Deũ promereri. Hęc ille. Et Hieronymus in epiſtolam ad Galatas. Tempus ſementis, tempus eſt præſens, & vita quam currimus. In hac licet nobis, quod volumus ſeminare. Quũ iſta vita tranſierit, operandi tempes aufertur. Hæc Hieron. Subſcribit his Chryſoſt. inquiens. Quid hoc ſignificat? Quam habet conſequentiam? Sanè magnam, hoc eſt, donec dies eſt, dum licet hominibus in me credere. Dum hæc durat vita, laborandum eſt, venit nox, hoc eſt futurum tempus, quando nemo operari poteſt. Non dixit quando non potero operari. Sed nemo poteſt operari. Et paulò inferius Chriſtus (inquit) noctem, futurum tempus appellat, quoniam peccatores nihil operari poterunt. Hæc Chryſoſtomus homil. 55. ſuper Ioannem. Conſentit & Origenes in pſalmum 36. ſcribens. Saluator noſter ait, veniet nox, quando nemo poteſt operari. Et hoc dicit de illo tempore quod erit poſt hoc ſeculum, tempore quo vnuſquiſq; recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, quum iam nemo poteſt operari aliquid, ſed vnuſquiſq; tunc paſcitur ex operibus ſuis, quę hic poſitus, operatus eſt. Hæc Origines. Ex quibus liquere poteſt, quid patres hac de re ſentiant. Sed tibi nec ratio, nec ſcriptura, nec patrum auctoritas ſatisfacere poteſt. Cæterùm eas ratiunculas, quibus totis viribus contra niteris, iam diluere non grauabimur. Sub 17. concluſione tales in medium adducis rationes. Primum animarum hinc decedentium tria ponis genera, vnum earum, quæ

Hieron.

Chryſoſt

Reſpõdetur rationibus Luth. quas ſub concluſione 17. adducit.

fide carent. Secundum earum, quę ſunt fide omnino plenæ atque perfectæ. Tertium earum, quæ fide imperfectæ ſunt. Primas ad gehennam mittis. Secundas ad cælum. Tertias ad purgatorium, vbi (vt ais) perficitur earum fides, & charitas augetur.
Reſponſ. Reſpondemus, nos non intelligere quid tibi velis per fidem imperfectam. Nam ſi fidem informem intelligas, qualem & dæmones habent, charitatis expertem: certùm eſt animas (quæ talem habent fidem) non ad purgatorium pertinere, quantauis ea fides fuerit, etiam ſi tanta ſit, vt vel montes loco dimoueri per eam valeant. Sin de fide formata charitate loquaris, non video quomodo probes illam imperfectā eſſe, niſi propterea quia deficit à ſummo gradu fidei, quem alia poſsidet anima. Sed hęc imperfectio nunquam perficietur, niſi per claram viſionem. Neque enim nobis credibile eſt, quòd vna quęuis anima ad tātum gradum in purgatorio conſcendat, quantum habuit in hac vita paulus. Nā ſic & correſpondētur augeretur in ea charitatis gradus, & ad æqualem cum Paulo charitatem cōcreſceret, proinde præmium habitura foret æquale cum Paulo, cum tua ſententia præmium nequaquam pro operibus tribuatur, ſed pro fidei charitatiſque magnitudine.
Secunda. Secundo conaris idipſum ſic oſtendere. Amanti, inquis, pœnas & mortem, ipſæ dulces ſunt, quia per amorē & ſpiritum victæ. Quamobrē ſi purgatorium affligit animas, & moleſtus eſt eis pauor: euidens eſt, eis deeſſe amorem & ſpiritum libertatis. Ex quo concludere molitur, neceſſarium eſſe quatenus augeatur in eis charitas & ſanitas.
Reſponſ. Reſpondemus, & primum quòd fieri nō poteſt, vt quę mera pœna eſt, dulceſcat, quia

iam

iam non eſſet pœna: pœna certè nemini dulcis eſſe poterit manens pœna, & ſub ea ratione qua pœna eſt. Sed neque ſi dulcis fuerit, ipſa pro peccato voluptate contracto, dignè ſatisfacere poteſt. Et ad quem alium finem in locum illum pœnarũ animæ coniectę ſunt, quàm vt pœnas luant, non vt voluptatibus afficiãtur Deinde dicimus quòd Chriſto pœnæ crucis & mortis erant acerbiſsimæ, quanquam ex ſumma pro nobis charitate pertuliſſet eas. Quando igitur in altero nemine fuiſſet vnquam amor ardentior, & ille tam acerbè tulit cruciatus illos, quis dubitare poterit, quin vbi tantus defuerit amoris cumulus, illic pœna nõ erit omnino voluptas. Adijcimus tertio, quòd ſi deeſſet eis amor & ſpiritus libertatis, quemadmodum ipſe cõcludere niteris, nequaquam ad Chriſtum pertinerent. Nam Paulus dicit, Qui non habet ſpiritum Chriſti, hic non eſt eius: quòd ſi Chriſti ſpiritum habeant (quum idem ſit amoris & libertatis ſpiritus) amorem item habeant, & ſpiritum libertatis neceſſum erit. Tertiò poſtulas, vt ſi quis iſta negauerit, probet ipſe contrariam ſententiam, quam & conſtanter aſſeris te negaturum. Reſpondemus, Quando nobis aſtipulantur omnia, nempe tam eccleſiæ vetus cõſuetudo, quàm apoſtolica traditio, ſed & cæteri quique ſacri ſcriptores conſentiunt, atque rationes plurimum efficaces pro noſtra parte militant: qui velit nouam & aduerſam opinionem confingere, hũc oportet afferre probationes omni luce clariores, quas ſi non attulerit explodẽdus eſt, & exibilandus ab omnibus. Diffiſus itaque prioribus quas adduxeras, ſubinde nouas quaſdã ſuaſiones affers, quarũ prima eſt eiuſmodi. Ad quid, inquis,

Pœnæ crucis Chriſto erãt acerbiſsimæ, quanquã ex ſumma charitate ꝑtuliſſet eas.

Tertia.

Reſponſ.

Reſpõdetur alijs Luther ratiunculis.

Prima. inquis, puniri vult Deus perfectos in ſpiritu? Reſpondes tibi, ad ſatisfactionem. Contra, inquis, ſuper omnem ſatisfactioné eſt charitatis ſatisfactio. Neque enim Deus ipſe etiam per pœnas quicquam aliud requirit, quàm vt perficiatur charitas. Charitas enim (niſi apoſtolus mẽtitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam eſſe perfectæ charitatis poſitum fuit. Reſpōſ. Reſpondemus Non id adhuc pro confeſſo poſitum eſſe, quòd animæ in purgatorio ſint vſqueadeo perfectæ charitatis, ꝙ ſummum habeant charitatis gradum, qualem habent & Seraphim, quãquam opinemur, quòd talem habeant, qui ſufficiat eis, quique nec deinceps augeri poſsit. Verùm eiuſmodi gradus haud ſemper operit omnem peccatorem multitudinem, ne quouis pacto puniantur à Deo, ſed ne in æternum puniantur, & vindicentur ab eo, id quod miſeris peccatoribus haud exiguum operimentum eſt. Secũda. Secunda ſuaſio, Deo maximè ſatisfit per voluntatem, Reſpōſ. vbi nõ inuenit facultatem Reſpondemus. hoc verum eſſe, modò peccatoris culpa non fuiſſet factũ, vt facultate caruiſſet. Sed per eũ ſtetit quo minus adeſſet ei facultas, ſi qua defuerit. Cæterũ nec deeſt facultas, qua iã expiationem patiatur, & ea ſatis eſt quantum ad hoc negotiũ attinet. Tertia ſuaſio. Tertia. Perfecti tales, omnia Deo reddunt quæcunq; debẽt Reſpōſ. Reſpondemus, Neminem præter Chriſtum & matrem eius vſqueadeo fuiſſe perfectũ, vt non opus haberet dicere: Dimitte nobis delicta noſtra. Quãto minus vulgus Chriſtianorum ad tantam acceſſit perfectioné, vt non multis debitis implicetur, multaſq; contraxerit maculas, quibus tãetſi Chriſtus tandẽ ignoſcere velit, vult tamen eas, vel per

purga-

purgatorij pœnas aboleri, vel per eccleſię condonari ſuffragia. Quarta ſuaſio. Finge animã in morte perfectæ fidei & charitatis, quæ adhuc fortè debeat ſeptem dies ieiunare, aut aliam canonicam implere pœnam. Hic ergo Deus tam crudelis eſt, vt animam quæ ſumma charitate ad eum ſitit, eumq́; ſuper omnia vehemẽtiſsimè diligit, quæ proximo ſuo omnia pleniſsimè ignouit, & ſibi omnia ignoſci vehementiſsimè cupiuit, hic, inquis, Deus non remittit ſeptem illos dies, propter ſummam in eũ, & in proximum charitatem. Reſpondemus. Aliud eſſe perfectam fidem & charitatem, aliud eſſe ſummam. Perfecta charitas aut fides eſt, quæ gradus aliquot habet ad ſalutem ſufficientes. At ſumma dicitur, cui nullus omnino gradus defuerit. Multi perfectam in hac vita charitatem adepti ſunt. At nullus præter Chriſtum ſummam. Illa non in ſingulis æqua eſt, ſed in alio maior, in alio minor, & tamẽ vtrobiq; perfecta. Iſta non poteſt, aut maior, aut minor cogitari, quamdiu ſumma fuerit. Quoniam igitur in vna argumentationis tuæ propoſitione, de perfecta fide & charitate loqueris, in altera verò de ſumma fide & charitate, non rectè procedis, neque quicquam ex ea ſolidum colligere poteris. Quinta ſuaſio. Si purgatorium tantummodò eſt pœnarum officina, cur non vocatur punitorium potius, quã purgatorium? Reſpondemus, Ob id dici purgatoriũ, quòd maculæ peccatorũ quas in hac vita contraxerint animę, iam per pœnarum aſperitatẽ purgantur. Nã quod illicita voluptate contractum fuit, meritò per moleſtiam pœnę deleri debet. Sexta ſuaſio quoniã auctore Gregorio, quod delet in purgatorio culpa eſt, licet venialis.

Quarta.

Reſpõſ.

Aliud eſt perfecta fides & charitas, aliud ſumma.

Quinta.

Reſponſ.

Sexta.

At remiſsio culpæ non fit ſine gratiæ infuſione.

Reſponſ. Reſpondemus. Quod tametſi culpa mortalis non remittatur abſque gratiæ infuſione, culpa tamen venialis, vt ipſa deleatur, nec gratiam nouam exigit, neque gratiæ alicuius augmentum. Et iſta ſufficere putamus ad ea, quæ Lutherus obiecit ſub cõcluſione 17. Cæterùm quia ſub cõcluſione rurſum 18. producit & alias argumentationes, quibus oſtendere nititur, animabus in purgatorio poſſe charitatem augeri, nec illas hoc loco præterire poſſumus. Principio conatur iſtud ex verbo Ioannis. Perfecta charitas foras mittit timorem. Cui iſtud Chriſti connectit. Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. At crux animarum, inquit, eſt illa pœna. Quæ quum ita ſint, & veriſsima credo, dicat q̃ poteſt, quomodo iſte amor pœnarum cũ timore mutari poteſt, ſine noua gratia infuſa. Ego fateor me neſcire, niſi dixeris, quòd purgatorium nõ habet terrorem pœnarum, ac per hoc nec ſimilem inferno, contra prædicta. Atque tunc fruſtra oramus pro eis, quas audimus volentes & amantes pœnarum ſuarum abſque timore.

Reſpõdetur rationib. Lut. ſub concluſione 18. productis. Prima.

Reſponſ. 1. Ioan. 4 Reſpondemus. Illud Ioannis non de quouis timore debet intelligi, ſed de ſeruili tantùm. Nam ſeruilis timor introducit charitatem, quemadmodũ ſeta linum, vt inquit Auguſt. atque mox diſcedit poſt introitum charitatis. Sicut & exit ſeta, ſimul vt intrauit linum. Atque hoc eſt, quod Ioan. dicit, nẽpe perfecta charitas foras mitti timorẽ. Et is timor eſt cùm quis non amore Dei, ſed metu pœnarum benefacit. Verùm timor pœnarum abſolutus, non ſolùm cum perfecta charitate ſtare poteſt. verumetiam

etiam

etiamcum ſumma charitate. Nam ipſe Chriſtus, vt antè diximus, in quo fuit ſumma charitas, nihilominùs expauit mortem. Quamobrem & in Chriſto fuit timor abſolutus, ſed non ſeruilis. Porrò verbum Chriſti de tollenda cruce, planè ſpectat ad ferenda mala, propter amorem Chriſti. Id quod nemo facit abſq; charitate. Quamobrem & iſtud inſtituto Lutheri potius aduerſatur, quàm conferat quicquam: quum ex eo rectè ſequitur, quòd animæ, quæ in purgatorio ſunt (quum earum nulla non perfectam habeat charitatē) patienter cruciatus illos amore Chriſti tolerent, alioqui parum eſſent Chriſto dignæ. Quum igitur animæ, quæ ſunt in purgatorio, timore ſeruili careant, fruſtra Lutherus de commutatione timoris huius in amorem diſſerit. Cæterùm, quum ex ſimilitudine purgatorij & gehennę colligere moliatur, timorem in illis animabus eſſe, dicimus non oportere pœnas vtriuſque loci, tametſi fuerint ſimiles, omnino ſimiles in animabus incutere paſsiones. Quia nec blaſphemant animæ, quæ in purgatorio ſunt, quanquam id indeſinēter faciant illę quæ ſunt in gehenna. Quod autem ſubijcit, fruſtra nos orare pro eis, quos audimus volentes & amantes eſſe pœnarum ſuarum ſine timore. Reſpondemus, quòd tametſi patienter ferant pœnas illas, non eſt neceſſe quòd eas ament: Nam ſunt veræ pœnæ, vereque cruciant ipſas animas. Quo fit, vt eis leuamen aliquod eccleſia, precibus ad Deum aſsiduè fuſis, poſtulet & imploret. Secundo, diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Hoc autem bonum non poteſt intelligi, niſi argumentum iam poſſeſſi boni. Ergo & purgatorium auget bonum dile-

Timor in Chriſto abſolutus non ſeruilis fuit.

Matt. 16.

Secunda.

ctionis Dei, imo maximè omnium auget, dum ſicut infernus dura eſt æmulatio, & in tantis malis etiam diligit. Sicut fornax aurum probatum facit,

Reſponſ. ita pœna dilectionem. Reſpondemus, Sicut aurū, illud boni conſequitur ex fornace, quòd purgatū fulgeat Sic & animæ pari modo purgatæ, fulgorē ex fornace purgatorij reportant, ſed nihilo maiorem, aut gratiam, aut charitatem, quàm ſecum attulerunt.

Tertia. Tertio, virtus infirmitate perficitur. Omnis enim pœna ſi præſens eſt charitas, eſt ſalutaris & proficua. Non enim permittit preciposiſsima charitas atq; fœcundiſsima, aliquid ſecum ſterile. At in purgatorio eſt maxima infirmitas, ergo maximè perficit charitatem.

Reſponſ. Reſpondemus, Paulū illic de virtute Chriſti fuiſſe loquutum. Nam ſequitur in eodem capite, libēter itaq; gloriabor in infirmitatib. meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Sed & Grece pronomen adijcitur mea, virtus inquit, mea in infirmitate perficitur, hoc eſt, illuſtrior euadit. At iſtud nihil probat, in animab. illis augeſcere charitatem.

Quarta. Quarto, impoſsibile eſt eſſe ſtatum in via. Via autem Dei eſt charitas ad Deum tendens. Ergo neceſſe eſt animas, vel procedere, vel retrocedere à charitate Dei, quum nondum ſint in termino & viſione, vt patet.

Reſponſ. Reſpondemus. Quanquam ad ipſam viſionem haud dum peruenerint animæ, merendi tamen exceſſerunt limites. Nam per mortem, vt oſtendimus, excluſum eſt omne prorſus merendi tempus. Nec iam ob id ab ipſa detinentur viſione, quòd maiori ſit eis opus charitate, ſed quia nondum ſatis expiatæ ſunt, & ab omnibus prorſus inquinamentis expolitæ. Sed & via Dei, in qua quis mereri poterit, pluſculum aliquid

aliquid import at præter charitatem. Alioqui & beati qui charitatem habent, in via Dei iam adhuc eſſent, & merendi compotes. Sed neque neceſſum eſt, vt omnis qui in via merendi conſtitutus eſt, omni momento mereatur, quum & aliquoties ab ijs, qui in gratia ſunt peccetur venialiter, nec inde gradum promoueant. Quinto. Impoſsibile eſt vllam eſſe preſeuerentiam creaturæ, niſi aſsiduè accipiat magis ac magis. Inde enim dicunt acuti quidam, quòd conſeruatio rei ſit eius continuata creatio Sed creare eſt ſemper nouum facere, vt etiam patet in riuulis, radijs, calore, frigore, maximè dum ſunt extra ſuum principium. Quare & ſpirituali calori, id eſt, amori Dei in animab. opus eſt continuata conſeruatio, donec abſorbeãtur in ſuum principium diuinum, ac per hoc & augmentum, etiam ſi verum eſſet, quòd eſſent perfectæ, licet extra Deum eſſe, nec perueniſſe, & eſſe perfectum, ſint cõtraria. Reſpondemus rationem iſtam inſtituto Lutheri palàm obſiſtere. Nam pone riuulos, & radios, caloremque & frigus (quemadmodum ei placet) indeſinenter creari, non tamen oportet vt ob id indeſinenter augeãtur, quod & omnibus tam apertiſsimũ eſt, vt nullam aliam omnino probationẽ poſtulet. Sic etiã ſi calor in anima ſpiritualis ſingulo quoque mométo creatur à Deo, non ideo neceſſum eſt, vt nouus aliquis gradus, priori ſingulis mométis adijciatur. Quia ſic quum in quouis tempore ſint innumera momenta, cõfeſtim in immẽſum ipſe calor creſceret. Cæterũ quòd vbi peruenerit ad ſuum principium, hoc eſt ad Deum, anima maiorem perfe-

Status merendi pluſculũ aliquid importat pter charitatem.

Quinta.

Reſpõſ.

ctionem aſſecuta ſit, facilè conſentio, qûum & gloria, qua tūc illuſtrabitur, multo fuerit quàm gratia præſtantior.

ARTICVLVS XXXIX.

LVTH. ANimæ in purgatorio peccant ſine intermiſsione, quādiu quærunt requiē, & horrent pœnas.

EPISC. Animas in purgatorio nequaquam peccare dilucidum ex iis, quæ diximus eſſe poteſt. Nam quū de futura ſalute ſecuræ iam ſint (vti collegimus) tanto potiundæ illius glorię deſiderio flagrant, vt nolint ſponte cōmittere, quod ab illa quouis pacto remorari poſſet eas. Adde, quòd hoſtes quorū aſsiduis impulſibus in péccata collapſæ ſunt, iam cuncti ſecluduntur. Iam enim caro quæ ſpiritui iugiter aduerſabatur interiit. Mūdus quoq; qui præſtigiis ſuis eas fallere conſueuit, nunc ab ipſis omnino relictus eſt. Maligni denique ſpiritus angelorum præſidio iam arcentur. Sed inquis, Illæ adhuc quærunt requiem & horrent pœnas. Si requiē quęrere peccatum ſit, negare non poſſum quin peccēt. Verùm illam requiē quærere perſuadere mihi non Pſal.12. poſſum peccatum eſſe, niſi Dauid tuum hic peccaſſe dixeris. Quemadmodum deſiderat ceruus &c. ita deſiderat anima mea ad te Deus, Et rurſum. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quan- Pſal.141. do veniam & apparebo ante faciem Domini, Et a- Philip.2. libi: Educ de carcere animam meam, vt cōfiteatur nomini tuo Domine. Et Paulus. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Nemo ſanæ mentis hos peccaſſe dixerit, tanto ſpiritus feruore concitatos. Cæterū quòd pœnas horrent, natura quadam id faciunt, non ex animi deliberatione. Et quis eſt qui natu

ra moleſtias non refugit? Chriſtus ipſe (qui tamẽ omni pęccato caruit) mortis ęrumnas expauit. Cœpit, inquit Marcus, expaueſcere & angi, dixit- Marc.14
q́ue ad quoſdam ex diſcipulis, dolore afficitur anima mea vſque ad mortem. Sed & mortis acerbũ poculum deprecatus eſt. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, transfer à me poculum hoc. Nec, opinor, hũc horrorem in Chriſto peccatum fuiſſe, dicturus es Horrent vtique ſuapte natura pœnas animæ quæ detinentur in purgatorio, ſed adiutæ gratia, paracletoque ſolamen ſuppeditante, patienter eas tolerant. Quid putas tu otioſam in illis eſſe gratiam Dei? Otioſam fidem, ſpem, & charitatem? Otioſum illum Chriſti ſpiritum? Num ipſe non doces in cõmentarijs tuis ad Gal. Si vera eſt fides, & verè filius quis fuerit, non deerit ſpiritus. Si autem adſit ſpiritus, charitatem ipſe diffundet & omnem illum virtutum conſenſum, Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c. Agnoſce tua, Conſtes aliquãdo tecum. Quando igitur fidem in eis negare non poteris, ſunt verè filij, adeſt ſpiritus, charitas in eis diffuſa eſt. Quomodo igitur abeſſe poteſt patiẽtia? Quòd ſi patienter ærũnas illas tolerẽt, nihil eis obeſſe poteſt pœnarum horror, qui non ſpontaneè, ſed ex natura ſuboritur magis. Adde, quòd ſi peccent animæ quæ ſunt in purgatorio, & (vt tu ais) ſine intermiſsione, quomodo ſint vnquam exituræ non video. Nam peccata (quæ iam operantur) longè grauiora ſunt, quàm quæ fiebant ab eis, dum corporibus vnirẽtur. Infirmitas eñ carnis (dũ in corporibus eſſent) aliquatenus excuſabat. Nunc igitur exutæ carne, multiſq́; & varijs adiutæ pręſidijs, ſi nihilominus peccent, & ſine intermiſsione quo-

que,iã propter iſta peccata multo prolixiori purgatione fuerit opus,quàm pro cæteris, quæ prius in mundo contraxerunt. Ad hæc, ſi pecceturin purgatorio, quũ tibi peccatum omne mortale ſit, mortaliter eas peccare fatearis oportet. Quòd ſi mortaliter peccent,& omni momẽto,quid aliud eſt purgatorium,quã lateris lauatio?quando multo ſordidius eas animas(quas recipit) polluit quã expurget: vt iam præter iſtud purgatorium mox alio quodã erit opus,vbi ſi denuo peccetur ex horrore pœnarum,iam nullus erit purgandi finis. Sed inquies,ipſæ tandem animæ timore depoſito,Dei voluntatem incipient amare, pluſque illam diligent,quàm timebunt pœnas. Sic enim reſpondes in 18 concluſionis tuæ declaratione. At Luth. nimis quàm ſerò tunc incipient amare, ſi non antè cœpiſſent, ſed neque miſſæ fuiſſent ad eum locũ, ſi non apud eas amor Dei pœnarum timori præpõderaſſet, Nam ſi præualuiſſet apud eas pœnarum timor, gehenna potius eſſent quàm purgatorio dignæ Poſtremo non deſunt in hac vita, quibus ceu remedijs vtantur ad obolitionem peccati, Extat Baptiſmus, extat altaris ſacrificium,extat & Sacramentum abſolutionis, ſed & ſacrarum concionũ auſcultatio confert non mediocriter, Verùm nihil horum apud inferos eſt. Quãdo igitur Chriſtus hæc atq; alia medicamina nobis inſtituit pro peccatis abolendis, quę fiũt ab hominib. in hac vita. cui nõ eſt perſpicuũ(cum nulla peccatis eis,quę in altera fiũt vita, medela ſuperſit)quicquid illic peccatur nullo medicamine ſanari poſſe? Atq dices, ꝙ in altera vita,per eccleſiæ ſuffragia remiſsiones fiunt peccatorũ. Fiũt hauddubiè, Sed non aliorũ, q̃

quæ

quæ contracta fuerant in hac vita, & quorum hic auctores pœnituit, dum in corpore viuerent, Propter quod & Auguſtinus libro de cura pro mortuis gerenda ſic ſcribit. Genere igitur vitæ (quod geſsit quiſque per corpus) efficitur, vt proſint, vel non proſint, quæcunque pro illo piè fiunt, quum reliquerit corpus. Nam meritū, per quod iſta proſint, ſi nullum comparatum eſt in hac vita, fruſtra quæritur poſt hāc vitam. Sunt igitur peccata, quæ fiunt poſt hanc vitam irremediabilia. Quamobrē & palàm eſt, in purgatorio peccare neminem, cùm illic omnes in ſtatu ſalutis ſint, propter quod & Hieronymus in Eccleſiaſt. capit. nono. dicit, Viuentes metu mortis poſſunt bona opera perpetrare. Mortui verò nihil valent ad id adijcere, quod ſemel ſecum tulere de vita. Et paulò pòſt. Sed & dilectio eorum, & odium, & æmulatio, & omne quod in hoc ſeculo habere potuerunt, mortis finitur aduentu. Nec iuſtè quippe poſſunt agere nec peccare, virtutes adijcere, nec vitia. Hæc Hieronymus. Tu tamen (tanta eſt impudentia tua) nihil erubeſcis hos eruditiſsimos ſimul & ſanctiſſimos interpretes contemnere, propter mera ſomnia tua, quæ quàm negacia fuerint, ſuperius oſtēdimus. Nunc autem annotaſſe ſufficiat, quid hi ſanctiſsimi viri palàm aſſeruerunt. Negat Auguſtinus meritum aliquod poſt hanc vitam poſſe cōparari. Negat eccleſiæ ſuffragia defunctis profutura, niſi prius dum eſſent in corporibus idipſum meruiſſent. Negat Hieronymus mortuos adijcere poſſe quicquam ijs, quæ ſecum tulere de vita. Affirmat eos, nec vitia, nec virtutes, augere poſſe. Quando igitur Lutheri rationes omnes, quibus

In purga torio neminē peccare.

Nemo poſt hāc vitā poteſt mereri.

bus contra nititur, paulò antè ſatis abundè confutauimus, neminem opinamur vſqueadeo pertinacem eſſe, ſuæque ſalutis prodigium, vt tenaciorem fidem vni Luthero velit adhibere, non probati ſua, quàm ſanctis patribus, totiuſque eccleſiæ conſuetudini, ſcripturiſq; & rationibus alijs, quas non inualidas (vt opinamur) antè produximus. Et hæc pro præſenti articulo ſufficiant.

ARTICVLVS XL.

LVTH.

Animæ ex purgatorio liberatę ſuffragijs viuentium, minus beantur, quàm ſi per ſe ſatisfeciſſent.

EPISC.

Bifariam is articulus intelligi poteſt: vel pro ſatisfactione, quæ fieri potuiſſet ab eis in hac vita: vel pro ſatisfactione in ipſo purgatorio. Nam inter has ſatisfactiões id diſcriminis eſt, quòd prior (ſi facta fuiſſet in hac vita & in gratia) nonnihil etiam meriti reportat, præter ipſam pœnæ deletionem. Neque enim vllum eſt opus bonum, quod (ſi fiat in charitate) iuſta remuneratio frūſtabitur apud Deum, apud quem nec is (qui calicem aquæ frigidę propter nomen Chriſti petenti dederit) carebit mercede ſua. Secunda verò ſatisfactio, quæ in purgatorio fit, nihil omnino mercedis lucratur, maculas tantū expiaſſe contenta. Dicimus igitur, quòd ſi dictus articulus de priore ſatisfactione debeat intelligi, nullus in eo nobis videtur error. Quoniam ſi dum eſſent in corporibus animę, pro ſeipſis ſatisfeciſſent, non modò labeculas, & neuos expurgaſſent, verumetiā auxiſſent ſibi merita, pro quibus in cælo pluſculum ſibi beatitudinis acquiſijſſent. Verū non ita ſatisfactionē (opinor)

nor) acceperunt, qui condemnarunt hunc articulum. Sed de ſatisfactione potius intellexerunt, quę fit per ipſas animas in purgatorio. Sic enim errore non caret art. ipſe. Videtur enim ſic innuere, quòd per ſuam quæ fit in purgatorio ſatisfactionem, animę charitatis augmentum mereantur, atque proinde beatitudinem acquirant in cælo cumulatiorem. Cæterùm iſtud quia ſatis antè conuulſum eſt, iam no multis immorabimur, ſed quæ Lutherus pro tribus his poſtremis articulis attulerit, eueſtigio ſubijciemus.

Hos tres articulos diſputaui, proteſtatus me eſſe rerum iſtarum ignarum. LVTH.

Si rerum harum fueris ignarus, quod iam profiteris, quid cum auditorum periculo ſuper his diſceptare publicitus voluiſti? Neque enim idipſum alio molitus es animo, quàm vt purgatorium in dubium reuocares, & vt obſiſteres lucro, quod per indulgentias à Germanis tuis aulæ Romanæ ſingulis annis conquiritur. Maluiſti nullam eſſe purgatorij fidem, quàm vt è Germania tua tam ingẽs pecuniæ ſumma, quotannis exportaretur: in qua re profectò, tam animabus illis (quæ grauiſsimas in purgatorio perpetiuntur pœnas) quàm Germanis tuis malè conſuluiſti: quum & illis ſubſidium, & iſtis miſericordiæ ſuæ meritum, tuis diſputationibus abſtuleris. Meminiſſe ſatius fuiſſet illius verbi, quo Paulus Timothæum hortatur. Noli cõtendere verbis: ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Vereor certè, ne tantũ ex diſputationib. tuis, auditores tui venenũ exhauſerint, vt in fide poſthac ſemper nutãtiores inueniãt. EPISC. 2. Tim. 4

Quęſtio.

Quæſtiones iſtiuſmodi, vehementer in ſcholaſti-
cis damnas, & magno ſupercilio doces ipſos, quid
eſſent facturi. Non iniuria igitur in te dici poteſt,
Rom. 2. illud eiuſdem Pauli. Confidis teipſum ducem eſſe
cæcorum, lumen in tenebris verſantium, erudito-
rem inſipientiam, doctorem imperitorum, habē-
tem formam cognitionis ac veritatis per legem.
Qui igitur doces alium, teipſum non doces.

LVTH. Nec adhuc probatum aliquid inuentum, niſi
quòd illi dictum aut factum eccleſiæ, id eſt, Papę,
& ſuorum ſomniatorum mihi pro regula fidei ob-
trudunt, quod contemno.

EPISC. Si nihil ſit apoſtolica traditio, cuius & Chryſo-
ſtomus & Dionyſius & Auguſtinus teſtes ſunt. Si
nihil tam diutina totius eccleſiæ conſuetudo. Si
nihil tot erudititiſsimi ſimul ac ſanctiſsimi patres.
Si nihil ſcripturæ per eos approbatæ, & in hūc ſen
ſum expoſitæ. Si nihil tot rationes, quæ pro totius
eccleſiæ fide productę fuerunt. Si nihil, inquā, hęc
omnia ſint, tum certè nec probatū adhuc aliquid
aut inuentum eſt, quod tuos expungat articulos.
At ſi quicquam illa virium habuerint (vt & habere
neceſſum eſt) tū non rectè per contemptū hæc aſ-
ſcribis Pontifici, cùm iſta perſpicias aliunde ſuam
auctoritatem accepiſſe, quā ex Papæ (ꝙ tu ais) ſom-
niatorib. Multo ſanè cōſultius fuiſſet de iſtiuſmo-
di rebus omnino ſiluiſſe, & captiuam redegiſſe co-
gitationem tuam in obedientiam Chriſti, ꝗ verbis
vſqueadeo contumelioſis vicarium eius inceſſere.

LVTH. Quum ergo nihil certi poſsim hic docere, ſatiſ-
que diſputauerim aliàs, merito quieſco, conſulēs
omnibus, vt ea quæ aguntur cum animabus, diui-
no iudiciocommendent.

Iam

Iam cùm vniuerſum effuderis venenum, quieſcere vis, & conſulis vt iſta, quæ cum animabus aguntur, cæteridi ui no commendent iudicio. Verũ iſtud iam ſerò conſulis, vt in te merito competat illud Diogenicum. Poſt bellum ſuppetiæ. Illud ſi feciſſes ab initio, & tuæ famę rectius conſuluiſſes, & commodis item animarũ, quæ in purgatorio cruciantur. Nam ita ſaltem, qui non improbi fuerint, tutiorẽ ſententiam ſequerentur, & animabus illis ſubuenire non prętermitterent. Nunc autẽ pleriq; tuis diſputationibus, in eam hęſitationem adducti ſunt, vt quid facturi ſunt, incertum ſit. Credibile quidem eſt eos multo negligentius, nec tanta ſolicitudine dictis animabus proſpicere, quanta pridem fecerint. EPISC.

Sciantque Papã cum ſua eccleſia multo minus de his rebus noſſe, quàm vllus de minimis fideliũ Chriſti, ideo ſuas bullas in hac re verè eſſe bullas, imo minus quàm bullas, quum neſciat miſer quid loquatur, aut de quibus affirmet. LVTH.

EPISC.

Si poteſt Aethiops mutare pellẽ ſuam, tum & tu Luthere calumniandi animum iſtum permutabis. Hæc certè conuitia religionem tuam parum decent, nedum aliena ſunt à bono viro. Si Pontificem vnum totius eccleſię (quæ & vna eſt) eſſe cõuenit, quemadmodum non Cyprianus ſolùm, verumetiam cęteri patres orthodoxi teſtantur, haud æquum eſt, vt huiuſmodi probris afficiatur à quoquam. Execrãda ſunt iſta Chriſtianorum auribus vt vel miſer appelletur, aut tantę prædicetur inſcitię, vt neſciat quid loquatur, aut de quib affirmet, aut vt eius bullę ſic contẽnantur, vt verè bullas qs eas vocet, & minus quã bullas, vt interim taceam,

de to-

de totius Eccleſiæ contemptu. Nam & Eccleſiam identidem contemnit, qui papam cum Eccleſia ſua multò minus de his rebus aſſerit noſſe, quàm vllum de minimis Chriſti fidelibus. Quis ferre poteſt iſta? niſi fortè quis putauerit, aliam Eccleſiam fore præter hanc, quæ pro ſuo capite, nempe vicario Chriſti Ieſu, ſummum agnoſcit pontificē: aut quòd extra hanc alicubi ſint in hoc mundo Chriſti fideles, quod ſanè tam alienum eſt à veritate, atque radij ſolis tenebrarum expertes ſunt.

ARTICVLVS XLI. & vltimus.

LVTH. PRælati eccleſiaſtici, & principes ſeculares non malefacerēt, ſi oēs ſaccos mēdicitatis delerent.

EPISC. Negat Lutherus hunc articulum eſſe ſuum. Quare nō eſt, vt in hoc multa prodigamus verba. Ridet autem ineptias metaphoræ, quòd in eo dictum ſit, delere ſaccos mendicitatis. Quandoquidem tabulis & ſcripturis & picturis (vt ait) conueniret magis, vt delerentur, quàm ſaccis. Sed parū aduertit quàm frequenter idem verbum ſacræ literæ, non aliter vſurpant. Nam Geneſ. ſexto dicitur: Delebo, inquit, hominem, quem creaui. Et ſeptimo. Delebo omnem ſubſtantiam quam feci. Et decimonono: Delebimus locum iſtum. Rurſum Exod. 32. Dominus ad Moſen ait: Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos. Et Num. 16. Recedite de medio multitudinis huius, etiam nunc delebo eos. Et Deut. 13. Moſes ad populum loquitur, dicens: Percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam. Sed eius verba ſubijciam.

Quã elegantialis, & rhetoricalis, & artificialis, & proprialis, vereque Papalis concluſio articulorum, planè digna quam ſanctiſsimus vicarius Dei proferat. Saccos mẽdicitatis delere, dicitur per metaphoram, quia ſacci ſunt ſicut tabulæ, vel ſcripturæ, aut picturæ, quæ deleri poſſunt. Quid autem ſi ſacci delerẽtur mendicitatis & mẽdicitas, & mendici manerent? fortè pro ſaccis inuenirent vaſa & plauſtra. LVTH.

EPISC. Nunquam (vbi vel leuis occaſio datur) cõuitia prætermittit, & ſemper in Pontificem virulenta ledoria iaculatur, vt rectè prouerbium in illum cõpetat, quod ab Ariſtotel. 2. Rhet. recenſetur. Occaſione duntaxat opus eſt malitiæ. Et verè ſe malitia plenum oſtendit, qui nunquam deſinit malitię virus effundere, vel quum nulla fuerit cauſa, quemadmodũ hoc loco facit apertiſsimè. Nam & ad eũdem ſenſum eodem verbo, Spiritus ſanctus in locis innumeris vtitur. Quare quum tot probris & maledictis etiam eccleſiæ totius principem (& vbi nulla cauſa fuerit) inſectatur, ſuam euidentiſsimè prodit malitiam.

LVTH. Ego ne iota quidem de prælatis aut principibus memini. Sed dixi me optare, nullos eſſe ordines mẽdicantium, ad quod planè nullla eſſet opus opera prælatorum aut principũ, ſed ſola cuiuſlibet Chriſtiana intelligentia. Quare hanc veritatem ſuggeſſit ſanctiſsimo vicario Dei, non niſi paracletus ille Papæ Eckius, qui tam raro mentitur, quàm inuitè loquitur. Sed ſi dixiſſem tamen Principes benefacere ſi ſaccos mendicitatis delerent, in quam ſcripturã? in quem articulũ fidei peccaſſem? ſcilicet in ventrẽ Papæ, & eccleſiæ papalis, & in regnũ Satanę & Antechriſti.

EPISC. Si id dixiſſes Luthere, profectò parum Chriſtia-
Matt. 8. nè dixiſſes, quandoquidem & ex Chriſto mendi-
Lucæ 9. cantiũ vita plurimum confirmatur. Primũ ipſe vſ-
Matt. 17. que adeo pauper fuit, vt nec habere ſe dixit vbi caput reclinaret ſuum: ſed neque didrachma (quũ petebatur ab exactoribus) haberet, quod ſolueret. Propter quod & Paulus de eo ſcribit 2. Corin. 8. Scitis enim gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, quum eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Quiſquis igitur amore Chriſti velit eius inopiã imitari, egereque cum ipſo, ſimul & paupertatis ærumnas pati, vt poſthac vna cum eo regnare poſsit in cælis, non eſſet ab hoc inſtituto deturbandus, ſed animandus magis. Adde, quod & Apoſtolis (quũ eos
Matt. 10. Iudæis prædicaturos miſit) hanc indixit Chriſtus
Lucæ 10. inopiam, vt nihil ſecum ferrent, nec aurũ, nec argentũ, nec æs in crumenis ſuis, atq; id quidé, vt expeditiores, & liberiores eſſent eorum mentes ab omni cura ſeculari, ſuamque fiduciam in Deo totã reponerent, qui de rebus corpori neceſſarijs ſufficienter prouideret. Propter quod in Euangel. Luc. ſuos Chriſtus interrogat. Quãdo, inquit, miſi vos
Lucæ 22. ſine baculo & pera, num quid defuit vobis? Quòd ſi talem viuendi formam Chriſtus prædicaturis apoſtolis ſuis inſtituit, quid prohibet quo minus hi ſinãtur in eccleſia, qui ſimilẽ vitę formã voluerint imitari? hoc eſt, qui relictis omnibus, ſoli ſtuderent animarum ſaluti, atque ex aliorum viuerent eleemoſynis. At hæc nemini minus quàm tibi Luthere licebit aſſerere, non ſolùm quia tu profeſsionem iſtam es ingreſſus, verumetiam quòd vnicum in euangelijs conſilium approbans, cætera

cuncta

cunćta contendis eſſe præcepta, Solum enim illud de continentia conſilium eſſe tibi placet, cætera vis vim habere præceptorum. Præceptum igitur erit. Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me. Præceptum item erit. Ne reponatis vobis theſauros in terra, & ne ſolliciti ſitis vitæ veſtræ, quid eſuri ſitis, aut bibituri: ſed more volatilium cæli, nec de craſtino cogitate. Præceptum erit, Niſi quis renuntiauerit omnibus, quæ poſsidet, & niſi quis reliquerit patrem & matrem &c, adhuc autem & animam ſuam, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Quòd ſi pręcepta iſta ſint, æquum eſt vt ab aliquibus obſeruentur, nec ij dãnandi ſunt, qui ſynceriter iſta ſtuduerint obſeruare. Huc accedit quòd nõ modò Rom. Pontifices viri ſanćtiſsimi (licet tu parũ eis deferas) verumetiã vniuerſa per orbẽ eccleſia, ſtatus & ordines mendicantium approbauit, nimirum quòd ex illorum concionibus maximum experta ſit emolumentũ. Nam Franciſcus & Dominicus (quum eſſet Chriſtus propemodum obliuioni traditus, velut mortuus à corde) ſollicitudine ſua mundum, ex altiſsimo peccati ſomno ſtertentem, excitârunt. Nec defuit eorum ſtudijs Deus, cuius inſtinćtu labores tãtos, & hanc viuendi regulam ſuſceperunt. Nam & mirificè quidem proſperare fecit eorum conatus, maximamque præſtitit vtrique ſobolis multitudinem, ſummiſque diuinitus eorum inſtitutum illuſtrauit miraculis. Quamobrem qui priora cunćta diligenter expenderit, intelliget hanc quæ iam abs te calũnia mendicantibus impingitur, ex mera malitia proceſsiſſe.

Matt. 19. Lucæ 18. Marc. 6. Lucæ 14.

Quis eſt enim homo vel Gentili, nedũ Chriſtia- LVTH.

no ſenſu prędituș, cui mendicitas etiam laicorum, nedum ſacerdotum non diſpliceat.

EPISC. Neſcio Luthere quid tibi velis per hæc verba.
Natt. 22. Nam diſplicere cuiquam quid poteſt, vel ex odio
Lucæ 10. vel ex miſericordia. Diſplicuit enim homini Regi (vti parabolą refert) quendam inter diſcumbẽtes vidiſſe non veſtigium veſte nuptiali. Diſplicuit & Samaritano, quum cerneret hominem ſaucium, & à latronibus ſemiuiuum relictũ. Sed illud ex ira, iſtud verò commiſeratione quadam diſplicuit. Tibi igitur ſi ſic diſpliceat mendicitas, vt optes homines illos non eſſe, malè quidem diſplicet. Sin ita vt ſuccurrere ſtudeas eorum inopiæ, & Dei prouidentiam in eis laudes, non poteſt iſta tibi non ſalu
2. Cor. 8. taris eſſe commiſeratio. Sic enim & Paulum erga pauperes (qui Hieroſolymis erant) affectum eſſe non dubito. Neque enim odio quodam paupertatis eos tolli voluit, quum intellexit non mediocre commodum ex ipſis eccleſiæ toti prouenturum, ſed commiſeratione quadam ductus, collectas pro ipſis apud multas eccleſias fieri ſollicitauit, quemadmodum ex nonnullis epiſtolis eius apertè conſtat. Nec id negotij ſolum ſibi deſumpſit ex capite ſuo, verumetiam à primoribus apoſtolis id ei cõ-
Gal. 2. miſſum fuerat. Sic enim ad Galatas ſcribit: Cùm cognouiſſent gratiam (quæ data eſt mihi) Iacobus & Cephas & Ioannes (qui videbantur colũnę eſſe) dexteras dederũt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos in gentes, ipſi autem in circuncisionem, tantum, vt pauperum memores eſſemus. Quod etiam ſolicitus fui hocipſum facere. Tu fortè ſi temporibus iſtis fuiſſes, nec Paulo, nec cæteris acquieuiſſes apoſtolis, ſed magis abijciendos hos pauperes fuiſſes

adhor-

adhortatus. Neque enim apud te magni momenti ſunt ieiunia, vigiliæ, orationes, cæteraq; id genus, in quibus illi dies noctesque ad maximum totius Eccleſiæ commodum exercuerunt ſeſe.

LVTH. Sed vale ſcelerata abominatio, tam ſtultè ſimul & impiè loqueris, vt indigna ſis, propter quã verba fiant, atque hoc inſigni articulo palàm declaras, quo ſpiritu totam excreueris hanc maledicam bullam, Dominus Ieſus viſitet te propediem illuſtratione aduentus ſui, Amen.

EPISC. Tu ſtultè potius, & impiè loquutus mihi videris, qui contra pauperes mendicantes, hunc in modum oblatras. Neque pontifex his qui praui ſunt patrocinatur, ſed nolit propter eos vniuerſum ordinẽ eradicari funditus. Et quid impietatis habet quòd viri boni & docti, quo cum fructu ſe totos dedant verbi miniſterio, cunctis huius mundi renuntient opibus, præſertim quum & Chriſtus hoc ipſum fecit, conſuluitque faciendum, & Apoſtoli teſtantur, id feciſſe ſeſe. Ecce, inquiũt, nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Matt. 9. Sed iam, inquies, neceſſe eſt, grauent alios, à quibus eleemoſynas accipiunt. At hoc grauamen nullum exiſtimari debet. Nam quum ſpiritualia ſeminant, ſi viciſsim carnalia petant, nemo (ſi Paulum audierimus) cenſere poteſt hoc eſſe grauamem. 1. Cor. 9. Sic enim & Chriſtũ & Apoſtolos condemnaremus, quod ex aliorum vixerint eleemoſynis. Nam hos opulentæ quędam fœminæ comitatæ ſunt, quę & de ſuis facultatibus illis miniſtrabant. At iſtud fortè ſolùm diſplicet, quòd hi fratres mendicent, & oſtiatim petant. Verùm ſi iſtud non licet, cur ad prędicandum ſuos omni ferme re nudatos, præter veſtiméta miſit Chri

Lucæ 10. Matt.10. ſtus? Fuit enim eis neceſſe, ſuam alijs inopiam detegere, & ea (quibus indigebant) ab alijs mendicare. Iſtud igitur niſi damnes, haud video cur à quoquam ordines ipſi mendicantium damnandi ſint. Quamobrem ſi duxiſſes aliquot ex eis reformandos, ſi qui fuerint inter eos, qui non ſecundum regulæ veritatem incedunt, nemo tibi non aſſentiretur. At quum multi ſint in illis ordinibus, qui tam exemplo vitæ, quàm verbo doctrinæ, populo Chriſtiano plurimum proſint ad beatè viuendum, tu qui velis vniuerſos illos ordines è medio tolli, nec prudenter, nec piè mihi videris loquutus. Sed hæc ad articuli confutationem opinor ſuffi-ciunt.

(.·.)

FINIS.

Bayerische Staatsbibliothek München